
P

PABARŠKOS

Palivarkas ir kaimas, vėliau kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 151. — Tekste:

Pabarškų palivarkas: 11 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 8 km. iki Viekšnių pašto, 10 gyventojų.

Pabarškų kaimas: 10 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 7 km. iki Viekšnių pašto, 9 ūkiai — 48 gyventojai.

A.†A. ČIA ILSISI ANTANAS MIRES 1953 IR EMILIJA STRAIKISAI IŠ PABARŠKU KM. 1954 M. // Įrašas akmeniniame medžio formos paminkle Viekšnių senosiose kapinėse.

Fabijonavičius Juozas. Marijampolės kaimas // Gimtinė. — **1992**. — Spal. 1—31. — Nr. 10. — Tekste:

Marijampolės kaimas — nuo Viekšnių į pietus 7 km. [...]. Nuo Marijampolės kaimo į šiaurę — Pabarškų kaimas, į rytus — Svirkančių, toliau Dargužiškių kaimai, į pietus — Tučių kaimas, į vakarus — Boguslavo ir Stočkų dvarai.

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, **1993**. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Po karo ištremta iš Pabarškų: Pažerskaitė Ona, Stasio, gimusi 1889 metais. Ištremta 1948 05 22. Leido grįžti 1956 04 17.

Muturas Algimantas. ...geriau tegul gegutė užkukuoja... — Mažeikiai, **2006**. — 232 psl.: iliustruota. — Tekste:

PRIE VENTOS IR VIRVYTĖS VINGIŲ

[...]. Tais pačiais metais [1946] už bendradarbiavimą su LLA kovotojais areštuoti ir nubausti Meškelių kaimo gyventojai P. Vainutis, V. Raustys ir Viekšnių valsč. gyventojas Zubinas. [...].

[...]. Okupacinės valdžios saugumo darbuotojai 1948 metais žinojo, kad Viekšnių valsčiuje veikia miško formuotė, kuriai vadovauja Pranas Petrikas, Leono, gimęs 1928 m., iš Pabarškų kaimo. Apart jauno grupės vado, joje buvę dar šie asmenys:

Jurgis Pocius, Fortūnato sūnus, gimęs 1919 m., nenurodyta iš kurio Tučių kaimo, LLA rėmėjas;

Bronė Ūkanienė, Kazio duktė, gimusi 1916 m., Marijampolės kaimo gyventoja, ryšininkė;

Kazys Žilinskas, Kazio sūnus, gimęs 1922 m., rėmėjas iš Tučių;

Augustas Liaugaudas, Stasio sūnus, gimęs 1920 m., rėmėjas iš Tryškių valsčiaus;

Leonas Meškys, Antano sūnus, gimęs 1897 m., Stočkų kaimo gyventojas, laikytas rėmėju;

Jadvyga Meškytė, Leono duktė, gimusi 1928 m., ryšininkė iš to paties Stočkų kaimo.

Šią, dar nespėjusią pasireikšti miško formuotę, saugumiečiai nusprendė kuo skubiau sunaikinti, tam pasitelkiant ne ginkluotą kariuomenę, o klastą. Tai buvo jiems įprastas darbo metodas. Pagal saugumo kabinetuose sukurtą legendą MGB agentas „Karolis“ užmezgė ryšį su LLA kovotojų grupe. 1948 m. lapkričio viduryje agento ūkyje apsilankė P. Petrikas su savo bendražygiais. Ūkio šeimininkas suteikė atėjusiems prašomą paramą, atsidėkodamas Pranas Petrikas padovanojo jam batus ir skutimosi įrankius. Išėdami vyrai paprašė „savo gero draugo ir rėmėjo“ išvaryti naminukės ir pažadėjo artimiausiu metu užsukti pasilinksminėti. Nežinia, ar tas pasilinksminimas įvyko. 1949 m. gegužės mėnesį MGB agentai „Birutė“, „Pantera“ ir „Garsukas“ susitiko Marijampolės kaimo gyventoją Stasį Ūkanį, kuris papasakojo, neva P. Petrikas dėl kažkokios merginos susipykęs su savo būrio nariu Akučka, slapyv. — „Pulemiotčikas“, ir jį nušovęs. Apie šį įvykį sužinojusi LLA Žemaičių apygardos vadovybė. Jei

tikėsime saugumo archyvų dokumentais, formuotės vadas Pranas Petrikas buvo iškviestas į apygardos štabą ir ten nubaustas mirties bausme.

Lietuvos gyventojai — pokario metų teroro aukos // Opozicija. — 2006. — Spal. 25. — Nr. 39(739)-40(740). — Tekste:

Grakauskas (?) — (?) — 1948 09 17, Mažeikių apskr. Viekšnių valsč. Žibikių apyl. Babarškų km. (Akmenės r.) gyventojas. Žr. LYA, f. 706, ap. 4, b. 3, L. 118.

Grakauskienė (?) — (?) — 1948 09 17, Mažeikių apskr. Viekšnių valsč. Žibikių apyl. Babarškų km. (Akmenės r.) gyventoja. Žr. LYA, f. 706, ap. 4, b. 3, L. 118.

PABUGENIAI. PABUGENIS

Kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 334. — Tekste: Pabugenio kaimas: 18 km. iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 14 km. iki Tryškių pašto, 9 ūkiai — 60 gyventojų.

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, 1993. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Kai kurie žmonės, po karo ištremti iš Pabugenių:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Ištrėmė	Leido grįžti
1	Plonienė Bronislava, Alekso	1912	1951 09 20	1957 10 12
2	Plonys Domas, Domininko	1946	1951 09 20	1957 10 12
3	Plonys Kazys, Domininko	1943	1951 09 20	1957 10 12
4	Plonytė Birutė, Domininko	1941	1951 09 20	1957 10 12

Vieکشnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Vieکشnių seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Pabugenių kaime ūkių ir gyventojų nėra.

PADARBOS. PADARBIS

Viensėdis

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 151. — Tekste: Padarbio viensėdis: 2 km. iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 5 km. iki Vieکشnių pašto, 1 ūkis — 7 gyventojai.

Kerys Bronius. Šis tas apie buvusį Vieکشnių valsčių // Vienybė. — **1997**. — Liep. 5. — Tekste: „Padarbose” — gana dideliame plote už Vieکشnių geležinkelio stoties — esu ganęs kolūkio karves. Vienkiemis buvo virtęs kaimu.”

Inis L. Paskui žydinčią obelį. — Vilnius, **1980**. — P. 35—46. — Tekste:

Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09. I. Gerasimovas: „Bridome per kažkokią pelkę, paskui ėjome pagelžkele. Mūsų buvo koks 150 karių. Turėjome kulkosvaidžių, arkliai tempė šešias prieštankines patrankas. Nusiplūkėme. Nors naktis buvo vėsi, prakaitas žliaugte žliaugė. Perėję geležinkelį, nutarėme pailsėti. Kitą rytą, 1944 metų spalio 9-ąją turėjome apsupti Vieکشnius ir sunaikinti priešą. Žinojome, miestelyje yra kokie 500 fašistų kareivių ir karininkų.” Pakalupės kaimo gyventojas Juozas Krutinis: „Tankų buvo ne tik Maiguose. Šakomis apkloti keli stovėjo Rekečių kaime, Beržansko miškely... Dieną prieš jums ateinant, mus išginė iš kaimo. Pasikinkiau arklį, sumečiau vežiman šiokią tokią mantą ir patraukiau į užgelžkele. Nudardėjau iki Sovaičių ir apsisojau. Kaip bus, taip, pamaniau, toliau nevažiuosiu. O kitą rytą girdžiu — dunda mūsų Pakalupis, gaudžia visa šita pusė.” Minimi Marškonės, Rimkaus, Beržunskio miškėliai. Paminklas pastatytas Igno Vilko sudegusios sodybos vietoje. Žuvusius padėjo laidoti Juozas Krutinis, Antanas Jurdonas, Kostas Beržanskas, Albertas Noreikis. — [Tai autoriaus L. Inio literatūrinis kūrinys. Mano artimiausio kaimyno J. Krutinio kalba (žemaičių tarme) „išversta” į literatūrinę ir net į aukštaičių tarmę, todėl sunku patikėti ir pateikiamų pokalbių, žinių teisingumu. Yra ir akivaizdžių klaidų — sukeisti pavadinimai, kryptys. Klaida ir kūrinio pavadinime — tankai puolė ne nuo Vieکشnių].

Eselinienė-Kriaučiūnaitė Zelma. Atsiminimai / Broniaus Kerio pokalbis su Zelma Eseliniene. — **2004**. — Liep. 20. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

— Kur tuos Padarbos bov?

— Vuo če, kur bov Milieškaatė. Tėn tuoliau mėškė bov Vėlėmaatės. Tikriausee ka i Pluskys priklausė tuom Padarbuom, tas pačiam pagelžkelie. Sidabras, Rekečiams tas daa priklausė, mūsų kaimou. Tėn Milieškaatės, Vėlėmaatės, Kresneekio vėita, Pluskys. Paskou daa bovo tuokia Statkienė. Paskou tuo Statkaatė bova... nu vat Statkaatės tuo vyro nebatsimenu pavardies. Anaa vėins bov Runkauskis, i taap įduomee numėrė. No čia suoduo bov tuokėj, čia Degočio, Šliaudario, daa kėik čia dar bov tų ūkių. I tas Ronkauskis neešė krepšius pardout'. Nu, mon vyrou, kap tuoks tas darbs, nie laik kada tus krepšius pint'. Nu ir, aš i pajėmiau tris tus krepšius, bet laimee, kad aš anam sumokiejau pinigūs. Mon sąžėnė švari. Ons nueej tėn, gierė gierė ir užmėgo pas tų Šliaudari. Čia dabaa Daukšas Juons tas a ne valdo tėk tuo žemė, tėn tėi kalnaa kur

PADVARIAI

Kaimas ir trys geležinkelio būdelės

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 151. — Tekste:

Padvarių kaimas: 5 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 2 km. iki Viekšnių pašto, 17 ūkių — 81 gyventojas.

Padvarių geležinkelio būdelė Nr. 134: 5,5 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 2,5 km. iki Viekšnių pašto, 1 ūkis — 9 gyventojai.

Padvarių geležinkelio būdelė Nr. 135: 5 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 2 km. iki Viekšnių pašto, 1 ūkis — 2 gyventojai.

Padvarių geležinkelio būdelė Nr. 136: 5,5 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 2,5 km. iki Viekšnių pašto, 1 ūkis — 5 gyventojai.

1941 metais spausdinimo mašinėle spausdintame sąrašė „Sėklinės paskolos paskirstymo sąrašas. Viekšnių valsčiaus Pakalupės apylinkė“ minimi Padvarių kaimo gyventojai. Pasirašė Viekšnių valsčiaus Viršaitis // Iš Viekšnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardant savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras. — Sąrašė minimi Padvarių kaimo gyventojai:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Turėjo žemės iki Tarybų valdžios, ha	Turi žemės dabar, ha	Turi arklių	Turi karvių	Turi kiaulių	Turi avių
1	Sabaliauskas Juozas	1,0	9,2	1	1	2	—
2	Kazlauskas Antanas	4,0	7,0	1	1	2	—

Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. — Vilnius, 1974. — D. 1. — P. 12, 13, 15, 143, 145, 293, 294.

Broniaus Kerio pastaba:

Tekste apie Viekšnių apylinkę neminimas prie pat Viekšnių esantis kaimas Padvariai. Maži kaimai Padvariai ir Padvareliai (Padvarėliai) buvo greta. Padvarių kaimo dauguma sodybų buvo paventyje tarp Viekšnių ir Palnosų. Padvarelių kaimas — į šiaurę nuo Padvarių, tarp Pakalupio ir Palnosų, į pietus ar pietryčius nuo Marškonės kaimo. Dauguma sodybų nuo geležinkelio į pietus, 3—4 sodybos nuo geležinkelio į šiaurę, greta Marškonės kaimo. Žiūrint nuo naujojo Šiaulių—Mažeikių plento, į pietus — Padvariai, į šiaurę — Padvareliai. Taip buvo žymima ir senuose žemėlapiuose. Padvarelių senokai nebėra, o Padvariuose išliko 3 sodybos — kaimas yra.

Šiame žinyne prie Viekšnių esantis Padvarių kaimas gal priskirtas prie Akmenės apylinkės. Taip pat negalima pamiršti, kad seniau buvo du Padvarelių kaimai — vienas Viekšnių apylinkėje, kitas — Akmenės apylinkėje.

JUOZAPAS 1885—1945 RAMANAUSKAS. MORTA ANTANAS KRISTINAIČIAI. PADVARIU K-M. // Įrašas betoniniame kryžiuje prie dviejų kapų Viekšnių senosiose kapinėse.

Žinios apie kolūkius / Pateikė „Raudonosios vėliavos“ kolūkio ekonomistė Regina Šiurkuvienė **1983 metais.** — Tekste:

1948-12-28 susikūrė „Raudonosios vėliavos“ kolūkis. Palnosų, Padvarių, Daubiškių kaimai ir dalis Santeklių kaimo.

1949-03-26 susikūrė Karolio Požėlos vardo kolūkis. Palnosų, Santeklių kaimai ir dalis Daubiškių kaimo.

1953 m. kovo mėnesį prie „Raudonosios vėliavos“ kolūkio prijungtas kolūkis „Laisvė“.

1956-03-26 nuo „Raudonosios vėliavos“ kolūkio atjungtas buvęs kolūkis „Laisvė“.

1949-03-22 susikūrė kolūkis „Galybė“. Bugių, Ašvėnų ir Meižių kaimai.

1950-08-20 kolūkis „Galybė“ prijungtas prie „Vienybės“ kolūkio.

1956 metų pabaigoje — 1957 metais buvęs kolūkis „Galybė“ atjungtas nuo „Vienybės“ kolūkio ir pavadinamas kolūkiu „Ašvėnai“. Bugių, Ašvėnų ir Meižių kaimai.

1964-01-30 kolūkis „Ašvėnai“ prijungtas prie „Raudonosios vėliavos“ kolūkio.

1975-01-03 kolūkis „Pavenčiai“ prijungtas prie „Raudonosios vėliavos“ kolūkio.

1979-03-26 Julijos Žemaitės vardo kolūkis prijungtas prie „Raudonosios vėliavos“ kolūkio.

Balsys Jonas. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Okupacijos metu gyvenau Padvarių kaime su tėvais. Turėjome čia 10 hektarų žemės ūkelių. 1944 metais, vykstant mūšiams, vedžiau namo gyvulius ir buvau skeveldros sužeistas. Frontas praėjo ir mane jau gydė rusų gydytojai. Dėl to sužeidimo šaukimą į karinę tarnybą gavau tik 1945 metų sausio mėnesį. Sausio 6 ar 7 dieną atvažiavau į Mažeikių karinį komisariatą. Iš Mažeikių į Vilnių važiavome ilgai. Vokiečiai bombardavo Mažeikių geležinkelio stotį ir ilgai nebuvo traukinio. Iš Vilniaus išsiuntė į Kozelską, šešioliktąją lietuviškąją divizioną. Ten ruošė frontui, mokė. Kartą darbuose smarkiai peršalau ir mane paguldė į ligoninę. O tuo metu atėjo įsakymas vykti į frontą. Draugai išvažiavo o aš likau Kozelske ligoninėje. Nepakliuvo į frontą ir draugai — kol nuvažiavo iki Mažeikių, pasibaigė karas.

Iš Kozelsko mane išsiuntė į Maskvą, o iš ten į Možaiską, į miško darbus. Kartą, vežant malkas, mašina virto ir buvau sunkiai sužeistas. Išvežė mane į Maskvą, kur ligoninėje išgulėjau apie aštuonis mėnesius. Iš čia buvau demobilizuotas.

Piemenė pas gaspadorių / Stasė Ramanauskaitė-Mikužienė Padvariuose pas Leoną Miliešką. Iš Stasės Mikužienės (1915), gyvenančios Minajevo gatvėje **1986** m. liepos 10 dieną užrašė Amelija Urbienė // Urbienė Amelija. ETNOGRAFINIAI APRAŠAI IR TAUTOSAKA: [1986 metų aprašai]: Aplankas // Yra Vieکشnių bibliotekoje ir Vieکشnių muziejuje. — Visas tekstas:

Piemenė pas gaspadorių

Stasė Ramanauskaitė, būdama 12 metų, tarnavo už piemenę Padvariuose pas Miliešką Leoną.

Piemenės alga — 50 litų, paviržis — avino rietas ir duonos kepalas, 3 pūrai bulbių, rugių 1 pūras.

Vasarą piemenė kėlė saulei tekant. Piemenė karvių nemilžo, mergė milžo karves. Pamilžtas karves išginė į ganyklą. Ganykla nuo namų buvo toli — apie pusę kilometro reikėjo karves ligi ganyklos ginti. Piemenė ganė 7 karves ir avių būrį. Bandą visuomet išginė nevalgiusi.

„Lauki, veizi, ir akis praveizi, kol valgyti atneša. Atneša užšalusią košę, o kartais dar biskelių šiltą. Košė — bliūdelyje. Košėje su šaukštu įspausta duobelė, į tą duobelę įpilta taukų. To mirkalo nedaug tepripilta. Pieną atnešė krūzelyje. Pienas — mašininis. Duonos riekelė. Ir visas pusrytis!“

„Ant pietų“ — jei buvo karšta — ginė namo aplink 11 valandą. Laiką mėravo pėdomis — šešuolėti mėravo...

Piemenė, parginusi karves, suvarė anas į kūtę. Pakreikė šiaudais, kad kūtė šlapi nebūtų. Tuomet suvartytas į kūtę karves pririšo prie sietų, atnešė žolės ir pašerė. Piemenė turėjo karves ir pagirdyti. Vandenį reikėjo nešti iš šulnies ir kožną karvę pagirdyti.

Pietus piemenė valgė kartu su visa šeimyna. Pietai — pirmą valandą.

Pietams: kopūstai, burokai, bulbynė. Mėsos mažai tedeve. Viralą gaspadinė virė tankiausiai su užtrinu, su kindoku.

Po pietų pokaitis 2-3 valandas. Per pokaitį piemenei neleido miegoti, varė šieno grėbti.

Taip Stasė, vieną dieną grėbusi šieną per pokaitį, kitą dieną, varoma šieno grėbti, ėmė ir „pasisporijo“ gaspadoriui! „Aš neisiu per pokaitį šieno grėbti, — pasakė. — Aš miegtu paskui

karves vaikščiodama. Bijau užmigti — javus nuganysiu.” Gaspadorius dideliai supyko, kad neklausau. Už botago! Ir su tuo botagu nuraižė man kojas. Ir išėjau. Prispaudė mane šieną grėbti. Tėvai man sakė, kad jeigu gaspadoriaus neklausysiu, tumet ans mane išvays ir algos nesumokės.”

Banda, kai buvo karšta, piemenė turėjo lig tamsos ganyti. Ir tos naktys taip pat buvo karštos: „naktį mes nebliaudamos — tokia buvo karštybė.”

Vakare, karves namo parginus, reikėjo pakreikti kūtė, karves pagirdyti.

Vakarienė pavalgius, piemeni reikėjo mazginį sumazgoti, šunį palakinti.

Žiemą — vakarais — piemeni reikėjo plunksnas plėšyti. „Dviejose vietose man ir taip dar yra buvę, — sakė Stasė, — „mergei, paėmusi skalą, turėjau žiubinti, kumet ana večerę virė.”

„Taip pat esu ėjusi su spragilais kulti. Dideliai kvapas patiko: atsisėdi duoboj ir bematant užmingi — tiek jau esi nuvargusi...”

Žiemą piemenė daugiausia gyvulius šėrė viena. Šėrė su pelais, su šiaudais. Piemenė pati turėjo kratinį karvėms susikratyti. Taip pat ir žiemą piemenė turėjo karves pagirdyti — atnešti iš šulnies vandens.

Piemenė miegojo lovoje. Lova — virtuvėje. Ten pat, kur piemenė miegojo, buvo ir kiaulviedriai sustatyti. Ir virbai, ir medžiai, ir visokie daiktai stovėjo, kur tik vietos buvo pastatyti.

Piemeni devė prastą drabužį. Devė sijoną, nažutką, seną švarką. Marškiniai lininiai — ir visai nauji, ir seni. Kuskelę devė galvai apsirišti. Kvartūgas piemenės pakulinis, dryžas. Iš to paties audeklo, kur buvo siuvas kvartūgas, piemeni gaspadinė „liuob ir sijoną pasiūti.”

Marškinius mainė kartą per savaitę. Abrūsas — bendras, burnai ir rankoms šluostytis.

Į pirtį ėjo kas antrą savaitę. Plaukytis nebuvo kur — „ir ežeras, ir upė buvo toli nuo namų. Galėjai tik pasitaškyti, pabraidyti po klanus, po prūdelį.”

Jeigu piemenė gerai ganė, gaspadoriai, parvažiuodami iš miestelio, parvežė kermošavo, apdovanojo — nupirko kuskelę, kojines.

Išeinant, jeigu gaspadoriai buvo neskūpi, — piemeni devė priedo — „tupeles”, o prie paviržio pridėjo lašinių šmotą.

Iš Stasės Mikužienės (1915), gyv. Vieکشniuose, Minajevu g., 1986 m. liepos 10 d. užrašė Am. Urbienė.

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, 1993. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Kai kurie žmonės, po karo ištremiti iš Padvarių:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Ištrėmė	Leido grįžti
1	Mačius Steponas, Simo	1901	1949 03 30	1956 06 20
2	Mačienė Petronėlė, Jono	1901	1949 03 30	1956 06 20
3	Mačius Edmundas, Stepono	1939	1949 03 30	1956 06 20
4	Mačius Pranas, Stepono	1931	1949 03 30	1956 06 20
5	Mačius Stanislovas, Stepono	1927	1949 03 30	1956 06 20
6	Mačiūtė Rožė, Stepono	1933	1949 03 30	1956 06 20

Rašimas Algimantas. Kunigas Vaclovas Paulauskas // Vieniybė. — 1995. — Birž. 24. — Visas tekstas:

Nedaug težinome apie prieškarį Lietuvos krikščionis, kurie galbūt nesugebėjo atkreipti visuomenės dėmesio žymiais darbais, tačiau, tikėdami Dievo meile ir Apvaizda, savo jaunystę ir gyvenimą paskyrė tėvynei.

Kunigą Vaclovą Paulauską senesni Vieکشnių krašto žmonės tikrai prisimena. Tai buvo vienas iš tauriausių ir didžiai tėvynę mylėjusių žmonių. Jis gimė 1910 m. sausio 15 dieną Padvarių kaime, Vieکشnių valsčiuje, ūkininko šeimoje. Tėvai neseniai buvo persikėlę iš Rygos gyventi į Lietuvą. Maldingi tėvai dar vaikystėje Vaciuo širdyje įskiepijo meilę Dievui, kuri visą gyvenimą augo apimdama ir savo šeimą, ir parapijiečius, ir visą tėvynę. Be mažojo Vaciuo, šeimoje dar augo trys sesutės. Vaikai iš savo tėvelių paveldėjo gailestingą meilę, nuoširdumą,

švelnumą, greitą orientaciją. Užaugusiam Vaclovui labai padėjo šeimos išugdytas principingumas bei pasitikėjimas žmonėmis.

1926 metais Vacys baigė Viekšnių vidurinę mokyklą, o 1928 metais ir Kauno jėzuitų gimnazijos 6-ias klases. V. Paulauskas visa širdimi mylėjo Dievą. Jis dažnai mėgdavo kartoti: „Tik Dievas. Tik vienas Dievas gali visą laiką žavėti ir prie savęs traukti“. Todėl apsisprendęs jaunuolis 1931 metais įstojo į Telšių kunigų seminariją, kurią 1938 metais baigė ir buvo išventintas į kunigus. Tais pačiais metais paskirtas vikaru Salantuose, skleidė žmonėse Dievo žodį. 1940 metais perkeltas į Žemaičių Naumių.

1942 metais V. Paulauskas skiriamas Sedos šv. Jono bažnyčios rektoriumi ir vidurinės mokyklos kapelionu. Greitai prisiderinęs prie nelengvų karo meto sąlygų, naujasis rektorius prie bažnyčios pastatė kleboniją, įrengė labdaringą valgyklėlę. Būdamas Sedos apylinkės savitarpio pagalbos draugijos vadovu, jis nuolatos rūpinosi apylinkės vargšais.

1944 metais kunigą V. Paulauską Telšių vyskupas paskyrė Pirmojo žemaičių savanorių pulko, kovojusio prieš bolševikus, kapelionu. Vasarą, frontui traukiantis į vakarus, su kai kuriais pulko daliniais jam pavyko pasitraukti į Rytprūsius. Tačiau, gelbstintis laivais iš apsupties, Dancingo apylinkėse, sprogsi aviacinė bomba kunigą sužeidė. Ypač nukentėjo regėjimas, kuris dar vaikystėje buvo pažeistas (į galvą įspyrus arkliui).

Vokietijoje, šiek tiek pasveikęs, kunigas Paulauskas turėjo teisę bendrauti su lietuviais katalikais, prievarta paimtais vokiečių kariuomenėn. Vokietijai kapituljavus, 1945—1946 metais jis buvo Kempteno lietuvių gimnazijos pabėgėlių stovyklos kapelionu ir švietimo skyriaus vadovu. Šioje gimnazijoje, dalyvaudamas įvairiose katalikų akcijose, mokytojavo iki 1950 metų.

Tais pačiais metais kunigas V. Paulauskas atvyko į JAV. Laurencio lietuvių parapijoje buvo priimtas vikaru. Ten pat klebonavo veiklusis kunigas Pranciškus Juras (vėliau tapęs prelatu). Kartu dirbdami, jiedu stipriai priešinosi „cicilikams“, bandantiems atitraukti lietuvius katalikus nuo lietuvių tautinės bažnyčios. 1954 metais Tomsone, netoli Putnamo, V. Paulauskas tapo Villa Marija senelių prieglaudos ir senelius globojusių vienuolių (Nekalto Prasidėjimo Marijos seselių) kapelionu. Beveik kas dieną Mišių metu trumpais pamokslais jis skelbė Kristaus evangeliją prieglaudos gyventojams bei jiems patarnaujančioms vienuolėms. Palaipsniui silpstant regėjimui, kunigas atsisakė kapeliono pareigų, ir 1963 metais apsigyveno savo namuose, arti senelių prieglaudos. Galutinai apakusiam, jam globą teikė ir prižiūrėjo vienuolė Agota Trilikaitė, apsigyvenusi tuose pačiuose namuose. Viename namo kambarėlyje kunigas buvo įrengęs altorėlį ir, kol galėjo, aukojo ten Mišias.

Visiškai nusilpęs, 1994 metų rudenį V. Paulauskas buvo perkeltas į Matulaičio slaugymo namus. Sulaukęs 85-erių metų jubiliejaus, kitą dieną kunigas V. Paulauskas baigė savo gyvenimo kelią šioje žemėje. Vienuolyno „Dangaus vartai“ Tompsone kapinės priglaudė Lietuvos sūnų, taip ir nebegrižusių į gimtąją žemę, tačiau nors ir toli nuo tėvynės, bet nuolatos skatinusių tėvynainius mylėti Lietuvą, nepalikti jos po okupanto bolševiko padu.

Kunigas Vaclovas Paulauskas visą savo gyvenimą buvo veiklus ateitininkas. Intensyviai dirbo kartu su angelaičiais ir pavasarininkais. Gyvendamas Vokietijoje, buvo lietuvių skautų sąjungos Austrijoje ir Vokietijoje kapelionu. Jungtinėse Valstijose buvo aktyvus lietuvių bendruomenės bei „Lietuvių kunigų vienybės“ narys. Kiek leido laikas, kunigas V. Paulauskas darbavosi ir plunksna. Daug rašė spaudos leidiniams „Sargyba“, „Žemaičių prietelius“, „Mūsų laikraštis“, „Žiburiai“, „Lux Christi“. Turėjo surinkęs didžiulę biblioteką, kurią padovanojo Amerikos lietuvių kultūros archyvui „ALKA“ (Putname). Vienas „ALKOS“ direktorių — kun. R. Krasauskas — šią biblioteką persiuntė Lietuvių Katalikų Mokslo akademijos Kauno „Židinio“ bibliotekai.

Gausi kunigo Vaclovo Paulausko namų biblioteka, kurioje visi 37 tomai Lietuvių enciklopedijos, jo paties pamokslų rankraščiai, kitokie archyviniai dokumentai, bus eksponuojama Telšių kraštotyros muziejuje „ALKA“, suteikiant teisę ja naudotis draugijoms bei pavieniams asmenims, puoselėjantiems ir propaguojantiems lietuvių kultūrą, tėvynės meilę ir krikščionišką tikėjimą.

Viekšnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Viekšnių seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Padvarių kaime 3 ūkiai — 7 gyventojai.

Paulauskas Vaclovas. Kunigas mirties šokyje. — Vilnius, 1997. — 168 p. — Tekste: [ir 1944 metų rudenį Vieکشniuose, Padvariuose, Padvarėliuose].

Juozo Kriaučiūno pratarinė „Kunigas Vaclovas Paulauskas”. — Tekste:

„Rygoje gyvenusių ir Lietuvoje, Padvarainių kaime, Vieکشnių valsčiuje, Mažeikių apskrityje įsigijusių ūkį Paulauskų šeimoje 1910 m. sausio 15 d. — pačiame viduržiemyje gimė berniukas, kuris buvo pakrikštytas Vaclovo vardu. [...] Gerai besimokantį Vaclovą leido į Vieکشnių vidurinę keturklasę mokyklą, kurią jis baigė 1926 metais. Tėvas jau buvo miręs, tad Vaclovo tolesnis mokymas kėlė sunkumą, bet 1928 metais jis baigė 6 Kauno jėzuitų gimnazijos klases. Arklio spyris į galvą pažeidė regėjimą, reikėjo gydyti akis. Tai trukdė mokymąsi. Vėliau regėjimas stabilizavosi. Vaclovas nuo vaikystės norėjo tapti kunigu, todėl 1931 m. įstojo į Telšių kunigų seminariją, kurią 1938 m. baigė ir buvo išventintas kunigu. [...] 1995 m. sausio 16 d., išvakarėse sulaukęs 85 metų amžiaus, buvo pašauktas amžinybėn. [...] Palaidotas Marijos Nekalto Prasadėjimo seselių vienuolyne Putname, Dangaus Vartų kapinėse.”

Knygoje yra skyriai: „Paskutinis sudie!”, „Procesija”. — Tekste:

„Baigiantis Žibikų pušynui, išvydau savo brangiuosius Vieکشnius. [...] Vieکشniai! Mano vaikystės didžiausias ir gražiausias miestas, kuriame visos gatvelės ir namai žinomi, bet taip labai bijojau atitrūkti nuo mamos ar vyresniųjų ir paklysti. [...] Šiandien Vieکشniai kalbėjo nebe paslaptimi, bet lavoninės šiurpu. Nameliai tušti, tokie paskurę, tikros kaukolės, vėpsančios tuščiais langų rėmais. [...] Gatvės, ypač iš rytų vedančios į vakarus, pilnos, net perpildytos, bet ne vieکشniškių. [...] Gatvėmis vilnija beveik vieni vyrai: ginkluoti ar tik uniformuoti. Šią pusę tvenkia tankios karo žandarmerijos „šperės”. [...] Mane vieni praleidžia tik „Pulko pažymėjimą” parodžius, antriems užtenka lapelio, kur įrašyta, kad vykstu į Padvarėlius. [...] Už miestelio gyvosios užtvaros baigėsi, bet platūs laukai priraityti visokiausių apkasų ir prieštankinių kanalų. [...] Mano gimtasis kaimelis lyg lapkričio mėnesį — nykus ir sutryptas. Ir čia nemažai užmaskuotų mašinų ir kareivių. [...].

Vieکشnių parapijoj buvo toks paprotys, kad, užbaigę Žolinių atlaidus, išeidavome į kapines. [...] Žmonėms taip pat ši tradicija patiko, todėl į Žolines suplaukdavo didesnioji dalis iš dvylikos tūkstančių parapijos. Neatsilikdavo ir kaimynai, ypač tie, kurie ką nors artimą turėjo Vieکشniuose palaidoje. Ir tūkstantinė minia užkimšdavo Mažeikių gatvę, nuo pat šventoriaus iki kapinių. Įvairiausių vėliavų miškas, altorėliai, rožančius, žodžiu, visas turtingasis procesijos inventorių, kokį tik pati didžiausioji vyskupijos parapija ir tegalėjo turėti, Žolinėse buvo iškeltas ir pastatytas šios procesijos prieky. Po to sekė pats didžiausias vieکشniškių patrūbočių orkestras, beveik šimtas choristų, dvasiškiai ir minia. Gaudė varpai, kol tik visa minia nesutilpdavo kapinėse. Toks daugiakalbis buvo tas varpų balsas, šaukiąs į kapines, kad visi miestelio namai likdavo tušti. [...].

Perkimšta gatvė ir šiandien, lyg Žolinėse. Ne, vėliavų nė nesidairykite, jos sudėtos į geležim kaustytas dėžes ir kažkur į kaimus išvežiotos. Bet varpai — tyli! Aišku, jie tebekaba ten, aukštame bokšte ir tai visi trys, pagal dydį išsirikiavę: Jonas, Petras ir Juozapas. Vieکشnių varpai šio karo nebebijo. [...] Juk negali Vieکشnių parapija savo varpus dukart atiduoti karo reikalams. Pirmojo karo metu varpų varį vokiečiai išsivežė, bet šie plieniniai...”

Kynas A. Žemaitijos mažosios architektūros statinių geležinių viršūnių meniniai ypatumai // Tautodailės metraštis: Žemaitija. — 1997. — Nr. 1. — P. 32, 39. — Tekste: Eksponatai iš Čekų, Padvarių kaimų ir Vieکشnių.

Vieکشnių seniūnijos kaimai 1998 metais. — Vieکشnių seniūnija. — 1998. — Rankraštis. — Tekste: Padvarių kaime 3 ūkiai — 7 gyventojai.

Vieکشnių seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną / Raštvedė V. Špokauskienė // Vieکشnių seniūnija. — 2000. — Rankraštis. — Tekste: Padvarių kaime 3 ūkiai — 6 gyventojai.

PADVARELIAI. PADVARĖLIAI

Kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 151. — Tekste: Padvarelių kaimas: 5 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 2 km. iki Viekšnių pašto, 10 ūkių — 53 gyventojai.

[Gal nurodyti ne Padvarelių, bet Padvarių kaimo atstumai. Iki pašto turėjo būti bent kiek toliau, o iki stoties bent kiek arčiau, negu čia nurodyta. Bet tas skirtumas nedidelis — vienas ar du kilometrai].

**A. A. ADOMAS IR JULIJONA BARANAUSKIAI. PADVARELIŲ.
ILSĖKITĖS RAMYBĖJ BRANGUS TĖVELIAI. DUKTĖ BARBORA.**

PUNDATOR DOMINIKAS BUTA. 1957. // Įrašas betoniniame kryžiuje Viekšnių senosiose kapinėse.

Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. — Vilnius, 1974. — D. 1. — P. 12, 13, 15, 143, 145, 293, 294.

Broniaus Kerio pastaba:

Tekste apie Viekšnių apylinkę neminimas prie pat Viekšnių esantis kaimas Padvariai. Maži kaimai Padvariai ir Padvareliai (Padvarėliai) buvo greta. Padvarių kaimo dauguma sodybų buvo paventyje tarp Viekšnių ir Palnosų. Padvarelių kaimas — į šiaurę nuo Padvarių, tarp Pakalupio ir Palnosų, į pietus ar pietryčius nuo Marškonės kaimo. Dauguma sodybų nuo geležinkelio į pietus, 3—4 sodybos nuo geležinkelio į šiaurę, greta Marškonės kaimo. Žiūrint nuo naujojo Šiaulių—Mažeikių plento, į pietus — Padvariai, į šiaurę — Padvareliai. Taip buvo žymima ir senuose žemėlapiuose. Padvarelių senokai nebėra, o Padvariuose išliko 3 sodybos — kaimas yra.

Šiame žinyne prie Viekšnių esantis Padvarių kaimas gal priskirtas prie Akmenės apylinkės. Taip pat negalima pamiršti, kad seniau buvo du Padvarėlių kaimai — vienas Viekšnių apylinkėje, kitas — Akmenės apylinkėje.

Rašimas Algimantas. Kunigas Vaclovas Paulauskas // Vienybė. — 1995. — Birž. 24. — Visas tekstas:

Nedaug težinome apie prieškario Lietuvos krikščionis, kurie galbūt nesugebėjo atkreipti visuomenės dėmesio žymiais darbais, tačiau, tikėdami Dievo meile ir Apvaizda, savo jaunystę ir gyvenimą paskyrė tėvynei.

Kunigą Vaclovą Paulauską senesni Viekšnių krašto žmonės tikrai prisimena. Tai buvo vienas iš tauriausių ir didžiai tėvynę mylėjusių žmonių. Jis gimė 1910 m. sausio 15 dieną Padvarių kaime, Viekšnių valsčiuje, ūkininko šeimoje. Tėvai neseniai buvo persikėlę iš Rygos gyventi į Lietuvą. Maldingi tėvai dar vaikystėje Vaciuo širdyje įskiepijo meilę Dievui, kuri visą gyvenimą augo apimdama ir savo šeimą, ir parapijiečius, ir visą tėvynę. Be mažojo Vaciuo, šeimoje dar augo trys sesutės. Vaikai iš savo tėvėlių paveldėjo gailestingą meilę, nuoširdumą, švelnumą, greitą orientaciją. Užaugusiam Vaclovui labai padėjo šeimos išugdytas principingumas bei pasitikėjimas žmonėmis.

1926 metais Vacys baigė Viekšnių vidurinę mokyklą, o 1928 metais ir Kauno jėzuitų gimnazijos 6-ias klases. V. Paulauskas visa širdimi mylėjo Dievą. Jis dažnai mėgdavo kartoti: „Tik Dievas. Tik vienas Dievas gali visą laiką žavėti ir prie savęs traukti“. Todėl apsisprendęs jaunuolis 1931 metais įstojo į Telšių kunigų seminariją, kurią 1938 metais baigė ir buvo iššventintas į kunigus. Tais pačiais metais paskirtas vikaru Salantuose, skleidė žmonėse Dievo žodį. 1940 metais perkeltas į Žemaičių Naumiestį.

1942 metais V. Paulauskas skiriamas Sedos šv. Jono bažnyčios rektoriumi ir vidurinės mokyklos kapelionu. Greitai prisiderinęs prie nelengvų karo meto sąlygų, naujasis rektorius prie bažnyčios pastatė kleboniją, įrengė labdaringą valgyklėlę. Būdamas Sedos apylinkės savitarpio pagalbos draugijos vadovu, jis nuolatos rūpinosi apylinkės vargšais.

1944 metais kunigą V. Paulauską Telšių vyskupas paskyrė Pirmojo žemaičių savanorių pulko, kovojusio prieš bolševikus, kapelionu. Vasarą, frontui traukiantis į vakarus, su kai kuriais pulko

daliniais jam pavyko pasitraukti į Rytprūsius. Tačiau, gelbstintis laivais iš apsupties, Dancingo apylinkėse, sprogsi aviacinė bomba kunigą sužeidė. Ypač nukentėjo regėjimas, kuris dar vaikystėje buvo pažeistas (į galvą įspyrus arkliui).

Vokietijoje, šiek tiek pasveikęs, kunigas Paulauskas turėjo teisę bendrauti su lietuviais katalikais, prievarta paimtais vokiečių kariuomenėn. Vokietijai kapituljavus, 1945—1946 metais jis buvo Kempteno lietuvių gimnazijos pabėgėlių stovyklos kapelionu ir švietimo skyriaus vadovu. Šioje gimnazijoje, dalyvaudamas įvairiose katalikų akcijose, mokytojavo iki 1950 metų.

Tais pačiais metais kunigas V. Paulauskas atvyko į JAV. Laurencio lietuvių parapijoje buvo priimtas vikaru. Ten pat klebonavo veiklusis kunigas Pranciškus Juras (vėliau tapęs prelatu). Kartu dirbdami, jiedu stipriai priešinosi „cicilikams“, bandantiems atitraukti lietuvius katalikus nuo lietuvių tautinės bažnyčios. 1954 metais Tomšone, netoli Putnamo, V. Paulauskas tapo Villa Marija senelių prieglaudos ir senelius globojusių vienuolių (Nekalto Prasidėjimo Marijos seselių) kapelionu. Beveik kas dieną Mišių metu trumpais pamokslais jis skelbė Kristaus evangeliją prieglaudos gyventojams bei jiems patarnaujančioms vienuolėms. Palaipsniui silpstant regėjimui, kunigas atsisakė kapeliono pareigų, ir 1963 metais apsigyveno savo namuose, arti senelių prieglaudos. Galutinai apakusiam, jam globą teikė ir prižiūrėjo vienuolė Agota Trilikaitė, apsigyvenusi tuose pačiuose namuose. Viename namo kambarėlyje kunigas buvo įrengęs altorėlį ir, kol galėjo, aukojo ten Mišias.

Visiškai nusilpęs, 1994 metų rudenį V. Paulauskas buvo perkeltas į Matulaičio slaugymo namus. Sulaukęs 85-erių metų jubiliejaus, kitą dieną kunigas V. Paulauskas baigė savo gyvenimo kelią šioje žemėje. Vienuolyno „Dangaus vartai“ Tomšone kapinės priglaudė Lietuvos sūnų, taip ir nebegrižusių į gimtąją žemę, tačiau nors ir toli nuo tėvynės, bet nuolatos skatinusių tėvynainius mylėti Lietuvą, nepalikti jos po okupanto bolševiko padu.

Kunigas Vaclovas Paulauskas visą savo gyvenimą buvo veiklus ateitininkas. Intensyviai dirbo kartu su angelaičiais ir pavasarininkais. Gyvendamas Vokietijoje, buvo lietuvių skautų sąjungos Austrijoje ir Vokietijoje kapelionu. Jungtinėse Valstijose buvo aktyvus lietuvių bendruomenės bei „Lietuvių kunigų vienybės“ narys. Kiek leido laikas, kunigas V. Paulauskas darbavosi ir plunksna. Daug rašė spaudos leidiniams „Sargyba“, „Žemaičių prietelius“, „Mūsų laikraštis“, „Žiburiai“, „Lux Christi“. Turėjo surinkęs didžiulę biblioteką, kurią padovanojo Amerikos lietuvių kultūros archyvui „ALKA“ (Putname). Vienas „ALKOS“ direktorių — kun. R. Krasauskas — šią biblioteką persiuntė Lietuvių Katalikų Mokslo akademijos Kauno „Židinio“ bibliotekai.

Gausi kunigo Vaclovo Paulausko namų biblioteka, kurioje visi 37 tomai Lietuvių enciklopedijos, jo paties pamokslų rankraščiai, kitokie archyviniai dokumentai, bus eksponuojama Telšių kraštotyros muziejuje „ALKA“, suteikiant teisę ja naudotis draugijoms bei pavieniams asmenims, puoselėjantiems ir propaguojantiems lietuvių kultūrą, tėvynės meilę ir krikščionišką tikėjimą.

Viekšnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Viekšnių seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Padvarėlių kaime ūkių ir gyventojų nėra. [Seniūnijoje Padvarių kaimas vadinamas Padvarėlių kaimu].

Paulauskas Vaclovas. Kunigas mirties šokyje. — Vilnius, 1997. — 168 p. — Tekste: [1944 metų rudenį Viekšniuose, Padvariuose, Padvarėliuose].

Juozo Kriaučiūno pratarmė „Kunigas Vaclovas Paulauskas“. — Tekste:

„Rygoje gyvenusių ir Lietuvoje, Padvarainių kaime, Viekšnių valsčiuje, Mažeikių apskrityje įsigijusių ūkį Paulauskų šeimoje 1910 m. sausio 15 d. — pačiame viduržiemyje gimė berniukas, kuris buvo pakrikštytas Vaclovo vardu. [...] Gerai besimokantį Vaclovą leido į Viekšnių vidurinę keturklasę mokyklą, kurią jis baigė 1926 metais. Tėvas jau buvo miręs, tad Vaclovo tolesnis mokymas kėlė sunkumą, bet 1928 metais jis baigė 6 Kauno jėzuitų gimnazijos klases. Arklio spyris į galvą pažeidė regėjimą, reikėjo gydyti akis. Tai trukdė mokymąsi. Vėliau regėjimas stabilizavosi. Vaclovas nuo vaikystės norėjo tapti kunigu, todėl 1931 m. įstojo į Telšių kunigų seminariją, kurią 1938 m. baigė ir buvo iššventintas kunigu. [...] 1995 m. sausio 16 d., išvakarėse

sulaukęs 85 metų amžiaus, buvo pašauktas amžinybėn. [...] Palaidotas Marijos Nekalto Prasadėjimo seselių vienuolyne Putname, Dangaus Vartų kapinėse.”

Knygoje yra skyriai: „Paskutinis sudie!”, „Procesija”. — Tekste:

„Baigiantis Žibikų pušynui, išvydau savo brangiuosius Vieکشnius. [...] Vieکشniai! Mano vaikystės didžiausias ir gražiausias miestas, kuriame visos gatvelės ir namai žinomi, bet taip labai bijojau atitrūkti nuo mamos ar vyresniųjų ir paklysti. [...] Šiandien Vieکشniai kalbėjo nebe paslaptimi, bet lavoninės šiurpu. Nameliai tušti, tokie paskurę, tikros kaukolės, vėpsančios tuščiais langų rėmais. [...] Gatvės, ypač iš rytų vedančios į vakarus, pilnos, net perpildytos, bet ne vieکشniškių. [...] Gatvėmis vilnija beveik vieni vyrai: ginkluoti ar tik uniformuoti. Šią pusę tvenkia tankios karo žandarmerijos „šperės”. [...] Mane vieni praleidžia tik „Pulko pažymėjimą” parodžius, antriems užtenka lapelio, kur įrašyta, kad vykstu į Padvarelius. [...] Už miestelio gyvosios užtvartos baigėsi, bet platūs laukai priraityti visokiausių apkasų ir prieštankinių kanalų. [...] Mano gimtasis kaimelis lyg lapkričio mėnesį — nykus ir sutryptas. Ir čia nemažai užmaskuotų mašinų ir kareivių. [...].

Vieکشnių parapijoj buvo toks paprotys, kad, užbaigę Žolinių atlaidus, išeidavome į kapines. [...] Žmonėms taip pat ši tradicija patiko, todėl į Žolines suplaukdavo didesnioji dalis iš dvylikos tūkstančių parapijos. Neatsilikdavo ir kaimynai, ypač tie, kurie ką nors artimą turėjo Vieکشniuose palaidoję. Ir tūkstantinė minia užkimšdavo Mažeikių gatvę, nuo pat šventoriaus iki kapinių. Įvairiausių vėliavų miškas, altorėliai, rožančius, žodžiu, visas turtingasis procesijos inventorių, kokį tik pati didžiausioji vyskupijos parapija ir tegalėjo turėti, Žolinėse buvo iškeltas ir pastatytas šios procesijos prieky. Po to sekė pats didžiausias vieکشniškių patrūbočių orkestras, beveik šimtas choristų, dvasiškiai ir minia. Gaudė varpai, kol tik visa minia nesutildavo kapinėse. Toks daugiakalbis buvo tas varpų balsas, šaukiąs į kapines, kad visi miestelio namai likdavo tušti. [...] Perkimšta gatvė ir šiandien, lyg Žolinėse. Ne, vėliavų nė nesidairykite, jos sudėtos į geležim kaustytas dėžes ir kažkur į kaimus išvežiotos. Bet varpai — tyli! Aišku, jie tebekaba ten, aukštame bokšte ir tai visi trys, pagal dydį išsirikiavę: Jonas, Petras ir Juozapas. Vieکشnių varpai šio karo nebebijo. [...] Juk negali Vieکشnių parapija savo varpus dukart atiduoti karo reikalams. Pirmojo karo metu varpų varį vokiečiai išsivežė, bet šie plieniniai...”

Kudžmienė-Galminaitė Danutė (gim. 1935 m., gyv. Vieکشniuose) // Broniui Keriui. — 1999 metų balandžio mėnesio 9 dieną. — Žodžiu:

Dauguma Padvarelių kaimo sodybų buvo nuo geležinkelio į pietus. Trys, kartais keturios sodybos, buvusios už geležinkelio, į šiaurę nuo geležinkelio, prie pat Marškonės kaimo, būdavo priskiriamos Padvarelių kaimui. Padvarelių kaime buvo 10 sodybų, kuriose gyveno: Jonas Sidabras, Augustinas Rimkus, Vincentas Margis, Jonas Lizdenis, Anelė Kudžminskienė, Elzbieta ir Rozalija Kryžiutės, Emilija ir Marija Mikalauskaitės, Domas Galminas, Ona Mikalauskienė, Antanas Vaičkus. Už geležinkelio buvo O. Mikalauskienės, Emilijos ir Marijos Mikalauškaičių, D. Galmino sodybos. Tarp O. Mikalauskienės ir Mikalauškaičių sodybų, kiek toliau nuo geležinkelio, buvo Perminų sodyba, kurią priskirdavo Padvarelių kaimui. Seneliai pasakodavo, kad dar seniau Padvarelių kaime buvo tik 6 sodybos.

Kryžiutė-Poškuvienė Angelina. Smilgos vėjyje. Atsiminimai. — Žerkščiai, 2009-07-01. — Rankraštis. — Pastaba: Tekste minimos vietovės: Krakiai, Paulianka, Avižliai, Vieکشnių geležinkelio stotis, senieji Padvareliai, Rekečiai, senoji Pakalupė, Užlieknė, Vieکشniai. Visas tekstas yra šios knygos II tomo skyriuje: **KRYŽIUTĖ-POŠKUVIENĖ ANGELINA.** — Tekste:

Kryžių šeima Padvarelių kaime

Mano mama ištekėjo būdama 28 metų už Kazimiero Kryžiaus iš Padvarelių kaimo. O susipažino jie gegužinėje. Tuomet mama gyveno netoli geležinkelio stoties, o Padvarelių kaimas ne daugiau kaip 4 kilometrai iki geležinkelio stoties.

Tėvelio šeimoje buvo dar trys seserys. Vyriausia Elzbieta, gimusi 1902 metais, Rozalija — 1904 ir Elena 1905 metais. Jų tėvas mirė 1914 metų gruodžio 28 dieną. Tėveliui buvo vos šešeri, o vyriausiai Elzbietai 12 metų.

Gyventi turėjo kur. Buvo namas, tvartas, daržinė, klėtis, jauja. Visi pastatai, kurie buvo tuomet reikalingi kaimo žmonėms. Septynios dešimtinės žemės, arklys, karvė, žinoma, kiaulės, vištos. Niekaip nesuvokiu, kaip Barbora Kryžienė, atėjus pavasariui, susiarė, apsisėjo žemę. Kiek ne pagal jėgas buvo darbo, nuovargio, žinojo tik ji pati.

Katras pirmas, Elzė ar mano tėvelis pradėjo darbuotis laukuose, nežinau. Bet kad buvo abu dar paaugliai, tai taip. Tėvelis prisimindavo, kad labai sunkiai sekdavosi laikyti žagrę. Vakare labai skaudėdavo rankos. Elzė taip pat kiek ir ką pajėgdavo dirbdavo laukuose. Tik Rozalijai ir Elenai teko daugiau moteriški darbai.

Tėvelis niekada nesiskųsdavo savo sunkia vaikyste, paauglyste. Jis ir per visą savo gyvenimą, kas benutikdavo ir kas beskaudėdavo, nesiskundė, nedejavo. Visada buvo geros nuotaikos. Visus sunkumus sutikdavo su šypsena. Tokia buvo ir Rozalija. Geros širdies, maloni ir nedejuojanti. Kliūdavo jai nuo Elzės. Apšaukdavo taip kaip motina. Rozalija visas bausmes priimdavo nuolankiai, tylėdama. Nors dažnai ji to būdavo visai nenusipelnusi. Elzė buvo gospadinė ir gaspadorius. Jos žodis visada buvo lemiamas. Ir niekas jai niekada neprieštaravo. Tik kai kada nebeiškentusi jos mama ją apramindavo. Buvo atvejais, kai susirgo plaučių uždegimu mano tėvelis. Jis jau buvo vedęs ir gyveno Vieکشنیų geležinkelio stotyje. Temperatūra buvo didelė, buvo aišku, kad be gydytojo neapsieis. Ir mama tekina atbėgo pas Elzę prašyti arklio parvežti gydytojui. Tačiau ji, plasnodama rankomis prisakė aibę reikalų, kur jai labai reikalingas arklys ir niekaip negali duoti. Tik, laimei, išgirdo jos mama. „Ką čia plepi, tik eik greičiau kinkyti arklį. Palauks tie tavo darbai“. Po tokių žodžių Elzė bambėdama išėjo kinkyti arklio. „Važiuodama į Vieکشnius visu keliu verkiau“, — pasakodavo mama. Tegu brolis miršta, bet arklio neduos.

Daug buvo situacijų, kur Elzė viską sutvarkydavo savaip. Nemėgo ji mano mamos. Visaip stengėsi atkalbėt, kad tėvelis jos nevestų. Buvo pasileidėlė, ubagė, niekaip netinkanti jos broliui. Buvo kaime aplink mergaičių, kurios Elzei labai tiko į brolienes, bet, nelaimei, jos netiko broliui.

Tėvelio seserys visos buvo labai religingos. Labiausiai Elzė. Į vakaruškas nevaikščiojo. Apsirengusios buvo ilgais iki žemės sijonais. Palaidinės užsagstytos iki smakro. Rankovės ilgos ir per didžiausius karščius, taip pat ir virtuvėje prie puodų. Visos išeigos buvo bažnyčia ir turgus, kuriame reikėdavo parduoti kiaušinius, sviestą, kokį sūrėlį.

Taip ir liko Elzė su Rozalija senos panos. Rozalijai buvo daugiau galimybių ištekėti. Ji buvo gražesnė ir linksmesnė už Elzę. Bet neištekėjo abi. Tik Elenai atsirado vyras. Jei ji būtų gyvenusi kartu su seserimis, tai vargu ar būtų ištekėjusi. Ją apsiėmė auginti į Užlieknės kaimą Mažeikių rajone Videikiai. Jie vaikų neturėjo. Elena buvo reikalinga, kad senatvėje būtų kam juos prižiūrėti. Užaugo ir ištekėjo už ten gyvenusio Stanislovo Tyriaus. Jam daugiau buvo reikalingas Videikių ūkis, nei Elena. Per visą savo gyvenimą Elena nesulaukė Stanislovo meilės, užuojautos, gero žodžio. Dažnai ir kumščiais apvaišindavo. Jis nesigėdydavo jos apšaukti ir prie svetimų žmonių, ir kai būdavo atvažiuavęs mano tėvelis su mama. Žmona jam buvo net ne tarnaitė, vergė. Susilaukė Tyriai penkių vaikų. Vienas mažas mirė. Užaugo sūnus ir trys dukros. Vaikai jam taip pat buvo nei brangūs, nei reikalingi. Namais nesirūpino, kas lūžo — nulūžo, kas griuvo — nugriuvo. Mama pasakodavo: „Kokie buvo pastatai tvarkingi. Visur tvarkingai užtvėrtos tvoros. Nė vieno šakalio niekur nesisvaidė. Padargai tvarkingi. Visi vienoje vietoje ir kad nelytų, nepūtų — pastogėje“. Videikiams mirus, iš to tvarkingo ūkio liko tik laužynas. Kitur dar laikėsi durys, o kitur jau buvo iškritusios. Tvarkingų tvorų liko tik pėdsakai. Tyrius neturėjo laiko. Jam buvo panų, iš kurių ištisomis naktimis negrįždavo. Mėgo ir išgerti. Grįžęs namo apšaukdavo Eleną. Kliūdavo ir vaikams jei pasimaišydavo, pasiveldavo jam po kojomis. Sumažėjo dirbamos žemės plotas. O ir tas likęs lopinėlis turėjo būti apsėjamas žmonos, o kai paaugo, ir vaikų pagalba. Nueidavo padėti bulvių nukasti ir mano tėvai. Pabūdavau Užlieknėje ir aš. Už namo augo kadagynas. Buvo labai smagu žaisti slėpynių.

Paaugusias, paaugles dvi Tyrių dukras pasiėmė tetos į Padvarelius. Buvo auginamos dievobaimingai. Rengiamos taip pat senoviškai kaip rengėsi jos pačios. Teisingiau, viskam vadovavo teta Elzbieta.

Aš labiau prisimenu Padvarelius kol dar nebuvo pusseserių. O nueidavom į Padvarelius gana dažnai. Tėvelis tetoms padėdavo apsisėti, šienautis, nuimti derlių. Mažiausiai pabūdavom žiemą. Tėveliui žiemą nebūdavo tokių svarbių darbų, o kai nedirbdavo, tai nelabai gaudavo ir pieno litrą. Mamai su manimi nebuvo preteksto nueiti. O be to, į Padvarelius eiti reikėdavo palei

geležinkelį. Takas būdavo užpustytas. Užpustytas būdavo ir tarpubėgis. Kaip ten mane per tuos pusnynus nutemps. Vasarą su manimi būdavo kitų problemų. Aš neturėjau nė vienos iki pusės blauzdų, tuo labiau iki žemės, suknelės. Jos buvo vos vos dengiančios kelius arba virš kelių. Ne kartą mamą Elzbieta išbarė. Ir kad taip aprengtą vedėsi į bažnyčią. Sakydavo: „Brolien, jei neturi pinigų nupirkti medžiagai, aš duosiu, pridurk prie suknelių, kad nevaikšiotų pliku užpakaliu“. Nežinau, kaip po tų pastabų atrodė mano suknelės, su kuriomis eidavau į Padvarelius, bet pusseserės Zofija ir Cecilija, kurios augo pas tetas, tikrai nevaikščiojo plikais užpakaliais. Daug sprindžių buvo nuo sijonų apačių iki užpakalių. Nekaip jautėsi paaugusios merginos su tokia apranga, bet tetoms nesipriešino. Sunku įsivaizduoti, kaip jaustųsi teta Elzė dabar, XXI amžiuje, kai pilna nuogo kūno. Nežinau, ar žegnotųsi be perstojo... O televizoriaus tikrai nežiūrėtų.

Savaip gera pas tetas būdavo ir vasarą, ir rudenį. Vasarą rinkdavau žemuoges ir verdavau ant smilgų. Jų būdavo pilna palei keliuką iki geležinkelio. Pagrioviuose ir tuoj už jaujos. Pilna įvairiaspalvių gėlyčių. Nuo pat pavasario ir per vasarą jų netrūko. Petro rakteliai, katpėdėlės, ramunės, varpeliai ir kitos, kurių net pavadinimų nežinau. Įvairiaspalvės ir labai gražios, kvepiančios ir ne. Skindavau visas iš eilės ir pagulėdavau tarp tų įvairiaspalvių žiedų. Taip galėdavo tęstis ištisas valandas. Kol teta Rozalija šaukdavo eiti valgyti šutynės su rūgusiu pienu.

Rudenį daugiausia viliodavo sodas. Obelys su įvairiaspalviais obuoliais. Buvo viena obelis — brukninė. Jos obuoliukai buvo nedideli, raudoni, o skonis priminė bruknę. Jie man buvo vieni iš skaniausių. Tik pasitaikydavo taip, kad atėjus obuoliai būdavo nurinkti, o purtyti niekas neleido. Lipti į obelį ir skinti tuo labiau. Per visą sodą prisirinkdavau. Buvo ir kriaušių. Jos buvo nedidukės ir sprangios. Valgyti jas galėdavo tik tada, kai pasistovėdavo.

Gėlių būdavo tik nedideliame darželyje, kuris buvo po didžiojo kambario langu. Žaliavo mirtos, rūtos, dar vienas kitas karklelis žydėdavo. Bijūnai būdavo gražūs ir kai žydėdavo, ir kai būdavo tik begelstantys lapai.

Rudenį prikrisdavo daug ažuolų gilių. Ir kieme, ir palei kelią augo didžiuliai ažuolai. Prisirinkdavau giliukų kišenes ir vis atrodydavo, kad mažai. Pasidarydavau ilgus karolius.

Troboje būti man nepatikdavo. Virtuvė buvo nedidelė. Grindų nebuvo. Buvo plūkto molio asla. Tokios pat grindys buvo ir kambaryje prie virtuvės. Jis tuomet buvo vadinamas alkierėlis. Buvo nedidukas, tilpo tik dvi lovos prie vienos ir kitos sienos. Tarp lovų tarpe buvo langelis. Didelis buvo tik vienas kambarys. Jame buvo medinės grindys. Žinoma, nedažytos. Du įėjimai — iš virtuvės ir iš lauko. Iš sodo pusės prie durų vietoj laiptų buvo akmuo. Per tas duris buvo įleidžiamas atvykęs kalėdoti kunigas. Buvo per jas vaikščiojama ir per budynes ar laidotuves. Didžiajame kambaryje prie mūrinės sienelės stovėjo lova. Kūrenant virtuvėje krosnį, ta sienelė būdavo šilta. Tai ir buvo vienintelis to kambario apšildymas. Jis niekada nebūdavo pakankamai šiltas. Gale kambario nuo rudens iki pavasario (su išimtimi kalėdojant) stovėdavo audimo staklės. Teta Elzbieta buvo gera audėja. Ausdavo sau ir svetimiems. Kai pataikydavom ateiti kai ji audžia, niekaip negalėjau atsižiūrėti, kaip mikliai lakstydavo šaudyklė iš vieno audeklo krašto į kitą. Kojos dirbo spaudydamos lyg kokius mašinos pedalus. Žiopsodavau ir negalėdavau atsigrožėti kai po truputį pradėdavo ryškėti ornamentas arba gėlė. Ausdavo ir su spalvotais siūlais. Ir iš lino, medvilnės, vilnos. Daug gražių lovatiesių išausdavo, rankšluosčių, naktinių užuolaidų. Tik atėjus pavasariui nebebūdavo kada austi. Prasadėdavo lauko darbai, sėjos. Stakles išardydavo ir išnešdavo į negyvenamą namo galą. Kambaryje likdavo tik lova, didokas stačiakampis stalas, palei langus suolai atsisėsti. Dar buvo krėslai, tokie panašūs į taburetes, tik pailgi.

Namas man atrodė didelis ir aukštas. Ir durys aukštos. Nors tėvelis, kurio ūgis buvo ne daugiau kaip 1 metras 66 centimetrai, eidamas pro duris turėdavo pasilenkti. Nepasilenkus užkliūdavo kepurė. Einant iš kiemo į trobą nuo vieno akmens ant kito (tai buvo kaip du laipteliai), peržengus aukštoką ir storą slenkstį, atsidurdavai vadinamame kamine. Tai buvo didelis koridorius, kur prie virtuvės sienos buvo pamūrytas duonai kepti pečius. Iš ko jis buvo pamūrytas, plytų ar molio, nežinau, nes kiek prisimenu, jis buvo nuo dūmų juodas juodutėlis. Juodos buvo virtuvės ir alkieriuko medinės lubos. Dūmų netrūkdavo. Rūkdavo pro krosnies dureles, rūkdavo kai reikėdavo nuo krosnies nukelti puodą su išvirusia sriuba arba kiaulėms šerti užkaitintu vandeniu. Kliūdavo dūmų ir nuo skalos, kuri prie krosnies būdavo į plyšį įkišama ir uždegta atstodavo lempą.

Namas buvo dviejų galų. Tas kitas galas buvo negyvenamas. Kokį porą kartų buvau ten įlindus. Ten ir stovėdavo išardytos audimo staklės, aruodai su grūdais. Kubiluose ir kubiliukuose miltai, kruopos. Buvo ir verpimo kalvaratai. Gijoms nuvyti lankčiai ir dar daug man neaiškių daiktų. Ant sienos kabėjo rėčiai miltams sijoti. Duonkubiliai duonelei užraugti, ližės kepimui. Buvo kelios skrynios, kuriose buvo laikomi rūbai, patalynė. Patalynė — tai lininės paklodės, lininiai užvalkalai. Austos iš vilnos ir medvilnės antklodės. Paklodės buvo storos ir grubios. Turėjo ir plonų, švelnių paklodžių, austų iš plonų siūlų. Tokiomis paklodėmis paklodavo didžiajame kambaryje esančią lovą. Tai buvo po babytės mirties. O iki tol ten gulėjo viena iš dukterų, nes trys lovos mažajame kambarėlyje netilpo.

Toje švarioje lovoje teko vieną naktį miegoti ir man. Tik aš ne miegojau, o verkiau. Buvo nejauku, toks didelis tamsokas kambarys. Kažkas po lovą krabždėjo. Krabždėjo ir kambario gale. Mano visą kūną badė. Verkiau, o tetos nežinojo, kaip mane nuraminti, kaip užmigdyti. Jos nepagalvojo, kad toje švariai paklotoje lovoje gali būti blusų, kad gali neleisti užmigti pelės. Tai buvo pirma ir paskutinė naktis pas tetas. Raudonomis dėmelėmis nusagstytas visas kūnas mamai buvo įrodymas, kodėl aš nemiegojau.

Kai kitą kartą tėvai važiavo į Rygą parduoti kiaušinių ir parsivežti Lietuvoje nesančių prekių, mane paliko su tėvelio pussesere Rože Voveryte. Ji buvo mūsų namuose. Miegojau savo lovoje. Teta Rožė pagamino nepamirštamus pietus. Niekada mama nėra išvirus tokių skanių pietų. Tai buvo troškiny — bulvės, svogūnai, nedideli mėsos gabaliukai, nedaug skysčio. O jau kvepėjo...

Liko dar vienas prisiminimas iš Padvarelių, kol dar buvau vaikas. Tai babytės Kryžienės budynės ir laidotuvės. Mirė ji 1950 metų balandžio 7 dieną. Man buvo aštuoni metai. Labiausiai atmintyje išliko tas vakaras kai giedojo „kalnus“. Pašarvota buvo didžiajame kambaryje prie sienos kur stovėdavo lova. Prie karsto nebuvo jokios gėlės, tik eglutės. Ir degė dvi žvakės. Prie lango aplink stalą sėdėjo giedoriai, daugiau giedorkos. Kaip jie matė giedoti, nesupratau. Lempa stovėjo ant stalo vidurio ir švietė ne ką daugiau kaip žvakė. Maldaknygės buvo senos, nutrintos, bet jie matė ir giedojo nesuklysdami. Man buvo klaikiai ilgas tas jų giedojimas. Ant suolo sėdėti buvo kieta ir nepatogu. Vaikščioti nebuvo kur. Už giedorių nugarų eglutės ir karstas. Į babytę pažiūrėti patogiausia buvo iš kojūgalio. Bet nejauku. Gulėjo prieblandoje. Vos matomas veidas. Pleveno žvakių liepsnelės. Ant lubų ir sienos klaidžiojo neaiškių formų šešėliai. Išliko neaiškus prisiminimas, kai karstas buvo išnešamas ir įkeliamas į vežimą. Iš trobos atneštos ir prie vežimo pritvirtintos eglutės. Tai viskas, ką prisimenu iš tų laidotuvių.

Mamai uošvienės mirtis buvo skaudi netektis. Prieštaravusi sūnaus vedyboms su mama, po kelių metų pakeitė nuomonę. Mama tapo gera ir laukiama. Vis klausdavo — kada ateisi? Ko taip retai ateini? Mama vis prisimindavo: „Jei ne aš, būtų numirus be kunigo, be paskutinio patepimo“. Visai kelios dienos prieš mirtį mama pasiūlė uošvienei parvežti kunigą. Ji apsidžiaugė. O Elzė nei prieštaravo, nei pritarė. Tik kaip visada plasnojo rankomis. Mama suorganizavo, o tėvelis parvežė.

Po babytės mirties santykiai tarp mamos ir Elzės paliko tokie pat šalti. Nei pablogėjo, nei pagerėjo. Kaip ir anksčiau, tėvelis laisvalaikiais eidavo seserims padėti sėti, pjauti. Bulves kasti ateidavo ir mama. Taip pat ir aš.

Tais laikais žemės turėjo nebe daug, tik 60 arų. Tarybų valdžia žemę atėmė, visus padarė kolūkiečiais. Tetos turėjo eiti dirbti į kolūkį. Lauko darbai ir būdavo uždedamos runkelių normos. Pasėti, ravėti ir nurauti. Normos pagal jų jėgas buvo labai didelės. Raudavo runkelius visai prieš šalčius. Pašalę runkeliai cukringesni. Juos valydavo ir lapus nupjaudavo kai būdavo keli laipsniai šalčio. Sėdėdavo Elzė prie nurautos runkelių krūvos visą dieną. Prisivilkdavo ir prisiaudavo kiek tik galėdavo. Mažiausiai aprengtos rankos labiausiai ir kentėdavo nuo šalčio. Padėdavo ir Rozalija, bet jai reikėdavo atlikti visą namų ruošą, išvirti valgyti, pašerti gyvulius. Smelkdavo šaltis visą Elzės kūną. Kitą dieną vėl tas pats. Smulkutė, kūdutė, o darbus turėjo dirbti rankomis. Technikos nebuvo, viskas buvo dirbama rankomis.

Metų gale kolūkiuose būdavo ataskaitiniai susirinkimai. Padalindavo pagal išdirbtus darbadienius atlyginimą. Tai būdavo grūdai. Ir už visus darbo metus gaudavo vos kelis pusmaišius grūdų. Maitintis kolūkiečiams reikėjo iš to, ką užsiaugindavo namuose. Tik laiko darbams namuose nebūdavo. O reikėjo. Namuose dirbama buvo ankstyvais rytmečiais ir vakarais kol ateidavo juoda naktis. Buvo siaubingi vergo metai. Ypač tetai Elzietai. Būdavo nustatoma,

kiek per metus turi išdirbti darbadienių. Ir juos privalėjai išdirbti. O tetos buvo dvi. Ir runkelių norma dviguba, ir linų nurauti dvigubai. Aukso vertės buvo tie grūdų pusmaišiai, uždirbti už tuos vargadinius (taip darbadinius vadino kolūkiečiai). Tik po keletos metų atlyginimas buvo didesnis. Gaudavo ir pinigų. Bet toli buvo iki normalaus atlyginimo.

Tėveliui neteko dirbti kolūkyje. Jis nuo 18 metų pradėjo dirbti statybose. Po visą rajoną jis ir jo draugai važinėdavo statydami medinius namus. Kol išmoko, buvo pagalbinis, o išmokęs jis ir jo draugas Sidabras dirbo savarankiškai. Išvažiuodavo ir visai savaitei, o kartais ir dviem. Elzei nepatiko, kad nesirūpina ūkiu. Bet jis ir ūkiu rūpinosi. Užsidirbęs pinigų, pripirko reikalingų medžiagų, padarė visus naujus reikalingus ūkiui padargus. Per pačius didžiausius darbymečius laukuose visada buvo namuose, visada padėdavo.

Padvarelių ir Pakalupės kaimuose jaunimo buvo daug. Stambių ūkininkų nebuvo. Visi ūkiai panašaus dydžio. Buvo nemažai vaikinų. Tik ne su visais tėvelis gerai sutardavo. Šalia Kryžių sodybos buvo Pukščių sodyba. Jie žemės turėjo visai mažai. Apie dvi dešimtines. Pukštys buvo maždaug tėvelio amžiaus. Buvo pavydus ir „ilgapištis“. Daug kas dingdavo Kryžiams iš laukų. Kol vieną naktį tėvelis nutarė pasaugoti, kur dingsta jų javų gubos. Tą naktį ir pakliuvo Pukštys. Buvo sučiuptas besikraunantis javus į naštą. Tėvelis nebuvo maištingas, bet tą naktį Pukštį apvanojo. Taip ir nebeliko tarp pačių artimiausių kaimynų nuoširdžios draugystės. Nors tėvelis buvo atlaidus, pasikalbėdavo, bet nuoširdumo neliko.

Gerai draugai buvo netoliese gyvenę Lizdenis, Galminas. Už kokių poros kilometrų link Vieksnių geležinkelio stoties gyveno tėvelio pusbroliai ir pusseserės Voveriai. Vienmetis buvo pusbrolis Zigmąs. Vakaruškose buvo glaudniausi kavalieriai. Galminas, Voveris, Kryžius, Sidabras. Patys neišskiriamiausi buvo tėvelis ir Zigmąs. Kaip ir kada tėvelis išmoko šokti, nežinau, bet kad šoko labai gerai, tai jau taip. Ne kartą šokau Vieksniuose gegužinėse su didžiausiu pasididžiavimu. Nebuvo praleidžiama nė viena vakaruška. Su dainomis į jas ir iš jų. Apeidavo draugai nemažu spinduliu.

Mano mamos ir tėvelio jaunystės nuotykių

Ir pamatė Kazimieras Antaniną, besisukančią valso ritmu aikštėje. Taip, ji buvo išskirtinė. Madinga suknele, nors ir iš pačios pigiausios medžiagos. Ir šukuosenai buvo skiriama nemažai dėmesio. Pati sau buvo kirpėja. Kaktą puošė su žnyplėmis suspaustos bangos. Gražuolė nebuvo, bet savo išvaizda ir gražiu šokimu traukė visų kaimo kavalierių dėmesį. Nebuvo išimtis ir Kazimieras. Nors mamai visai to nereikėjo, dargi nenorėjo. Turėjo kavalierių Jankauską. Turtinių ūkininkų sūnų. O gražus buvo kaip lėlė, pasakodavo mama. Patiko mamai. Šokdindavo, lydėdavo namo, negailėjo gražių žodžių. O kaimo mergos iš pavydo visai šmeižė mamą. Jis į nieką nereagavo. Tikrai būtų susituokę, jei ne mamos draugė, kuri gal iš pavydo, o gal ne, papasakojo, kad be mamos Jankauskas turi ir kitą. Žinoma, mama nepatikėjo. Draugė patarė jį pasekti, kad įsitikintų. Kai eilinį kartą mamą palydėjęs sakė einąs namo, mama su drauge sekė. Nėjo jis namo. Iš tiesų buvo mergina, kuri tenkino jo vyriškus poreikius. Užgeso trobelėje šviesa, bet jis neišėjo. Vėl šviesa užsidegė, bet jis ir tada neišėjo. Įrodymų daugiau nereikėjo. Mama jautėsi įžeista, įskaudinta. Daužėsi širdis krūtinėje. Namą ėjo kaip ne su savo kojomis. Tą naktį nemiegojo, kūrė planus kaip atkeršyti. Ir jau gerai žinojo, kad išsiskirs.

Kaip atsarginis variantas buvo Kazimieras. Kitą sekmadienio vakarą Jankauskas vakaruškoje, kaip niekur nieko, šokdino mamą. Bet kai buvo panelių viliotinis, mama demonstratyviai išsikvietė šokti Kazimierą. Kitą kartą vėl taip pat. Jankauskas siautėjo. Su draugais suruošė muštynes. Bet draugų turėjo abu. Ir persvara buvo ne Jankausko.

Tą patį vakarą, Jankauskui lydint ją namo, mama viską išsakė. Ir tai, kad tarp jų jokios draugystės nebėgali būti. Jis dievagojosi, kad kitos neturi. Kai mama viską smulkiai papasakojo, pradėjo aiškinti, kad ta kita nieko nereikianti, kad ji su visais taip ir jam visai nereikalinga. Prisiekinėjo, kad daugiau pas ją neis. Iš tiesų jis daugiau pas ją nėjo, bet mama užsispyrus kartojo tą patį — baigta ir viskas.

Su kiekvienu šokių vakaru mamos santykiai su tėvu stiprėjo. Šokdindavo ir Jankauskas, bet namo lydėdavo Kazimieras. Nepatiko mamai jis. Apie tai, kad kada nors taps jo žmona, net pagalvoti nenorėjo. Jankauskas buvo kur kas mielesnis. Nenorėjo skirtis su juo, bet vis prisimindavo tą užgesusią šviesą lange ir po kiek laiko vėl uždegtą. Nedavė ramybės mintis: „O jeigu jis ir po vestuvių nenurims, jeigu jį vėl trauks tokių mergelių guolis“.

Savaitės bėgo, santykiai su vienu buvo nutraukti, o su kitu stiprėjo. Galiausiai ryžosi pasakyti ir vienam, ir kitam. Jankauskas į jos žodžius nereagavo. Ir toliau šokdino, stengėsi lydėti namo. O tėveliui mamos žodžiai buvo peilis į širdį. Verkė kaip mažas vaikas. Galiausiai pasakė: „Jei tu mane atstumsi, man gyvenimo nebėra. Aš nusižudysiu“. Mamai pagailo. Pagalvojo, neduok Dieve, jei iš tikrųjų nusižudys, kaip aš galėsiu toliau gyventi. Ir liko vėl viskas kaip buvę. Draugavo, susitikinėjo. Vakaraus vaikščiodavo palei geležinkelį.

Vieno tokio pasivaikščiojimo metu tėvelis nutarė parodyti, kur jis gyvena. Ir pasišnekučiuodami atėjo iki Kryžių ūkio. Kai, nelaimė, pradėjo smarkiai lyti, tėvelis pasiūlė eiti į jo klėtelę, kur jis miega. Mama spyriojosi, bet kai lietus nenustojo, pasidarė šalta, sutiko. Klėtelėje ant staliuko sesuo buvo padėjusi lėkštę su blynais — vakarienę. Abu valgė blynus, kalbėjosi, juokėsi. Lietui nustojus, parlydėjo mamą namo.

Po to nelaimingo vakaro mama susilaukė sesers Elzbietos ir jos mamos didžiausią nemalonę. Kokiai reikia būti pasileidėlei, kad eitų į vyro klėtelę, ir dar vakare. Ir taip buvo laikoma nerimta. Sijonai per trumpi. Rankovės tik iki alkūnių. Plaukai išraityti. Tik vakaruškos galvoje. Be to, biedna. O čia dar ta nelemta klėtelė. Ir keliems dešimtmečiams praėjus nebuvo pamiršta. Apie tokį siaubingą poelgį vėliau buvo papasakota ir mano pusseserėms. Jos taip pat smerkė mamą. Ir, man jau būnant senai, papasakojo apie mamos smerktiną poelgį. Tik kadangi aš buvau daug kartų iš mamos lūpų girdėjusi viską iki smulkmenų, man jokio efekto jų pasakojimas nebepadarė.

Tėvelio sesuo Rozalija buvo neutrali. Ji nesikišo. Nei atkalbinėjo, nei skatino ženytis. Elzės ir mamos žodžiai tėvelio nepaveikė. Jis tvirtai pareiškė, kad tik ji bus jo žmona. Tuoktis mama neskubėjo. Tėvelio nemylėjo ir nenorėjo. Kadangi buvo labai tikinti, bijojo, kad nepadarytų kaip žada. O jau tada mamą iki mirties slėgtų didžiulė nuodėmė.

PAKALUPĖ. PAKALUPIS

Kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 151. — Tekste: Pakalupės kaimas: 2 km. iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 0,5 km. iki Vieکشnių pašto, 27 ūkiai — 144 gyventojai.

„**Vieکشniai. Šiais metais...**” // Žemaitis. — Telšiai, 1929. — Gruod. 22. — Nr. 51 (227). — P. 5. — Tekste:

Vieکشniai. Šiais metais Mažeikių Apskr. V-ba pradėjo grįsti kelią Vieکشniai—Stotis. Sąmatoj numatyta tam reikalui 86,800 Lt. Iš Vyriausybės atleista tik 8000 Lt. Tame pačiame kely per „Kalupio” upelį pastatyta betoninis tiltas, bet, deja, juo pasinaudot negalima, nes nėra pylimo supilta.

Kadangi judėjimas didelis, tai žinoma piliečiai maudosi po griovius aplenkdami tiltą, na ir, žinoma, keikia. Dauguma piliečių kalba, kad tokios nesąmonės nebūtų, jei apskr. technikas daugiau mąstytų.

A.†A. JUOZAPAS 1864—1934. BARBORA 1865—1934. VILKAI. MYLIMIEMS TĖVELIAMS SŪNUS. PAKALUPĖ K. // Iš įrašo antkapiniame akmeniniame kryžiuje Vieکشnių senosiose kapinėse.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 41. — Tekste:

„Tikra soda (taip tikrai žemaitiškai vadinamas sodžius — kaimas) tai Pakalupė (Kalupis įteka Venton prie Vieکشnių kapų; peršokamas upelis, tik pavasarį pasipūtęs ir triukšmingas), pakeliui iš stoties į Vieکشnius (3 kilometrai kelio), su kuriais soda susieina. (Apie 1823 m. Vieکشnių bažnyčios knygos mini dar Kalesupę, vėliau ją tik Pakalupe bevardindamos).”

1940 metų rugpjūčio mėn. 5 dienos dokumentu Pakalupės kaimo gyventojas bežemis batsiuovys Baltaduonis Stasys, Mykolo sūnus, 45 m. amžiaus, prašo 2 ha žemės iš parceliuojamos bažnytinės žemės Maigų [gal Milių] kaime. Prašytojas iki 1921 m. dirbo žemės ūkio darbus, nuo 1921 m. yra batsiuvis. Turi 1 arklį ir ratus. Žinių tikrumą tvirtino Vieکشnių m. seniūnas S. Pargauskas. Viršaičio parašas neįskaitomas. Sekretorius J. Levitas // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardan savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

1940 m. rugpjūčio mėn. 6 dienos dokumentu Marškonės kaimo gyventojas kalvis Rimkus Antanas, Jono sūnus, 24 m. amžiaus, prašo 3 ha žemės iš parceliuojamų Voverio ir Lungio ūkių. Žinių tikrumą tvirtino Pakalupės seniūnas Simas Perminas. Viršaičio parašas neįskaitomas. Sekretorius J. Levitas // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardan savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

1941 metais ranka rašytame sąrašė minimas Pakalupės kaime gyvenantis mažžemis Vilčikauskas Juozas, Martino sūnus. Turi 4,40 ha žemės, 1 arklį, 2 kiaules, 1 avį, karvės neturi. Po sąrašu sunkiai įskaitomas parašas: Pakalupės apylinkės Vykdomojo komiteto Pirmininkas V. Strigūnas // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardan savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras. — Sąrašė minimi kiti Pakalupės kaimo gyventojai:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Turėjo žemės iki Tarybų valdžios, ha	Turi žemės dabar, ha	Turi arklių	Turi karvių	Turi kiaulių	Turi avių
1	Čiužas Stasys, Jono	10	10	1	2	—	1

2	Dargis Pranas, Antano	10	10	1	1	2	3
3	Kazlauskienė Manė, Vinco	8,60	8,60	—	—	1	—
4	Kriaučiūnas Antanas	5,50	10	1	1	1	1
5	Rušinas Jonas, Juozo	4,30	4,30	1	1	—	1
6	Šarkis Antanas, Liudviko	5	8	1	2	2	2

1941 metais spausdinimo mašinėle spausdintame sąrašė „Sėklinės paskolos paskirstymo sąrašas. Vieکشnių valsčiaus Pakalupės apylinkė” minimi Pakalupės kaimo gyventojai. Pasirašė Vieکشnių valsčiaus Viršaitis // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardan savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras. — Sąrašė minimi Pakalupės kaimo gyventojai:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Turėjo žemės iki Tarybų valdžios, ha	Turi žemės dabar, ha	Turi arklių	Turi karvių	Turi kiaulių	Turi avių
1	Čiužienė Agota, Prano	3,50	7,0	—	—	—	—
2	Kriaučiūnienė Marė	5,0	6,0	1	2	2	—
3	Petrikauškas Juozas	—	8,0	—	—	—	—
4	Sidabras Augustinas	4,0	9,40	—	—	—	—
5	Šarkis Antanas, Liudo	5,0	8,4	1	1	1	2

Kautynėse su vokiečių fašistiniais okupantais šiose apylinkėse 1944 m. spalio 9 d. didvyriškai žuvo 120 karių 4-osios armijos kovotojų, tarp jų Tarybų Sąjungos didvyriai majoras N. Minajevs, vyr. seržantas P. Šilovas // Iš įrašo paminkliniame akmenyje Pakalupės kaime prie Vieکشnių geležinkelio stoties — mūšio ir žuvimo vietoje.

Keinys Stasys. Darbas perkeltas į brigadas // Pergalės vėliava. — 1955. — Rugs. 4. — Tekste: Pakalupės kaimo klubas-skaitykla, vedėja Eugenija Šimkutė.

Žilinskas L. Laiku paruošti kultūros-švietimo įstaigas žiemai // Pergalės vėliava. — 1955. — Spal. 9. — Tekste: Ypač pavyzdinčiai atremontuota Pakalupės klubas-skaitykla. [...]. Naujai steigama biblioteka „Vienybė” kolūkyje, jai remontuojamos patalpos.

Juodpusis Apolinaras. Daugiau metodinės paramos kaimo saviveiklininkams // Pergalės vėliava. — 1956. — Kovo 15. — Tekste: Pakalupės, Sovaičių, Gudų, Kairiškių, Tučių, Dauginių kaimų klubai-skaityklos, „Vienybė” kolūkio biblioteka.

Šimkutė Eugenija. Kultūrinį-masinių darbą į brigadas // Pergalės vėliava. — 1957. — Bal. 13.

Širvinskas A. Šviesūs langai užėiti kviečia // Pergalės vėliava. — 1957. — Gruod. 21. — Tekste: Pakalupės kaimo klubas-skaitykla neseniai persikėlė į naujas patalpas.

Ercupas A. Namelis prie kelio // Pergalės vėliava. — 1959. — Spal. 21. — Tekste: Klubas-skaitykla tris mėnesius uždarytas. Nuo 1959 m. birželio mėnesio dirba Laima Dirsytė. 60 skaitytojų, fonde — 1360 egz. 1959 m. nupirkti nauji muzikos instrumentai.

Virpša K. Neliūdėk, ažuolėli // Pergalės vėliava. — 1962. — Geg. 10. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties. Truko pusantros valandos. Vokiečių: du pėstininkų batalionai, 12

tankų, 10 savaeigių pabūklų, 15 šarvuotų transporterių. „Tigrai” ir „Ferdinandai”. Nukauta 170 vokiečių karių.

Kviklys Bronius. Mūsų Lietuva. — 2-oji (fotogr.) laida. — Vilnius, 1992. — T. 4. — P. 433—434. — Pirmas leidimas 1968 m. — Tekste:

„Yra išlikęs padavimas, kad jis [Meizių ežeras] esąs atkeltas iš prie Vieکشnių miesto [Pakalupės ir Rekečių kaimuose] esančios Burokiškės pelkės; toje vietoje, kur dabar yra ežeras, senovėje buvusi pieva. Ežeras atkeliavęs kaip debesys ir čia nusileidęs, o toje vietoje, kur jis pirmiau buvęs, palikusi tik pelkė.”

Pakalupis // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. — Vilnius, 1968. — T. — P. 739. — Tekste: Nuo Vieکشnių 2 km. į šiaurę. 1959 m. 356 gyventojai. Šiaurės pakraščiu eina Mažeikių—Šiaulių geležinkelis. Kalupis — Ventos intakas.

Virmauskas K. Jei ne raudonžvaigždžiai kariai... // Vienybė. — 1970. — Vas. 14. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09.

Maksimavičius P. Mirtimi už gyvenimą // Vienybė. — 1971. — Liep. 27. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09.

Adomaitis R. Kemsynai traukiasi // Vienybė. — 1974. — Geg. 16. — Tekste: „Dabartinė vieکشniškių karta gerai prisimena netoli už miestelio [Pakalupės ir Rekečių kaimuose] tūnojusį neišbrendamą kemsyną, kur tik pempės sukdamo lizdus, o vėliau žmogus nebuvo kėlęs kojos. Šiandien čia visai kitoks vaizdas. Dar tirpstant sniegui, į „pempynę” pradėjo skinti kelią Albino Juro vairuojamas vienkaušis ekskavatorius. Netrukus pasirodė ir kelmarovės.”

Greičius R. Išvadavimas: 5. Žemėje ir danguje // Vienybė. — 1974. — Spal. 26. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944-10-09. Lėktuvai atakavo į Vieکشnius vykstančią vokiečių mašinų koloną. Baigdamas Vieکشnių išminavimą žuvo išminuotojų vadas kapitonas.

Mitinas P. Žygdarbis nemirtingas // Vienybė. — 1974. — Spal. 26. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944-10-09. Sunaikinta 12 „Tigrų” ir „Panterų”.

Greičius R. Prie geležinkelio stoties // Vienybė. — 1974. — Gruod. 3. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09. Kaimo gyventojas Juozas Krutinis pasakojo: Žuvusieji nebuvo palaidoti. Jis ir kaimynai palaidojo juos prie pat geležinkelio. Kai vokiečiai pasitraukė, sukėlė medinius paminklus su raudonomis žvaigždėmis viršuje.

Rajonas švenčia pergalę // Vienybė. — 1975. — Geg. 13. — Tekste: 1975-05-08 atidengtas paminklinis akmuo Pakalupės kaime prie Vieکشnių geležinkelio stoties. 1944-10-09 čia mūšyje žuvo 51-osios armijos 120 karių, taip pat N. Minajėvas, P. Šilovas.

Rajonas švenčia Pergalės trisdešimtmetį // Vienybė. — 1975. — Geg. 15. — Tekste: Paminklinio akmens Pakalupės kaime atidengimas.

Plungė Petras. Žygdarbio keliu. — Kaunas: „Šviesa”, 1977. — P. 37—55. — Visas tekstas:

Vasarą bekeliaudamas buvusių mūšių vietomis, atsilankiau į Vieکشnius, nedidelį miestelį Akmenės rajono pakraštyje. Apsistojau vidurinės mokyklos bendrabutyje, kur tuo metu buvo įsikūrę ir Dailės instituto studentai.

— Mes čia jau trečia savaitė gyvename, — paaiškino akiniuotas plačiapetis vyriškis. — Studentai atlieka vasaros darbų praktiką, o mums su draugu, — jis parodė į nediduką juodbruvį dėstytoją, — tenka garbė vadovauti. Rytoj mokykloje atidarome studentišką darbų parodą. Kviečiame apsilankyti.

— Ačiū už kvietimą. O ką jūs čia piešiate?

— Tematika įvairi. Žmonės, jų darbas. Ir peizažo užgriebiame. Gražios čia apylinkės. Ir žmonės geri, įdomūs.

Prisiminiau, kad vienas mano apybraižos herojų, kurio kovų kelias mane atvedė čia, — majoras Nikolajus Minajevs, — irgi mėgo piešti, tapyti. Jis taip pat su malonumu būtų ėmėsis tapyti spalvingą Viekšnių peizažą. Ventos ir Virvytės santakoje dabar geltonuoja vasarnamiai, kuriuose poilsiauja Naujosios Akmenės cemento gamyklos dirbantieji; akį patraukia pėsčiųjų tiltas ties centriniu stovyklos pastatu, grakščiai apkabinantis upę ir primenantis vaivorykštės lanką; plaukiojimo bazėje supasi prirakintos prie grandinių valtys: čiupk irklus ir leiskis pasroviui pušaitėmis pasipuošusia Venta iki pat Viekšnių! Gali sustoti pušynėlyje, kur įrengta šokių aikštelė, nuo aukštoko upės kranto pasigrožėti žalumoje skendinčiu miesteliu. Mėgsta viekšniečiai šį pušynėlį, vaikščioja pavieniui ir pulkeliais, ypač jaunimas, šiltomis vasaros sekmadienių popietėmis susirinkęs į šokius, ir mažai kas teatreipia dėmesį į pakrante nuo pat Virvytės besidriekiantį griovį. Dabar jis apgriuvęs, apaugęs medžiais bei krūmais ir mažai bepastebimas. Tai buvę apkasai, karo palikimas.

Jaunimui tai mažą ką tepasako, o vyresniosios kartos žmonės viską mena... Senas geležinkelininkas pensininkas, buvęs Viekšnių stoties darbuotojas, virpančiomis iš susijaudinimo lūpomis, slapčia patvindamas ašara sužvilgusias akis, pasakoja apie mūšį prie geležinkelio stoties. Dabar čia ramiai banguoja kolūkio ir profesinės technikos mokyklos pagalbinio ūkio javų laukai, juose dirbą kolūkiečiai ir mokiniai linksmi mojuoja pro šalį dundančiam keleiviniam „Vilnius—Mažeikiai“, o tada riaumojo ugnimi spiaudantys „tigras“ ir „panteros“, nuo sprogstančių sviedinių liepsnojo laukas. Senas geležinkelininkas niekada nepamirš šito baisaus mūšio, nes tada nuo fašistinio tanko sviedinio žuvo jo sūnus ir žmona. Nukentėjo ir daugiau nespėjusių pasitraukti iš mūšio vietos gyventojų. Tai buvęs tikrai pragariškas mūšis, geriau jo ir neprisiminti. Bet argi galima pamiršti tai, kas taip skaudžiai pervėrė širdį? Apkasų duobės apžėlė žole, sviedinių išrausta žemė subangavo javais, o sužeista širdis vis neužgyja. Ar pastebės tuos išgyvenimus senojo geležinkelininko veide jauni dailininkai, tapydami jo portretą?

O kokiomis spalvomis nutapyti Nikolajų Minajevą, buvusį 119 šaulių divizijos 349 artilerijos pulko 3 diviziono vadą?.. Jam buvo tik dvidešimt devyneri, kai, pergalingai triuškindamas hitlerininkus, su savo kariais priartėjo prie Viekšnių. Pro žiūronus jis žvelgė į vaizdingas Ventos ir Virvytės santakos apylinkes, prie miškelio prigludusią Viekšnių geležinkelio stotį. Bet ne peizažo grožis tada rūpėjo. Šiose apylinkėse buvo įsitvirtinę svastikuoti, šalms užsimaukšlinę hitlerininkai. Reikėjo smogti stipriai ir staigiai, kad priešas ir atsikvošėti nespėtų. Tokiam smūgiui visada ir buvo pasiruošę tarybiniai artileristai, kuriuos iš mūšio į mūšį vedė majoras Nikolajus Minajevs. Šiose miškeliais pasidabinusiose, rugiais ir vasarajumi kvepiančiose apylinkėse jis ir žuvo, atlikęs žygdarbį, už kurį po mirties jam buvo suteiktas Tarybų Sąjungos Didvyrio vardas. Mūšiuose prie Viekšnių pasižymėjo ir daugiau patriotų: Piotras Šilovas, vadovavęs minėto artilerijos pulko štabo baterijos žvalgybos skyriui, jo bendrapavardis leitenantas Semionas Šilovas (abiem suteikti Tarybų Sąjungos Didvyrių vardai) ir kiti. N. Minajevs ir P. Šilovas palaidoti Akmenės karių kapinėse, S. Šilovas liko gyvas ir grįžo į savo gimtąjį Muromą.

Kokius žygdarbius atliko šie jauni patriotai? Kas jie tokie? Kuo daugiau žinoti apie jų gyvenimą knietėjo ne tik Viekšnių ir Akmenės vidurinių mokyklų kraštotyrininkams, pionieriams, kai, saliuotodami prie N. Minajevs ir P. Šilovo kapų, pagerbdavo jų atminimą. „Iš kur jie? Tur būt, jauni žuvo?“ — klausinėjo vieni kitus žmonės, susirinkę į kapines Pergalės dieną pagerbti žuvusiųjų didvyrių. Išsamiai atsakyti į visus klausimus buvo nelengva.

Viekšnių vidurinės mokyklos pionieriai ir jų vyresnioji vadovė pirmieji ėmė rinkti žinias apie Nikolajų Minajevą. Jo vardu vėliau, 1961—1962 mokslo metais, buvo pavadinta mokyklos pionierių draugovė. Akmenės vidurinės mokyklos kraštotyrininkai sudarė medžiagos apie Piotra Šilovą rinkimo planą. Praėjo kiek laiko, ir jų albumuose susikaupė laiškų, kuriuose buvo pasakojama apie mūšius prie Viekšnių, apie didvyrių vaikystės bei mokyklinius metus, jų gyvenimą iki karo ir sunkių kovų kelią. Savo prisiminimus viekšniečiams atsiuntė V. Maksimovas, pirmasis išvadotų Viekšnių komendantas. Jis rašė: „Dėl Viekšnių vyko atkaklūs mūšiai. Vietos gyventojai evakuavosi kas kur, bet dauguma traukė Laižuvos kryptimi. Geležinkelio stoties rajone kovėsi Minajevs...“ Iš Mažeikių karinio komisariato gautose

apdovanojimų raštų kopijose buvo trumpai aprašyta, už ką N. Minajevui ir P. Šilovui siūloma suteikti Tarybų Sąjungos Didvyrio vardą. Pamažu išryškėja aplinkybės, kuriomis buvo atlikti žygdarbiai. Geriau žinomas pasidarė ir visas didvyrių gyvenimas.

... Liepos mėnesį, išvadavus Aukštaitiją iki Vegerių — Papilės — Kuršėnų — Kurtuvėnų — Raseinių — Seredžiaus ribos, fronto padėtis kurį laiką nesikeitė: hitlerininkų kariuomenės vadai, pajutę, kad jų armijų grupuotės „Šiaurė“ ir „Centras“ gali būti atkirstos viena nuo kitos, sutelkė daug tankų ir smogė kontrasmūgi, o Tarybinės Armijos dalys sėkmingai jį atrėmė ir ruošėsi naujam puolimui, kurio tikslas buvo išvyti grobikus iš Žemaitijos ir baigti išvaduoti Lietuvą. Ruošėsi puolimui ir papulkininkio Sergejaus Jegorovo vadovaujamas 349 artilerijos pulkas. Piotras Šilovas apžiūrėjo aparatūrą, patikrino, kaip veikia ryšių priemonės, kuriomis buvo kalbama su sekėjais, koreguojančiais artilerijos ugnį. Pasiteiravęs skyriaus draugų, kaip sekasi, atsisėdo ant sviedinių dėžės, išsiėmė iš kišenėlės apglamžyto popieriaus lakštelį, pieštuką ir susimąstė. Pro šalį ėjęs pulko vadas pasiteiravo:

— Apie ką svajojame, vyresnysis seržante?

Piotras, išgirdęs pažįstamą papulkininkio balsą, pašoko nuo dėžės, išsitempė:

— Namiškiams noriu parašyti, draugas pulko vade. Laukia...

Papulkininkis sustojo, pažvelgė į išsitempusį seržantą, beveik pašnabždom sukomandavo „laisvai“ ir tarė:

— Teisingai pastebėjote, vyresnysis seržante. Laukia! Ir mūsų sugrįžtant laukia, ir mūsų laiškų, ir mūsų pergalių laukia. Pergalių dabar nešykštume, tiesa?

— Grynų gryniausia, — atsakė Šilovas. — Labai pergalingi metai, draugas pulko vade. Apie tai ir noriu parašyti. Nors iš radijo pranešimų ir taip aišku, kad pergalingi, bet vis vien noriu keletą žodelių nuo savęs.

Papulkininkio veidą nušvietė šypsena, ir Piotras suprato, kad vadas šiandieną ypač gerai nusiteikęs. Nors pulko vadas visada būdavo santūrus, tačiau jo veide kaip veidrodyje atsispindėjo visi fronto rūpesčiai ir džiaugsmi. Kariai juos pamatydavo vado veide greičiau, negu spėdavo išgirsti iš jo lūpų.

— Taisyk, seržante, batus žygiui, — pastebėjęs jo dulkinus batus, šypsodamasis pasakė Jegorovas, ir Piotras suprato: — greitai vėl pulsime.

Jis pamatė vado rankoje rūkstantį papirosą, pasikasė žandą:

— Ech! Skanaus dūmelio, vade, užsitraukus prieš mūsų...

Papulkininkis ištiesė jam „Zvezda“ pakelį. Šilovas paėmė vieną papirosą.

— Aš čia... ne vienas, o su draugais. Ir jie rašo į namus... — papsėdamas, kad geriau įsidedgtų papirosas, murmėjo Šilovas.

— Ir gudrus gi tu, vyresnysis žvalge, — pastebėjo papulkininkis ir vėl ištiesė papirosų pakelį, kurį tuojau pat išpešiojo susispietę štabo baterijos kariai.

Tuo metu į štabo būstinę skubėdamas traukė majoras Nikolajus Minajevas. Pamatęs pulko vadą besišnekučiuojantį su štabo baterijos kariais, pasuko prie jų.

— Trečio diviziono vadas majoras Minajevas, — prisistatė jis pulko vadui. — Atvykau jūsų įsakymu.

— Sveiki atvykę, majore, — atsakė papulkininkis, ištiesdamas majorui dešinę. Žvilgterėjęs į laikrodį, pridūrė: — Prašau eiti su manimi. Pradėsime pasitarimą.

Minajevas pritariančiai linktelėjo galvą ir nužingsniavo su papulkininkiu į štabą, kur jau rinkosi dalinių vadai.

Likęs vienas, Šilovas vėl palinko prie apglamžyto popieriaus lapelio. Prisiminė jis gimtuosius namus Malaja Izmenka kaime, plačiuose Novosibirsko laukuose, prisiminė mamą... Ką ji dabar veikia?.. Piotras Šilovas buvo vos trijų mėnesių, kai mirė jo motina. Namuose pasirodė kita moteris, kuri ir tapo mažajam Petiai mama. Taip Piotras ją vadino ir laiškuose iš fronto. „Pas mus dabar ramu, mama. Sėdime prie tylinčių pabūklų ir rašome laiškus. Pamiškėje linksmi raudonuoja šermukšniai, gražus čia ruduo. O namuose kas naujo? Kaip tavo sveikata, mama?“

Išaušo vėsokas spalio penktosios rytas. Tirštas rūkas dengė atšalusią per naktį žemę. Migloje skendėjo medžiai, sodybos, gerai nebuvo galima įžiūrėti nei prieš, nei savų pozicijų. Visi žinojo, kad tuojau turi prasidėti puolimas, buvo jam pasiruošę ir laukė signalo. Dalinių vadai keiksnojo rūką, žvilgčiojo į laikrodžius. Pėstininkai, prigludę prie apkasų, laukė, kada pagaliau

ryto tylą sudrums artilerija. Artileristai, lipte prilipę prie pabūklų, laukė trumpos komandos „Ugnis!” Tokia komanda buvo duota 10 valandą 30 minučių. Prasidėjo puolimas.

Leitenantas Semionas Šilovas vadovavo pėstininkų kuopai, kuri jau buvo pasižymėjusi, vaduojant Sevastopolį. Užsigrūdinę mūšiuose kariai dažnai puldavo priešą, vedami tankų. Ir čia, Ventos prieigose, leitenanto Semiono kuopos kariai pirmieji pakilo į ataką. Puolimą rėmė tankų dalinys. Bendromis jėgomis pavyko pralaužti priešo įsitvirtinimų liniją ir prasiveržti į užnugarį. Negi sustos leitenantas Semionas su savo kuopa! Galima buvo veržtis, apeinant flangus, padedant naikinti hitlerininkus iš užnugario pirmojoje linijoje. Tačiau Semiono žvilgsnis krypo į vakarus, kur žvalgybos pranešimais už Virvytės vokiečiai buvo įsirengę antrąją gynybos liniją. „O kas, jeigu dabar man į ją patraukus? Hitlerininkų tikriausiai tenai nedaug: visi ginasi pirmoje linijoje. Kai trauksis iš jos, pasitiksiu „balandėlius” iš antrosios”... — mąstė leitenantas Semionas. Savo ketinimus jis išdėstė pulkininkui K. Chrapovickiui.

— Apie tą patį ir aš pagalvoju, — atsakė pulkininkas. — Veik! Ir nedelsdamas, kad besitraukiantis priešas tavęs neaplenktų. Užimkite priešo pozicijas pirmieji ir kaip reikiant sutikite jų šeiminkus, kai tiktai šie pasirodys!

— Klausau, užimti priešo pozicijas ir kaip reikiant sutikti jų šeiminkus! — atsakė leitenantas Semionas Šilovas. Susodino savo kuopą ant tankų ir nudulkėjo pavente Vieکشنیų link. Paskui juos veržėsi ir daugiau karių. Tankai nėrė per lauką, aplenkdami panikos apimtus vokiečių pėstininkus, ir netrukus pasiekė Virvytės upę. Gili ir plati toje vietoje Virvytė iš lėto plukdė vandenį į Ventą. Tankai negalėjo įveikti šios upės, metėsi ieškoti brastos, o Semionas negalėjo laukti nė minutės.

— Palikti tankus! — įsakė savo kariams Semionas. — Toliau atakuosime vieni, o tankistai savo ugnimi mus parems.

Ir jis pirmas su automatu rankose ėmė bristi į šaltą Virvytės vandenį: — Kuopa, paskui mane pirmyn! Nors ir nedaug, bet vokiečių kitame upės krante būta. Jie tuojau ėmė šaudyti į besikeliančius per Virvytę Semiono karius. Tarškė kulkosvaidis, sproginėjo minos, į viršų išmušdamos purslotus vandens stulpus. Bet Semiono Šilovo vadovaujami kariai nepabūgo, plaukte perplaukė upę ir įsiveržė į gilius tranšėjus.

— Geros tranšėjos, — juokavo Semionas. — Išmokėme fricą apsikasti! Ilgai grožėtis prieš apkasais neteko, nes pasirodė „tikrieji” jų šeiminkai, palikę pirmąsias pozicijas. Ir koks kilo sąmyšis, koks siaubas apėmė fašistus, kai iš pačių įrengtų tranšėjų sudrioksėjo Semiono kuopos ugnis! Užvirė mūšis, kurį laimėjo tarybinių karių narsa ir pasiaukojimas. Iš priešų buvo atimti 8 šarvuoti transporteriai, 1 savaeigis pabūklas ir 4 kulkosvaidžiai: užkluptas netikėtos ugnies, priešas metė juos ir leidosi bėgti. Bet kur pabėgsi nuo taiklios Semiono karių ugnies: taip ir liko fašistai gulėti netoli savo mašinų, o Semionui bataliono vadas spaudė dešinę, dėkodamas už pergale ir trofėjų.

Kai Semionas Šilovas narsiai kovėsi Ventos ir Virvytės santakoje, Piotras Šilovas ir Nikolajus Minajevs veržėsi prie Vieکشنیų pagal geležinkelį Šiauliai—Mažeikiai. Pasukus nuo geležinkelio į pietus, iki miestelio būtų vos keli kilometrai. Minajevs matė pro žiūronus nublukusius senų trobesių stogus, miestelį, dešiniąją Ventos pakrante vinguriuojantį vieškelį, viršum kurio vyko oro kautynės: tarybiniai naikintuvai kovėsi su „Foke Vulf” lėktuvais, o grupė smogikų atakavo prie miestelio susitelkusią hitlerininkų autokoloną. Taip, iki miestelio tiesiai per laukus būtų tik pora kilometrų, bet laukuose riogsojo gilus stropiai prieš išraustas prieštankinis griovys. Buvo nutarta veržtis pagal geležinkelį Mažeikių kryptimi, iš Šiaurės apeinant miestelį su visais priešų įrengtais įtvirtinimais bei prieštankiniais grioviais. Bet judėti į priekį buvo labai sunku: hitlerininkai priešinosi iš paskutiniųjų.

Pagaliau priešas nebeišlaikė spaudimo ir ėmė trauktis Vieکشنیų geležinkelio stoties link. „Įsitvirtins stotyje”, — pamanė Minajevs. Hitlerininkai susprogdino geležinkelio stotį ir traukėsi toliau Mažeikių kryptimi, ryto rūko pridengti. Minajevs divizionas užėmė geležinkelio stoties rajoną. Į šiaurę nuo geležinkelio buvo miškas. Majoras nujautė, kad čia slepiasi fašistai. Priešo kareivių turėjo būti ir už prieštankinio griovio kairėje. Bet jie irgi nešaudė. Tokia padėtis nepatiko Minajevui, ir jis paskambino pulko vadui Jegorovui.

— Draugas pulko vade, priešas atidavė geležinkelio stotį be mūšio ir toliau traukiasi nesipriešindamas. Kad nepatektume į spąstus?

— Jūs, majore, labai atsargus, — pasigirdo ragelyje pulko vado balsas. — Tai gerai. Į spąstus lįsti nereikia. Bet ir vietoje stovėti nereikia. Iš kitos miestelio pusės jus pasitiks mūsų tankai. Ir tada... Jūs suprantate, kas tada. — Suprantu, draugas pulko vade, — atsakė Minajevs ir, padėjęs ragelį pažiūrėjo į žemėlapi, nors ir be jo buvo aiškus tolesnio puolimo planas. Nepatinka man tas miškelis už geležinkelio, — neva sau, neva prie siųstuvo prigludusiam radistui tarė Nikolajus. — Juk ten tikrai turėtų būti priešų kareivių. Tūno ir džiaugiasi, kad praeisime pro šalį, o tada... Ne, balandėliai! Ne jūs mus, o mes jus apsupsimė.”

Pakėlęs akis nuo žemėlapio, Nikolajus dar kartą apžvelgė apylinkę. Ypač atidžiai pro žiūronus stebėjo jis pamiškę. Ir neveltui: prityrusi karininko akis įžiūrėjo tenai užsimaskavusio priešų pėdsakus. Ką daryti? Sulaikyti pro geležinkelio stotį prasiveržusius pėstininkus? Leisti jiems žygiuoti toliau, o miškelių „šeimininkus” atakuoti čia esamomis jėgomis? Bet jo žinioje tik divizionas, kurio tikslas — padėti pėstininkams.

Nikolajus nutarė pasikalbėti su pulko vadu. Šiaip ar taip, padėtis rimta. O jeigu pulko vadas vėl prikiš atsargumą? Bet argi atsargumas — blogas karininko bruožas? Ne, anaipol ne! Jau devinti metai jis nešioja karišką uniformą (ją užsivilko dar gerokai prieš karą), sukaupe nemažą kovinę patirtį. Svarbiausia — išmoko įspėti priešų kėslus, atsargiai, bet narsiai kautis. Atkaklumą, vyriškumą ugdė ir tėvas Gavrila, kai jie gyveno Oriolo srityje, Lykovo kaime. Prasidėjus pilietiniam karui, tėvas išėjo į frontą ir žuvo nuo kazokų kulkos. Tada Nikolajus padėjo motinai uždirbti duoną. Vėliau patraukė kariniai mokslai, ir Minajevs pasirinko karininko profesiją.

Miškelyje už geležinkelio buvo ramu, bet Nikolajus nerimo ir prašė ryšininką greičiau sujungti su pulko vadu.

— Vadas užimtas, — teisinosi radistas. — Baigs kalbėti, — sujungsiu.

Po kelių minučių ragelyje pasigirdus vado balsui, Nikolajus tarė:

— Čia vėl majoras Minajevs...

Ir jis išdėstė pulko vadui savo samprotavimus dėl susidariusios naujos padėties. Tačiau šį kartą priešas aplenkė Minajevą. Vos tik tai jis baigė kalbėti, radistas pranešė:

— Vokiečių tankai! Nuo Ventos slenka link geležinkelio!

„Taip ir maniau... — sušnabždėjo Minajevs. — Be mūsų praleido mūsų pėstininkus pro geležinkelio stotį, o dabar stengsis mus apsupti.” Jis įsakė atidengti ugnį į priešų tankus. Dūmų kamuoliai apgaubė pirmąjį „tigrą”. Bet priešas savo kėslų neatsisakė. Sveikieji „tigrai” ir „panteros” toliau veržėsi per lauką geležinkelio link. Sukriokė tankų motorai ir šiaurinėje geležinkelio pusėje: iš rūkų ir migla pridengto tylaus miškelių hitlerininkai atidengė uraganišką ugnį. Pakilo į ataką tylomis į vakarus, už stoties pasitraukę priešų pėstininkai. Į stoties rajoną užėmusius tarybinius pėstininkus ir Minajevą artileristus priešas šaudė iš trijų pusių, tačiau pagrindinis ugnies kumštis buvo nuo Ventos besiveržiant tankai, kurie siekė susijungti su miškelyje už geležinkelio įsitvirtinusių daliniu. Minajevs ir jo artileristai stėjo į žūtbutinį mūsų. Tačiau jėgos buvo labai nelygios. Vienas po kito buvo sudaužyti visi majoro turimi artilerijos pabūklai, o priešų tankai vis siaurino ir siaurino ruožą, pro kurį pėstininkai dar būtų galėję išeiti iš apsupimo.

— Draugas majore, — išgirdo Minajevs ryšininko balsą. — Žuvo pėstininkų pulko vadas, nėra kam vadovauti. O pėstininkai grumiasi narsiai. Jie atkirto priešų pėstininkus nuo prasiveržusių tankų. Tačiau padėtis sunki.

Tada Minajevs ir ryžosi gelbėti pėstininkų dalinį, pasitelkdamas į pagalbą uždengtose pozicijose likusią pulko artileriją. Bet dėl to reikėjo iššaukti į save savųjų ugnį.

— Kitos išeities nėra, mano brangieji, — tarė Minajevs kariams. — Sujunkite mane su pulko vadu.

Radistas nedelsdamas ėmėsi darbo, o kai ragelyje pasigirdo papulkininkio Sergejaus Jegorovo balsas, Nikolajus Minajevs tarė:

— Draugas pulko vade! Prašau atidengti artilerijos ugnį į mūsų kvadrato esantį priešą.

— Bet tenai ir jūs, draugas majore, — sunerimo pulko vadas. — Kaip aš šaudysiu į jus?

— Kitaip negalima, — tarė Minajevs. — Kai duosite komandą, mūsų šikiai ims trauktis tolyn nuo tankų. Trauksimės pagal pietinį geležinkelio šlaitą. Nedelsdami atidenkite ugnį. Ar girdite mane?

— Girdžiu jus gerai, majore Minajevai. Linkiu sėkmingai išvesti dalinį į numatytas pozicijas.

Minajevas atidavė radistui ragelį, įsakė pranešti visiems geležinkelio stoties rajone esantiems pėstininkų pulko kariams, kad, pamatę tris raudonas raketas, tuojau trauktųsi į naujas pozicijas. Paaškino, kur ir kaip trauktis, o pats vėl paėmė ragelį, kuriame jau skambėjo pulko vado balsas:

— Po trijų minučių atidengiamė ugnį. Traukitės!

Į viršų pakilo raketos, ir arčiau priešo tankų buvę pėstininkai pirmieji ėmė trauktis prie geležinkelio pylimo. Pulko artileristai atidengė ugnį į nurodytą taikinį. Tačiau pirmieji šūviai nebuvo taiklūs. Minajevas, kumščiuose suspaudęs žiūronus, tyliai keikėsi: „Tai prakeikimas! Tai velniava! Kur žadėti tankai? Jie turėjo jau pasirodyti! Kurgi jie?“

Tankai nesirodė. Kaip styga išsitempė prie aparato palinkęs radistas, suklykė nesavu balsu ir krito negyvas. Minajevas nuėmė nuo jo galvos ausines, susisiekęs su pulko artileristais, ėmė koreguoti jų ugnį.

— Dešiniau... Per toli! Arčiau! Dar arčiau! Puiku. Vienas „Ferdinandas“ jau išlėkė į orą. Nuo prakaito sudrėkę plaukai lipo prie kaktos, išdžiūvo gerklė.

— Draugas majore, pėstininkai jau pasitraukė iš pavojingos zonos. Traukitės ir jūs, — šūktelėjo šalia jo atsiradęs Piotras Šilovas. Jis buvo sužeistas į galvą ir kairę ranką ir traukėsi iš žvalgavietės.

Majoras nepaklausė seržanto, įsakė jam nedelsiant pasitraukti drauge su visais, o pats liko savo pozicijose koreguoti artilerijos ugnies.

Grįždamas iš sekyklos prie savo baterijos ir slapstydamasis nuo zvimbiančių kulų, Piotras Šilovas įsiritė į apkasą jau netoli pulko vadavietės ir vėl pajuto geliantį skausmą aukščiau kairiosios alkūnės.

— Įkando, gyvatės! — sudejavo, dešine spausdamas sužeistą ranką. — O mūsų tankai kažkodėl vėluoja. Negi neateis į pagalbą?..

— Ateis, — atsakė seržanto Šilovo draugas Genadijus, ištuštėjusią automato apkabą pakeisdamas nauja. — Jie veržiasi čia iš kitos miestelio pusės ir greitai turi pasirodyti. Paleidęs porą trumpų serijų į priešo apkasus, pridūrė:

— Jie veržiasi, o mes sustojome.

— Veržėmės ir mes, — iš skausmo sukandęs dantis, atsakė Šilovas. — Ir veršimės!

— Kur majoras? — pasiteiravo Genadijus, — Ne kartu atsitraukėte?

— Jis liko tenai. Koreguoti ugnies. O juk tai mano pareiga, supranti? Mano! — ėmė karščiuotis Piotras. — O jis įsakė man trauktis.

— Tu sužeistas. Eik į sanbatą. Piotras mostelėjo dešine:

— Suspėsiu. Pirma reikia nutildyti fricus. Ir jis liko mūšio lauke.

Jausdami kad ir laikiną pranašumą, vokiečiai ir toliau atakavo S. Jegorovo pulko pozicijas. Jų tankai suriaumojo jau visai netoli P. Šilovo apkaso.

— Majoras Minajevas nutilo. Tavęs teiravosi pulko vadas, — įvirtęs į apkasą su racija ant nugaros pranešė Piotro skyriaus žvalgas. — Einu koreguoti ugnies.

P. Šilovas patempė palaidinę, pasitaisė automata ir grioviu ėmė šliaužti vadavietės link. Staiga jis pamatė, kad vienas priešo tankas, pasukiojęs pabūklo vamzdį į vieną, į kitą pusę, irgi ėmė artėti prie pulko vado apkaso. „Štai ką sumanė, biaurybė, — pasibaisėjo Šilovas. — Sunaikins vadavietę. Kas tada vadovaus mūšiui? Ne, šito nebus!“

Bet ką daryti? Kaip padėti pulko vadui sulaikyti priešo tanką? O gal jis pats susidoros? Ne, nesusidoros: neturi prieštankinių ginklų. P. Šilovas apsižvalgė, ieškodamas išeities, delnu perbraukė išdžiūvusias lūpas. „O gal ši plieninė biaurybė apsigalvos, pasuks į šoną? — toptelėjo mintis. — Juk nežino, kur vadavietė“. Ne, „pantera“ ropojo tiesiai į pulko vadavietę. Šilovui pasirodė, kad ji net padidino greitį. Dar minutė, ir ji pasieks vado apkasą. Narsiajam artileristui, užsigrūdinusiam mūšiuose prie Narvos, Leningrado, apdovanotam medaliu „Už drąsą“ ir trečio laipsnio Šlovės ordinu, plūstelėjo kraujas į veidą, sutvinkčiojo smilkinuose.

Jis paėmė nuo žemės prieštankinę granatą, suspaudė ją rankose.

— Nepraeisi, biaurybe! — šliauždamas prie ugnimi spiaudančios „panteros“, kartojo dvidešimt penkerių metų jaunuolis komunistas Piotras Šilovas. — Už viską sumokėsi! Už majorą Minajevą, už jo draugus! Matyt, ir „pantera“ pastebėjo karį su granata rankoje. Ji kryptelėjo į šoną ir, tarškėdama vikšrais, pasileido tiesiai į Piotrą. Šilovas vikriu šuoliu šoko prie tanko, metė

po jo vikšrais granatą, šaukdamas: „Še tau, biaurybe!” Stiprus sprogimas sudrebino orą, ir „pantera” ėmė suktis vietoje bejėgiu „vilkiuku”. Šilovas mėgino pasitraukti, bet sukniubo žolėje, pakirstas skeveldrų, o žemių grumstai ir dulkės apdengė jį.

— Sužinokite, kas tas karys, kuris puolė po tanku ir išgelbėjo mus, — įsakė pulko vadas.

— Tas karys, draugas pulko vade, — mūsų žvalgų vyresnysis Piotras Šilovas, — veikiai atsakė jam vadavietėje buvęs būrio vadas J. Demjenukas. — Nulenkime prieš didvyrį galvas.

Eidamas N. Minajevo gatve į geležinkelio stotį, išgirdau linksmai dainuojant. Dainavo gatve žygiuojantis pionierių būrys. Nors darželiuose prie namų žydėjo jurginai, tačiau daina priminė pavasarį:

Skambėk, pavasarėli,
Vai lingu lingu li...

Miesto pakraštyje, pasistatęs molbertą prie gražiausios sodybos (apie tai bylojo prie namo prikalta daili lenta), jaunuolis tapė paveikslą.

Vaidingos Vieksnių apylinkės. Jos prašyte prašosi dailininko teptuko.

Gerasimovas I. Ugnį į save // Vienybė. — 1979. — Geg. 8. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09.

Frolovas P. Prisimena maršalas // Vienybė. — 1979. — Rugs. 22. — Tekste: Pagal I. Bagramiano atsiminimų knygą, išleistą 1977 metais: „Atsitraukus vokiečiams, kai kur sumažėjo budrumas. Taip buvo ir 119-osios šaulių divizijos puolimo zonoje. Išvadavo Vieksnius, o vokiečiai, 37 tankų, šarvuotų transporterių palaikomi, perėjo į kontrataką. Priešakinės prieštankinės jėgos žuvo, ir priešas pajudėjo į divizijos užnugarį, kur susirėmė su majoro N. Minajevo divizionu”.

Jasaitienė O. „Ugnį į mane!” // Vienybė. — 1979. — Spal. 25. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09. Radijo stoties viršininkas M. Minikajevs apie paskutinį pokalbį su N. Minajevu.

Inis L. Paskui žydinčią obelį. — Vilnius, 1980. — P. 35—46. — Tekste:

Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944-10-09. I. Gerasimovas: „Bridome per kažkokią pelkę, paskui ėjome pagelžkele. Mūsų buvo koks 150 karių. Turėjome kulkosvaidžių, arkliai tempė šešias prieštankines patrankas. Nusiplūkėme. Nors naktis buvo vėsi, prakaitas žliaugte žliaugė. Perėję geležinkelį, nutarėme pailsėti. Kitą rytą, 1944 metų spalio 9-ąją turėjome apsupti Vieksnius ir sunaikinti priešą. Žinojome, miestelyje yra kokie 500 fašistų kareivių ir karininkų.” Pakalupės kaimo gyventojas Juozas Krutinis: „Tankų buvo ne tik Maiguose. Šakomis apkloti keli stovėjo Rekečių kaime, Beržansko miškely... Dieną prieš jums ateinant, mus išginė iš kaimo. Pasikinkiau arklį, sumečiau vežiman šiokią tokią mantą ir patraukiau į užgelžkelę. Nudardėjau iki Sovaičių ir apsisojau. Kaip bus, taip, pamaniau, toliau nevažiuosiu. O kitą rytą girdžiu — dunda mūsų Pakalupis, gaudžia visa šita pusė.” Minimi Marškonės, Rimkaus, Beržunskio miškėliai. Paminklas pastatytas Igno Vilko sudegusios sodybos vietoje. Žuvusius padėjo laidoti Juozas Krutinis, Antanas Jurdonas, Kostas Beržanskas, Albertas Noreikis. — [Tai autoriaus L. Inio literatūrinis kūrinys. Mano artimiausio kaimyno J. Krutinio kalba (žemaičių tarpe) „išversta” į literatūrinę ir net į aukštaičių tarmę, todėl sunku patikėti ir pateikiamų pokalbių, žinių teisingumu. Yra ir akivaizdžių klaidų — sukeisti pavadinimai, kryptys. Klaida ir kūrinio pavadinime — tankai puolė ne nuo Vieksnių].

STANISLOVAS ŠIAULYS 1906—1980. ONA ŠIAULIENĖ 1905—1983 // Iš įrašo antkapiniame paminkle Vieksnių naujosiose kapinėse. Gyveno Rekečių ir Pakalupės kaimuose (ant kaimų ribos), sodyboje tarp Igno Sidabro ir Kosto Kerio.

Petras Lukošius: [Nekrologas] / Grupė draugų // Vienybė. — 1980. — Saus. 6: ir nuotrauka. — Visas tekstas:

Sausio 2 d. po sunkios ligos mirė Vieکشنیų 7-osios vidurinės kaimo profesinės technikos mokyklos mokomojo ūkio direktorius, TSKP narys Petras LUKOŠIUS.

P. Lukošius gimė 1929 m. spalio 3 d. Akmenės rajono Svirkančių kaime, valstiečio šeimoje. Darbo biografiją pradėjo 1941 metais.

Po tarnybos Tarybinėje Armijoje P. Lukošius mokėsi Žemės ūkio mechanizacijos mokykloje, vėliau dirbo Akmenės MTS traktorininku, brigadininku. Perdavus MTS techniką ūkiams, P. Lukošius dirbo mechaniku buvusiam Vieکشنیų kolūkyje, o jį reorganizavus į proftechnikos mokyklos mokomąjį ūkį, liko dirbti šio ūkio inžinieriumi mechaniku.

Kaip gabus organizatorius ir iniciatyvus darbuotojas P. Lukošius netrukus paskiriamas mokomojo ūkio direktoriumi. 1975 m. jis neakivaizdiniu būdu baigė Klaipėdos tarybinio ūkio-technikumo agronomijos skyrių.

Dirbdamas ūkio vadovu, P. Lukošius visas jėgas ir žinias skyrė ūkio ekonominiam ir socialiniam vystymui, būsimųjų kaimo mechanizatorių profesiniam mokymui. Bendradarbių, visų ūkio ir mokyklos darbuotojų P. Lukošius buvo gerbiamas už nuoširdumą ir komunistinį principingumą.

Nuoširdus P. Lukošiaus darbas buvo įvertintas medaliais „Už plėšinių įsisavinimą“, „Už pasižymėjimą darbe“, garbės raštais.

Šviesus P. Lukošiaus atminimas ilgai išliks visų jį pažinojusių širdyse.

Grupė draugų.

Sejavičius P. Rezultatus lemia žmonės: Ataskaitos žemės ūkio kolektyvuose // Vienybė. — 1980. — Kovo 4. — Visas tekstas:

Vieکشنیų proftechnikos mokyklos mokomojo ūkio direktorius P. Lukošius, apžvelgdamas 1979 metų ūkinės veiklos rezultatus, su pasitenkinimu kalbėjo, kad pernai, nežiūrint nepalankių gamtinių sąlygų, iš kiekvienos karvės primelžta po 3239 kg pieno — 29 kg daugiau negu 1978-aisiais, 21,4 tonos padidėjo bendroji pieno gamyba. Už pieno gamybą du ketvirčius ūkis buvo iškovojęs LKP RK ir rajono Tarybos vykdomojo komiteto pereinamąją raudonąją vėliavą.

Mokomasis ūkis — mokinių gamybinė laboratorija. Čia būsimieji mechanizatoriai gauna pirmuosius darbo įgūdžius. Mokiniai, vadovaujami gamybinio mokymo meistrų J. Lukošiaus, A. Paulausko, J. Šetlerio, R. Špakausko, pernai suarė 7650 sutartinių hektarų, atliko 60 proc. mechanizuotų lauko darbų, talkų metu rinko nuo laukų akmenis, padėjo sudoroti šiaudus, nuimti šakniavaisių ir daržovių derlių. Už talkininkavimą mokomajame ūkyje mokiniams išmokėta 5917 rublių.

Ūkyje daug dėmesio buvo skiriama socialistiniam lenktyniavimui, reguliariai susumuojami rezultatai, nugalėtojai skatinami moraliai ir materialiai

Apie žmogų, jo indėlį į gamybos rezultatus buvo daug kalbėta ataskaitinio susirinkimo metu. Šiltų žodžių buvo pasakyta apie laukininkę O. Erleckienę, pernai išdirbusią 268 darbo dienas, apie geriausių rezultatų rajone pasiekusią kiaulių augintoją E. Rupeikienę, pernai nupenėjusią 608 kiaules. Gerbiama ūkyje melžėja E. Kuchalskienė, iš pirmaveršių primelžusi po 3788 kg pieno. Šauniai visus metus dirbo mechanizatoriai S. Vilkas ir P. Jakutis.

Susirinkime neliko nepastebėti žmonės, atidavę savo jaunystę ir jėgas socialistinio kaimo suklestėjimui. Pagarbiai buvo atsiliepta apie pirmąjį „Naujojo gyvenimo“ kolūkio pirmininką Stanislovą Daukšą, vadovavusį ūkiui 1949-aisiais metais, ilgametį Vieکشنیų kolūkio revizijos komisijos pirmininką Mifodijų Škerbą, stropią ir pareigingą laukininkę Moniką Sidabriene, statybininką Aleksą Naglį, dirbančius čia nuo mokomojo ūkio įkūrimo dienos. Sunku buvo nesijaudinti, matant juos, metų pasidabruotais plaukais, bet dar energingus, su ašarų žiburėliais akyse priimančius vyriausybinis apdovanojimus — „Darbo veterano“ medalius. Šis garbingas apdovanojimas jau įteiktas 42 ūkio darbo veteranams.

Mokomajame ūkyje dešimtas penkmetis — statybų penkmetis. 1976 metais pastatytas 1000 tonų talpos grūdų sandėlis. 1978-aisiais — 400 vietų karvių kompleksas, 1979-aisiais — 50 vietų mechaninės dirbtuvės. Ūkio statybininkai pernai atliko kapitalinį kiaulidės remontą, rekonstravo

veršidę. Iš pagrindų pagerėjo gyvulininkystės darbuotojų darbo sąlygos. Tai turėjo teigiamai atsiliiepti žemės ūkio produktų gamybai. Deja... Pernai krito 88 veršeliai, 294 paršiukai. 16,2 proc. išaugo kiaulių kritimas. Už kiaulienos realizavimą gauta 83 tūkstančiai rublių vietoj planuotų 164 tūkstančių. Naujausio tipo karvių fermoje pagaminta tik 74 proc. pirmos rūšies pieno — mažiausiai rajone. Liko neįvykdyti pieno ir mėsos realizavimo metiniai planai.

Ir vėl žvilgsnis krypsta į žmones. Šį kartą jau į kitus. Į žmones — apsileidėlius, neatliekančius savo pareigų, abejingai praeinančius pro trūkumus. Dėl žmonių — apsileidėlių kaltės nuo šalčio pernai krito nemažai paršelių, skersvėjų perpūstus veršelius „pjovė” bronchų pneumonija. Apsileidėliai kalti, kad vasarą kiaulės braidė po purvyną, kad derliaus nuėmimo metu grūdai biro į šiaudus, kad naujame sandėlyje pelija derlius. Kalti žmonės. Tokie, kaip M. Buselis ir J. Ramonas, darbymečio metu „poilsiaavę” medicininio išblaivinimo įstaigoje, kaip J. Navickas, V. Vaitkevičius, V. Virkutis, A. Šeputis, garbinantieji stikliuką, kaip A. Kauneckienė, I. Žalimienė ir M. Bubinienė, bandžiusios grobstyti visuomeninį turtą. Tokių žmonių vienetai. Jie gyvena tarp stropių ir sąžiningų. Todėl sunku suprasti vyr. zootechnikės O. Knabikienės aiškinimus, kad paskui kiekvieną nepavaikšiosi fermos durų uždarinėti. Ne duris uždarinėti privalo vyr. specialistas. Jo pareiga auklėti žmogų, reikalauti tvarkos ir atsakomybės už darbo rezultatus. O atsakomybės mokomajame ūkyje nereikalaujama. Niekas nenubaustas už gyvulių kritimą, už supelijusius grūdus, už aplaidumo pagimdytus nuostolius.

Apžvelgiant 1979-ųjų metų ūkinės veiklos rezultatus, trūko gilesnės nesėkmių analizės, pasiūlymų, kaip dirbti, kad trūkumai nesikartotų, kad esant gerai gamybinei bazei, būtų žymiai geresni gamybos rezultatai.

Sejavičius P. Kad metai atminimo neištrintų // Vienybė. — 1980. — Bal. 15. — Tekste: Kraštotyrininko Antano Grigo veikla. „Bevaikščiojant po kautynių lauką, proftechnikos mokyklos pradinio karinio rengimo vadovui Antanui Grigui kilo mintis įamžinti tarybinių karių didvyriškumą, pastatant prie Vieکشنیų geležinkelio stoties, mūšio vietoje, paminklinį akmenį. [...] 1975-ųjų gegužės 9-osios iškilmės Vieکشniuose jau vyko prie paminklinio akmens.” — Visas tekstas:

Kiekvieni prabėgę metai vis labiau atitolina mus nuo Didžiojo Tėvynės karo dienų. Bėga metai. Vis mažiau belieka kovų prieš fašizmą dalyvių, vis mažiau motinų bepajėgia aplankyti sūnų kapus.

Sakmės apie žinomus ir nežinomus didvyrius, apie jo — tarybinio žmogaus žygdarbį, sklis iš kartos į kartą, mokydamos tvirtumo, pasiaukojimo, meilės Tėvynei. Mokydamos tikrais, iš atminties neišdildomais pavyzdžiais. Nes Pergalė buvo iškovota krauju. Milijonų žmonių krauju. Todėl tarybinės liaudies žygdarbis, išsaugojęs kelią į šviesą, nepamirštas.

Bėgs metai, ir jaunoji karta apie senelių žygdarbius skaitys tik istorijos vadovėliuose. O visu žygdarbių į knygas nesurašysi. Nesurašysi, nes visas Didysis Tėvynės karas, visos jo dienos yra žygdarbis, o kiekvienas žuvęs — didvyris, paaukojęs brangiausią savo turtą — gyvybę.

Vardan Pergalės ryto kovoje su vokiškaisiais fašistais prie Vieکشنیų geležinkelio stoties savo gyvybes paaukojo 120 ketvirtosios smogiamosios armijos kovotojų, jų tarpe — Tarybų Sąjungos Didvyriai majoras N. Minajevs ir vyresnysis seržantas P. Šilovas.

Apie karius, vadavusius mūsų rajoną, daug kraštotyrinės medžiagos sukauptė Vieکشنیų profesinės technikos mokyklos jaunieji kraštotyrininkai, pradėję savo veiklą prieš penkerius metus.

Buvo 1974-ųjų spalio. Į rajono išvadavimo iš fašistinių okupantų 30-mečio iškilmes atvyko daug svečių, jų tarpe — Tarybų Sąjungos Didvyrio majoro Nikolajaus Minajeva motina Marfa Minajeva. Motina, aplankiusi sūnaus kapą, panoro pamatyti ir jo paskutinio mūšio vietą.

Bevaikščiojant po kautynių lauką, proftechnikos mokyklos pradinio karinio rengimo vadovui Antanui Grigui kilo mintis įamžinti tarybinių karių didvyriškumą, pastatant prie Vieکشنیų geležinkelio stoties, mūšio vietoje, paminklinį akmenį. Šiai minčiai pritarė Partijos rajono komitete. 1975-ųjų gegužės 9 osios iškilmės Vieکشniuose jau vyko prie paminklinio akmens.

O proftechnikos mokyklos moksleiviai ir dėstytojai pradėjo susirašinėti su kovų dalyviais. Pradžia buvo sunki. Antanas Grigas rašė į TSRS Gynybos ministerijos centrini archyva,

Raudonosios žvaigždės ordino TSRS Ginkluotųjų Pajėgų centrinį muziejų. Kaupėsi kraštotyrinė medžiaga, adresų sąsiuvinyje atsirasdavo nauji kovotojų vardai.

Kiekviena sėkmė, kiekvienas naujas adresas didino pasitikėjimą savimi, tikėjimą, kad ir toks sunkus darbas įveikiamas. Tik reikia negailėti pastangų ir tikėti sėkme.

„Labai malonu gauti laiškus iš tų vietų, kur kovojau, kur žuvo daug draugų“, — rašo buvęs seržantas Michailas Volodarskis.

„Siunčiu vienintelę tėvo, kovojusio prie Vieکشnių, nuotrauką ir Čeliabinsko aukštosios žemės ūkio mokyklos baigimo pažymėjimą“, — skaitome Anatolijaus Martynovo iš Permės laišką.

Rašo Ivanas Jevgašinas, buvęs radistas, perdavęs paskutinį majoro N. Minajevo įsakymą, medicinos sesuo Zinaida Beloborodova iš Sverdlovsko srities, Vladimiras Tolokolnikovas iš Vologdos. Daug daug laiškų, nuotraukų.

Dabar jaunieji kraštotyrininkai turi 232 Suvorovo ordino 119-osios šaulių divizijos kovotojų adresus. Mokykloje atidarytas revoliucinės, kovų ir darbo šlovės muziejus, o Antanas Grigas kuria naujus kraštotyrinio darbo planus. Jo didžiausia svajonė — įsteigti mokykloje Suvorovo ordino 119-osios šaulių divizijos kovinės šlovės kambarį, aplankyti Tarybų Sąjungos Didvyrių N. Minajevo ir P. Šilovo gimtines, plėtoti ryšius su broliškų respublikų jaunaisiais kraštotyrininkais.

Sausio mėnesį Vieکشniuose lankėsi svečiai iš P. Šilovo gimtinės — Novosibirsko 20-osios vidurinės mokyklos moksleiviai. Aktyviausi Vieکشnių proftechnikos mokyklos kraštotyrininkai šią vasarą vyks į Novosibirską.

„Kiekvieną dieną prisimename Jūsų svetingumą. Būtinai atvažiuokite šią vasarą. Norisi Jums, drg. Grigai, tarti nuoširdų ačiū už Jūsų gerą širdį, už meilę kraštotyriniam darbui“, — rašo Novosibirsko 29-osios vidurinės mokyklos mokytoja Tatjana Markelova.

Daug tokių padėkų gavo Antanas Grigas. Daug sukaupęs garbės raštų: už gerą karinio patriotinio darbo organizavimą, už pavyzdinę pradinio karinio rengimo kabinetą, už mokyklos šaulių iškovotas pirmąsias vietas respublikinėse varžybose.

Tai šešiolikos pedagoginio darbo metų, komunisto Antano Grigo paskirtų kariniam patriotiniam moksleivių auklėjimui, įvertinimas.

Grigas A. Neturime teisės pamiršti // Vienybė. — 1980. — Rugs. 25. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09. Per kraštą puolė Suvorovo ordino 119 šaulių divizija. Krašto karo veteranai J. Babičenka, I. Rubliovas, M. Grečiškinas, S. Saračinskas, A. Škiela, S. Žukauskas, J. Geležinis, J. Pocius.

Laurinavičius J. Kai kūrėsi kolūkiai // Vienybė. — 1980. — Spal. 21. — Tekste: „1949 m. sausio 14 d. Pakalupės apylinkėje susikūrė kolūkis, kuris buvo pavadintas A. Puškino vardu. Jo pirmuoju pirmininku buvo Vladas Strigūnas.“

Taip liepia sąžinė: [Benediktas Elekšis] / J. Brenciaus nuotraukoje: Benediktas Elekšis // Vienybė. — 1981. — Lapkr. 17. — Visas tekstas:

Prieš trisdešimt septynerius metus, vėlyvą 1944-ųjų rudenį, Tarybinei Armijai išvadavus Vieکشnių apylinkes, Benediktas Elekšis užsivilkė kario milinę. Su pionierių daliniais žemaičių krašto vaikas nužygiavo tūkstančius kilometrų Austrijos, Vengrijos, Čekoslovakijos keliais, remontuodamas kelius, tiltus, atstatinėdamas kitas kautynių sugriautas komunikacijas. Broliškoje Čekoslovakijos žemėje, netoli Plzeno, kartu su tarnybos draugais atšventė pergalę. Nors kautynėse su hitlerininkų ordomis tiesiogiai nedalyvavo, tačiau jo krūtinę papuošė medalis „Už pergalę“, o pokario metais — jubiliejiniai kovų veteranų apdovanojimai.

Demobilizuotą karį paviliojo vairuotojo profesija, dar tokia reta pokario metais. Panevėžyje įsigijęs šią specialybę, 1952-aisiais jis sėdo prie pirmosios automašinos vairo čia buvusiam kolūkyje. Ir nuo to laiko vis čia pat darbuojasi. Tūkstančius kilometrų veterano vairuojama Vieکشnių KPTM mokomojo ūkio automašina nuvažiavo rajono keliais.

Pastaraisiais metais jo senam sunkvežimiui reisai sutrumpėjo. Sumalęs sandėlyje miltus, B. Elekšis sunkvežimiu pats juos nugabena į fermas. Nors, tokiais maršrutais važinėdamas, rekordininku netapsi, tačiau Benediktas ir šį darbą stengiasi atlikti kruopščiai, sąžiningai. Veteranas žino, kad jo triūsas dar labai reikalingas ūkiui.

Pavasari ar vasarą, kai laukuose ypač padaugėja darbų, veteranas vairuotojas su savo automašina taip pat atskuba į dirvas. Didelę darbo ir gyvenimo patirtį turinčio vairuotojo patarimai ypač naudingi jaunimui.

Ruškys V. Tavo svajonių pradžia: Konkursui „Jaunieji tarybų šalies patriotai” / Autoriaus nuotraukoje: pasakoja J. Krutinis // Vienybė. — 1982. — Rugs. 11. — Tekste:

Kai mokykloje žiemą kažkuris mokytojų pasiūlė pavasariop, atsisveikinant su mokykla, organizuoti dviračiais žygį po rajoną, Klykolių aštuntokai pasigavo tuos žodžius, įtraukė į trečiojo trimestro komjaunuoliško darbo planus.

Tinkamiausias laikas — pavasariškas gegužis. Kasmet daugeliui jis atneša ir skaudžių prisiminimų. Nedyla iš atminties keturių dešimtmečių senumo kovų prieš fašistus žaizdos. Jaunoji karta neužmiršta tėvų ir senelių žygdarbių. Visoje šalyje gegužės mėnesį komjaunuoliai, pionieriai įsijungia į Atminimo sargybos akciją. Į sargybą stojo ir aštuntokai.

Klykoliai pačiame Latvijos TSR pasienyje. Tačiau 1944 metų vasaros pabaigoje ir rudenį ši gyvenvietė, kaip ir kaimyniniai Vegeriai, fašistams slydo iš rankų. Ir sienų kitokių nebuvo, išskyrus fronto liniją. Nebuvo ribų tarp gyvenviečių, rajonų, respublikų. Pasekime ką rašo tu metų „Tiesa”.

„Dalis Mažeikių apskrities, už Ventos upės, buvo išvaduota spalio pradžioje. Dėl Mažeikių tebevyko mūšis. Vokiečių karinė vadovybė metė dar papildomai jėgų Mažeikiams išlaikyti... Dešiniajame Ventos krante susidarė lyg koks nedidelis maišas apie 12—17 km ilgio šiaurės kryptimi nuo Mažeikių ligi Vadaksties upės ir apie 20 km pločio. Pagaliau spalio mėnesio iš 29 į 30 naktį vokiečiai, padeginėdami namus, sprogdindami sandėlius ir varydamiesi su savimi ramius gyventojus, ėmė trauktis. O ryto metą šioje apylinkėje jau nebebuvo nė vieno vokiečio”.

(Iš 1944 m. lapkričio 24 d. „Tiesos”).

Nors spalio pabaigoje tie įvykiai jau buvo tolokai nuo Klykolių, tačiau beveik iki žemės nudegęs kaimas tebevirpėjo nuo ką tik praūžusios karo audros.

Apie tai vaikams mažai tereikėjo pasakoti. Daugelio jų tėvai patys prisimena anų laikų baisumus. Ir savo vaikams papasakoję apie juos.

Sustojome atsikvėpti. Surėmę dviračius visi pritūpė pagriovyje.

— Kažin, ar begali šiandien tai pasikartoti? — pratarė kažkuri iš mergaičių.

Veiduose lengva šypsienėlė, leidžianti suprasti, jog jie, aštuntokai, tikrai tuo netiki. Netiki, nes išaugo iš to amžiaus, kai žaisdami „karą” įsivaizduodavo, kad karas įdomus.

„Kelių dienų mūšiuose dėl Žemaitijos tarybinė aviacija buvo be paliovos ore...

Pirmąją Žemaitijos kautynių dieną mūsų lakūnai sėkmingai šurmavo vokiečių artilerijos ir minosvaidžių baterijas, autokolonas, pėstininkus ir tankus, kurie bandė priešintis mūsų kariuomenės judėjimui.

...devyniukė mūsų šturmuotojų ore gavo per radiją įsakymą:

— Atakuokite mašinų koloną kelyje į Vieکشnius!

Lakūnai surado taikinį, susirikiavo atakos rikiuote ir puolė aštuonis kartus. Buvo sunaikinta tiršta vokiečių masė, daug tankų ir automašinų.

Atsitraukdami iš kautynių vietos šturmuotojai per radiją išgirdo pranešimą:

— Į jus eina penkiolika „Foke-Vulf”...

Apie besiantinančią vokiečių gaują radijo stotis pranešė ir tarybinių naikintuvų eskadrilei, budėjusiai ore. Prie Vieکشnių kilo oro mušis. Buvo atmuštos visos vokiečių atakos ir nukirsti du „Foke-Vulf”.

(Iš 1944 m. spalio 25 d. „Tiesos”).

Prie Vieکشnių baisu buvo ne tik ore. Kas dėjosi žemėje? Ji vaitojo. Nuo išdraskytų apkasų, nuo sprogimų, bet labiausiai — gedėdama didvyriškai žuvusių savo sūnų. Taip krito ir Tarybų Sąjungos Didvyriai P. Šilovas, N. Minajevs. Šiandien jų žuvimo vietoje rymo paminklinis akmuo, prie kurio pasikviečiame netoli gyvenantį pensininką J. Krutinį. Pražilusi beveik aštuoniasdešimtmečio senuko galva, bet jis gerai mena 1944-uosius.

— Anapus Ventos, kairiajame upės krante, buvo tarybinių karių pozicijos, o šiapus, prie geležinkelio, — fašistų įtvirtinimai. Apkasas prie apkaso, kad tik išsilaikytų. Tačiau vieną naktį į juos prasiveržė būrys tarybinių karių. Ry tą atbirbia motociklu vokiečių karininkas, o čia — rankas aukštyn! — prisimena mūsų pašnekovas.

— Įsiuto hitlerininkai, kilo atakon, siuntė tankus, bet viskas veltui — tarybiniai kariai nesitraukė. Atmušinėjo atakas. Laukė pastiprinimo. Ir išgirdo iš užnugario tankų džeržgėjimą. „Mūsiškiai?“ Tačiau ant tankų bokštelių niūrūs kryžiai. Apsupti! Užvirė dar atkaklesnis mūšis. Netrukus į tą vietą ėmė kristi sviediniai ir iš kairiojo Ventos kranto. Gal klaida? Ne, to paprašė apsuptieji. Matydami, jog žiedas vis mažėja, jie per radiją perdavė prašymą savo artilerijai atsukti pabūklus į jų pozicijas. Ugnį iššaukti į save tuo metu buvo geriausia išeitis.

Nakvynės vietą kaip tik pasirinkome kairiajame Ventos krante. Vos spėjome iki sutemų pasistatyti palapines. Suliepsnojo laužas, vaikams pasiūlom prie jo surengti bendrą vakarienę. Tačiau vienoje palapinėje sumuštinis jau kramtė Romas, Algis, kitoje ir mergaitės dėliojo maistą. Sunku buvo įkalbinti:

— Susėdus prie bendro stalo bus įdomiau, draugiškiau.

— Mums ir taip įdomu, — atkirto Jolanta.

— Jums — kelioms, o kolektyvui? Kelionėje visur turime būti kartu. O tu, Jolanta, kaip komjaunimo sekretorė, labiausiai tai turėtumei suprasti. Juk kažin ar taip didvyriškai būtų kovėsi ir N. Minajevo kariai, jei kiekvienas tik apie save būtų galvojęs.

Praaušus rytui geriau apžiūrėjome savo poilsio vietą. Pro medžius blykčiojo Ventos vandenys, o prisiartinę arčiau išvydome tolyn bėgančius pusmetrinius griovelius. Tai buvo apkasai, tarybinių karių įsitvirtinimo vieta. Iš čia prasiveržė ir N. Minajevo kariai.

Vėl mes ant dviračių. Riedame link Papilės. Vėl Tarybinės Armijos kovų pėdsakais. (Pabaiga kitame numeryje).

Ruškys Vytautas. Tradicijas tęsia jauni // Vienybė. — **1983.** — Rugs. 13, 15. — Tekste: Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09. „Iš kur jūs žinote, kad ties Vieکشniais žuvo 120 karių? Netiesa. Kai po mūšio išsirikiavo mūsų 634 motošaulių pulkas, rikiuotėje stovėjome tik 13... O kovėsi bent keli pulkai.”

Rozga Leopoldas. „Ugnį į mane!“ // Vienybė. — **1985.** — Vas. 23: ir nuotrauka. — Tekste: Nikolajus Minajevas. Mūšis Pakalupės kaime prie stoties 1944 10 09.

Ruškys Vytautas. Keli eskizai partizanų portretams // Vienybė. — **1987.** — Geg. 1, 5, 7, 9. — Tekste:

Tarybiniai partizanai ir jų ryšininkai — pagalbininkai kaimuose. Birbiliškė, Bobulina, Degimai, Savarina ir aplinkiniai kaimai. Taip pat Meižiai, Palnosai, Santekliai, Pakalupė. Jonas Turkauskas, Jonas Vaičkus, Cecilija Vaičienė ir kt. — Tekste:

„Cecilija susirado niekieno negyvenamą trobelę Pakalupės kaime. [...]. Bet policija šį tą suuodė. Atėjo kvietimas į Vieکشnius. [...]. Vieکشniuose iškart suėmė, — mena C. Vaičienė. Parodė bylą su P. Skirmanto parašu. Atseit, išduota. Iš tiesų, pas šitą žmogų [Meižių kaime] partizanai dažnai užeidavo. Jis siūdavo drabužius. [...]. Gyniausi nieko nežinanti, nors policininkai Fabijonavičius, Stankevičius nėrėsi iš kailio, mankštindami kumščius.”

Ruškys Vytautas. Keli eskizai partizanų portretams: Kelionių susitikimai // Vienybė. — **1987.** — Geg. 1 (Nr. 52—53), Geg. 5 (Nr. 54), Geg. 7 (Nr. 55), Geg. 9 (Nr. 56): iliustruota. — Visas tekstas:

1. Vadas

Apie Didžiojo Tėvynės karo žygdarbius yra daug literatūros. Žinome, kokie sunkūs išbandymai teko svarbiausiems šalies miestams Maskvai, Leningradui, kaip kovojo Kaukazo tautos, kuo iš užnugario rėmė Uralas, kaip pavojingi priešui buvo Baltarusijos miškų partizanai. O ką mena, ką pakėlė mūsų pačių rajonas?

TSRS istorijos kursas nepilnoje vid. mokykloje reikalauja, kad mokytojai pamokose remtųsi ne tik vadovėliu, bet ir kraštotyrene medžiaga. Daug naudos duoda senelių pasakojimai, kuriuos

vaikai noriai persakinėja. Bet apie partizaninį judėjimą rajone 1941—1945 metais vis niekaip nepavykdavo išgirsti. Tik praėjusiais metais viena mergaitė prasitarė:

— Mano senelis pasakojo, kaip jis Latvijoje dirbusius karo belaisvius supažindino su partizanais.

Deja Latvalių kaimo valstietis E. Mišeikis konkrečiai nieko nebeįspėjė prisiminti. Vis dėlto siūlo galą jau turėjome. Spaudoje pavyko aptikti, jog Akmenės rajone kovojo „Žemaičių raudonųjų partizanų“ būrys. Jam vadovavo M. Sagaidakas, kuris dabar gyvena Vilniuje. Sužinoję tikslesnį veterano adresą, išsiuntėme laišką. Kvietėme užsukti į mokyklą, prisiminti savo bendražygius.

Netrukus sulaukėme atsakymo:

„Labai apsidžiaugiau, gavęs laišką iš jaunų žmonių. Kvietimu apsilankyti jūsų krašte kol kas negaliu pasinaudoti, nes šlubuoja sveikata. O daugiausia sužinoti apie partizanų kovas prieš okupantus ir buržuazinius nacionalistus galite keliaudami po Vieکشnių apylinkes. Gerai prisimenu Meižių kaime gyvenusius mūsų ryšininkus Praną Skirmontą, Igną Bartkų, taip pat Joną Rimkų, Joną Turkauską iš Bugių kaimo, dabar Vieکشnių gyvenvietėje įsikūrusius Martyną Vaivadą, Ciciliją Vaičienę. Negalima užmiršti partizano Vasilijaus Valovo. Šie žmonės geriausiai gali papasakoti apie pasipriešinimo judėjimą, apie okupantų žiaurumą ir jų atneštas nelaimės mūsų kraštui”.

Į žygi išsiruošėme dviračiais. Ne pirmoji tokia kelionė, bet visai kitomis akimis vaikai žvelgė ir į anksčiau pravažiuotus kelius, miškus, kaimus. Dabar ieškom pažymių, kurie primintų partizanų dienas ir naktis. Tačiau labiausiai laukiamas gyvas žodis.

Bet geriausia pažintį pradėti paties M. Sagaidako prisiminimais. Kas geriau už buvusį vadą gali žinoti būrio gyvenimą? Apsilankęs pas jį Vilniuje, sužinojau, kad veteranas jau seniai grupuoja anų laiku įvykius, ketindamas pats imtis plunksnos.

Nuošalūs Vieکشnių apylinkės miškai nepatyrė didesnių karo baisumų — frontas ritosi per didžiausiuosius miestus. Užtat jo aidai prikėlė tuos, iš kurių Tarybų valdžia 1940-aisiais buvo atėmusi žemės perteklių. Turbūt nėra baisesnės išdavystės, kada savi savus žudo. Mažeikiuose, Kuršėnuose ir kitur žmonės šaudė patys lietuviai, baltaraiščiai. Būtent toks būrys apsupo Bobulinos kaimą ir suėmė daug čia gyvenusių vyrų. Tardė, tyčiojosi, kankino... Galiausiai šaudė. Jų aukomis tapo nemažai Pievėnų apylinkės aktyvistų.

Tačiau kai kuriems 1940-ųjų metų komjaunuoliams ir komunistams pavyko išvengti areštų. Jų laukė pagrindinis darbas. Slapčia atkurtos ir gausinamos komjaunimo organizacijos. Jų nariai rinkdavo ginklus, klausėsi Maskvos radijo, išgirstas žinias platino tarp gyventojų.

Kiekvienas toks veiksmas — rizika, bet neapykanta buvo stipresnė. Taip Michailo tėvo ūkyje 1942 metų rugpjūčio 9 dieną išdrįsta sušaukti susirinkimą. Paskatino į buožių ūkius nuo pavasario atvežti karo belaisviai. Buvę tarybiniai kariai netruko pastebėti žmones, simpatizuojančius Tarybų valdžiai, ir ėmė prašyti supažindinti su partizanais. Bet arti nieko negirdėti. Užtat patiems kilo idėja pradėti ginkluotą kovą. Tokį nutarimą priėmė būrin susirinkę komjaunuoliai P. Pocius, V. Brančelis, J. Vaitiškevičius, N. Chriščianovičius, A. Vaitiškevičius, P. Peštenis, taip pat karo belaisviai vyresnysis leitenantas I. Nesterovas, leitenantai G. Kriukovas, A. Karabelskis.

Mūsų rajono apylinkėse veikę partizanai nebuvo užmezgę ryšių su respublikos partizaninio judėjimo centru, neturėjo susisiekti su Didžiąja žeme. Buvo veikiami savo jėgomis ir pagal savo supratimą. Bet tikslas visų vienodas — kuo labiau kenkti priešui.

Pirmoji akcija buvo skirta Didžiojo Spalio revoliucijos 25-osioms metinėms. Partizanai netoli Laižuvos miestelio išardė geležinkelio bėgius, ir traukinių eismas nutrūko kelioms dienoms. Kita darbo žmonių šventė, Gegužės 1-oji, vėl nugašdino okupantų valdžią — Pievėnų, Degimų ir kituose kaimuose suplevėsuodavo vėliavos su užrašais „Mirtis vokiškiesiems okupantams!“, „Tegyvuoją Tarybų Lietuvai!“ Sunkių perspėjimu fašistų pakalikams tapo dviejų Tryškių nuovados policininkų mirtis — juos partizanai likvidavo paprašyti Šiaudinės gyventojų.

Pagrindininkų veiksmai vertė priešą įtempti jėgas. Kovai prieš Žemaitijos partizanus Tryškių miestelyje buvo dislokuota viena vlasovininkų kuopa. Iki karo pabaigos fiurerio pakalikai šniukštinėjo po kaimus, tik miško ir nakties privengė.

Tačiau visų žmonių prigrąsdinti neįmanoma. Partizanai turėjo patikimų ryšininkų. Jie aprūpindavo maistu, drabužiais, teikdavo informaciją, taip pat prireikus nebijodavo įsileisti pastogėn. Kovotojų atmintyje išliko Avižlių kaimo valstietis Benediktas Meškys, kuris ne tik kepė skanią duoną būriui, bet ir daug apie jį žinojo. Tik kiek gestapininkai bekankino sučiuptą ryšininką, jokios informacijos neišgavo.

Labiausiai pašiurpino 1943 metų gegužy įvykdytas žvėriškas susidorojimas su ištikimais ryšininkais. Atsirado išgamų, kurie, matydami suaktyvėjusį partizanų judėjimą Birbiliškės miškuose, pranešė Tryškių policijai. Ši pagalbon pasikvietė Telšių savisaugos batalioną, vlasovininkų kuopą ir didelį būrį Žemaitijos krašto policininkų. Nakčia baudėjai apsupo Bobulinos, Degimų, Savarinos kaimus. Iškratytos valstiečių sodybos, o įtartini jų gyventojai suvaryti į Degimų pradinę mokyklą. Pakliuvo ryšininkai Fiokla Pozniakovienė, Aleksas Vaitiškevičius, Nikolajus Chriščianovičius, Jonas Belanas, Mykolas Svistūnas ir kiti. Norėta sužinoti partizanų bazavimosi vietas, bet veltui. Žmonės buvo sušaudyti čia pat, prie mokyklos, kaimynų akivaizdoje.

Baimė ir siekimas pakirsti partizanų bazę po savaitės policininkus paskatino dar vienai suėmimų bangai. Areštuoti ryšininkai Josifas ir Olga Vaitiškevičiai, Vladas Pozdniakovas, Sergejus ir Sofija Sagaidakai bei kiti. Jie išvežti darbams į Vokietiją.

Vis dėlto žiaurios represijos nenuslopino liaudies neapykantos. Surandami kiti ryšininkai, partizanų gretas papildė nauji kovotojai.

Saugumo sumetimais 1943 metų rudenį partizanų būrys persibazuoja į Balėnų ir Sedos girias. Užmezgamos naujos pažintys su vietiniais komjaunuoliais ir komunistais. Jie parodo kelią į miškus iš Mažeikių darbo stovyklos pabėgusiems aštuoniolikai karo belaisvių. Stiprėja keršytojų gretos.

Naujose vietose taip pat reikia laikytis atsargiai. Ypač dideliu išmėginimu tapo 1943 m. gegužės pradžioje Telšių ir Mažeikių apskričių policijos suorganizuota baudžiamoji ekspedicija. Balėnų miške įsikūrę partizanai buvo apsupti naktį. Tik sargybinio B. Rimgailos budrumas išgelbėjo nuo netikėto užpuolimo. Apie įtartinę bruzdesį jis pranešė vadui, kuris akimirksniu sukėlė visą stovyklą ir įsakė užimti ugnies pozicijas. Tad į pasigirdusį riksmą „Jūs apsupti, pasipriešinimas betikslis“ atsakyta kulkosvaidžio ir automatų ugnimi. Atkakliai pasipriešinę partizanai be aukų pasitraukė į saugesnę vietą. Baudėjai pametė pėdsakus, nerado jų ir su šunimis. Tačiau partizanai neketino tūnoti apsupimo žiede, nutarė ieškoti spragų. Susidūrę su pasala, žuvo žvalgybos viršininkas G. Kriukovas, partizanas V. Visminas, A. Visminaitė sužeista pateko į nelaisvę. Kiti kovotojai sėkmingai prasiveržė į Sedos girią. O kitą naktį, betraukiant žinomais keliais į Birbiliškės mišką, vėl pakliūta į pasalą, laimei, mirtinų kulku nepasitaikė.

Kuo labiau artėjo grįžtantis frontas, tuo greičiau augo partizanų entuziazmas. Norėdami kovoti veiksmingiau, gauti ginklų, sprogstamosios medžiagos, jie ryžosi susisiekti su Didžiąja žeme. Grupė patyrusių kovotojų bandė eiti per fronto liniją ties Vegeriais. Tačiau čia vyko įnirtingi mūšiai, daug buvo sutraukta kariuomenės ir spragų vyrai nerado. Vėl prisiėjo kovoti kaip liepė širdis.

O partizanams rankos reikėjo tvirtos. Jausdami galą, į Vokietiją pradėjo bėgti įvairaus plauko okupantų pakalikai. Jie vežėsi nemažai prisiplėšto turto, iš valstiečių pagrobtų gyvulių. Partizanai šiuos turtus atimdavo, išdalydavo neturtingiems valstiečiams.

Kai kurie okupantų bendrininkai bandė slėptis miškuose. Su viena gauja Tučių miške susidūrė „Žemaičių raudonųjų partizanų“ būrys ir ją išblaškė.

O karo pabaiga būriui buvo palyginti rami. Iš tolo patrankų ir lėktuvų gaudesiu grūmojęs frontas 1944 m. spalį lyg ir išnyko. Ne iškart tebuvo galima suprasti, jog Mažeikių—Telšių keliu užiantis vokiečių tankų dalinys paniškai bėga. Tik išėję iš Balėnų miško ir užsukę pas gyventojus, partizanai įsitikino — vokiečiai pasitraukė. Net vyrai nesulaikė ašarų, sutikdami kitądien pasirodžiusius tarybinius karius. Bet sustoti dar nebuvo galima. Reikėjo galutinai išvyti sužeistą žvėrį. Ir partizanai liko kovos rikiuotėje — dauguma buvusių karo belaisvių apsiliko kariškas uniformas ir papildė Tarybinės Armijos dalinius, o kiti partizanai buvo paskirstyti į vietos valdžios organus.

2. Penkis kartus sužeistas

„Būtinai aplankykite Valovą. Nė vienas iš mūsų kovotojų nepatyrė tiek išbandymų, kiek Vasilijus. Bet ištvėrė. Tik nežinau, kokia jo sveikata senatvėje — juk net penkiskart nuo sužeidimų lopytas”, — išsiskiriant patarinėjo ir dvejojo M. Sagaidakas.

Deja, namuose Valovo neradome.

— Guli ligoninėje, — nurodė žmona, o sužinojusi, kad norime išgirsti jo žodį, susigraudino: — blogai jam, vaikeliai, ligos kankina...

Kieme žydėjo vyšnaitės — žemė šventė pavasarį. Pavyko įsiprašyti į ligoninės palatą ir perduoti atgimstančios gamtos nuotaiką bent gvazdikų žiedeliu.

— Nėra metų, kad kas „nesustreikuotų”. Dabar plaučius daktarai gydo. Karo laikų „dovanos”, — lyg ir bando juokauti pižamą užsimetęs naujasis pažįstamas.

Iš Kaukazo kilęs vaikinys karinę tarnybą atliko Baltijos pakrantėje. Vasaros laukė labiausiai — juk artėjo grįžimo į namus laikas.

Tačiau svajones sugriovė karas. Sunkus buvo pirmas fašistų smūgis prie Liepojos.

Mūsų mašinų kolonai pavyko atsitraukti iki Žemaitijos, prisimena Vasilijus. Bet kažkur tarp Tryškių ir Telšių vis dėlto susidūrėm su priešu. Buvau sužeistas — sviedinio skeveldros išdraskė kojas. Padėjo du vairuotojai Nikolajus ir Semionas. Pirmą akimirką nuo priešų pavyko pasislėpti — frontas greitai nudundėjo į rytus. Tačiau vėliau nemokančiam lietuvių kalbos, sužalotam, vilkinčiam tarybinio kario uniformą okupuotame krašte buvo sunku išlikti. Vis dėlto esu be galo dėkingas tam vienišam senūčiukui, kuris be žodžių, be aiškinimų priglaudė mus. Jis žinojo, kokiomis žolelėmis gydyti žaizdas. O mums reikėjo ir maisto. Iš pradžių sveikesnieji draugai eidavo jo ieškoti, bet sykį nebegrižo. Kas žino — gal papuolė į nelaisvę, gal žuvo — nieko iki šiol neišgirdau. Net pavardžių nesužinojau. Kada šiek tiek apgijo žaizdos, sustiprėjau, uniformą pakeičiau senuko duotais drabužiais ir išėjau į apylinkes pasižvalgyti. Nuklydau toli ir atgal nebeatsekiau kelio. O kieno pasiklausyti, jei nei vardo, nei vietovės pavadinimo nežinai. Iš anksto nepagalvojau, jog prireiks, o pasišnekėti vienas kito kalbos nemokantiems nebuvo įmanoma. Gal ir anas doras žemaitis palaikė mane žuvusiu.

Atklydo į Purvių miškus, kurių pašonėje buvo įsikūrusių ir rusų tautybės žmonių. Ilgai slapstėsi Savarinos kaime. Valstiečiai suvedė su kitais tokio pat likimo vyrais. O kai susipažino su vietiniais, su pogrindžio komjaunimo kuopelei vadovavusiu M. Sagaidaku, kilo mintis pradėti organizuotą kovą prieš okupantus.

Buvo įvairių operacijų, visos jos siutino priešus. 1944 metų gegužės 1 dieną Sedoje, Mažeikiuose mūsų iškljuotos proklamacijos sukėlė įniršio audrą, mena V. Valovas. Keli ginkluoti būriai apsupo Balėnų mišką, kuriame buvome apsistoję. Būrys slapčia ėmė trauktis link Pievėnų. Mudu su Maryte Juknevičiene išėjome į žvalgybą. Netikėtai susidūrėme su baltaraiščiais, kurie atidengė ugnį. Marytė spėjo laimingai pasitraukti, o aš, nebegalėdamas pajudinti kairės kojos, sukniubau vietoje. Priešai, matyt, ketindami mane sužeistą pačiupti, šoko artyn. Iš brauningo paleidau šūvį, sustabdydamas baltaraiščius, bet ir iššaukdamas mirtį į save. Čia ir partizanai ėmė šaudyti. Atsidūriau kryžminės ugnies centre. Virš galvos tik švilpia kulkos, ir atrodo, kad kiekviena tau skirta. Gal gelbėjo atsitiktinumas. Kai priešas atsitraukė, turėjau jėgų draugams riktelėti, kad esu saviškis, kad jie nebešaudytų.

Bendražygiai iš šakų surišo neštuvus. Nešė link Sedos miškų. Juose ir apsistojome. Gydytis baigiau Balėnų miškuose. Vaistų atnešdavo ryšininkai.

Artėjant fronto linijai, aktyvesni darėsi ir partizanai. Partizanų grupė ketino kur nors prie Kruopių pereiti fronto liniją. Bet mūšiai griaudėjo prie Vegerių, ir apie Akmenę knibždėte knibždėjo vokiečių. Ryšininkai tikino, kad toliau eiti pavojinga. Jie taip pat supažindino su trimis Latvijoje dirbančiais karo belaisviais, kurie norėtų patekti pas partizanus.

Nutarėm Piotrą, Grišą ir Ivaną nuvesti į Balėnų miškus. Tačiau čia pagrindinių jėgų surasti nepavyko. Teko grįžti atgal prie Kamanų pelkių. Naujokai netikėtai pasisiūlė iš Latvijos atvesti daugiau vyrų.

Numatyta susitikimo vieta. Sutartu laiku Vasilijus atėjo prie eigulio pirtelės. Griša čia jau laukė ir kiek nustebo, neišvydęs visos grupės. Ne mažiau nustebo ir partizanas:

— Daugiau neparsivedei?

— Kalbėjau — bailiai. Sako, pažiūrėsime, kas bus toliau.

Ką darysi, dviese patraukė per Kamanų pelkes. Prie vieno ežerėlio Griša pasiūlė:

— Pavargom, praalkom, sėskim pusryčių.

Naujasis pažįstamas papjaustė lašinių, svogūnų, duonos. Sočiai užkando. Galima būtų ir snūstelti, vėl užsiminė naujokas.

— Aš tuo tarpu išsimaudysiu, — Vasilijus pasidavė dar kaitrios rudens saulės glamonėms.

Čia pat jis nusijuosė diržą su pistoletu, padėjo ant žemės automatą. Tik nespėjo partizanas gerai į vandenį įbristi, kai pastebėjo iš abiejų pusių pakrantę supančius policininkus. Žvilgtelėjęs į Grišą, pastebėjo jo ironišką šypsena ir akimirksniu suvokė: išdavikas. Puolė prie ginklų.

Driokstelėjo šūvis. Partizanas griebėsi už krūtinės ir susmuko ant žolės.

Nejutau, kur mane tempė. Atgavau sąmonę Akmenėje, prisimena V. Valovas. Atvežė prie ligoninės. Mušė. Išėjusi moteris bandė policininkus gėdinti: „Kam daužote. Jis ir taip baigiasi“. Iš tiesų klaikiai atrodžiau: kruvinas, perbales. Užtat paliko nejudantį gulėti ratuose. Visur skubėjimas. Vieną akimirką atsirado vaikų. Paprašiau cigarečių, degtukų. Surado. Dūmas tarsi suteikė jėgų. Vieno civiliai apsirengusio vyriškio paprašiau nuleidžiamas iš ratų. Klupčiodamas pajudėjau į priekį. Iš pradžių ėjau mokyklos link, paskui smukau į krūmus. Netrukus išgirdau šūkaliojant, ieškant. Bet nesurado. Sunku patikėti, iš kur beturėjau jėgų pasiekti Medemrodę, Pakamanius. Čia užėjau pas pažįstamą ryšininkų Jasučių šeimą. Dominikas, Juozas, Rožė visada padėdavo, bet tąsyk tik perrišo žaizdą, pamaitino ir patarė trauktis toliau nuo fronto — aplink fašistai. Ašvėnų kaime priglaudė Antanas Rimkus. Norėjo žmogus kviesti daktarą, nes mano organizmas nusilpo, bet vis dėlto nutarėme nerizikuoti. Ir būti ilgiau nebegalėjau — aplink pilna kareivių. Kitas ryšininkas, Vincas Putrius, nuvedė į Palnosus pas Martyną Vaivadą. Bet vėl vos ne akis į akį susidūriau su fašistais. Dėl tos pačios priežasties negalėjau slapstytis ir pas Ceciliją Vaičienę. Ramiau buvo prie Meižių ežero, kur gyveno Vaitkus. Apgijo krūtinė. Vėliau C. Vaičienė sugrąžino į Palnosus, pas Montvilą.

Čia sužeistas partizanas ir sulaukė saviškių. Iškart buvo paguldytas į karo ligoninę Žagarėje. Pavyko laikinai atstumti ligą, nors ir dabar rentgenologai visada pastebi tą plaučiuose pasilikusį švino gabalėli. Bet jis nesutrukdė vėl apsilikti tarybinio kario milinė. Vėl frontas. Vėl žvalgyba, kaip ir partizanų būryje.

Ir vėl sužeidė. Rytų Prūsijoje skeveldros suvarpė veidą.

Pasveikęs Vasilijus vėl grįžo į frontą, kuris jam baigėsi ten, kur ir prasidėjo — Liepojos pusėje. Iki paskutinės karo dienos čia fašistai nesudėjo ginklų.

Kiekvienas sužeidimas skausmingas, o paskutinis ypač. Netekau kairės rankos vidurinio piršto, — atgniaužia kumštį V. Valovas. — Taip ir vargstu visą amžių.

Vargstu, — kiek syk girdėtas šis žodis, tačiau niekada dar nebuvo tekę suvokti jo tokia prasme. Kaip frontininko, partizano, kuris iš tiesų patyrė daug vargo, skausmo, apmaudą.

Paskui frontininkas gavo invalidumo pensiją, tačiau kiek galėjo, dirbo. Statė Akmenės cemento gamyklą, vairavo krovininę automašiną.

3. Bendražygiai

Sunkūs išbandymai tekdavo partizanams, bet ne mažesnę naštą pakėlė ir jų ryšininkai. Visus priešas svėrė tomis pačiomis, tik dvi padalas teturinčiomis svarstyklėmis: už ar prieš. Tačiau tikri patriotai nepabūgo. Reikėdavo maisto — dalindavosi, reikėdavo ginklų — ieškodavo, reikėdavo vaistų — parūpindavo.

Taip anuos laikus apibūdina dabar viekšniškis, o tuomet, okupacijos metais, Palnosų kaime gyvenęs Martynas Vaivada. Tik nebegali jis tiksliai pasakyti, kada pasuko tuo pavoju, bet reikalingu keliu. Trobelė stovėjo pamiškėje, tad pirmąsyk čia partizanai galbūt užėjo atsitiktinai. Ne be baimės ir vėliau juos įsileisdavo šeimnininkas — karo laikais visus persekiojo netikrumo jausmas, nuolatinio pavojaus nuojauta — tačiau šnekėdavosi nuoširdžiai. Ką girdėjęs, ką matęs, viską Martynas atvirai išklodavo, patardavo. Ir stalas nestovėdavo tuščias, o ant jo likusį maistą įdėdavo vyrams į kelią. Ilgainiui partizanai pasiūlydavo imtis ir atsakingesnių užduočių.

Ne kartą esu važiuavęs į Rimšių kaimą prie Papilės, — prisimena M. Vaivada. Jo gyventojai turėjo pasislėpę ginklų iš 1941 metais praėjusių mūšių. Čia gyvenęs brolis Leonas padėdavo susipažinti su tokiais žmonėmis.

Bevežant ginklus, teko susidurti su baltaraiščiais, bet išradingumas padėjo išvengti nelaimės.

Didelį pavojų patyriau jau paskutiniaisiais okupacijos metais. V. Putrius atvedė sunkiai sužeistą partizaną V. Valovą. Savo namuose patyręs ryšininkas jį bijojo laikyti.

Su baime priėmėme sužeistąjį. Slaugėme, valgydinome. Bet kai ir pas mus ėmė šmižinėti fašistų kareiviai, kurie stengdavosi ir į trobą užsukti, pats partizanas sunerimo. Kas gali būti tikras, kad kartą svetima akis nepažvelgs ir į slapčiausią kamara.

Pavakare pasiėmiau arklį, kitą daviau Valovui, ir abu, atseit, išvedėme gyvulius naktigonėn. Pačioje pamiškėje buvau nužiūrėjęs rugių gubą, kuri ir priglaudė partizaną. Žmona jam kasdien nešdavo valgyti, tiesa, irgi negero žvilgsnio prisisaugodama — su krepšiais, atseit, eidavo šviežios žolės.

Ir štai vieną pavakarę aplink sodybą vokiečiai ėmė kurti stovyklą. Nei ko klausę, nei ko prašę, guolį ėmė klotis iš rugių pėdų. Atrodo, pultumei, prašytumei neliesti nekultų varpų, bet ar paklausys. Gali būti ir priešingai — sukelsi įtarimą. Sustingau prie lango, matydamas, kaip mažėja gubų. Jau beliko paskutinė prieš tą, pamiškėje. Galvojau, kad tik Valovas neišsiduotų. Matyt, gelbėjo laiminga žvaigždė. Ar jau to pakloto užteko, ar per toli atrodė paskutinė guba, bet vokiečiai Jos nebelietė.

Supratau, kad šįsyk pavojus praėjo, bet naktį vis tiek nesudėjau bluosto. Širdį kuteno nerimas — ar gali taip arti miegoti priešai. Ar neatsitiks kas nors?

Vos praušus, fašistų būrys lyg niekur nieko patraukė savo keliu. Bet kas tikras, kad jų vietos neužims kiti?

Tą patį rytą nutarėme keltis į Bugius. Pasikinkiau arklius, į vežimą įsidėjau ratą, atseit, pas kalvį važiuoju. Gerai dar, kad šovė mintis pasiimti ir dalgį. Antraip vargu ar būtų pavykę išvengti susitikimo su baltaraiščiu Gruzdžiu, kurio sodyba buvo pakeliui. Jau karo pradžioje tasai nacionalistas buvo pagarsėjęs savo juodais darbeliais. Jis prie Laižuvos sudegino tiltą per Vadaksties upę, kad sutrukdytų nuo fašistų besitraukiantiems kariams, tarybiniais aktyvistams. Ir tąsyk lyg tyčia jisai stoviniavo kieme, įdėmiai sekė artėjančią vežimą. Sprendimas gimė akimirksniu — Valovas užsimetė ant peties dalgį ir, kiek turėdamas jėgų, tvirtai patraukė palaukėmis.

— Kas ten nuėjo? — iškart užšnekino Gruzdys.

— Žmogus prašėsi pavežamas, sakė kažkur netoliese žada šienauti.

— Ar kartais ne Valovas?

— Nežinau. Aš tokio nepažįstu.

Apsimestinis naivumas ne vienam ryšininkui padėjo išvengti pavojų. Kitas žmogus, kad ir neturėdamas piktų ketinimų, tik iš smalsumo stengdavosi pakreipti kalbą apie mišką, tačiau paslaptį reikėjo saugoti. Būtent toks kažkieno neatsargumas, o gal specialių provokatorių landumas — M. Vaivada taip ir nebeteko sužinoti — užsiundė policiją. Ji užgriuvo, kai namuose tebuvo viena žmona.

— Kas pas jus naktimis lankosi? Kur vyras? — biro klausimai, palydimi smūgių.

Pamatę sodybos link žingsniuojantį vyriškį, „svečiai“ išsislapstė kieme.

— Stok, rankas aukštyl, — įsakmus balsas pasitiko šeimnininką ir iškart rėžė: — Kas buvo užėjęs praėjusią naktį?

M. Vaivada iš anksto turėjo paruoštą atsakymą:

— Vokiečių saugumiečiai, persirengę partizanais.

— Nemeluok, — riktelėjo vienas iš aršiausių policininkų, ir į burną įgrūdo pistoleto vamzdį.

Išbėgo žmona. Plaukai išsitaršę, veide išgąstis. Puolė vyriausiajam kojas bučiuoti.

— Nesizemink. Nėr už ką. Šiandien išvaro, rytoj paleis.

Bet žmonos neįtikino raminantys žodžiai. Policininkų pasityčiojimai ir paskui ilga nežinia, laukimas sutrikdė nervų sistemą. Paskui, kai nudundėjo karas, moteris ne vienerius metus gydėsi, bet jos atmintis taip ir sustingo nepakeliamose praeties akimirkose.

Iš tiesų buvau patekęs į mirties nagus, — linguoja galvą M. Vaivada. Vieکشniuose pamačiau irgi suimtą P. Janulevičių. Tik uždarė mudu į skirtingas kameras. Pas jį taip pat užeidavo partizanai. Jie čia gaudavo maisto, vaistų. Tik kai vežė į Mažeikius, galėjome šnektelti.

— Dabar tikrai nebegrišim, — pagalvojau balsu.

— O koks tas mūsų gyvenimas, — tokiu pat tonu atsakė Petras. — Tik gaila, kad nebesulauksime išvadavimo.

Iš tiesų, tolumoje jau buvo girdėti patrankų kanonada, bombarduoti atskrisdavo tarybiniai lėktuvai. Geležinių paukščių labai bijojo fašistai ir jų padlaižiai. Dar Vieکشniuose po vieno tokio anskrydžio visą mūsų sargybą tarsi kas šluote būtų nušlavę. Jei ne spyna ant durų ir grotuoti langai, lengvai galėjome pasprukti.

Mažeikiuose tardyti ėmėsi patys vokiečiai. Mušė, spardė, ant kaklo užnėrė virvę ir smaugė. Reikalavo nurodyti partizanų bazavimosi vietą, pasakyti ryšininkų pavardes.

Mačiau, kaip po kankynių vokiečiai išsivedė P. Janulevičių. Jis nešėsi kastuvą. Supratau — sušaudys.

Likome vieni du su tuo pačiu policininku, kuris mušė žmoną, grūdo pistoletą į burną, o čia vertė vokiečių klausimus. Pasisakė pavardę — Fabijonavičius. Įsidėmėjau visam laikui. Paskui mačiau po karo. Per televizorių rodė, kaip teisė keletą nacionalistų, kurių būrelyje pažinau ir buvusį aršų policininką. Ekране atrodė toks prislėgtas, o tada pasitikėjimas veržėsi per kraštus.

— Žinai, ką, juk mudu lietuviai, galim šnekėti kaip broliai. Sakyk viską kaip buvo, — sviedė Fabijonavičius kepurę ant tardymo kabinete esančios sofos. Atseit, uniformą nešioja per prievartą, o iš tikrųjų galvoja kitaip.

Tvirtinau tą patį, kaip ir anksčiau.

— Na gerai, nenori apsieiti be bėdų, tylėk. Patirsi ką reiškia vokiečio ranka, — paraudonavo policininkas ir uždarė į malkinę laukti, kol grįš fašistai. Nežinau, ką jie bebūtų darę, bet jų ranką spėjau pajusti. Kūnas buvo nusėtas mėlynėmis, o labiausiai skaudėjo krūtinę, kaip vėliau paaiškėjo, lūžęs šonkaulis.

Kamara neatrodė tvirta. Keliais smūgiais galėjau išmušti lentas, bet triukšmas tuoj atkreiptų dėmesį. Vis dėlto pastebėjau plyšį. Tilpau išlįsti. Iš tos laimės užmiršau ir atsargumą. Stebiuosi, kodėl nepasukau į miškus, o išdrįsau traukti keliu. Net iki Vieکشnių pavežė vokiečių sunkvežimis. O kai sutikau savo kaimyną Vaičkų, tas gerokai nustebo:

— Žmonės šneka, kad tave... sušaudė.

Ne, likau gyvas. Kol atėjo Tarybinė armija, slapsčiausi pas Santekliuose gyvenusį V. Putrių.

Po karo eina jau penktas dešimtmetis, bet Cecilija Vaičienė ir dabar, prisimindama tuos laikus, negali sulaikyti ašarų. Kiek stiprių vyrų palūžo, o ji, moteris, ištvėrė.

Buržuazijos valdymo metais mergavo pas ūkininkus, tad turtų jokių nesusikrovė. Nė savo pastogės neįsigijo. Karo metais samdėsi kambarėlį iš vieکشniškio Staponkaus. Nebuvo jis partizanų ryšininkas, bet tiek gerai, kad apsimetė nematęs naktimis pas nuomininkę užeinančių ginkluotų vyriškių. Tik paskui, kai juos pastebėjo kažkuri bobutė ir po miestelį pasklido kalbos, reikėjo kraustyti kitur. Cecilija susirado niekieno negyvenamą trobelę Pakalupės kaime. Tiksliau, ten stovėjo sukiužęs vėjo perpučiamas lauželis, kuris todėl ir buvo paliktas, kad geriau apsismokėjo naują namą statyti, negu aną lopyti. Užtat čia buvo saugiau.

Bet policija šį tą suodė. Atėjo kvietimas į Vieکشnius. Būtų žinojusi kokiu tikslu, galėjo pabėgti pas partizanus. Juk ne į vieną žygį kartu traukta, visko patirta, matyta. Tiesa, baimė ėmė visada. Žiemos metu eidavo ne tik vorele, bet būtinai taikydavo į vedlio pėdas — tegu atrodo, jog vieno žmogaus žingsniuota. Lengviau judėti vasarą, bet kartais reikėdavo laikytis tiek tyliai, kad girdėdavai, kaip širdis plaka.

Vieکشniuose iškart suėmė, — mena C. Vaičienė. Parodė bylą su P. Skirmanto parašu. Atseit, išduota. Iš tiesų, pas šitą žmogų partizanai dažnai užeidavo. Jis siūdavo drabužius. Ilgai maniau, kad tai tiesa, bet pastaruoju metu svarstau — ar nepatikėjome provokacija? Antraip kodėl tardytojai reikalavo pasakyti tokius duomenis, kuriuos galėjo išgirsti iš Skirmanto. Gyniausi nieko nežinanti, nors policininkai Fabijonavičius, Stankevičius nėrėsi iš kailio, mankštinami kumščius.

Paskui išvežė į Mažeikius. Čia vėl laukė panašūs kankinimai ir reikalavimas išduoti draugus.

Galčiausiai atsidūriau Šiaulių kėlėjime. Per keturis mėnesius pakėliau tiek skausmo, kiek per visą gyvenimą nepatyrčiau. Dažnai vesdavo tardyti. Už stalo sėdėdavo vokietis, o mušdavo lietuviai. Plakdavo „bananais“ iki sąmonės netekimo. Per kelias dienas atsigaivelioji kameroje, ir vėl naujos kankynės. Tačiau nepratariau nė žodžio. Sakiau: geri[au] mirsiu, bet draugų neišduosiu.

O likimą mačiau aiškų — sušaudys. Juk kiek tokių pasmerktųjų išlydėta pro vartus. Galiausiai fašistai visai sužūlėjo — žudė kalėjimo kieme. Apie aštuoniasdešimt žmonių suvertė čia pat, į sviedinio išmuštą duobę.

Vieną vakarą išgirdau, kad atėjo eilė ir man. Viską apgalvojau, gailėjausi gyvenimo, tuo labiau, kad frontas jau čia pat. Galbūt todėl fašistai taip skubėjo.

Išgelbėjo naktį prasidėjęs tarybinių lėktuvų antskrydis. Visi sargybiniai išsislapstė rūsiuose, netikėdami, kad grandinėmis surakinti kaliniai įveiks trigubai už žmogų aukštesnę tvorą. Bet ir baisiausia rizika yra palyginti menkas dalykas, jeigu gresia mirtis. Be to, kaliniai seniai ruošėsi pabėgimui: buvo nužiūrėtos kopėčios, padaryti raktai grandinėms atrakinti.

Nebeatsimenu, kaip atsidūriau anapus tvoros. Kojos atlaikė šuolį, bet riešą nutvilkė skausmas. Pataikiau ant plytų — ir dabar tebėra išlikęs kaulų lūžio randas.

Nežinojau, kuria kryptimi bėgti. Kurioj pusėj Vieکشniai, galėjo parodyti tik vietiniai žmonės. Bet ne to prašiau pirmą sutiktąjį, o vandens. Tiek buvau troškulio iškankinta, jog nesąmoningai iš kalėjimo pasičiupau puoduką. Kad turėčiau kuo pasemti vandens.

Kartu su A. Pranauskiu nuo Antanavos suradome kelią į Vieکشnius. Bet mūsų rūbai, išvaizda galėjo atkreipti fašistų dėmesį. Vadinas, eiti keliu pavojinga. O miškais — klaidu...

Išgelbėjo sutiktas geras žmogus. Jis priėmė nakvoti, davė valgyti, o rytą pakinkė arklius ir nubildino iki pat Papilės. Toliau vietovę atsekėme patys.

Karo metais Joną Turkauską persekiojo nuolatinė baimė būti įskųstam okupantams už pažangias pažiūras. Tiesa, 1940-aisiais jis neįsitraukė į Tarybų valdžios atkūrimą, bet 1918—1919 metų pėdsakas liko visam gyvenimui. Tada Vieکشniuose buvo suorganizuotas valsčiaus revoliucinis komitetas, kurio liaudies švietimo komisaru tapo J. Turkauskas. Jaunasis mokytojas aktyviai dalyvavo įkuriant Tarybų valdžią, nors jis daug ko nesuprato, nežinojo, išskyrus vieną dalyką — gyvenimą turi tvarkyti darbo liaudis, o ne saujelė išnaudotojų.

Šviesiausias protas komitete buvo Jonas Vaičkus, kuris Petrograde dalyvavo Spalio revoliucijos įvykiuose, tarnavo Raudonojoje gvardijoje. Grįžęs į gimtinę, matytu rusų tautos pavyzdžiu jis sukėlė ir savo krašto žmones.

Bendri siekimai suartino abu Jonus. Draugai kartu traukėsi nuo kariuomenės. J. Turkauskas siūlė pasiekti Ukrainą, kur geležinkelininku dirbo tėvas. Tačiau pareiti sienos nepavyko. Raudonosios Armijos karininkas patarė:

— Grįžkite atgal. Tokių žmonių kaip jūs reikia vietoje. Juk kova už šviesesnę rytojų tik prasideda.

Prisiminė tuos žodžius J. Turkauskas ir prasidėjęs Didžiajam Tėvynės karui. Ar ne tokia pat situacija?

Jonas Vaičkus buvo kelerius metus sėdėjęs Šiaulių kalėjime, jau pačiomis pirmomis karo dienomis kažkas kyštelėjo liežuvį ir jį suėmė vokiečiai, — pasakoja J. Turkauskas. Vis dėlto jam pasisekė. Matyt, tardytojas neturėjo visų žinių, nes neklausinėjo apie praeitį, o tik domėjosi, kuo verčiasi. Sužinojęs, kad žemės ūkio darbais, karininkas net patapšnojo per petį:

— Gut, gut. Kas turi ūkį, nėra komunistas. Komunistai yra proletarai.

Ir paleido namo. Sunku pasakyti, kas laukė manęs, jei būčiau likęs savo sodyboje. Ne sykį baltaraiščiai ieškojo, bet žmona atsakydavo, kad nežinanti, kur dingau. Iš tikrųjų įsikūriau vieno giminaičio ūkyje Rekečių kaime. Iš svetimų tik Vaičkus žinojo, kur esu. Kai mudu susitikdavome, kalba sukdavosi apie kovą.

— Reikėtų pradėti organizuoti partizanų būrį, — ne sykį svarstė Vaičkus, bet vieni pradėti neturėjome galimybių.

Užtat kaip nudžiugome, sužinoję, kad yra kas tuos takus mina. Visaip padėdavome partizanams — valgydindavome, rengdavome, suteikdavome žinių. Kadangi dauguma partizanų buvo rusai, man, tekdavo išversti jų kalba parašytus atsisaukimus.

Ypač neramu pasidarė paskutiniaisiais karo mėnesiais. Partizanai atkakliau kovojo prieš okupantus, o šie dar įnirtingiau ieškojo pasipriešinimo dalyvių. Išgirdęs, kad suimta daug prie Kamanų miškų gyvenančių žmonių, pats irgi saugojausi. Pamatydavau ginkluotų žmonių grupelę, ir išeinu kur į palaukę — vis didesnės galimybės pasprukti. Iš tiesų, vienas kartas nemelavo. Turėjau slėptis miške, kuriame persekioti fašistai be gausesnių jėgų vengė.

Šiandien — Tarybinės liaudies pergalės Didžiajame Tėvynės kare 1941—1945 metais šventė. Tai — visos mūsų liaudies, visos pažangios žmonijos šventė. Tačiau ji brangiausia tiems, kas patyrė karo baisumus, kas stengėsi iš savo žemės išvyti priešus, sunaikinti fašizmą jo paties urve. Žinoma, nuolat tykojo pavojų ir mirties grėsmė, tačiau laisvės, šviesaus gyvenimo troškimas buvo stipresnis už ją. Žmonėms, nebojusiems šių pavojų — mūsų pagarba.

Ir šie partizanų, jų ryšininkų portretų eskizai primena tik dalelę akimirku kelyje į pergalę.

Gulago aukos: 1941 06 14—22 tremtinių sąrašas // Vieniybė. — 1990. — Liep. 19, 21, 24, 26. — Tekste: Kai kurie žmonės, ištremti iš Pakalupės:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Amžius	Soc. padėtis
1	Barkauskas Bronius, Tomo	32	tarnautojas
2	Barkauskienė-Erlickaitė Zuzana, Broniaus	24	namų šeimininkė
3	Barkauskaitė Danguolė Marija	3	
4	Barkauskaitė Gražina Ona	2	

Gajauskas Saulius. Ūkininkų Margių dienos // Vieniybė. — 1992. — Birž. 27. — Tekste: Stasė ir Adolfas Margiai Pakalupės kaime. — Visas tekstas:

Neprailgo mūsų pokalbis su Pakalupės kaimo ūkininkais Stase ir Adolfu Margiais, mat pataikiau pietų metu, o ir šneka sukosi ir apie ūkininkavimą, ir apie politiką, ir... apie varnas. Pašnekovai nuotaikingi žmonės, gal Adolfas kiek santūresnis. Man net pasirodė, kad Stasės žodis šeimoje paskutinis, tačiau vyras tarstelėjo — apsirinki, prieteliau, principinius dalykus sprendžiamie visi keturi, o ambicijų kuri moteris neturi... Atleistina.

Visi keturi — tai dar du sūnūs Dalius ir Gintas. Tiesa, vienas vesti ruošiasi ir, matyt, nekibs į plūgo rankenas. Kita vertus, kam per prievartą daryti tai, kas nemiela. Vėliau pats nuspręs, juo labiau, kai savo akimis pamatė, jog dirbti žemę visai nesaldu. Ir S. Margienė nedviprasmiškai pasak[o], — jei šeimos vyrai nepadėtų, seniai būtų bankrutavusi. Pamaniau, kodėl tik save mini, tačiau paaiškėjo, kad vyrai dar turi ir valdiškus darbus. Per dieną Stasė viena sukasi, o pavakariais kimba visi. Žemės turi nei daug, nei mažai — 19 hektarų. Plotai netoli, bet kadaise atlikta melioracija jau prastai beveikia, ir per trejus su trupučiu metų pamatė, ką galės išspausti iš tos žemės. Iš buvusio Viekšnių mokojo ūkio, išeidami ūkininkauti, gavo nurašytus neveikiančius vikšrinį ir ratinį traktorius. Kiekvieną žiemą vyrai kruvinais pirštų nariais tai technikai gyvybę pučia, kad pavasarį mėšlus išvežtų, dirvas apartų. Vargas, bent atsarginių dalių būtų. Nors, tiesą sakant, jų yra. Mokėk klaidius pinigais ir viską turėsi. Tik bėda — iš kur tų lėšų gauti, kad treji ūkininkavimo metai nedavė pelno. Nebuvo ir nuostolio. Balansuojama apie nulį. Ir tepalų, ir kuro yra. Štai anądien keliaujantys „sėkmės džentelmenai“ atvežė tepalo. Ir ne bet kokio — aukštinio! 80 rublaičių už litrą prašo. Kultivatoriaus noragėlis arti 200, o traktoriaus vikšrų piršto kaina nuo kelių dešimčių kapeikų išaugo iki 40 rublių. Pasiutimas, keiktelė Adolfas. Pirmaisiais ūkininkavimo metais lengviau buvo, nes elektra ir kuras pigiau kainavo. Mes nesame šykštuoliai, kalba Margiai. Ir ne prieš padėti kaimynui technika, bet, patikėkit, širdis dreba skolinant, nes būna, kad pusvalandį padirbėjęs, traktorių remontuoja porą dienų. Ir apskritai, kai kaimą griovė, Vyriausybė padėjo, o kada ūkininkui reikia atsigauti, tai nugarą atsuko. Tegu kas mums pasako — kokia reali pagalba mums teikiama? Be gražių kalbų, toliau nenuėita. Štai jau pernai atėjo viršpelnio reikalavimas, o Meižių žemėje pakanka ir durpynės, ir šaltiniuota ji. S. Margienė supykusi: sako, nemokėsiu aš to mokesčio, kad ir ką darysit, nes nėra kol kas to pelno. Technika eina per biržą, o ten kainos žvėriškos. Kokio velnio tą biudžetą šelpti? Ir Landsbergis, ir Vagnorius turėtų mąstyti žmoniškai, duoti atsigauti ūkininkui. Dabar neperpardavinėdamas, neužsiimdamas bizniu, irgi nieko neturėsi. Nenorėčiau sutikti su tvirtinimu, kad tik darbu viską įsigysi. Toli gražu ne taip. Argi buvusiuose kolūkiuose nebuvo įvairiausių draudimų? Tai gyvulių per daug turi, tai arklį laikyti draudė. Visokių nesąmonių buvo. Dabar draudimų lyg ir nebeliko, bet padarė nežmoniškas kainas. Pagalvokime apie tokį faktą: turiu karvių, kurios duoda po 25 litrus pieno, o štai vienam litrui pagaminti reikia 300 g koncentratų. Tona gi kainuoja 5 tūkstančius rublių! Apie kokį pelną aš galiu kalbėti?

Stasė ir Adolfas Margiai, kalbėdami apie kasdieninius darbus, vis prisimena žemės gražinimo kataklizmus. Matyt, pokštavo valdžios vyrai, pamėtydami po 2, 3, 5 hektarus. Dabar 80 ir daugiau hektarų duoda. Argi tai teisinga? Žemės reikia duoti tiek, kiek apdirbi, o ne tiek, kiek kažkada turėjo tėvai ir seneliai. Ir be jokio išpirkimo ją reikia atiduoti. Ir nebūtinai toje pačioje vietoje. Kuo kaltas tas žmogus, kuris dešimtmečius vargo keliose dešimtyse arų, pasistatė būstą, augino vaikus. Kruvinos ašaros byra, kada reikia išsikelti ar karvutę už kelių kilometrų į ganyklą vesti. Neretas nusispjauna ir gyvulį parduoda. Kad ir kokia karti teisybė būtų, bet tiesa viena: prisiėmęs žemės, tačiau nepajėgdamas pats jos apdirbti, ūkininkas skriaus samdinį, kitaip pats atsidurs dugne. Nebetoli tie laikai, kada vienas šaipysis, o kitas lenks kuprą ir keiks tokią tvarką. Ir niekur nepabėgsi nuo tokios dalios, nes bedarbystė mieste vers daugelį eiti pas ūkininkus. Nereikia atmesti ir tokios realybės — žmonės dabar ne devynioliktųjų ar dvidešimtųjų metų gimimo, o tie, kurie patyrė lengvesnį gyvenimą. Jaunesni greičiau parodys nepasitenkinimą.

Žmogų aš vertinu, sako S. Margienė, ne pagal partiškumą, o pagal darbštumą, žmoniškumą. Mačiau ir dorų, darbščių komunistų. Juokai ima — tai dešinieji, tai kairieji laksto iš parlamento posėdžių. Bepigu tai daryti, iš mūsų, mokesčių mokėtojų, kišenės. Arba tie referendumai. Tokius pinigus sukišti tam, ką turi spręsti Vyriausybė. Juk jau buvome pasirašę, kad mes prieš sovietų armijos buvimą, kam antrąsyk tai įrodinėti? Kas nuo to pasauliui? Jeigu Vyriausybė derybų keliu nesugeba to padaryti, ją reikia keisti. Dar nėra buvę vyriausybės, kuri viską darytų žmonių labui. Ne išimtis ir pastaroji. Kaimo žmogui politikieriai tik nervus tampo, o realios pagalbos taip ir nėra.

Šiandien dar turime pieno, mėsos, bet kitą pavasarį bus blogai. S. Margienė žino ką sako. Ji, devynerius metus išdirbusi Viešnių mokomajame ūkyje zootechnike, brigadininke, negali suprasti tokio ūkių išparceliavimo — išpjaunami nesuaugę, veršingi gyvuliai. Sulauksime didelės bėdos, kalba moteris. Dalis ūkininkų irgi vaikosi tik pelno — augina linus, bulves, grūdines kultūras. Kam jam žiemą vasarą kabinti mėšlą, ruošti pašarus. O su gyvuliais šventos dienos nėra. Rašinio pradžioje užsiminiau, kad Adolfas Margis labai supykęs ant varnų. Netikėjau, kad šie paukščiai pridaro daug nuostolių, bet ūkininkas įrodė. Labai nukenčia pasėliai. Ir gamtos apsaugai jis siūlęs, kaip jų apmažinti, tačiau nesulaukęs pritarimo. Matyt, pačiam teks imtis iniciatyvos.

Taip ir bėga ūkininkų Margių dienos. Kaip Stasė sako, tik žiemą atsigauname, o nuo pavasario iki vėlyvo rudens einame ratu, nėra kada ir televizoriaus pažiūrėti. Po dienos darbų trys vyrai ir ji, mama ir žmona, per vakarienę aptaria rytdienos darbus. Šešiametė dukrelė Gražina retai besulaukia vakarinio pasitarimo. Vyresnieji eis poilsio, o Dalius su Gintu dar pašoks nusimaudyti į Ventą, pavakaros su draugais ar kokią Pakalupės mergaitę į namus palydės.

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, 1993. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Kai kurie žmonės, po karo ištremiti iš Pakalupio:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Ištrėmė	Leido grįžti
1	Jesalinis Ernestas, Frico	1913	1949 03 25	1956 11 14
2	Jesalinienė Mirdza, Frico	1919	1949 03 25	1956 11 14

Viešnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Viešnių seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Pakalupio kaime 147 ūkiai — 330 gyventojų.

Bunka E. Žadėtų migdolų nėra, bet ir akmenimis dar nelyja: Kelionės reportažas: „Kaip gyveni, Lietuva?“. „Dienos“ specialusis korespondentas Eugenijus Bunka, baigęs kelionę pėsčiomis per Lietuvą, „Comliet“ mobilaus ryšio telefonu perduoda iš Laižuvos // Diena. — 1996. — Rugs. 26: ir nuotraukos: Uršulė Sidabrienė [Pakalupio kaimas], malūnas Sovaičių kaime. — Tekste:

Teisingai sakydavo senoliai, jog nesigailėsi anksti kėlęs. Paskutinis kelionės per Lietuvą rytas buvo išties stebuklingas. Pabalusi nuo šerkšno žemė, virš jos — balzganas rūkas, iš kurio lyg pasakų salos jūroje po žydru dangumi plaukioja miškai, bažnyčios, vandentiekio bokštai.

Ir šiandien palydovu pasišovęs būti Bronius Kerys nelabai patenkintas, jog beveik ristele perbėgame jo gimtuosius Vieکشnius, tačiau man labiau maga susitikti su žmonėmis, o ne su istorija. Jai reikės skirti laiko kitą kartą, nes Bronius beria ir beria faktus, pavardes, rodo įdomias vietas. Vieną — bene vienintelę tokią Lietuvoje — vis dėlto nufotografuoju. Stovi sau patrankėlė prie kiemo vartų ir jau nieko nebegąsdina... Kažkada ji buvo paminklas čia pat už Vieکشnių žuvusiems rusų kareiviams, o dabar lyg ir puošmena, nors taip manyti nederėtų.

Už Vieکشnių vis dar prie miestelio pavadinimą turinčios žemės ūkio bendrovės sandėlio mindžikuoja vyrai. Alvydas Vilčikauskas nesigiria, bet sako, jog bendrovėje, kurioje dirba mažiau kaip penkiolika žmonių, vis dėlto geriau nei ūkininkauti vienam, todėl niekas nežada bėgti. Tuo labiau kad nebėra kur, o žemė — amžina. Draugai kviečia turgun važiuoti prekiauti, bet Alvydas mano, jog tai tik laikina. Žemės reikia laikytis.

Pakalupės kaime įsaulyje prie seno namelio sėdi Uršulė Sidabrienė ir gliaudo pupeles. Jai visos valdžios geros, jeigu tik neužkliūva. Uršulė visą gyvenimą kolūkyje dirbo, pabaigoje jau ir džiaugtis norėjo. Kvailių darbas buvo juos taip staigiai ardyti. Senoji prisimena, kaip šalia jos namų rusai su vokiečiais kruvinai pešėsi, kad net vietiniams skaudžiai kliuvo, o čia ne svetimi, savi ardė bei draskė. Bala nematė, bet agrarinę tarnybą, jos žemę kitai atidavusią, Uršulė keikia tik taip, kaip ji moka: sodriai. Na, kur tai matyta, jog žemė jos palangėje ne jai priklausytų? Dėkuidie, dar rado senų dokumentų, o tai ir savo namuką būtų reikėję nusipirkti.

Vieکشnių seniūnijos kaimai 1998 metais. — Vieکشnių seniūnija. — 1998. — Rankraštis. — Tekste: Pakalupio kaime 175 ūkiai — 331 gyventojas.

CECILIJA 1917—1998. ANTANAS 1912—1998. MAČIAI. LIŪDI GIMINĖS // Iš įrašo akmeniniame kryžiuje Vieکشnių senosiose kapinėse.

Vieکشnių seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną / Raštvedė V. Špokauskienė // Vieکشnių seniūnija. — 2000. — Rankraštis. — Tekste: Pakalupio kaime 180 ūkių — 341 gyventojas.

Stankus Jonas. Grėsmingas pabūklas vieکشniškių negąsdina // Santarvė. — 2000. — Bal. 15: ir nuotrauka. — Visas tekstas:

Virš kiemo vartelių kyšo patrankos žiotys. Ne tik Žemaitės gatvės, bet ir kiti Vieکشnių gyventojai jau apsipratę su šiuo vaizdeliu, nebesistebi, nesibaido kažkada grėsmingo pabūklo.

Kaip toji patranka atsidūrė Antano Grigo kieme, kodėl čia riogso jau kelerius metus?

... 1944-ųjų rudenį prie Vieکشnių geležinkelio stoties švilpė kulkos, griaudėjo sprogimai. Nei vokiečių, nei tarybiniai kariai nenorėjo prarasti strategiškai svarbių pozicijų. Liejosi kraujas, krito vyrai svetimoje jiems lietuviškoje žemėje. Brangią kainą sumokėjo rusai už sėkmę šiose kautynėse. Kaip ir kituose mūšiuose, kol pergalingai baigė karą Berlyne.

1975-aisiais, pažymint pergalės 30-metį, pakelėje prie Vieکشnių geležinkelio stoties iškilo įspūdingo dydžio paminklinis akmuo. Jame lietuvių ir rusų kalbomis iškaltas užrašas skelbia, kad kautynėse su vokiečių fašistiniais okupantais šiose apylinkėse 1944 m. spalio 9 d. didvyriškai žuvo 120 4-osios armijos kovotojų, tarp jų Tarybų sąjungos didvyriai majoras N. Minajevas ir vyr. seržantas P. Šilovas.

Abiejų didvyrių vardais buvo pavadintos gatvės Vieکشniuose, Akmenėje. Įpratome gerbti iš karo negrižusiųjų atminimą. Vieکشniškiai per tarybines šventes ateidavo prie paminklo, moksleiviai gėlėmis papuošdavo jo papėdę.

Antanas Grigas Vieکشnių žemės ūkio mokykloje dirbo karinio parengimo vadovu. Rūpindavosi dėstytojas tuomet taip populiariu, įsakmiai sureikšmintu būsimųjų mechanizatorių kariniu-patriotiniu auklėjimu.

Pažymint pergalės 40-metį ir sumanė vieکشniškiai praplėsti memorialą prie savosios geležinkelio stoties. Mūšiuose dėl jos ypač pasižymėjo artileristai, tad Antanas Grigas buvo įpareigotas parūpinti artilerijos pabūklą.

— Nelengva buvo ši uždavinį išspręsti, — pasakoja šiandien A. Grigas. — Teko ir sąjunginę gynybos ministeriją pasiekti, kol Kaliningrado remonto gamykloje oficialiai gavome nurašytą 45 mm toliašaudį prieštankinį pabūklą.

Neilgtrukus patranka pakilo ant betoninio postamento, tapo dar vienu įprasminu viekšniškių karinio memorialo akcentu.

... Lietuva išsikovojo Nepriklausomybę. Griuvo amžini atrodę stabai, perkainojome vertybes. Viekšniuose nebeliko tarybinių karo didvyrių vardais pavadintų gatvių. Viena jų šiandien Dariaus ir Girėno, kita gi — Vinkšnų... Neaplenkė tolimo žemaičių miestelio ir tuometinių superpatriotų siekis tuoj pat sugriauti visa, prieš ką dar vakar žmonės lenkdavo galvas.

Paminklinis akmuo šalikelėje tebestūkso. Matyt, neišveikė jo prieš dešimtį metų karštieji jauni politikuotojai. O štai pabūklo šalia nelikę, tik mėtosi sudaužyti betoninio pjedestalo luitai.

— Ta patranka ne vienam buvo lyg krislas akyje. Traukė solidūs, tvarkingi jos ratai. „Ūkyje praverstų“, — šaipėsi. Kartą užtikau, kad pabūklas jau išjudintas iš vietos, bandyta jį nutempti. Tada ir pasirūpinau parsivežti patranką į kiemą. Antraip, ko gera, jau seniai būtų pavogta, išvežta metalo pirkliams ir pragerta.

Tai Antano Grigo žodžiai. Ir šiandien jis tebedirba Žemės ūkio mokykloje. Vyr. mokytojas, dėsto moksleiviams darbų saugą, moko kitų reikalingų dalykų. Gerbiamas miestelyje, tvarkingas žmogus. Jau per penketą metų, kai jo kieme susiradusi vietą nuo postamento nuversta patranka, gobšios akies „nebegundo“ jos guminiai ratai.

— O kas toliau, šeimininke? Juk išleistas įsakymas nusiginkluoti, geruoju atidavusieji ginklus bus amnestuoti? — ir rimtai, ir juokais klausėme A. Grigą.

Žmogus sutrikęs. Geriausia būtų gražinti pabūklą prie memorialo mūšyje kritusiems kareiviams. Bet kiek vėl kiltų aistrų, politikavimo!

Nemato kol kas problemos sprendimo ir Viekšnių seniūnas Antanas Kuodys. Didelių darbo sąnaudų nebūtų, didelių pinigų memorialui sutvarkyti taip pat nereikia. Viekšniuose gyvenantis karo veteranas Škiela ne kartą prašęs išvežti patranką iš Grigo kiemo, sugražinti ją prie paminklo. Tačiau ar visų nuomonė tokia pat? Vėl gali atgimti nereikalingas susipriešinimas, įvairios politinės insinuacijos, pamirštant reikalo esmę.

Viekšniuose šia istorija domėjomės kartu su karo veteranų, kovojusių antihitlerinės koalicijos pusėje, Mažeikių rajono tarybos pirmininku Vincu Šiauliu. Kokia jo nuomonė?

— Memorialą prie geležinkelio stoties viekšniškiai turėtų sutvarkyti, geriau jį prižiūrėti, — sako V. Šiaulys. — Mūsų šalyje buvo persistengta, išgriaunant ne vieną paminklą buvusių kruvinių mūšių vietoje. Kiek žinau, net Berlyne tebestovi monumentas rusų kareiviui, padėjusiam įveikti fašizmą, pribaugti jį. Gegužės 8-ąją Europa, visas pasaulis mini antihitlerinės koalicijos pergalę prieš hitlerinę kariauną. 9-oji Rusijoje pažymima kaip Pergalės ir žuvusiųjų atminimo diena. Brangios šios datos ne tik mums, veteranams. Mūšiuose žuvusiųjų karių atminimas — šventas.

Dr. Stasys Keinys. Lietuvių kalbos institutas. Terminologijos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas // Kopijuota iš interneto **2004-04-06**. — Tekste:

Gimė 1936 m. rugsėjo 20 d. Mažeikių apskrities Viekšnių valsčiaus Pakalupio [tada Pakalupės] kaime. 1954 m. baigė Viekšnių vidurinę mokyklą, 1959 m. Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą (lietuvių kalbos ir literatūros specialybę), 1966 m. to paties universiteto aspirantūrą (Lietuvių kalbos katedroje). 1968 m. apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją „Lietuviškų vienažodžių terminų darybos tipai“ (vadovas prof. habil. dr. V. Urbutis; 1993 m. pripažintas daktaro laipsnis). Nuo 1975 m. (nostrifikuota 1993 m.) docentas. Lietuvių kalbos ir literatūros (dabar Lietuvių kalbos) institute dirba nuo 1974 m. vyresn. mokslo darbuotoju (1987—1991 m. skyriaus vadovas).

Nuo 1966 m. paskelbė įvairiais kalbotyros ir lietuvių kalbos klausimais 10 knygų (vienas ir su bendraautoriais), keletą lietuvių kalbos dalykų programų aukštųjų mokyklų studentams (bendraautoris), apie 480 straipsnių, straipsnelių ir recenzijų Lietuvos ir užsienio mokslo bei Lietuvos mokslo populiariamuosiuose ir bendruosiuose periodiniuose leidiniuose, dalyvavo keliose dešimtyse mokslinių konferencijų Lietuvoje ir užsienyje. Yra sudaręs ir redagavęs 9 mokslo straipsnių (iš jų tris „Lietuvių kalbotyros klausimų“ tomus, jų ats. redaktorius) bei

mokslinių konferencijų tezių rinkinius, buvo penkių mokslo straipsnių rinkinių redaktorių kolegijų narys (iš jų po vieną Latvijoje ir Estijoje). Redagavo keletą žodynų, iš jų A. Lyberio „Sinonimų žodyno“ (Vilnius, 1981) ats. redaktorius, „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno“ (4 knygos, Vilnius, 1990—1999) spec. redaktorius ir „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ III ir IV leidimų (Vilnius, 1993 ir 2000) vyriausiasis redaktorius.

Dėstė Vilniaus valstybinio universiteto Kauno vakariniame fakultete, Šiaulių pedagoginiame institute, Vytauto Didžiojo universitete ir Vilniaus pedagoginiame universitete. Įvairiu laiku dėstyta dabartinės lietuvių kalbos morfologija, žodžių daryba, akcentologija, rašyba, dialektologija, baltų filologijos įvadas, dėsto magistrantams ir doktorantams terminologiją, magistrantams kalbos vartoseną ir normalizaciją. Vadovavo ir vadovauja kursiniams, diplominiams, bakalauro ir magistro darbams, doktorantūros komitetams, buvo ginamų filologijos mokslų kandidato ir daktaro disertacijų oficialiuoju oponentu.

Nuo 1975 m. buvo Terminologijos tarybos prie Mokslų akademijos prezidiumo pirmininko pavaduotoju (iki tos tarybos panaikinimo apie 1991 m.), prie Kultūros ministerijos veikusios Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminologijos komisijos nariu. 1990—1992 m. buvo Nepriklausomų Lietuvos geležinkelių atkūrimo komisijos, veikusios Susisiekimo ministerijoje, nariu, o po jos panaikinimo yra šios ministerijos sudarytos Valstybinės geležinkelių transporto terminologijos komisijos pirmininko pavaduotojas. Už darbus tvarkant geležinkelių terminologiją 2000 m. apdovanotas garbės geležinkelininko ženklu.

Knabikas Liudvikas. Atsiminimai / Bronislovo Kerio pokalbis su Liudviku Knabiku Fermos kaime. — 2004. — Liep. 30; Rugpj. 1. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono.

Liudvikas Knabikas kalba žemaičiuodamas, kartais gryna žemaičių tarme, bet gana dažnai tus pačius žodžius taria dvejopai. Kalba pavartodamas ir keletą tikrai senų žemaitiškų žodžių, todėl čia bandyta tiksliau užrašyti tarimą, kiek tai įmanoma nenaudojant kalbininkų rekomenduojamų, tačiau skaitytojams nepriimtinių, svetimų ženklų.

— Nu pėimens pri varstuoto.

— Nuo kokių 14—15 metų?

— Nu nu no, aštounių metų bovau pėimou jau. Aš esu gėmės dvėdešimtretees metaas.

— A kaap vards Jūsų?

— Liodvėks. Knabėks... No, ir dabar, i dabar aš pėrmūsius metus išėjau tarnaut Smetuono laiki pas Jiesolą, jegu žėnaa, kor gyveno. Kor apsižanėje su Kriaučiuūnaate. Pri tuo tieva tarnavau. Dabar če y trečia karta jau. Pagalvuok, kėik metų tas y. Jug aš jau dabar devintą dėšimtį einu. Dvidešimtrečees gėmės i balondže dvylyktą. Tik Smetuonos laikūse bovo taap: kumet nuvežė krikštyti į bažnyčę, ta tada surašė dukumentus. Munį nustumė cielus metus į ožpakalį. I pėnsėja ožpakalie, ir vėsė darbaa. Dvėdešimketvėrta... data, mienou dvylykts... palėko tas pats. I kariuomenę aš i taap nejau. Aš vokiečių laiki buvau pasisliepis biški, mon reikiej... Šėšius mienesius tris paras saulės neregiejau, mienesį regiejau. No, iš tuo pasisliepėmo monėi neblėko ne plaukų unt galvuos, nieko, nusmoko vėskas. Ėr ėr ėr vuo paskou ka jau rusaa... vuokitee če bov, rusaa ka parej, paskutinį laiką, anėj tujau taukš monėi... aš nu jau buvau... išbiegau į Latviją. Latvijuo ėr ėr ėr sauli tik pamačiau ka teip patekiej ir šitaa dabar aš pavijau če iš Latvijuos kap jau, kap parsitraukė fronts, untaa kap jau rusaa užėje, pagirių treč' dėin zars monėi šaukėmą į armiją, stuot į kariuomenę. Vuo Latvijuo tèn tebžiburiou, tebrat, šauduos. Aš tujau į gėlžkelį staigee. I mono vėsas karo laiks praej gėlžkelie. Pasibaigė kars, ir aš iš gelžkelio apėnt pasitraukiau i pradiejau eidams i būdavuot, i daržines būdavuot ėr už darbininką pats. Posę metų už darbininką ejau. Botkos tuoks če bov Untanėlis, gers meistras. Pri anuo ejau dėrbt, paskou aš pats pradiejau būdavuot'.

— Kur gimiet?

— Plouguų kame. Če pat. Nu nu nu, Knabėks mašinerius... Ons bov padėrbės trisdešimšėšias mašinas savo laike. Knabėks, Liodvėks irgi. Pėrma dėrbo mažas tuokes, arklėnes. Kūmėns monėi. Tetės bruolis. Mon tetušis bov Jūzaps. Vuo aš tris daa padiejau anam dėrbt tėkras mašinas. Ir par mienesį reek padėrbt' mašėną. Trys kalvee kal. Mašineriją kal. Kame tik kuokius gelžinius, daug lonkstymo, visuokių darbų yr. Ėr ėr, ėr trys žmuonis... Ons vakščiuojo, pėrma liob daa padies, paskou prieš galą jau nebėdėrbo niek, tik pasijiemis ons alupką vadėnamą (paišėlį),

pasijiemis ons alupką ەر cuoliauką, i vakščiuos. Mierous, brieš, mieroudams. I par mienesį reek padėrbt mašėną.

— Ar ans darydavo tas mašinas pas save namie?

— Nomėi nomėi nomėi. Plougūse. Par žėimą, par žėimą vėins... du metu dėrbuom. Pu dvė par vasarą. Vuo taap kuožną meet pu vėina. Kuožną meet pu vėina mašėną naują. Ir, užsako anam, par žėim tekinius susidėrb. Lėntų jau reik, abliuotas, špuntuotas, gatavas. Pas Požerskį ęe bov gatars, lentpjūvė, skaituos. No ەر ęe ęe ęe, turies gatavas lėntas, prisiruoš... Je, apsisiejo, sieja pasibaigė... Pasistatė tekinius, ašis... Nu apkalti... pasistatė, diej vaservagi, no nusimatavo, kaap reek viskų, išsilygėno ەر ەر ەر... ەر nusistataa, ەر pradedi dėrbt. Žėnaa, ons turiej, motors bov, zeimarėlis bov, grėžamasis bov, motors soko. Blakstuons. Tėn bovo anam „Internacionals”, vuokėšks. Senuos laiduos. Nebie, nebie dabaa niekor.

— Kalvis ka kaldavo, a tėn pat pas anų būdavo?

— Ne-e. Knabėks turiej kalvę. Bet teep dėdelee mažaa, jegu kų reek pataisyt biškį, a parlėnkt, a kų nuorintaas... Pri stuoties bovo do kalvee, bov Vėlks Ignacius, Česnauskis bov kalvis. Do kalvee. I paskou bov, šitaa, Baltutis Jūzaps. Vuo mašinerijos — kėtą kartą bovo Kochalskis, ęe pryš Požerskiou. Ruskis bov. Tas dėdlę geraa drumulius dėrbo, mantelius, skaituos, apačiuo kur yr. Štiftinius. Paskou Kochalskis jau paseno, nebgaliej. Mantelis apačiuo. No, vuo vuo, paskou dar Krutinis pradiej dėrbt. O Krutinis i garo katilus dėrbo. Tik nežinau, cilindrus a ons grėžė a negrėžė. Vuo taap šitaa, liob, a kame ons, a Šiauliūsi, nepasakysiu, depove, depe, kur traukinis remontuo, garo katilus tus. Tad tas liob keturių jiegų — šešių jiegų garo katilus padėrbs. Keturių jiegų bovo jau stombūs garo katilaa. Dėdeles mašinas soko. Kaap dylika jiegų — aštuoniuołėka jiegų motors.

— O tas prie kapų kur stuov mažylėlis dampėlis?

— Ooo tas, kuokių tijų jiegų tiktaa.

— Vuo tėn Suovaičiūs, kur tų viejinį malūną turiej...

— Smilgys.

— A tėn nedarė mašinių? A kūlėklių arba dampių... A tėn do malūnaa bovo?

— Nežinau... Suovačiūs' aš nežinau ontro malūno.

— Ar tų patį atitraukė?

— Pas Barkų. Tų patį parpjuovė par posę, partraukė ęe... Vuo negaliu pasakyt, ar Smilgys pats dėrbo, ar anam kas kėts dėrbo. Smilgys tik tris hektarus žemės teturiejo, o mašinerius bovo. Ir vuo, mataa, ir išgrūdo į Sibirą. Je, ons mašina turiej, Smilgys, kulamuoją.

Mūsų tetė, Knabėks Jūzaps, kap tik ir ejo su Knabėko mašinuoms kolt' vėšą beveik omžių. Ir ont kuožną met bov nauja mašina. Bepigi anam nekolt' bovo. Ka būs žėima šalta jau, rudenį kols. Parvažious ęe į Fermą pas Petrą Linkėvičių, ęe paskutinis nams bov, dabaa da y do užsistatėj daugiau. Tada visumat pabėngt' liob pasiims i munį. Aš jau buvau aštouniuolikinis — šešiuolikinis tuoks. Žėimą ons pareis į truobą, da žinaa jug i ęerką nugers, i šėep i taap. No, vuo munį pastatys pri mašinos. Ons ateis, aš eisiu pasišildyt į truobą. Tas bovo visumat pu Kalėdu dar. Parvažiousem į Fermą kolt'.

Tiktaa bov Rekečiūse Degutis Pranis, turiejo mašina. Koldams ejo. Bet ons mažaa, Degutis, i tekūlē. Liob somdys Koudys tuoks Rekečių tėn. Gaspaduorius žmuogus bovo. Bet ons ejo geriau kolt', ne žiūriejo savo ūkio. Gaspadėnė tvarkies su ūkiu. Tas Degutis su garo katilu. Paskou Maigūse Liaučius Untuons bov. Vėina mašina bovo Knabėks... padėrbo, Liaučius nupėrkės. Vuo ontras nežinau iš kor bovo pėrkės. Ar iš Urvikių Končius anam bovo padėrbės, nebatmenu.

Kalvie dėrbau ەر ەر, padėrbsiu i tekinius. Padėrbsiu tekinius, reek apkalt'. Važiuojamus ratais. Ketursdešimsdevintaas metaas aš apsižanijau ir išėjau į Žiogaačių kaimą, ir tėn pragyvenau lig tūkstantis devyni šimtaa devynisdešimstrečių vasario trečiuos. Ta tiktaa parejau iš tų Žiogaačių ęe į Vėikšnius. Tuos truobuos aš nestatiau, nupėrkuom taap, tuoki negatavą. Tėn dabar žėnts gyven. Didelis gyvenėms bov. Nu ne taap didelis — devyni pastataa i vėsė dėdeli.

Bimbalyms tas y Žiuogaačių irgi, šis gals, Žiuogaačių kaims. Žiuogaačių yr va, sėptyni kilometraa nu Ryguos gelžkelio iki Šiaulių gelžkelio, du kilometraa platomo, vuo sėptyni kilometraa ilgomo, tuoks kaims y Žiuogaačių.

— Iš Žiogaačių pusės a žinuot kuokius mašinerius?

— Gėidra Kazimiers kėtą kart bovo, bet tas y senee kapūse. Motorą turiejo... Ęndrioška tuoks bovo, irgi garo katėlą turiejo. Gargždūse gyveno, jau Gargždų kaimelie. Ęndrioška bovo Augustėns. Tiktaa Suovačiūs Smilgys.

— Atvažiavo pas Knabėką, sulygo, tūstonti do šimtaa litų bovo, mašėną padėrbt, už mašėną. Jiesals pats dėrbuos. Aš ontrujį meet pas Jiesolą tarnavau, ka Pranis — Fricis dėrbuos mašėną... Aš pas Jiesolą keturis metus ištarnavau. Pas Praniaus tievą. Anėi nežanuoti bovo, i dar su Kriauciūnaate tiktaa ketvėrtujį metą pradij kažkaap tèn ons draugaut biški, viliuotėis tuo Kriauciūnaate. Aš jau buvau išeejis, nebsomdė ons, rukou, reek mažintėis su gyvulees. Eee, palauk, kuoks tèn gaspaduorius bovo, begalinis kėt kart, Jiesals. Iš Maigų Dargis Untuons važiniejuos, į savaitę do sykiu, do kartu atvažious. Nupasakuos, nupasakuos, daugiau unt puopieriaus surašys viskų — išmierus, Dargis Untuons iš Maigų. No ėr ta toukart dėrbs. Bet anėi ėlgaa dėrbo, neišeej anėms par mienesį mašina. Ir aš pats, ka gyvenau ūkie, kada apsižanijau, radau tuoki mašiną, nu jau aplaužytą. Aš par naują anuo parsitvarkiau, atsiremontuojau, dar aukštėnau, pailgint' nebėlgėnau, užteko tuo ėlgomo anuos. Nu tada šeši i posė mētro ilgomo išeis mašina.

— Kaap šėtuu... Beržunskį vadėno?

— Papunytis. Knezė bovo ons. Karaliaus gėmėnė. Aduoms. Žmuona Ieva. Šautuvą unt pečių unsikabėnės, pamatys a varną kuokę, tėikš — nušaus. Didelee bov gers ūkininks i gana.

— Ne taip toli gyvenot?

— Pusontro kilometro. Į kairę bovo Virkutis, mūrinel' tuokia maža, truobelė muro. Vuo šiuo pusie Statkus gyveno. Paskou Žylė bovo. Tas Žylė bovo nupėrkės nu tuo Statkaus, bovo pareejis ėe, bovo da Vėikšnių sandelninku Žylė. Degutis jau bovo parejis į Plougus iš Rekėčių, apsižanėjo su Perminaate...

— A matiet, kap kanauninką varė šaudyt?

— [...] tėi tėi... šunys, kur anus varė. Ir anus atvarė lig Plougų Šimkaus da dvėjau. Kanauninką Navickį varė ir tuokį advuokatėlį. Šimkaa pasakuojo — pri kleties atsisiedo, pailsiejo, tas daa biški paspavieduojo, tas kanauninks tų advuokatėlį. Pasitraukė, sako, tėi taap kaap šunys į pašalį. Ėr tų palėko basieduntį. Bet nekėik trukus, daa musiet nenuvrė lig Knabėko, medžiai... kor mašinas dėrbo, pas Liodvėką, įsisokt' į kėimą kad, kanauninks tas, konėgs — gert nuor. Knabikienė stuoviejo kėimi, no stuoviejo daugiau tèn kas anų bovo, pavičiarkos laiki ta tas bov, nu ir pašaukė, tik aš nežinau, kas ten, pasilasavuojo, kų aš tèn begaliu atsimint žuodį į žuodį. I dabaa, Knabikienė atnešė vondens, kanauninks atsigierė. Eik eik nomėi, nedyvykęs, pasakė. Nu aš tèn pat, mūsų truobelė tujau netuolėi. No ėr ėr, pru mumis, aš veizu, pravarė. Mūsų tetė pasakė — nestuoviek, kuo ėe žiuopsaa lauke, biek į truobą. Aš į pryšines įėjau i klausaus. A tris, a keturis kartus supratau ka — poukš poukš... Kėik ėe tuolėi, ne kilometro nebier. Nu mūsų tèn kor į tų mėšką pavarė. Tujau ėr ėr...

[...]. Anėi trys. Vuo Lėngvėnis sakė, kad iš miestelio ėe anėi, sako, keturi išvedė. Ne, pru mumis trys tepraeejo. Keturi išvarė, sako, kanauninką. Pru mumis trys tepravare, sakau, par Plougus.

— Tetė Jūsų eej koldams, vuo diedė ar eej koldams?

— Ne ne ne. Jug anam aštouniuolėka hektarų žemės bov. Knabėkou Liodvėkou. No, nuors ir vaikį somdė, ir mergę somdė, i pėimenį somdė, bet ons jau nejo. Ir anam neklausė motors. Turiejo blakstoną. Dvylekos jiegu, gers blakstons. Pėrma turiejo „internacionalą”.

Mūsų tetė muzikonts dar bovo. Jug ons i grajyt eejo, kornetu. Aš devyniuolėką metų išgrajijau, bet klernetą, primą, skaituos, vedies. Šuokių nemuokiejau, neukatijaus i nemuokiejau, i negrajijau šuokių. Liob eit ir į vesele grajyt. Į veseles, ale su barabanu. Nuvažioun vėnčiavut' į bažnyėe, a kor, aš pajamu klernetą par mėšes, o kad jau nebreek klernetos, aš tada pajamu barabaną. Kėt kart senuovie taap bovo, parvažioun nomėi pu šliūbo, iš bažnyėes, kor suvėnėiavuo, pėrma reek tris kartus omžinatilsį nutrūbyt tami kėimi, jug yr pėrmiau mėrusių. Tada aš pasijimsiu klernetą grajėju, vuo kap jau omžinatilsį nugrajijam, aš klernetą suvyniuoju ėr ėr pajimu barabaną... Žiogaičiūse aš mažaa... Dar ejau grajydams, bet jau mažaa bejau. Jug aš dvylėką i posė metų išdėrbau lauko brigaduo brigadininku. Jagu reeks eit grajyt i brigadą valdyt — ne iš vėitos. Klerneta i dabaa tebie. Kaap jau padiejau i padiejau. Mūsų tetė nabaštiks ejo su kornietu. Pukštee, Levuons da tebie ėe vėins Mažėikių gatvie, Levuons su tenuoriu, vuo Juons,

kor untaa vuo žovo, nebie jau, mērē, untaa netuoli Purvienų, ka anam biškį... unt pruotelio bovo sujokēs jau, no ir ta tas bovo mūsų muzikonts. Basista — Vaičius Untuons. Kap Vaičių Untuoną išvežē į Rusiją, tada bov Razys, če važioujont unt Lielaačių če. Razys Kazimiers bovo, už Gėidros pakalnēs če zars. Vuo ka ne, i tas pats Bruonius Razys, kor če dabaa y šėtaa preejis Mažeikių gatvie. Tas y bovis. Y daug tų basistų bovėj. Kap munį išvarē į brigada, ta tada tik Balvuočius Ignacius pajiemē. Mon vēitą užiemē grajyt. Pagrabūse, pagrabūse, a devintinēs, metēnēs, kur bus kuokes gēismēs, kame atmēnēmaa. Platee ejuom, į bažnyčią per Velykas trūbyt'. Ir Akmenie esam daug kartų, Vaičius bovo klebuonu. Tēn esam tris metus grajijē. Laižuvuo esam dēdelee daug kartų, Vėikšniūse kelius kartus. Aš devyniuolėkā metų išgrajijau klernetą. Da galiejau pruobiet, perkėrtau vuot lyg tēik če, i če šitaa viel iki tuos vēitos, su kėrviu. Če reik i klepą valdyt apačiuo, i skylę su tou pērstu. Nebužspaudu. Žėnau, gėrdžiu, ka neužspaudu. Tēn neiškuosi grajydams, tēn turi pdėrbt staigee.

— A Deniušis neateidavo, muokytuos?

— Ne ne ne. Tas muokytuos bovo sūnus. Ale bet tēvėlis bovo muzikonts. Klernetą geraa grajijē Deniušis senasis. Vuo tų, aš tų jaunųjų ne nepažint nepažėnau. Bovo tuoks... če su Žilinskiene gyveno, Dargis Kazimiers (anuo bruolis bovo tēn kame pėinininku). Mėkužis bovo pērma, grajijē su klernetu. Aš išmuokau vėsą tuonacėją iš Mėkužio Jūzapo. Paskou ons pajiemē tenuorių, aš turiejau su klernetu eit. Je je, Žebrauskee bovo, anėj gēismių ne. Keturi bruolee bovo, anėj vėsē mozikontaa. Bet kėts su armoniją, kėts su barabanu, kėts... kų tēn daa nežinau anėj... Anėj tik šuokius, Žebrauskee...

— Nu dar biškį i tarybinees, i tarybinees daa grajijau.

— Daa apėj kuliamuosios mašėnos dalis kų nuors...

— Yr drumulis. Yr pu dromolio mantelis, tas vadėnams yr. Mantelis pu dromolio. No, i paskou yr viejalkos. Vėina aukštaa, kėta žemaa yr. Ka jau unt čystų ein. Vuo kor bovo kėt kart mašinos unt pusčysčių, ta tik vėina — vėins vies tebovo. Vuo kor preej grūdaa...ar nešies į vėršų par ontrus puktelius, viel kėtē sėitaa. Tad tada bovo dvē viejalkos. I pareis gatavaa į maišus grūdaa... Kuol' aš anuo padėrbau, kuol sukrauluojau... ui, išeej. Pusontro mienesio. No vuo taap reedelēs, sėitaa, no i daugiau mašinaa nebie. No i paskirstyms. Grūdų paskirstyms.

— Kur tų arklį kinkydavo?

— Aaa, priekie vuorčiukaa, štelvuogo [l tariama minkštai] nebovo. Dėšlis, vuorčiukaa... Jagu su puora, greičiau. Vuo jagu keturees reek vežt', jau daugiau — i štelvuogaa dedaas. Štelvuogs — ka dabarčiuo puorą arklių nuori pakinkyt', a į federes, aba į plūgą, jug pērma yr štelvuogs. Pri štelvuogo y če šitaa vuo vėins vuorčiuks, če yr ontras. Ta tada tik pakinkysi tų arklį. A neatsimeni dabaa?

— Tai kur priekis, tēn, kor šiaudaa ein?

— Je, je, tēn priekis. Gerklie vadėnama. Je, par gerklę išeej vėskas. Pradžiuo mašinuoms eej vėinami šmuoti i smolkėjee, i stombėjee pelaa. Paskou pradiej jau skėrt'. Bedėrbont žmuogus jug išsituobulėn. Meistras pats jug jau išgalvuo. Dabaa jau šiame laike ein par tekinius če į priekį, kor jau zars netuol šiaudų. Če iškrimt stombėjee pelaa. A če šiuo pusie tekinių, apačiuo pu mašina, če smolkėjee. Tēn būs priekie dvē — trys naštos jau nunešt', vuo če tik vėina. Pradžiuo par vėina vėskas taap jau eej. A talažee? Vėršou vėršou. Talažee [kirčiuota pirma a], talažaa. Pataiso talažį dar, dar iškėš vėiną šėinvežę daržinie, ontrą šėinvežę, i daa iškel duris dvejas, vėršou unčkel. Padėdėn, do iš pantuos jam, tēn unt tuo talažio, vuo tēn daa yr leidies i dvē muotrėškos. Iš tēn jau jam, doud leidiejou, leidies jau...

— Aaa, Knabėks nediejo pavardžių niekam, kūleklē i gan. Dėrbo ir Užlėiknie mašinas tuoks žmuogelius, bov meistrus. Parsunkes, parsunkes padoudi, ons spaudėmą pats užjam. No kartaas reek biškį šaltame laiki ugnį biškį padout', kibirkštį kad pagautų. Vuo taap dėdlee lėngvee anėj eejo, blakstuonaa. Dėržas visumat unždiets unt motoro ir mašinos, unt kūleklēs. Bovo pruosaa tuokėj, motorą suksi — dėržs nein. Paleidee motorą, motors jau ein, pradedi pruosus prieiejis, ronkenos tuokēs dvē, tuoks rats, spaudi spaudi iš palėngvo, jau jiemē, jau jam jam jam jam... palėngava jau pagavo pagavo dėržą, jau į chodą įvarē — klankt!. Pastūmee ir pruosaa tuokėj įsiveržē vėdou špoulie ontruoji špoulie ir tada ein, tada ein kūleklē.

— Internacionals, tas bov vuokėšks muturėlis. Jau sens palėko. Pas Jėnkėlį, je žyda, užsakē... No tad... iš Anglijuos tas žyds partaukē. Vuo tų aš nebžėnau, ar anų Kuchalskis če kalvis pajiemē

tų Internacionalą. Daa kų nuors biškį soko anam če tuo kalvie galbūt. Kartaas elektros nier, a kų. Kèt kart bov i ta elektra štruopaas tuoke nestipri, pri žydo ka bovo. Nebžėnau, kor tas palėko Internacionals, bet ruoduos kad bov pajiemis Kochalskis kalvis, če ons pryš Požerskiou gyveno.

— Aaa mas tik matiem, ka aš nomėi buvau, ka pravare kanauninką [...]. Tik trys tebovo. Vuo Lėngvėnis monėi sakė, kad če iš Vėikšnių, sako, keturi, sako, bovo tėi palyduovaa, kor anų varė. Bovo tas advokatėlis ir bovo tas kanauninko nabaštėks Navickis. Bet tas advokats pas Šimkų palėko Plougūse. Tas tèn ir užgeso. Vuo tų parvarė į Maigų mėšką. Ir suvietė — į truobą eikit, eikit tik į truobą, neklausykities če. Ons jau numanė, ka če nein ont duoro. Vuo Žylė, ta tas jau žmuogus, ons aiškee girdiejo, anam tèn tėik tier, kap lig tuo kanalo šitaa va. Tèn pat vėskas. Statkaus gyvenimelie, vėitelie bovo Žylė Untuons.

— Nedavažiavus lig gelžkelio. Kas tèn bov, Giberis, Giberio krietė. Pri... pri tuos tuos Kazlauskienės. Giberio krietė, Kazlauskienė i tujau parvažą Vėikšnių, gelžkelio. Giberis. Dabaa y nugriauta ta krietė. Nesenee. Bliekuos stuogu bovo didžiause krietė bovo jiebišvaimat'. Gužauskio nežinau, Kazlauskienė bovo. Pri pat parvažos, kriautuvė Smetuono laiki bovo pas Kazlauskienę. Pas Norėikį... pas Kuprį i pas Norėikį... Koprio da vėina šulnelė tik tebier kėimi. Koprio, amerikuons... Bovo iš Ameerikos parvažėvis Norėikis, parvažiavo i Kuprys iš Amerikos. Beržanskio žemė če y vėsor, papunyčio. Papunytis bovo pardevis... ir vėinos truobos bovo... palėkusi untaa bovo da kriautovė pri pat gelžkelio, ont Purvienų važioujint pu kaire ronka. Vėsos trys bovo truobos, ta bovo Uršulelės, truoba, kūtė i daržinie pri galo i kai kas dar nežėnau bovo, a sklepėlis, kas tèn. Koprio par karą nudegėno, nugriuovė, neblėko. Al'puons Kuprys bovo atvažėvis če pas muni da kada atvažioun, ons už Paneviežio kai kame gyven dabaa. Žmuona mėrusi jau yr anam. Vuo Kuprys kapūse. Norėikis pounu parvažiavo iš Ameerikos. Nusipėrko nu Beržanskio vėinas truobas. Bovo budinkaa kūtė, truoba, ėr skleps bovo, šolnis. Nupėrko Norėikis. Paskombėno Norėikis... aš toukart muokyklinis buvau... Norėikis parsitraukė Kuprį iš Ameerikos. I Kuprys nupėrko ontras Beržanskio truobas šalėpa. Ir abodo kriautuves turiejo, i pas Kazlauskienę bovo kriautuvė. Al' Norėikis... nugarbiejo, pėrma. Noreikelee bovo do sūnaa. Ein vėins, eis į vakarėlį, Nagio pušynelie gegužėnes kel, vėins posbotelkį į kašelę, ontras į kašelę, vuo jug tus litus nepaded į tų, į stalčių. I nabagis... kap tėi vaikiokaa suaugo ėr... Alberts dar če nelabaa senee vaakščiuojo, bet jau y mėrės i tas. Tas jau bankrutavo Norėikis. Kazlauskienė viel tuoke bovo bovo, bet jau... bankrutavo i ta. Vaikiokaa tėi suaugo Kazlauskelee. Kėts Amerikuo, sako, kėts Anglijuo kor išsiblaškėj... Mas kartu į muokyklą ejuom su anaas. Aš ejau. Su Kazlauskelees. Vuo Kuprys... atiek nougs, apsiriedysi nu batų lig kapališiaus. Ėr šlipšis... i vėskas pigiau ir vėsos prekės žymee geresnės pas Kuprį, negu kituose kriautuviese, i pigiau. Pas anų lūžte lūžo... Žmuonių ir prėkių. Ir nebankrutavo Kuprys nikumat nikumat, vuo.

— O ta Bakanienės krautuvė?

— Ta jau bovo kulkuozo laike. Uršulelės truobuo. Tuo pačiuo pusie, unt gelžkelio einont, po kaire paskotėnė truoba bovo. Dabaa nebie ne tèn, ne pudamentų, nieko nebie. Beržanskio vėsos trejos truobos bovo če.

— Vuo ka pri gelžkelio dėrbuot, kų dėrbuot?

— Pri varstuoto. Kiauraa. Ta dvi dėini buvau išvaryts į liniją. Pu jiešmuoms bovo smarkus pakeitėms pabiegių. Reikiejo darbininkų. Iš Daubiškių bovo, iš Mažėikių bovo suvežtų darbininkų. Mandrius vėsus. Butkevičė Al'puoną, ons jau eej mūrydams, ons kelio apejies bovo, i tų parvarė į jiešmas če. Ta dvi dėini jiešmūse, vuo taap kiauraa pri varstuoto i pri varstuoto.

— A kokioj vietoj dirbot?

— Kor bov kitkart bekuonų svarstyklės, kor bekuonus jiemė, Vėikšnių stuo tie. Vuot kaap dabaa einam... kap tik pri gelžkelio priėini, kairie pusie biškį taap tiktaa, če unt Mažėikių į tuo pose, no kažėn pėnksdėšimts mietrų. Šiuopus ramos. Rampa tèn tuoliau, Rampa bovo pu pat stuoti, panašee, i daa biškį už stuo ties. Kor bovo nudegusi, untaa, ta stuo tie, naują anuo būdavuojo par karą. Do varstuotaa bovo, nemažas bovo vėdus. Vėinaap — ontraap tuoks ketvirtainėšks bovo. Bovo pečius šuoni moms če pat. Da Jurjuons tuoks Vėikšniūse če bovo, pri gelžkelio dėrbo, tas meistravuot' liob padies. Aš vėins kartaas nespiesiu — reek longaa dėrbt a kų nuorintaas. Aš i longus dėrbau, i duris dėrbau, i kų tik reikiejo. Kirkuoms kuotaa, šiūpeliems, luopetuoms... kų pasakysi, žėimą snėigou kastė... Aš išdėrbau do metu pri gelžkelio. Kada nusispakajėjė, aš i pasitraukiau.

— Kor ta nudegusiuoji stuotis bovo?

— Tuo, tuo pačiuo vėituo pastatė ontruoją truobą. Medėnė pėrma bovo, medėnė i dabaa pastatė, tuokio pat tipo, kaap bovo pėrma. Tiktaa pėrmuoji bovo žalee dažyta. Pėrmuoji, aš atmenu, ka i muokyklą ejau... Mūsų muokykla bovo kor untaa y tas degtų plytų noms, iš plytų išmūryts i sėiną aukštaa netuol stuogo trys — skaičius. Rytų gale bovo muokytuojaus kambaree. Vuo Pleskūnaatė iš Vėikšnių važiniejuos. Pleskūnaitė, je. Kuol bovo panystiems, vuo kap apsižanėjė, ana bovo apsižanijus paskou su Gargasu, Gargasienė bovo. Bet ana neėlgaa tebovo. Vuo aš pradiejau eit', bovo tuoks muokytuos Skunsmuons, ajedrytvaimat', vėinam ausį, kitam ausį tik dryks — paplieš, paplieš Kupraatee ausį. Kuprys padevė i teimą Mažėikiūs. Nabagis ėr už teismą gavo sumuokieti, ėr už vaistus, už vėskų. I kad anų trėnkė iš tuos muokyklas ėe laukuon... Parkielė Pleskūną moms tuokį. Kas par muokytuos, kou tik įduomiau! Ėe bovo unt Kalopio netuolėi, pri pat Mažėikių gatvės, kap nusilėidi pru Požerskio gatarus tən, ėe y tas prūds tuoks iškasts, kuoks tən malūns bovo! Kėt kart senų senuovie. Unt rato krėto vondou, šupliem sukuos... Ėe pradiejo vest' mumis i kėtor viel kor, kame karšyklas yr... Ka septynių metų jau pradiejau eit, Pleskūnaatė dərbo. Ir aš pri tuos Pleskūnaatės, musiek, aš iš vėsa tiktaa tris žėimas i tejavu. Keturis skyrius išejau. Keturi skyree par tris žėimas. Vėinuo pusie bovo do skyree, i ontruo pusie do skyree. Pleskūnaatė pėrmą, ontrą, vuo Kunsmuons — trėtį i ketvėrtą valdė. Kada pareejo tas tas Pleskūns, noje, Pleskūns ka pareejo, nu Kunsmuono ka pajiemė, irgi pajiemė trėtį i ketvėrtą skyrių. Bet aš nejau keturių metų, užteek trijų. Kėt kart tik par žėimą tejuom. Stončius dar ėe Juonis. Kriaučiūnaatė Marė, kor bovo tujau už gelžkelio untaa.

— Sidabras kriaučius bovo, Kriaučiūnienė bovo. Unt Purvienų važioujint pu kairė ronka — nu Sidabro gyvenėms. Dideliujojo Sidabro, tik ūkio nebier.

— No i dielkuo tų kryžių tən pastatė?

— Nu anam kels i kėimą eit. I Kriaučiūnienės yr pu Kaupio mėšku. Tujau už kampo bovo bovo Degaičio mėšks. Kor bovo Bogužas parejis, Degaitis pėrma gyveno. Aš kad ejau i muokyklą, Degaitelee liob ateis i muokyklą, kartu ejuom. Degaitis ėe pardevė. Ons biškį bov krėtės i skuolą. Ėe bovo trisdešimšėši hektarą žemės tam Degaičiuo. Paskelbė par laikraščius, vuo Bogužas parvažiavo, kai kor, a ons iš Šveicarėjės, iš kor ons parvažiavo, tas, šitaa, kor bovo nupėrkės tų Degaičio gyvenimą. Ons ėe ne vėitinis žmuogus tebovo. Aš ka parejavu pas Jiesolą, tik ons bovo nesenee nupėrkės tų Degaičio gyvenimą. Degaitis ėe paskelbė, atsirado Bogužas, nupėrko, vuo Degaitis netuol Laižuvuos, a pusontro kilometro, a kilometras bebovo lig Laižuvos, ons tən aštouniuolėka hektarų nusipėrko. I dar skuolas apsimuokiejo. Tən nusipėrko, ir anam dar biškį atlėko piningų.

— Giberis bovo ėe pri Kazlauskienės, tujau pat — toukš, ar Adelsons, kas ons bovo, tas tujau... Kap sokaas už Nagio mėško, sokaas kels va, par vėsą suodą Rekiečių, ėe Kaupys, ėe untaa tujau Bogužas, tən Lungys, tən vėsė. Unt pat kampo, šėtaa i dabaa ta klietelė tebieer apžielusi, tuokia būdinkėlis. I ta yr žydo klietelė.

— Sako, daa viena buvusi, tuoliau?

— Bovo daa, pri pat Kaupio mėško.

— Kas gyveno tən netuoli Noreikio, kor paminklas kareiviams bovo?

— Kor beržynėlis tuoks mažas? No Vėlks kalvis, Ignacius, tən anuo suodyba, Vėlko, bovo. Gers kalvis. Kų Vėlks nukalo, su peilyėe nebreikiejo dailint. Ėsnauskis grubus kalvis bovo. Tujau pat, unt tən, stuoties, važioujint, pu dešinę ronka. Rušins kalvis bovo, Ėsnauskis kalvis, Balvuočius kalvis, trys bovo kalvee krūvuo. Balvuočius... pušėlė daa tebiee, nedavažiavus gelžkelio, matuoma. Rošėns kalvis tuoks kaltelius kalo, tən šiuokius tuokius mažus. Didelis tuoks, žėimą-vasarą nusitepis kaap pikis, jouds.

— Kėik žmuonių dərbdavo talkuo?

— Dabartėniami laiki kaap ka bovo kūleklės, reikiejo jau vėrš... dvidešim — dvidešim do. Vuo tėik reikiejo. Šiaudaa nešami su kežtiems. Žėnaa, kežtės, pu dvi kartis... Mašinos iš gerklies krint šiaudaa, do nespiee nešt', y keturi žmuonis. Vėini nunešė, tujau jau ontras kežtes... Ta tėms i lėižiuvis iškrėstų... jagu vėins... apkriaut'... vėsą dėin nešt' negal. Vuo ka Plougūsi pri Beržanskio, ka reikiej unt kūčių nešt', dar tėltu reikiejo eit aukštyn. Aš esu... aš tušėiuoses kežtes... Liob mūsų tetė tən keturias dėinas kols visumat. Tən, kaap jau nuneši kežtes, aš pagruobis toštė kežtė, jau tuo kartį panešiau... Kaap aš vėins, kaap ne vėins, jug ne kuožną

kėžčių... A jagu Papunėlis jau mato, kad aš kame nuorintaas... Vuo ka ta mono vėina tuo kežtė... Vakarą muok vėsėms, tų patį atlyginėmą i mon doud. „Jug dērbaa... ta, klausyk, klausyk, dirbai”, — sako.

— Daržinie galiejo so vežėmu užvažiuot i ontrą aukštą?

— Ir apsisokt aukštaa unt kūtės. Tas kūtės bovo mon diedė Knabėks išbūdavuojis. Abaris — vadėnamos bovo kėt kart. Ne kūtės, o „obaris”. Pėnksdešims pėnki hektaraa žemės bovo anam. Bovo i šaldytovaa kūtiese. Ledaunės bovo, ontruoji ledaunė bovo lauki pastatyta. Vaikeems bovo klietė kūtiese pataisyta. Ka kvapo nebūtom, arklių miešlų, kų nuorintaas. Trys vaikee liob būs, pagrečiuo, vėina naktis — tas gulies kūtiese, kėta naktis... Vuo jagu bėjaa, pu du eikit golt. Strielba būs kartu. Tėn vėskas bovo dukumentalėškaa. I briaunings bovo, i medžiuklinis šautovs bovo. So leidėmaas. No, ir ons pats jug vaakščiuos ir šėn i tėn, i pu laukus. Neišeis, kad lazdą užmėrštom ir šautuvą užmėrštom, Papunis. Ons mažaa tevažiniejos su arkliu, a so kou. Pu laukus piests i piests, vakščiuojo daugiau piests. Vuo abarės bovo... daržėnės didžiauses, platybė šetuonėška bovo tų kūčių. Kad duobėlus vežė i daržėnė šalėp kūčių... bovo daržinie dar... įvažiavo su vežėmu ont kūčių... vėskų vežė su... pu vėiną arklį... Nuors šeši arklee bovo, septintaasis bovo Papuniou pasivažiniet kor ka reek, je kumat. Įvažiavo ont kūčių, fūkt — vežėmą aplinkou verče... Posė vežėmo jau nuvažiavo i daržėnė unt žemės, vuo tėn tik prijiemė, skleid i myniu. Droskos ta jau pylė. Stėpree. Soko, pasoko, rasalo nier — vežt’, i vež jau. Vuo kor y daržėnės tuokes viesios, retas — nesilaiko. Vuo kad yr tuokes varaunes didelee, ypač mūrėnės kuokios nuors, kap Jiesolou ka bovo mūrėnė, posiau vėlksna. Ėr ėr ėr i daržėnė, i pantą, ėr ėr su arkliu mynė. Tik surėks kas: „doukit viedrą”, — arklys jau šėkt’ nuor, aba myžt’. Ka neprimyžtų pašaro. Ir iškriaus par dėin didžiause didžiause pantą. Du vežėmu pavėrs... Bugards bovo arklys... Bresta kor bovo, balta kumelė, ta nemuokiejo, bijuoja. Vuo Bugards sužvengs — nusijouks pats — plykt i tų šėiną, kor y žemaa. Tas bovo išmuokints jau arklys anuo. Mint’ ka reikiejo pantą. Vuo Papunytis... kad i žvyrą, i tų lauki parvežės nelaikė. Daržinie mėiga bovo užtverta. „Tai klausyk, tai ką, užreiks kartaas a šiam, a tam, tai ką, eisi ten atsikast, su kirkuoms kirst’? Dvė daržėnės kulamuosios bovo šetuonėškos. Tk anuos bovo sujungtos i kopetą. Vėina šaka taap eej, ontra — taap eej. I kopetą bovo sujungtos. Parkūnsargee bovo trys. Vėins pri klietės, pri truobuos, tarp kūtės tarp truobuos, i pri kulamuosios daržinies bovo. Žaibuolaidininkaa. Aukšti parkūnsargee.

— A bovo tuokį dinamą pasidarėš?

— A, je je, elektrą. Papunytis ka pasitaisė, ta paskou i Bogužas pasidėrbo Rekečiūse.

— A pas tų Papunytį matiet, kaap ta elektra veikė?

— Jo jo jo. Nu kų, tuokios nedėdelės lempelės liob bus mažos. Pėnki šimtaa litų kuožnā mienės i anam prēmija bovo valstybėnė. Papuniou. Ons kažkaap karaliaus... ka ons kniazys. Kniazystės turiejo laipsnį. Kniazė.

— Aš pats jug ten nesu tarnavis pas anų ir negavis nieko, juokių piningų, tik par talką liob muokies, už kėžčių nešėmą tuščių. No tad, priein pri Papunyčiaus, takš — i ronką pabučiavo, nuor eit i vakarėlį, sako, rukou, a negali... „Tai kiek tau reik’? „Kėik gali”. Ištrauks kėik tėn, a pėnkis litus, a do litu, a tris litus, i nerašysees i knygele. Vuo išbūs pu pėnkis, pu aštounis metus vaikee i mergės pas anų. Išbūs tėik, kad ir apsižanys, i veselė ons daa pakels. Tik nedėdelė, pas Liauksmėnā. I pas anų patalkee nebūs pas Beržanskį ka kūrė. Pas Liauksminienė už gelžkelio tėn tujau, untaa kor bovo. „Ne ne ne, aš tai nenorių jeibių”. Ons nepakielė tuo trukšmo, trukšmo nepakielė. Vuo ka paprašysi, ka tėik i tėik aš nuoriu, ištrauks, ištrauks iš kišenės tujau pat, — še. Tų užsirašė Papunis. Vuo kad ons devė, kėik išgalvuoja...

Lukošiūtė Sandra. Trys pakalupiškių istorijos apie gyvenimą Lietuvoje po 50 metų, gražios sodybos pranašumas prieš bulves ir močiutės palikimą // Santarvė. — 2005. — Birž. 16. — Nr. 68 (8862): Jono Strazdausko nuotraukos: „[1.] Osvaldas Grietniekas pozuoti įsitaisė tėvo paliktoje valtyje, dabar puošiančioje sodybą. [2.] Zuchra Bulaukienė rodo nuotraukas su dėdės sužvejotais laimikiais, galinčiais sukelti pavydą ne vienam žvejui. [3.] Pakalupio jaunimas: liks gimtajame kaime ar pasirinks svečias šalis? [4.] Karys, žvejys, medžiotojas, šaulys, šachmatininkas... Daug apie ką turi papasakoti Augustas Mylė”. — Visas tekstas:

Nežinodamas Pakalupio kaimą gali supainioti su Vieکشniais. Abipus pagrindinio kelio Mažeikiai—Šiauliai išsidėsčiusios sodybos priklauso Pakalupio kaimui, nors riboženkliai liudija ką kita. Vietiniai žino: Vieکشnių miestelis prasideda ties tiltu, iki tol — visos sodybos, pasukus miestelio link, priklauso Pakalupiui, besitęsiančiam toli, iki geležinkelio.

GARBINGIAUSIU LAIKO PREZIDENTO APDOVANOJIMĄ

Augusto Mylės kieme vyksta statybos darbai Prieš metus persikėlęs gyventi į kaimą, vietinių jis kartais pavadinamas amerikonu. Žmonės žino, kad senukas didžiąją gyvenimo dalį praleido anapus Atlanto. Pats pašnekovas patikslina: gyveno Kanadoje, Monrealyje. Už keleto dienų bus lygiai dešimt metų, kai jis grįžo gyventi į Lietuvą. „Grįžau pats, kad nereikėtų bonkoje parvežti”, — juokėsi jis.

Grįžo arčiau savų, mat Vieکشniuose gyvena du broliai ir sesuo. Pakalupis nėra gimtasis A. Mylės kaimas. Jo tėviškė — Dautaruose, prie Lūšės geležinkelio.

Iš Lietuvos pasitraukė kartu su frontu. Klausinėjant detalių, 84 metų senukas atnešė ir pasiūlė pasiskaityti prieš dešimtmetį paties parašytą knygėlę „Užrašai 1940—1946”. A. Mylė juokavo, kad ir pats, jei ką pamiršta, pasiskaito. Knygėlėje įamžintas karo metais rašytas dienoraštis. Sedos kautynių dalyvis ir dabar, gyvendamas Lietuvoje, nepraleidžia nė vieno šioms kovoms atminti skirto renginio.

Prieš metus laikinai Prezidento pareigas ėjęs Artūras Paulauskas A. Mylę, kaip 1941 metų birželio sukilimo dalyvį, Lietuvos vietinės rinktinės ir Tėvynės apsaugos rinktinės kari, apdovanojo Vyčio Kryžiaus ordino Riterio kryžiumi.

Iš spintos senukas ištraukė parodyti pagarbiai saugomą Lietuvos šaulio uniformą, kurią užsivelka švenčių progomis. Uniformą puošia ne tik Vyčio kryžius, bet ir daugiau apdovanojimų. Garbingiausiu iš jų A. Mylė laiko iš Prezidento rankų gautą Vyčio Kryžių. Švėsdamas savo 80-metį senukas iš Šaulių sąjungos dovanų gavo vardinį ginklą.

IVAIRIUS IAIMĖJIMUS PRIMENA TROFĖJAI

Ant sienos pakabinta Lietuvos karaliaus Mindaugo Šaulių kuopos Monrealyje nuotrauka Pašnekovas pamini, kad iš daugelio joje įamžintų kuopos narių gyvų likę vos keli. Šalia kabo raštas, išduodantis dar vieną senuko pomėgį. Tai Monrealio žvejybos ir medžioklės draugijos „Nida” narių dovana išvažiuojant gyventi į Lietuvą, paaiškina šeimnininkas.

Pomėgį žūklei primena ir visas trofėjais nukrautas knygų lentynos kampas. Žvejybą Augustas sakė pamėgęs nuo Dautarų laikų, tiksliau, nuo vaikystės.

Apie dėdės pomėgį žvejoti daug gali pasakoti ir kartu su juo gyvenanti Zuchra Bulaukienė, pasišovusi parodyti albumus su dėdės nuotraukose įamžintais laimikiais. Tai, kas ne vienam žvejui čia sukeltų nemenką pavydą, ten, Monrealyje, buvo įprasta — daugelis traukė tokio dydžio žuvis. Abu pašnekovai tikino, kad „ten” unguriai ar didžiulės vėgėlės paliekamos prašalaičiams, nes vietiniai jų nevertina. Keletą metų pas dėdę praleidusi Zuchra sakė iki šiol kaip didžiausią delikatesą prisimenanti žuvį, kurios pavadinimą išvertus į lietuvių kalbą, reikštų „katės maistas”.

Moteris, anksčiau sulaukdavusi dėdės siųstų nuotraukų su sužvejotais laimikiais, manydavusi, kad tai viso labo butaforija, dirbtinės žuvys. Nuvykusi į Monrealį ne tik įsitikino, jog ten tokio dydžio žuvis įprastos, bet ir pati užsikrėtė žvejybos aistra. Tiesa, grįžusi į Lietuvą meškere pamiršdavo. Monrealyje žuvis pačios kimba, tad žvejoti — vienas malonumas.

A. Mylė šypsodamasis klausėsi aistringos dukterėčios pasakojimo apie žvejybą. Pats sakė šį pomėgį gal prisimins, kai iškastą tvenkinį šalia namų prileis žuvų.

Zuchra iš dėdės išmoko ir šaudyti. Juokėsi, kad Monrealyje surengtose moterų šaudymo varžybose net sugebėjusi pralenkti vieną lietuvę. Tiesa, apie medžioklę kalbėjome mažiausiai. Liko dar nepaminti Augusto trofėjai, laimėti šachmatų varžybose. Ant jo stalo ir dabar guli padėta šachmatų lenta. Dukterėčia prasitaria, jog nėra nė vieno vakaro, kad dėdė prie jų neprisėstų. Paklausus, kada susidomėjo šachmatais, pašnekovas pamini tikslią datą — 1938-aisiais. Augustui tuomet buvo septyniolika.

STEBINA VAIRUOTOJAI IR TVARKOS STOKA

Pusę amžiaus praleidus svečiose šalyse (A. Mylė gyveno ne tik Kanadoje, bet ir Angijoje, kitose Europos šalyse), ar nebuvo sunku prisitaikyti prie kitokio gyvenimo Lietuvoje?

Pašnekovas tikina, kad ne. Apie situaciją gimtojoje šalyje žinojo, nuolat, slapčia ar ne, laiškais palaikė ryšį su saviškiais. Gyventi į Lietuvą gal būtų grįžęs ir anksčiau, jei ne okupacija.

Įsikalbėjus paaiškėja, kad ne viskas taip paprasta. Yra dalykų, prie kurių A. Mylė sunkiai pripranta ir po beveik dešimties metų. „Lietuvoje daugeliu atvejų nėra tvarkos“, — mano senukas.

Jį stebina tai, kad nesilaikoma duoto pažado arba dėl smulkmenos turi varstyti įvairių kabinetų duris. Gal todėl, paklausus, ko labiausiai pasigenda gyvendamas Lietuvoje, pamini tai, kad už Atlanto daugelį reikalų galėjai sutvarkyti vien pakėlęs telefono ragelį. Tam reikėję tik turėti pinigų.

Vairuotojų drausmės stoka — tai dar viena „smulkmena“, prie kurios A. Mylei teko pratintis. Anot pašnekovo, visą laiką jis laukdavo praleisdamas kitus vairuotojus, dabar ir pats mašina kitam neria prieš nosį. „Dabar jau išmokau važinėti lietuviškai“, — juokėsi jis.

Turėdama omeny garbų senuko amžių, pasiteirauju, ar seniai jis nebevažinėja. Čia, atrodo, sutrinka mano pašnekovas ir paaiškina, kad ir dabar ką tik grįžo iš turgaus Mažeikiuose.

DIRBO KARTU SU H. NAGIU

Abu pašnekovai gyrė Pakalupio kaimą. Augustas juokavo, kad priešingu atveju vėl bus išsiųstas į Vievį, kur gyveno devynerius metus. Zuchrai į akis krito tai, kad kaimyninis Vieکشنیų miestelis kur kas švaresnis ir tvarkingesnis nei Vievis. Gal dėl to, kad pastarajame daugiau rusų bei lenkų gyvena, svarstome garsiai „Keikiasi visi vienodai“, — lietuvius ir rusus turėdamas omeny tarstelėjo senukas.

A. Mylė juokavo, kad gailisi persikėlęs iš Vievio: nebeturi pas ką į svečius važiuoti, nors arčiau saviškių, į Pakalupį, persikraustė būtent genamas ilgesio. „Pakalupyje leidžiu senatvės dienas. Kai netingiu, padedu tvarkytis prie sodybos“, — sakė senukas.

Pašnekovas kartą per porą metų skrenda aplankyti už Atlanto likusių draugų. Ten palaidota ir jo žmona. Anksčiau Kanadoje lankydavosi kas metai. „Išmirė draugai“, — suretėjusių kelionių priežastį paaiškino A. Mylė.

Gyvendamas Monrealyje Augustas dirbo atominėje elektrinėje. Laisvu laiku jis ėjo lietuvių išėivijos laikraščio „Nepriklausoma Lietuva“ administratoriaus pareigas. A. Mylei grįžus gyventi į Lietuvą, laikraštis po kurio laiko užsidarė. Vyresnioji karta išmirė, jaunesniųjų spauda nedomino.

Senukui teko dirbti kartu su tuomet redaktoriavusiu poetu Henriku Nagiu. Šiam pasiligojus jo pareigas perėmė žmona Birutė.

Zuchrai H. Nagys palikęs nekokią įspūdį. Anot moters, kai jis apsilankydavo redakcijoje, žmonai tekdavo apie jį šokinėti „Taip ir matau jį: kai pažiūrės pro megztą kepurę... Praeidavo pro šalį, nesisveikindavo“, — prisiminė Z. Bulaukienė.

A. Mylė ir dabar negali be išėivijos spaudos. Skaito ne tik Lietuvos dienraštį ar rajono spaudą, bet ir parsisiųsdina Toronto lietuvių laikraštį.

ŠEIMININKUI SVARBIAUSIA NE BULVĖS

Akį traukia graži Grietniekų sodyba. Namuose radome vieną šeimininką. Kol žmona dirba Mažeikiuose, vyras ūkininkauja namuose. Derlius labiau dėl savęs nei parduoti, taip aiškino šeimininkas.

Keturiasdešimtmetis Osvaldas jaunėlis sūnus, liko gyventi tėvų sodyboje. Tiesa, savotiškai ją rekonstravo, o tiksliau, sulaukęs pilnametystės, pats ėmėsi statyti namą šalia tėvų trobos.

Dabar ją mena klėtis. Rodydamas į ją vyras aiškina, kad viename gale patys gyveno, kitame — laikė gyvulius. „Nežinau, kodėl taip. Gal tėvukas taupė: žemę ar pinigus“, — svarstė Osvaldas.

Nusistebėjus dėl vyro pavardės, šis paaiškino, kad ji — latviška. Tėvukas, nors ir buvęs latvis, gyveno Lietuvoje.

Jau Anapilin iškeliavusį tėvą primena prie baseino įkurdinta valtis, ant kurios šono išraižyta: 1929-ieji metai. Osvaldas sakė nežinąs, iš kur tėvukas ją gavęs. Kai valtis buvo padaryta, tėvukui pačiam dar tebuvė vos penkiolika.

Nuo gimimo čia gyvenančiam Osvaldui niekur iš gimtinės keltis nesinori. Kaip pats sakė, matyt, gyvenime savo jau prisivažinėjęs. Pradėjus statyti savo namą, turėjęs savą versliuką, tad

Rusiją skersai išilgai išvažinėjęs. „Pasenom, niekur nebesinori keltis”, — sėslumo priežastį aiškino keturiasdešimtmetis. Nepaisant to, kad daugelis jaunesnių kaimo gyventojų seniai išvažinėjo, o vyresnieji baigia išmirti ar išsikrausto gyventi arčiau vaikų.

Rodydamas nušienautą pievą, Osvaldas aiškino norįs čia iškasti tvenkinį. Ne jau bulves sodinsi, aiškino jis. Paklaustas apie gražiai tvarkomą sodybą, vis kuklinosi, kad nieko čia ypatinga. Lipdo, kapstosi abu su žmona, ir tiek. „Darbų nesirenkame. Einame virsdami”, — sakė mažakalbis šeimininkas.

Jei norime pamatyti gražių sodybų, geriau važiuotume pas milijonierius, siūlė pašnekovas. Jis užsiminė, kad kai kuriuos planus pakoreguoja pinigų stygius.

BROLIAI, BET SKIRTINGOMIS PAVARDĖMIS

Mažakalbė pasirodė besanti ir kita mūsų pašnekovė. Regina Gadunienė atsisakė fotografuotis, o ir į kalbas neiškart leidosi, teisindamasi, kad nemoka su „laikraštininkais” šnekėti.

Pasirodo, abu broliai, gyvenantys vos ne skirtinguose kaimo galuose, žemės ūkio technika, sustatyta vyresnėlio kieme, dalijasi. Abu ūkininkauja. „Tik jie žemę dirba, o mes ją turime”, — suprask, kad gudrus, moteris juokauja ar rimtai kalba. Beje, abiejų brolių pavardės skirtingos. Vienas rašomas Gadonas, kitas — Gadunas. Pašnekovė paaiškino, kad tai savotiškas brolių tėvų iš tremties likęs „prisiminimas”. Kaip dažnai tokiais atvejais būna, raštininkų klaida išlieka visam gyvenimui.

Regina paaiškino, kad jų kieme stovinti technika ir jų gyvenamasis namas — vyro močiutės palikimas. Vyras valdo 50 hektarų.

Sutuoktinių pora užaugino keturis vaikus. Vyriausioji duktė prieš metus sukūrė savo šeimą ir apsigyveno Vieکشniuose. Vienas sūnus studijuoja Kauno technologijos universitete, kiti du sūnūs, 14 ir 17 metų, gyvena kartu su tėvais.

Anot R. Gadunienės, kaime daugiau bendrauja su artimiausiais kaimynais, su kitais persimeta vienu kitu žodžiu susitikę ant kelio, o šiaip įprasta — kiekvienas žiūri savo darbų. Panašiai kalbėjo ne tik Regina.

Rimkutė Aušra (Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centras). Garbingo žemaičio kalbininko jubiliejus // Būdas žemaičių. — 2006. — Rugs. 26. — Tekste:

Vienam žymiausių lietuvių kalbos terminologų, docentui daktarui Stasiui Keiniui šių metų rugsėjo 20 dieną sukako gražus 70-ties metų jubiliejus. Ši sukaktis teikia progą paminėti be galo darbštaus kalbininko gyvenimą ir darbus. Stasys Keinys gimė 1936 m. rugsėjo 20 d. Mažeikių apskrities Vieکشnių valsčiaus Pakalupio kaime. 1954 m. baigė Vieکشnių vidurinę mokyklą. Vilniaus valstybiniame universitete (dabar — Vilniaus universitetas) Istorijos ir filologijos fakultete 1954—1959 m. studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą.

Mokslininkas ir pedagogas

Baigęs universitetą, ėmė dirbti Lietuvių kalbos ir literatūros institute. Į institutą St. Keinį pasikvietė žymus lietuvių kalbininkas, kalbos mokslo ir terminologijos darbų organizatorius doc. dr. Jonas Kruopas. Tas pakvietimas, kaip pasakoja pats St. Keinys, buvo lemtingas. Po keleto metų jis įstojo į Vilniaus universiteto aspirantūrą. Baigęs aspirantūros studijas, St. Keinys nuo 1966 m. iki 1975 m. dirbo Vilniaus universiteto Kauno vakariniame fakultete. Dėstė dabartinę lietuvių kalbos morfologiją, žodžių darybą, akcentologiją, rašybą, lietuvių dialektologiją, baltų filologijos įvadą. 1968 m. sėkmingai apgynė filologijos mokslų kandidato (nostrifikuota 1993 m. humanitarinių mokslų daktaro) disertaciją „Lietuviškų vienažodžių terminų darybos tipai”. 1975 m. jam suteiktas docento vardas. 1974-aisiais metais jis vėl, J. Kruopo pakviestas, grįžta į Lietuvių kalbos ir literatūros institutą. Grįžta visam laikui dirbti mėgstamų leksikografijos ir terminologijos darbų. Darbo metai institute St. Keiniui buvo patys kūrybingiausi. Nuo 1976 iki 1992 metų jis buvo Terminologijos tarybos prie Mokslų akademijos Prezidiumo pirmininko pavaduotojas. Institute vadovavo Dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos skyriui (1987—1989), vėliau Kalbos kultūros ir terminologijos skyriui (1989—1991).

Nepamiršo St. Keinys ir pedagoginio darbo. Dėstė Vilniaus valstybinio universiteto Kauno vakariniame fakultete, Šiaulių pedagoginiame institute, Vytauto Didžiojo universitete, iki pat šiol dirba Vilniaus pedagoginio universiteto Lituanistikos fakultete. Lietuvių kalbos ir literatūros

specialybės bakalaurams dėsto dabartinės lietuvių kalbos morfologiją, žodžių darybą, magistrantams ir doktorantams terminologiją, magistrantams kalbos vartoseną ir normalizaciją. Vadovauja kursiniams, diplominiams, bakalauro ir magistro darbams, doktorantūros komitetams ir doktorantams, buvo ginamų filologijos mokslų kandidato ir daktaro disertacijų oficialiuoju oponentu.

Reikšmingi St. Keinio leksikografijos darbai. Jis yra Dabartinės lietuvių kalbos žodyno trečiojo (1993), ketvirtojo (2000) ir penktojo (2003) pataisytų ir papildytų leidimų vyriausiasis redaktorius. Jo rūpesčiu ketvirtasis Dabartinės lietuvių kalbos žodyno leidimas 2002 m. buvo išleistas kompaktine plokštele, o 2003 m. įdėtas į internetą. Kompiuterinis penktasis šio žodyno leidimas yra skirtas mokykloms. „Infobalt 2004“ parodoje šis žodynas buvo išrinktas geriausiu lietuvių leksikografijos leidiniu, o 2005 m. pabaigoje St. Keiniui už kompiuterinį žodyno variantą buvo įteikta Kalbos (Felicijos) premija.

Įvairiapusė veikla

Trumpai kažin ar įmanoma aprėpti visą mokslinių darbų įvairovę... Kalbininko veikla plačiašakė. Per daugiau nei keturis dešimtmečius aktyvaus mokslinio ir pedagoginio darbo metų pasirodė daug vertingų mokslinių straipsnių, mokslo leidinių recenzijų, parašytos knygos „Terminologijos abėcėlė“ (1980), „Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba“ (1999), „Dabartinė lietuvių terminologija“ (2005). Daug laiko skiria ir praktiniam terminologijos tvarkybos darbui. Jo peržiūrėta, taisyta, redaguota daug įvairių mokslo sričių terminų žodynų, nemažas pluoštas terminų standartų. Būtina paminėti su bendraautoriais parengtus terminų žodynus. Jų parengta keliolika... Tai „Kalbotyros terminų žodynas“ (1990), „Geležinkelininko žodynėlis“ (1992), „Rusų-lietuvių kalbų geležinkelių transporto žodynas“ (1997), „Socialinės apsaugos terminų žodynas“ (1999), „Radioelektronikos terminų žodynas“ (2000), „Aiškinamasis geležinkelių transporto terminų žodynas“ (2006) ir kiti. St. Keinys daug dėmesio skyrė geležinkelio terminijos norminimui. Tai tarsi noras pratęsti savo tėvo, ilgai dirbusio „prie gelžkelio“, darbą, tik kiek kitaip... Lietuvos Respublikos susisiekimo ministras įvertino lietuviškų geležinkelio terminų kūrėjo ir normintojo darbą. Jo įsakymu St. Keinys apdovanotas Garbės geležinkelininko ženklu. Ir tai dar ne viskas... Geriausiai St. Keinio darbo rezultatai matyti iš **„Bibliografijos rodyklės“ (2006)**, kurią sudaro per 600 pozicijų. Kalbininkas dirba našiai, be atokvėpio — ir toliau rašomi straipsniai, rengiamos knygos, žodynai, dėstoma studentams, vadovaujama jų darbams...

Apie St. Keinį, drąsiai galiu teigti, vieną žymiausių lietuvių terminologų, kalbėti nėra lengva... Netruksta jam žemaitiško užsispyrimo, principingumo, ir begalinio darbštumo. Dirbti su St. Keiniu gera ir malonu.

Gražios sukakties proga Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centre dirbantys kolegos nuoširdžiai linki dar ilgai nepavargti ir toliau versti terminologijos vagas. Ad multos annos!

[**Mažeikių politechnikos mokyklos Viekšnių skyrius**] / Parengė Janina Sribaliutė // Antradienio valanda „Būdo žemaičių“ priedas. — 2007. — Kovo 6. — Nr. 9 (221): iliustruota // Būdas žemaičių. — 2007. — Kovo 6. — Nr. 18 (1180). — P. 6—7. — Tekste:

Didžiulis ūkis

Buvęs pavaduotojas taip pat prisiminė anksčiau klestėjusį mokomąjį ūkį. Pasak jo, tada mokyklai priklausė per 1000 ha žemės, kurią reikėjo prižiūrėti, aparti, apšodinti ir po to nuimti derlių. Tvartai buvo pilni gyvulių. Mokiniai ir darbuotojai vos spėdavę suktis, nes buvo 150 melžiamų karvių, 1200 penimų galvijų, 1500 kiaulių. „Su mokiniais reikėdavo viską nudirbti. Pradedant sėja, baigiant šiaudų vežimu ir rudeniniu arimu. Jiems tai būdavo gera praktika. Galėdavo teorines žinias pritaikyti praktiškai“, — sakė N. Popov.

Taip pat jis teigė su malonumu prisimenąs mokykloje vykusius renginius, įvairias keliones ir ekskursijas. Džiaugėsi užmegztais draugiškais santykiais su kaimyninių valstybių mokyklomis bei moksleiviais.

Plastinina Bernarda. Kraštiečio prisiminimuose — šalies ir išeivijos istorija / Nuotraukos Jono Strazdausko ir iš asmeninio A. Mylės albumo // Santarvė. — 2007. — Liep. 28: iliustruota.

— Tekste: Apie iš užsienio grįžusį, dabar Pakalupės kaime gyvenantį šaulių organizacijos veteraną Augustą Mylę.

Kryžiotė-Poškuvienė Angelina. Smilgos vėjyje. Atsiminimai. — Žerkščiai, **2009-07-01.** — Rankraštis. — Pastaba: Tekste minimos vietovės: Krakiai, Paulianka, Avižliai, Viekšnių geležinkelio stotis, senieji Padvareliai, Rekečiai, senoji Pakalupė, Užlieknė, Viekšniai. Visas tekstas yra šios knygos II tomo skyriuje: **KRYŽIUTĖ-POŠKUVIENĖ ANGELINA.** — Tekste:

Mamos šeimyninio gyvenimo pradžia. Pakalupės kaime

Galiausiai reikėjo pasiryžti. Tai buvo 1939 metų vasario antra diena. Mamai, kaip pasakodavo, buvo liūdna diena. Vestuvėm pasisiuvo juodą suknelę. Kai jos klausdavo, kodėl juoda, o ne balta ar bent jau kokia kitokia šviesi spalva, ji sakydavo: „Juk ne į laimę, džiaugsmą, o į vargą, rūpesčius ėjau“. Nežinau, kiek jai padidėjo to vargo ir rūpesčio ir kiek trūko tos laimės. Tik vieną žinau, kad tėvelis ją mylėjo. Niekada jos neužgaudavo. Visada sutikdavo su jos nuomone. Darbštus, mylintis ne tik ją, bet ir mane. Tik su kuo labiausiai mamai teko kovoti, tai su jo išgėrinėjimu.

Kai pradėjo dirbti statybose ir prasidėjo alkoholio ragavimas. Buvo namą statant ir kazilinės, ir pabaigtuvės. Visur ir visada tokios progos buvo „aplaištomos“. Ir po vestuvių važinėdavo į statybas. Išvažiuodavo savaitei. Per tą laiką mama nežinodavo kaip ten ir kas ten. Grįždavo su pinigais ir, žinoma, blaivas. Alkoholiku jis netapo, bet, progai pasitaikius, neatsisakydavo.

Susituokę mano tėvai nuomavosi butą arčiau prie Viekšnių miestelio, pas Kilpytę Pakalupės kaime. Mama siuvo. Turėjo mokinę Žvirblienę. Nebebuvo didelės tragedijos ir dėl pinigų. Tėvelis pasidarė būtiniausius baldus. Dar kitiems baldams ruošinius laikė savo tėviškėje. Į jokių sesers pasipriešinimus nekrepė dėmesio. Tai buvo ir jo tėviškė. Tėvas jam gimus tik ir kalbėjo, kad ūkis atiteks Kazimierui. Tą žinojo ir jo mama, ir seserys. Bet gyvenimas pakrypo kita linkme. Juk turėjo kažkur gyventi dvi neištekėjusios seserys. Tėvelis turėjo tokią mintį, kai ką iš pastatų perdirbti, perstatyti. Įrengti gyvenamas patalpas. Bet kai pasitaikė proga įsidarbinti geležinkelyje, kaip ir visi geležinkeliečiai gavo valdišką butą. Liko tėviškėlė sesėms ir neišsipildę tėvo norai.

Mano krikštatėviai Sidabrai Pakalupės kaime

Gyvenant pas Kilpytę, visai netoli gyveno ir Sidabras, su kuriuo važinėdavo į statybas. Mama susidraugavo su jo žmona Monika. Draugystė nenutrūko ir kai tėvai persikėlė gyventi į Viekšnių geležinkelio stotį. Susieidavo per šventes, Kalėdas, Velykas. Eidavo į gegužines, kurios vykdavo už Ventos upės, pušyne. Visi buvo geri šokėjai, o mano tėvai dar ir gerų balsų. Draugystė dar labiau sustiprėjo kai sutiko būti mano krikšto tėvais.

Sidabrai vaikų neturėjo. Po persileidimo Monika vaikų turėti nebegalėjo. Tai buvo didelis smūgis abiems. Nesiskyrė, gyveno. Nors Sidabras nebuvo ramus. Ilgus metus turėjo meilužę. Žinojo ar ne krikštamotė, bet vis dėlto gyveno. Po kiek metų pasklido gandai, kad ir Sidabrienė turi meilužį. Ne ką kitą, o kolūkio pirmininką. Nemanau, kad labai rimti buvo jų santykiai. Iš jo pusės gal ir labai norėjosi rimtesnių santykių, bet ji buvo tik linksmas kompanijos žmogus. Visada iš visko kikendavo.

Šeima jų sustiprėjo kai tapo mano krikštatėviais. Taip abu įsijautė į tą vaidmenį, kad tapau vos ne jų dukra. Kai buvau keturių metų ir didesnė, kas sekmadienį tėvai eidavo į bažnyčią. Vesdavosi ir mane. Ir kiekvieną sekmadienį grįždami iš bažnyčios užeidavom pas Sidabrus. Ir kokių tik skanėstų aš ten negaudavau. Skaniausio pyrago su uogiene, medaus, saldainių, sausainių ir visko kiek tik norėjau. Prisimenu, kambarėlis buvo nedidelis, bet labai švaru. Ant stalo baltutėlė staltiesė. Po mano vyšnių uogienės laižymo baltutėlė staltiesė palikdavo paženklinta raudonomis dėmėmis. Nuo mamos gaudavau ir per rankas. Ir pažadėdavo daugiau niekada pas kūmą nesivesti. O krikštamotė, pasisodinus mane ant kelių, ramindavo, kad neverkčiau ir sakydavo, kad staltiesė dar gražesnė. Koks čia grožis kai visai balta. Bet kitą kartą atėjus ant stalo vėl būdavo nepriekaištingo baltumo staltiesė.

Mano Pirmoji Komunija

Kai buvau šešių metų, buvo mano pirmoji Komunija. Poterius, dešimt Dievo įsakymų ir visą kitą mokėjau. Vakarais atsiguldavom su mama į lovą ir prasidėdavo mokslai. Iš pradžių kaip

papūga kartodavau viską iš paskos. Paskui viena. Nieko aš nesupratau, ką mokiausi. Ir ką aš galėjau suprasti šešerių metų vaikas. Ką man galėjo reikšti žodžiai „negeisk svetimo moters“?

Porą kartų vedė į Vieکشnius pas kleboną patikrinimui. Nejaukiai jaučiausi. Klebonas, norėdamas sušvelninti padėtį, paėmė mane už pažastų ir kilstelėjo vos ne iki lubų. Sodinant ant sofos, pūsta mano suknelė plūstelėjo man iki nosies. Šiek tiek paklausinėjo. Aš iš susijaudinimo nė vieno žodžio gerai neišslemau. Nors tikrai buvau išmokus. Padarė pertrauką. Davė arbatos, saldainių. Iš antro karto poterius iškalbėjau neužsikirdama. Klebonas, liepęs mamai neleisti man pamiršti, vis padėti man pasikartoti, sutiko leisti prie pirmos Komunijos. Mama, davusi pažadą, vakarais klausinėdavo ir tikrai neleido pamiršti.

Pirmoji Komunija man buvo didžiulė šventė. Aš vilkėjau gražiai pasiūtą baltą suknelę. Medžiagą Krikšto tėvai parvežė iš Rygos. Ji buvo nenusakomai švelni ir nesiglamžė. Iš tų pačių siūlų išausta ornamentuotai. Nieko gražesnio nebuvau turėjus. Kadangi krikštatevis siuvo batus, padarė šviesius smėlio spalvos batelius. Viršus buvo skylėtas. Dailutėliai vasariniai bateliai. Ant galvos buvo didžiulis baltas bantas. Šalia stovėjusios mergaitės buvo su perkelinėm suknelėm ir drabužiniais bateliais. Aš buvau kaip turtingiausių ponų dukra. Stovėjau išdidi.

Iš bažnyčios išėjusi buvau apdovanota saldumynais. Krikšto mama nupirko šventą paveikslėlį. Turėjau ir dar vieną, kuri buvo padovanojęs klebonas. Buvau laiminga. O diena dar nesibaigė. Grįždami namo vėl užėjom pas Sidabrus. Apkrovė stalą valgiais, skanėtais. Man buvo džiugu, kad dar nereikia nusivilkti gražios suknelės ir nusimauti batelių. Po tos didelės šventės su nekantrumu laukdavau sekmadienio, nes galėdavau užsimauti gražutėlius batukus. Nesvarbu, kad suknelė buvo ne ta balta. Jų turėjau kelias, taip pat gražias.

Kryžitutė-Poškuvienė Angelina. Smilgos vėjyje. Atsiminimai. — Žerkščiai, 2009-07-01. — Rankraštis. — Pastaba: Tekste minimos vietovės: Krakiai, Paulianka, Avižliai, Vieکشnių geležinkelio stotis, senieji Padvareliai, Rekečiai, senoji Pakalupė, Užlieknė, Vieکشniai. Visas tekstas yra šios knygos II tomo skyriuje: **KRYŽIUTĖ-POŠKUVIENĖ ANGELINA.** — Tekste:

Voveriai ir Voveraitės

Voveriai ir Voveraitės — tai tėvelio pusbroliai ir pusseserės. Jų buvo daug. Pagimdė Voverienė keturiolika vaikų. Užaugo ne visi. Buvo visaip. Ir maži mirė. Kita mirė būdama labai jauna. O, kiek aš prisimenu, buvo Morta, Uršula, Eufrozinija, Kotryna, Rožė, Aleksandra, brolis Kazimieras. Petras buvo vedęs ir gyveno netoli Vieکشnių. O tėvelio geriausias draugas Zigmąs gyveno Kaišiadoryse. Jo žmona buvo iš kito krašto. Dirbo jis geležinkelyje. Butą gavo prie pat Kaišiadorių geležinkelio stoties. Pas seseris dažnai atvažiuodavo. Joms brolienė labai nepatiko. Kai Zigmąs su ja susipažino, ji dirbo Vieکشnių geležinkelio stoties budėtojo tarnaitė. Buvo žema, drūta, storomis kaip kaladės kojomis. Zigmąs buvo aukštas, juodais plaukais, gražių veido bruožų. Seserys dėjo visas pastangas, kad atkalbėtų brolių. Negana, kad negraži, dar iš kažkur atsimaujotus. Zigmui buvo ir graži, ir miela. Vedė ir išvažiavo. Gal metus ar daugiau atvažiuodavo vienas. Bet kai gimė dukra Marytė, seserys norėjo, kad atvažiuotų visi. O ir pyktis buvo apmažėjęs. Ne visoms seserims vienodai brolienė nepatiko. Priešiškiausiai nusiteikusios buvo Rožė ir Aleksandra. Aleksandra buvo ypač reikli ir sau, ir kitiems.

Po karo sudegus namui, gyveno klėtyje. Persitvarkė, susidėjo langus, išmūrijo pečių. Vietos buvo labai mažai. Lova prie lovos. Iš nedidelės virtuvės kambaryukas, kur miegojo brolis. Visos Voverytės buvo nuoširdžios, vaišingos. Kuo tik vaišindavo, viskas būdavo labai skaniai pagaminta. Vakare būdavo savos gamybos makaronų sriuba. daug pieno ir geltoni makaronai, o be to dar pyragas su sviestu. Per Šventas Kalėdas ar Velykas vaišindavo bandelėmis su aguonomis, varške ir įvairių formų sausainiais. Per šventes bandelių ir sausainių būdavo ir namuose, tik ne iki privalgymo. O pas Voverytes kiekviena nepamiršdavo paraginti: „Imk valgyk, nesisarmatyk“. Ir valgydavau, kol jau visai nebelysdavo. Gera buvo pas jas. Lauke ėjau kur norėjau, skyniau ką norėjau. Kai mama bardavo, kad nudraskiau visas gėles, tetos užtardavo — juk vis vien nužydės. Sode galėjau laiptoti po obelis, kiek pajėgiau purtyti. Jei pamatydavo katra iš seserų, atėjusi padėdavo pripurtyti. Priešingai nei pas mano tikrąsias tetas, čia buvo visiškai laisvė. Nusivesdavo ir į tvartą parodyti mažučių paršelių arba mažo veršelio. Kad neišsimėšlinčiau, laikydavo už rankų. Jos visos man buvo geros. Visos dosnios, nors visų charakteriai buvo skirtingi. Rožė — amžinai dejuojanti. Daug darbo, visko nespėja, nėra jėgų,

visur skauda. Ir taip kiekvieną dieną. Aleksandra — kaip vijurkas. Jos visur pilna. Ji viskam vadovavo. Jos nutarimams pakludavo visos sesės ir brolis. Morta, Uršula ir Eufrozinja nebuvo labai šnekios. Eidavo, dirbdavo, barškėdavo su kibirais. Kazimierui vyriški darbai. Jį galėdavai sutikti tik prie pietų stalo. Ar grįžus iš pirties prie vakarienės. Kotryna buvo likimo nuskriausta. Ji negalėjo vaikščioti. Kiek nueidavom, sėdėdavo lovoje. Abiejų rankų pirštai per sąnarius išsukinėti. Kojos per kelius sulenktos, ištiesti negalėjo. Pasėdėti galėjo tik atsirėmus į pagalves. Kotrelė, taip ją vadino artimieji, skaitė ir skaitė. Mintinai žinojo visų šventųjų biografijas. Šventąjį raštą. Melsdavosi, kalbėdavo rožančių, litanijas. Labai laukdavo mamos ateinant. Mama po kelias valandas išsėdėdavo prie jos lovos ir klausydavo pasakojimo apie šventąjį ar šventąją. Baisiausia būdavo man. Jei tai būdavo žiema, lauke nepabūsi — šalta. O sėdėti prie Kotrelės ir ištisas valandas klausytis apie tų šventųjų gyvenimą būdavo kančia. Pradėdavau zirzti, niurnėti, prašyti, kad eitume namo, bet mama nelabai kreipdavo į mane dėmesį. Einant namo pagrasindavo, kad daugiau tokios bjaurybės nesives, galėsiu sėdėti namuose viena. Bjaurus dalykas sėdėti namuose vienai, o dar nemaloniau, kad negausiu nei pyrago su sviestu, nei sūrio. Ir skanių makaronų. Tekdavo prižadėti, kad nezirzėsiu.

Voveriai po truputį kaupė miško medžiagą namo statybai. Krovė rastus ir lentas daržinėje. Nors ir turėjo namui medžiagų pakankamai, statyti namo rajono valdžia neleido. Niekaip iki šiolei nesuprantu, kodėl. Vieno valdžios atstovo patarimu, namą pastatė daržinėje. Daržinė buvo gana didelė, tai name buvo trys kambariai ir virtuvė. Du kambariai nedideli. Tik vienas, kaip man atrodė, labai didelis. Jo kampe prie mūrinės šiltos sienelės buvo Kotrelės lova. Tame kambaryje po kurio laiko atsirado nedidelis langas, paskui kitas. O viename kambarėlyje ir virtuvėje lango taip ir nebuvo. Ten miegodavo Eufrozinja ir Rožė. Eufrozinja buvo labai kantri. Ji ramiai ir tyliai pakėsdavo Rožės nesibaigiančias dejones.

Morta ir Kazimieras pasiliko gyventi senojoje trobelėje. Tik valgyti susieidavo į naują namą. Dirbo Voveriai, dirbo ir dirbo. Ir kolūkyje, ir namuose. Turėjo gyvulių ir ožką. Eufrozinja negalėjo gerti karvės pieno, valgyti visų jo gaminių. Visur ir visaip naudojo ožkos pieną. Vaišindavo ir mane. Man jis būdavo labai neskanus, smirdintis. Mama liepdavo: „Gerk, gerk, labai sveika“. O man geriant viskas liejosi atgal.

Nepamirštami tie žmonės. Nepamirštami patvoriai su raudonomis vyšnių uogomis. Skink ir valgyk kiek nori, kiek pasieki. Už tvoros pievos ir nedidelė pakalnė, kurios apačioje vargas upeliukas, vasarą išdžiūstantis. Bėgiodavom su Maryte po tas pievas palei geležinkelį. Tarp geležinkelio bėgių šokinėdavom ant kas antro pabėgio. Stengdavomės kiekviena toliau nueiti bėgiais. Laukdavau vasaros. Laukdavau atvažiuojančios Marytės. Ji man atrodė labai graži. Kaštoniniai ilgi garbanoti plaukai. Grakšti. Taisyklingai lietuviškai kalbanti. Kiekvienas rūbas, kurį ji vilkėjo, atrodė nuostabus. Pavydėjau jos grožio, plaukų, eisenos, kalbos ir net balso tembro. Gražesnės įsivaizduoti nebegalėjau. Išdidi su ja vaikštinėjau po Viekšnių geležinkelio stotį. Man atrodė, kad visi žiūri pro langus ir galvoja, iš kur tokia nuostabiai graži mano draugė.

Išvažiavus Marytei su tėvais į Kaišiadorius, pas Voverius man būdavo liūdna ir nuobodu. Bet traukdavo pas juos eiti. Dėl skanių pietų ar vakarienės. O, be to, kur taip gerai išsiprausi, jei ne jų pirtyje.

Laikas ėjo, mes su Maryte augom. O Voveriai vienas po kito išėjo iš šio pasaulio. Galiausiai liko tik Aleksandra ir Rožė. Kadangi tarybinės valdžios nutarimu visi iš vienkiemių turėjo būti perkelti į gyvenvietes arba nesvarbu, kur jie gyvens ir kur jie išsikels, tik kad nusigriautų savo pastatus. O visi laukai laukeliai turėjo būti numelioruoti. Aleksandra ir Rožė nusipirko nedidelę medinę, į žemę baigiančią sulysti trobelę. Nežinau, ar užteko gautų už išskeldinimą pinigų, ar jos pridėjo savų, bet įsigijo trobą arčiau Viekšnių miesto, prie kelio iš Viekšnių į Viekšnių geležinkelio stotį. Mes taip pat ten lankydavomės. Tik ten nebuvo pirties ir užeidavom daugiausiai eidamos iš bažnyčios.

Aleksandra pasakojo, kad Rožė sunkiai prisitaikė naujuose namuose. Nepatikimiausias dalykas buvo elektra. Tame namelyje, joms atsikrausčius, ji jau buvo. Aleksandra apsidžiaugė — gyvens šviesoje. Tačiau Rožė griežtai atsisakė naudotis elektra. Jai atrodė, kad jungiant elektrą gali sprogti, užsidegti namas. Ji sakydavo: „Nereikia man to velnio išmislo“. Ir elektra savo kambaryje nesinaudojo. Rudens ir žiemos vakarais degdavo lempą.

Nebebuvo laidotuvėse nei Rožės, nei Aleksandros. Po Rožės mirties Aleksandra pragyveno ilgokai. Jai nebebuvo reikalingas visas namas. Perėjo gyventi į tą namo galą, kuris buvo Rožės, o didesnį namo galą pardavė Lungiams iš Rekečių kaimo. Vieną kartą buvau atėjusi pas Aleksandrą kai ji jau mažai vaikščiojo. Mes taip pat nebegyvenome Vieکشنیų stotyje.

Po kelių metų, kai atvažiuodavau pas kūmą Moniką Sidabriene, praeidama pro tą namelį matydavau Lungį ravintį. Buvo pasėtos kelios lysvelės. Keli svogūnai, burokėliai. Ravėdavo ne pasilenkęs ar atsiklaupęs, bet atsisėdęs. Jo žmona ir Aleksandra Voverytė jau buvo mirusios.

Liko malonūs prisiminimai apie gausią Voverių šeimyną. Nors tada jau man buvo vis viena yra jie ar jų nėra. Aš ten nebegyvenau. O ir mama su tėveliu retai beatvažiuodavo į Vieکشnius. Tik retkarčiais pas seseris atvažiuodavo tėvelis.

Kryžitutė-Poškuvienė Angelina. Smilgos vėjyje. Atsiminimai. — Žerkščiai, **2009-07-01**. — Rankraštis. — Pastaba: Tekste minimos vietovės: Krakiai, Paulianka, Avižliai, Vieکشنیų geležinkelio stotis, senieji Padvareliai, Rekečiai, senoji Pakalupė, Užlieknė, Vieکشniai. Visas tekstas yra šios knygos II tomo skyriuje: **KRYŽIUTĖ-POŠKUVIENĖ ANGELINA**. — Tekste:

Vieną rytą tėvelis nutarė, kad reikėtų eiti į Vieکشnius, o paskui į Vieکشnių geležinkelio stotį apsižiūrėti. O gal jau galima grįžti. Tiltas per Ventą buvo susprogdintas, ledas plonas. Beklaidžiodamas pavenčiais, sutiko dar kelis pabėgėlius, kurie turėjo nedidelį medinį laivelį, taip ir persikėlė per Ventą. Vieکشnių miestelyje buvo tuščia. O einant link Vieکشnių geležinkelio stoties vaizdai buvo siaubingi. Pakelėje gulėjo lavonai su nutrauktomis kojomis arba be rankų, kitur vien tik koja. Stotis jau veikė, važiavo traukiniai. Mašinistai rusai. Stoties viršininkas nudžiugo pamatęs tėvelį: „Kur tu, Kazimierai buvai, ko taip ilgai nepasirodei? Nėra kam dirbti“. Grįždamas atgal sutiko vežimus, į kuriuos rusų kareiviai krovė lavonus ir kūnų dalis. Mėtė kaip rąstus į vežimus vieną ant kito. Sudraskytai drabužiais, viena koja su batu, kita nuoga. Dar kitam matėsi žarnos. Laidojo juos netoli pervažos per geležinkelį, netoli išlikusio mūrinio namo. Toks buvo tas laidojimas — iškasta didelė duobė, sumesti ir užkasti.

Pakalupis // Mažeikių krašto enciklopedija: Puslapis internete (<http://www.mke.lt/Pakalupis>). — Kopijuota iš interneto **2009-09-10**. — Tekste:

Pakalupis, Pakalupė, kaimas Vieکشnių seniūnijoje, 2 km į šiaurę nuo Vieکشnių. Šiauriniu pakraščiu eina Mažeikių-Šiaulių geležinkelis. Per kaimą teka Kalupis (Ventos deš. intakas).

Gatvės: Yra šios gatvės: Ažuolų (ilgis 0,490 km, žvyruota), Liepų (0,380 km, asfaltuota), Upelio (0,175 km., žvyruota), Žemaitės (0,440 km); visos gatvės 8 m pločio. Bendras gatvių ilgis — 1,485 km.

Gyventojai: Gyventojų skaičius: 1923 m. — 27 ūkiai, 144 gyv., 1959 m. — 356^[1], 1996 m. — 147 ūkiai, 330 gyv., 1998 m. — 175 ūkiai, 331 gyv., 2000 m. — 180 ūkių, 341 gyv., 2001 m. — 363 gyv. (175 vyr., 188 mot.).

Pakalupio k. 1936-09-20 gimė kalbininkas Stasys Keinys, 1946-03-26 — bibliotekininkas, kraštotyrininkas Bronislovas Kerys.

Istorinės žinios: Apie 1823 m. Vieکشnių bažnyčios knygoje kaimas dar vadinamas Kalesupė^[2]. 1940 m. Pakalupės kaimo seniūnas buvo Simas Perminas. 1941 m. buvo Pakalupės apylinkė, kurios vykdomojo komiteto pirmininkas — V. Strigūnas^[3].

1944 m. spalio 9 d. mūšyje su vokiečių kariais Pakalupės apylinkėse žuvo 4-osios armijos 120 karių, tarp jų SSSR didvyriai majoras N. Minajevs, vyr. seržantas P. Šilovas. 1975-05-09 žuvimo vietoje, netoli Vieکشnių geležinkelio stoties, atidengtas paminklinis akmuo^[4]; įamžinimo autorius — Vieکشnių proftechnikos mokyklos pradinio karinio rengimo vadovas Antanas Grigas.

1949 m. sausio 14 d. Pakalupės apylinkėje susikūrė kolūkis, kuris buvo pavadintas A. Puškino vardu. Jo pirmuoju pirmininku buvo Vladas Strigūnas^[5].

Pokario metais kaime veikė klubas-skaitykla, kuriam vadovavo Eugenija Šimkutė. 1957 m. perkeltas į naujas patalpas, nuo 1959 m. jam vadovavo Laima Dirsytė^[6].

Šaltiniai:

^[1]Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. — Vilnius, 1968. — T.2. — P. 739.

^[2]Biržiška Mykolas. Anuo metu Viekšniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 41.

^[3]Iš Viekšnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardan savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

^[4]Rajonas švenčia pergalę // Vienybė. — 1975. — Geg. 13.

^[5]Laurinavičius J. Kai kūrėsi kolūkiai // Vienybė. — 1980. — Spal. 21.

^[6]Ercupas A. Namelis prie kelio // Pergalės vėliava. — 1959. — Spal. 21.

Susiję puslapiai [kai kurie]:

KEINYS STASYS (g. 1936-09-20 Pakalupio k.), kalbininkas

1954 m. baigė Viekšnių vidurinę mokyklą, 1959 m. — Vilniaus valstybinio universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą ir įgijo lietuvių kalbos ir literatūros specialybę, 1966 m. baigė to paties universiteto aspirantūrą. 1966—1975 m. dirbo Vilniaus universiteto Kauno vakariniame fakultete. 1968 m. apgynė daktaro disertaciją „Lietuviškų vienažodžių terminų darybos tipai“. Nuo 1974 m. dirba Lietuvių kalbos institute (nuo 1975 m. docentas).

Nuo 1966 m. paskelbė įvairiais kalbotyros ir lietuvių kalbos klausimais 10 knygų (vienas ir su bendraautorais), keletą lietuvių kalbos dalykų programų aukštųjų mokyklų studentams (bendraautoris), apie 500 straipsnių, straipsnelių ir recenzijų Lietuvos ir užsienio mokslo bei Lietuvos mokslo populiariamuosiuose ir bendruosiuose periodiniuose leidiniuose, dalyvavo keliose dešimtyse mokslinių konferencijų Lietuvoje ir užsienyje. Yra sudaręs ir redagavęs 11 mokslo straipsnių.

Nuorodos:

Aruodai. Lietuvių kultūros šaltinių elektroninis sąvadas, Stasys Keinys
<http://www.aruodai.lt/paieska/asmuo.php?AId=183>

Stasio Keinio knygos

<http://www.bookfinder.com/author/stasys-keinys/>

Lietuvių kalbos institutas: Dr. Stasys Keinys

<http://www.lki.lt/index.php?asm=402>

SIDABRAS JONAS (g. 1855-01-16 Pakalupio k.— m. 1881-07-11, palaidotas Viekšnių senosiose kapinėse), Petrapilio universiteto studentas.

1878 m. baigė Šiaulių gimnaziją. Mirė būdamas Petrapilio universiteto studentu. Buvo gerai vertinamas Antano Biržiškos.

Ant kapo metalinio kryžiaus yra užrašas: „Czanai ilsis Dėwuje Jonas Sydabras studentas universiteto. Gimė 1855 m. sausio 16 d. Mirė 1881 m. lėpos 11 d.“

Šaltiniai:

Biržiška Mykolas. Anuo metu Viekšniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 3, 42, 43, 162, 341.

Kerys Bronius. Randevu Viekšnių kapinėse // Vienybė. — 1996. — Rugsj. 10, 14, 17, 21, 24, 28; Rugs. 4.

KERYS BRONISLOVAS (g. 1946-03-26 Pakalupio k.), bibliotekininkas, kraštotyrininkas.

1953—1964 m. mokėsi Viekšnių vidurinėje mokykloje. 1964 m. rugsėjo 1 d. pradėjo studijuoti VVU Filologijos fakultete lietuvių kalbą ir taip pat šio universiteto teatro studijoje. Dėl pablogėjusios sveikatos studijų nebaigė ir 1968-12-25 išbrauktas iš studentų sąrašų. 1967-08-30—1970-05-23 dirbo Valstybiniame jaunimo teatre, 1970-05-23—1972-05-24 tarnavo sovietų kariuomenėje Mogiliove. Nuo 1972-10-01 iki 1973-03-28 vėl dirbo Jaunimo teatre, iš pradžių elektriku-apšvietėju, vėliau — vyriausiu administratoriumi. 1979-04-20—1979-06-15 dirbo Akmenės centrinės bibliotekos bibliografinio skyriaus vedėju. Nuo 1979-09-24 iki šiol [2009-10-08] — Palnosų bibliotekos vyresn. bibliotekininkas.

B. Kerys 1980 ir 1988 m. kėlė bibliotekininko kvalifikaciją Kultūros darbuotojų tobulinimosi institute. 1989-06-29 dalyvavo Lietuvos bibliotekininkų draugijos atkuriamajame suvažiavime, buvo išrinktas šios draugijos tarybos nariu. Keletą metų vadovavo Palnosų kaimo vaikų klubui.

Nuo 1996 m. B. Kerys rašo bibliografiją apie visą Vieکشنیų kraštą. 2007 m. parengė šios bibliografijos DVD, kuriame yra 5534 puslapiai tekstinės medžiagos ir 1043 nuotraukos. Spauloje yra paskelbęs daug kraštotyriinių straipsnių apie Vieکشنیų kraštą. 1999 m. pab. Akmenės rajono laikraščio „Vienybė“ skaitytojų išrinktas į populiariausių rajono žmonių penketuką.

Darbai:

Bronislovas Kerys. Vieکشنیų kraštas. Bibliografija ir žinios krašto istorijai. — Vieکشniai, 2007-08-15. DVD.

Leopoldas Rozga, Bronislovas Kerys. Vieکشniai. — Utena, UAB „Utenos Indra“, 2005. — 40 psl. ISBN 9955-676-09-4.

KALUPIS, upė [upelis] Vieکشنیų seniūnijoje, Ventos dešinysis intakas.

Kerta Mažeikių-Šiaulių geležinkelį ir Vieکشنیų-Laižuvos vieškelį. Ties Vieکشنیų senosiomis kapinėmis įteka į Ventą, 219,4 km nuo jos žiočių.

XIX a. vid. ant Kalupio veikė malūnas, priklausęs Vieکشنیų dvarui. 1932 m. iš akmenų sumūrytas tiltas Vieکشniuose^[1]. 1889 m. apvogta Vieکشنیų cerkvė. Vagys pritaikę raktą išnešė sidabrinį kulto indų ir kitokių reikmenų bei dėžutę, kurioje buvo laikomi paaukoti pinigai — 24 rubliai. Po keleto dienų tuščia dėžutė buvo rasta Kalupio upelyje^[2].

Prie Kalupio yra Pakalupės kaimas.

[Prie nuotraukos:] Ilgis 8,1 km. Baseino plotas 17,6 km². Žiotys: Venta.

Šaltiniai:

Gajauskas Saulius. Tiltai turi savo gyvenimą // Vienybė. — 1998. — Spal. 20.

Muturas Algimantas. Apie ką kalba cerkvės varpai: Archyvai // Būdas žemaičių. — 2002. — Vas. 8. — Nr. 16 (460).

Pikevičius Česlovas. [Antanas Kerys (1868—1951) Pakalupės kaime, upelis Kalupis Pakalupės, Pakalupio kaime, žvejyba]. — Pokalbis su Bronislovu Keriu **2010-06-29**. — Perrašyta iš diktofono:

— Ak senuolis? Nu ons sens bovo. Nu ons tèn taap, ons mataa mon mamą prijiemė gyvent'. Iš gatvės posės kambarėlis bovo tuoksaa, vėrtuvelė tėik bovo. Mama da kamėną pati išmūrėjo. Ons baisee rūkesčius bovo didelis. Ui, pypką traukė. Apsivėlkt' tuokį palieta uodinį tuokį turiejo tuokį. Tuokį ėlgą. I kiauraa... Kambarėlis anam tèn bovo, nežinau ar... mono mama, matyt, doudavo, išvėrdavo anam valgyt, doudavo. Nu ateidavo, tavo tievs ateidavo, tievs ateis, ilгаа diskutous anėi atsisiedee abodu.

— Ak šnekiedavuos abodu...

— Jaa, su tu senuoliu taap. Ons otrukavo. Ons baisee politiks gers bovo. Žinuojo kami... apie tas visuokes tèn tas vėsas tas valstybes. Skaitė laikraščius — „Tiesą“. Ons skaitytuos gers bovo — be akinių. Ir ons dėdelee nusimanė api politiką. Apie tų kumunistinę santvarką nelabaa ons garbavuojo. Pradiejo į kulchozus varyt'. Karvelę laikė ans. Mama šerdavo, šērė, pėinelio pamėš. Anam dous, sako, i pati pasiimk. Tap ons pruotings bovo tas senuolis Kerys. No ir, aš išėjau į kariuomenę. Ka parejau iš kariuomenės, jau bovo mērės. Mes parsikriaustiem ont rudens, 48-aas ruods, aštuntaas. Į kariuomenę išėjau, dar gyvs bovo.

— O iš kor ons tabuokos gaudavo?

— Augindavo. Augėno tabuoką. Machorką augėno tuoke. Bovo daržėlį turiejis, prižiūries tuo tabuoką. Didelis rūkesčius bovo. Trauks i trauks tų dėmą. I laikraštį skaitė geraa, be akinių be nieko. Politikierius didelis bovo. Politika užsiimdavo labaa.

— A nueidavo pas kuokius žmuones pašnekiet?

— Niekor neidavo. Niekor neis. Niekor nelakstė, jokių neturiejo ne su Gutmoniene ten reikalų, nieko, ne su Vereščeginaas. Vereščegėns jau bovo žanuots su ta Gutmonaate. Neturiejo jokių... Tiktaas tavo tievs atvažious, būdavo, su dvėračiu. Tad ėlgaa ėlgaa diskutous anėi api gyvenėmą. I dar ons batus muokiejo dėrbtė. I tievs muokiejo dėrbt batus. Su tavo tievu dėdeles diskusijas vesdavo. Apie kų, apie gyvenimą, apie kų, nežinau. Baisee bovo... gudrus bovo. Uo laikraščių ta bovo anam kriūva pridiet. „Tiesą“ skaitė, laikraštį.

— Vuo pas anų neateidavo nieks daugiau?

— Nieko, niekokių nebovo, vėins pats gyveno. Tai prisijiemies ans mano mamą. Ir išbovo. Paskiaus karvelė tèn krėta ta, karvėkė. Aš jau kariuomeniė bovau, parašė sesou, ka Kerio karvė padviesė. Baisee jau bovo išvarginta. Kampi bovo tuoki padaris šalašą tuoki. Gale, je. Daržinie dėdelė bovo, daržinie, bet jau stuogs bovo kiaurs. Nieks nežiūriejo, neapdegė. Paskiaus dar nuo upelio posės bovo daržinelė šėinou sudiet. Daržinelė bovo gera. Aš vasarą eidavau mėiguot' vėsumet tèn, unt šėino. Pridiesem. Ne iš daržinies, iš lauko įeit', iš lauko įejėms. Senuolis labaa pruotings bovo. Nu ons batsiuvyste užsiiminiejo. Dėrbo batus, matyt. Klumpius darė. Nu ons jau bovo pridėrbis tokių tų batų. Mon devė tuokius apsiauti batus. Neturieju tų batų. Išėjau į gegužėnė. Bet aš tus batus greitaa pamečiau — atideviau atgal'. Bovo ne vagol mono kuoja — nugriaužė kuojas. Parejau klėšas. Gegužinie šuokau, da tuokią mergą lydiejuom lig pat kapų. Iš Mažėikių bovo atvažiavusi, seniau kel's pro kapus ejo, pro Gėidros atkalnė, pakalnė, kalnā, tèn tas kel's anaa. Parejau, pūslės velnėškos. Bataa geri, geri padaa bovo uždieti odėnee, ronkų darbo pasiuvėms bovo. Nu taap. Pėnsijų nieks nedavė. I kaap ons pragyveno, nežinau, gal' tievs atveždavo tų pinigų. Nu, mama tuo pėivelę išpjaus, tèn bovo pėivelė tuokia. Dabaa tèn apstatyta yr. Lig pat Pikevičiaus ta pėivelė bovo, Kazimiero. Nu i tèn tuos žuolies pripjau, daržinelę prikėš pėlnā, taa karvee išlaikyt'. Paskiaus mama įsigijuos uožkā jau, kap senuolis mērė.

— Mon kažkas pasakuoja, kad ans vandenį iš upelio gerdavo?

— Jouko nier, galiejo būt', upėlis švarus bovo. Šaltinis bovo, je je, gal' i mama, nebovo šulinio, nebovo, teisingaa. I mama tų patį vandenį gierė. Iš upelio bovo. Biegoos vanduo, tekuos, iš Kamanų eidavo, tekiedavo. Kėik lydekų bovo tam upelie! Puotvynis kap bus, dabaa taap būdavo... Vėin kart rugpjūčio mienesį bovo didelis liūtinis lietus. Tai tuoks bovo kad maudyties galiejo, čiut nenuskėndau. Tas senuolis turiejo do rykštėnus. Rykštėnaa bovo, žinaa, tukėj. Plokščias dognas, gerklie yr, išpinta iš vytėlių, vėršou skylie, įdiet akmenims, dongtėlis iš vytėlių padaryts. Senuolis bovo padaris. Nu i vėina rykštėnā gerkle pavandeniu, kėtā prieš vandenį. I ons pamokėno kap daryt — eglėšakees apdiet' šuonus, mėitus sukal't'. Aš vėskų tų padariau. Kuokių lydekų, pusontro, dvijų kilogramų lydekų sugausem, so ėkraas, untaa, eidavo neršt'. Tuos lydekos į upėlį... Upėlis švarus švarus bovo. Juokių nebovo tuokių nuolydų kap dabaa ka yr. No iškeps mama tuos žovėis i senuoliou doudavo. Sugaudavo, labaa daug sugauseem. Ta paskiau doublelės būs. Ta doublelies pasėlėkėj lydekikių tukių. Keturi šimtaa gramų tukių. Ta su vieluos užnarviu sugausi. Vielele, padarysi kėlpā tuokiā užnert. Ont kuotelio kuokio tap iki dvijų metrų ilgio, meškerkuočio. Vuo lydekėkė i gol kor nuors tap. Pri kuokio kelmo, pri kuokio akmens. Užnieree už galvuos... Tėmpee, išmeti. Tas upėlis ejo tap, tap ir ejo devyndešimt laipsnių kampu į rytus. Nu i ta tèn bovo tuoks glousnis, po tuo glousniu, kėtā kartā išseko, ta tèn dumblē lydekos palėkusios. Ta parnešė posė kibiro iš dumblo lydekų. Lydekos sparduos, vuo dumlė anuos, tap išseko. I bovo tap ka rugpjūčio mienesy bovo potvynis, kad lig krūtėnės bovo vandens. Irgi šėlts maudytėis. Nu tad pu tuo potvynio viel tų lydekų priejo iš Vėntuos. Kėik tuos žuvies bovo, tada su kryte galiejai patraukt. Iš Vėntuos, pru kapus čia ein, pro muokyklā medėnė. Medvėžių kėik būdavo upelie. Ont raudėlių eidavoum prisirinkt' tų medvėžių. Net vėžių bovo tame upelie, Kalupie. Švarus vanduo bovo. Tas vanduo pareidavo iš Kamanų.

— Vuo lydekos eidavo iš Vėntuos?

— Iš Vėntuos eidavo neršt'. Jee, prieš vandenį anuos eis. Į švarius vandenis. Bovo i Vėntuo tuos žovėis. Piplys būdavau i ta sugausiu vyziek. Sugausiu kuoki pyplėlį, rubuiliokā — ont kobinioko, imėsi, vyziek, trijų-keturių šimtų gramų lydekėlių Vėntuo sugausi. Vuo dabaa, untaa ein, nieko nesugaun. Išnaikėno žuvis, cukraus fabrėks baisee išnakėno, Kuršėnų. Vasara, jagu gera, būs karšta, galiejee per tų pylėmā su rataas išvažiout. Tada būdavo atkamarės, tai girnos nuseks, ta būdavo vėgėlių sugaudysem atkamariese tèn kor vanduo, kur turbinos. Tèn grindys tuokios būdavo. Pu tų grindų irgi, i ungurių net bovo, ešerių būdavo, tap jau sugaut' galies. Bovo ir ungurių. Aš pats esu... bet kų tu, tukios jiegos teturieju, jau jau sugreibiau, kuol į krantā išmečiau žaltį, i pabiego iš monis... Nu vėgeles galiejo... sugauni, taisykis nutvert už tų žandų, už tų žiaunų, viegelee taa jau. Viegele kėtaapp nepajimsi — už sprondo arba jagu už žiaunų. Par posę jug pajimta — išsiners. Vuo už tų žiaunų ka sujimi... Vuo unгурio niekur tų žiaunų nerasi, slydus kap... Mėtrinių unгурių bovo. Ta kėti vyraa kur jau muokiejo, ta turiedavo pasijiemee šakutes. Kur jau unгурys yr, prisitaiko geraa, bakt, įdūrė teip, šakute perduri, ta ištrauksi. Bet jau augesni, pėimenys. Tap bovo, bet tas retenybie būs, vėšā laikā vandens perteklius bovo, pėlns

prūds [prieš užtvanką] vandens bovo. Vuo prūde [prieš užtvanką] ta blanklašee, šapalaa vakščiuos dėinuos metu. Lėptaa būdavo medėnee padaryti, iš medinių tukių, vuožee susileista, lentelės, turieklaa lėptam. Nu ir, mesk bet kuokį masalą, nieko nejiemė, nesugausi. Bovo tam tikrus laiks, kumet anėi jiesdavo, masalą jims. Nu puo karo dar jau tuos žuvėis bovo, paskiaus... Pradiejo cukraus fabrėks leist' visuokius brūdus, nachališkaa. Cukrų gamėno Kuršienų... Vuot i pizdiec, ir dabar žuvies nieko nier, Vėntuo irgi, skaityk, mirusiųjų upė. Nežinau, kas ein žvejuot, tad, nu, sugaun raudelę, kuokią plekšnelę...

— Ak tai Kalupis šitas... Vuo kaip anų vadindavo tų upėlių?

— Kalupė i bovo, Kalupis.

— Ar Kalupis, ar Kalupė?

— Kalupis, Kalupis.

Pikevičius Česlovas. [Šokių vakarai, gegužinės, muzikantai]. — Pokalbis su Bronislovu Keriu **2010-06-29**. — Perrašyta iš diktofono:

— Kur tie šokiai būdavo?

— Būdavo tuo šėtaa muokykluo, Rekečių muokykla bovo. Paskiaus už gelžkelio tuokia muokyklelė bovo maža, kor Šeputis gyveno tèn. Tèn bovo, šuokee būs, daugiausia Rekečiūs būs. Nagio pušynelie, Nagio eglynelie tèn. Plougų daržinie, je, Plougų, tèn tonkee būdavo irgi. Švari būdavo, berželes apkaišytos sėinos. Muzika bovo linksmi. Nagio pušynelie būdavo vakaraas, eglynėlis vadėno. Kaupatė, Kaupytė bovo, Birutė Kaupatė bovo bibliotekos vedėja, tèn skaitykla bovo, bibliotekos vedėja. Nu ta tèn kels tus vakarelius, iš miesto plauksem. Nebovo ne mušynių ne juokių.

— O gal prisimeni, kas muzikontaa bovo?

— Griška bovo tuoksaa Fermos, Griška Rimkevičius. Bovo Dimelis tuoks Juonis su vėina ronka. Vėina ronka Dimelis grajydavo. Patalkiūs visuokiūs. Ons vėina ronka valdė geraa, dešine ronką. Kap ons su ta kairiuoje... Pocius Stasys, jau tas akordeoną turiejo. Kinčinielis Eleksis akoreoną turiedavo, bet... Leonardo bruolis. Irgi grajydavo. Deniušio orkestras bovo. Dūdų orkestras bovo Deniušio. Naujų Metų sutikėms ka būs, iškilmingaa, įėjėms nemuokams, bufėtaa kuokėj pėnki, linksmi vėsė. Sulauks dvylėktos valanduos, bučiousees pažįstami-nepažįstami. Muokykluo vidurinie, didžiuojuoj saliej, sporto saliej. Būdavo tèn krepšini žaisem, uorini. Oi bovo linksmybės! Ui, dabaa ne iš tuolo tukių nier.

— Vuo kor tas orkestras būdavo, ka tuoj saliej?

— Ont scenos grajėjo. Sustuosem, jau be pėnkių dvylikta, Dambrauskis išeis, pėrmasis partijos sekretorius Vėikšnių: „Keturiuos minutės, trys minutės, dvi minutės, viena minutė, dvylikta valanda. Uraa, uraa, uraa!“. Pluos, no jau muzika, kad barabanou trūks, tuo šitaa, būgnaa ištrūks, dous į barabaną. No tada į bufietą — gierėmaa lig pat keturių. Ne muštynių bovo, ne chuliganizmo bovo, nieko. Je, Deniušis vadovavo tam orkestrui, muokytuos.

— Vuo kiek ten tų muzikantų būdavo?

— Nu pėnki, šeši. Pikevičių Jurgis bovo tuoks, su klerneta grajėjo. Iš Krakių. Pušynelie tėti patys irgi būs. Vasarą, i par Juonines, i tap kas ontrą šeštadienį sekmadienį, šeštadienees. Būdavo šuokee.

— A kas antrą šeštadienį?

— Je, gegužėnės būs. Je, i bufietaa būs didžiausi, pėnki šeši bufietaa būs.

— Grodavo Deniušis su orkestru savo, i kų anie grodavo?

— Nu, polkas, rabaksus, fokstrotus, valsus. Štrauso valsaa, polkos, pasiutpolkės, tèn ta su rageliais. Valsus. Dunojaus bangos. Graži, graži būs, už širdies ims. Gražee, sutartėnė labaa, nešmėklėjuos. Bovo pruotingi žmuonės vėsė bovo, vuo dabaa čia... nedouk Dėivi dabaa.

Pikevičius Česlovas. [Kūlimas, mašinieriai]. — Pokalbis su Bronislovu Keriu **2010-06-29**. — Perrašyta iš diktofono:

— Kiek mašinierių žinai?

— Mozgeris bovo Kegriūs. Krutinis turiejo dampį. Mozgeris turiejo dampį ir kūleklę. Pri Maigų mėško, kas, Dargis, atruodo, bovo. Kapienūsi bovo Pralgauskis i, palauk, kap tas ontrasis bovo... I turiejo dar lėntpjūvę ons, Pralgauskis. Dargis čia irgi turiejo, turiejo tuo kūleklę, dampį

turiejo anei čia. Nu čia kols aplink Vėikšnius, vėsus čia apkols, i Pakalopę, Plougūse, Vėikšnių Fermos, vėsi vėikšniškę kols.

Tuokiam, Mažuons, va. Dėdelė daržinie bovo, tən, kor dabaa yr, kor bovo kėtą kartą arielkėnė, arielką tuo targavuojo, nu degtėnės kriautuvė bovo, „dramblių parks” vadinos tən. Ta tən bovo dėdelė daržinie. Užbravaries turiejo tuos žemės. Suveš tən javų, tad eidavuum, mas eidavuum šiaudus myniuot’. Kad, mataa, vyraa padous tus šiaudus, kad daugiau tėlptom, pėimenis... dous mums tən tų cėntų, litų nedoudavo, cėntų. Žems tuoks dručkis bovo, žems, Mažuons, vėikšniškis. Daba tən y tuo vėituo tap panašee kor gyveno, netuolėi tuo, kor grabus dērbo, grabdarbys, Pundzius, grabdirbys, va. Dabaa tas nams da stuov tən da mont ruodo biški. Pri tuo namo ta daržinie bovo tən. Unt kalnioko tuokio bovo. Čia panašee kor gyven Degutis, tas Miša Gričiškis, kor bovo nams, Jablonskis, va. Ta tame ruože čia bovo — Jablonskis, Degutis, Juonis Jablonskis. Patalkee būs. Siose, daužysemuos. Dous mums pyrago, dous kakavos, no ta kų, pacanam daugiau nieko nereik, no i tik sios’ aplinkou.

Pakalupie Vėlks gyveno. Ta tas neturiejo... turiejo šešiuolika hektarų žemės Drėskus. Tėms atvažiavo, aš nebatsimenu, kas tən atvažioudavo tēm. A čia tēi kada Knabėks, Dargis, tēi turiejo kažkuokias tas kulamuosias.

Degutis Alfonsas. Atsiminimai ir satyriniai vaizdeliai. — Tryškių seniūnija, Bružų kaimas: Rankraštis, 2010. — 12 puslapių. — Bronislovo Kerio pastaba: 2010 metais pas mane apsilankė Alfonsas Degutis ir perdavė man savo rankraščių kopijas. Iš viso 12 puslapių. Man perduotuose tekstuose yra ir atsiminimų apie Viekšnių kraštą. Juos čia perrašiau, kelias praleistas — Viekšnių kraštui nesvarbias ar rankraščių kopijose neperskaitytas vietas pažymėdamas daugtaškiais laužtiniuose skliaustuose:

Kolonizavimo grėsmė Žemaitijoje

Antrojo pasaulinio karo frontas jau buvo toli vakaruose, bet Latvijoje vokiečiai tvirtai tebelaikė gynybą. Pluogų kaime, kur ir mano tėviškė, girdėjosi artilerijos kanonados, bombų sproginiai. Link Latvijos važiavo ešelonai pilni rusų kareivių. Viekšnių geležinkelio stotyje kareivių ešelonai visuomet sustodavo ir stovėdavo dvi valandas. Vos sustojus, iš vagonų į artimesnes kaimiečių sodybas, palikę ginklus traukiny, tekini po vieną, po du bėgdavo kareiviai. Kadangi gyvenome per kilometrą nuo stoties, visuomet ir pas mus apsilankydavo. Būdavo, įeina į virtuvę, atbula ranka pabeldžia į duris, paklausia:

— A možna? — nors pats jau įėjęs. Kitas žodis:

— Kak živiom?

Tėvai, iš jų jau kiek pramokę rusiškai, atsakydavo:

— Dabar visiems blogai, karas.

Ir tuoj pat rusas prašydavo:

— Dai pakušatj.

Mama visuomet turėdavo išvirusi neluptų bulvių ir cukrinių runkelių sirupo. Greitai sėdasi prie stalo ir, nusilupę nagais bulves, sūdo į sirupą, valgo. Kartą užėjo du karininkai, jiems mama padėjo šakutes ir peilius, tačiau šie bulves vis tiek luposi nagais.

Tėvas ne vieno kareivio teiravosi:

— Jūsų tokia didelė ir turbūt turtinga šalis, tai kodėl jūsiškiai visuomet alkani?

Tiek kareiviai, tiek karininkai atsakydavo tą patį — esą jų šalis visko pertekusi, bet jie į frontą važiuojantys taip greitai, kad maisto gurguolės atsiliekančios. Kiek prisimenu, daugiausiai visi jie buvo jauni, bet kartą mus aplankė ir vienas pagyvenęs, sprendžiant iš žilos, gal savaite neskustos barzdos. Mama jo bevalgančio paklausė:

— Tu toks senas, o dar važiuoji į frontą?

— Cha cha cha, — nusijuokė šis, — ja choču vojevatj, — paskui, kiek susimąstęs, palingavo galvą.

Mama ir vėl:

— Jūsų tokia turtinga šalis. Nesuprantu, kodėl jūs visi visuomet alkani?

— Nieko (rusiškas keiksmazodis) mes neturim. Jei liksiu namie, mirsiu lėta bado mirtimi. Fronte gal nušaus staigiai, o gal ir gyvas liksiu. Fronte duoda valgyt, o kol ten nuveža, maisto reikia pasiieškoti patiems. Todėl jūsų kaimiškose stotyse ešelonai ir stovi po kelias valandas.

Mama bandė teirautis daugiau, tačiau šis apsimetė nesuprantas, negirdįs. Ėmė pasakoti esąs muzikantas, grodavęs vestuvėse. [...]. Kartą užėjo du kareiviai lietuviai. Pavalgę pasakojo:

— Kai mus pagauna, sakome, kad beieškodami maisto nesusėjome į traukinį. Vėl veža į Latvijos frontą. Kitame sustojime vėl išlipame maisto. Traukiniui nuvažiavus, einame netoli geležinkelio į frontui priešingą pusę. Taip jau trečias kartas. Gal Dievas padės sulaukti karo pabaigos, gal liksime gyvi.

Mūsų valstiečiai maisto turėjo pakankamai, tik buvo sunku kai reikėjo apdirbti laukus, nes vokiečiai atsitraukdami atėmė geresnius arklius. Traktorių tuomet ūkininkai neturėjo. [...].

Baigėsi antrasis pasaulinis karas. Po kiek laiko kaime pasirodė pirmieji duoneliautojai civiliai rusai. Jų būrys paprastai būdavo toks: vienas vyras — demobilizuotas kareivis, trys ar keturios moterys ir du ar trys paaugliai. Atvažiuodavo prekiniais traukiniais. Vengdavo sodybų arti miško. Mano tėvai sakydavo:

— Kad mes jau nebeturime ko duoti. Eikite į tolimesnes sodybas.

Šie atsakydavo, kad bijantys, kad iš miško šaudoma. [...]. Pasirinkę šiek tiek vieni išvažiuodavo, atvažiuodavo kiti. Suteikti nepažįstamiems nakvynę valdžios buvo uždrausta, o jie ir neprašydavo. Stoties keleivių salė nakčiai buvo rakinama, atvykėliams tekdavo nakvoti lauke, nors buvo žiemos pradžia. Prieš tai prie stoties buvo iš ūkininkų prievolių surinktos bulvės, čia buvo likę šiek tiek šiaudų, tai ir buvo atvykėlių nakvynės vieta.

Buvo duoneliautojų ir vokiečių. Vasarą kelis kartus buvo užėjusi viena vokietė. Tą pačią vasarą sykį buvo užėję du vokietukai. Vienas gal kokių penkiolikos metų, kitas jaunesnis. [...].

Atėjo 1948 metai. Lankiau tuomet gretimą Rekečių kaimo pradinės mokyklos trečią klasę. Ištrėmė pirmuosius ūkininkus. Mūsų mokinių beliko tik pusė. Gal po trijų savaitių Rekečių mokyklą pradėjo lankyti du apiplyšę rusiukai Golyšovas ir Razencovas. Nemokėjo nė žodžio lietuviškai. Reketiškiečiai vaikai sakė, kad jų šeimos apgyvendintos išvežtų į Sibirą Giedros ir Opulskio ūkiuose. Mokyklą lankė gal porą savaitių, vėliau prapuolė. Mokytoja kaimynų klausė, kur šiedu dingę. Sužinojome, kad pas jų tėvus buvo atėję iš miško ginkluoti vyrai ir Golyšovo tėvas gavęs antausį. Įspėję, kad po savaitės sugrįšią ir jeigu dar juos rasią, iššaudysią. [...].

Žalionės kaimo gyventojai pasakojo, kad gretimame Skleipių kaime gyvenę ūkininkai Račiai. Artėjant frontui, jie pasitraukę į Vokietiją, mat Račienė buvusi vokietė. Po karo į tuščią sodybą atsikėlusį gyventi Safronovų šeima, mažų vaikų neturėję. Septyniolikmečiai Safronovų sūnūs ėmę vagiliauti, todėl žmonės pasiskundę Purvių miške besislepiantiems „Vyčio“ būrio partizanams. Tie liepę Safronovams išsikraustyti. Kelis kartus įspėję — nepadėjo. Tuomet partizanai panaudoję ginklą. Vienas kolonistas buvęs nušautas, kiti išsilakstė. [...].

Gegužės 1-oji

Ėjo 1950-ieji metai. Mokiausi tuomet Viekšnių vidurinės mokyklos penktoje klasėje. Mūsų klasė buvo suformuota vien iš berniukų, kurių buvome virš trisdešimt. Kitos dvi penktosios buvo vien iš mergaičių. Kai kurie mokytojai mūsų klasę vadindavo žvėrinčiumi. Taigi, jau ryt gegužės 1-osios šventė. Klasės auklėtoja griežtai prisakė, kad turėsime dalyvauti parade. Kas neateis, turės atsivesti tėvus. Tai pirmosios rytą į mokyklą susirinkome beveik visi. Mums išdalino raudonas vėliavėles. Į miestelio centrą ėjome tomis vėliavėlėmis mosuodami ir sakydami „šviesus kelias, šviesus kelias“.

Miestelio centre pastatyta tribūna. Ten dabar pėsčiųjų tako pradžia. Sulipo kalbėtojai. Vedantysis pranešė:

— Žodį turi draugas [...].

Pirmasis kalba jau pramokęs lietuviškai „vyresnysis brolis“:

— Giguži pyrmu yr didili darbo žmogeliukų švienti..., — ir t. t.

Toliau:

— Žodį turi draugas [...].

Šis apsilaižė lūpas ir kiek patylėjęs pradėjo greitakalbe, kaip iš automato. Mes nieko nesupratome. Kalbėjo neilgai. Toliau vedantysis praneša:

— Žodį turi Žibikų kolūkio pirmininkas draugas Milieška.

Jis tikras žemaitis, kalba aiškiai ir suprantamai:

— Gegožės pėrmuoję y baisiausė švėntė. A galiejė pėrmo žmuonys pamislyt, ka važious so mašėnuoms? Vuo dabaa ė karvės, ė kiaulės važiou. Vuo kėik mūsų kulkuozos y baguots. Torem

(neatmenu, kiek) arklių galvų. Torem (neatmenu, kiek) karvių galvų. Torem (neatmenu, kiek) kiaulių galvų...

Perskaičius viską galvomis, kalbą baigė. Kai mitingas pasibaigė, mes grįžome į mokyklą atiduoti vėliavėlių. Kadangi buvo „baisiausė šventė“, suprantama, pamokų nebuvo. Mes išėjome namo.

Pieno agentas

1957 metais baigiau Viekšnių vidurinę mokyklą. Didelis noras buvo išmokti lakūno amato. Tačiau jau buvo visiškai aišku, kad ten lietuvių nepriims. Bandžiau stoti į lėktuvų mechanikų mokyklą, kur priėmimas buvo baigus septynias klases ir be stojamųjų egzaminų, tačiau gavau neigiamą atsakymą, nors sveikatos ir gabumų užteko. Veterinariumi ar agronomu tapti nenorėjau, tad teko pradėti darbininko kelią.

Ėmiausi staliaus amato. Iš pradžių pas savo buvusius vidurinės mokyklos mokytojus. Vėliau Viekšnių Stalių dirbtuvių vedėjas Kazimieras Kėvišas, sužinojęs, kad man tas darbas išeina, priėmė į savo dešimties stalių brigadą. Tos dirbtuvės šalia senosios Aleksandravičiaus vaistinės tebestovi ir dabar, tik priestatais apmūrytos. Dirbtuvės pastatytos iš raudonų plytų. Sienos storos. Storos, stiprios medinės lubos. Tokios pat stiprios storos durys. Tai buvusi kadaise Vakso klėtis. Tiek pirmosios sovietinės rusų okupacijos metu, tiek vokiečių, paskui vėl rusų metais čia buvo įrengtas kalėjimas. Visi staliai pagyvenę, aš jauniausias, tad įdomu buvo klausytis jų prisiminimų. Pasakojo vyrai ir apie kitapus Virvytės upės Purvių, Ramoniškių miškuose veikusių „Vyties“ partizanų būrį. [...]. Pasakojo apie sovietinius lagerius — Antanas Vaitkus ir Valis Teniūkas buvo tuose lageriuose kentėję.

O kartą buvę taip: Gudų ar Gyvolių kaime, netoli Purvių miško, pas ūkininką kūlė javus. Kaip tik tuo metu po kaimą vaikščiojo pieno agentas — prižiūrėtojas, kad ūkininkai laiku atiduotų valstybei prievoles, ypač pieną. Mat tuomet buvo ne tik mokesčiai, bet reikėjo dar duoti pieno, grūdų, šieno, mėsos, vilnų, bulvių, cukrinių runkelių. Kiekvienais metais vis daugiau ir daugiau.

Taigi, dūzgia kuliamoji, talkininkai — ūkininko kaimynai darbuojasi su šakėmis. Greit bus pietų metas. Šeimininkės verda pietus. Užėina ir agentas — čia jau tikrai gaus pavalgyti. Sėdi, laukia ką šeimininkės padės ant stalo. Tik staiga žvilgt pro langą, o ten apie daržinę su automatais ant pečių jau vaikšto miško broliai. Kitas jau link trobos ateina. Agentui striokas.

— Gaspadinelės, pakavokit mane, — prašo.

Šios greit sugalvoja — atverčia lovoje patalynę su visu šiaudų čiužiniu, paguldžiusios agentą, vėl užverčia. Miško broliai, pavaikščioję po kambarius, pašnekinę šeimininkes, išeina. Patraukia link miško. Pavojus praėjo. Šeimininkės palaisvina iš lovos agentą, bet kambaryje pasklinda negeras kvapas. Kaip nepasklis — agentas pridėjo į kelnes.

Penkmečio plano aptarimas

Buvo gal 1960-ieji metai. Viekšniuose be stalių dirbtuvių dar veikė buvusi P. Požerskio lėntpjūvė, mechaninės dirbtuvės, koklinė, pieninė. Taigi, sukviėtė visų įmonių darbo liaudį į Vytauto gatvėje nacionalizuotą nemažą trobą. Susodino ant suolų. Prieš mus už stalo sėdi ant kėdės aktyvistas, buvęs pieno agentas Putrius. Už jo ant suolo — įmonių vedėjai. Gal žmogus buvo persišaldęs ir dar pametęs nosinę. O gal jos iš vis neturėjo. Jam varva nosis, tad laikas nuo laiko vis brūkšteli rankovės galu. Už jo sėdi linksmo būdo mūsų stalių vedėjas Kazimieras Kėvišas. Kai tik Putrius rankovės galu sau brūkšteli, Kazimieras tuoj pat braukia sau visa ranka nuo pat alkūnės. Mes — chi chi chi, cha cha cha.

— Į penkmečio plano svarstymą reikia atsinešti rimtai, — perspėja Putrius.

— Ką atsinešti, pusę litro? — pasigirsta iš salės.

— Užkandos, — pridėda kiti.

Kad ir nieko „neatsinešėme“, vis tik penkmečio planą apsvarstėme. Mat tais laikais „darbo liaudis“ buvo labai „vieninga“.

Sulaukė saviškių

Pluogų kaimo pakraštyje gyveno toks Vaičkus. Sakėsi esąs komunistas-pogrindininkas. Kai 1940 metais atėjo jo ilgai laukti „išvaduotojai“, kažkokios jų šventės metu liepė jam pasakyti kalbą, prieš tai davę pasiruošti du mėnesius. Vaičkus buvo labai mažos iškalbos. Taigi, galvojo galvojo ką sakyti, ir, nieko nesugalvojęs, paprašė kad jį pakeistų viekšniškis žydelis Zarcinas. Šis

taip pat prijautė komunistams, ir, būdamas geros iškalbos, surėžė kalbą, tačiau nepataikė pagal partijos liniją, už ką buvo uždarytas į Vakso klėtį-kalėjimą. Zarcinas tardomas pasakė, kad kalbą prašė už jį pasakyti Vaičkus. Areštavo ir Vaičkų. Taigi, draugai pasielgė visai nedraugiškai. Vėliau tardytojai išsiaiškino, kad Vaičkus partinę liniją žinojo, bet nemokėjo pasakyti, o Zarcinas pasakyti mokėjo, tačiau partinės linijos nežinojo. Tai vėliau abu paleido.

Vaičkus turėjo draugą ir bendražygį Joną Turkauską. Kai kas kalbėjo, kad tai sulietuvinęs pavarde Ivanas Turko. Abu jie buvo Rekečių kaimo kolchozo kūrėjai. Kadangi Vaičkus buvo plika galva ir su barzdele, vietiniai jį vadino Leninu, o Turkauską — Stalinu, nes buvo su vešliais juodais plaukais.

Fašisto bomba

Buvo Vieکشniuose gal pirmasis milicininkas toks Margis. Viena jo akis visuomet būdavo užrišta juodu odiniu tvarsčiu. Sučiupęs pažeidėją sakydavo:

— Mazilėli, eisem į mėlėsėj, — ir, aišku, ten nuvesdavo.

Tebeskraidė ir kare žinomi kaip naktiniai bombonešiai PO-2 — faneriniai dviviečiai ketursparniai lėktuvėliai, mūsų ūkininkų vadinami avinvagiais. Būdavo, nusileis lygesnėje dirvoje, capt „buožės“ — stambesnio ūkininko, aviną į antrą kabiną, ir pakyla.

Buvo valdžios išleistas įsakymas sunešti į sribyną visokius rastus ar turimus ginklus. Tad ir prinešė uolesnieji gyventojai visokių kariškų ir nekariškų. Stribai [aukštaičių taip pavadinti „stribai“ Lietuvoje veikė 1944—1954 metais] radinius sukisė po kieme stovėjusia klėtimi. Čia pat gyveno ir sribas Lakačiauskas su savo šeima. Tad jo sūnus Kostas, dar paauglys, bežaisdamas kieme, išsitraukė iš paklėčio artilerijos šovinio tūtą ir, užmovęs ant dalgio priekalo mieta, ėmė plaktuku kalinėti. Pataikė per kapsulę. O toje tūtoje buvę parako. Plykstelėjo ugnis. Tūtą reaktyvinė jėga išmetė per namo stogą ir džangt ant gatvės akmeninio grindinio. Tuomet dauguma Vieکشnių gatvių buvo grįstos akmenimis. Ir pasitaikyk taip, kaip tik tuo metu skristi avinvagiui. Margis, prie paradinių sribyno durų ėjęs sargybą, nieko nelaukęs į lėktuvą pradėjo pilti iš automato. Matyt, kulipkos pradėjo gerokai kapoti faneras, kad lakūnas staigiai nėrė žemyn ir, išlyginęs lėktuvą palei pat vieکشniškių stogus, nuskrido. Išbėgo sribų viršininkas:

— Į ką, Margi, šaudai?

— Liekė fašists ir bombą metė, tik ta nespruoga, untaa ont gatvės gol.

Viršininkas eina bombos pažiūrėti.

— Durniau tu, Margi, patrankos gilzės nuo bombos neskiri!

Kitą dieną pribuvę daug načalnikų aiškintis, kodėl vidury Vieکشnių lėktuvą apšaudė. Margis gavęs antausių, bet iš tarnybos nebuvo atleistas.

Kalvis Rušinas

Gyveno Pakalupės kaime netoli geležinkelio stoties toks senukas Rušinas. Sakėsi dar per Pirmąjį pasaulinį karą buvęs pagautas rekrūtu į caro armiją. Ir su vokiečiais tekę pakariauti. Mokėjo jis šiek tiek kalviauti. Nukaldavo bulvėms kasti gerveles, lenktinius peilius. Savo gaminius parduodavo Vieکشnių turgelyje, taip pat kaimynams.

Grįžo sovietiniai „išvaduotojai“. Be patento jokiais savo gaminiais prekiauti neleidžia. O patentas kainavo kelis kartus brangiau, negu iš tos gamybos uždarbis. Už nelegalų darbą vieną dieną susilaukė neprašytų svečių ir Rušinas. Atėjo du rusai načalnikai ir vienas lietuvis. Rušino kalvė — maža molinė lūšnelė. Pro duris gali įeiti tik labai susilenkęs. Viskas aprūkę, suodina. Načalnikai liepia lietuviui lįsti vidun apžiūrėti, kiek ir kokių įrankių tas kalvis turi, mat reikia viską aprašyti. Šis apžiūrėjęs išlenda. Reikia papasakoti, ką ten rado. O rusiškai tepramokęs mažai. Žino, kad „išvaduotojai“ savo kalboje dažnai mini kūjį, tik kažkaip vietoj „k“ sako „ch“. O ir jų vėliavoje taip pat kūjis, dar pjautuvas. Tad savo načalnikams kiek bemokėdamas aiškina rusiškai:

— Nu, tas starik turi vieną bolšoj chuj ir dar kelis mažus chujačiukus, daugiau ničėvo.

Milicijos įgaliotinis Cholodnikovas

Vienu metu Vieکشniuose milicijos įgaliotiniu buvo toks Cholodnikovas. Mokėjo lietuviškai, savo pareigas atlikdavo labai uoliai. [...]. Ant jo plikės matėsi nemažai randų. Bene svarbiausias jo užsiėmimas buvo gaudyti smulkiuosius prekeivius, tada vadintus spekuliantais. Šie, daugiausia moterėlės, parveždavo iš Rygos mielių, moterims kaproninių kojinių, siūlų, adatų,

žibintuvėliams baterijų, lempučių. Nebylys Gelžinis turėdavo detalių dviračiams. Vietinėse parduotuvėse tokių „deficitų“ nebuvo. Visi šie „spekulantai“ Vieکشnių turgelyje savo prekėmis prekiaudavo slapta, iš po skverno. Pagautam su įkalčiais prekeiviui grėsė didelė bauda ir netgi kalėjimas. Per laiką įgaliotinis Cholodnikovas vieکشniškiams įkyrėjo tiek, kad šiems ėmė baigtis kantrybė. Nučiuopo kartą įgaliotinis vieną moterėlę ir jau konfiskuoja jos prekes. Ogi žiūri, kad aplink vis tūrštesniu ratu renkasi vis pikčiau kalbantys turginiai. Čia jau pavojus. Ėmė bėgti. O visas turgus paskui, šaukdami:

— Vilką genam, vilką genam!

Matyt, negreitas buvo, kad turginiai pavijo ir prie Liaugaudo trobelės prispaudė. Sako, kad kažkas iš vyrų kumštīm buktelėjo, moterys per vyrų galvas apmėtė kiaušiniais, nors šie tuo laiku buvo gana nepigūs.

Sekančią dieną iš rajono atvažiavo milicijos vadovybė. Prasidėjo tardymai. Buvo daug apklaustų. Bet visi tvirtino:

— Nieko nematēm, nieko nežinom, — todėl kaltų nesurado.

Vėliau Cholodnikovas buvo iškeltas kitur, nes padarė pražangą — neteisėtai konfiskavo piliečio Kerio vilnas. Mat Kerys teisėtai laikė porą avių ir patyręs skriaudą nepabūgo pasiskųsti aukštesnei načialstvai.

Bronislovo Kerio pastaba: Tuomet buvau gal kokios penktos ar šeštos klasės mokinys, gal maždaug tokio amžiaus. Mokiausi vienoje klasėje su Cholodnikovo sūnumi. Tais metais, kai jau buvo pašalę, šokdamas ant sušalusio arimo, kritau ir susilaužiau dešinę ranką. Ranka buvo sugipsuota ir teko daugiau sėdėti namie. Buvo žiemos vakaras, nepamenu, kur buvo mano sesuo ir brolis, bet jų namie nebuvo. Virtuvėje buvo tetė ir mama, o aš kitame kambaryje. Elektros pas mus dar nebuvo. Virtuvėje jau buvo uždegta didelė stalinė žibalinė lempa su baltu „kliošu“. Išgirdau virtuvėje kažkokį triukšmą, pravėriau į virtuvę duris ir matau milicininką su uniforma priešais mano tėvus. Atrodo, kad milicininko rankoje šmėstelėjo kažkoks raudonas daiktas, gerai nemačiau, tik mačiau, kad kažkas raudono. Negirdėjau, kas ką sakė, bet pirma mano mama, paskui ir tėvas pro mane ir antras duris nieko nesakydami išbėgo į lauką. Aš pabėgti negaliu, nes apsirengęs plonai, basom kojom, o su sugipsuota, parišta ranka ir negaliu greitai apsirengti. Matau pro duris kaip virtuvėje milicininkas paima lempą ir lyg nori ją trenkti į grindis, bet paskui eina į tą kambarį, kuriame aš. Aš greitai užlipu ant pagalbinės krosnies mūrelio ir sėdžiu nuleidęs basas kojas. Po mano kojomis krosnis, o ant jos padžiautos vilnos. Milicininkas užsismaukęs uniforminę kepurę, galvos aukštyn nekelia ir manęs, atrodo, visai nemato. Nematau ir aš jo akių. Iš po mano kojų suima į glėbį vilnas, dar kažką ir atgal per virtuvę nešasi į kiemą, kur, pasirodo, stovėjo jo rogės su arkliu. Vilnos draikosi, krenta jam iš glėbio, čia pat prie krosnies kelis kartus lenkiasi paimti nukritusių ant grindų. Matau tik jo uniforminės kepurės viršų. O tėvai tuo tarpu nubėgo pas kaimyną Antaną Mačių, gyvenusį už kokio šimto ar dviejų šimtų metrų. A. Mačius iki karo Lietuvos kariuomenėje buvo ulonas, atėjus rusams, pasitraukė pas partizanus, bet kai buvo paskelbta, kad kas nenusikalte, gali grįžti namo, sugrįžo į savo namus ir nebuvo represuotas. Mama į kiemą grįžo pirmoji ir kol milicininkas nešiojo vilnas į roges, mama tas atneštas vilnas iš rogių paimdavo. Milicininkas atneša glėbį ir eina kitų, o mama tuo tarpu pasiima atneštąsias. Taip kad, gal manydamas, kad vežasi vilnas, milicininkas iš kiemo išvažiavo su tuščiomis rogėmis. Tuo tarpu, kaip mano tetė paskojo, A. Mačius užstoja kelią išvažiuojančiam milicininkui ir grasinančiai klausia:

— Žinai, kas aš esu?

Matyt, kad milicininkas A. Mačių pažino ir jokių veiksmų nesiēmė. Pamatę, kad milicininko rogės tuščios, nebetrukdė važiuoti toliau į Vieکشnius. Tas parvažiavo į Vieکشnius ir sukėlė aliarmą, kad Pakalupės kaime jį užpuolė banditai. Tomis dienomis skandalas buvo nemažas. Pas mus į namus atvažiavo tardytojas. Nors aš ir nepilnametis, bet tardė ir mane, viską užsirašinėjo, nes buvau vienintelis matęs, ką milicininkas darė kambaryje. Aiškiai buvo suprantama, kad renkamos žinios prieš milicininką, o ne prieš mus ar A. Mačių. Pagrindinis klausimas buvo — ar buvo milicininkas išsitraukęs ginklą, ar aš jį mačiau. Matyt, tai buvo visų svarbiausia. Į grasinimą ginklu buvo griežtesnis požiūris. Aš tai iki tol gyvenime jokio ginklo nebuvau matęs, tad ir pamatęs kažin ar būčiau supratęs kas tai. Kelis kartus kartočiau, kad lyg ir šmėstelėjo akyse kažkas raudonas, bet kas, nemačiau. Man tuo viskas ir baigėsi. O kitą rytą, beinantį į mokyklą,

prie mokyklos mane pasitiko daugybė vaikų, visi žiūrėjo į mano sugipsuotą ranką ir klausinėjo kaip man ją peršovė... Nei tada, nei dabar nekaltinu Cholodnikovo. Žmonės kalbėjo, kad kare ar kur jis buvo kontūzintas, gal sužeista galva, minimi randai. Iš tikrųjų visa tai didelė nelaimė. Ir su Cholodnikovo sūnumi neblogai sugyvenau, atrodo, kiek laiko ir viename suole sėdėjome.

PAKAMANIAI

Kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 147. — Pakamanių kaimas: 7 km. iki Laižuvos geležinkelio stoties, 7 km. iki Laižuvos pašto, 13 ūkių — 84 gyventojai.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 34—36. — Tekste: 1863 m. „Viekšniuose sukilėliai suėmė (vėliau paleido) tūkstantininką (tysiatskį) Račinskį, lankėsi tos pat parakvijos Ant. Pančerinskio Meižiuose, nakvojo Antanavo miške ir bal. 14 (26) d. ištraukė į Laižuvos ir Akmenės miškus; įvyko susirėmimas Pakamania (maskoliai) — Latvelių (sukilėliai) sodoje, kur žuvo kun. Šidlauskis [...], ten pat palaidotas Vaičekauskio žemėje.

Daugirdaitė-Sruogienė Vanda. Žemaičių bajoro ūkis XIX amžiaus pirmoje pusėje. — Antras leidimas. — Vilnius, 1995. — 144 p. — P. 17, 19, 21—22, 26—27 ir kt. — Pirmas leidimas **1938** m. — Tekste: „A. Daugirdas priskyrė Būgius prie savo 1818 m. taip pat iš vaivados Chominskio kreditorių nupirktų žemių ir sudarė didoką dvarą. Tasai dvaras susidėjo iš: 1) Pakamanių kaimo, vėliau naujojo savininko vardu pavadinto Antanavos dvaru...”

Nezabitauskas A. 1863 metų sukilėliai // Vienybė. — **1968**. — Birž. 8. — Tekste: 1863 04 26 kautynės Pakamania — Latvelių kaime. Sukilėlių būrys sumuštas Kamanų pelkėse 1863 06 13. Stanislovas Pisanka suimtas ir pakartas berže prie Meškelių senkapio.

Urbienė Amelija. Tautosaka: Aplankas Nr. 1 // VVB, VM. — Tekste: Užrašyta **1975** metais: Apie baidymus (Pakamanių kaime).

Sunki tolumo kelio pradžia / Spaudai paruošė Leopoldas Rozga // Vienybė. — **1983**. — Birž. 21. — Tekste:

Iš Antano Raudonio prisiminimų. 1941 m., karui prasidėjus: „Nė nepajutom, kaip pasiekėm Medemrodės apylinkes, Pakamanių kaimą. Čia lyg iš po žemės išdygo baltaraištis su šautuvu, jam iš paskos dar du. Pasigirdo komanda sustoti. Greit susižvalgę ėmėsi tikrinti mano portfelį, apsidžiaugę radę raudonviršę knygelę su įrašu. [...]. Pavarė kokius 50 metrų į šoną, pareikalavo pakelti rankas, šautuvo buože apdaužė alkūnes, rankos taip ir nusviro žemyn. Dabar, pasakė vienas, aš būsiąs ramus. Pasirodo, mano sulaikymo vietoje baltaraiščių buvo gal pusanthro šimto vyrų, gerai apsirengusių, dauguma avėjo aulinius batus, visi su odinėmis striukėmis, su perpetėmis, ant galvų buržuazinės Lietuvos kareivių ir šaulių kepurės su vyties siluetu. Visi ginkluoti naujais vokiškais šautuvais. Dalis šių galvažudžių užsiiminėjo rikiuotės pratimais, kiti ardė ginklus, mokėsi svaityti granatas, badė durtuvais iškamšas. Stiprūs, jauni vyrai, visi trumpai kirptais plaukais. [...] Pakėlė mus, tris vyrus, varo puskilometrį, atvaro keliuku į sodybą. Kieme stovi kokių 40—50 metų moteris ir šaukia galvą susiėmusi, ką jūs, velnio sutvėrimai, darote! Mano rūšį kapu ketinate paversti? Pajutau troškulį, kreipiausi į varančiuosius, leiskite paprašyti šeimininkės vandens. Tas, kur ėjo priekyje, šūktelėjo: „Gaspadine, duok vandens mirtininkams, tegul dar pagers, paskui galės siurbti kiek norės Kamanų pelkėse”. Moteris atskubėjo su dideliu ąsočiu, vandenyje pamerkta naminės duonos riekė. Godžiai rijome išmirkusius kvepiančius trupinius, kol nieko nebeliko. Tada moteriškė mus visus peržegnojo, trenkė ąsotį į žemę ir sušuko baltaraiščiams: „Kad jūs sutrūktumėt kaip tas mano uzbonas, kad jus žemė prarytų už tų vaikų kančias”. Po karo sužinojau, kad ta moteris Pakamanių kaimo gyventojas Škultino Kazimiero žmona buvo.”

Rozga Leopoldas. Akmenės rajono istorijos apybraiža. — Akmenė, **1990**. — 48 p. — P. 11—12. — Tekste: A. Daugirdui priklausiusiame Antanavo dvare 1862 12 22 buvo bandoma sulaikyti besislapstantį rekrūtą Juozapą Dovydauską iš Pakamanių kaimo. Jis ir draugai buvo ginkluoti, ir patys prikūlė rekrūtų gaudytojus.

Kerys Bronius. Latveliai **1996** metais: Nuo Purvėnų kaimo tolyn į rytus, šiaurės rytus kaimai — Antanava — Pakamaniai — Latveliai. Tai buvusio Antanavo dvaro apylinkės. Dar toliau — Jučiai.

PALNOSAI

Palivarkas, kaimas, geležinkelio būdelė

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 151. — Tekste:

Palnosų palivarkas: 3 km. iki Vieکشنیų geležinkelio stoties, 3 km. iki Vieکشنیų pašto, 1 ūkis — 16 gyventojų.

Palnosų kaimas: 8 km. iki Vieکشنیų geležinkelio stoties, 5 km. iki Vieکشنیų pašto, 15 ūkių — 107 gyventojai.

Palnosų geležinkelio būdelė Nr. 133: 8 km. iki Vieکشنیų geležinkelio stoties, 5 km. iki Vieکشنیų pašto, 1 ūkis — 3 gyventojai.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 9. — Tekste: Palnosai priklausė Santeklių dvarui — T. Gružaškaitei.

1942 metų kovo mėn. 25 d. Vieکشnių valsčiaus savivaldybė. Vieکشniai. „Už kelionę tarnybos reikalais iš Vieکشnių m. į Palnosų km. pas Palnosų seniūnijos seniūną Dargį Domą jo algos sąskaiton. Atstumas 6 km. — 2 Rm. 50 pf. Dvi Reichsmarkes ir penkiasdešimt pf. gavau: Vai[...]ienė.“ // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardanč savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

Ercupas A. Kolūkio klube-skaitykloje // Pergalės vėliava. — **1956**. — Rugs. 20. — Tekste: Vedėja Avižūnaitė. Fonde 274 egz. knygų. Geriausi skaitytojai Donatas Jankauskas, Kazys Jurevičius.

Vaikasas A. Vadovas ir kolektyvas // Vienybė. — **1965**. — Birž. 12. — Tekste: 1958 metais kolūki paliko dešimtas pirmininkas. Paskirtas P. Bukauskas. Pernai pavasarį prijungtas „Ašvėnų“ kolūkis.

Vilkys A. „Raudonajai vėliavai“ — 20: [Raudonosios vėliavos kolūkiui] // Vienybė. — **1969**. — Saus. 21.

Vilkys A. Kai prabyla senovės paminklai // Vienybė. — **1970**. — Rugpj. 4. — Tekste: Architektūros paminklas — Palnosų kaime smuklė „Kalninė“. Joje daug metų dirbo Kazys Krasauskas.

Orvydienė J. „Čia mano gimtieji laukai...“ // Vienybė. — **1971**. — Bal. 13. — Tekste: Kultūros namų direktorė Eugenija Šeputienė, meno vadovė Valė Legačinskaitė, pagyvenusių žmonių tautinių šokių ratelis, moterų ansamblis ir kiti saviveiklininkai.

Vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašas // Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. — Vilnius, **1973**. — P. 215—216. — Tekste:

Palnosų senkapis. Palnosų kaimo rytiniame pakraštyje, paventyje, tarp Ventos upės ir vieškelio Vieکشniai—Palnosai—Daubiškiai—Akmenė.

Santeklių senkapis. Tarp Palnosų ir Gyvolių kaimų, nuo juos jungiančio kelio į vakarus, į pietus nuo Ventos upės, netoli Virvytės ir Ventos santakos, į vakarus nuo buvusio Santeklių dvaro, miške — miško pakraštyje.

Vietinės reikšmės architektūros paminklų sąrašas // Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. — Vilnius, **1973**. — P. 372—373. — Tekste: Santeklių [dabar Palnosų] kaime: Buvusi smuklė, statyta XIX a. [Kalninė].

Vaitoškienė A. Senolių sutartinės // Vienybė. — 1973. — Gruod. 25. — Tekste: Palnosų kultūros namų etnografinis ansamblis. Pirmas koncertas 1973 03 08. Dalyviai ir: Kazimiera Kugrienė, Ona Jasutienė, Anelė Petkienė, Agnė Ūkanienė.

Orvydas P. Senosios karčemos jaunystė // Vienybė. — 1975. — Geg. 20. — Tekste: „Maždaug XIX amžiaus viduryje Santeklių dvaro savininkų statyta karčema, kuri dar baudžiatvė laikais svetingai priimdavo kiekvieną pakeleivį. Šiame pastate vėliau buvo parduotuvė, kuri veikė iki pat Didžiojo Tėvynės karo pradžios.“

Jasaitienė O. Saviveiklos entuziastai // Vienybė. — 1975. — Rugsj. 23. — Tekste: Kultūros namų pagyvenusių šokėjų kolektyvas.

Nuo laiko aukštumos // Vienybė. — 1977. — Saus. 1. — Tekste: Kolūkio pirmininkas Bukauskas Petras Gimė Molėtų rajone Kolakosų kaime.

Orvydienė J. Liptai // Vienybė. — 1979. — Saus. 1. — Tekste: Raudonosios vėliavos kolūkio trisdešimtmetis. 20 metų pirmininkas Petras Bukauskas. Pirmieji kolūkiečiai: S. Buta, J. Samulevičius, A. Jasutyte, A. Petkienė, J. Barvydienė.

Orvydienė J. Šventės kasdienybėje // Vienybė. — 1979. — Geg. 1. — Tekste: Pirmieji namus Palnosų gyvenvietėje pasistatė J. Samulevičius, J. Balsys, P. Petkus 1965 metais.

Babenskienė Elena („Raudonosios vėliavos“ kolūkio pirmininko pavaduotoja). Darbšti šeima // Vienybė. — 1980. — Vas. 14. — Visas tekstas:

„Raudonosios vėliavos“ kolūkio centrinėje gyvenvietėje Balsių namas niekuo neišsiskiria iš kitų. Tik veltui dieną bandytum praverti šio namo duris. Jos užrakintos, o sniege išpaustos pėdos byloja, kad iš namų Ona ir Jonas Balsiai išskubėję rytą.

Ona Balsienė — laukininkystės darbininkė. Sutiksi ją ūkyje prie pačių įvairiausių darbų — ir sandėlyje, ir tvarkant linų produkciją, ir sukantis šakniavaisių plotuose, ir dorojant šiaudus, šieną. Praeitais metais Ona Balsienė išdirbo 230 darbo dienų.

Gyvenvietės žmonės gerai atsiliepia apie Oną Balsienę, kaip nuoširdžią kaimynę, su kuria gali ir džiaugsmu, ir nerimu pasidalinti.

Jonas Balsys — pirmaujantis ūkio traktorininkas. Valdo jis „MTZ-50“. Pernai Jonas buvo įsipareigojęs padaryti 820 sutartinių hektarų, o padarė 1082 hektarus. O kiek tų hektarų susidarytų per 22 darbo ūkyje metus?

Kolektyve paperka Jono Balsio nuoširdumas, atidumas, domėjimasis visais įvykiais. Kartu su kitais ūkio mechanizatoriais jis su ūkio įteiktu kelialapiu pabuvojo Kryme, susipažino su nuostabia jo gamta, kultūros ir meno paminklais, lankėsi didvyriškoje Bresto tvirtovėje.

Vakarais po darbo Jonas Balsys mėgsta skaityti laikraščius, žurnalus, pažiūri įdomesnes televizijos laidas. Aktyviai jis dalyvaudavo ekonominės mokyklos užsiėmimuose, o šiemet lanko komunistinio darbo mokyklą.

Su Jonu Balsiu mudu seni pažįstami. 1958-aisiais, kai pradėjau dirbti ūkyje agronome, Jonas jau vairavo traktorių. Pirmaisiais darbo metais neretai tekdavo su žemdirbiais tartis, kur ir kokius darbus pirmiausiai pradėti, nes jie pažino ūkio laukus, žinojo, kur kokia kultūra geriau dera, kuriuos plotus galima pirmiausia pradėti purenti. Visada gerai argumentuotai imdavo kalbėti Jonas Balsys. Jau tada supratau, jog tai žodžiai žmogaus, mylinčio žemę, žinančio žemės ir gamtos santykių kaprizus. Pirmasis išpūdis neapgavo. Jonas Balsys toks ir yra.

Balsiai — gerbiami ūkyje žmonės. Jie ne kartą pelnė kolūkio valdybos apdovanojimus, jų krūtinės puošia socialistinio lenktyniavimo nugalėtojų ženklai. Be to, Jonas apdovanotas medaliu „Už pergalę Didžiajame Tėvynės kare“, jubiliejiniu medaliu.

Mūsų kolūkis kasmet pasiekia vis geresnių gamybos rezultatų. Visose mūsų darbo pergalėse didelis ir Balsių indėlis.

Santeklių karčema: Klausiate — atsakome // Vienybė. — 1980. — Kovo 27. — Visas tekstas:

„1975 metais „Vienybėje“ skaitėme straipsnį „Senosios karčemos jaunystė“, kuriame buvo rašoma, jog „Raudonosios vėliavos“ kolūkio teritorijoje esanti sena karčema bus restauruojama, jog čia įsikurs valgykla, svetainė, viešbutėlis.

Praėjo keletas metų, tačiau ji nerestauruojama. Ar bus ši karčema restauruota?“, — klausia Klyšių kaimo gyventojas K. Gricius.

Atsakyti paprašėme rajono Liaudies deputatų tarybos vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoją S. Nagį.

1975-aisiais metais Santeklių karčemą buvo numatyta restauruoti, tačiau paminklų apsaugos specialistų patarimu ši vietinės reikšmės architektūrinį paminklą nutarta restauruoti, perkėlus jį į Papilę. Tam pritarė Lietuvos TSR Kultūros ministerija. Papilės paukštininkystės tarybinis ūkis užsakė projektinę dokumentaciją. Ją ruošia Paminklų konservavimo institutas.

Po to, kai projektas bus baigtas, prašysime Klaipėdos restauracines dirbtuves pradėti karčemos atnaujinimo darbus.

Budrys V. Gyvenimas prie kryžkelės: [Vanda Jasutienė] // Vienybė. — 1980. — Spal. 4: ir V. Jasutienės nuotrauka. — Visas tekstas:

Daubiškių aštuonmetės mokyklos kieme nebuvo įprasto triukšmo. Ramu, tik šlama rudenėjantys medžiai, tik kyla baltas rūkas šalia lietaus išplauto vieškelio. Pasitinka mane tylus koridorius, mediniai laiptai į antrą aukštą, klasės ir mokytojų kambarys. Nedažnai į šią mokyklą užklysta svečiai.

Mokykla mane palydėjo taip pat, kaip ir sutiko. Ta pati vėjo daina medžių lapuose, toks pat padūmavęs kelias. Juo kasdien praeina gausus mokinių būrys, juo kasdien į mokyklą skuba ir mokyklos direktorė Vanda Jasutienė. Jau dvidešimt pirmi metai.

Kryžkelė. Kelias veda į Mažeikius ir Ventą, atsiskiria vieškelis į Akmenę. Stabteliu. Prisimenu pokalbį su Vanda Jasutiene. Kokios buvo jos gyvenimo kryžkelės?

Vaikystėje kiekvienas turime didelių, sparnuotų svajonių. O gyvenimo sukuryje svaja tarsi sužeistas paukštis kartais būna priversta nutūpti.

Dažnai, ypač žymių žmonių, klausiamo, ar jie nesigaili pasirinkę tokį gyvenimo kelią. Jei tave gerbia ir myli, jei turi didelį autoritetą, abejonių nekyla. Nepeikia savo pasirinkimo ir Vanda Jasutienė, nors nelengvai viskas klojosi. Vanda mielai prisimena pirmus mokytojavimo žingsnius. Tiesa, toji pradžia buvo su didele įžanga. Tai ne šiandieninis mokytojas — iš mokyklos suolo į institutą, o iš jo vėl į mokyklą. Ir šiandien jos akyse stovi karo nuniokota Klaipėda, ugnyje paskendusio mokykla, kurioje išmoko pirmą raidę ir pasaulį pažinti.

Karas Vandai kaip ir daugeliui ryškiai įsirėžė atmintin. 1947 metais ji ryžosi palikti gimtąjį miestą. Kitos išeities nebuvo. Šeima gausi, ji — viena iš penkiolikos vaikų. Norėjo mokytis, tačiau pačiai reikėjo užsidirbti ir duoną. Su ryšulėliu atkeliavo pėsčia į Kretingą.

Taip prasidėjo pirmieji pedagoginiai žingsniai. Vanda — nepažįstamų, tačiau labai mielų ir artimų vaikų būryje. Retą šeimą nepalietė žiaurus karo kalavijas. Vaikai, vos pradėję žengti pirmą žingsnį, jau mokėjo ir neapkęsti. Kretingoje ji vakarinėje mokykloje įsigijo brandos atestatą, o dar po keleto metų jai įteikė Klaipėdos mokytojų instituto diplomą. Gavo nukreipimą į Raseinius. Nepažįstamas miestas ir žmonės. Kaip sutiks? Na ir mokykla — ne vaikų darželis. Direktorius lydima, įžengė į užiančią klasę.

Pedagoginio darbo pradžioje Vanda Jasutienė suprato, kad vaikams, be mokslo žinių, reikia duoti dar kažką daugiau. Klasėje privalėjo būti griežta ir reikli, principinga, tačiau kartu reikėjo rasti raktą į vaikų širdis, o čia padėti tegalėjo jautrumas, šypsena, motiniška meilė.

Po pamokų dažnai užtrukdavo mokykloje, su vaikais vaikštinėjo po miškus.

Nepajuto, kaip prabėgo pirmieji darbo metai. Miela tapo mokykla, jos kolektyvas...

Direktorė apeina tuščią klasę ir staiga stabteli.

— O tie suolai šioje mokykloje nuo penkiasdešimtųjų pabaigos.

Pirmieji mokiniai, sėdėję juose, be abejo, ši rudenį lydėjo į mokyklą savo vaikus...

Dažnas ruduo Daubiškių aštuonmetės mokyklos mokiniams prabėga kolūkio laukuose. Vanda Jasutienė, lankydamasi įvairiuose susirinkimuose, pasitarimuose, girdėdavo dejuojant kolūkio vadovus, kad jaunimas, vos baigęs mokyklą, skubą į miestą.

— Nejaugi nemokame vaikams įskiepyti meilės žemei? — ne kartą skūsdavosi Vanda. — Rašome rašinėlius apie gimtąjį kaimą, dirbame...

V. Jasutienė, pradėjusi vadovauti mokyklai, nusprendė, kad vaikai patys turi pajusti darbo skonį, sužinoti duonos vertę.

— Neišlaikys vaikai, išsigąs... — abejojo kolegos.

Kas rudenį moksleiviai traukia į „Raudonosios vėliavos“ kolūkio laukus. Vien šiemet iš dvidešimties, baigusių aštuonmetę, aštuoniolika išvyko mokytis žemės ūkio specialybių. Vanda neabejoja — daugelis grįš į gimtąjį kolūkį.

Vanda Jasutienė jau ruošiasi naujiems mokslo metams partinio mokymo sistemoje. Ilgus metus ji dirba nelengvą propagandistės darbą „Raudonosios vėliavos“ kolūkyje. Nuo šešiasdešimtųjų metų ji renkama šio kolūkio partinės organizacijos sekretoriaus pavaduotoja.

LKP rajono komiteto politinio švietimo kabineto vedėjas J. Kumpikevičius šiltai atsiliepia apie Vandą Jasutienę:

— Daugiau mums tokių propagandistų, sugeba ji nešti partijos žodį, moka įtikinamai reikšti mintis.

...Autobusas smagiai rieda juodu asfaltu. Vanda pakyla.

— Vairuotojau, paleisk ją prie kryžkelės, — kažkas juokais perspėja vairuotoją.

Laurinavičius J. Kai kūrėsi kolūkiai // Vienybė. — 1980. — Spal. 21. — Tekste: „Tų pačių metų [1948] gruodžio 11 d. kolūkis susikūrė Viešnių valsčiaus Gyvolių kaime. Jis buvo pavadintas Žemaitės vardu. Kolūkio pirmininku žemdirbiai išrinko Tada Šaulį. [...] 1948 m. gruodžio 23 d. Viešnių valsčiaus Palnosų apylinkėje susikūrė „Raudonosios vėliavos“ kolūkis. Pirmininku žemdirbiai išrinko Joną Uščiną. Kolūkis turėjo 17 arklių, 17 karvių, 36 kiaules, 15 plūgų, 16 vežimų.”

Baltrušis J. Monologas prie Nežinomojo kapo: Publicistiniai apmąstymai // Vienybė. — 1980. — Lapkr. 7: P. Medzelo nuotraukose: Benediktas ir Morta Denisevičiai; Palnosų gyvenvietės fragmentas. — Visas tekstas:

Pažliugęs vieškelis kaip styga dalija jau šalnų išdabintus, rudenio spalvom išmargintus „Raudonosios vėliavos“ kolūkio laukus. Pro mašinos langus tarsi kažko išsigandę bėga elektros stulpai, retos sodybos. Tereikia stabtelėti, ir pamatysi, kokios jos vienišos, kad niekaip neatsispirsi pagundai prisiliesti prie jų žilosios praeities. Ir prie ne taip tolimos praeities, kai ant šių pakelėm nužirgliojančių stulpų pakibo arterijos, kuriomis į tolimą Lietuvos kaimelį atkeliavo Didžiojo Spalio šviesa. Kur žengtum, kur bestatytum koja, visur rasi Tavo pėdą, Nežinomas kary. Tai Tu, nebodamas mirties, nešei Pergalės vėliavą. Ir šiandien aš atėjau pas Tave papasakoti apie gyvenimą, už kurį prie žemės priglaudei savo galvelę.

„Raudonosios vėliavos“ kolūkio istorija niekuo nesiskiria nuo kitų. Tai tarsi respublikos veidrodys, kuriame atsispindi Tavo brolių, sūnų, anūkų darbas. Stabtelėjime Ašvėnuose prie pačio jauniausio rajone paminklinio akmens. Ant jo parašyta, kad 1975 metų lapkričio mėnesį šiame ūkyje buvo nusaustas penkiasdešimt tūkstantasis rajone hektaras dirvų. Ką reiškia penkiasdešimt tūkstančių? Tai, kad iš šių plotų žemdirbys nuims kur kas didesnę derlių. Plačiuose laukuose galės dirbti galinga technika, vienas žmogus padarys tiek, kiek anksčiau visas kaimas neįstengdavo.

Palnosai. Prie pat kelio puikuojasi ištaigingi namai. Čia kuriasi centrinė kolūkio gyvenvietė. Asfaltuotos gatvės, kurioms žmonės jau ir pavadinimus sugalvojo. Naujoviškus, džiaugsmingus... Žmonės, kuriems likimas nei vargo, nei sunkumų negailėjo, dabar gyvena šviesiuose, centralizuotai apšildomuose namuose. Žemė brandina ne tik grūdą, bet ir naują gyvenimą. O gyvenimas keičia žmonių pažiūrą į darbą, į žemę. Atmenu, kartą per javąpjūtę užkalbinome pirmaujančią ūkio kombainininką Vytautą Mašecką. Jis pasakoja apie darbą ir vis į padangę dairosi. Pagavęs jo žvilgsnį, dirstelį į kolūkio pirmininką Petrą Bukauską. Supratę vienas kitą, stengėmės kuo greičiau baigti pokalbį.

— Kai dangus nusigiedrija, mūsų vyrai ir rūkymą pamiršta. Visi kaip vienas už kiekvieną centnerį grūdų kovoja, — paaiškino vėliau ūkio vadovas.

Tada tik Jūs, ateities vėliavnešiai, tikėjote, kad žmogui bus visų švenčiausias žodis „Darbas“. Bet visko negalėjote numatyti. Suprantama, net ir didžiausias optimistas negalėjo patikėti, kad kaime kaip grybai po lietaus dygs mūrai, kad per keturiasdešimt metų šiaudastogė Lietuva taps mūrine.

Pasisvečiuokime pas vieną mūsų dienų naujakurį. Benediktas ir Morta Denisevičiai į gyvenvietę persikėlė prieš trejetą metų. Gyveno jie nepertoliausia nuo to akmens, kurį rajono melioratoriai pastatė nusausinto penkiasdešimttūkstantojo hektaro proga. Morta, kiek sveikata leido, dirbo kolūkio laukuose, prižiūrėjo gyvulius. Benediktas taip pat arė kolūkio žemę ir sėjo, vėliau sargavo. Dabar abu išėjo į užtarnautą poilsį. Jų pradėtą darbą tęsia penki vaikai. Net trys sūnūs pasiliko gimtajame ūkyje. Stanislovas — traktorininkas, vagoja plačiuosius laukus, Juozas vairuoja automašiną, o Alfonsas stato namus. Tokius pat gražius, kaip ir tėvų.

Paprastas gyvenimas, bet kiek jame niuansų. Žmogui reikėjo nugalėti psichologinį barjerą. Daug laiko praėjo, kol suprato, kad svarbiausia — ne tik savas daržas. Ir žmogus ryžosi atsisveikinti su senomis, plačiaskarėmis liepomis, sodeliais ir apsigyventi su visais — draugėje. Nenurimo ir čia, sukūrė tokį grožį, kad sunku atsistebėti. Ne veltui M. ir B. Danisevičių sodyba šiemet iškovojo prizinę vietą. O tokių likimų mes rasime ne vieną. Pastaraisiais metais noriai žmonės keliasi į gyvenvietę, neraginami puošia savo kiemus. Vien tik per šiuos metus kolūkyje jau pastatyta šešiolika namų. Prie vietinio reljefo darniai prisiderino naujoviški Alytaus skydiniai nameliai. Čia apsigyveno Karolio ir Elenos Babenskių, Juozo ir Genės Valeišų šeimos, jaunos specialistės Vincenta Kontautaitė, Alvyda Navickaitė ir Zina Augustinaitė. Ruošiasi įkurtuves švęsti Juozo ir Onos Gramų, Antano Dargio ir kitų kolūkiečių, šeimos.

Darbo žmogumi rūpinasi valstybė, kolūkis. Jam nereikia bijoti, kad jo sodybą išvaržys. Atvirkščiai, žmogui tereikia iš karto sumokėti 20 proc. pastatų sąmatinės vertės. Dalį kainos padengia valstybė, o likusius galima gražinti per dvidešimtį metų.

Sunku pasakyti, kokia Palnosų gyvenvietė bus kito penkmečio pabaigoje, kokie žmonės joje gyvens. Žinau viena — darbštūs ir sąžiningi, mylintys savo gimtąją žemę. Ir gyvenvietė neatpažįstamai pasikeis. Per vienuoliktą penkmetį planuojame pastatyti dar apie 54 namus, iš kurių 11 bus surenkami, skydiniai. Žodžiu, dar gražiau sužydės gyvenimas, nepažins sraunioji Venta savo pakrančių.

Pasikalbėkime apie tai. Štai mes jaukiame partinės organizacijos sekretorės Elenos Babenskienės kabinete. Ji visą laiką gyvena ateitimi, ir žmones moko, pratina žvelgti į rytdieną. Kokį jūs įsivaizduojate ateities žemdirbį?

— Gražų darbe ir buityje. Atsikračiusį blogybių, prietarų...

Gražų... Jau dabar ryškėja pirmieji šio grožio daigai. Kiekvienais metais gyvenvietės tvarkymui kolūkis skiria po 3000—4000 rublių. Ir žmonės apgalvotai išnaudoja šias lėšas. Malonu užėti į Vitalijaus ir Vlado Dačkauskų, Kazio ir Antano Lūšių, Irenos ir Antano Deniušių, Danieliaus ir Genovaitės Kojelių, Vytauto ir Reginos Opulskių, Gyvolių gyvenvietėje — Zigmo ir Birutės Saunorių, Stepono ir Elzės Mačių ir daugelio kitų sodybas. Žmogui grožis tampa kasdieniniu poreikiu, geru padėjėju gyvenime ir darbe.

Žmonės stengiasi, kad jų naujieji namai puoštųsi įvairiaspalviais žiedais, skendėtų žalumoje. O kas gyvenime pasodino nors vieną medelį, tas pakels ir lauke paliktą varpą, šalikelėje nukritusį šieno kuokštelį, to nereikės mokyti tos puikios savybės, kurią pagarbiai vadiname šeiminingumu.

Gaila, kad taip anksti mus palikai ir aš niekada nesužinosiu Tavo vardo. Tik papasakojau Tau apie mažą Gimtinės lopinėį, kur Tau amžiais šnarės pakelės berželiai. Ir mes visada prisiminsime Tavo pradėtą kelią — kiekvieną Spalį raudonu šilku pagerbsime kritusiųjų atminimą. Ant kiekvieno obelisko žmonės užrašys jūsų vardus. Paskui juos su pagarba tars Lietuvos miestai ir kaimai,

[Ona Jasutienė] / P. Katausko nuotraukos // Vienybė. — 1981. — Bal. 4. — Tekste po nuotraukomis: „Rytoj po televizijos programos „Laikas“ koncerte matysime ir mūsų rajono atstovus — Palnosų kultūros namų dainininkę O. Jasutienę bei duetą iš Kruopių...”

Lungys R. Tai slaunos vestuvės, galybė svečių... // Vieniybė. — 1981. — Geg. 30: ir O. Jasutienės nuotrauka. — Tekste: „Apie piršlį melagį linksmą dainelę traukia senoji Palnosų dainininkė O. Jasutienė.”

Juozapavičienė Melanija. Šviestis ir šviesti // Vieniybė. — 1981. — Gruod. 31. — Tekste: Palnosų kaimo biblioteka ir bibliotekininkas Bronius Kerys.

Ruškys Vytautas. Po rajoną — dviračiais // Vieniybė. — 1982. — Saus. 19: Autoriaus nuotraukoje: Viliošių kaimo gyventojas B. Švažo pirtis — tolimos praeities liudininkė. — Tekste:

Viliošių kaime anksčiau, matyt, gausi buvusi Švažų giminė. Ir dabar tebestovi Ventos pakrantėse medžiais apaugusios kelios jų sodybos.

— Prieš keletą metų tai vieni, tai kiti ragino keltis į gyvenvietę, — pasakoja Stasys Švažas. — O kur aš, pensininkas, beesiu, čia esu pripratęs.

Pripratęs prie savo medinio namo, sodo, aukštų senų medžių. Nenorėtų skirtis ir džiaugiasi, kad tas kalbas beveik visi užmiršo, gal jau nebejudins. Raminome senuką, kad jau praėjusi beatodairiško sodybų kilnojimo kampanija, kad sodybų kėlimas nėra savitiksliis dalykas. Svarbiausia, kad netrukdytų laukų dirbti ir patiems žmonėms būtų patogiu. Juk Kuršėnų—Mažeikių plentas čia pat, o žemdirbiams tikrai netrukdo, nes sodybos prigludusios Ventos slėnyje.

Už kelių šimtų metrų kito Švažo, Beno, sodyba. Tos tikrai niekas neturėtų griauti ir šeiminkų raginti kitur kraustyti. Prie svirno ir pirties pritvirtintos lentelės, skelbiančios, jog tai architektūriniai paminklai ir yra saugomi valstybės. Bet vėl kita bėda — ar bebus verta saugoti, nes šeiminkas tvarkosi kaip jam patogiau: svirną jau visą uždengė šiferiu.

Ruškys Vytautas. Po rajoną — dviračiais // Vieniybė. — 1982. — Saus. 21. — Nr. 9. — Tekste:

Ir pirtelės tik vienas stogo kraštas išsaugojo šiaudų, medinių lentelių priedangą. Tai mūsų senojo kaimo relikvai, negi ir juos pasiglemš naujųjų pertvarkymų banga?

— Sužinojo „Raudonosios vėliavos” kolūkio valdyba, kad reikia tuos pastatus remontuoti, davė rugių — denkis stogą. Bet kur aš užsiimsiu. Reikia ir laiko, ir sugebėti. Be to, tai ne vieno žmogaus darbas. Uždengiau šiferiu.

Patogiau, tvirčiau, greičiau. Tokiais principais žmogus rėmėsi gilioje senovėje, tokie išliko šiandien, tad, atrodo, nebūtų dėl ko priekaištauti ir šios sodybos šeiminkui. Jam irgi reikia gyventi. O tą grožį, prisiminimus apie senovę norime turėti visi. Visų reikia pagalbos.

Žinoma, galima priekaištauti paminklų apsaugos žinyboms, apylinkės, kolūkio pareigūnams, kaltinti dėmesio stoka. Bet lazda turi du galus. Turėtume pareikalauti atsakomybės ir iš paties B. Švažo. Jis tiesioginis senovės relikto šeiminkas, išpareigojęs saugoti šį liaudies turtą.

Netrūko feodalinėje Lietuvoje tuo metu bent pačių valstiečiams prieinamiausių pasilinksminimo, jei vadintume šių dienų terminais, įstaigų smuklių. Jose žmogus dažniausiai palikdavo ne tik savo sielą, nes čia išliedavo pašnekovams savo pergyvenimus ir „filosofijas”, bet ir paskutinius marškinius. Netrūko tokių smuklių ir Žemaitijoje, ir mūsų rajone. Žmonės jas puikiai prisimena. Tik kai paklausėme B. Švažo, gal netoliese yra išlikusi kokia buvusi smuklė, net nustebome:

— Yra, ir dirba, — žvilgtelėjęs į laikrodį, tarė žmogus ir pradėjo aiškinti, kaip iki jos nukakti.

Vis dėlto spėjome susivokti, kad tokiu vardu viliošiškiečiai vadina savo kaimo parduotuvę, kur galima nusipirkti ir išgerti, ir užkąsti. Tačiau mums reikėjo tikros buvusios karčemos. Taip, tokia buvusi čia pat, bet dabar tik medžiai belikę. Žydas ją valdęs, batus taisęs, o jų savininkus vaišinęs už gryną pinigą. Vėliau gyvenę Pranas ir Domas Stulpiniai, bet dabar savo amžių atgyvenusi smuklė nugriauta.

Užtat kitą dar radome Palnosų gyvenvietės Santeklių gatvėje. Tiesa, gerokai pakiūžusi, stogas jau šiferiu dengtas, nes šiame name irgi žmonės gyvena. Ir jos nebeilgas amžius. Aplink kyla gražučiai baltučiai mūriniai namukai, dar labiau pabrėždami senojo namo skurdumą. Tad neatsitiktinai senosios karčemos pastatas numatomas restauruoti ir perkelti į Papilę.

Rozga Leopoldas. Žmogaus širdies dosnumas // Vienybė. — 1982. — Geg. 4: ir E. Babenskienės nuotrauka. — Tekste: E. Babenskienė „trylika metų, kai čia, Palnosuose, dirba pirmininko pavaduotoja politiniam masiniam darbui ir vadovauja partinei organizacijai.” Raudonosios vėliavos kolūkis.

Brikas A. Brolių žemė // Vienybė. — 1982. — Liep. 29. — Tekste: Jonas Meškys. Jo sūnūs Stasys, Vytautas, Robertas. Raudonosios vėliavos kolūkis. Ašvėnai, Palnosai.

Bukauskas Petras („Raudonosios vėliavos” kolūčio pirmininkas). Tvirtas žingsnis // Vienybė. — 1982. — Spal. 9.

Žinios apie kolūkius / Pateikė „Raudonosios vėliavos” kolūčio ekonomistė Regina Šiurkuvienė 1983 metais. — Tekste:

1948-12-28 susikūrė „Raudonosios vėliavos” kolūkis. Palnosų, Padvarių, Daubiškių kaimai ir dalis Santeklių kaimo.

1949-03-26 susikūrė Karolio Požėlos vardo kolūkis. Palnosų, Santeklių kaimai ir dalis Daubiškių kaimo.

1953 m. kovo mėnesį prie „Raudonosios vėliavos” kolūčio prijungtas kolūkis „Laisvė”.

1956-03-26 nuo „Raudonosios vėliavos” kolūčio atjungtas buvęs kolūkis „Laisvė”.

1949-03-22 susikūrė kolūkis „Galybė”. Bugių, Ašvėnų ir Meižių kaimai.

1950-08-20 kolūkis „Galybė” prijungtas prie „Vienybės” kolūčio.

1956 metų pabaigoje — 1957 metais buvęs kolūkis „Galybė” atjungtas nuo „Vienybės” kolūčio ir pavadinamas kolūkiu „Ašvėnai”. Bugių, Ašvėnų ir Meižių kaimai.

1964-01-30 kolūkis „Ašvėnai” prijungtas prie „Raudonosios vėliavos” kolūčio.

1975-01-03 kolūkis „Pavenčiai” prijungtas prie „Raudonosios vėliavos” kolūčio.

1979-03-26 Julijos Žemaitės vardo kolūkis prijungtas prie „Raudonosios vėliavos” kolūčio.

Krasauskaitė-Starkienė B. Trys vasaros Akmenės žemėje // Vienybė. — 1983. — Vas. 12. — Tekste:

1980—1982 metais Konservatorijos studentai užrašinėjo dainas, muziką. „Pirmoji ekspedicija (vadovė muzikologė Z. Kelmickaitė) patyrinėjo Viekšnių apylinkes. [...] Ypač noriai dainavo Palnosų kaimo gyventojai. Savitu repertuaru ir dainavimo stiliumi pasižymi dainininkės Antanina Kristinienė ir Ona Jasutienė. Antanina Kristinienė, nepaisant garbingo amžiaus (84 metai), išlaikiusi jaunatvišką balsą, turi puikią atmintį. Jos pateiktų dainų variantai pasižymi poetinio teksto pilnumu. [...] Paraleliai atskleidžiami paukščių ir žmonių gyvenimo vaizdai O. Jasutienės pateiktoje dainoje „Augo girioj serbenta”. [...] Vertingų vaikų žanro dainų pateikė Rozalija Žalienė ir Elzbieta Mačienė iš Gyvolių kaimo. [...] Platus Onos Vaikasienės iš Gudų kaimo repertuaras. [...] Ona Bružienė [Ašvėnų kaimas] padainavo ir nuotaikingų vaikų žaidimų. [...] Vertas dėmesio Ievos Stumbrienės iš Sovaičių kaimo repertuaras. Retu radiniu galima laikyti dainininkės pateiktą piemenų oliavimą „Oi, ginali, ginali”. Šis kūrinėlis Viekšnių apylinkėse sutinkamas pirmą kartą.” — Pirmos dalies tekstas:

1980—1982 metais LTSR valstybinės konservatorijos studentai, vadovaujami liaudies muzikos laboratorijos darbuotojų bei konservatorijos dėstytojų, atliko folkloro praktiką mūsų rajone. Trijų vasarų darbo kraitis nemažas — Valstybinės konservatorijos liaudies muzikos fondus papildė 2163 liaudies dainos ir instrumentinės muzikos kariniai.

Rajone užfiksuotus liaudies kūrybos lobius redakcijos prašymu komentuoja LTSR valstybinės konservatorijos studentų pernykštės ekspedicijos vadovė, liaudies muzikos laboratorijos redaktorė B. KRASAUSKAITĖ-STARKIENĖ.

Viekšnių apylinkėje

Pirmoji ekspedicija (vadovė muzikologė Z. Kelmickaitė) patyrinėjo Viekšnių apylinkes. Ekspedicijos vadovė, pasiremdama dainininkų pastabomis, padarė reikšmingą išvadą, jog šiame krašte itin daug dainuodavo vyrai. Pavyzdžiui, pačios populiariausios ekspedicijos metu užrašytos dainos „Koks tin lingvas poilsėlis“, „Oi, broli mona“, „Žaliuojo girelie slauni kirtėjeliai“, buvo pateikėjų pažymimos kaip „vyrų dainos“. Vyrų dainininkų ir dabar yra daug, bet noriai dainuoja nedaugelis. Pasak jų „reik susieit į kupetą, tada jau gal ir sušaukt“. Matyt, buvo daugiau paplitęs ansamblinis dainavimas. Plačiu spinduliu ekspedicijos dalyviai pasklido nuo Viekšnių miestelio. Aplankyti 36 kaimai. Šios apylinkės — senų kultūrinių tradicijų kraštas. Dainų pateikėjai nuovokūs, supratingi. Ypač noriai dainavo Palnosų kaimo gyventojai.

Savitu repertuaru ir dainavimo stiliumi pasižymi dainininkės Antanina Kristinienė ir Ona Jasutienė. Antanina Kristinienė, nepaisant garbingo amžiaus (84 metai), išlaikiusi jaunatvišką balsą, turi puikią atmintį. Jos pateiktų dainų variantai pasižymi poetinio teksto pilnumu.

Šiose apylinkėse užrašyta nemaža baladės apie Julijoną, „nutručijusią“ savo brolių, variantų. Nors baladės melodijos ir skurdokos, bet poetiniai tekstai įdomiai varijuoja. A. Kristinienės pateiktame variante į pirmą planą iškyla nedoro bernelio, sugundžiusio seserį Julijoną nunuodyti brolių, paveikslas. Veža brolelį per laukelį, o bernelis, jausdamas savo kaltę, vogčiom žiūri pro langelį. Baladės pabaigoj dėl brolio mirties jis apkaltina Julijoną: „Ar tu proto neturėjai, kad tu manęs jauno klausei?“ („Aukšti kalnai kadagynai“). Gražiais poetiniais įvaizdžiais atskleidžiama dviejų jaunų žmonių meilė baladėlėje „Susapnavau tokį sapną“. Bernelis, sužinojęs, kad jo mergelė negyva, žada pastatyti šalia kelio koplyčelę ir ten, o ne žvyrinėly, ją palaidoti. Didelis bernelio skausmas — jis nešoks, nedainuos, aukso žiedo nenešios tris metus ir tris dienas.

Vestuvinėje dainoje „Loja loja ruds šunelis“ deramasi dėl mergelės kraičio. Labai brangus rūtų vainikėlis — šeši tūkstantėliai. Gi bernelio kepurėlė — dvi trys grivinėlės. Mergelės rūtų darželis — jos jaunų dienų, laimingo gyvenimo pas motinėlą simbolis. Dėl to taip vertinamas ir rūtų vainikėlis — „Į man rūtų darželatį saulelė tekėjo, o par šias gydras nakteles mėnulis žibėjo“.

Kaip diena nuo nakties skiriasi mergelės gyvenimas motinėlės dvarely ir uošvių dvarely. Motinėlė dukrelei, grįžusiai vakare namo nuo lauko darbų, liepia eiti pailsėti. Uošvė be jokio gailėsčio taip prabyla: „Kelk, marte, varyk bundelę“.

Paraleliai atskleidžiami paukščių ir žmonių gyvenimo vaizdai O. Jasutienės pateiktoje dainoje „Augo girioj serbentą“. Dainoje atsiskleidžia liaudies požiūris į mergelės grožio, bernelio šaunumo vertinimo kriterijus. Sodžiu augo mergelė dėl gražiausio bernelio, kuris „po girią vaikščiojo, šviesį strielbą nešiojo, zuikelį tykojo“. Augo sodžiu bernelis dėl tos mergelės, kuri „daržely vaikščiojo, vainikėlį nešiojo, rūteles ravėjo“.

Vertingų vaikų žanro dainų pateikė Rozalija Žalienenė ir Elzbieta Mačienė iš Gyvolių kaimo: „Aa aa apa pa zuikis vaikus lingava“, „Lyn lyn, vaka varles ryn ryn“, „Petronelė, bėk bėk“. Paplitę čia vaikų dainos apie žvėrių ir paukščių vestuves: „Linksmumas eina per girias“, „Atbėg meška per lazdynus“, „Iš visų paukštelių gegutė puikiausia“.

Platus Onos Vaikasienės iš Gudų kaimo repertuaras. Dainininkė pateikė Žemaitijos regionui būdingų šienapjūtės dainų: „Skudrus mano dalgelis“, „Pjoviau šieną per visą dieną“. Dainininkė prisiminė retokai šiose apylinkėse pasitaikančią revoliucinę dainą „Paskutinį jau kartą šiandieną“.

Jau minėjome, kad šiose apylinkėse užfiksuota įdomių baladės apie Julijoną variantų. Dainininkės iš Ašvėnų kaimo Onos Bružienės pateiktame variante dėl nelaimės, ištikusios Julijonos brolelį, kaltinamos velnio akys, užbūrusios Julijoną. Baladės veiksmas vystomas labai nuosekliai. Kaip kino kadrai prieš akis slenka vienas įvykis po kito. Julijona, palikusi mirusį brolių, einą į kalnus vandrovoti, bet bernelio čia neranda — tai velnio žabangų būta. O. Bružienė padainavo ir nuotaikingų vaikų žaidinimų: „Ratu ratu — pupudukšt“, „Vir vir pelelė košelė“, „Nešu nešu šarkelė“.

Vertas dėmesio Ievos Stumbrienės iš Sovaičių kaimo repertuaras. Retu radiniu galima laikyti dainininkės pateiktą piemenų oliavimą „Oi, ginali, ginali“. Šis kūrinėlis Viekšnių apylinkėse sutinkamas pirmą kartą. Įdomus vaikų dainos apie kuisio nelaimę variantas „Iškrita kuisys iš oužouleli“. Sutaikyti susikivirčiusių gyvūnėlių atjojo raitas prūsokų vaitas. Jis norėjo teisti svirplį, išlaisvinusį muselą, kuri išgėrė arielkos butelį, skirtą kuisiui vaistams. Svirplys visai

nesiskaito su vaitu. Jis, ūsus pastatęs, parodė vaitui špygą. Supykęs vaitas išjojo atgal, o teismas taip ir neįvyko.

Žaismingoj humoristinėj dainelėj „Su savo patele išėjau grybauti“ pasakojama apie nepaprastą grybą lepšį, kurį beraudama grybautoja pati „sugriuvo“. To lepšio tikrai turėta stebuklingų savybių. Iš jo išvirus sriubą, nugraibius taukus, dar galima pamaitinti dirbančią laukuos šeimyną.

Dainoje „Oi, sesele, ką padarei“ atskleidžiamas liūdnas likimas mergelės, nutekėjusios už pijoko bernelio. Daina prasideda priekaištu mergelei, išmainiusiai rūtų darželį į bernelį, kuo toliau, tuo didesniu virsta kaltinimu pijokėliui, po pusės metų nešančiam pačios šliures mainyti į arielką.

Nenusileidžia kitiems ir gretimo Mažeikių rajono Užlieknės kaimo dainininkai. Pluoštą karinių-istorinių dainų pateikė Bronislava ir Zigmantas Virkučiai („Aušt aušrelė, šviesi pažarelė“, „Anoj pusėj Dunojėlio“, „Augin tėvas du sūneliu“ ir kt.). Nemaža įdainavo į magnetofono juostą Ona Gaudišienė. Jos repertuare vyrauja vestuvinės dainos. Vienose jų pasišaipoma iš piršlio („Piršlys, šelmis melagis“), kitose graudinama jaunoji, paliekanti savo rūtų darželį („Oi, seseli, sesereli“, „Šį vakarėlį nelinksma yr“). Dainininkės repertuarą pajvairina viena kita nuotaikinga vaišių daina („Uzbonelis skumba skumba“, „Oi, alau, oi, alau“).

Barasienė Teresė. Auga darbo pirmūnų gretos // Bibliotekų darbas. — 1983. — Nr. 4. — P. 11. — Tekste:

Kokia vieta socialistinio kaimo kultūroje tenka knygai ir bibliotekai — tai pagrindiniai klausimai, kuriuos rūpėjo išaiškinti Šiaulių zonos komisijai, susumuojant kaimo bibliotekų-filialų kultūrinės veiklos apžiūros rezultatus.

Kaimo kultūros židinys — šiais žodžiais galima apibūdinti kiekvieną biblioteką, tapusią apžiūros nugalėtoja savo rajone. Per trejetą metų atsiliekančią Palnosų (Akmenės raj.) biblioteką vedėjas B. Kerys neatpažįstamai pakeitė. [...].

Palnosų bibliotekoje šis darbas pradėtas nuo pagarbos knygai mokymo. Vedėjas B. Kerys pasakoja, kad, pradėjus dirbti bibliotekoje, teko aiškinti skaitytojams, jog iš bibliotekos paimtą knygą reikia gražinti laiku, nesuteptą, nesuplėšytą, nes jos laukia kiti. Daug dingusių knygų jis parnešė į biblioteką, surinkęs jas, besilankydamas skaitytojų namuose. Kolūkiečių susirinkimuose, politinio švietimo mokyklos užsiėmimuose taip pat kalbama apie pagarbą knygai. Prie bibliotekos veikia klubas „Noriu žinoti“, jo tikslas — sudominti vaikus knyga, išmokyti joje rasti atsakymą į dominantį klausimą. Klubo užsiėmimai vyksta visur — bibliotekoje, mokykloje, kultūros namuose, pievoje, miške, ūkio dirbtuvėse ir kitur — priklausomai nuo to, kokią temą pasiūlo klubo nariai. Užsiėmimams vaikai ruošiasi patys, kaupia medžiagą, nagrinėja pasirinktą temą. Taip jie išmoksta naudotis žodynais, žinynais, kitais informaciniais leidiniais, taip ugdoma jų pagarba knygai. Apie vaikų skaitymą, knygos vietą šeimoje kalbama mokyklos tėvų susirinkimuose.

Kriščiukaitienė [-Biržietytė] Gražina. Gamyba ir kultūra: [Pokalbis „Kaimo seklyčioje“] // Komjaunimo tiesa. — 1983. — Geg. 12: ir nuotrauka. — Tekste skyrius:

Įžiebtime žiburį

Apie savo įkurtą eksperimentinį vaikų klubą Palnosuose Bronius Kerys kalbėjo atsargiai, tarsi tai, kas buvo sumanyta, dar būtų tik gležnutis pavasario daigas, iš kurio nežinia kas išaugs.

— Man vis atrodo, kad dabartinis vaikas apsuptas galybės draudimų, išpraustas į tam tikrus mokyklos, šeimos tradicijų rėmus, praranda savarankiškumą, iniciatyvą, tampa inertiškas. Taip gimė mintis įkurti eksperimentinį vaikų klubą. Pirmajame mūsų susitikime aš taip ir pasakiau vaikams: „Jei jūs patys norėsite turėti klubą, jis bus. O jei nerasite ką jame veikti — išsiskirstysime. Klubas juk eksperimentinis? Siūlykite, ką mes veiksime?“ Bandėme domėtis technine kūryba. Bet iš kur imsi detalių, o ir techninis žurnalas ne penktokui, šeštokui. Ėmėme domėtis filatelija, esame numatę aplankyti Naujojoje Akmenėje vieną šios veiklos entuziastą. Teatrinės studijos irgi plikomis rankomis nesukursi. Todėl bene geriausiai pavyko pačių vaikų organizuojamos diskotekos, o gal tiesiog vadinkim — šokiai. Jiems vaikai ruošiasi ypatingai kruopščiai, skaito, gilinasi, o paskui patys būna vedančiaisiais. Mūsų klube per penkiasdešimt

vaikų. Pati jauniausia Inga [Indrė] dar į mokyklą neina, bet be jos dar nebuvo nė vieno klubo užsiėmimo.

Prisiglaudėme kultūros namuose. Susitinkame du kartus per savaitę. Reikėtų magnetofono. Kolūkis kratosi. Kaip apiformins tokias išlaidas? Groju savo magnetofonu, aukoju savo laiką... Kartais imu pykti ant savęs — kam visa tai? Pakanka juk darbo bibliotekoje, bet ne — kažkas vis neduoda ramybės...

Kaip mūsų klubą vertina vaikų tėvai? Palankiai. Dar nė karto neatsitiko, kad vaikai būtų kokią šunybę iškrėtę. Sueinam, pasišnekam, pasiklausom muzikos. Kol kas tiek. O gal ne taip ir mažai?..

Iš tiesų laikas parodys, kokius interesus, kokius po linkius savyje atras Palnosų apylinkės vaikai ir kaip po dešimties, dvidešimties metų jie prisimins eksperimentinį klubą, kuriame viską jie darė patys. O ar daug tokių savarankiškumo pamokų jiems lemta patirti? Ar ne pernelyg dažnai mes, suaugę, norime organizuoti vaiko gyvenimą visiškai neleidami pasireikšti jam pačiam? Vaikas auga. Jis tampa jaunuoliu. Štai tada visi ir pamatome — tam mažai kas terūpi, labiau linkęs prie buteliuko kokioj „Ramunėj” ar „Vėjely” patupėti. Ir karčiai atsidūstame — dabar jau visas jaunimas toks. Tačiau ar rasi „vėjelių” kompanijoj jaunuolių, pamilusių žirgą, kartingą, knygą, žvejybą, turizmą... Vargu. Tad išiebkime jaunoje sieloje žiburį. Tegu jis šviečia ir mums, ir kitiems.

Sejavičienė Julija. Žvaigždžių šviesa žemėje: Konkursui „Tėvynei šlovę kuria darbščios rankos”: Apybraiža apie LKP RK narį, rajono XX partinės konferencijos delegatą, LTSR nusipelnusį žemės ūkio darbuotoją Petrą Bukauską // Vienybė. — 1983. — Lapkr. 22: ir P. Bukausko nuotrauka. — Visas tekstas:

Visas dangaus skliautas kaip sietynas. Stebuklinga rudens ranka uždega žvaigždes ir žvaigždeles. Tai jau raginimas kaimo žmogui — paskubėkite su darbais.

Pasigirsta tarsi svirties girgždėjimas. Virš galvos praskrenda paukščių pulkelis. Gailiai, gaudžiai skamba jų, traukiančių į pietus, atsisveikinimo giesmė. Petras Bukauskas ilgai žiūri į taisyklingą vorą. Ne, neatsitiktinai jau kelinti metai žašų pulkelis traukia virš jų gyvenvietės. Palnosų žiburiai turbūt irgi padeda paukščiams orientuotis nelengvame kelyje. Gyvenvietė kaip mažas miestelis. 450 žmonių įsikūrė. O juk, atrodo, neseniai pradėjo statyti.

Neseniai...

Viskas atrodo neseniai. Bet kartais taip ryškiai pastebi skubančius metus, kad jau atrodo, jog jie ne eina, o bėga, lekia, ir esi bejėgis juos sustabdyti. Kiek metų kolūkio valdybos posėdžiuose priešais jį sėdavo Morta Avižūnienė. Pagyvenusi, protinga moteris, su kuria visada buvo gera tartis, pasikalbėti, žemdirbio nuomonę sužinoti. Šiandien valdybos posėdžiuose tariasi su jos sūnumi statybininku Stanislovu.

„25-eri metai „Raudonojoje vėliavoje”. Jau ir vaikai išaugo, ir vaikų vaikai stiebiasi. Štai kiek aš metų Palnosuose”, — kartais peršasi mintis.

— Pamenu tą 1958-ųjų rudenį, kai mums atvežė Petrą Bukauską, — pasakoja traktorininkas Jonas Balsys. — Nebeskaičiavome kelintą pirmininką siulė. Tokia jau buvo mūsų laimė — padirbės pirmininkas porą metelių ir išvažiuoja. Ir vėl renkame naują. Kai pasakė, kad naujasis pirmininkas iš Aukštaitijos, iš Molėtų, irgi mostelėjom ranka: argi pritaps aukštaitis prie žemaičio... O pritapo. Ir dar kaip pritapo. Dvidešimt penkerius metus jis mums ir tėvas, ir brolis, ir sūnus. Viskas mums mūsų pirmininkas.

Gili žodžių potekstė. Viskas mums...

Gyvenvietės. Išsistatė jos Ašvėnuose, Palnosuose, Guduose. Kiek laiko, kiek nervų atėmė jų statyba, tik vienas jis, Petras Bukauskas, žino. O dabar širdžiai gera matant prie Ventos vingio naujojo kaimo peizažą. Mūrinio kaimo, visai ne tokio, viensėdžiais išsiblaškusio, koks buvo anais tolimais metais.

Dar šį penkmetį gyvenvietėje bus įrengtas centrinis namų šildymas. Kaimo žmogaus butis prilys miestiečių.

Fermos... Mažai jų beliko iš pirmųjų darbo metų. Visos naujos. Nebe fermos — kompleksai, su didele mechanizacija, su dideliais patogumais. Kad būtų lengviau jose dirbti, kad fermos

neatgrasintų žmogaus. Ir fermų teritorija asfaltuota, nebereikia purvo iki kelių bristi. Ne taip seniai statytos fermos, o jau ankštoka jose. Reikia karvidę Guduose statyti.

Reikia. Labai ir labai daug ko reikia. Kitaip pasijusi supančiotas tūpčiojimu vietoje ir neišsijudinsi žengimui į priekį. Gamybos plėtimui.

— Pirmininką visada slegia daugybė rūpesčių, tačiau nelinkęs jis jais guostis, dalintis. Viską savo pečiams krauna. Viską dėl žmonių, nes visas jo gyvenimas atiduotas žmonėms. Be mažiausio išskaičiavimo, be rezervo sau, — sako ūkio partinio komiteto sekretorė Elena Babenskienė.

Viskas žmonėms.

Jiems, jų patogumui, nauji valymo įrengimai, vandentiekio tinklai, asfaltuotos gyvenviečių gatvės, pirtis, nauji gyvenamieji namai. Jiems, jų patogumui pradedamas statyti originalaus projekto administracinis pastatas, kuriame įsikurs kolūkio valdyba, valgykla, kultūros namai. Senuosiuose Gudų kultūros namuose įsirengs sporto salę. Tegul sportuoja jaunimas, tegul žaidžia. Sveikame žmoguje turi būti viskas gražu — ir siela, ir rūbas, ir fizinė jėga.

Rūpindamasis žmonėmis Petras Bukauskas pirmiausiai prieš akis mato jaunimą, tėviškai globoja jį. Kas gi kitas, jei ne jaunimas, naujuosiuose kultūros namuose žiūrės teatrų spektaklius, klausysis koncertų, susirinks pavakaroti, pašokti.

— Darbštus, šaunus mūsų jaunimas. Geras tėvų tradicijas tęsia, — sako Petras Bukauskas. — Aš lenkiuosi žmonėms už jų darbą. Viską, ko pasiekėme, kuo didžiuojamės — jų rankos sukūrė.

Daugelį metų Justinas Šimkevičius statė namus ūkio gyvenvietėse. Tėvo darbą tęsia sūnūs Justinas ir Romas, trečiasis dirba traktorininku, o dukra melžia karves. Techniką valdo trys jauni broliai Andrijaičiai, du broliai Naručiai, Znutai, Jaraminai, Narščiai. Myli žemę tėvai, myli vaikai. Bene daugiausiai jaunimo dirba mechanizacijoje. Vidutinis ūkio mechanizatorių amžiaus vidurkis — 37-eri metai. Mechanizacija — didelė jėga. Mechanizatoriai — ūkio ateitis. Juos kaip akies krislą saugo ir brangina Petras Bukauskas. Brangina kiekvieną žmogų. Ir nusilenkti jiems yra už ką. Jų rankos išaugino ir sutvarkė linus. Už juos šiomet į ūkio kasą įplauks 183 tūkstančiai rublių. Jų rankos primelžė tūkstančius centnerių pieno. Šiomet už valstybei parduotą pieną ūkis gaus 849 tūkstančius rublių, už mėsą — milijoną 390 tūkstančių rublių.

Pirmininko kabinete puikuoja aštuonios vėliavos. Tarp jų yra Jelgavos rajono vėliava, kuri įteikiama mūsų žemdirbių kolektyvui, intensyviausiai vystančiam žemės ūkio produktų gamybą. Tarp jų yra vėliava, kurią žemdirbiai atminimui gavo kaip sąjunginio socialistinio lenktyniavimo nugalėtojai. Tarp jų yra dvi rajoninės — už pasiekimus augalininkystėje ir už gerą priešgaisrinį darbą. Ar ne jos geriausiai nusako įtempto darbo prasmę ir jo rezultatus.

Sunkoka kolūkio pirmininką rasti kabinete. Tai į fermas, tai į sandėlius, tai į padalinius išskubėjęs. Savarankiškai, gerai tvarkosi padalinių vadovai vyriausieji specialistai, tokie, kaip S. Bačiulis, A. Deniušis, S. Galkus, tačiau rūpi ir pačiam viską matyti, žinoti, su žmonėmis pabūti. Juk už viską — sėkmę ir nesėkmę — atsakai. Kaip vadovas ir kaip komunistas. Ir tolygiai dėmesį reikia paskirstyti — gamybai, žmonių auklėjimui, jų buičiai. Petras Bukauskas su žmonėmis jų džiaugsmo valandomis ir sunkaus praradimo minutę. Jis pirmasis tuose namuose, kai reikia atiduoti paskutinę pagarbą negrižtančiai išeinančiam, kai reikia ištiesti pagalbos ranką žmogui nelaimėje. Mato tai žmonės, vertina ir jau seniai reikalų nebeskirto į savo ir ūkio. Yra bendri visų reikalai.

Keitė žmogaus sąmonę laikas, keitė apmokėjimas už darbą. Anais tolimesiais metais, kai ūkiui vadovauti ėmė P. Bukauskas, žmonės už darbadienį gaudavo gramus, o šiandien melžėjų uždarbio mėnesinis vidurkis — 250 rublių. Žemdirbio atsakomybę, kolektyviškumą teko formuoti jiems, ūkio vadovams, partiniam komitetui, visiems šešiasdešimt šešiams ūkio komunistams, gamybos, žmonių auklėjimo, kaimo socialinėms problemoms paskirstant dėmesį, viską jungiant ir sprendžiant kompleksiskai.

Didelių darbų metai buvo tie 25-eri Petrai Bukauskui. Nebuvo kada sustoti, atsigręžti. Vis į priekį reikėjo skubėti. Ir dabar taip pat. Dar tiek daug sumanymų reikia įgyvendinti, dar tiek padaryti, kad vaikai atėję pakeisti tėvų, netartų priekaištaujancio žodžio, kad žemę į jų rankas galėtum perduoti kaip savo gyvenimu, savo mintimis išpuoselėtą kūdikį. O jėgos nebe tos. Vis dažniau save primena širdies negalavimai. Ir šį rudenį teko ligoninėje pagulėti. Bet neilgai. Pabučiavo Petras Bukauskas savo gydytojai ranką ir pasakė:

— Negaliu aš gulėti čia. Negaliu. Man reikia būti ūkyje, prie žemės, su žmonėmis. Tik ten aš tvirtas. Patikėkite...

Ir grįžo. Niekam neprasitaria pavargęs, sunegalavęs, nes ramybės, tikėjimo žodį kasdien reikia nešti kitiems, tavyje ieškantiems užuovėjos ar paguodos, gero žodžio ar šilumos. Ir žinantiems, kad tavyje ras visko, ko tą valandą trūksta.

Retomis, labai retomis progomis Petras Bukauskas prisisega Darbo raudonosios vėliavos, du „Garbės ženklų“ ordinus, medalius. Jam atrodo nekuklu didžiulis nuopelnais. Žmonės juk viską padarė. Jis tik buvęs tų didelių darbų verpete. Verpete, kuris iš savo sūkurio nepaleidžia ir šiandien.

Rytoj reikia važiuoti pas statybininkus. Ūkis Santekliuose pradeda statyti naują aštuonmetę mokyklą. Nori Petras Bukauskas tą dovaną padovanoti jo išugdytų, išaugintų vaikų vaikams.

Kad ir jie tvirtai jaustų po kojomis žemę. Kad laimingi žiūrėtų į žvaigždžių šviesą, kad išgirde virš savo galvų ilgesingą paukščių atsisveikinimo giesmę, suvoktų — ne tik žvaigždės gali jiems orientyru būti. Ir žiburiai žemėje...

Karo veteranai ir liaudies gynėjai, gyvenantys „Raudonosios vėliavos“ kolūkyje / **1984** metais žinias surinko Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Karo veteranai:

1. Erlickas Stasys, Antano, g. 1913 m.
2. Urbonas Jonas, Vlado, g. 1921 m.
3. Kriaučiūnas Alfonsas, Jono, g. 1921 m.
4. Malūkas Jonas, Juozapo, g. 1922 m.
5. Balsys Jonas, Jono, g. 1923 m.
6. Dagelis Feliksas, g. 1923 m.
7. Dačkauskas Vladas, Jono, g. 1924 m.
8. Jasmontas Alfonsas, Juozo, g. 1926 m.

Liaudies gynėjas:

1. Rimonis Kazys, g. 1924 m.

Balsys Jonas. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Okupacijos metu gyvenau Padvarių kaime su tėvais. Turėjome čia 10 hektarų žemės ūkelį. 1944 metais, vykstant mūšiams, vedžiau namo gyvulius ir buvau skeveldros sužeistas. Frontas praėjo ir mane jau gydė rusų gydytojai. Dėl to sužeidimo šaukimą į karinę tarnybą gavau tik 1945 metų sausio mėnesį. Sausio 6 ar 7 dieną atvažiavau į Mažeikių karinį komisariatą. Iš Mažeikių į Vilnių važiavome ilgai. Vokiečiai bombardavo Mažeikių geležinkelio stotį ir ilgai nebuvo traukinio. Iš Vilniaus išsiuntė į Kozelską, šešioliktąją lietuviškąją divizioną. Ten ruošė frontui, mokė. Kartą darbuose smarkiai peršalau ir mane paguldė į ligoninę. O tuo metu atėjo įsakymas vykti į frontą. Draugai išvažiavo o aš likau Kozelske ligoninėje. Nepakliuvo į frontą ir draugai — kol nuvažiavo iki Mažeikių, pasibaigė karas.

Iš Kozelsko mane išsiuntė į Maskvą, o iš ten į Možaiską, į miško darbus. Kartą, vežant malkas, mašina virto ir buvau sunkiai sužeistas. Išvežė mane į Maskvą, kur ligoninėje išgulėjau apie aštuonis mėnesius. Iš čia buvau demobilizuotas.

Dačkauskas Vladas. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Karo metu gyvenau Papilėje. Praėjus frontui, gavau šaukimą ir 1944 metų lapkričio 25 dieną atvykau į Šiaulių karinį komisariatą. Iš Šiaulių į Vilnių, o paskui į Kijevą. Kijeve tris mėnesius buvo apmokymai. Po apmokymų mus išsiuntė į frontą.

Atvykome į Latviją — Lūšę ir buvome paskirti į atsarginį rezervinį pulką. Čia išbuvome apie mėnesį. Tuo metu pasibaigė karas. Iš Lūšės mane išsiuntė į Šiaulių aviacijos pulką, kuriame, būdamas šaltkalviu mechaniku, išstarnavau dar 4 metus.

Dagelis Feliksas. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Iki karo gyvenau pas tėvus Akmenės rajono Klykolių apylinkės Kesių kaime. Buvome naujakuriai. Susikūrus Tarybų valdžiai, buvome gavę žemės iš turtingo ūkininko sklypo. Tėvas buvo kalvis, o aš jo padėjėjas. Pasidėjus karui, okupacijai, tas ūkininkas žemę atėmė.

1944 metų rudenį praėjo frontas. Netekau tėvo — susisprogdino ant minos. Ir tik 1945 metų kovo mėnesio pradžioje gavau šaukimą iš Mažeikių karinio komisariato. Ir pradėjau tarnybą Tarybinėje Armijoje. Mus, naujokus, išvežė į Vilnių, o iš ten pakliuvau į Gorkio srities miestelį Kulebakai. Kartu tarnavo daug lietuvių. Buvo numatyta mus siųsti į frontą, todėl apmokymai vyko dieną naktį. Buvau automatininkų būryje, pirmu numeriu prie lengvojo kulkosvaidžio. Tačiau į frontą pakliūti nepavyko, nes buvo daug belaisvių ir reikėjo juos saugoti. Dešimt belaisvių saugodavo du automatininkai. Vėliau atvežė belaisvių vlasovininkų. Tie buvo įsiėdę kaip jaučiai, gerai aprenkti užsienietiškom uniformom. Tuos reikėjo gerai saugoti. Jei kur vesdavo tai penkis vlasovininkus vesdavo šeši automatininkai. Vienas vlasovininkas buvo susirgęs, tai teko stovėti prie jo lovos sargyboje ligoninėje.

Čia ir karas pasibaigė. Vieną rytą mus išrikiavo, atrinko būrį ir staigiai išvežė į Jaroslavlį sritį remontuoti tiltų. Darbas buvo sunkus, viską nešiojom rankom.

1947 metais mane pervedė į Vilnių, šešioliktąją lietuviškąją divizioną. Čia buvo labai griežta disciplina, nes dauguma karininkų nebuvo fronte, jauni, laikėsi statuto. Iš čia 1947 m. vasario mėnesį buvau demobilizuotas. Po karo gyvenau Kepurlaukių kaime, į Palnosus persikėliau maždaug prieš 17 metų.

Erlickas Stasys. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Gimiau ir augau Palnosų kaime. Okupacijos metu stengiausi nesirodyti vokiečiams, slapsčiausi. Praėjus frontui, gavau šaukimą į Mažeikių karinį komisariatą ir 1945 m. sausio 6 dieną buvau paimtas į armiją. Iš Mažeikių ilgai važiovome į Vilnių. Nebuvo traukinių į tą pusę. Vilniuje išbuvome apie dvi savaites. Išvežė į Brianską, po to į Kozelską, buvome apmokomi kitose vietovėse. Paskutinė — Voronežas. Čia teko saugoti sandėlius, stovėti sargyboje. Iš čia 1945 m. lapkričio mėnesį buvau demobilizuotas.

Jasmontas Alfonsas. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Okupacijos metu gyvenau Renave Mažeikių rajone. Eidavau tarnauti į gretimus kaimus už pusvaikį, o paskui už vaikį. 1944 metais dirbau pas pusseserę Židikuose. Praėjus frontui, buvo iškabinti skelbimai dėl mobilizacijos visų vyrų nuo 18 iki 35 metų amžiaus, todėl į Mažeikių karinį komisariatą atvykau be šaukimo.

Iš Mažeikių mus išvežė į Vilnių, o iš ten į Baltarusiją, Vitebsko srities miestą Vetrinas. Čia buvome apmokomi, ruošiami frontui. Po apmokymų buvo medicininė komisija. Sveiki siunčiami į frontą, o sergantys siunčiami gydymui. Taip jau pasitaikė, kad susirgau furunkulioze, todėl buvau išsiųstas į Polocką gydymui. Ten gydantis pasibaigė karas. Pasveikęs vėl grįžau į Vetriną, savo dalį. Čia ištarnavau apie dvejus metus. Dažniausiai dirbdavau pagalbiniame ūkyje darže. Baigiantis privalomai tarnybai, išsiuntė į Vitebską tvarkyti milžiniškų sandėlių. Čia baigėsi mano tarnybos laikas, tad mane išsiuntė į Minską ir iš čia demobilizavo.

Malūkas Jonas. [Atsiminimai] / **1984** metais atsiminimus užrašė Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas B. Kerys. — Visas tekstas:

Iki karo gyvenau su tėvais Stočkų kaime ir tarnaudavau apylinkėse už pusvaikį. Prasidėjus karui, dirbau Medemrodėje. Viską mečiau ir skubiai sugrįžau pas tėvus į Stočkų kaimą. Čia ir praleidau okupacijos metus.

1944 metais praėjo frontas ir 1945 metų vasario mėnesį buvau iškviestas į Mažeikių karinį komisariatą. Iš Mažeikių kartu su kitais buvau išsiųstas į Vilnių, o iš ten į Kirovą.

Kirove tris mėnesius buvome apmokomi. Čia sužinojome apie karo pabaigą. Apmokymai buvo nutraukti ir mus išsiuntė į darbo batalioną Možaiske. Čia 3 mėnesius kirtome miškus. Kartą surinko visus, kurie truputį nusimanė statyboje, tame tarpe ir mane, ir išsiuntė į Maskvą. Čia dirbau statybose, vėliau stalių dirbtuvėse apie 9 mėnesius. Iš čia buvau demobilizuotas. Grįžau namo pas tėvus į Stočkų kaimą. Pradėjau dirbti traktorininku. Dirbau įvairiose vietose, kol, giminaičių kviečiamas, apsigyvenau Palnosų kaime.

Sejavičienė Julija. Prie Ventos krantų // Vienybė. — 1984. — Rugpj. 9. — Tekste: Statoma kolūkio kontora su klubu.

Gricius Z. Dienų prasmė: Konkursui „Tėvynei šlovę kuria darbo rankos“: [Justinas Maliukas] / A. Šarkio nuotraukoje: J. Maliukas // Vienybė. — 1985. — Rugpj. 10. — Visas tekstas:

Justinas Maliukas vadovauja „Raudonosios vėliavos“ kolūkio kompleksinei statybos brigadai. Jis jau daug metų statiniais puošia gimtojo ūkio gyvenvietes, yra darbštus, pareigingas darbuotojas.

Apybraižą apie Justiną Maliuką „Dienų prasmė“ ir kitas Statybininko dienai skirtas publikacijas skaitykite viduriniuose laikraščio puslapiuose.

Graži, vešlioje žalumoje paskendus, palei judrų Šiaulių—Mažeikių plentą baltamūriais namukais pabirusi Palnosų gyvenvietė. Iš antros pusės melsva juosta tolyn į motulės Baltijos glėbį amžinai skubanti ir nerimstanti Venta. Gražūs Palnosai vasarą, kai pasipuošia grožiui neabejingų palnosiškių moterų rankų globojamų gėlių žiedais ir daugiamečiais želdiniais, graži, kai laukus ir namų stogus apkloja akinamai balto sniego marška.

Justinui Maliukui, „Raudonosios vėliavos“ kolūkio statybos brigadininkui, tai ne vien prašalaičio akį traukiantis darbščių žmogaus rankų sukurtas jaukus kampelis, namų šiluma viliojantis gimtasis lizdas. Tai — jo gyvenimo prasmė. Prasmė, kuriai atiduoti gražiausi gyvenimo brandos metai.

Dabar turbūt ir pats Justinas nebeatsektų, kada panoros būti statybininku. Daugelis jo bendraamžių, Daubiškių aštuonmetės mokinukų, vos sulaukę pamokų galo, dumdavo pas tėvus ar vyresniusius brolius, ropšdavosi į traktoriaus ar mašinos kabiną ir spinduliuojančiomis iš laimės akimis rydavo kiekvieną vyresniųjų judesį, dėdavosi į galvą kiekvieną pamokymą. O kiek džiaugsmo būdavo, kai kartą kitą leisdavo kieme apsukti ratą, vakare išdidžiai įvinguriuoti mašiną į kiemą! Metai kiti, ir jau, žiūrėk, regi buvusį padaužą mechaninių dirbtuvių kieme, kaip lygus su lygiu besigalynėjantį su nauja, ne kiekvienam noriai paklūstančia technika.

— Nesužavėjo mechanizmai. Jau žymiai vėliau, paragavęs statybininko duonos, baigiau vairuotojų profesionalų kursus, bet teisės taip ir liko švarko kišenėje. Negaliu be statybų, — šypsosi Justinas.

Matyt, buvo „kaltas“ ir Justino tėvo, ilgamečio kolūkio statybos darbų vykdytojo pavyzdys. Kai tėvas vinguriuojančiu kaimo keliuku šlepsėdavo į darbą, sūnus tipendavo į mokyklą. Pakeliui suspėdavo nors minutei į kalkėmis ir betono skiediniu kvepiantį statybininkų būstą, ligi ausų užsimaukšlinti masyvų statybininko šalną ir, lyg atlikęs savotišką ritualą, palydėtas geraširdiškų vyrų pašaipėlių, įnirdavo į bendraklasių būrelį.

Kai 1965 metais baigė aštuonmetę mokyklą, jau buvo tvirtai apsisprendęs — bus mūrininku. Vilniaus šeštojoje miesto profesinėje technikos mokykloje kartu ir gelžbetonio konstrukcijų montuotojo kvalifikaciją įsigijo. Dar mokantis ir pirmą rimtą savo darbo įvertinimą išgirdo. Atsiuntė juos, keliolika jaunų vaikinukų, į Jonišio kilnojamąją mechanizuotą koloną. Oficialiai — priešdiplomine praktika. Neoficialiai — kur paskirs, ten ir darbuosies. Gal rimtan darban, o gal — plytalių kokiame nors baigiamame objekte rankioti. Vaikinams pasisekė. Pavasaris, kvalifikuoti mūrininkai už auksą brangesni. O čia, Žeimelyje, naujas kaimo profesinės technikos mokyklos mokymo korpusas per žiemą nė per plytą neūgtelėjęs! Pats kolonos viršininkas į savo kabinetą pasikvietė:

— Neapvilsit, vaikinai?

Vaikinai neapvylė. Kol gavo iškvietimus laikyti baigiamuosius egzaminus, spėjo, patyrusio meistro konsultuojami, visą antrą aukštą išmūryti. Nedažnai tokių nutikimų mokyklos istorijoje būta. Pusei gamybinės grupės buvo suteikta aukščiausia moksleiviams leistina pripažinti

darbininko kvalifikacinė kategorija — ketvirtoji. Jų tarpe ir Justinui. Nepamiršo joniškiečiai kuklaus, pareigingo vaikino. Pakvietė padirbėti pas save. Po to — Tarybinė Armija, Vilniaus statybos.

Berods, ir darbu, ir atlyginimu skūstis negalėjo, ir savą kampa valdžia žadėjo — neištvėrė. Patraukė gimtieji Palnosai. Atėjo į ūkį penktos kategorijos mūrininku, sostinės statybose ne vieną įmantrybę pamatęs, savo rankomis išbandęs įvairiausius statybos ir montavimo būdus. Tokie specialistai nesimėto. Pasiūlė vadovauti vienai iš penkių ūkio kompleksinių statybos brigadų.

— Nėdidukė mūsų brigada — šeši žmonės. Kai prieš dvylika metų atėjau į ūkį, joje jau darbavosi Juozas Palikevičius, Alfonsas Avižienis, vėliau prie mūsų prisijungė Antanas Butnorius, mano jaunesnysis brolis Romas. Taip pat mūrininkas, Mažeikių 50-ąją vidurinę profesinę technikos mokyklą baigęs. Prieš porą savaitių dar vieną — Vytautą Maliauską — priėmėm. Jaunas vyrukas, ką tik Tarybinės Armijos kario milinę nusivilkęs. Nieko, išmokysim. Bus iš jo statybininkas, — šypsosi Justinas.

Jau tapo tradicija, kad sudėtingiausi, daugiausiai įgūdžių reikalaujantys darbai atitenka Justino Maliuko brigados vyrams. Ir tąkart juos sutikau prie baigiamų įrengti 30 tonų automobilių svarstyklių. Vyrų jau buvo beveik užbaigę darbus ir dairėsi į kelią — bene atvažiuos „Mato“ gamyklos atstovas. Pirma pažintis su juo nelabai maloni buvusi. Išgirdęs, kad labai didelio darbų tikslumo reikalaujančius automobilių svarstyklių pamatus kloja ūkio statybininkai, ne juokais ėmė priekaištauti kolūkio specialistams: „Ką darot! Pirmąkart girdžiu, kad tokį objektą kolūkio statybininkai statytų!“. Bet, priekabiai patikrinęs kiekvieną atliktų darbų parametą, nusiramino. Darykit, kaip išmanot!

Ne jis vienas nepatikliai į kolūkio statybas dirščioja. Kasmet per 10 naujų namukų išdygsta centrinėje Palnosų ar tolimesnėje Gudų gyvenvietėse. Visi jie pastatyti kolūkio statybininkų rankomis. Kasmet ūkis tam išleidžia daugiau kaip 150 tūkstančių rublių. Bene didžiausias tokių statybų entuziastas — kolūkio pirmininkas Petras Bukauskas. — Nežinau, kodėl taip statybos ūkio būdu kratomasi, — gūžčioja pečiais pirmininkas. — Tiesa, rūpesčių ir vargo su jomis pakanka, tačiau kas be to... Ar geriau iš kiekvienos tribūnos ašaroti, kad, girdi, niekas statydintis neduoda, žmonės iš ūkio baigia išbėgioti? Be to, šis būdas ir daugiau gerų pusių turi. Dabar erdvaus šiuolaikinio išplanavimo, su visais patogumais namo rangovai be 30, o neretai ir be 40 tūkstančių statyti nesiima. O mes su savo vyrais retai dvidešimt tūkstančių sunaudojam. Dabar daug apie pagalbines gamybas kalbama. O mūsų statybininkai — kas, jei ne ta pati pagalbines gamybas? Ūkiui tai — trisdešimt porų tvirtų darbo rankų. Ateina darbymetis, striuka laukuose — už jūrų marių nereikia talkos dairytis. Prireikus daugelis jų ir prie automašinos, traktoriaus vairo gali sėsti.

Ką ten prašalaičiai, jei ir pats Justinas apie kaimo statybas nelabai kokią nuomonę pradžioje turėjo. Buvo įpratęs prie konkretaus pasiskirstymo darbu, kvapą užgniaužiančių statybų mastų. O čia — gauni statybos pradžioje brėžinių albumą, padaro geodezinius matavimus — ir darbuokis, kol būsimas šeimininkas į įkurtuves pakvies. Tik santechnikos ir elektros instaliacijos montavimo darbus iš šalies pakviestas specialistas atlieka.

Anksčiau po tris ar net keturis namukus taip per metus jo brigada sulipdydavo, dabar, kai namai sudėtingesnės konstrukcijos, erdvesni, su įvairiais kaimo žmogui reikalingais patobulinimais — porą besumūrija. 110 baltamūrių namukų Palnosų gyvenvietėje. Trečdalis jų Justino rankų mūro. Paskutinį, trisdešimt aštuntą jo darbo biografijoje, kartu su brigados vyrais sau statė. Prieš pat Naujuosius metus įkurtuves atšventė. Norinčių statydintis pakanka. Ūkis padengia 50 procentų pastatų sąmatinės vertės, likusią dalį ūkyje besidarbuojant per 10 metų reikia išsimokėti.

Nelengvai kolūkio statybininkams duodasi tos gražios namukų eilės. Kartą, į miestą su reikalais nuvykęs, susidūrė Justinas su vienu iš buvusių bendramokslių. Šis apie gatavus mūro blokus, trisluoksni gelžbetonį, keramzitbetonį ėmė pasakoti. Ir vis pašaiptai: pas jus kas gero? Grįžo į namus, o čia vyrai beatbėgą:

— Brigadininke, be buldozerio nė iš vietos. O jį į fermas išsiuntė...

Ant parsivežto apmaudo lyg benzino kas šliūkštelėjo. Nudūmė į kontorą pasivelniuoti. O ką ten peši, jei tas buldozeris — vienintelis ūkyje, visur laukiamas, po visus kampus siuntinėjamas. Dėl statybinių medžiagų — dar šiaip ne taip, didesnių pertrūkių nebūna. Perdengimo plokštėmis,

sąramomis Tarpkolūkinė statybos organizacija pagelbsti. Duris, langus kolūkio stalių dirbtuvės pagamina. O štai dėl statybų mechanizmų — amžinos bėdos. Turint tokią pajėgią statybos brigadą, ūkiui verktinai ir ekskavatoriaus, ir kranų reikėtų. „Kolūkis ne statybinė organizacija, nepriklauso“ — purtosi visi iš tolo. Štai ir tenka kitų malonės prašyti. Kartais tik pavakare technikos sulauksi. Tenka tada ir iki vakaro vėlumoms padirbėti. Nesiskundžia vyrai, bet apmaudu kartais: kuo kiti už mus pranašesni?

Anksčiau, negu numatyta... Dažnai nuskamba šis apibūdinimas, kai kalba ūkyje nukrypsta apie Justino Maliuko brigadą. Ši pavasarį rekonstravo Daubiškių 500 vietų kiaulidę. — Per pusmetį susidorosit — bus gerai, — planavo ūkio specialistai.

Statybininkai viską užbaigė per ketvertą mėnesių. Tad gal ir per anksti pamiršti tą seną statybų būdą — viską savomis rankomis, nuo pradžios iki galo?

— O kuo jis blogas? — užklaustas, klausimu į klausimą atšovė Justinas. — Didelėse statybose — kiti privalumai, bet ir problemos kitos. Yra rangovas, yra visas spiečius subrangovų. Pastarųjų dažnai objekte tarsi garbingiausio svečio nebuvėlio lauki. O rangovams kažkas kažkur užkliuvę — viename objekte teko savo pačių broką taisyti, kitur komplektuotojai laiku reikiamų medžiagų neatvežę. Nejudą specializuoti darbai, pypkioja ir statybininkai. O mūsų brigada jei ne vieno, tai kito darbo nusitveria.

Kolektyvinę atsakomybę už darbų kokybę ir spartą skatina ir brigadinė ranga, akordinė darbo apmokėjimo sistema. Jos esmė ta, kad dirbama be paskyrų. Brigada gauna užduotį, o uždarbis, kuris lygiomis dalimis tarp visų jos narių vėliau paskirstomas, priklauso nuo to, kiek padaryta ir kaip padaryta. Darbščiam statybininkui tokia tvarka priimtina — daugiau padarai, daugiau ir uždirbi. Palnosai mūsų rajone tapo tarsi gražiai, sumaniai tvarkomos gyvenvietės etalonu. Vien jos apželdinimui kolūkis kasmet išleidžia per šešetą tūkstančių rublių. Noriai į Palnosus keliausi gyventi ir jaunos šeimos. Dabar kas penktas kolūkio narys dar neatšventė trisdešimties metų. Jaukumą, grožį kuria ir darbščios palnosiškių statybininkų rankos. Aukštai vertinamas jų triūsas. Už individualinės statybos rezultatus „Raudonosios vėliavos“ kolūkis pirmąjį pusmetį pelnė rajono pereinamąją raudonąją vėliavą. Pirmaujančios kolūkio statybininkų brigados vadovo Justino Maliuko nuotrauka — ūkio garbės lentoje.

Sejavičienė Julija. Veši mūsų sodinti medžiai: Mūsų pašnekovė — „Raudonosios vėliavos“ kolūkio partinio komiteto sekretorė Elena Babenskienė / Mintis užrašė Julija Sejavičienė // Vienybė. — 1986. — Vas. 15: J. Brenciaus nuotraukos. — Visas tekstas:

VISŲ LYDINYS

Graži mūsų kolūkio centrinė gyvenvietė, prisišliejusi prie Ventos juostos ir judrios magistralės Mažeikiai—Šiauliai. Dar labiau ji pagražėjo, kai ant skardžio palei Ventą išaugo originalaus projekto administracinis pastatas su kultūros namais, valgykla.

Kiekvienais metais pastatydami po 5—6 gyvenamuosius namus, iš esmės apsirūpinome darbo rankomis. O kai nereikia žvalgytis, kas sės prie traktoriaus, automašinos ar kombaino vairo, kas fermose pakeis melžėją ar kiaulių šėrėją, gali siekti tai, ką užsibrėžei.

Ruošdamasi kolūkio ataskaitiniam susirinkimui, dar ir dar kartą sklaidžiau 1985 metų ir vienuoliktojo penkmečio rezultatų suvestinę. Geri buvo mums praėję metai, nuodarus vienuoliktasis penkmetis. Įvykdyti visi produkcijos pardavimo valstybei planai, o gamybos grafoje įrašyti rodikliai byloja, kad moka mūsų žmonės dirbti, siekti TSRS Aprūpinimo maisto produktais programoje įrašytų kontrolinių skaičių. Grūdų gamyba palyginti su dešimtojo penkmečio vidurkiu išaugo 2,4 proc., bulvių — 67 proc., linų pluošto — 37 proc., darbo našumas — 4,4 proc., piniginės pajamos — 29 proc.

Pergalių ir laimėjimų lydinyje yra kiekvieno žemdirbio, kiekvieno specialisto indėlis. Šiandien gamyba ir kaime darosi vis labiau industrinė, vis labiau tarpusavyje persipina padalinių darbas, o atskirų barų rezultatai sąlygoja vienas kitą. Nesukaupsi pašarų — negausi priesvorių ir pieno, nepatrėši žemės — nesitikėk derliaus. Kiekviena gamybos šaka turi būti sustyguota, o žmonės informuoti, ko ir kaip siekiame. Didžiuliame darbų, užmojų ir siekių komplekse pagrindinė figūra yra žmogus. Nuo jo pastangų, nuo jo rankų priklauso viskas.

Septyniolikti metai vadovauju ūkio partinei organizacijai. Per tuos metus pastebimai keitėsi kaimas, žmonių darbo ir gyvenimo sąlygos, gamybos pobūdis. Jeigu akyčiau pasižiūrėtum, bene

ryškiausia permainų kreive būtų pažymėtas paties žmogaus augimas. Jis vis labiau jaučia savo, žemės šeimininko, visuomeninės gamybos organizatoriaus ir vykdytojo, pareigą, atsakomybę. Iš kartos į kartą perduodama sąvoka „mano“ tarsi išstipsta, įsiliedama į sąvoką „mūsų“. Tie nauji komunistiniai daigai džiugina — vadinasi, mūsų ideologinis auklėjamasis darbas duoda rezultata.

Sudėtingame gamybos ir žmonių auklėjimo procese šiandien, kaip niekada anksčiau, pabrėžta TSKP Programos naujos redakcijos projekte, svarbi pavyzdžio jėga, žodžių ir darbų vienybė, teisingas vartojimo poreikių formavimas.

Pavyzdžio jėga, žodžių ir darbų vienybė bene ryškiausi komunistų darbe, gyvenime, butyje. Ūkio partinės organizacijos įskaitoje — 68 TSKP nariai ir 3 kandidatai į TSKP narius. Vienuoliktąjį penkmetį į savo gretas priėmė 12 gamybos pirmūnų, visuomeninės veiklos aktyvistų.

Ir priimdamas, ir vėliau dirbdamas su jaunais komunistais, partinis komitetas kelia didelius reikalavimus, kad komunistai darbu ir elgesiu pateisintų tą didžiulę atsakomybę, kuri tenka jiems.

Kuklumas, paprastumas, savo pareigos suvokimas, asmeninis pavyzdys šeimoje, darbe — štai tie pagrindiniai bruožai, kurie išskiria komunistus iš kitų.

FERMŲ ŠVYTURIAI

Rajone įsteigtas melžėjų keturtūkstantininkių klubas. Jo narė yra ir mūsų kolūkio melžėja komunistė Emilija Rapalytė. Pernai ji iš kiekvienos karvės primelžė po 4035 kilogramus pieno.

Šią kuklią moterį mes labai gerbiame. Į fermą Emilija atėjo pirmaisiais kolektyvinio darbo metais. Paskui, pablogėjus sveikatai, dirbo laiškininke. Buvo minima tarp geriausių rajone. Kai pastatėme naujus fermų kompleksus, Ašvėnuose dirbti nelabai kas norėjo, nes ten daug sunkaus rankų darbo. Kartą partiniame susirinkime ir kalbėjomės apie tą problemą. Emilija suprato, kad komunistų žvilgsnis krypsta į ją. Pasisiūlė grįžti į fermą. Aštunti metai ji vėl melžia karves. Ir visus tuos metus pirmauja. Nedideliame Ašvėnų fermos melžėjų kolektyve komunistė ji viena. Gal įgimtas nuoširdumas, gal gilus savo, kaip komunistės, pareigos suvokimas lėmė Emilijai melžėjų kolektyvo sielos vaidmenį. Kada reikia, ji pavaduoja fermos vedėją, kada reikia — darbo drauges. Keletą metų ji globojo jauną melžėją Stefą Meškiene. Stefa mokėsi vakarinėje vidurinėje mokykloje. Emilija išleisdavo ją į sesijas, atsisakydama poilsio dienų. Dabar motiniškai globoja Raimondą Mickuviene, lankančią vakarinės mokyklos devintą klasę.

Kurios ašvėniškės bepaklaustum, išgirsi: mūsų autoritetas — fermos partinė organizatorė Emilija Rapalytė.

Kartą užsukau į Gudų padalinio karvių fermą, norėjau pasikalbėti su partinės grupės nare melžėja Danute Barauskiene.

— Nėra, — atsakė moterys. — Danutė išvažiavo į ligoninę duoti kraujo.

Šauni melžėja. Pavyzdinga daugiavaikė mama. Donorė. Daug kartų ji nemokamai davė kraujo.

Komunistė Danutė Barauskienė apdovanota medaliu „Už pasižymėjimą darbe“, antrojo laipsnio Motinystės medaliu. Kaip gražiai ji derina sunkią motinystės pareigą su nelengvu melžėjos darbu. Didelė humaniškumo paskata ir jos donorystė.

Apskritai šioje fermoje džiugina moterų nuoširdumas, geri tarpusavio santykiai. Tai didelis Danutės Barauskienės, partinės grupės vadovės Zinaidos Mažonienės, „Garbės ženklo“ ordininkės Felicijos Balčiūnienės nuopelnas. Kai siekiai, ryžtas nukreipti viena linkme, kai tikslas yra ne kaip nors aplenkti darbo draugę, o padėti viena kitai, gerą žodį ištarti, kolektyvas tampa jėga, antraisiais namais. Ar ne todėl tos moterys, kurios atėjo į šią fermą, sparnų kitur nekilnoja.

Ir D. Barauskienė, ir Z. Mažonienė, ir F. Balčiūnienė praeitais metais iš karvės primelžė pieno daugiau negu ūkio vidurkis.

Tokios moterys savo darbu, elgesiu, tarpusavio nuoširdumu yra tarsi švyturiai, paskui save vedą visas kitas.

ATSAKOMYBĖS SKALĖ

Kasdienybės darbuose žmonės tarsi supanašėja, matai juos vienodu ritmu dirbančius, ir sunku išskirti, kuris išsiveržęs į priekį. Tačiau tereikia įtampos, ir tarsi finišo tiesiojoje pamatai lyderius.

Tokia įtampa — derliaus nuėmimo dienos. Žmonės pakyla kaip titanai, nesiskaitydami su savimi, savo interesais, nes žino, kad derliaus likimas — jų rankose.

...Su pilna grūdų mašina iš laukų į sandėlį skubėjo Algis Mozgeris. Keliuko pakraštyje pamatė gelsvą dryželį. Sustabdė automašiną Algis, iššoko. Nuojauda neapgavo — grūdai. Per tą kalneliuką krestelėjo dideliu greičiu važiuosią mašiną. „Kuris iš mūsų pribarstė pakelėse grūdų?“ — sukosi jo galvoje mintis. O kai grįžo iš sandėlio, pasikvietė būrin vairuotojus. Ne, ne apie grūdų saują su bendradarbiais kalbėjosi vairuotojų laikinos partinės grupės vadovas komunistas Algis Mozgeris. Apie tai, kad nuo smulkmenų prasideda, o vėliau perauga į abejingumą žmogaus požiūris. Šiandien nebranginsi saujos, ryt — kilogramo. O kol išauga javo varpa, kol surenki saują grūdų, kiek daug žmogaus darbo sulysdo žemė.

Visada toks Algis — nepraeis abejingai nė pro mažiausią nešeimininkiškumo apraišką. Neieškos kitų, drįstančių griežtą žodį pasakyti, darbą kontroliuoti. Pasakys pats ir padėtų pataisys. Ir niekas ant jo dėl to nesupyksta, nes ta tiesa, kurią jis sako kitiems, pavyzdžio jėga yra jo darbe.

Daugelį metų derliaus nuėmimo dienomis jam patikime laikinos partinės grupės vadovo pareigas, ir žinome, kad Algis gražiai suderins savikontrolę ir kitų darbo kontrolę. Kur dirba tokie žmonės kaip Algis, prižiūrėtojų nereikia.

Javapjūtė — tai tarsi žmoniškųjų savybių patikrinimas. Ir malonu, kai pamatai tuos broožus, kurių anksčiau nebuvai pastebėjęs.

Komunistas Adomas Ragauskas darbe visada tikslus kaip laikrodis, kur jį besiųstum. Šią javapjūtę jis dirbo sandėlyje — stumdė grūdus, priiminėjo derlių, keliaujančių iš laukų. Tuo metu pasiligojo žmona. Jaudinomės, ar suspės sandėlyje Adomas, kai pečius netikėtai užgriuvo visa šeimyninių rūpesčių našta. Ankstėliau atsikeldavo Adomas, ilgėliau vakare padirbėdavo, kol apeidavo gyvulius, kad įtemptą darbo dieną nė minutės negaištuotų. Nepriekaištingai susitvarkė Adomas ir namuose, ir sandėlyje.

Anksti rytą kely sutikau komunistą vairuotoją Praną Jankauską — su grūdų pilna automašina skubėjo į priėmimo punktą.

— Susitariau anksčiau išvažiuoti, daugiau reisų padarysiu, — į nebylų mano klausimą atsakė Pranas.

Lipdamas į kabiną, tarsi juokais pasakė: pamiegosime, kai duoną į aruodus suvešime, kai su valstybe atsiskaitysime.

Plati komunisto atsakomybės skalė. Tačiau nė vieno pečių ji neslegia, nes tą skalę kiekvienas renkasi pats sau. Jos ilgis matuojamas sąžinės matu.

KAS PRATĖS DINASTIJA.?

Kada besusitiktum vyriausiąjį agronomą Stasį Bačiulį, vis skuba. Kiekviena jo darbo diena minučių tikslumu surikiuota. Vyriausiasis agronomas šiandien svarbiausių darbų dirigentas.

Teisus ketvirtį amžiaus vadovaujans ūkiui LTSR nusipelnęs žemės ūkio darbuotojas Petras Bukauskas, sakydamas: neieškokim specialistų kitur, ruoškime savo. Niekas nemokės labiau tėvų žemės mylėti kaip vaikai, tą žemę vaikystės takais išžvalgę.

Stasys Bačiulis čia gimė. Su ūkio siuntimu mokėsi žemės ūkio technikumė, gimtajame ūkyje atliko praktiką, vėliau grįžo su diplomu. Kurį laiką dirbo agronomu, priėmėme jį į Komunistų partijos gretas. O kai ūkiui prisireikė vyriausiojo agronomo, nedvejodami apsistojome ties Stasio kandidatūra. Svarbiausias jauno agronomo broožas — noras dirbti, padaryti, pasiekti, atoslūgių nežinanti energija. Ūkio komunistai Stasį išrinko partinio komiteto nariu. Tai jo darbams, siekiamis suteikė dar didesnę visuomeniškumą, atsakomybę. Stasys neakivaizdžiai mokosi Žemės ūkio akademijoje.

Traktorininku ūkyje dirba jo tėvas Jonas Bačiulis, techniką valdo brolis Kęstutis. Visi Bačiuliai mėgsta muziką. Stasys subūrė estradinį ansamblį, pats jame groja. O štai dabar ūkis išigijo dūdų orkestro instrumentus. Ir tėvas, ir du sūnūs Bačiuliai groja orkestre.

Žmonės bręsta darbe, auga kartu su savo darbais. Svarbu tik skrydžiui tinkamą aukštį rasti, pastebėti dalykines žmogaus savybes.

Kazimieras Erlickas — Komunistų partijos ir darbo veteranas. Abu su žmona Bronislava ilgus metus dirbo fermose. Dirbo gerai. Bronislava išėjo į pensiją. Jos vieton stoji dukra komunistė Zinaida Mažonienė. O kai atėjo metas rinktis profesiją sūnui Albertui, ūkis davė siuntimą į Gruzdžių žemės ūkio technikumą. Albertas gimtajame ūkyje atliko praktika, prieš keletą metų grįžo kaip diplomuotas veterinarijos felčeris. Jaunas komunistas Albertas Erlickas gražiai tęsia tėvų tradicijas, jis yra rajono Tarybos deputatas, aktyvus partinės organizacijos narys, geras savo darbo žinovas.

Neseniai partinis komitetas rekomendavo jį Gudų padalinio vadovo pavaduotoju.

Daug šaunių šeimų dinastijų yra ūkyje. Jau formuojasi komunistų šeimų dinastijos.

Kas pratęs jas? Apie tai susimąstėme ne šiandien — seniai. Vaikai, baigę Daubiškių aštuonmetę mokyklą, noriai renkasi tėvų profesijas. Tėvų žemė — vaikų žemė. Šiuo metu su ūkio stipendijom aukštosiose mokyklose mokosi 8 žemdirbių vaikai, technikuose — 12. Respublikos profesinėse technikos mokyklose, ūkio pasiūsti, mokosi 34 moksleiviai. Gimtinė laukia jų žinių ir rankų.

Jauniesiems žemės ūkio darbuotojams kolūkio valdyba, partinis, profsajungos ir komjaunimo komitetai yra labai dėmesingi, stengiasi, kad jie įsitvirtintų, kaip medžiai šaknimis įaugtų gimtinėje.

Pamenu, su koku jaudinimusi kadaise kalbėjome, kad kaimas tuštėja. O dabar džiaugiamės juo jaunėjančiu. Džiaugiamės kaimo žmogaus kultūriniais, dvasiniais pokyčiais, nuolat augančiu išprusimu, išsilavinimu. Atėjo žemdirbių dinastijų brandumo metas. Socialinės raidos programa atveria naujas perspektyvas...

ŠEŠĖLIAI

Kiekvieną poelgį žmogus turi pasverti. Tuo labiau komunistas. Kodėl padariau būtent taip, o ne kitaip? Gerą poelgį lengva pagrišti. Kokio pasiteisinimo ieškoti blogam?

...1983-ųjų javapjūtė. Telefono skambutį, nuskambėjusį tą rugsėjo popietę, regis ir dabar tebegirdžiu: komunistas kombainininkas Antanas Norkus, pervažiuodamas iš lauko į lauką, pamiškėje stabtelėjo ir į pravažiuojančią automašiną įpylė grūdų. Matyt, draugui...

Už rankos nenutvertas ne vagis. Tačiau Antanas nesigynė. Taip, įpylęs...

Mes dėl saujos, dėl grūdo, netyčia nuberto, baramės, o jis štai kolūkio gera žarsto...

Skubiai sukvietėme mechanizacijos padalinio cechinės partinės organizacijos susirinkimą. Atėjo į jį Antanas Norkus tarsi žeme pardavęs — poelgis kankino jį patį. Neišsisukinėjo, nemelavo ir neieškojo pasiteisinimų, nuoširdžiai pripažino savo kaltę draugams.

Griežtai, principingai jo poelgį įvertino darbo draugai A. Pretkelis, A. Vilkas, P. Pranauskas ir kiti, Antanui pareiškę griežtą papeikimą.

Paskui jį dar svarstė ūkio draugiškasis teismas.

Pokalbiai apie šį gėdingą poelgį visiems komunistams buvo apmąstymų apie komunisto garbę ir sąžinę minutėmis. Antanas savo kaltę išpirko darbu, tačiau ta juoda dėmė, kritusi 1983-ųjų rugsėjy, blanksta labai pamažu.

Visada, kai cechinių partinių organizacijų susirinkimuose svarstomos komunistų personalinės bylos, dalyvauju pati. Jos mane labiausiai jaudina ir verčia ieškoti atsakymo — kur prasidėjo komunisto nuopuolis, ko nepastebėjome ar ką pamatėme per vėlai. Tokia analizė perspėja nuo ateities klaidų.

...Anėlė Vaivadienė... Prieš dvylika metų ją, veterinarijos felčerę, priėmėme į Komunistų partijos gretas. Buvo gera specialistė, gera komunistė, aktyvi visuomenininkė.

Apie gerą žmogaus savybes būtuojau laiku kalbėti sunkiausia. Vadinasi, jau negali pasakyti esamuojau. O būsimuojau? Tai priklauso nuo paties žmogaus, ar sugebės jis pakilti.

Šiandien Anėlė svarstoma už netinkamą elgesį šeimoje, vaikų neprižiūrėjimą. Patekusi į blogą įtakos lauką, Anėlė pradėjo išgėrinėti, nesirūpinti vaikais. Gyvulininkystės padalinio susirinkime komunistų raginti nereikėjo. Vienas po kito kilo fermos vedėja A. Mozgerienė, veterinarijos felčeriai P. Liaudenskas, P. Lemežis, melžėja E. Rapalytė, fermos vedėjos pavaduotoja A. Jankauskienė, smerkė Anelę, patarė, kaip išbristi iš liūno. Jutau jų žodžiuose žmogiškąjį nuoširdumą, norą padėti. Tai veikė ir Anelę. Ji pasižadėjo keisti gyvenimo būdą. Komunistai A. Vaivadienei pareiškė griežtą papeikimą.

Netrukus ji pasiprašė perkelti į kiaulių fermą šėrėja. Pusmetis prabėgo nuo anų dienų. Gal ir anksti būtų vertinti A. Vaivadienės darbą, tačiau juo mes esame patenkinti. Kaip norėtusi tuos žodžius pakartoti po pusmečio, po metų, kad kuo didesnis laiko tarpsnis skirtų bloga ir gera...

Pragaištingas svaigalų stiklelis. Per jį kenčiame visi, o labiausiai silpnavaliai. Kiek pamenu, visų baustų komunistų personalinėse bylose mirgėjo įrašai: būdamas išgėręs, būdamas girtas...

Už girtavimą partinė pastaba pareiškta sargui Antanui Januliui, griežtas papeikimas — sėklintojui Algiui Baranauskui.

Komunistų partija savo nariams kelia didelius reikalavimus ir neteikia jokių privilegijų. Tai akcentuojame susirinkimuose, išklausydami komunistų tiesioginio ir visuomeninio darbo ataskaitas, tai primename, bausdami prasižengusius.

Gyvenimas nestovi vietoje. Žengti jo priekyje — komunisto misija. Didelių darbų, didelių poelgių fone vis didesnės tampa ir mažos komunisto pražangos. Jos kaip vidurdienio šešėliai...

Aukštai į saulę viršūnes pakėlę medžiai, pirmieji pasodinti Palnosų, Gudų, Ašvėnų kaimo gyvenvietėse.

Ar ne tuo pačiu spartumu auga ir žmonės — naujo kaimo žmonės. Jų ūgio matas — poelgis...

Gudavičiūtė Irena. Eksperimentas pavyko // Bibliotekų darbas. — 1986. — Nr. 3. — P. 19. — Visas tekstas:

Mūsų vaikams darbų nestinga. Pamokoms, namų darbams, užklasinei veiklai reikia nemaža laiko ir jėgų. Kada ir kaip vaikui pailsėti, kur iškrauti emocijas? Žinoma, kad paaugliai patys ieško būdų „laisvų plotų“ arba be tikslo slankioja pakiemiais, neturėdami kur dėtis. Dabartinį vaiką varžo galybė draudimų. Įspraustas į mokyklos, šeimos reikalavimų rėmus, jis praranda savarankiškumą, tampa inertiškas, — taip galvojo Akmenės rajono CB Palnosų filialo bibliotekininkas Bronius Kerys. Kilo mintis įkurti vaikų klubą. Šiam žingsniui B. Kerys ruošėsi ilgai: domėjosi vaikų psichologija, pedagogika, nagrinėjo šalyje veikiančių klubų patyrimą. Savo veiklą Palnosų kaimo bibliotekos vaikų klubas „Noriu žinoti“ pradėjo 1983 metais. Buvo numatytos klubo sekcijos: technika, sportas, filatelija, net teatrinę studiją bandyta įkurti.

Išanalizuoti klubo veiklos kryptis sunku, nes per savo veiklos laikotarpį organizatoriai eksperimentavo, keitė darbo formas. Šiuo metu teatrinės studijos nėra. Buvo bandyta pastatyti Juozo Marcinkevičiaus pjesę „Pasaka su inspektorais“, parodytas vienas veiksmas. Tačiau ir dabar renginius bandoma teatralizuoti.

Kūrimosi studijoje klubas susidūrė su tokiais sunkumais, kaip neigiama tėvų pažiūra, nepasitikėjimas. Trūko pagalbos iš šalies. Pastaruoju metu vaikų klubui padeda kultūros namų direktorė D. Kontenytė, ūkio partinės organizacijos sekretorė E. Babenskienė, Daubiškių aštuonmetės mokyklos direktorės pavaduotoja J. Noreikienė. Ūkis paskyrė patalpas, kurias patys vaikai ruošiasi įsirengti. Pasikeitė ir gyventojų požiūris į tokių vaikų laisvalaikio organizavimą.

Svarbiausias klubo tikslas — sudominti vaikus knyga, ugdyti savarankiškumą. Būsimo renginio temą siūlo klubo nariai, užsiėmimams vaikai ruošiasi patys, kaupia medžiagą, nagrinėja pasirinktą temą, mokosi naudotis informaciniais leidiniais. Renginių formos labai įvairios — viktorinos, literatūros, muzikos valandėlės, bibliografinės apžvalgos, pokalbiai įvairiomis temomis. Ypač jiems patinka pačių organizuojamos diskotekos. Joms vaikai ruošiasi ypač kruopščiai: tariasi, skaito, gilinasi, o paskui patys būna vedėjai. Klubui vadovauja prezidentas (šiuo metu — dešimtokė V. Butaitė). Kiekvienam renginiui sudaromos organizatorių, informatorių ir tvarkdarių grupės.

Klubo tikslas — ugdyti vaikų savarankiškumą, organizacinius sugebėjimus, iniciatyvą. Čia vaikai mokosi bendrauti, suprasti save ir kitus. Jo veikla nukreipta prieš dvasios tinginystę, pasyvumą. Praėjo treji metai. Per tą laiką keitėsi klubo veiklos formos, tėvų, mokytojų požiūris.

— Klubas dar nėra toks, kokio norėtų vaikai ir aš pats, — kalba B. Kerys. Šiaip ar taip, klubas kaime — naujovė, ir tenka nugalėti nemažą sunkumą. Laikas parodys, kokius interesus, polinkius atras Palnosų apylinkės vaikai. Bet jau dabar galime pasakyti, kad eksperimentas pavyko.

Baltušis J. Kaimo biblioteka žmogui // Bibliotekų darbas. — 1986. — Nr. 4. — P. 5. — Tekste: Respublikinis kaimo bibliotekininkų seminaras, kalbėjo ir Palnosų kaimo bibliotekininkas B. Kerys.

Kaimo biblioteka: kokia yra, kokia turėtų būti // Bibliotekų darbas. — 1986. — Nr. 5. — P. 7—9. — Tekste: Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininko B. Kerio kalba kaimo bibliotekininkų seminare.

„Noriu papasakoti...“ / J. Šaškausko nuotrauka: Dainininkė Ona Jasutienė iš Palnosų // Vienybė. — 1986. — Rugpj. 5. — Fotokonkursui „Akmenės rajonas 86“.

Palnosai // Tarybų Lietuvos enciklopedija. — Vilnius, 1987. — T. 3. — P. 284.

Kerys Bronius. Kas mums trukdo? // Bibliotekų darbas. — 1987. — Nr. 4. — P. 11—14. — Tekste: Palnosų kaimo biblioteka.

Mėgėjų klubas bibliotekoje: būtinybė ar mada? // Bibliotekų darbas. — 1987. — Nr. 5. — P. 14—20. — Tekste: Palnosų kaimo bibliotekos vaikų klubas.

Rušys Vytautas. Keli eskizai partizanų portretams: Kelionių susitikimai // Vienybė. — 1987. — Geg. 1 (Nr. 52—53), Geg. 5 (Nr. 54), Geg. 7 (Nr. 55), Geg. 9 (Nr. 56): iliustruota. — Visas tekstas:

1. Vadas

Apie Didžiojo Tėvynės karo žygdarbius yra daug literatūros. Žinome, kokie sunkūs išbandymai teko svarbiausiems šalies miestams Maskvai, Leningradui, kaip kovojo Kaukazo tautos, kuo iš užnugario rėmė Uralas, kaip pavojingi priešui buvo Baltarusijos miškų partizanai. O ką mena, ką pakėlė mūsų pačių rajonas?

TSRS istorijos kursas nepilnoje vid. mokykloje reikalauja, kad mokytojai pamokose remtųsi ne tik vadovėlių, bet ir kraštotyrene medžiaga. Daug naudos duoda senelių pasakojimai, kuriuos vaikai noriai persakinėja. Bet apie partizaninį judėjimą rajone 1941—1945 metais vis niekaip nepavykdavo išgirsti. Tik praėjusiais metais viena mergaitė prasarė:

— Mano senelis pasakojo, kaip jis Latvijoje dirbusius karo belaisvius supažindino su partizanais.

Deja Latvalių kaimo valstietis E. Mišeikis konkrečiai nieko nebepajėgė prisiminti. Vis dėlto siūlo galą jau turėjome. Spaudoje pavyko aptikti, jog Akmenės rajone kovojo „Žemaičių raudonųjų partizanų“ būrys. Jam vadovavo M. Sagaidakas, kuris dabar gyvena Vilniuje. Sužinoję tikslesnį veterano adresą, išsiuntėme laišką. Kvietėme užsukti į mokyklą, prisiminti savo bendražygius.

Netrukus sulaukėme atsakymo:

„Labai apsidžiaugiau, gavęs laišką iš jaunų žmonių. Kvietimu apsilankyti jūsų krašte kol kas negaliu pasinaudoti, nes šlubuoja sveikata. O daugiausia sužinoti apie partizanų kovas prieš okupantus ir buržuazinius nacionalistus galite keliaudami po Vieکشnių apylinkes. Gerai prisimenu Meižių kaime gyvenusius mūsų ryšininkus Praną Skirmontą, Igną Bartkų, taip pat Joną Rimkų, Joną Turkauską iš Bugių kaimo, dabar Vieکشnių gyvenvietėje įsikūrusius Martyną Vaivadą, Ciciliją Vaičienę. Negalima užmiršti partizano Vasilijaus Valovo. Šie žmonės geriausiai gali papasakoti apie pasipriešinimo judėjimą, apie okupantų žiaurumą ir jų atneštas nelaimes mūsų kraštui“.

Į žygi išsiruošėme dviračiais. Ne pirmoji tokia kelionė, bet visai kitomis akimis vaikai žvelgė ir į anksčiau pravažiuotus kelius, miškus, kaimus. Dabar ieškojom požymių, kurie primintų partizanų dienas ir naktis. Tačiau labiausiai laukiamas gyvas žodis.

Bet geriausia pažintį pradėti paties M. Sagaidako prisiminimais. Kas geriau už buvusį vadą gali žinoti būrio gyvenimą? Apsilankęs pas jį Vilniuje, sužinojau, kad veteranas jau seniai grupuoja anų laiku įvykius, ketindamas pats imtis plunksnos.

Nuošalūs Vieکشnių apylinkės miškai nepatyrė didesnių karo baisumų — frontas ritosi per didžiausiuosius miestus. Užtat jo aidai prikėlė tuos, iš kurių Tarybų valdžia 1940-aisiais buvo

atėmusi žemės perteklių. Turbūt nėra baisesnės išdavystės, kada savi savus žudo. Mažeikiuose, Kuršėnuose ir kitur žmones šaudė patys lietuviai, baltaraiščiai. Būtent toks būrys apsupo Bobulinos kaimą ir suėmė daug čia gyvenusių vyrų. Tardė, tyčiojosi, kankino... Galiausiai šaudė. Jų aukomis tapo nemažai Pievėnų apylinkės aktyvistų.

Tačiau kai kuriems 1940-ųjų metų komjaunuoliams ir komunistams pavyko išvengti areštų. Jų laukė pagrindinis darbas. Slapčia atkurtos ir gausinamos komjaunimo organizacijos. Jų nariai rinkdavo ginklus, klausėsi Maskvos radijo, išgirstas žinias platino tarp gyventojų.

Kiekvienas toks veiksmas — rizika, bet neapykanta buvo stipresnė. Taip Michailo tėvo ūkyje 1942 metų rugpjūčio 9 dieną išdrįsta sušaukti susirinkimą. Paskatino į buožių ūkius nuo pavasario atvežti karo belaisviai. Buvę tarybiniai kariai netruko pastebėti žmones, simpatizuojančius Tarybų valdžiai, ir ėmė prašyti supažindinti su partizanais. Bet arti nieko negirdėti. Užtat patiems kilo idėja pradėti ginkluotą kovą. Tokį nutarimą priėmė būrin susirinkę komjaunuoliai P. Pocius, V. Brančelis, J. Vaitiškevičius, N. Chriščianovičius, A. Vaitiškevičius, P. Peštenis, taip pat karo belaisviai vyresnysis leitenantas I. Nesterovas, leitenantai G. Kriukovas, A. Karabelskis.

Mūsų rajono apylinkėse veikę partizanai nebuvo užmezgę ryšių su respublikos partizaninio judėjimo centru, neturėjo susisiekti su Didžiąja žeme. Buvo veikiami savo jėgomis ir pagal savo supratimą. Bet tikslas visų vienodas — kuo labiau kenkti priešui.

Pirmoji akcija buvo skirta Didžiojo Spalio revoliucijos 25-osioms metinėms. Partizanai netoli Laižuvos miestelio išardė geležinkelio bėgius, ir traukinių eismas nutrūko kelioms dienoms. Kita darbo žmonių šventė, Gegužės 1-oji, vėl nugąsdino okupantų valdžią — Pievėnų, Degimų ir kituose kaimuose suplevėsuodavo vėliavos su užrašais „Mirtis vokiškiesiems okupantams!“, „Tegyvuoja Tarybų Lietuva!“ Sunkių perspėjimų fašistų pakalikams tapo dviejų Tryškių nuovados policininkų mirtis — juos partizanai likvidavo paprašyti Šiaudinės gyventojų.

Pagrindininkų veiksmai vertė priešą įtempti jėgas. Kovai prieš Žemaitijos partizanus Tryškių miestelyje buvo dislokuota viena vlasovininkų kuopa. Iki karo pabaigos fiurerio pakalikai šniukštinėjo po kaimus, tik miško ir nakties privengė.

Tačiau visų žmonių prigašdinti neįmanoma. Partizanai turėjo patikimų ryšininkų. Jie aprūpindavo maistu, drabužiais, teikdavo informaciją, taip pat prireikus nebijodavo įsileisti pastogėn. Kovotojų atmintyje išliko Avižlių kaimo valstietis Benediktas Meškys, kuris ne tik kepė skanią duoną būriui, bet ir daug apie jį žinojo. Tik kiek gestapininkai bekankino sučiuptą ryšininką, jokios informacijos neišgavo.

Labiausiai pašiurpino 1943 metų gegužy įvykdytas žvėriškas susidorojimas su ištikimais ryšininkais. Atsirado išgamų, kurie, matydami suaktyvėjusį partizanų judėjimą Birbiliškės miškuose, pranešė Tryškių policijai. Ši pagalbon pasikvietė Telšių savisaugos batalioną, vlasovininkų kuopą ir didelį būrį Žemaitijos krašto policininkų. Nakčia baudėjai apsupo Bobulinos, Degimų, Savarinos kaimus. Iškratytos valstiečių sodybos, o įtartini jų gyventojai suvaryti į Degimų pradinę mokyklą. Pakliuvo ryšininkai Fiokla Pozniakovienė, Aleksas Vaitiškevičius, Nikolajus Chriščianovičius, Jonas Belanas, Mykolas Svistūnas ir kiti. Norėta sužinoti partizanų bazavimosi vietas, bet veltui. Žmonės buvo sušaudyti čia pat, prie mokyklos, kaimynų akivaizdoje.

Baimė ir siekimas pakirsti partizanų bazę po savaitės policininkus paskatino dar vienai suėmimų bangai. Areštuoti ryšininkai Josifas ir Olga Vaitiškevičiai, Vladas Pozdniakovas, Sergejus ir Sofija Sagaidakai bei kiti. Jie išvežti darbams į Vokietiją.

Vis dėlto žiaurios represijos nenuslopino liaudies neapykantos. Surandami kiti ryšininkai, partizanų gretas papildė nauji kovotojai.

Saugumo sumetimais 1943 metų rudenį partizanų būrys persibazuoja į Balėnų ir Sedos girias. Užmezgamos naujos pažintys su vietiniais komjaunuoliais ir komunistais. Jie parodo kelią į miškus iš Mažeikių darbo stovyklos pabėgusiems aštuoniolikai karo belaisvių. Stiprėja keršytojų gretos.

Naujose vietose taip pat reikia laikytis atsargiai. Ypač dideliu išmėginimu tapo 1943 m. gegužės pradžioje Telšių ir Mažeikių apskričių policijos suorganizuota baudžiamoji ekspedicija. Balėnų miške išikūrę partizanai buvo apsupti naktį. Tik sargybinio B. Rimgailos budrumas išgelbėjo nuo netikėto užpuolimo. Apie įtartinę bruzdesį jis pranešė vadui, kuris akimirksniu

sukėlė visą stovyklą ir įsakė užimti ugnies pozicijas. Tad į pasigirdusį riksmą „Jūs apsupti, pasipriešinimas betikslis“ atsakyta kulkosvaidžio ir automatų ugnimi. Atkakliai pasipriešinę partizanai be aukų pasitraukė į saugesnę vietą. Baudėjai pametė pėdsakus, nerado jų ir su šunimis. Tačiau partizanai neketino tūnoti apsupimo žiede, nutarė ieškoti spragų. Susidūrę su pasala, žuvo žvalgybos viršininkas G. Kriukovas, partizanas V. Visminas, A. Visminaitė sužeista pateko į nelaisvę. Kiti kovotojai sėkmingai prasiveržė į Sedos girią. O kitą naktį, betraukiant žinomais keliais į Birbiliškės mišką, vėl pakliūta į pasalą, laimei, mirtinų kulku nepasitaikė.

Kuo labiau artėjo grįžtantis frontas, tuo greičiau augo partizanų entuziazmas. Norėdami kovoti veiksmingiau, gauti ginklų, sprogstamosios medžiagos, jie ryžosi susisiekti su Didžiąja žeme. Grupė patyrusių kovotojų bandė eiti per fronto liniją ties Vegeriais. Tačiau čia vyko įnirtingi mūšiai, daug buvo sutraukta kariuomenės ir spragų vyrai nerado. Vėl prisiėjo kovoti kaip liepė širdis.

O partizanams rankos reikėjo tvirtos. Jausdami galą, į Vokietiją pradėjo bėgti įvairaus plauko okupantų pakalikai. Jie vežėsi nemažai prisiplėšto turto, iš valstiečių pagrobtų gyvulių. Partizanai šiuos turtus atimdavo, išdalydavo neturtingiems valstiečiams.

Kai kurie okupantų bendrininkai bandė slėptis miškuose. Su viena gauja Tučių miške susidūrė „žemaičių raudonųjų partizanų“ būrys ir ją išblaškė.

O karo pabaiga būriui buvo palyginti rami. Iš tolo patrankų ir lėktuvų gaudesiu grūmojęs frontas 1944 m. spalį lyg ir išnyko. Ne iškart tebuvo galima suprasti, jog Mažeikių—Telšių keliu užiantis vokiečių tankų dalinys paniškai bėga. Tik išėję iš Balėnų miško ir užsukę pas gyventojus, partizanai įsitikino — vokiečiai pasitraukė. Net vyrai nesulaikė ašarų, sutikdami kitądien pasirodžiusius tarybinius karius. Bet sustoti dar nebuvo galima. Reikėjo galutinai išvyti sužeistą žvėrį. Ir partizanai liko kovos rikiuotėje — dauguma buvusių karo belaisvių apsilvilo kariškas uniformas ir papildė Tarybinės Armijos dalinius, o kiti partizanai buvo paskirstyti į vietos valdžios organus.

2. Penkis kartus sužeistas

„Būtinai aplankykite Valovą. Nė vienas iš mūsų kovotojų nepatyrė tiek išbandymų, kiek Vasilijus. Bet ištvėrė. Tik nežinau, kokia jo sveikata senatvėje — juk net penkiskart nuo sužeidimų lopytas”, — išsiskiriant patarinėjo ir dvejojo M. Sagaidakas.

Deja, namuose Valovo neradome.

— Guli ligoninėje, — nurodė žmona, o sužinojusi, kad norime išgirsti jo žodį, susigraudino: — blogai jam, vaikeliai, ligos kankina...

Kieme žydėjo vyšnaitės — žemė šventė pavasarį. Pavyko įsiprašyti į ligoninės palatą ir perduoti atgimstančios gamtos nuotaiką bent gvazdikų žiedeliu.

— Nėra metų, kad kas „nesustreikuotų”. Dabar plaučius daktarai gydo. Karo laikų „dovanos”, — lyg ir bando juokauti pižamą užsimetęs naujasis pažįstamas.

Iš Kaukazo kilęs vaikinys karinę tarnybą atliko Baltijos pakrantėje. Vasaros laukė labiausiai — juk artėjo grįžimo į namus laikas.

Tačiau svajones sugriovė karas. Sunkus buvo pirmas fašistų smūgis prie Liepojos.

Mūsų mašinų kolonai pavyko atsitraukti iki Žemaitijos, prisimena Vasilijus. Bet kažkur tarp Tryškių ir Telšių vis dėlto susidūrėm su priešu. Buvau sužeistas — sviedinio skeveldros išdraskė kojas. Padėjo du vairuotojai Nikolajus ir Semionas. Pirmą akimirką nuo priešų pavyko pasislėpti — frontas greitai nudundėjo į rytus. Tačiau vėliau nemokančiam lietuvių kalbos, sužalotam, vilkinčiam tarybinio kario uniformą okupuotame krašte buvo sunku išlikti. Vis dėlto esu be galo dėkingas tam vienišam senučiukui, kuris be žodžių, be aiškinimų priglaudė mus. Jis žinojo, kokiomis žolelėmis gydyti žaizdas. O mums reikėjo ir maisto. Iš pradžių sveikesnieji draugai eidavo jo ieškoti, bet sykį nebegrižo. Kas žino — gal papuolė į nelaisvę, gal žuvo — nieko iki šiol neišgirdau. Net pavardžių nesužinojau. Kada šiek tiek apgijo žaizdos, sustiprėjau, uniformą pakeičiau senuko duotais drabužiais ir išėjau į apylinkes pasižvalgyti. Nuklydau toli ir atgal nebeatsekiau kelio. O kieno pasiklausyti, jei nei vardo, nei vietovės pavadinimo nežinau. Iš anksto nepagalvojau, jog prireiks, o pasišnekėti vienas kito kalbos nemokantiems nebuvo įmanoma. Gal ir anas doras žemaitis palaikė mane žuvusiu.

Atklydo į Purvių miškus, kurių pašonėje buvo įsikūrusių ir rusų tautybės žmonių. Ilgai slapstėsi Savarinos kaime. Valstiečiai suvedė su kitais tokio pat likimo vyrais. O kai susipažino

su vietiniais, su pogrindžio komjaunimo kuopelei vadovavusiu M. Sagaidaku, kilo mintis pradėti organizuotą kovą prieš okupantus.

Buvo įvairių operacijų, visos jos siutino priešus. 1944 metų gegužės 1 dieną Sedoje, Mažeikiuose mūsų išklijuotos proklamacijos sukėlė įniršio audrą, mena V. Valovas. Keli ginkluoti būriai apsupo Balėnų mišką, kuriame buvome apsistoję. Būrys slapčia ėmė trauktis link Pievėnų. Mudu su Maryte Juknevičiene išėjome į žvalgybą. Netikėtai susidūrėme su baltaraiščiais, kurie atidengė ugnį. Marytė spėjo laimingai pasitraukti, o aš, nebegalėdamas pajudinti kairės kojos, sukniubau vietoje. Priešai, matyt, ketindami mane sužeistą pačiupti, šoko artyn. Iš brauningo paleidau šūvį, sustabdydamas baltaraiščius, bet ir iššaukdamas mirti į save. Čia ir partizanai ėmė šaudyti. Atsidūriau kryžminės ugnies centre. Virš galvos tik švilpia kulkos, ir atrodo, kad kiekviena tau skirta. Gal gelbėjo atsitiktinumas. Kai priešas atsitraukė, turėjau jėgų draugams riktelėti, kad esu saviškis, kad jie nebešaudytų.

Bendražygiai iš šakų surišo neštuvus. Nešė link Sedos miškų. Juose ir apsistojome. Gydytis baigiau Balėnų miškuose. Vaistų atnešdavo ryšininkai.

Artėjant fronto linijai, aktyvesni darėsi ir partizanai. Partizanų grupė ketino kur nors prie Kruopių pereiti fronto liniją. Bet mūšiai griaudėjo prie Vegerių, ir apie Akmenę knibždėte knibždėjo vokiečių. Ryšininkai tikino, kad toliau eiti pavojinga. Jie taip pat supažindino su trimis Latvijoje dirbančiais karo belaisviais, kurie norėtų patekti pas partizanus.

Nutarėm Piotrą, Grišą ir Ivaną nuvesti į Balėnų miškus. Tačiau čia pagrindinių jėgų surasti nepavyko. Teko grįžti atgal prie Kamanų pelkių. Naujokai netikėtai pasisiūlė iš Latvijos atvesti daugiau vyrų.

Numatyta susitikimo vieta. Sutartu laiku Vasilijus atėjo prie eigulio pirtelės. Griša čia jau laukė ir kiek nustebo, neišvydęs visos grupės. Ne mažiau nustebo ir partizanas:

— Daugiau neparsivedei?

— Kalbėjau — bailiai. Sako, pažiūrėsime, kas bus toliau.

Ką darysi, dviese patraukė per Kamanų pelkes. Prie vieno ežerėlio Griša pasiūlė:

— Pavargom, praalkom, sėskim pusryčių.

Naujasis pažįstamas papjaustė lašinių, svogūnų, duonos. Sočiai užkando. Galima būtų ir snūstelti, vėl užsiminė naujokas.

— Aš tuo tarpu išsimaudysiu, — Vasilijus pasidavė dar kaitrios rudens saulės glamonėms.

Čia pat jis nusijuosė diržą su pistoletu, padėjo ant žemės automatą. Tik nespėjo partizanas gerai į vandenį įbristi, kai pastebėjo iš abiejų pusių pakrantę supančius policininkus. Žvilgtelėjęs į Grišą, pastebėjo jo ironišką šypsena ir akimirksniu suvokė: išdavikas. Puolė prie ginklų.

Driokstelėjo šūvis. Partizanas griebėsi už krūtinės ir susmuko ant žolės.

Nejutau, kur mane tempė. Atgavau sąmonę Akmenėje, prisimena V. Valovas. Atvežė prie ligoninės. Mušė. Išėjusi moteris bandė policininkus gėdinti: „Kam daužote. Jis ir taip baigiasi“. Iš tiesų klaikiai atrodžiau: kruvinas, perbalęs. Užtat paliko nejudantį gulėti ratuose. Visur skubėjimas. Vieną akimirką atsirado vaikų. Paprašiau cigarečių, degtukų. Surado. Dūmas tarsi suteikė jėgų. Vieno civiliai apsirengusio vyriškio paprašiau nuleidžiamas iš ratų. Klupčiodamas pajudėjau į priekį. Iš pradžių ėjau mokyklos link, paskui smukau į krūmus. Netrukus išgirdau šūkaliojant, ieškant. Bet nesurado. Sunku patikėti, iš kur beturėjau jėgų pasiekti Medemrodę, Pakamanius. Čia užėjau pas pažįstamą ryšininkų Jasučių šeimą. Dominikas, Juozas, Rožė visada padėdavo, bet tąsyk tik perrišo žaizdą, pamaitino ir patarė trauktis toliau nuo fronto — aplink fašistai. Ašvėnų kaime priglaudė Antanas Rimkus. Norėjo žmogus kviesti daktarą, nes mano organizmas nusilpo, bet vis dėlto nutarėme nerizikuoti. Ir būti ilgiau nebegalėjau — aplink pilna kareivių. Kitas ryšininkas, Vincas Putrius, nuvedė į Palnosus pas Martyną Vaivadą. Bet vėl vos ne akis į akį susidūriau su fašistais. Dėl tos pačios priežasties negalėjau slapstytis ir pas Ceciliją Vaičienę. Ramiau buvo prie Meižių ežero, kur gyveno Vaitkus. Apgijo krūtinė. Vėliau C. Vaičienė sugražino į Palnosus, pas Montvilą.

Čia sužeistas partizanas ir sulaukė saviškių. Iškart buvo paguldytas į karo ligoninę Žagarėje. Pavyko laikinai atstumti ligą, nors ir dabar rentgenologai visada pastebi tą plaučiuose pasilikusį švino gabalėli. Bet jis nesutrukdė vėl apsilvkti tarybinio kario milinė. Vėl frontas. Vėl žvalgyba, kaip ir partizanų būryje.

Ir vėl sužeidė. Rytų Prūsijoje skeveldros suvarpė veidą.

Pasveikęs Vasilijus vėl grįžo į frontą, kuris jam baigėsi ten, kur ir prasidėjo — Liepojos pusėje. Iki paskutinės karo dienos čia fašistai nesudėjo ginklų.

Kiekvienas sužeidimas skausmingas, o paskutinis ypač. Netekau kairės rankos vidurinio piršto, — atgniaužia kumštį V. Valovas. — Taip ir vargstu visą amžių.

Vargstu, — kiek syk girdėtas šis žodis, tačiau niekada dar nebuvo tekę suvokti jo tokia prasme. Kaip frontininko, partizano, kuris iš tiesų patyrė daug vargo, skausmo, apmaudą.

Paskui frontininkas gavo invalidumo pensiją, tačiau kiek galėjo, dirbo. Statė Akmenės cemento gamyklą, vairavo krovininę automašiną.

3. Bendražygiai

Sunkūs išbandymai tekdavo partizanams, bet ne mažesnę naštą pakėlė ir jų ryšininkai. Visus priešas svėrė tomis pačiomis, tik dvi padalas teturinčiomis svarstyklėmis: už ar prieš. Tačiau tikri patriotai nepabūgo. Reikėdavo maisto — dalindavosi, reikėdavo ginklų — ieškodavo, reikėdavo vaistų — parūpindavo.

Taip anuos laikus apibūdina dabar viekšniškis, o tuomet, okupacijos metais, Palnosų kaime gyvenęs Martynas Vaivada. Tik nebegali jis tiksliai pasakyti, kada pasuko tuo pavojingu, bet reikalingu keliu. Trobelė stovėjo pamiškėje, tad pirmą syk čia partizanai galbūt užėjo atsitiktinai. Ne be baimės ir vėliau juos išleisdavo šeimininkas — karo laikais visus persekiojo netikrumo jausmas, nuolatinio pavojaus nuojauta — tačiau šnekėdavosi nuoširdžiai. Ką girdėjęs, ką matęs, viską Martynas atvirai išklodavo, patardavo. Ir stalas nestovėdavo tuščias, o ant jo likusį maistą įdėdavo vyrams į kelią. Ilgainiui partizanai pasiūlydavo imtis ir atsakingesnių užduočių.

Ne kartą esu važiuavęs į Rimšių kaimą prie Papilės, — prisimena M. Vaivada. Jo gyventojai turėjo pasislėpę ginklų iš 1941 metais praėjusių mūšių. Čia gyvenęs brolis Leonas padėdavo susipažinti su tokiais žmonėmis.

Bevežant ginklus, teko susidurti su baltaraiščiais, bet išradingumas padėjo išvengti nelaimės.

Didelį pavojų patyriau jau paskutiniaisiais okupacijos metais. V. Putrius atvedė sunkiai sužeistą partizaną V. Valovą. Savo namuose patyręs ryšininkas jį bijojo laikyti.

Su baime priėmė sužeistąjį. Slaugėme, valgydinome. Bet kai ir pas mus ėmė šmižinėti fašistų kareiviai, kurie stengdavosi ir į trobą užsukti, pats partizanas sunerimo. Kas gali būti tikras, kad kartą svetima akis nepažvelgs ir į slapčiausią kamara.

Pavakare pasiėmiau arklį, kitą daviau Valovui, ir abu, atseit, išvedėme gyvulius naktigonėn. Pačioje pamiškėje buvau nužiūrėjęs rugių gubą, kuri ir priglaudė partizaną. Žmona jam kasdien nešdavo valgyti, tiesa, irgi negero žvilgsnio prisisaugodama — su krepšiais, atseit, eidavo šviežios žolės.

Ir štai vieną pavakarę aplink sodybą vokiečiai ėmė kurti stovyklą. Nei ko klausę, nei ko prašę, guolį ėmė klotis iš rugių pėdų. Atrodo, pultumei, prašytumei neliesti nekultų varpų, bet ar paklausys. Gali būti ir priešingai — sukelsi įtarimą. Sustingau prie lango, matydamas, kaip mažėja gubų. Jau beliko paskutinė prieš tą, pamiškėje. Galvojau, kad tik Valovas neišsiduotų. Matyt, gelbėjo laiminga žvaigždė. Ar jau to pakloto užteko, ar per toli atrodė paskutinė guba, bet vokiečiai Jos nebelietė.

Supratau, kad šį syk pavojus praėjo, bet naktį vis tiek nesudėjau bluosto. Širdį kuteno nerimas — ar gali taip arti miegoti priešai. Ar neatsitiks kas nors?

Vos praušus, fašistų būrys lyg niekur nieko patraukė savo keliu. Bet kas tikras, kad jų vietos neužims kiti?

Tą patį rytą nutarėme keltis į Bugius. Pasikinkiau arklius, į vežimą įsidėjau ratą, atseit, pas kalvį važiuoju. Gerai dar, kad šovė mintis pasiimti ir dalgį. Antraip vargu ar būtų pavykę išvengti susitikimo su baltaraiščiu Gruzdzium, kurio sodyba buvo pakeliui. Jau karo pradžioje tasai nacionalistas buvo pagarsėjęs savo juodais darbeliais. Jis prie Laižuvos sudegino tiltą per Vadaksties upę, kad sutrukdytų nuo fašistų besitraukiantiems kariams, tarybiniais aktyvistams. Ir tą syk lyg tyčia jisai stoviniavo kieme, įdėmiai sekė artėjantį vežimą. Sprendimas gimė akimirksniu — Valovas užsimetė ant peties dalgį ir, kiek turėdamas jėgų, tvirtai patraukė palaukėmis.

— Kas ten nuėjo? — iškart užšnekino Gruzdzys.

— Žmogus prašėsi pavežamas, sakė kažkur netoliese žada šienauti.

— Ar kartais ne Valovas?

— Nežinau. Aš tokio nepažįstu.

Apsimestinis naivumas ne vienam ryšininkui padėjo išvengti pavojų. Kitas žmogus, kad ir neturėdamas piktų ketinimų, tik iš smalsumo stengdavosi pakreipti kalbą apie mišką, tačiau paslaptį reikėjo saugoti. Būtent toks kažkieno neatsargumas, o gal specialių provokatorių landumas — M. Vaivada taip ir nebeteko sužinoti — užsiundė policiją. Ji užgriuvo, kai namuose tebuvo viena žmona.

— Kas pas jus naktimis lankosi? Kur vyras? — biro klausimai, palydimi smūgių.

Pamatę sodybos link žingsniuojantį vyriškį, „svečiai“ išsislapstė kieme.

— Stok, rankas aukštyn, — įsakmus balsas pasitiko šeimnininką ir iškart rėžė: — Kas buvo užėjęs praėjusią naktį?

M. Vaivada iš anksto turėjo paruoštą atsakymą:

— Vokiečių saugumiečiai, persirengę partizanais.

— Nemeluok, — riktelėjo vienas iš aršiausių policininkų, ir į burną įgrūdo pistoleto vamzdį.

Išbėgo žmona. Plaukai išsitaršę, veide išgąstis. Puolė vyriausiajam kojas bučiuoti.

— Nesižemink. Nėr už ką. Šiandien išvaro, rytoj paleis.

Bet žmonos neįtikino raminantys žodžiai. Policininkų pasityčiojimai ir paskui ilga nežinia, laukimas sutrikdė nervų sistemą. Paskui, kai nudundėjo karas, moteris ne vienerius metus gydėsi, bet jos atmintis taip ir sustingo nepakeliamose praeities akimirkose.

Iš tiesų buvau patekęs į mirties nagus, — linguoja galvą M. Vaivada. Viekšniuose pamačiau irgi suimtą P. Janulevičių. Tik uždarė mudu į skirtingas kameras. Pas jį taip pat užeidavo partizanai. Jie čia gaudavo maisto, vaistų. Tik kai vežė į Mažeikius, galėjome šnektelti.

— Dabar tikrai nebegrišim, — pagalvojau balsu.

— O koks tas mūsų gyvenimas, — tokiu pat tonu atsakė Petras. — Tik gaila, kad nebesulauksime išvadavimo.

Iš tiesų, tolumoje jau buvo girdėti patrankų kanonada, bombarduoti atskrisdavo tarybiniai lėktuvai. Geležinių paukščių labai bijojo fašistai ir jų padlaižiai. Dar Viekšniuose po vieno tokio antskrydžio visą mūsų sargybą tarsi kas šluote būtų nušlavę. Jei ne spyna ant durų ir grotuoti langai, lengvai galėjome pasprukti.

Mažeikiuose tardyti ėmėsi patys vokiečiai. Mušė, spardė, ant kaklo užnėrė virvę ir smaugė. Reikalavo nurodyti partizanų bazavimosi vietą, pasakyti ryšininkų pavardes.

Mačiau, kaip po kankynių vokiečiai išsivedė P. Janulevičių. Jis nešėsi kastuvą. Supratau — sušaudys.

Likome vieni du su tuo pačiu policininku, kuris mušė žmoną, grūdo pistoletą į burną, o čia vertė vokiečių klausimus. Pasisakė pavardę — Fabijonavičius. Įsidėmėjau visam laikui. Paskui mačiau po karo. Per televizorių rodė, kaip teisė keletą nacionalistų, kurių būrelyje pažinau ir buvusį aršų policininką. Ekране atrodė toks prislėgtas, o tada pasitikėjimas veržėsi per kraštus.

— Žinai, ką, juk mudu lietuviai, galim šnekėti kaip broliai. Sakyk viską kaip buvo, — sviedė Fabijonavičius kepurę ant tardymo kabinete esančios sofos. Atseit, uniformą nešioja per prievartą, o iš tikrųjų galvoja kitaip.

Tvirtinau tą patį, kaip ir anksčiau.

— Na gerai, nenori apsieiti be bėdų, tylėk. Patirsi ką reiškia vokiečio ranka, — paraudonavo policininkas ir uždarė į malkinę laukti, kol grįš fašistai. Nežinau, ką jie bebūtų darę, bet jų ranką spėjau pajusti. Kūnas buvo nusėtas mėlynėmis, o labiausiai skaudėjo krūtinę, kaip vėliau paaiškėjo, lūžęs šonkaulis.

Kamara neatrodė tvirta. Keliais smūgiais galėjau išmušti lentas, bet triukšmas tuoj atkreiptų dėmesį. Vis dėlto pastebėjau plyšį. Tilpau išlįsti. Iš tos laimės užmiršau ir atsargumą. Stebiuosi, kodėl nepasukau į miškus, o išdrįsau traukti keliu. Net iki Viekšnių pavežė vokiečių sunkvežimis. O kai sutikau savo kaimyną Vaičkų, tas gerokai nustebo:

— Žmonės šneka, kad tave... sušaudė.

Ne, likau gyvas. Kol atėjo Tarybinė armija, slapsčiausi pas Santekliuose gyvenusį V. Putrių.

Po karo eina jau penktas dešimtmetis, bet Cecilija Vaičienė ir dabar, prisimindama tuos laikus, negali sulaikyti ašarų. Kiek stiprių vyrų palūžo, o ji, moteris, ištvėrė.

Buržuazijos valdymo metais mergavo pas ūkininkus, tad turtų jokių nesusikrovė. Nė savo pastogės neišsigijo. Karo metais samdėsi kambarėlį iš viekšniškio Staponkaus. Nebuvo jis

partizanų ryšininkas, bet tiek gerai, kad apsimetė nematęs naktimis pas nuomininkę užėinančių ginkluotų vyriškių. Tik paskui, kai juos pastebėjo kažkuri bobutė ir po miestelį pasklido kalbos, reikėjo kraustytis kitur. Cecilija susirado niekieno negyvenamą trobelę Pakalupės kaime. Tiksliau, ten stovėjo sukiužęs vėjo perpučiamas lauželis, kuris todėl ir buvo paliktas, kad geriau apsimokėjo naują namą statyti, negu aną lopyti. Užtat čia buvo saugiau.

Bet policija šį tą suuodė. Atėjo kvietimas į Vieکشnius. Būtų žinojusi kokiu tikslu, galėjo pabėgti pas partizanus. Juk ne į vieną žygį kartu traukta, visko patirta, matyta. Tiesa, baimė ėmė visada. Žiemos metu eidavo ne tik vorele, bet būtinai taikydavo į vedlio pėdas — tegu atrodo, jog vieno žmogaus žingsniuota. Lengviau judėti vasarą, bet kartais reikėdavo laikytis tiek tyliai, kad girdėdavai, kaip širdis plaka.

Vieکشniuose iškart suėmė, — mena C. Vaičienė. Parodė bylą su P. Skirmanto parašu. Atseit, išduota. Iš tiesų, pas šitą žmogų partizanai dažnai užeidavo. Jis siūdavo drabužius. Ilgai maniau, kad tai tiesa, bet pastaruoju metu svarstau — ar nepatikėjome provokacija? Antraip kodėl tardytojai reikalavo pasakyti tokius duomenis, kuriuos galėjo išgirsti iš Skirmanto. Gyniausi nieko nežinanti, nors policininkai Fabijonavičius, Stankevičius nėrėsi iš kailio, mankštinami kumščius.

Paskui išvežė į Mažeikius. Čia vėl laukė panašūs kankinimai ir reikalavimas išduoti draugus.

Galiausiai atsidūriau Šiaulių kalėjime. Per keturis mėnesius pakėliau tiek skausmo, kiek per visą gyvenimą nepatyrčiau. Dažnai vesdavo tardyti. Už stalo sėdėdavo vokietis, o mušdavo lietuviai. Plakdavo „bananais“ iki sąmonės netekimo. Per kelias dienas atsigavėlioji kameroje, ir vėl naujos kankynės. Tačiau nepratariau nė žodžio. Sakiau: geri[au] mirsiu, bet draugų neišduosiu.

O likimą mačiau aiškų — sušaudys. Juk kiek tokių pasmerktųjų išlydėta pro vartus. Galiausiai fašistai visai sužūlėjo — žudė kalėjimo kieme. Apie aštuoniasdešimt žmonių suvertė čia pat, į sviedinio išmuštą duobę.

Vieną vakarą išgirdau, kad atėjo eilė ir man. Viską apgalvoju, gailėjausi gyvenimo, tuo labiau, kad frontas jau čia pat. Galbūt todėl fašistai taip skubėjo.

Išgelbėjo naktį prasidėjęs tarybinių lėktuvų antskrydis. Visi sargybiniai išsislapstė rūsiuose, netikėdami, kad grandinėmis surakinti kaliniai įveiks trigubai už žmogų aukštesnę tvorą. Bet ir baisiausia rizika yra palyginti menkas dalykas, jeigu gresia mirtis. Be to, kaliniai seniai ruošėsi pabėgimui: buvo nužiūrėtos kopėčios, padaryti raktai grandinėms atrakinti.

Nebeatsimenu, kaip atsidūriau anapus tvoros. Kojos atlaikė šuolį, bet riešą nutvilkė skausmas. Pataikiau ant plytų — ir dabar tebėra išlikęs kaulų lūžio randas.

Nežinojau, kuria kryptimi bėgti. Kurioj pusėj Vieکشniai, galėjo parodyti tik vietiniai žmonės. Bet ne to prašiau pirmą sutiktąjį, o vandens. Tiek buvau troškulio iškankinta, jog nesąmoningai iš kalėjimo pasičiupau puoduką. Kad turėčiau kuo pasemti vandens.

Kartu su A. Pranauskiu nuo Antanavos suradome kelią į Vieکشnius. Bet mūsų rūbai, išvaizda galėjo atkreipti fašistų dėmesį. Vadinas, eiti keliu pavojinga. O miškais — klaidu...

Išgelbėjo sutiktas geras žmogus. Jis priėmė nakvoti, davė valgyti, o rytą pakinkė arklius ir nubildino iki pat Papilės. Toliau vietovę atsekėme patys.

Karo metais Joną Turkauską persekiojo nuolatinė baimė būti įskųstam okupantams už pažangias pažiūras. Tiesa, 1940-aisiais jis neišitraukė į Tarybų valdžios atkūrimą, bet 1918—1919 metų pėdsakas liko visam gyvenimui. Tada Vieکشniuose buvo suorganizuotas valsčiaus revoliucinis komitetas, kurio liaudies švietimo komisarų tapo J. Turkauskas. Jaunasis mokytojas aktyviai dalyvavo įkuriant Tarybų valdžią, nors jis daug ko nesuprato, nežinojo, išskyrus vieną dalyką — gyvenimą turi tvarkyti darbo liaudis, o ne saujelė išnaudotojų.

Šviesiausias protas komitete buvo Jonas Vaičkus, kuris Petrograde dalyvavo Spalio revoliucijos įvykiuose, tarnavo Raudonojoje gvardijoje. Grįžęs į gimtinę, matytu rusų tautos pavyzdžiu jis sukėlė ir savo krašto žmones.

Bendri siekimai suartino abu Jonus. Draugai kartu traukėsi nuo kariuomenės. J. Turkauskas siūlė pasiekti Ukrainą, kur geležinkelininku dirbo tėvas. Tačiau pareiti sienos nepavyko. Raudonosios Armijos karininkas patarė:

— Grįžkite atgal. Tokių žmonių kaip jūs reikia vietoje. Juk kova už šviesesnę rytojų tik prasideda.

Prisiminė tuos žodžius J. Turkauskas ir prasidėjęs Didžiajam Tėvynės karui. Ar ne tokia pat situacija?

Jonas Vaičkus buvo kelerius metus sėdėjęs Šiaulių kalėjime, jau pačiomis pirmomis karo dienomis kažkas kyštelėjo liežuvį ir jį suėmė vokiečiai, — pasakoja J. Turkauskas. Vis dėlto jam pasisekė. Matyt, tardytojas neturėjo visų žinių, nes neklausinėjo apie praeitį, o tik domėjosi, kuo verčiasi. Sužinojęs, kad žemės ūkio darbais, karininkas net patapšnojo per petį:

— Gut, gut. Kas turi ūkį, nėra komunistas. Komunistai yra proletarai.

Ir paleido namo. Sunku pasakyti, kas laukė manęs, jei būčiau likęs savo sodyboje. Ne sykį baltaraiščiai ieškojo, bet žmona atsakydavo, kad nežinanti, kur dingau. Iš tikrųjų įsikūriau vieno giminaičio ūkyje Rekečių kaime. Iš svetimų tik Vaičkus žinojo, kur esu. Kai mudu susitikdavome, kalba sukdavosi apie kovą.

— Reikėtų pradėti organizuoti partizanų būrį, — ne sykį svarstė Vaičkus, bet vieni pradėti neturėjome galimybių.

Užtat kaip nudžiugome, sužinoję, kad yra kas tuos takus mina. Visai padėdavome partizanams — valgydindavome, rengdavome, suteikdavome žinių. Kadangi dauguma partizanų buvo rusai, man, tekdavo išversti jų kalba parašytus atsišaukimus.

Ypač neramu pasidarė paskutiniaisiais karo mėnesiais. Partizanai atkakliau kovojo prieš okupantus, o šie dar įnirtingiau ieškojo pasipriešinimo dalyvių. Išgirdęs, kad suimta daug prie Kamanų miškų gyvenančių žmonių, pats irgi saugojausi. Pamatydavau ginkluotų žmonių grupelę, ir išeinu kur į palaukę — vis didesnės galimybės pasprukti. Iš tiesų, vienas kartas nemelavo. Turėjau slėptis miške, kuriame persekiojami fašistai be gausesnių jėgų vengė.

Šiandien — Tarybinės liaudies pergalės Didžiajame Tėvynės kare 1941—1945 metais šventė. Tai — visos mūsų liaudies, visos pažangios žmonijos šventė. Tačiau ji brangiausia tiems, kas patyrė karo baisumus, kas stengėsi iš savo žemės išvyti priešus, sunaikinti fašizmą jo paties urve. Žinoma, nuolat tykojo pavojų ir mirties grėsmė, tačiau laisvės, šviesaus gyvenimo troškimas buvo stipresnis už ją. Žmonėms, nebojusiems šių pavojų — mūsų pagarba.

Ir šie partizanų, jų ryšininkų portretų eskizai primena tik dalelę akimirklų kelyje į pergalę.

Jasaitienė S. Minčiai — kibirkštėlė: Visuomeninės veiklos aktyvistai: [Regina Šiurkuvienė] // Vienybė. — 1987. — Rugsj. 13: ir nuotrauka. — Visas tekstas:

Aštuoniolika metų Regina Šiurkuvienė dirba „Raudonosios vėliavos“ kolūkio vyriausiąja ekonomiste. Tai, kad praeitais metais ūkyje 9 proc. sumažėjo produkcijos savikaina, kad 2,2 proc. išaugo ūkio rentabilumas, kad 13 proc. pakilo darbo našumas, nemažas ir jos nuopelnas. Regina, turėdama didelį ekonominio darbo patyrimą, atidžiai seka ekonomikos raidos tendencijas, ūkio vadovams pateikia savo išvadas ir pasiūlymus, tad laiku pastebima, ką ir kaip reikia pakoreguoti, kad gerėtų ūkio rezultatai, kad žmonėms būtų atlyginama pagal darbą, kad apmokėjimo sistema skatintų našų darbą. Tomis mintimis Regina dalijasi ne tik su ūkio vadovais. Daugelį metų ji dirba propagandiste komunistinio darbo mokykloje, ruošdamasi kiekvienam užsiėmimui, laiko aktualijas sieja su ūkio rodikliais, su uždaviniais, kurie išskyla, įgyvendinant partijos nutarimus,

Reginą Šiurkuvienę gerbia ir myli žemdirbiai. Visi žino, kiek širdies, kiek laiko ji atiduoda jiems. Darbo veteranų šventės, lenktyniavimo nugalėtojų pagerbimas, gyvenviečių aplinkos apžiūros — visur sutiksi Reginą. Ji — rajono Tarybos deputatė, ūkio moterų tarybos pirmininkė, saviveiklininkė, tad ir tiesioginio, ir visuomeninio darbo reikalai sieja ją su gimtojo kaimo žmonėmis, jų reikalais. Kiekvienam atidi, mandagi, paslaugi, kurianti nuoširdžią bendravimo atmosferą. Visa tai tarsi liejasi iš jos turtingo dvasinio pasaulio. Vakaronė ar žmogaus pagerbimo akimirka, rajono moterų tarybos renginiai ar saviveiklininkų pasirodymas — kas gražiau, jausmingiau negu Regina pradės. Su poezijos posmeliu, su aforizmu, lyriškai, moteriškai švelniai, tarsi humanitarinį, o ne buhalterinį, išsilavinimą turėtų. Erudicija — ne savaiame trykštanti versmė. Ji susikaupė daug skaitant, viskuo domintis. Regina daug skaito laikraščių, žurnalų, knygų, domisi ir specialiąja literatūra, nes vadovauja ūkio mokslinei informacijai. Ką naujo sužinojusi, skuba pasidalinti mintimis su specialistais, kad naujoves jie galėtų savo darbe taikyti. Tas informacijos srautas padeda jai skaitant paskaitas kaip „Žinijos“ draugijos lektorei.

— Didelį visuomeninio darbo krūvį turi Regina, — sako ūkio partinio komiteto sekretorė Elena Babenskienė. — Žinome, kad padarys viską su jai būdingu kruopštumu, išradingumu, pasitelks aktyvą.

Kad ir gyvenviečių apžiūra. Gražios naujų namų eilės išaugo Palnosuose, Guduose, Ašvėnuose. Anksčiau statyti namai skęsta žalumynuose, prie visų paliktos žaliosios juostos. Du kartus per metus gyvenvietes su komisijos nariais aplanko ūkio moterų tarybos pirmininkė Regina Šiurkuvienė, skatina dar gražiau tvarkytis, puošti buitį. Organizuojant moterų tarybos veiklą jai aktyviai padeda felčerė Vita Jaraminienė, partinio komiteto sekretorė Elena Babenskienė, Daubiškių nepilnos vidurinės mokyklos mokytojos, kultūros, kontoros darbuotojos.

Graži, jauki aplinka — tai tik viena ūkio moterų tarybos rūpesčių dalis. Daug dėmesio skiriama moterų darbui, laisvalaikiui, daugiavaikėms šeimoms, kultūrinio akiračio plėtimui.

Kartais atrodo — ką gali vienas žmogus. Kai žinai, kiek padaro Regina, gali tvirtinti — daug. Kiekvienai iniciatyvai reikia idėjos, gero prado, o paskui mintis, pasiūlymas tarsi savaime rutuliojasi, susilaukia pritarimo, paramos. Regina Šiurkuvienė visada kupina gerų sumanymų, kūrybiškos minties. Ir tiesioginiame darbe, ir visuomeninėje veikloje. Ji tarsi gyvena kitiems — ką visų labai padaryti.

Jono Brenčiaus nuotraukoje: „Raudonosios vėliavos” kolūkio moterų tarybos pirmininkė Regina Šiurkuvienė.

Ne konkuruoti, o bendradarbiauti // Naujos knygos. — 1987. — Nr. 9. — P. 26—27. — Tekste: Palnosų kaimo bibliotekos vaikų klubas.

Gricius Z. Nenuorama iš Palnosų // Vienybė. — 1987. — Spal. 31. — Tekste: Apybraiža apie bibliotekininką B. Kerį.

Rimkuvienė I., Juozapavičienė M. Klubas bibliotekoje // Vienybė. — 1987. — Lapkr. 3. — Tekste: Palnosų kaimo bibliotekos vaikų klubas.

Kerys Bronius. Bibliotekininko pastabos // Vienybė. — 1988. — Vas. 25. — Tekste: Palnosų kaimo biblioteka.

Sejavičienė Julija. Pjūtis prasideda sėja: Štrichai komunisto portretui: [Elena Babenskienė] // Vienybė. — 1988. — Bal. 21: ir nuotrauka.

Su „Raudonosios vėliavos” kolūkio partinio komiteto sekretore Elena Babenskiene kalbėjau apie komunistus, apie jų avangardinį vaidmenį, asmeninį pavyzdį. Žavėjo mane sekretorės pasakojimas: apie kiekvieną komunistą ji kalbėjo ne trafaretiškais žodžiais: „pavyzdingas”, „stropus”, „aktyvus”, o gyvais vaizdais tapydama vieno ar kito komunisto portretą, atkurdama gražius poelgius. Daug, labai daug žino sekretorė apie savo komunistus — ir mažiausias gražaus elgesio niuansas užfiksuotas jos atminty.

Tie, kurie girdėjo Elena Babenskienę kalbant partijos rajono komiteto plenumuose, tie, kurie skaito jos straipsnius „Vienybės” laikraštyje, turbūt pastebėjo, kad Elena visada stengiasi kalbėti apie ūkio žmones, paminėti jų kuo daugiau ir geru. Pirmiausiai todėl, kad štai beveik dvidešimt metų vadovaudama ūkio partinei organizacijai, žino, kokia kaina pilni ūkio aruodai, koku sunkiu ir įtemptu visų triūsu kuriamos gėrybės, visuomeninis produktas. Tiesa, Elena ne iš tos kategorijos žmonių, kurie sėja, aria, pjauna. Tačiau jai, kaimo vaikui ir su kaimu suaugusiai visą gyvenimą, gerai žinoma duonos moralinė vertė. Duona šiandien jau socialinė kategorija, į kurią daug, labai daug telpa...

Per tuos metus, kai ji „Raudonojoje vėliavoje”, išaugo nauja žemdirbių karta, kuri papildo Komunistų partijos gretas. Kai akys perbėga ūkio komunistų sąrašą, ties daugelio pavardėmis sekretorės mintis minutėlei stabteli — šiuos žmones ji rekomendavo į TSKP gretas, už juos laidavo ir tarsi visam laikui prisiėmė už juos atsakomybę. Kadaisė ūkio partinė organizacija ir ją priėmė į TSKP gretas, o rekomendaciją davė kolūkio pirmininkas Petras Bukauskas. Jis ir išvelgė, kad Elena turi bendravimo su žmonėmis talentą, kad kaip niekas kitas moka tyliai,

kantriai dirbti ir padaryti. Šie gerieji bruožai išliko visą gyvenimą. Su kuriuo komunistu bekalbėtum — su cechinės partinės organizacijos sekretoriumi A. Krasausku, su pedagoginio darbo veterane V. Jasutiene ar su partinio komiteto narėmis I. Jatkauskiene, I. Deniušiene, — visi kaip susitarę paminės Elenos Babenskienės darbštumą, kruopštumą, jautrumą. Kiekvieną žmogų išklausk, išsigilins į jo bėdas ir džiaugsmus, stengsis padėti. Kokie renginiai ūkyje būtų — visuose juose pamatysi ir Eleną Babenskiene. Ji visada su žmonėmis, tarp žmonių — ir vakaronėse, ir vardynose, ir laidotuvėse. Partinis darbas persitvarkymo laikotarpiu labai sunkus, nes atsakai už viską: už pieną ir mėsą, už duoną ir žmogų. Kiekvienas renginys suartina sekretorę su žmonėmis, padeda juos geriau pažinti, pajauti sugebėjimus, paskirstyti visuomenines pareigas. Kaip reikėtų išsivaizduoti politinį mokymą be propagandistų A. Krasausko, V. Jasutienės, liaudies kontrolierių veiklos — be I. Deniušienės, moterų tarybos darbo — be R. Šiurkuvienės. Be didesnių problemų ūkyje juda visos organizacijos. Ir pirmiausiai todėl, kad partinės organizacijos sekretorė sugebėjo tinkamai parinkti jų vadovų kandidatūras, o paskui nepamiršta žmonių, vykdančių visuomeninius įpareigojimus. Kiekviena proga, už kiekvieną gražų, kilnų poelgį šie žmonės prisimenami, susirinkimuose jiems padėkojama, įteikiami apdovanojimai, tad gyvi, trykštantys visi šaltinėliai, iš kurių veržiasi nerami žmogaus mintis, „Raudonosios vėliavos” kolūkyje visokeriopai žadinama ir skatinama.

Kaip reikia vykdyti komunisto, visuomenininko, žmogaus pareigas, visiems pavyzdžiu yra pati sekretorė. Daugelį metų ji buvo renkama rajono Tarybos deputate, LKP RK nare, o štai dabar yra partijos rajono komiteto biuro nare, tenka gilintis į kitų partinių organizacijų darbą, pastangas persitvarkymo laikotarpiu, patarti, padėti kolegoms, o iš kai kurių ir sau perimti organizacinio ar ideologinio darbo naujoves.

Žemdirbiui pjūtis prasideda sėja. Jaučia pavasario dvelksmą kaimo žmogus ir su nerimu laukia didžiojo darbymečio. Ūkio keliukais tai šen, tai ten zuja kolūkio pirmininko P. Bukausko ir jo pavaduotojo A. Deniušio automašinos. Rūpi vadovams technika, sėkla, žemė, sunkiu nerimu debesiu ant širdies gula vėluojantis pavasaris, tai ir skuba į dirbtuves, sandėlius. Tie patys keliukai, pas tuos pačius žmones dažnai atveda ir partinio komiteto sekretorę Eleną Babenskiene. Bet jos rūpesčių diapazone yra kita skalė. Ji rūpinasi konkrečiu žmogumi: kokia jo nuotaika, koks požiūris, kaip suvokia jis persitvarkymo proceso svarbą, ko jam trūksta.

Sekretorės kasdieniniai ryšiai su žmonėmis — tai tarsi, didysis pavasario nerimas. Tiesa, ne dėl sėklos, ne dėl technologijos — dėl žmogaus, kuris grįš iš laukų su kvepiančia duona. Tik šios sėjos pjūtis reikia mokėti laukti, reikia mokėti ja džiaugtis taip, kaip moka Elena Babenskiene. „Raudonosios vėliavos” kolūkis tapo respublikinio socialistinio lenktyniavimo nugalėtoju, iškovojo LKP CK, LTSR Ministrų Tarybos, respublikos Profesinių Sąjungų Tarybos, LLKJS CK pereinamąją raudonąją vėliavą. Ją priėmė ūkio komunistų rankos. Tos rankos ir pergalių eilutes įrašė.

Šis balandis Elenai neeilinis — penkiasdešimtas, pripildytas šviesiu rūpinimusi žmogumi. Kaip ir visi jos gyvenimo metai. Kad jie turėjo prasmę, primena Garbės ženklo ordinas, medaliai, LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo garbės raštas.

Gricius Z. Jubiliejinių metų vainikas // Vieniybė. — 1988. — Lapkr. 15.

Gyvenimas metų tėkmėj // Vieniybė. — 1988. — Lapkr. 19.

Jasutienė Vanda. Į koją su gyvenimu // Vieniybė. — 1989. — Geg. 16. — Tekste: V. Jasutienė atvyko į Akmenės rajoną 1959—1960 metais. „Raudonosios vėliavos” kolūkyje, įskaitant ir ją, buvo trys komunistai.

Babenskiene Elena. Gyvenimo pamokos: Ruošiamės LKP neeiliniam suvažiavimui. Mintys balsu // Vieniybė. — 1989. — Liep. 6. — Visas tekstas:

Į partiją įstojau dirbdama „Raudonosios vėliavos” kolūkyje agronome. Įstojau tikėdama, jog partijos nariai yra avangardas, apie kurį mums kalbėjo ir mokė kalbėti vidurinėje ir aukštojoje mokykloje. 1961—1963 darbo metai man buvo nelengvi. Nors esu kilusi ne iš čia, bet dirbdama pamilau ūkio žmones. Tada prie „Raudonosios vėliavos” kolūkio dar nebuvo prijungti nei

Ašvėnų, nei Pavenčių, nei Žemaitės kolūkiai. Žmonės dirbo daug ir sunkiai, bet buvo draugiški, vieningi. Dauguma iš jų dabar yra užtarnautame poilsyje, o kiti išėję negrižtamai...

Visi džiaugėmės grūdinių kultūrų derliumi, mėsos ir pieno rodikliais. Kokį pasididžiavimą kėlė kukurūzai! Dalį jų auginome kvadratinio lizdiniu būdu, ir juos kolūkio komjaunimo jaunimo brigados nariai ravėdavo kauptukais. Buvome jauni ir manėme, jeigu taip nurodo iš aukščiau, matyt, taip reikia, nors dažnai suvokdavome, kad dirbama ne taip. Tačiau niekas mūsų neklausė.

Tuo laiku kolūkio pirminėje partinėje organizacijoje buvo tik penki žmonės, jiems vadovavo pedagogė V. Jasutienė. Tikėjau ūkio komunistais. Vėliau man pasiūlė mokytis respublikinėje vadovujančių kadru mokykloje. Sutikau, nes žinojau, kad mokytis, tobulintis reikia. Siuncia — vadinasi, pasitiki manimi. Tuo metu buvau jau įstojusi neakivaizdžiai mokytis į Lietuvos žemės ūkio akademiją. Baigusi mokyklą, buvau paskirta į Mažeikių rajoną. Dirbau tarybiniame ūkyje skyriaus valdytoja, matydavau, kiek daug dirba žemdirbiai, koks sunkus jų darbas. O ką galėjau padėti? Susirinkdavome į partinius susirinkimus, aptardavome vieną kitą klausimą, priimdavome nutarimą. Nutarimu viskas ir baigdavosi, apie jo vykdymą nesamprotaudavome, nes tada visko trūkdavo: atsarginių dalių mašinoms, trūkdavo žmonėms butų.

Nuo to laiko praėjo 20 metų. O kas pasikeitė? Pasikeitė daug. Tačiau ir trūkumų nesumažėjo. Sakydavome, kad geriau gyvensime, kai likviduosime vienkiemius. Griovėme sodybas. Statėme gyvenvietes. Už tai girdavo, įrašydavo į garbės knygą... Šiandien sakoma, kad tuo buvo padaryta didelė klaida. Ar galėjo ką nors sustabdyti, pakeisti „mažas“ žmogus? Manau, kad ne.

Pakvietė grįžti atgal į „Raudonosios vėliavos“ kolūkį jau pirmininko pavaduotoja. Sutikau ne iš karto. Grįžau į tą kolūkį, kuriame pradėjau dirbti, baigusi žemės ūkio technikumą. Tikėjausi daug pasiekti. Čia dirbo vyras, užaugo, mokėsi vaikai. Vyresnieji sukūrė savo šeimas...

Kai mintimis perbėgu savo gyvenimą, suprantu, kad padariau klaidą čia grįždama. Stengiausi dirbti tik sąžiningai, norėjau, kad visiems būtų gerai. O kas įvertino tą darbą? Niekas mūsų neklausė, kai jungė kolūkius.

Šiandien viešai kalbame, kad daug klaidų padaryta, valdant Stalinui, L. Brežnevui, kai vyko kova pokario metais. O dabar visi girdime žodžius stalinistai, stagnatoriai. Tais metais mes dar buvome vaikai, tad ar mums atsakyti už tą laiko tarpsnį ir jų klaidas? Ar mes galime atsakyti už tuos, kurie nekaltai žudė žmones, vežė į Sibirą? Dori komunistai nenori su tokiais būti vienoje partijoje. Tie, kurių sąžinę slegia dalyvavimas pokario metų terore, turėtų išeiti iš partijos, arba juos reikia pašalinti! Mes nenorime būti kartu ir su tais, kurie, prisidengę partijos vardu, dar ne taip seniai darė nusikaltimus, ėmė kyšius, gyveno ir gyvena ne pagal savo uždarbį.

Persitvarkymą pirmiausiai reikia pradėti nuo viršūnių.

Kodėl šiandien trūksta muilo, skalbimo miltelių, šampūno, cukraus? Todėl, kad tai kai kam naudinga. Trūksta parduotuvėse — pilna turguje. Tiesa, tik dvigubai ar trigubai didesne kaina. Ką gali nusipirkti iš individualių kooperatyvų, jeigu čia kainos pasakiškos, o gyvenimišką atlyginimą?

Norint pertvarkos Lietuvoje, turime priversti pirmiausiai persitvarkyti aukštesniuosius organus. Reikia keisti partijos programą ir įstatus, kad jie būtų realūs, atitiktų tikrovę, jų projektus apsvarstyti pirminėse partinėse organizacijose ir atsižvelgti į konkrečius pasiūlymus.

Partija turi paruošti konkrečią programą, kaip išbristi iš atsilikimo, pakelti ekonomiką, pagerinti žmonių gyvenimo lygį. Ūkio komunistai siūlo keisti nario mokesčio dydį ir partinių lėšų panaudojimo tvarką. Manau, kad 50—60 proc. lėšų turėtų būti paliekama partinėje organizacijoje. Siūlytume sumažinti komunistų pensininkų nario mokesčių: nepriklausomai nuo pensijos dydžio, mokėti po 10 kapeikų. Turėtų būti leista savarankiškai spręsti vietose dėl padalinių (cechinių) partinių organizacijų, partinių grupių sudarymo. Ne visur jos pasitvirtina.

Esminis pertvarkos klausimas turi būti ne gražios kalbos, o darbai. Reikia visiems sąžiningai dirbti: ir partijos nariams, ir nepartiniams, ir Sąjūdžio ir „Žaliųjų“ nariams. Būtina gerinti darbo, buities sąlygas, kad žmonės galėtų daugiau uždirbti. Tikslinga sumažinti visuomeninio darbo krūvį toms moterims, kurios augina vaikus, kad jos daugiau laiko skirtų namams. Reikėtų daugiau padėti pensininkams, vienišiesiems žmonėms. Būkime geresni ir jautresni, padėkime vieni kitiems nelaimėje, nekartokime klaidų, kurias darė kiti, nes dėl jų kaltinimus tenka klausyti ir nekaltiems.

Lungys Rimantas. Nutekančių metų pašvaistė: [Silva Poškienė] // Vienybė. — 1989. — Rugs. 30: ir nuotrauka. — Visas tekstas:

Kai tokia srauni gyvenimo tėkmė, kai tiek daug pasaulyje dar nepamatyto ir nepatirto, regis, prabanga grįžti į jau būtas vietas, metų metais vaikščioti vis tais pačiais takais. Bet Silva Poškienė, Daubiškių devynmetės mokyklos direktorė, štai jau šešiolikti metai dirba toje pačioje mokykloje, kurioje kadaise pati lankė pirmą klase, ir, beje, būdama šešerių metų. Baigusi Viekšnių vidurinę, nusprendė dirbti ir mokyti. Tuometinis švietimo skyriaus vedėjas K. Pakeltis davė pasirinkti keletą mokyklų, kur reikėjo mokytojų. Vakarykštė abiturientė pasirinko Daubiškius — vis drąsiau būsią pažįstamoje vietoje.

Mokė pradinukus, aštuonetą metų buvo pionierių vadovė, baigė aukštąjį mokslą, prieš ketvertą rudenį iš buvusios direktorės V. Jasutienės perėmė mokyklos valdžią. Iš tos valdžios, suprantama, ne tiek garbės ir džiaugsmo, kiek nuolatinių rūpesčių. Ypač jų padaugėja vasarą, kai visi normalūs žmonės atostogauja, o direktorius privalo pasirūpinti, kad mokykla gražiai pasirošusi sutiktų naują rugsėjį. Mūsų tvarka komentarų nereikalauja: pinigų Švietimo skyrius duoda, o toliau manykis kaip žinai: ar iš šefų gauk, ar Latvijos krautuves, kažkodėl nuo seno žymiai turtingesnes kaip mūsų, apvažinėk, bet senutėlė ankšta mokykla turi blizgėti naujais dažais, krosnys neturi praleisti smalkių. Bet dabar valstybė šiek tiek palengvino vargus, galima už čekį pirkti grynais iki šimto rublių, nebereikia daugybės popierių popieriukų su skirtingomis datomis ir kitokios vaidybos nežinia prieš ką.

Lengviau mokyklos vadovei ir dėl to, kad čia mokomi „Raudonosios vėliavos“ kolūkio žemdirbių vaikai. Kolūkio pirmininkas P. Bukauskas neretai ir pats užsuka į aukštais medžiais apaugusį buvusio dvaro parką, kuriame stovi mokyklos pastatas, pasižiūri ko trūksta, prireikus skiria meistrą, anąmet nupirko sekciją mokytojų kambariui.

Mažėjant ūkinių rūpesčių, mokyklos direktorei daugiau laiko lieka mokymo ir auklėjimo reikalams. Lengva dirbti, kai toks darnus, jaunatviškas kolektyvas, daugelis pedagogų iki 30 metų, tačiau jų būryje savos ir reikalingos jaučiasi ir veteranės Z. Bukauskienė bei G. Pacevičienė. Kol kas sėkmingai išsprendžia ir mokymo proceso nesklendimus. Štai muzikos fakultatyvą patikėjo kultūros namų direktorei E. Kochienei, istoriku E. Gurinu „dalijasi“ su kaimynine Ventos vidurine mokykla, nes devynmetė nepajėgi parūpinti specialistui pakankamą kiekį pamokų, daug vargo fizinio lavinimo mokytojams, nes nėra salės, gerai, kai toks ruduo, kaip šiemet, galima iki valiai žaisti lauke, o šiaip seno mokyklos pastato kambarėliai ankšti, pernai gausi buvo devintokų laida, net 17, tad sunku būdavo sutilpti.

Ir direktorei, ir kitiems mokytojams nemažai minčių sukelia pertvarkos, viešumo procesai, tautinės mokyklos koncepcijos realizavimas. Pati ilgai vadovavusi pionieriams, S. Poškienė įsitikinusi, kad ši vaikų organizacija reikalinga ir gali būti naudinga ir mokyklai, ir vaikams, suprantama, jei išradingai dirbs pionierių vadovas, jeigu turės fantazijos ir noro dirbti taip, kad vaikams sužadintų vaizduotę ir norą daugiau žinoti. Komjaunimo organizacija kaimo mokyklai per ankstyvas reikalas, sunku rasti tokių įpareigojimų, kad aštuntokas ar devintokas būtų pajėgus įvykdyti. Spaliukai perdaug įvelti į politiką, ir jų žaidimai netikę, reikia gyvumo, paprastumo. Kiekvieną mokytoją jaudina dvasiniai visuomenės gyvenimo reiškiniai, susvetimėjimas šeimose, ankstyva vaikų viatvė, mokytojas apie tai pirmiausiai sužino iš savo auklėtinių. Pasak, S. Poškienės, kaimo vaikų širdelėse gal kiek daugiau atvirumo ir gerumo, matyti, kad bent kas antra šeima bendrauja su vaikais, kalbasi su jais apie savo darbus, paaiškina, kada burokus rauti ar bulves kasti, kaip gyvuliukus pašerti. Dažniausiai tai mamų pareiga, ir labai gaila, kuomet per kolūkio darbus motina neberanda laiko savo vaikams. Iš tokių šeimų ir atsiranda, kaip priimta sakyti, sunkiai auklėjami, išdykę paaugliai, suteikiantys daugiausiai rūpesčių ir mokytojams, ir milicijai. Ir to dėkingumo, atvirumo kaskart vis mažiau santykiuose su mokytojais, ar čia vien sunkėjanti ekonominė krizė kalta?

Žiūriu į aukštai padangėn šakas iškėlusius medžius, klausausi tos iškilmingos tylos, kurios nesudrumsčia nė dvidešimt mokyklinio bendrabučio gyventojų, ir maštau, kad to senojo parko ir bus gaila Daubiškių mokytojams ir moksleiviams, kai persikels į centrinę „Raudonosios vėliavos“ kolūkio gyvenvietę, į Palnosus. Jau ši rudenį turi būti baigta projektuoti nauja devynmetė mokykla, o kada įkurtuvės joje, žodi tars statybininkai.

Turbūt yra tiesos, kad mokytojo gyvenimas — nuo rugsėjo iki rugsėjo matuojamas. Nespėjai apsidairyti, kai šešiolika rugsėjų ir nušoliavo. Bet paliko jie šviesų gerumo taką, gal todėl ir negaila pasirinkimo, gal todėl ir netraukia niekur nuo Ventos krantų.

Gricius Z. Nenuorama iš Palnosų // Knygnešys. — 1990. — Nr. 6. — P. 40—41. — Apybraiža apie bibliotekininką B. Kerį.

Balvočiūtė Jadvyga (Kamanų valstybinio rezervato botanikė). Augalai šalia mūsų // Vienybė. — 1991. — Geg. 29. — Visas tekstas:

Lietuvos floroje yra per 3 tūkstančius augalų rūšių. Nykstančių, retų ir globotinių augalų sąrašas jau greit pasieks 200.

Kiek augalų rūšių turime savo rajone, apylinkėje, kaime? Kokios retos ir nykstančios augalų rūšys auga pas mus, kur jų augimvietės, kuo ypatingos jas supančios augalinės bendrijos, kokios galimybės joms išlikti. Tai mums visiems įdomu ir rūpi. Visi mėgstame augmeniją, turtingą ir gražią aplinką. Tačiau mes dar labai daug ko nežinome apie savo gyvenamąsias vietas, jų skirtingumus, nepakartojamą savitumą. Ypač augalijos atžvilgiu. Kiekvienas, mažas ir didelis, įsijunkime į vertingų, retų, vaistinių ir kitų augalų pažinimo ir augimviečių išaiškinimo veiklą. Tuo tikslu apie dominančius augalus teiraukitės, papasakokite, parašykite, paskambinkite (telef. 55285) mums į Akmenę, į Kamanų rezervatą. Prašome atsiųsti ar atnešti bet kokio jus dominančio augalo herbarą, lapą, ar žiedą (žalią arba sudžiovintą tarp laikraščių). Tačiau, suradę nežinomą ar kitokį augalą, pirmiausia pagalvokite, kaip pasielgti, kad jis toje vietoje visada augtų, t. y. nesunaikinkime jo herbarui, puokštei ar pan. Mėgėjiškam herbarui neimkite viso augalo, o tik jo nedidelę dalį, jeigu augalų nedaug ar jis auga vienas. Labai gerai būtų padaryti augalo nuotrauką.

Būtų labai įdomu išgirsti, kur dar yra išlikusių raktažolės pelenėlės, pas mus vadinamų „saulės krisleliais“ augimviečių, gegužraibių, gegūnių ir kitų orchidinių augalų rūšių. Ir tarp piktžolių yra beveik išnykusių rūšių. Ar tenka kam nors dar matyti rugiuose anksčiau augusią, o dabar į Raudonąją knygą įrašytą ir jau darželiuose auginamą dirvinę raugę?

Kartu patyrinėję galime pasirūpinti, kad tokie augalai išliktų. O mūsų apylinkės turtingos retų augalų. Neseniai Palnosų kaime radome vešlias net tris laukinių česnakų rūšių augimvietes. Dvi šių česnakų rūšys yra retos, įrašytos į Lietuvos Raudonąją knygą. Malonu, kad palnosiečiai savo didelės gyvenvietės aplinką gerai tvarko, ir retieji augalai čia ne tik neišnyko, bet nuostabiai gražiai tarpsta. O juk kiekvienas kaimas turi pilnus gamtos paslapčių upelius, miškelius, šlaitus, ir pelkutes. Tad globėjiškai juose retkarčiais pasmalsaukime ir prisidėkime prie jų išsaugojimo.

Automobilių kelių informacinė sistema / [Viktoro Paliulionio ir kitų Matematikos ir informatikos instituto darbuotojų parengtas kompiuterinis Lietuvos žemėlapis]. — 1992. — Žemėlapyje: Vietovių koordinatės laipsniais, minutėmis, sekundėmis:

Eil.	Vietovė	Rytų ilgumos	Šiaurės platumos
1	Palnosai	22° 38' 02"	56° 14' 58"

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, 1993. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Kai kurie žmonės, po karo ištremti iš Palnosų:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Ištrėmė	Leido grįžti
1	Dargienė Anastazija, Prano	1893	1948 11 13	1957 11 19
2	Dargytė Eufemija, Domo	1929	1948 11 13	1957 11 19
3	Kontutis Vincas, Leono	1917	1948 05 23	1957 09 12
4	Vita Jonas, Adomo	1884	1948 05 23	1956 04 18
5	Vitienė Morta, Juozo	1888	1948 05 23	1956 04 18

Jasutienė Vanda. Gerumo keliu // Vienybė. — 1993. — Rugs. 11. — Tekste: Daubiškių mokykla buvo Mikucko dvare. 1993 m. persikėlė į Palnosus. — Visas tekstas:

Nuostabiame gamtos kampelyje, kur į didžiausią Žemaitijos upę Ventą įteka Dabikinė, kur pavasariais nuo ievų žiedų pabąla sala, po senų liepų ir klevų pavėsiu netoli nuo kelio, kuris jungia didžiausius šiaurės vakarų Lietuvos pramonės gigantus — Mažeikius ir Naująją Akmenę, sename Mikucko dvaro pastate buvo įsikūrusi Daubiškių devynmetė mokykla. Nežiūrint rudeninių vėtrų ir audrų, ji atlaikė keturiasdešimt metų. Kiekvieną rugsėjo pirmąją į savo glėbį priimdama vaikus, mokykla išaugino, subrandino ir į gyvenimą išleido tūkstančius jaunų žmonių, kurie, pasklidę po Lietuvą, nepadarė gėdos savo mokyklai.

Šią rugsėjo pirmąją mokykla persikėlė į Palnosų kultūros namus (žinoma, po didžiulio remonto ir mokyklos direktorės Silvos Poškienės pastangų), palikdama mums, mokytojams pensininkams ir jaunimui, brangų senąjį vardą — Daubiškių. Tai puikiai įrengta, šviesiomis ir erdviomis klasėmis, naujais suolais ir lentomis mokykla. Gerokai atjaunėjo ir naujais pedagogais pasipildė mokytojų kolektyvas. Mokyklai ir toliau vadovauja energinga, ką tik atšventusi pedagoginio darbo dvidešimtmetį Silva Poškienė.

Kiekvieni pragyventi metai palieka žmogui ne tik naujas raukšleles veide, vieną kitą baltą giją plaukuose, bet ir didelę didelę gyvenimo patirtį, kuri perduodama jaunimui. Silva Poškienė — buvusi Daubiškių devynmetės mokyklos auklėtinė — per dvidešimt pedagoginio darbo metų praėjo ilgą kelią — nuo pradinukų iki dalyko mokytojos, o paskui ir iki direktorės. Dirbdama mokykloje, įsigijo aukštąjį išsilavinimą, ištekėjo, augina du vaikus. Visą laisvalaikį, kurio kaimo mokyklos vadovui taip maža, atiduoda visuomeniniam darbui. Neapsiriksiu sakydama, kad tikriausiai nė vienas renginys Palnosų kultūros namuose, mokykloje nepraeina be S. Poškienės — puikios skaitovės, neblogos dainininkės ir sumanios organizatorės.

Mokyklos, pradėdamos ketvirtuosius nepriklausomos Lietuvos mokslo metus, išgyvena ne tik kaitos laiką, bet ir didžiulius pokyčius visuomeniniame, kultūriniame ir dvasiniame gyvenime. Juk Lietuva žengia demokratėjimo keliu, nepriklausomo, laisvo žmogaus ugdymo linkme. Tikiu Daubiškių devynmetės mokyklos mokytojų kolektyvu, mokačiu palaikyti gerus ryšius su šeima, visuomene, vedančiu vaikus meilės Tėvynei takais. Linkiu šiame kely puikios sėkmės!

Žibikienė G. Kantrybės gyventi... // Tarp knygų. — 1994. — Nr. 8. — P. 1—5. — Tekste: Palnosų kaimo biblioteka.

Babenskiene Elena. Palydėjo koncertu // Vienybė. — 1995. — Saus. 7. — Tekste: Palnosų kaimo kultūros namai.

Šiurkuvienė J. Balandžiai kilnoja čerpes // Šiaulių kraštas. — 1995. — Saus. 20. — Tekste: Palnosų kaimo biblioteka, bibliotekininkas B. Kerys, jo gyvenimas.

Pabuvo kartu // Vienybė. — 1995. — Bal. 12. — Tekste: Gavėnios popietė: Palnosų kultūros namuose susirinko Viešnių, Ventos, Kruopių, Naujosios Akmenės parapijų giesmininkai. Giedojo giesmes, skaitė eiles.

Kerys Bronius. Mūsų senieji „brokeriai“ // Vienybė. — 1995. — Geg. 13. — Tekste: „Kalninė“ Palnosų kaime.

Rozga Leopoldas. Duona suteikia vilties // Vienybė. — 1995. — Rugpj. 12. — Tekste: Santeklių žemės ūkio bendrovė. Vadovas Boleslovas Petrošius.

Viešnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Viešnių seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Palnosų kaime 180 ūkių — 494 gyventojai.

Knygų karalystės vietininkas: [Palnosų kaimo bibliotekos bibliotekininkas Bronius Kerys] / Aktyviausius laikraščio talkininkus [...] kalbina arba apie juos rašo Roma Jonikienė, Julija Sejavičienė. Nuotraukos Jono Brenciaus ir Apolinaro Juodpusio // Vienybė. — 1996. — Geg. 7: ir nuotrauka.

Rozga Leopoldas. Mūsų miestai ir miesteliai // Vienybė. — 1997. — Bal. 5. — Tekste: Palnosuose 186 šeimos, 508 gyventojai, 12 gatvių.

Viekšnių seniūnijos kaimai 1998 metais. — Viekšnių seniūnija. — 1998. — Rankraštis. — Tekste: Palnosų kaime 227 ūkiai — 576 gyventojai.

Šiurkuvienė J. „... tik gerumą nusinešam į kitą pasaulį“: Pasakojimas apie šių dienų knygnešį, Palnosų kaimo bibliotekininką Bronių Kerį // Šiaulių kraštas. — 1998. Geg. 14: su nuotraukomis. — Tekste: „Dabar knygnešys yra paniręs į darbą, kuriam, anot jo žinovų, šalyje nėra analogų. Jis rengia didžiulę knygą apie Viekšnių kraštą, kurią sudaro „bibliografinės nuorodos ir žinios krašto istorijai“. [...] Šis leidinys būsiąs gardus kąsnis bet kokiam istorikui: paimk, perskaityk ir apibendrinęs parašyk išsamią Viekšnių istoriją. Bibliotekininkas nesuka galvos, ar jo knygą kas nors išleis. [...] Dalis B. Kerio kūrinio skyrių dar plonoki. Todėl jam pirmiausia rūpi juos užpildyti. Dar norįs pasinerti į kraštotyra.“

Šiurkuvienė J. Septyniasdešimtmetė labiausiai mėgsta rankdarbius ir žvejoti // Šiaulių kraštas. — 1998. — Birž. 4: ir nuotraukos. — Tekste: Valerija Skėtrienė Palnosų kaime. Įvairūs rankdarbiai.

Jonikienė Roma. Ryšulėliai atkeliauja iš Palnosų: [Emilija Lukošienė] // Vienybė. — 1999. — Saus. 30: Autorės nuotraukoje: ryšulėlių siuntėja Emilija Lukošienė iš Palnosų. — Visas tekstas:

Vieną tokį — prikrautą šiltų vilnionių pirštinių ir kojinių, skirtą Naujosios Akmenės Ramučių vidurinės mokyklos „Atjautos“ klubo vaikams, parvežėme ir mes... Kai svečiavomės pas Palnosų kaimo gyventoją, 74 metų močiutę Emiliją LUKOŠIENĘ, ji kaip tik nerimavo, kas ryšulėlių nugabens į rajono centrą. Visada tokį įduodavo ją aplankyti atvažiuojančiai dukrai I. Mickienei iš Kivylių. „Jos karvutė veršiavosi, negalės atvažiuoti“, — apie ūkiškus reikalus pasakojo močiutė Emilija. Ji kone visą dieną iš rankų nepaleidžia virbalų, nes dėl prastos sveikatos sunkesnių darbų nebedirba.

Širdies gerumas

„Atjautos“ klubo vadovė V. Jasevičienė kaip apie unikaliausią pagalbos vaikams atvejį papasakojo apie močiutės Emilijos Lukošienės mezginius. Mokyklon užsuko jos duktė ir pasiteiravo, ar mama negalėtų megzti vaikams kojines ir pirštines? „Toks pasiūlymas sujaudino. Ir vaikai šias dovanas priima noriai“, — sakė klubo vadovė. Atjautiečiai norėjo močiutę į svečius pasikviesti ir padėkoti, bet ji apgailestavo — labai sunku vaikščioti. Kai E. Lukošienei perdavėme linkėjimus ir padėkojimus, ji apsiverkė. „Kad daugiau niekuo negaliu pagelbėti, tik šilumą priduoančiais mezginiais“, — sakė močiutė. Gerokai anksčiau ji taip pat mezgė, o krūvas gražių, spalvingų kojinių ir pirštinių duktė išveždavo į Šiaulių vaikų namus. Taip močiutė jiems padėdavo kuo galėdama. Dabar ryšulėlių kelias trumpesnis.

Tokiai krūvelei kojinių numegzti reikia daug siūlų. Močiutė išardo, išplauna ir perverpia nebenešiojamų vilnionių rūbų siūlus. Ir iš kiekvienos pensijos megztų rūbų „europoje“ nuperka. Kamaryje stovi ratinys, kampe dėžė su siūlais. Močiutės kojinės ir pirštines labai spalvingos, margos. Sako: reikia siūlus pamaišyti, nes vienspalvių gali pritrūkti.

Gyvenimo vingiai

Emilija Lukošienė kilusi nuo Žibikų. Išaugino keturias dukras ir sūnų. Sunkiai dirbo fermose. Kai vyras mirė, o pačiai jėgų ėmė mažėti, pas ją apsigyveno dukters Genutės šeima. Genutė kaimo felčerė, tad ir mamą prižiūri.

„Mama labai geros širdies. Ji pati buvo našlaitė, sunkiai gyveno. Kai tik išgirsta ką apie vargstančius vaikus, tuoj ašaras braukia“, — pasakojo Genutė. Duktė sakė, kad kaimo vaikams, kuriems jos pagalba reikalinga, taip pat padeda. Bet ji visko numezga daug, tad visai šeimai malonu, kad gali kuo nors vaikams padėti.

„Man žmonės užsiminė: vežk tu tas savo kojines į turgų, bent litą gausi. O ko į turgų, ir ką priduos man tas litas? Geriau vaikui, kad nešaltų“, — pasakojo Emilija Lukošienė.

Žmogaus gyvenimas jokiomis taisyklėmis neapibrėžtas. Galima nepagailėti lito, o galima savom rankom šiltas kojines žiemą šalančiam žmogui numegzti...

Sejavičienė Julija. Buvo ką ir pažiūrėt, ir parodyt: Seniūnijų kultūros ir meno dienos // Vieniybė. — 1999. — Vas. 11. — Visas tekstas:

Šeštadienį rajono centro gyventojams skambiaią dainą, trunkų šokį, žemaitišką žodį atvežė Vieکشniai.

Retai kada būna šitaip: po koncerto žiūrovai apspito Vieکشnių saviveiklininkus ir dėkojo už puikų koncertą.

— Jūs tikra artistė, kokia elegantiška jūsų sceninė laikysena, koks nuostabus balsas, — sakė Jadvyga Lapina, spausdama Palnosų kultūros namų direktorės Eugenijos Skrebutėnienės ranką.

Vieکشnių seniūnijos koncertą apvainikavo Palnosų kultūros namų estradinis ansamblis, kuriam vadovauja Pranas Damanskis.

Ansamblio solistai Laimutis Čiuladis, Egidijus Daujotas ir Eugenija Skrebutėnienė, pasitelkusi seserį Angelę Norkienę, tikrai žavėjo sodriu vokalu, artistiškumu. Be to, ir jų repertuaro dainos buvo žinomos ir mielos. Žiūrovai prašė ir prašė kartoti kone kiekvieną jų atliktą dainą.

O pradėjo koncertą Vieکشnių muzikos mokyklos moksleivis Donatas Balvočius daina, kurios posmas kvietė: „Jeigu Žemaitijoje būsit, aplankyt Vieکشnius mūsų“. Žemaičių tarpe koncertui vadovavo Vieکشnių kultūros namų direktorė Birutė Švažienė.

Su žemaičių dainomis per salę į sceną atėjo garsusis Biržiškų draugijos etnografinis ansamblis, kuriame matėme daug pažįstamų veidų: pedagogų S. Ablingio, V. Kontučio, N. Kontutienės, dabartinio Vieکشnių vidurinės mokyklos direktoriaus R. Griciaus, kultūros darbuotojo A. Krivicko ir kitų. Etnografinį ansamblį „Poilsėlis“ subūrė ir jam vadovauja Nijolė Kontutienė. Biržiškiečiai dovanojo žiūrovams nuostabų koncertą. Nuoširdžiais plojimais tarsi dyviniais epitetais žiūrovai apdovanojo ir Vieکشnių kultūros namų 9 asmenų kapelą, kuriai vadovauja Antanas Erlickas (klasiko J. Erlicko brolis). Keletą dainų padainavo kapelos solistės D. Barakauskienė ir V. Imbrienė. Gražią žemaičių krašto etnografinę programą parodė Daubiškių ir Palnosų pagrindinių mokyklų etnografiniai ansambliai (vadovė E. Skrebutėnienė), Vieکشnių šokėjai senjorai ir Žemės ūkio mokyklos šokėjai (vadovas A. Krivickas). Gražiai koncertavo ir Žemės ūkio mokyklos estradinis ansamblis. R. Teniuko, K. Vaičekausko, L. Abromaitytės, J. Daujotaitės pasirodymą žiūrovai priėmė šiltai.

Gal nesuklysiu teigdama, kad Vieکشnių saviveiklininkai nustebino, nes parodė žanriniu ir meniniu požiūriu itin turtingą programą, atvežė gausų būrį saviveiklininkų. Jų talentus mokėjo gražiai sujungti didžiulę kultūros darbo patirtį turintys vadovai — B. Švažienė, E. Skrebutėnienė, N. Kontutienė, A. Krivickas ir kiti. Už koncertą vieکشniškiams padėkojo rajono kultūros skyriaus vedėja J. Rekašienė, „Bočių“ draugijos atstovas M. Aleknavičius.

Kultūros rūmų vestibulyje veikė didelė tautodailės darbų paroda. S. Chriščianavičienė joje eksponavo smulkių akmenėlių paveikslus, pedagogė J. Parieštienė — siuvinėtus paveikslus, menišką servetėlę, B. Maželytė — savo austas lovatieses, rankšluosčius. Tarp kitko, B. Maželytė išaudė rūbus biržiškiečių ansambliai ir netrukus turėtume pamatyti juos nauja apranga. Atskirą rankdarbių stendą turėjo Vieکشnių žemės ūkio mokyklos moksleiviai, Kapėnų pagrindinės mokyklos floristų būrelis „Šlamutis“, kuriam vadovauja ir savo nuostabių darbų eksponavo mokytoja L. Jagielienė. Daug gražių darbėlių atvežė ir Daubiškių pagrindinės mokyklos floristai.

Vieکشniškiai turėjo ką parodyti, o rajono centro gyventojams buvo ko pažiūrėti ir pasiklausyti.

Bakaitienė Vitalija. Grįžkim, vaikai, namo: Pedagogo mintys // Vieniybė. — 1999. — Kovo 16. — Nr. 29. — Visas tekstas:

Ramiai snaudžiančio kaimo troboje negarsiai uždainuoja moteris. Nesudėtinga, rami ir jauki melodija plaukia iš lėto, ir viskas tampa paprasta, aišku ir prasminga. Suklūsti nuo minties, kad, ačiū Dievui, tebegyveni ne kažkokiam Europos centre, o vis dar toje pačioje Lietuvėlėje, Strazdo ir Čiurlionio žemėje, kur toks lakus Kuršių Nerijos smėlis ir taip aitriai kvepia pušų

spygliais... Apima jausmas, tarsi po ilgų ir beprasmių klajonių po svetimus kraštus pagaliau grįžtum namo.

„Grįžkim, vaikai, namo” — taip pavadinau sumanytą, kurio ėmėmės kartu su mano auklėtiniais, Daubiškių pagrindinės mokyklos aštuntokais. Tai bandymas padėti sau, patiems rasti atsvarą bedvasei teleserialų, brutalių, kovinių filmų kultūrai, pagaliau mūsų kasdienybei, tapusiai nesibaigiančia kriminaline kronika.

...O mes pradėjome nuo atminties.

Tuoj po Vėlinių pakviečiau vaikus aplankyti senąsias Vieکشnių miestelio kapines. Nebe pirmą kartą čia lankėmės. Bet pastarasis atėjimas įgavo naują, svarbesnę prasmę. Laimingo atsitiktinumo dėka į kapines užsuko mūsų bibliotekininkas, Vieکشnių istorijos metraštininkas Bronius Kerys. Jis mums atskleidė ne vieną Vieکشnių istorijos puslapį, maloniai sutikęs pabūti mūsų gidu. Ėjome nuo kapo prie kapo, skaitėme užrašus ir stebėjomės: kiek daug dorų, gražiais darbais garsėjusių kraštiečių ilsisi šiame žemės lopinėlyje. Stabtelėjome prie L. Skabeikos, nepelnytai užmiršto jauno poeto, kapo. Širdyje grūmėsi du jausmai: pasididžiavimo, kad ir mes esame šio krašto žmonės, jausmas ir savotiškas kaltės, nepilnavertiškumo jausmas, kad savo mintimis ir darbais mes taip toli nuo jų, mūsų garbiųjų kraštiečių.

Grįždami siaura gatvele, kalbėjomės apie žmogaus gyvenimo prasmę, apie atmintį, spėliojome, kokie buvo tie, seniai išėję Anapilin, žmonės: laimingi ar nelabai laimingi? Ir apskritai — kada žmogus laimingas?

Ekskursija tęsėsi. Sugužėjome į senąją vaistinę, kur muziejaus šeimininkė D. Končienė (mūsų mokykloje dėstanti tikyba) noriai aprodė savo valdas. Ir vėl stebimės, vėl su pagarba mąstome apie žmones, gyvenusius ir dirbusius ne vien sau.

O po to trumpam stabtelėta prie A. Griškevičiaus namo, prie senojo malūno, išbandytas kabančio tilto tvirtumas. Grįžus į miestelio centrą, įsiamžinta prie didžiųjų Lietuvos šviesuolių Biržiškų paminklo.

Liko šūsnis įspūdžių, nuotraukų, daugybė neatsakytų klausimų...

...Pradėję nuo atminties, tęsėme palikimu. Neišsemiame tautos išminties ir tvirtumo paminklai — tautosakos kūriniai. Per gimtosios kalbos ir literatūros pamokas susipažinę su liaudies dainomis, panorame kažko nepaprasto. Ėmėmės tikros avantiūros — ištisą mokyklinę dieną pabūti tarsi ne pačiais savimi, o dainų personažais. Buvo ištraukti mamų ar senelių gintariniai papuošalai, net bruknių paieškos Santeklių miške baigėsi sėkme — ant mergaičių galvų išdidžiai žaliavo kuklūs vainikėliai. Buvo ir vaisės — kuklios, lietuviškos: Erikos močiutės suktas kastinys, neluptos virtos bulvės ir sėmeninė, pačių kepti sausainiai ir, žinoma, Nerijaus „skruzdėlynas”. O kai ėmėmės senųjų etnografinių žaidimų, tai laikas, rodos, tirpte tirpo.

Džiaugiasi, žiūrėdama į savo vaikus. Kiek juose energijos, jaunatviško džiaugsmo! Kad tik neužgestų, kad kuo ilgiau degtų ta ugnis! Čia jau ir mūsų, suaugusiųjų, rūpestis. Tad ir toliau kurstau tą uždegtą ugnelę. Pradėjome rinkti šviesių savojo kaimo žmonių prisiminimus, pasakojimus apie gražų ir prasmingą jų gyvenimą. Kirba ir slapta svajonė — išleisti kuklią knygelę apie juos, gyvenančius šalia, tokius nekasdieniškus ir kartu nepaprastai paprastus.

...Vakar Vitalijus prasarė žiemos palydoms iškaulysiąs iš tėvo arklį. Sėsim kurią dieną visi į roges ir lėksim baltais keliais!

Vitalija BAKAITIENĖ. Daubiškių pagrindinės mokyklos mokytoja.

Meškienė Eugenija. Graži šventė Palnosuose // Vienybė. — 1999. — Gruod. 9. — Tekste: Estradinio ansamblio 15 metų jubiliejus.

Vieکشnių seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną / Raštvedė V. Špokauskienė // Vieکشnių seniūnija. — 2000. — Rankraštis. — Tekste: Palnosų kaime 229 ūkiai — 568 gyventojai.

Lukošiūtė Sandra. Dirbtinai išaugintas kaimas primena bendrabutį // Santarvė. — 2002. — Vas. 7. — Nr. 16 (8364): ir nuotraukos. — Visas tekstas:

Jei kaimynas užtrauks dainą, tai aplinkui keli kiemai girdės. Jei nėra tvoros, tai višta per visą kaimą pereis... Taip Palnosų kaimą apibūdino vienas gyventojų. Bendrabutis, kurį kažin ar

galima pavadinti kaimu. Suvažiavėlių gyvenimo vieta (kuo ne sąsąuka su Mažeikiais?) — visa tai iš to paties apibūdinimų sąrašo.

Nepaisant to, sakoma, kad Palnosai įsikūrę vienoje gražiausių Vieکشnių krašto vietų.

ATEINA MAŽIAU IR VARGINGESNIŲ MOKINIŲ

...Ten, kur dar praėjusiam šimtmečiui lankėsi iškiliausi Lietuvos žmonės. Čia, gretimame dvare, viešėjo Maironis, Vaižgantas, Sruoga. Net prancūzai čia ieškoję savo paslėptų lobių, kuriuos dar Napoleonas pamiršęs. Ir visos legendos kažkodėl susietos su pinigais.

Tik išsukus iš pagrindinio kelio, nosies tiesumu atsidursi ties Palnosų šerdimi. Kaip kitaip pavadinsi vietą, kur įsikūrusios svarbiausios kaimo įstaigos? Prisipažinsiu, kad tądien daugiau niekur ir nebesukome, nes įdomybių pakako ir po šiuo vienu stogu, kur telpa pagrindinė mokykla, kultūros namai, biblioteka ir paštas.

Šie mokslo metai Palnosų pagrindinei mokyklai buvo išskirtiniai — pirmųjų sulaukta rekordiška maža. Jei visose kitose klasėse mokinių skaičius šokteli iki 15, tai mažiausiųjų nėra nė dešimties. „Senstam, senstam...“ — atsiduso ilgametė mokyklos direktorės pavaduotoja Ženė Balčiauskienė. Tarp nuolatinių gyventojų jaunų šeimų čia nėra daug.

Tiesa, per praėjusį rugsėjį sulaukta ypatingo pirmoko, kuris nustebino ir visko mačiusią direktorę. Taryt atėjusią į mokyklą prie durų ją pasitiko... gandas. Kitą dieną ilgakojis išdriso ne tik po kiemą pasisukinėti, bet ir arčiau durų ateiti.

„Ir mes pajutome prastą Lietuvos demografinę padėtį. Ateina mažiau vaikų, ir gerokai vargingesnių nei anksčiau“, — sakė mokyklos direktorė Silva Poškienė.

Iš 132 moksleivių nemokamą maitinimą gauna 91. „Ir visiems priklauso“, — nutęsdama pridūrė direktorė. Tačiau, anot jos, nėra ko slėpti: vargingesnių vaikų santykiai šiltesni, nuoširdesni. Kaimo vaikai labiau jaučia ryšį su savo kaimu, medžiu, gyvulėliu. „Apie mokslus kita kalba“, — šypeli ji.

Nors pasitaiko ir besiblaškančių tarp gyvenimo realybės ir šilumos poreikio, ir kai to neranda — viskas prasiveržia pykčiu. „Yra tokių tėvų, geriančių, valkataujančių... Bet nereikia visko suniveliuoti, užbraukti juodu brūkšniu ir atsiriboti nuo tokių šeimų vaikų“, — sakė mokyklos vadovė.

Silva Poškienė pasidžiaugė, jog pavyksta išlaikyti ryšį su tėvais, kurie domisi, kas vyksta mokykloje ir jai padeda. Akivaizdus direktorės žodžių pavyzdys — jos kabinetą puošiantis moksleivės bei jos tėvelio dovanotas darbas.

Pagrindinė mokykla beveik prieš dešimtmetį persikėlė į buvusią kolūkio kontorą, tačiau savo gimtadienius pradėjo skaičiuoti gerokai anksčiau. Mokykla krikštynas atšventė 1953 metais netolimame Mikuckio dvare. „Iš bankrutuojančios bendrovės raštinės padarėme jaukius namus. Bent mums taip atrodo“, — dėl dabartinės mokyklos apibūdinimo juokėsi direktorė.

Pedagogių nuomone, jų mokyklos išskirtinis bruožas — dėmesys menui, ypač dailei. Jos apgailėstavo, kad tądien mokykloje nebuvo vadinamosios mokyklos sielos — floristų būreliui vadovaujančios mokytojos Rimos Mokusienės. „Pinigų neturime, bet savo sugebėjimus vaikai parodo, pasitelkę ir šiaudus, ir šieną“, — apie mokyklos puošimą švenčių išvakarėse kalbėjo direktorė. Kartu su vadovėmis vartė mokyklos albumą, kur įamžinta vos ne kiekviena šventė, išvyka. Nuotraukose užfiksuota viskas: nuo moksleivių parlamento rinkimų, draugystės su girininkais iki tradicinių švenčių. „Stengiamės, kad vaikai visur dalyvautų, o kur nors išvežti — pagal galimybes“, — apibendrino Silva Poškienė.

Anot pavaduotojos, mokytojų kolektyvas — margas, iš 17 pedagogų — vietinių vos vienas kitas. Kiti atvažiuoja iš Ventos, Akmenės, Vieکشnių, Mažeikių, aplinkinių kaimų. Ne ką mažiau spalvingas ir mokytojų amžius: nuo 19 iki 59 metų.

O kaip bendravimas su Mažeikiais, neapkarto palnosiškiams prijungimas? „Reikia takto ir kontakto bei supratimo, — diplomatiška mokyklos direktorė. — O reikalavimai visur tie patys“. Tiesa, ji neslėpė, kad su mažeikiškiais dar vyksta žvalgytuvės, o štai bendrauti su akmeniškiais nuo seno įpratę: kartu įgyvendinę ne vieną projektą ir santykių nutraukti neketina, atvirkščiai, ir mažeikiškius į tai bandys įtraukti.

NEPAISANT LIŪDNŲ PROGNOZIŲ, KULTŪRA KAIME DAR TVERIA

Didelė gyvenvietė, nusidriekusi pagal Ventą — taip atsisveikindamos Palnosus apibūdino mokytojos. „Daug gyvų sielų palaidojome. Likusiuosius dar palaiko kultūros namų etnografinis ansamblis”, — čia jos apie žymesnius vietinius gyventojus.

„Sunkus kultūros namų gyvenimas”, — tarsi nieko naujo nepasakė šių namų šeimininkė Eugenija Skrebutėnienė. „Ypač sunku kaimelyje, kai šalia valdžios — lengviau. O čia kasdien penkių kilometrų (iki Vieksnių — aut. past.) nepabėgiosi”, — tęsė ji. Eugenija sakė dirbanti lyg nuosavuose kultūros namuose: sutempė čia savo baldus, gėles — vis šiek tiek jaučiau bus. „Išėičiau iš čia — nieko nebeliktų. Jaunas darbuotojas pražūtų, nežinotų, kaip ką daryti”, — liūdną kultūros nūdieną piešė Eugenija Skrebutėnienė, šį darbą dirbanti jau 40 metų. Dabartinė situacija, pasak jos, tokia: dirbam ir laukiam, kada uždarys. Išgyventi dar leidžia specialios lėšos, surinktos per šokius ar kai kuriuos renginius.

Palnosiškiai turi savų tradicijų, kažin ar kitur apie tokias išgirsi. Sveikinimo koncertui, kuris vyksta gyvai didžiulėje kultūros namų salėje, pradedama ruoštis iš anksto, užsakomi sveikinimai. O jau koncertuoti atvažiuoja ir savi, ir svetimi. Dažniausiai vaikai tėvams sveikatos linki, kaimynas kitam gerą žodį pasako, pasitaiko gimtadienių. O jau salėje žmonių — nėra kur atsisėsti! Ir taip dešimt metų.

Beje, tai vienintelis renginys, kur reikia mokėti pinigų. Į kitus susijėjimus žmonės įleidžiami nemokamai, nes priešingu atveju kultūros namai žiūrovų nesulauktų. Koncertuoti norėję „Žentai”, Aliukai, Kazlauskai, tačiau neatsirado norinčiųjų — gyvenvietėje dauguma bedarbių.

Anot kultūros namų direktorės, palnosiškiai turi ir dar vieną keistoką tradiciją. Vėlinių išvakarėse gyventojai renkasi čia, literatūrinį montažą paskaito, surengia gedulingų puokščių parodą-pardavimą, už mirusiuosius sugieda kalnus, išėjusiems kaimo gyventojams prie nuotraukų uždega po žvakelę. Ir visa tai todėl, kad jie neturi bažnyčios.

Pavasari, kultūros namų paraginti, palnosiškiai pradeda ruoštis pavyzdinės sodybos rinkimams. Po kiemus pravažiuoja gaspadorius su gaspadine, vieniems gerą žodį pasako, kitiems velniukai šluotą palieka, kad sodybos šeimininkai suskubtų susitvarkyti. Praėjusių metų rinkimų finalas buvo surengtas gražiausioje sodyboje.

„Nenoriu girtis, bet stengiuosi nedaryti menko lygio renginių. Geriau, kai ateina daugiau žmonių”, — sakė Eugenija Skrebutėnienė. Dabar kultūros namuose repetuoja šeši kolektyvai: skaitovų, vaikų ir suaugusiųjų estradiniai bei etnografiniai kolektyvai, moterų trio, vokalinis ansamblis.

Pati Eugenija sakė kilusi iš muzikalios šeimos, iš 9 vaikų trys seserys pasirinko kultūros sritį. „Skaudu, kai į sceną dainuoti išeina vis jaunesni”, — neslėpė pašnekovė, anksčiau pati dainavusi estradiniame ansamblyje. Dainininkės „karjerą” ji pradėjo būdama septynerių metų. Pirmoji scena buvusi Renavo dvare. „Norisi dvasinio peno. Negalėčiau sėdėti užsidariusi namuose”, — sakė Eugenija, į darbą važinėjanti iš Mažeikių, o vasaras praleidžianti čia, Palnosuose.

Kultūros namų direktorė sutiko, jog gyvenvietė sensta, o štai etnografiniame ansamblyje veidai vis jaunėja... „Kur bepašnekėsi, visi pranašauja, kad kultūra tvers dar 3—5 metus. Bet kiek galima dar reikia ją išlaikyti, kad nesunaikintume paskutinio šviesaus dalyko”, — mano Eugenija Skrebutėnienė.

VYRUI BIBLIOTEKININKUI — NE PYRAGAI

Per bibliotekos langą matyti visas Ventos pakrantės grožis. Ta vieta įamžinta ir vienoje Balio Sruogos dramų. Istoriskai svarbią vietą žymi medinis stulpas.

Bibliotekininkas Bronisl[ov]as Kerys domisi istorija, surinktą medžiagą sutalpino į 863 puslapius, o tiksliau sakant, į tris knygas. Gal todėl jo pasakojamos istorijos bei legendos taip sužavi, kad net nebežinai, tikėti ar juoktis, kur baigiasi tiesa ir kur prasideda prasimanymai.

Anot pašnekovo, Palnosai sukurti dirbtinai, dėl to nukentėjo. Mat trobos viena prie kitos taip sugrūstos, kad užsimančius padainuoti tavo balsą kaimynai dar per tris trobas girdės. „Čia gyvena daug suvažiavėlių, atsikraustėlių. Bando bando tą draugiškumą įskiepyti, bet kažkaip sunkiai sekasi. Juk anksčiau čia atvažiuodavo gyventi kviesti specialistai, kurie laikinai apsigyvendavo centre stovinčiame keturbutyje. Šiems pasistačius savo namus, atsikeldavo kiti naujakuriai. Šalia esantis Gyvolių kaimas nuo čia skiriasi kaip diena nuo nakties”, — pasakojo istorijos žinovas.

Kitas keistumas, pasak Bronisl[o]vo Kerio, kad Vieکشنیų link turėjęs plėstis kaimas „sugalvojo” tai daryti į priešingą pusę. Anksčiau kaimo centre buvęs dvaro palivarkas, stovėjusi karčiama ir „magazinas”. „Išskyrus senukus gyventojus, nieko reikšmingo nebeliko, — apie dabartį kalbėjo pašnekovas. — Viename kaimo gale — koplytėlė, kitame — kapeliai. Ir dulkantis kelias... Daugiau nieko”.

Kiek vėliau prisiminė tris senkapius, o štai netoliese stovintis ažuolas neseniai įtrauktas į valstybės saugomų paminklų sąrašą. Vaikams bibliotekininkas pasakoja, kad po juo auksas užkastas. Ir kas ten besupaisys, kiek tiesos tose legendose. Tačiau pašnekovas tikina pats ne vieną istoriją apie užkastus turtus girdėjęs.

Anot B. Kerio, pagrindinė Palnosų problema — bedarbystė. Tačiau įdomu tai, kad viename kaime gyvuoja dvi parduotuvės ir, kaip žmonės šneka, abi išsilaiko. „Yra ir daugiau neoficialių parduotuvių, tų oficialių kiti ir nebežino”, — šmaikštavo vyriškis.

Paties Bronisl[o]vo biografija, sakė, ne kartą spaudoje aprašyta. Kurį laiką studijavęs universitete lituanistiką, uždarbėjęs teatre. Grįžęs po armijos tapo vyriausiuoju teatro administratoriumi. Vėliau liga šešeriems metams prirakino prie lovos. Kiek prakutęs Bronislovas įsidarbino kultūros skyriuje, paskui baigė bibliotekininkystės kursus. Palnosuose dirba nuo 1979 metų rudens.

Susidomėjus, kad tokias pareigas užima vyriškis, ir pats pašnekovas neslėpė, jog per darbo praktiką daugiau bibliotekininkų vyrų nėra sutikęs.

„Niekas nenori pripažinti, jog tai sunkus darbas. Visi vyrai, kurie anksčiau buvo bibliotekos skaitytojai, išsikorė arba vėžiu susirgo. Detektyvai stovi, nebėra kam jų skaityti, — pasakojo B. Kerys. — Ir su mergaitėmis sunkiau. Reikia žinoti, kaip su jomis bendrauti. Anksčiau moterys į biblioteką pavakariais rinkdavosi. Po vieną neidavo. O paskui joms nuo vyrų kliūdavo... Ir šiaip su žmonėmis sunkiau bendrauti. Su vyrais čerkos nekilnosi, su moterimis neblevyzgosi”.

Bronisl[o]vas sako, kad daugelis jį dar iš senų, tarybinių, laikų pažįsta, kai kolūkio prezidiume sėdėdavo ir, anot paties, „imidžą” palaikydavo.

Paštas popiet buvo uždarytas.

Sučylienė Janina. Palnosuose gyvas kultūrinis gyvenimas // Būdas žemaičių. — 2002. — Liep. 26: iliustruota. — Visas tekstas:

Palnosų kaime, gražiame Konteklių [Sonteklių] pušyno slėnyje, liepos 21 d. pavakaryje vyko vasaros šventė. Žmonės rinkosi į sportines varžybas, kuriose rungtyniavo Palnosų, Vieکشنیų ir Ventos bei dvi mažųjų palnosiškių komandos: „Palnosų Žalgiris” ir „Palnosų sveikuoliai”.

20.00 val. vyko šventės atidarymas. Susirinkusiuosius pasveikino Palnosų kultūros namų direktorė Eugenija Skrebutėnienė ir Daubiškių pagrindinės mokyklos direktorė Silva Poškienė. Šventės metu koncertavo net trys estrados ansambliai: „Ekstra” iš Papilės, vadovaujamas Sauliaus Montvilos, Ventos kultūros namų estrados ansamblis, vadovaujamas Alvydo Vaičekausko ir Akmenės kultūros namų estrados ansamblis, vadovaujamas Algio Lakačiausko. Koncerto metu buvo pagerbti Palnosų tvarkingiausių sodybų šeimnininkai, kuriais šiemet tapo: Birutė ir Jonas Varanavičiai, Vacys Beliackas [Beleckas], Stanislovas ir Jonas Varanavičiai, Jolanta ir Rolandas Babenski, Vilma ir Vidas Draciuliai [Bračiuliai]. Jiems buvo įteikti seniūno įsteigti padėkos raštai, gėlės bei skirtas muzikinis kūrinys. Nebuvo pamiršti ir tų tvarkingų sodybų šeimnininkai, kurių namai jau seniai paženklinoti tvarkingiausių sodybų lentelėmis. Tai Danutės ir Juozo Rimkų, Onos Jankienės ir Alfonso Jašmonto sodybos. Jiems buvo įteiktos gėlės, pavaišinti šampanu. Dar kartą pasidžiaugta jų dideliu ir labai reikšmingu darbu.

Iki paryčių vyko linksma gegužinė, degė laužai, skambėjo dainos. Nebuvo, pamiršti kaimo vardavininkai, pažymėti gimtadieniai. Taip pat apdovanoti sportinių varžybų nugalėtojai. Pajėgiausi tinklininkai buvo palnosiškiai, kuriuos treniruoja Darius Kochas. Visose kitose rungtyse neaplenkiama buvo „Palnosų Žalgirio” komanda. Jiems rengėjai įteikė didelį tortą. O „Palnosų sveikuoliams” teko rengėjų paguodos prizai — įvairios asmeninės dovanėlės. Tik saulei tekant vasaros šventės dalyviai ėmė skirstytis į namus.

Palnosiškė Elena Babenskienė visų vasaros šventės dalyvių vardu dėkoja Kultūros namų direktorei Eugenijai Skrebutėnienei ir visam jos vadovaujamam kolektyvui už meilę ir begalinį pasiaukojimą savo krašto žmonėms. Negaudama nė cento iš seniūnijos, Kultūros namų vadovė

gebėjo surengti didelį, gražų ir prasmingą renginį palnosiškiams ir visiems, kurie panorą atsipūsti po sunkių vasaros darbų.

„Metų pradžioje pradėjusi kelionę palei rajono pasienį...” / Puslapį parengė Vida Keršienė. Autorės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Kovo 5. — Nr. 9 (21). — Tekste:

Metų pradžioje pradėjusi kelionę palei rajono pasienį „Trečiadienio valanda” aplankė jau ne vieną kaimą ar miestelį. Maloniai nustebino atsiliepimai į publikacijas, redakciją pasiekę net iš tolimiausių šalies kampelių. „Labai ačiū už straipsnį apie Ašvėnus — buvau nustebinta ir sujaudinta. Ašvėnų dvaras mano giminei priklauso jau daugiau kaip 300 metų. Mano mama, Česlava Pancežinskaitė, gimė Ašvėnuose, juos be galo mylėjo. Turiu sukaupusi apie dvarą nemažai istorinės medžiagos. Apie Ašvėnus prieš metus skaičiau pranešimą Tarptautinėje paveldo konferencijoje Vilniuje. (...) Tikiuosi, kad tai bus ne buvęs, o egzistuojantis dvaras, galbūt — turizmo centras”, — elektroniniu paštu atkeliavo Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos senato narės Irenos Svetlauskienės laiškas iš Vilniaus. Sulaukėme didelio palaikymo bei konkrečios pagalbos iš daugelio žmonių. Išgirdome ir patarimų ar net pabarimų, kad neužsukome pas vieną ar kitą žmogų. Todėl pažadame, kad į visas pastabas būtinai atsižvelgsime, o nespėtus aplankyti žmones dar aplankysime. „Trečiadienio valanda” jau trečią kartą stabtelėjo Viekšnių seniūnijoje. Šįkart — Palnosų kaime. Nors jis ir nėra pačiame rajono pasienyje, nusprendėme neaplenkti. Ir neapsirikome. Gailėjomės tik vieno — kad laikas bėgo daug greičiau nei mums norėjosi. Todėl susitikimai su nespėtais aplankyti palnosiškiais — dar ateityje.

Apie Palnosus — informaciniuose leidiniuose / Puslapį parengė Vida Keršienė. Autorės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Kovo 5. — Nr. 9 (21). — Tekste:

„Palnosų palivarkas: 3 km iki Viekšnių geležinkelio stoties, 3 km iki Viekšnių pašto, 1 ūkis — 16 gyventojų. Palnosų kaimas: 8 km iki Viekšnių geležinkelio stoties, 5 km iki Viekšnių pašto, 15 ūkių — 107 gyventojai. Palnosų geležinkelio būdelė Nr. 133”. — Lietuvos apgyvendintos vietos. Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — K., 1925.

„Palnosų senkapis. Palnosų kaimo rytiniame pakraštyje, paventyje, tarp Ventos upės ir vieškelio Viekšniai—Palnosai—Daubiškiai—Akmenė.

Santeklių senkapis. Tarp Palnosų ir Gyvolių kaimų, nuo juos jungiančio kelio į vakarus, į pietus nuo Ventos upės, netoli Virvytės ir Ventos santakos, į vakarus nuo buvusio Santeklių dvaro, miške — miško pakraštyje.

Santeklių (dabar Palnosų) kaime: buvusi smuklė, statyta XIX a.” — Vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašas // Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. — V., 1973.

„Maždaug XIX amžiaus viduryje Santeklių dvaro savininkų statyta karčema, kuri dar baudžiamos laikais svingingai priimdavo kiekvieną pakeleivį. Šiame pastate vėliau buvo parduotuvė, kuri veikė iki pat Didžiojo Tėvynės karo pradžios”. — Orvydas P. Senosios karčemos jaunystė. Vienybė. — 1975.

„Tų pačių metų (1948) gruodžio 11 d. kolūkis susikūrė Viekšnių valsčiaus Gyvolių kaime. Jis buvo pavadintas Žemaitės vardu. Kolūkio pirmininku žemdirbiai išrinko Tada Šaulį. (...) 1948 m. gruodžio 23 dieną Viekšnių valsčiaus Palnosų apylinkėje susikūrė „Raudonosios vėliavos” kolūkis. Pirmininku žemdirbiai išrinko Joną Uščiną. Kolūkis turėjo 17 arklių, 17 karvių, 36 kiaules, 15 plūgų, 16 vežimų”. — Laurinavičius J. Kai kūrėsi kolūkiai. Vienybė. — 1980.

„Palnosai. 22 laipsniai, 38 minutės ir 02 sekundės rytų ilgumos, 56 laipsniai, 14 sekundžių [minučių] ir 58 minutės [sekundės] šiaurės platumos”. — Automobilių kelių informacinė sistema. Viktoro Paliulionio ir kitų matematikos bei informatikos instituto darbuotojų parengtas kompiuterinis Lietuvos žemėlapis. — 1992.

„Palnosų kaime 229 ūkiai — 568 gyventojai”. — Vieکشنیų seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną. Raštvedė V. Špokauskienė.

Po vienu stogu — kultūros ir mokslo židinys / Puslapį parengė Vida Keršienė. Autorės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Kovo 5. — Nr. 9 (21). — Tekste:

Palnosų gyvenvietės centre esanti Daubiškių pagrindinė mokykla rugsėjį minės dešimties metų sukaktį, kai persikėlė į dabartines patalpas. Iki tolei ji buvo už kelių kilometrų, Daubiškių dvaro pastate.

„Klasės gal kiek ir ankštokos, bet jaučios. Yra fojė, kur galime organizuoti renginius, valgykla. Dar neturime sporto salės, bet yra erdvi salė didesniems renginiams. Rugsėjo 1-ąją jau nebereikia žvalgytis į dangų ir nerimauti, kad tik nepliūpteltų lietus”, — džiaugėsi mokyklos direktorė Silva Poškienė. Kartu ji prisipažino, dabartinių privalumų vis dėlto negalinti vertinti vienareikšmiškai.

„Čia erdviau, bet Daubiškių dvaro pastate erdvės stoką kompensuodavo gamta. Ten buvo tarsi atskiras nuo išorinės aplinkos gyvenimas: geltoni pavasariai, auksiniai rudenys, daug pramogų teikiančios žiemos”, — svajingai šypsodamasi kalbėjo mokyklos vadovė. Anot jos, pavasariį geltonai sužydėdavusios Dabikinės ir Ventos pakrantės pakylėdavo, teikdavo energijos; rudenį nepaprastai smagu būdavo vaikščioti lapais nuklota alėja; žiemą vaikai iš namų atsitempdavo rogutes ir jomis važinėdavosi nuo kalniuko.

S. Poškienė pati baigė Daubiškių mokyklą, į kurią po studijų grįžo mokytojauti, o vėliau perėmė ir vairą. Dabar mokykloje mokosi 126 vaikai. Direktorė neslėpė liūdesio, kad dauguma jų yra iš sunkiai besiverčiančių šeimų. Iširus bendrovei gyvenvietėje beveik neliko darbo. Artimiausi Mažeikių ir Akmenės miestai — tolokai, be to, ir juose susirasti darbo sunku.

S. Poškienė su kitomis mokyklos darbuotojomis lenkė pirštus, kiek moksleivių tėvų turi darbo. Konstatavo, jog vos keli. Dėl materialinių sunkumų kasmet vis sunkiau su moksleiviais išvykti į ekskursijas — viena-kita dešimtis litų daugeliui šeimų turi kone aukso vertę.

Direktorė neslėpė, kad slogios tėvų nuotaikos ir netikrumas dėl rytojaus dažnai persiduoda ir vaikams, ypač vyresniems. Nemažai jų susitaiko su mintimi, jog neturės galimybės siekti aukštojo išsilavinimo, ir patraukia į Mažeikių politechnikos mokyklos Vieکشنیų filialą.

Vidurines mokyklas, kaip pasakojo S. Poškienė, auklėtiniai renkasi netolygiai: vienais metais banga plūsteli į Ventą, kitais metais — į Vieکشnius ar Akmenę. Keli palnosiškiai mokosi M. Račkausko gimnazijoje Mažeikiuose.

Daubiškių pagrindinės mokyklos direktorė džiaugėsi, kad nepaisant sunkios ekonominės padėties vis dėlto apie dešimt buvusių auklėtinių šiuo metu studijuoja šalies aukštosiose mokyklose.

Mokykla turi 15 kompiuterių, kuriuos įsigijo pernai, kai parengtas projektas laimėjo banko „Hansa-LTB” skelbtą konkursą. Apie mokyklos gyvenimą išraiškingai bylojo direktorės atneštas albumas. Nuotraukose buvo užfiksuotos pačios įvairiausios akimirkos: susitikimai su įžymiais žmonėmis, ekskursijos, sporto varžybos, renginiai. Pokalbyje dalyvavęs bibliotekininkas Bronius Kerys direktorę papildė, kad renginiai mokyklos fojė vyksta beveik kiekvieną savaitgalį.

Mokyklos darbuotojos atnešė parodyti geriausius moksleivių piešinius, rašinius, rankdarbius. Jie kaip ir mokyklos praeitį menančios nuotraukos rūpestingai saugomi ateinančioms kartoms. Saugoma buvusios moksleivės Dianos Būtytės eilėraščių knygelė „Rašau apie gyvenimą eiles”, kurią sumaketavo ir keliais egzemplioriais išleido informatikos mokytoja. Saugoma šeštų—septintų klasių moksleivių parengta padavimų knyga, kurią siuntė į Klaipėdos M. Mažvydo biblioteką.

„Būdo žemaičių” viešnagės metu atskirame mokyklos fojė kampelyje veikė mini paroda, kurioje buvo eksponuojami senoviniai buitines rakandai. Juos vaikai atnešė iš namų. Direktorė S. Poškienė sakė, kad parodos keičiamos, atsižvelgiant į minimas šventes, sukaktis ar tiesiog sumąščius jų temą.

Po vienu stogu su mokykla Palnosuose yra ir biblioteka, kultūros namai. Juos palnosiškiams pavyko išsaugoti. Erdvioje salėje vyksta koncertai, švenčių minėjimai. Yra atskira šokių salė. Tik

pasikviesti kolektyvus, kaip sakė bibliotekininkas B. Kerys, kasmet vis sudėtingiau — darbo neturintys žmonės vargiai išgali sumokėti už bilietus.

Tarp knygų pasaulio ir krašto istorijos / Puslapį parengė Vida Keršienė. Autorės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Kovo 5. — Nr. 9 (21). — Tekste:

Palnosų kaimo bibliotekai nuo 1979 metų vadovauja Bronius Kerys, gimęs ir augęs netolimame Pakalupės kaime. Jis pirmiausia išsakė nepasitenkinimą kalbininkais, kurie rekomenduoja gimtąjį kaimą vadinti Pakalupiu — niekuomet negirdėjęs, kad senieji vietos gyventojai kada nors taip būtų jį vadinę.

Apskritai kalbininkams bibliotekininkas sakė turįs ir daugiau priekaištų. Pavyzdžiui, kodėl jie rekomenduoja, kad reikia vartoti žodžius „Gramdyti” arba „paūksnė”, kai nuo seniausių laikų žmonės sakydavo ir tebesako „grandyti”, „paunksnė” [„paunksmė”]. „Nusileidžiam suvalkinimui, kuris kalbą daro neskambią ir nemelodingą”, — apgailestavo B. Kerys.

Bibliotekininkas rengia didžiulę knygą apie Vieکشnių kraštą. Ją sudaro bibliografinės nuorodos ir žinios krašto istorijai. Jau turi surinkęs 1200 puslapių medžiagos. Dėlioja pagal metus. Anot B. Kerio, pagal alfabetą, žinoma, medžiagą reikėtų dėlioti kitaip, tačiau pasirinkta tvarka teisinga istoriškai. Beje, būtent B. Kerio surinkta informacija apie kaimus pateikiama ir „Trečiadienio valandoje”.

Domėtis kraštotyra B. Kerys sakė pradėjęs jau senokai. Kartu su vieکشniškiu draugu Antanu Sidabru rinkę degtukų dėžutes, pašto ženklus. Nueidavę pas žmones, o šie leisdavę pasirausti palėpėse. Ten rasdavę senų knygų, kurios laikui bėgant pradėjo traukti vis labiau ir labiau. Mėgo keliauti, bet kelionėse pradėjo stengtis atrasti ką nors iš praeities.

„Vienas esu niekas. Viską mes darėme kartu su draugu”, — savo nuopelnus atkakliai menkino bibliotekininkas-kraštotyryninkas. Jis daugiau nei dvi valandas pasakojo apie kaimų praeitį, karo ir pokario metus, nes stengėsi ir dar tebesistengia rasti atsakymus į iki šiolei neatsakytus klausimus. B. Kerys apgailestavo, kad priklausomai nuo politinių vėjų kraipoma mūsų tautos istorija, daug įvykių oficialiai nušviečiama visai ne taip, kaip buvo iš tikrųjų. Mat jis nuolat bendrauja su anuo metu gyvenusiais žmonėmis ir turi surinkęs daug jų pasakojimų.

„O ar žinote, kad senasis kelias į Vieکشnius yra šventas? — paklausė staiga. Ir paaiškino, jog šiuo keliu kunigas veždavo švč. Sakramentą ligoniams. Važiuodamas su juo negalėdavo su niekuo kalbėtis, o kelyje susitikę kunigą kietai sučiauptomis lūpomis ir apsirengusį atitinkamais rūbais žmonės nusiimdavo kepure ir priklaupdavo.

Kaip pasakojo gimtojo krašto istorijos tyrinėtojas, pro Palnosus einančiu keliuku yra vaikščiojęs Maironis, P. Višinskis, B. Sruoga; per upę plaustu kėlėsi Napoleono armijos kariai.

Palnosų biblioteka, kurioje dirba B. Kerys, šiemet turi 202 skaitytojus. Iš jų tik 48 — suaugusieji, bet ir tie į biblioteką patys beveik neateina. Knygas jiems paima vaikai. Labiausiai palnosiškių skaitoma literatūra — žurnalai, ypač vaikiški. Dar mėgstamos plonos pasakų knygelės. Storesnės knygos, anot bibliotekininko, didesnio populiarumo neturi — gal dėl greito gyvenimo tempo žmonėms tiesiog nebelieka laiko, gal ir nebenori. Šimto puslapių knygos, kaip sakė B. Kerys, skaitytojams jau yra per storos.

Parduotuvės — lyg gyvenimo veidrodžiai / Puslapį parengė Vida Keršienė. Autorės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Kovo 5. — Nr. 9 (21). — Tekste:

Palnosuose veikia dvi mišrių prekių parduotuvės. Viena — pačiame gyvenvietės centre, mokyklos kaimynystėje, kita — gerokai toliau, Daubiškių kaimo pusėje. Pastarosios savininkė Stanislava Varanavičienė apie savo verslą kalbėjo su nerimu: „Sunku. Žmonės neturi pinigų. Iš visų palnosiškių darbus turi tik kokie septyni, tad pagrindiniai mūsų pirkėjai — pensininkai. Kokia jų perkamoji galia, manau, kalbėti daug nereikia”.

Verslininkė sakė, kad parduotuvę turi aštuonerius metus. Dar viena jos šeimai priklausanti parduotuvė yra Papilėje. Bet ir toje pelnas esąs panašus. „Perkamumas mažėja, o mokesčiai tie patys — į nuolat blogėjančią ekonominę situaciją niekas neatsižvelgia. Jei neturėtume žemės ir neaugintume gyvulių, vien iš verslo neišgyventume”, — dalijosi rūpesčiais S. Varanavičienė. Anot jos, dar prieš kelerius metus pirkėjų būdavo kur kas daugiau. Dabar panaši padėtis esanti

visuose kaimuose. Pavyzdžiui, nuo ryto iki 12 valandos, nesunkiai suskaičiavo verslininkė, parduotuvėje teapsilankė 3 žmonės.

S. Varanavičienė sakė visuomet žinanti, kada žmonėms mokamos pensijos. Tuomet padaugėja pirkėjų, pinigų atneša skolininkai. Palnosiškiei, anot verslininkės, kaip ir kitų kaimų žmonės iki pensijų mokėjimo neretai pristinga pinigų. Tuomet produktus ima skolon. Parduotuvei iš to nedidelė nauda. Mat firmos nenori atidėti apmokėjimo už duodamas prekes. O iškart už jas sumokėti, kai nemoka pirkėjai, nėra iš ko.

S. Varanavičienė guodėsi, kad prekybos verslui labai trukdo nelegalai. Mat Palnosuose ir jų apylinkėse veikia apie 30 naminės degtinės „taškų“. Jie klesti, atimdami pelną iš legalių parduotuvių. Pavyzdžiui, per keturias savaitės dienas verslininkė sakė pardavusi tik vieną butelį alkoholio. Valstybinę degtinę, S. Varanavičienės pastebėjimu, dažniausiai perka į kaimą atvykstantys nevietiniai gyventojai.

Populiariausios prekės Palnosuose — duona, batonai, kruopos, cukrus ir skalbimo milteliai. Mėsos produktų ar kokių nors gardėsių perkama retai. Norėdami pasmaližiauti vaikučiai atneša tuščių butelių.

Apie apylinkėse klestinčią prekybą namine degtine ir kontrabandinėmis cigaretėmis pasakojo kone visi vėliau šnekinti palnosiškiei. Paklausti, kodėl nesikreipia į policiją, tik lingavo galvas: „Policija ir be mūsų skundų žino, kas prekiauja namine degtine ar cigaretėmis, tik naudos iš to — jokios“.

Gyva krašto istorija / Puslapį parengė Vida Keršienė. Autorės nuotrauka // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Kovo 5. — Nr. 9 (21). — Tekste:

Išgirdusi, kad su ja nori pasikalbėti žmonės iš redakcijos, palnosiškę Adolfiną Jasutyte vairuotojui patarė važiuoti savo reikalais. „Jam pakyrės laukti, o su manimi be pusdienio nepašnekėsite“, — paaiškino. Kad pokalbis būtų įdomesnis, atsinešė albumą. Ištiesė vieną nuotrauką: „Aš jau net ruošiausi važiuoti į redakciją ir nuvežti ją. Čia yra paskutinis Padvarių kaimo muzikantas Jonas Kristinaitis su žmona Antanina, seseria Petronėle ir jos dukra“.

Anot pašnekovės, J. Kristinaitis mokėjęs visada išlaikyti žmogišką orumą, nors turtų ir neturėjęs. Galbūt nebuvęs labai gabus, tačiau niekad ir niekam neatsisakydavęs pagroti.

A. Jasutyte Palnosuose gyvena jau 34 metus. Gimusi ir augusi kone ranka pasiekiamuose Padvariuose. Šiame kaime dabar yra jos žemė, kurią dirba netoliese gyvenantis sūnus su šeima.

„Palnosai yra kolūkių laikų gyvenvietė. Ji jungia tris kaimus. Kur dabar mano troba, anksčiau buvo Santekliai“, — pradėjo pasakoti, palnosiškių teigimu, labai gerą atmintį turinti moteris. Ji sakė gerai prisimenanti Santeklių dvarą ir jo savininkes. O malūno savininkas buvęs vokiečių Jungas ar Junga. Su jo sūnumi Fricu kartu ėjusi į mokyklą. Kai Hitlerio valdžia visus tautiečius pakvietė sugrįžti į etninę tėvynę, 1939 metais išvykęs ir Jungas (-a) su šeima. Išvykę ir Viekšnių Jakobai. Santeklių karčemą valdęs žydas. Prisimenanti ir prie karčemos buvusias stadalas (arklides).

Ant upės kranto esančiose senose kapinaitėse, kaip pasakojo ponija Adolfiną, praėjusiame šimtmečiuose buvo laidojami latviai. Laidota ir šiame šimtmečiuose: šiose kapinaitėse ilsisi Frida Lacytė, kurios tėvas ar senolis Daubiškėse turėjęs dvarą, rusų kareivis, kurį nušovė vokiečiai. Slapstydamasis žmogus dirbęs pas vieną ūkininką, tačiau kažkas nelaimėlių išdavęs.

Pradėjus kalbėti apie karo ir pokario metus moters veidas apsiniaukė. Ji prisiminė kolonas į Mažeikius varytų sušaudyti žydų, jų turto dalybas tarp mūsų tautiečių. O dar prieš pasitraukiant rusams sakė su mama būdama Viekšniuose mačiusi, kaip ginkluoti vyrai iš namo išsivedę kanauninką Navicką. Stabtelėjusios, tačiau kažkoks žmogus nuginęs šalin. Tie ginkluoti vyrai, anot A. Jasutytes, buvę ne rusai.

Dar prisiminė moteris, kaip vokiečiai žydų rabinui pasityčiodami nukirpę barzdą. Tai ji mačiusi tuometinio fotografo Daukšo darytoje nuotraukoje.

Kaip pasakojo ponija Adolfiną, lietuviai apskritai nežinia kodėl žydų nemėgė. Šie per Užgavėnės užsidarydavę savo parduotuves ir nesirodydavę gatvėse. Su lietuviais nesigiminiuodavę. Tik jau vėliau pradėję leisti dukroms tekėti už lietuvaičių.

Moteris visą gyvenimą dirbo kolūkyje. Vargo, anot jos, pakako, tačiau žmonės nebuvę tokie pikti ir pavydūs kaip dabar, nebuvę tiek žiaurumo. „Anksčiau tarp paprastų žmonių ir valdžios

nebuvo tokios takoskyros. Pavyzdžiui, pas tą Petronėlę, kur nuotraukoje rodžiau, darbavosi elgeta. Kai jis visai paseno, ten pat ir nusikaršino. Surask tu man dabar darbdavį, kuris karšintų sveikatos nebeturintį darbuotoją”, — liūdnai kalbėjo ponia Adolfiną. Jos manymu, žmonija prisišauks nelaimę.

Ji nekaltino į taurelę palinkusių palnosiškių: įsitikinusi, kad žmonės negertų, jei turėtų darbo. Apskritai sakė nebesuprantanti vykdomos politikos: „Duoną veža iš Panevėžio, Klaipėdos, tarsi nebebūtų Akmenėje. Pagaliau negi pačiuose Palnosuose negalėtų būti kepykla? Betvarkė visur — ir prekyboje, ir statybose, ir žemės ūkyje”, — su apmaudu kalbėjo moteris. Atsisveikindama ji atnešė obuolius — geltonai spindinčių tarsi vasaros saulė.

Deniušis Antanas. Atsiminimai / Pasakojimas Daubiškių pagrindinės mokyklos renginyje 2004 m. vasario mėnesio 13 dieną. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Kaip minėjo, kad projektas maždaug apima tuos nuo keturiasdešimtų metų laikotarpį, tai aš kažkuriai atitinku tą laikotarpį, nes esu gimęs 1939-ais. Čia netoliese Kairiškiuos gimtinė. Sunkūs buvo laikai tada. Mes dejuojam, kad dabar labai sunkūs laikai. Bet palyginus su šiais laikais, tai tada buvo žymiai sunkesni, nes pradėjus lankyti Kairiškių mokyklą, teko su sesute eiti pamainom. Vieną dieną viens išeidavom, kitą dieną — kitas. Nes buvo viena, kaip sakant, tokia medinė dėžutė, į kurią tilpdavo keletas sąsiuvinukų, knygelės kelios. O antram jau kitą dieną tekdavo dalia paskui bandą. Nu, žiemos laikas kada prasidėdavo, tada jau galėdavom išeiti abu kartu į mokyklą.

Atėjo ketursdešimt aštunti, prasidėjo didelios represijos prieš kaimo žmones, nes „didžiojo brolio” tada ūkininkai šiokie tokie, maždaug kurie turėjo ten penkioleka, šešioleka, dvidešimt ar trisdešimt hektarų, buvo įvardinti kaip buožės, reiškia — darbo žmonių išnaudotojai, atseit, priešinos naujos santvarkos įvedimui, kolūkių kūrimui, todėl buvo nuspręsta Aukščiausios Tarybos, kad reikia deportuoti, kad nesimaišytų po kojom, kad būtų lengviau organizuoti tuos ūkius kolektyvinius. Ir mes pakliuvom į tą bangą. Ir keturiasdešimts aštuntais gegužės dvidešimtą rytą buvom susodinti į gurguolę, palydėti iki Tryškių. Ten persodinti į mašiną ir atsidūrėme Šiauliuose. Šiauliuose — į vagonus. Ir jeigut, vaikai, žinot, kur yra Baikalas, tai atsidūrėm ten už Baikalo. Ulan Udė pravažiavome, dar trejetą šimtų kilometrų į šiaurę ir ten jau buvom apgyvendinti. Kelionė truko ilgai, bemaž pusantro mėnesio. Ir visą laiką teko praleisti vagonuose. O vagonai tada buvo tie, vadinami, gyvuliniai. Ten sukalti tokie narai, kad galėtų daugiau sutalpinti dviem aukštais. Ir tais vagonais keliavom. Kol pravažiavom Latvijos teritoriją ir, turbūt, Baltarusiją kažkur, buvo aklinai viskas uždaryta, o paskui jau savo reikalais išleisdavo porą kartų per parą. Kur nors laukuos sustodavo tas ešelonas, išleisdavo. Ir paskui toliau. Nu, taip. Ir pirmas toks sustojimas buvo Novosibirske. Kadangi jau prasidėjo susirgimai, apstojo parazitai. Perleido per pirtį, iškaitino rūbus ir keliavom toliau.

Nuo Ulan Udės pasodino ant atskirų platformų. Ir ten atsidūrėm miškuose. Kaip jau baigėsi geležinkelis, buvo japonų belaisvių iškastos žeminės, kur jie ilgas metus buvo laikomi ir dirbo prie miško ruošos darbų. Tai jie, matyt, prieš tai jau buvo kažkuriai paleisti — grįžo tėvynėn ar dislokuoti į kitą vietą. Tai mes užėmėm ten tas pozicijas jų ir apsigyvenom. Kadangi tas buvo vasaros laikotarpis, tai paskui visi augesni, galintys dirbti buvo suorganizuoti statybų būriai. Už aštuonių kilometrų eidavo ir buvo rasta vieta, kur, vienu žodžiu, statyt gyvenvietę. Iki žiemos buvo pastatyta gyvenvietė šiokia tokia — tie vadinami barakai. Nu, ir visus iš tų žeminių perkėlė į tuos barakus. Ten pradėjom lankyti nuo pirmos klasės mokyklą. Nu, gyvenimas buvo labai sunkus, kadangi trūko labai maisto produktų. Labai sunki padėtis buvo su duona kasdienine. Šeimai duodavo kepaliuką. Tą forminę duonytę turbūt dar jau čia iš jaunimo prisimenat. Va, ir tekdavo ant šešių žmonių, reiškia, su tuo kepaliuku parą išsiversti. Pinigą galėjai turėti, bet nusipirkti nieko negalėjai, kadangi parduotuvėj, toj parduotuvėj vadinamoj — kokia ten buvo, nu, kioskelis — ten atveždavo tą duonytę, retkarčiais cukraus, nu, tokiose dideliuose statinėse vadinamo to marmelado. Nu, ir didelė šventė būdavo, jeigu jau kartais atveždavo ten vieną kitą kepaliuką baltos duonytės arba pasirodydavo žuvies vienas kitas kilogramas. Spūstys buvo didžiulės. Į eilę stodavom nuo piet, o atidarydavo, pradėdavo pardavinėt tą duonelę tiktai iš ryto apie šeštą valandą. Vot, vaikai pamainom, kadangi tėveliai sunkiai dirbo, tai vaikai pamainom eidavom ir stovėdavom tose eilėse.

Nu, man teko pabūt iki 1956 metų. Baigiau 8 klases. Tiesa, mokslas nuo septintos klasės tada dar buvo mokamas. Jeigu jau aštuntą, devintą, dešimtą, tai jau reikėdavo mokėti per du kartus per metus. Čia, sugrįžus tėvynėn, teko glaustis pas gimines. Toliau teko mokintis Akmenės vidurinėj. 1959-ais baigiant vidurinę, sugrįžo ir tėveliai. Kadangi mirus vadui Josifui Stalinui nuo 1953-ių atsirado šioks toks palaisvėjimas, ir kam sukako 16 metų, ir jau galėjo gauti pasą, tie jau galėjo išvykti. O tėveliai, reiškia, dar iki 1959-tų prabuvo ten. Nu, ilgainiui ir ten tas gyvenimas gerėjo. Pradėjo šiek tiek duoti žmonėm uždirbt.

Nu, klimatas ten labai atšiaurus. Jeigu žiema prasidėdavo kažkurtai spalį, į pabaigą, tai gegužės pirmą ne visuomet dar jau būdavo sniegas ištirpęs. O jeigut paimt ledą, tai kur upokšliai, pakalnės, kur krūmynai — išbūdavo ištisą vasarą, galėdavo rasti ledo. Vanduo buvo spiritinis upeliuose. Jeigu norėdavom nusimaudyti, tai būtinai po pirma turėjai susikurti laužą, gerai išsikaitint ir tada jau į vandenį.

Vėliau teko baigus vidurinę, nu, šiokią tokią skriaudą patirt, kadangi kaipo tremtinys norėjau stoti į universitetą. Dokumentų nepriėmė, parsiantė atgal. Nu, priėmė, bet paskui parsiantė atgal — egzaminų laikyti neleidžiama. Vienu žodžiu, pagal neigiamą komjaunimo charakteristiką. Tais metais buvo toks vėjus, kad kiekvienam moksleiviui charakteristikas rašydavo rajono komjaunimo komitetas. Nu, teko nusivilt, apraudot, bet paskui atsirado galimybės. Išvažiavau į Klaipėdą, žemės ūkio technikumą — nebuvo kontingentas surinktas. Baigus technikumą teko atitarnauti Tarybinėje Armijoje. Ir po tarnybos savo darbą pradėjau šitoj teritorijoj — buvusioj „Raudonojoj vėliavoj“. Ir po šia diena čia tebegyvenu.

Nu, 1965-ais parėjus čia dirbt gruodžio mėnesį, žmonės taip pat sunkiai gyveno. Ir aš skaitau, kurie nebuvo tremty, gal dar sunkiau. Kai kuriose atokesnėse vietose gyveno žmonės. Kadangi vyko arši klasių kova ir žmonės buvo įsukti į tą verpetą. Brolis prieš brolių ėjo. Arba sūnus prieš tėvą, tėvas prieš sūnų. Visko buvo. Viską teko pergyvent žmonėms. Kolektyvinius ūkiuos taip pat nieko neuždirbo. Šiek tiek gyvenimas pradėjo gerėti — tai yra nuo 1966—1967-tų metų. Kada jau ir kolūkiuose atsirado piniginis atlyginimas, nors kapeikas duodavo. Tad jau skaitės, kad jau gavai garantuotai. Kaip sakant, pinigą į rankas, o ne laukei visus metus ir nežinojai, ką gausi. Arba metų uždarbį užsidėjai ant kupros ir parsinešei maišiuką. Nu, paskui ūkis, kaip sakant, buvo jau atsigavęs, pagerėjo žmonių gyvenimas, ką ir matot patys — tas visas, visus medinukus... Gal ir sunkus laikas buvo tiems žmonėm, kurie buvo pripratę savo vietose. Besiplečiantys ūkio laukai, kaip sako, nuvarė žmones, suvarė į tą gyvenvietę. Nu, bet manau, kad ne ką laimingesni būtų tie žmonės ir dabar tuose laukuose vargstantys.

Tai vot, tiek norėjau maždaug apie tuos laikus pakalbėti ir norėčiau jums palinkėti, kad jaunoji karta būtų aktyvūs visuomenėj ir, taip sakant, kautųsi už savo geresnį gyvenimą, ir sulauktų žymiai šviesesnės ateities.

Navickienė Albina. Atsiminimai / Pasakojimas Daubiškių pagrindinės mokyklos renginyje 2004 m. vasario mėnesio 13 dieną. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Nežinau, ką čia pasakyt. Gal tiktai tai paskysiu kaip mano šeima suiro ir kaip man sunku vo tokio amžiaus kaip jūs. Ketursdešimt penktais metais grįžau iš mokyklos ir tėvelis buvo išvežtas į filtro lagerį į Kareliją. Visi buvo, ir ne vien tik mano tėvelis ir daugiau čia tų stambesnių ūkininkų, tokie Šidlauskai, Jasučiai, čia jau gyveno už upės. Ir mamos, tarp kitko, trys broliai, ir visi buvo į tą Kareliją, į filtro lagerį. Ten be teismo. Ir ten tame lagery, kiek aš paskui rinkau žinias, buvo taip, kad sunaikint, tiesiog žmogų sunaikint. Jam valgyt neduodavo. Tai mano tėvelis mirė per tris mėnesius. Mamos broliai du mirė, vienas parvažiavo dar, bet antroj dienoj mirė. O vienas tai buvo dar gudresnis, tai jisai ten kažkokį kvailį sugalvojo, apsimest kvailiu, tai šiaip taip. Jisai ten papuolė į medpunktą ir ir šiaip taip taip dar išliko. O taip visi vuo žuvo.

Jau mūsų šeima jau belikom aš ir mama. Buvom stambūs ūkininkai, ūkis buvo čia viens iš geresnių skaitomas. Ir buvo labai sunku gyvent, dėdavo labai dideles tokias, tokius mokesčius, kad tiesiog tu negalėtum išsimokėt. Mama viską išpardavė — ir gyvulius, ir viską. No, jau paskui, čia toli vaikščiot į mokyklą, upės, žinot, ka čia Virvytė ir Venta, tai mama samdė tą butą Vieksniuose... Ir aš ten mokiaus penktoj klasėj, o mama čia likusi kaime jau labai sunkiai gyveno, dėlto, kad jau šitas prie skurdo privedė mokesčiais. Ir prasidėjo išbuožinimas. Atėmė visą, paskui, atėmė visą turtą. Ir vieną... Man buvo labai skaudu, kad aš vieną dieną grįžtu iš tos,

taip gal buvo penktadienis, a ko po pamokų, grįžtu iš Vieکشnių, vis tiek per ledus, per kur, pavasarį ir visas, trisdešimt gal suvaryti visi, visas mūsų turtas sukrautas, ir ir važiuoja. Ir matos, mato, kad aš einu jų jų duktė, ir man labai buvo skaudu, ir šiandien dar skaudu yra prisimint, kad pilni grioviai vandens, bet vienas joja ant mūsų gražaus arklio, ir mato, kad aš einu, ir joja tiesiog į mane. Tai aš gavau įkrist į tą griovį. Tokia buvo neapykanta, kadangi aš buvau buožės duktė. O kas tą darė, tą darė tokie visi nusigėrę tokie, kaip mes dabar ka sakom — ot, o tas prasigėręs, tas ten... Buvo tokiu, tokių žmonių.

Nu ko, po to vežimo prasidėjo išvežimas į Sibirą. Pirmą turtą atėmė, paskui į Sibirą. Tai va, vieną naktį mane ten iš to buto Vieکشniuose paima i nuveža į NKVD tuose Vieکشniuose. Į ten aš pati pirmoji buvau paimta, dar nieko, nieko nebuvo. Ir vis tik buvo tarp tų — gerų žmonių. Mane, mato, kad man tik dvyleka metų ir aš galiu nesusigaudyt, kas čia yra, tai mane vienas ruselis, nes aš rusų kalbą mokėjau, nes prieš tai karo metu buvo atvežti rusai ir rusų šeima ir moteris su dviem vaikais ir aš bendravau su tais vaikais. Ir aš buvau jau gerokai išmokusi rusų kalbą, ta aš jau galėjau susikalbėt. Ir jis man išaiškino — jeigu tu išduosi savo mamą, tai tu atsidursi Sibire kur nors. Tu neišduok, — jis man išaiškino. Nu, ar be to, ir aš, pas mane, pas vaikus būna toks vis tiek patriotizmas, kad nereikia nieko išduoti, nereikia nieko... Kada mane tardė, ten man jie visokias nuotraukas rodė, aš nieko nepažįstu, nieko nežinau, nežinau, iš kur tas toks... Kada papuoli į bėdą, nu atsiranda toks toks atvejis...

Nu vot, ir aš prabuvau ten tris dienas, privežė labai daug žmonių, su šeimom, su vaikais, priguldė, tiesiog praeit nebebuvo kur. Nu ir dabar jau veža į Mažeikius, kelia į mašinas, ir dar pribuvo tų... pastiprinimas NKVD, atvažiavo rusai kokie tai, nežinau iš kur tie. Ir žinau, iš tų rusų irgi mane vienas tardė, toks jaunas karininkas, labai gražus, kaip aš šiandien atsimenu, jaunas, matyt, gal iš kokios karinės mokyklos ar kur, kur nors. Ir dabar atvežė mamos brolius du. Galvoju, man jau nebus blogai, aš viena. O mano mama pabėgo. Pabėgo, pasislėpė, čia kažkur per upes išėjo ir ir nuvažiavo į Šiaulius. Ten gyveno jos teta. Ir jau sukėlė mumi visus į mašinas. Munį nu kas, aš savo maišo nepanešu, ne nežinau ne su kuo man eiti. Ten visi susikraustė, ir aš stoviu prie mašinos, ir atein tas karininkas. Kodėl, sako, tą merginą jūs čia dabar jau... ruošiasi mane įkelt į tą mašiną, kodėl, sako, jūs ją vežat? Tai jis mane išgelbėjo. Tai mane pakvietė atgal, ir pakvietė vežimą, žinoma, ten... Tų daiktų neturėjau, bet kur aš gyvenau, tie kaimynai, visa gatvė, ten buvo sunešę kas duonos, kas makaronų džiovintų, ar ko ten, man vis dar padarė tuos paketus, kad aš turėčiau su kuom ant... nors ant kelionės ką nors pavalgyt. Nu vot i taip likau aš.

Bet tas likimas toks, kad mane paleido, bet turėjau kas savaitę ateit į tardymus. I tardydavo nepasakyčiau aš jums, kad čia mane taip tardė labai maloniai, buvo visko. Vienąkart tai buvo labai blogai, bet mane išgelbėjo kažkoks, nu buvo trukšmas, kažkas ant tilto pasirodė, ar ten miškiniai, kaip mes sakydavom. Nu tai va, ir aš iš to karto pabėgau ir išbėgau, ir nežinau kur. Nebėjau ne į tą mokyklą, ne niekur, ka man daugiau nereikėtų eit. Nu ir, kur, kur eit, kur einu, ten vieną, dvi dienas mane visi palaiko, ar giminaičiai, ar kas. Sužino kaimynai, ka čia yr buožės duktė — jie bijo, ka neįskustų. O jeigu įskųs, ka laiko buožės dukterį, vėl gali išvežti. I teip aš nežinau aš tokia buvau pasidarius kaip perėjūnė.

Nu i paskui, galvoju, vis tiek kažką tai reik, išvažiavau į kursus. Parekomendavo į Kauną. Buhalterijos kursus baigiau. Nu ten ir tokiam kolektyve kol buvau buvau... Vėlinės ten... Prie paminklo ėjo ten... Ten kažko tai toks... Vis tiek visi kažkaip priešiška nusiteikę ta valdžiai tuo momentu. Taip kažkaip pasijaučiau tokia, nežinau... Grįžusi iš tų kursų, gavau čia Palmosų, nežinau, čia kaip kolūkis bevardinosi „Raudonoji” ne „Raudonoji”... Darbadienius tus skaičiuodavau.

Tai čia susiradau adresą, kad į Plinkšius galiu aš savo galimybėmis įstoti į žemės ūkio mokyklą. Ir nuvažiavau ten. Reikia charakteristikos. Charakteristikos man, gali prašyt, niekas neduoda. Neduoda todėl, kad tu esi buožės dukra, motina, tuo labiau, pasislėpusi ir tu negali, negali stoti mokyti. Bet nuvažiavau, verkiu toj mokykloj, sakau, kur man dabar dėtis, aš neturiu nei namų, nei nieko, bet direktorius tos mokyklos Plinkšių dar buvo anas senasis, dar nebuvo pakeistas, sako, aš tau padėsiu. Sako, bet tu turėsi manęs klausyti. Nu taip, ir priėmė mane į tą mokyklą, ir jis man pasakė — tu įstok į komjaunimą, nes reikia pereit mandatų komisiją. Aš vietoj įstojau, nes buvo trys komjaunuoliai, aš turbūt trečioji ir buvau ir už kelių dienų — komisija. Nu ką, čia komjaunuolė? — komjaunuolė. Nieks manęs nieko neklausė ir aš teip

praėjau mandatų komisiją. O kada man jau reikėjo patvirtinimą į komjaunuolius, nuvažiuot į Sedą į tą, kaip ten buvo, rajkomas, partkomas — kokia ten įstaiga, tai jau buvo suieškoję mano charakteristiką ir viską žinojo. Tai aš nežinau, ką ten jie man prisakė, i ką man jie ten... kaip mane ten jie... ką su manim padarė, tai pasistatę, visi, vuo kaip dabar čia ka sėdim, ta aš nežinau, kad aš parejau į tus... grįžau atgal į mokyklą aš... nesuprantu... mane taip sudirbo, kas aš esu, kad aš... Visai niekad niekas... nu tiesiog pabaisa. Aš ne šiandien nesuprantu, ką jie ten man prisakė. Bet mane iš tos mokyklos neišmetė.

Bet paskui pasikeitė direktorius. Tas direktorius pasikeitė. Man jau irgi... Aš jau jutau, kad man ir laiškai yra skaitomi ir viskas... Vis tiek aš buvau persekiojama visą laiką. Nu vot i teip. Teip mano prasidėjo mokslai. O be to mum Plinkšių mokykloj ka nuvažiavom buvo labai draugiški. Kas toks kolektyvas. Visi buvo dar... Papasakosiu, kad dar tų komjaunuolių, tik, sakau, aš gal trečia tik įstojau, nebuvo. Vakaraus eidavom pasimelst. Prie durų buvo tokia statula Marijos. Ir, nu, visas tas toks dar buvo smetoninis tas toks... Bet po to pakeitė direktorių, viskas dingo. Galvą tuojau, kad mokiniai neitų nudaužė tai skulptūrai. Ten gal dabar jau jinai yra kur nors... Sako, įmetė į kokį tai prūdą, nežinau. Nu vot, ir viskas, me buvom jau auklėjami visai kita, kita kita.

Dar besimokant dar, tiesa, va, pradėjo sirgti Stalinas, kaip žinoma, tai nereikėjo mokytis, gal savaitę mes laiko buvom laikomi taip kaip dabar vuo čia susėdę tokiam raudonajame kampely vadinamame ir prie radijo ir nė vienas negalėjom nė krapšt. Bijojom, tiesiog bijojom... Suimdavo, tiesiog mokinius suimdavo ir jie kažkur juos išveždavo, ir ir nežinau... Buvom labai taip auklėjami. Tokioj dvasioje. Nu, baigiau mokyklą, pradėjau dirbt ir čia viskas tas ir pasibaigė. Bet vo tokia ta depresija tokia baisi baisi. Gal turit kas klausimų? Čia viskas tas pats. Visi kentėjom. Ar išvažiavę, ar neišvažiavę — visi kentėjom.

Balčiauskienė Ženė. Ar gyva istorinė atmintis? // Būdas žemaičių. — 2004. — Kovo 12: Nuotrauka Svečiai ir Palnosų kaimo bibliotekininkai bei projekto atstovai susitikimo metu. — Visas tekstas:

„Lietuvos kaimas ir jo žmonės nuo 1940-ųjų metų patyrė didžiulių sukrėtimų ir netekčių. Tūkstančiai tremtinių, fizinis ir dvasinis kaimų nykimas.

Kaip istoriniai įvykiai — okupacijos, trėmimai, rezistencija, kolektyvizacija — paveikė Mažeikių rajono Vieکشnių seniūnijos Palnosų, Daubiškių, Santeklių, Gyvolių, Dainorių, Uogiškių, Gudų, Pavirvytės, Ramoniškių kaimus ir žmones? Kol kas nėra tikslų ištremtųjų duomenų, rezistencijos dalyvių ir rėmėjų atsiminimų, ne visos istorinės vietos pažymėtos. Ar gyva istorinė atmintis? Ar okupacijos, dvasinės erozijos metai leidžia ugdyti pilietiškai aktyvią visuomenę?“

Tai ištrauka iš Daubiškių pagrindinės mokyklos projekto „Atsigrėžk į praeitį su meile ir šiluma“, laimėto Švietimo kaitos fondui paskelbus konkursą, skirtą Tarptautinei komisijai nacių ir sovietinio okupacinio režimo nusikaltimams Lietuvoje įvertinti.

Projekto tikslas — kuo skubiau surinkti medžiagą apie 1940—1953 metų laikotarpį, užrašyti įvykių liudininkų atsiminimus, paskatinti mokinius domėtis savo krašto praeitimi, išmokyti juos rinkti medžiagą, mokykloje ir bendruomenėje formuoti istorinę atmintį. Jis jau pradėtas įgyvendinti.

Džiugu, kad į mokykloje vykusį Vasario 16-osios paminėjimą atvyko svečių, istorinės praeities liudininkų. Projekto vadovas mokytojas Vytautas Krupovisovas kalbėjo apie Lietuvos Valstybės atkūrimą, pristatė bendruomenei projektą „Atsigrėžk į praeitį su meile ir šiluma“.

Tremtinių Antano Deniušio, Adelės Bučienės pasakojimuose atgijo šiurpūs tremties vaizdai, varginantis kelias atgal, pirmieji kolektyvizacijos žingsniai. Iš buvusio mokytojo Jono Pacevičiaus lūpų išgirdome tai, ką jam teko patirti vaikystėje karo ir pokario metais gimtinėje, Dainorių kaime, Gyvolių kaimo gyventoja Albina Navickienė prisiminė, ką teko jai, Vieکشnių progimnazijos moksleivei, išgyventi suimtai ir tardomai. Bibliotekininko Bronislovo Kerio atmintyje taip pat išliko ryškių pokario epizodų. Jis pasidalijo ir kraštotyrynio darbo patirtimi, patarė, kaip jį atlikti.

Šis renginys tapo neįkainojama istorijos pamoka ir moksleiviams, ir suaugusiesiems. Viena — skaityti atsiminimus, kita — išgirsti gyvą žodį, žvelgti į kalbančius ir galvoti, kaip visa tai reikėjo išverti...

Projekto vykdytojai mokytojai V. Krupovisovas, Vitalija Bakaitienė, Rasa Vilkaitė, konsultuojami aktyvaus, nenuilstamo kraštotyrininko B. Kerio, yra sumanę ne tik susitikimų. Bus organizuojamos kraštotyrinės ekspedicijos, žygis dviračiais, akcijos, atminimo ženklų statymas, kraštotyrinė mokinių stovykla, atviros pamokos, atminimų vakaras, konferencija.

Tikimės aktyvios tų gyventojų paramos, kurie gali paliudyti istorinę praeitį, į kurią jaunoji karta atsigręžtų su meile ir šiluma.

Dargis Pranas. Atsiminimai / Palnosų bibliotekoje Broniaus Kerio pokalbis su Pranu Dargiu. — 2004. — Liep. 22. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

— Tėvas Jūsų buvo seniūnu [Palnosų kaimo], a ne? Pavardie tuokia pat, a ne, o vardas kaip?

— Dargis Dominykas.

— A kada gimęs?

— 1897 metais.

— A Jūs pats kada gimęs?

— 1927.

— Čia gimėt?

— Jo. Iki keturdešimt ketvirtų metų čia i gyvenuom.

— A tievs kur gimęs buvo?

— Maigų kaime. Nu, apsiženijo, atėjo čia, į Milieškų ūkį. Ta pati mūsų bazė yra Milieškų ūkis vadinamasis [seniau Sonteklių dvaro žemėje, dabar Palnosų kaimo šiauriniame krašte]. Turbūt 1920—1921 metais apsiženijo, nu i čia pradėjo ūkininkaut. Atėjęs naujokas į ūkį, lygtai, taip sakant, revoliucijų daryti nieks neleidžia. Tu esi atėjęs ir turi pasiklausyt, kaip reikia gyvent, tvarkytis. Nu, bet tėvuks tokią nuojautą turėjo tame... Žemė kada buvo gražinta iš rėžių, gražinta prie vienkiemių, sumuota viskas jau, ir tada pradėjo keltis iš kaimynystės Vitų ūkis, Daujotų ūkis... Jo, šitie du ir Margiai — trys. Tie trys ūkiai, reiškia, valdžia pamokėjo ir mūsų tėvukas gavo pamokėti už išsikeldinimą. Ta žemė prie mūsų vienkiemio buvo palikta aplinkui perimetru, kiek priklausė, o tuos naujuosius iškėlė į šią pusę gelžkelio jau, ir davė jiems papildomai dar po tris — keturius hektarus valdiškos dvaro žemės. Už tai, kad jie sutiko išsikeldinti iš ten. Nu ir tėvukas dar pamokėjo kažkiek.

Atėjo laikotarpis, kada tėvuks pradėjo įsigilint į tą visą ūkio veiklą, ir nutarė, kad reikia tą žemę suskirstyti į trilaukę sistemą, ir pradėti tvarkyti dirvas. O dirvų tvarkymą pradėjo nuo kasimo. Tiesiog, pats įsijungė ir samdė, lindo į skolas, ir suformavo trisdešimties metrų pločio, ne daugiau, nu ir atatinkamai ilgį pagal vietos sąlygas. Padarė tokias nuolydžias, griovius išsikasė. Sugrupavo taip, kad būtų tikrai dirvos atviru drenažu nusausintos. Nu, ir atsitiko taip, kad va 1927—1928 metais buvo labai lietingas ruduo. Net ir bulves, ir grūdus, viską teko kasti lentas pasidėjus, jeigu dar norėjo kažkokį derlių nuimt. Nu, ir čia tėvuks, kadangi prieš tai buvo atlikęs visą šitą sutvarkymą savo ūkio to, tėvukas derlių nusiėmė pagal to laiko gamybą grūdinių kultūrų nu ir labai puikų derlių. Ir pamatė tie kaimynai, kad investicija į tą ūkį, nusausinimas, lėmė jo pajamingumą. Kad Dargis susitvarko su savo ūkiu, reik patikėti ir seniūniją. Nu vot, ir nuo to pradėjo, nuo 1927 metų tėvuks išbuvo 13 metų seniūnu.

— Ar iki jo buvo jau ta seniūnija?

— Bijau pasakyt', bijau pasakyt', mon atruod, ka tik formavosi, čia dar nebuvo rimtų tokių administracinių suskirstymų, neteko man girdėt'.

— Mamos kaip pavadė mergautinė buvo...

— Milieškaitė Anastazija, 1894—1978 m. Tėvas miręs 1982. Abudu po 85 metus gyveno. Milieška mirė prieš ateinant tėvukui į ūkį dirbti. Nu, moterys, keturios dukros ir mama buvo likusios vienišos, samdydavo vyrus, bet matė, kad toli šitai nenuvažiuosi — reikia ieškoti šeimininko. Anastazija, Emilija ir Rožė. Pocienė Rožė. Pocy Stasys kaip tiktai buvo paėmęs tą Milieškaitę Rozaliją.

— A ten prie Maigų miško Milieškaitės ne giminaitės?

— Taip. Mūsų giminaitės irgi. Giminiudavomės, atvažiuodavo ir bulvių kast' padėdavo, ir mes nuvažiuodavom. Jegu taip atskleisti paslaptį, tėvuks ten kap tik ir slapstiesi. Nuo 1948 metų, liko neišvežtas ir prisiglaudė ten. Iki 1954 ar 1955 metų. Kada mirė Stalins, buvo skelbta amnestija, jį reabilitavo.

— Dar apie Milieškų ūkį, tėviškę tą. Buvo sudegęs gyvenamasis namas, reikėjo statybai medžiagos. Nupirkti buvo nelengva. Dvaras nelabai duodavo. Nu bet buvo praūžusi kažkokia audra — vėjovartų buvo labai daug. Milieška, pasinaudodamas ta vėjovarta, prisivežė miško ir pasistatė trobą. Bet šitos Sonteklių dvaro panelės ir ūkvedis padavė Miliešką į teismą, kad išvogė mišką. Teismas Šiauliuose vyko kelis kartus, kaip mama pasakodavo, važiuodavo į tą teismą ir, sako, nežinau, ar suareštuos, ar grįšiu, ar ne. Bet, laimei, matyt, Milieška buvo pakankamai sugebantis ir apsiginti, kad teisme trečią kartą kada buvo byla svarstoma, tas apkaltinimas buvo atmestas tuo motyvu, kad sužinojo Milieška, jegu dvaro žemėje vėjovartos yra pūvančios ir nepanaudotos dvaro reikmėms, gali pasinaudoti vietiniai. Milieška liko išteisintas, parvažiavo patenkintas, kad nugalėjo dvarą. Sonteklių dvaro žemė čia buvo visur. Pagal tą kelią buvo kumiečių, ūkininkų vienkiemiai tokie, kurie priklausė dvarui.

— O pačiuos Palnosuos, ka mažas buvot, kiek čia buvo tų namų?

— Čia Pundziaus ūkis buvo, Babrauskų ūkis liko, jau po išsikėlimo, kada Daujotai, Vitas ir Margiai išsikėlė, reiškia, Babrauskų ūkis buvo, Strazdauskai buvo, nu ir kaimynuose buvo Erlickai, Sakalauskai, šitas Pocius Stasys ir Jankauskai, tie jau toliau trupučiuką. Dar trupučiuką toliau čia už Babrauskų buvo Raiba, Raibos ūkelis nedidelis buvo ir Laciai buvo tokie. Už Babrauskų ūkio buvo stambus latvių ūkis, gražus ūkis.

Praėjus karui į rytus, 1941 metais tėvukas buvo — Dargis Domas — pakviestas dirbt seniūnu toliau. Padirbėjo nedaug, gal metus, ar kiek, nežinau, ir buvo perduotos pareigos Noreikiui Pranui.

— A tas Noreikis Pranas iš kur buvo?

— Bijau pasakyt, Vitos žentas, Vito Jono žentas...

— 1927 metais buvo susiformavusi Palnosų seniūnija, kuriai priklausė Palnosų kaimas, Sonteklių kaimas [šiaurinė dalis], Bugiai, Daubiškiai, Panceržinko dvaras, Daugirdų dvaras, Padvariai, Padvareliai buvo ir Sonteklių kaimas [pietinė dalis] buvo.

— O Sonteklių ar tas, ar ten dar...

— I tas, i tas buvo. Dvaras buvo [pietuose] ir ten [šiaurėje] Sonteklių kaimas buvo. Ten jau visiškai arti mūsų tėviškės buvo tie Sontekliai. Žemėtvarkininkai taip pat stebisi, sako, kad yra į dvi dalis padalinta Sontekliai. Sako, kaip čia tie Palnosai įsirėžę į tą vidurį. Šioj pusėj gelžkelio, čia Daujotų, Vitų ūkis, Margio ūkis, Stasiuliai, kurie buvo pri pat gelžkelio, Palnosų kaime gyven anie. I paskiau Noreikis Pranas, kur buvo pasistatęs ant Vito žemės, kur Urbonai gyveno. Vitos žentas buvo Noreikis Pranas.

— O Vita kur buvo?

— Anėj... ir mokykla buvo jų bazėje. Tai čia, kur dabar yra technikos kiemas, va čia arčiau trupučiuką į tą plentą, tas pirmasis ūkis Vitos buvo. Vita Stasys buvo ir Vita Jonas buvo. Du ar trys vaikai buvo. Ten mokykla buvo. Mechaninės dirbtuvės kur yra, ten yra Daujotų ūkis buvęs. Trupučiuką į rytų pusę nuo Vitos buvo Margiai. Nu, čia buvo trys dukros, patys Margiai yra mirę. Paskiau toliau dar, Daubiškių kaime tokia stambi šeima buvo — Gargasas Juozas. Jų buvo penki ar šeši vaikai. Juos taip pat buvo išvežę.

— Nu Babrauskai kaimynai buvo šalia, buvo Strazdauskai, Pocius, Jakavičiai, Švažai, Erlickas, Končius. Pocius Antanas buvo prie Jankauskų jau toliau į aną pusę trupučiuką. Žilakauskai buvo tokie, Sabaliauskai buvo trupučiuką toliau. Stončiai buvo, Šiultė Pranas. Paskiau, kada apsiženių Daujotaitė, Stasiulis Povilas buvo pri pat kelio, jo tas ūkelis buvo, kalvę turėjo, kalviu dirbo žmogus, o jo brolis buvo kaip tiktai baigęs kariuomenę Lietuvos metais, apsiženių su Švažaitė Stase ir ten trupučiuką į Viekšnių geležinkelio stoties pusę buvo jų ūkelis, buvo skirta iš to Švažo Stasiaus, skirta žemės sklypas pagal gelžkelį, ir ten jie buvo įsikūrę. Beržanskiai buvo irgi, mūsų žemės nesirubežiojo, bet ėjo gelžkelis. Šiultė Pranas už Jakavičiaus buvo miško gale.

Padvarių — nu Jasučiai, Virbauskai, Mačiai buvo, Perminai buvo, Augustas Mažeikiuose. Grigai Sonteklių kaime buvo. Grigas ir Poderiai. Trys sribai buvo ir Poderiai buvo, trys dar buvo — Kievišas buvo. Toliau į Bugių pusę buvo šitas Molis, Pranas, rodos, pri pat kelio buvo ūkelis

nedidelis, paskiau Survilų ūkis buvo toliau trupučiuką pavažiavus, nu, Daugirdų dvaras buvo. Ir dar buvo Apulskiai tokie, kurie už miško, už Daugirdų dvaro, reikėjo miško keliuku... priklausė seniūnijai... Apulskiai, vienas ir antras — Juozas ir, ar Apolinaras buvo antrasis, du ūkiai buvo, du broliai. Ir jie buvo dar išvežti. Dar pamenu, tėvuks seniūnu, nuo mūsų iki tų Apulskiu turbūt kokie tikrai 5 kilometrai mažiausiai. Tėvuks užsodino ant kumelės — jok, ir turi atrast, ir vėskas. Nu, aš vaikas, joju joju per tą mišką... Tupikų buvo ūkis, jau kur prasideda tas miškas, Tupika čia buvo tas Seimo narys, Pranas, tai atjojau iki to Tupiko, pradėjau joti miško keliuku, nematyti nei to išėjimo į šviesą kokio nors, kad jau miškas baigiasi... Apsisukau, grįžtu atgal, atjojau iki Tupikos, į tą palaukę. Nu, žinau, ka tetė nedovenuos, jagu nenunešiu puopierių, vėl' apsisukau, vėl' ryžtuosi joti toliau, kaip bus — taip, sakau, vistiek. Miško keliuks, arklys išnešė. Jojau jojau — pamačiau palaukę. Pamačiau ir tą ūkį, nu ir atradau tuos Opulskius, atideviau tus puopierius ir su džiangsmu parjojau... Žinau, kad „Opulskis” rašėsi.

— Peiliškiai įėjo į tą seniūniją. Daubiškiai įėjo. O Dainoriai buvo toks kaimas?

— Buvo buvo... Majauskai buvo, atrodo, kad jie dar Dainoriuse buvo...

— Kame tas Bertulio ūkis buvo?

— Jis latvių kilmės žmogus, pasistatęs gražų buvo gyvenamąjį namą puikų, vieną kitą ir kitą statinį turėjo. Pasiturintis ūkininkas, neeilinis. Nu tai Daubiškiuose, Daubiškių kaime. Ir ten buvo Dainiaus ūkis didžiulis, kaimynystėj buvo Bertulio ūkis. Prie gelžkelio, kur buvo sustojimas, gelžkelio stotelė buvo tokia, ta ten buvo irgi stambus ūkininkas. Tai jis irgi Daubiškių kaime skaitės. Ružė, Ligeikienė... du Ružių ūkiai buvo, Dainiaus buvo. Pukinskai kažkur buvo dar...

— Iki karo, kas turėjo dampį, kas kuldavo pas jumis?

— Jau buvo kuliarnosios mašinos. Būdavo „blakstono” varikliu varoma šita kulamuoji, o kam priklausė... Atvažiuodavo iš kitų kaimų. Tėvelio brolis, kuris buvo tėviškę užvaldęs Maigų kaime — Dargis Antanas, tai jis buvo pasidaręs kuliarnąją mašiną ir važiuodavo kuldamas. Turėjo savo tą „blakstoninį”. Kelias buvo pasidaręs šitas kuliarnąsias. Ir dar Purvėnų kaime buvo Borusai, irgi taip pat gamindavo šitas kuliarnąsias mašinas, turėjo vėjo jėgainę, sukdamo tekinimo stakles ir tekindavo pagrindinius tuos elementus, kurių reikėdavo gamybai kuliarnosios mašinos. No kontaktuodavo su žydėliais, kad gautų rikalingo metalo arba užsakydavo, ką negalima pagaminti. Lygtai dar iš Čekų kaimo važiuodavo, Krutinis.

— Gal kas nors turėjo kokią techniką, gal dviratį motorinį turėjo?

— Jungai atvažiuodavo, tėvuks draugaudavo su tuo vokiečiu, kuris šitą Sonteklių malūną turėjo. Sonteklių. Čia užtvanka buvo, ir buvo turbina, ir maldavo, ir petliavuodavo. Nu ta tas Junga atvažiuodavo į pas mus į tėviškę, no ir aš kaip mažas visumet paprašydavau ka pavėžėtų. Žinau, ka būn toksai keturtaktis, gražus, NSU motociklas. Nu, o žiemos metu atvažiuodavo į Daugirdų dvarą šitas Sruoga, tai jo mašina atvažiuodavo čia iki mūsų ūkio, i kaip nekeista, ūkis buvo aptvertas tvora čia prie pat kelio ir visuomet užpustydavo tiek, kad jis nepravažiuodavo. Tai tėvuks kinkydavo arklį ir pravažiuoja pro šitą zoną, važiuoja toliau į Bugius.

Žinios apie kolūkius, surinktos remiantis kolūkių istorinėmis pažymomis / Pateikė Arūnas Dilbitis 2005 metais. — Tekste:

„Raudonosios vėliavos” kolūkis

1949 metų sausio mėnesį Mažeikių apskrities Palnosų apylinkės Daubiškių kaime buvo įsteigtas kolūkis „Raudonoji vėliava”.

1964 metų sausio 29 d. prie kolūkio prijungtas kolūkis „Ašvėnai”.

Daujotas Povilas. Adomavos vienkiemis / Povilas Daujotas papasakojo Broniui Keriui 2006. — Birž. 4. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Adomavos vienkiemis bovo, ons bovo če netuoli ežero. Tėj Opulskėe gyven irgi do. Adomavos vienkiemis bovo. Vuo aš esu ne vėin kart bovės pas anus. Kap bovo anuo [Prano Dargio] tėvoks seniūnu bovo, aš buvau dešimtininku. Aš liubu su puopierees tèn aš nuveisu. Reikiej už mėško kur tèn, tarp mėškų bovo, netuoli ežero. Opulskis gyveno. Vėins Kuostis bovo ir Opulskis, ontrs... nebatsėmenu tuo vardo... Vėins bovo tas nebylys tuoksa bovo, neiššnekiedavo taap... Mėškūsi uns bovo. Uns tèn bovo. Vuo aš esu ne vėin kart bovės tèn... Vėins žinau Kuostis bovo, vuo ontro aš nebatsėmenu.

Daujotas Povilas. Sonteklių dvaro Palnosų palivarkas / Povilas Daujotas papasakojo Broniui Keriui 2006. — Birž. 4. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Mon senuolee tų palverką valdė. Mona senuolee. Uns bovo, tuo vėituo dabaa Pundziaus ūkis bovo, bovo nupėrkts. Bov nugriauts, i nieko nebebovo. Tėn, kor fėrmos tuos y šitaa, arčiau fėrmų. A mono tieviškė bovo tėkruoji, kor kūtės y pastatytos, pri pat Dargio, netuolie. O antruo pusie gelžkelio bovo Jankelio, tėn kor ta tuokia truoba y, tėn pastatyta, nežėnau, kėta yr. Mono tievs bovo nupėrkės nuo vėino Sadauskio, vuo Jankelis nupėrkės no ontro Sadauskio, do bruolee bovo. Vuo Pundzius bovo nupėrkės nu Šiuldingo latvio ūkį Palnuosūs. Papoulė tas vėsus, pats cėntrs Pundziou pakliovo. Vuot, jagu nuvažioutum pas Puoderį. Puoderis labaa geraa žėno. I pryš Puoderiou yr. Puoderis vėin pusie kelio, va tas palverks untruo pusie kelio.

Mona senuolee išvaldė ėlgus metus, nežnau kėik tėn tų metų. Tų Sonteklių dvaro palverką. I mono muotėna apsižanijo tam palverke būdama už mono tievo našlio. Grėgaa, mamos tievai bovo, mono muotėns. A mono tievo tievs, senelis, bovo... Aš atsimenu anų kai mērė, ka palaiduoja, tievs mono da grabą dėrbo, senėlis bovo, virpiejo ronkos anam, gelžkelietis bovo. Ons, kap sak, niek savo neturie. Bendraa, mona tievo tėvynė dar, dar tėn buočių prabuočių dar tuoliau, turieje būt' Dabikinelės dvars kor bovo. Y tievs pasakuojis.

Atruodo, ka Benedėkts bovo, Benediktas [Grigas]. Senuolis mono bovo Benedėkts. Sonteklių dvaro palverką [valdė]. Sonteklių dvaro palverką mono senelis, mon senelis valdė. Atruod ka Muorta bovo [Grigienė], bet ana, atruodo, ka ana bovo Perminaitė buvusi. Diltuo kad Perminų, vėsi tėi Padvarių, vėsi Permėnaa bovo giminie. Dar monis ont svieto nebovo, ka anėi valdė. Pabaigė valdytė kad jau eje žemės reforma, tas bovo dvidešmt aštontaas — devintaas metaas. Žemės reforma kap ejee, tada jau atiemė tuo žemę iš dvaro, skaituos, ir išdalėjo. Naujakuree parej. I tėn žemę gavo Puovėls — mona diedė, Benedėkts, i senuolis... no vėsė naujakuree, Žilikauskis, tėn, Milašius, Urbuons, kas tėn daa nežnau, vėsė, Puoderis, čia visi anėi, skaituos, naujakuree.

Nugriuovė, panaikėno i nelėko nieko. I Pundzius buruokus pasiejo. Daug bovo [pastatų]. Kūtės labai bovo dėdelės vinkelėnės, žinau. Kiaulininks bovo, daržėnės vėinos, paskiau ontros, pėrtės. Truoba didžiausi, klietė. Tuo truoba nugriuovė, bat pasistatė diedė. Dabaa nugriuovė sūnus. Dabaa tėn ne znuoko nebie, tėn bovo dižiausi medee, gondralizdis bovo, vėskas. Ujuj tėn bovo, palverks bovo.

Daujotas Povilas, Noreikis Pranciškus. Kalninė. Kumetynas Palnosuose / Povilas Daujotas ir Pranciškus Noreikis papasakojo Broniui Keriui 2006. — Birž. 4. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Povilas Daujotas:

— Kalnėnė, ooi, ta čia bovo pri kelio senuojo, vuo tas bovo untrapus gelžkelio, tas palverks bovo už gelžkelio, untruo pusie. Kalninie? Žyds tas gyveno, Jankelis. Jankelis vardo, pavardie bovo Birka. Birka Jankelis. Vuo vuo ta žmuona bovo Tomelė. Mejeraatė bovo buvusi. Mejerelė Tomė. A duktie bovo Chaikė. Aš nežėnau a tėkra, ar augintinė bovo.

Šita vėina pati tebovo, ta vėina karčiama bovo. Stadala bovo, tuokia klietis bovo pri galo i truoba. Ons bovo prisistatis tuokį klietį. Skaituos, grūdus nupėrks... Eiziks untaa iš Vėikšnių liub atvažious... Anėi liub su Eiziku čia visumet prekiaut', pėrks grūdus. Tėi žydaa liub lieks kėts kėtam už akių... Prekiaudavo.

Pranciškus Noreikis:

— Da su tete mono atsiveikino. Kažkuokį duovanelę tetee atnešė. A tėn šaukščiukų kuokių atnešė. Atmenu tuo stadalą ka bovo. Stadala ta bovo puonaa kur suvažious. Baliavuodavo anėi tėn. Anuo pusie bovo kartys tuokios priištos, kor arklem prisirėšt vasarą.

Povilas Daujotas:

— Aš gailious, labaa gailious, aš dabaa tonkee i sapne anus... Tėn anų žemė bovo už gelžkelio, keturių hektarų bovo. Tėn Puoderis pasistatis ont tuokio... tėn bovo kėtkart dvaro kumetyns bovo, Sonteklių dvaro kumetyns tėn bovo, kor Puoderis, tuo vėituo. Tuoliau bovo tėn tuo Sadauskio žemė, kor bovo Jankelis nupėrkis, tuoliau bovo. Tėn vėins kumetyns, ontrs kumetyns bovo, da kumatyne pėrtės bovo šiuopus gelžkelio. Aš i tuo pirtie esu bovis, da tuoks

nedidelis buvau. Aš prisimenu dvėdešims pėrmų metų vėskų, vuo aš esu devyniuolėktaas metaas gėmės. Aš vėskų atsėmenu. Iš tų laikų dar.

Daujotas Povilas. Žemė Palnosuose / Povilas Daujotas papasakojo Bronislovui Keriui **2006**. — Birž. 4. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

— Čia [kur dabar mokykla] Vitos žemė bovo... Norėikis Pranis apsižanėjė už Vitatės Anės i gavo [čia] šešis hektarus. O Vita preeje iš Ameerėkos i nupėrko nu Žakio. Žakys tuoks latvis bovo. Vuo tas Žakys gyveno už Dargio. Vuo Norėikis... preeje už vaikį pas Vitą ir apsižanėj su Vitaate Ane. Vita, mas, Margis — mas visi parsikieliem iš anuos posės. Margis i mon tievs gyveno anuo pusie. Margis gyveno i Vita. Vitaa Dargis pamuokiejo, mums pamuokiejo Jankelis, vuo Margiou Pundzius pamuokiejo.

Daujotas Povilas. Palnosų pradinė mokykla / Povilas Daujotas papasakojo Bronislovui Keriui **2006**. — Birž. 4. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Povilas Daujotas:

— Mon muokytuoja — šitaa dabaa nuotrauka pakabinta. Mon pirmuoji muokytuoja bovo. Da tuoks aš tas muokinys tebovau. Muokykluo tuos vėitos, matyt, bovo... Liub aš įeisu kada nuoriesu, pakyries — aš ir eisu savėi.

Bronislovas Kerys:

— A ta mokykla kor bovo tuomet?

Povilas Daujotas:

— Mūsų truobuo. Mon tik par prymenę reikiej pereit. Iš vėino galo į ontrą galą. Su klumpelees... Mūsų nami bovo ta muokykla — mas ontrami gali gyvenuom. Muokytuoja gyveno kambarelie, didžiuojuo truobuo muokykla. Palnosų pradėnė muokykla. Da Vitos truobuo bovo čia po karo. Pėrmuoji atsiradusi bovo čia. Daubiškiūs nebovo tuos muokyklos, Palnusūs tiktaas.

Steponavičienė Virginija. Gyvenimas, skirtas kelio į šventovę paieškoms / Nuotraukos Jono Strazdausko ir iš asmeninio albumo // Santarvė. — **2006**. — Liep. 1: iliustruota. — Tekste: Buvęs Palnosų-Santeklių kaimo gyventojas, politinis kalinys, tremtinys Pranas Dargis. „P. Dargis rūpinosi ir Daubiškių pagrindinės mokyklos krepšinio aikštelės įrengimu. O Palnosų pradinės mokyklos vietoje (čia jis mokėsi — V. S.) pastatė paminklą, skirtą neišvengusiems istorijos audrų 1940—1990 metais”.

[**Daubiškių pagrindinė mokykla**] // Būdas žemaičių. — **2006**. — Spal. 31. — Nr. 104 (1146). — P. 6—7 („Antradienio valanda”): iliustruota. — Tekste:

Sveiki, mielieji!

Tęsiasi mūsų kelionės po Mažeikių rajono mokyklas. Šį kartą užsukome į Palnosų kaimą, kur įsikūrusi Daubiškių pradinė mokykla. Mokyklos pastatas yra pačiame kaimelio centre ir išsiskiria savo architektūra. Po vienu stogu čia telpa ne tik mokykla, bet ir paštas bei kultūros centras. Visų šių įstaigų darbuotojai vieningai dirbdami tarsi yra kaimo šviesulys, kur žmonės gali rasti sau širdžiai mielą užsiėmimą.

SENOJI MOKYKLA PALIKO GILŲ PĖDSAKĄ

Truputis istorijos

1953 metais rajone vyko perėjimas prie privalomo mokinių septynmečio mokymo. Buvo pradėta steigti septynmetes mokyklas. Šiose apylinkėse tebuvo tik Vieکشnių vidurinė mokykla.

Iš pradžių Daubiškių septynmetei mokyklai vieta buvo parinkta Santeklių dvare. Komisija, apžiūrėjusi dvaro patalpas, nusprendė, kad jos netinkamos mokyklai. Pastatas buvo labai senas ir apgriuvęs. Buvo ir dar viena priežastis, dėl ko atsisakyta čia steigti mokyklą. Tai šalia dvaro tekanti Ventos upė. Buvo baimintasi, kad tai kels žaidžiantiems vaikams pavojų. Be to, per upę nebuvo tilto ir tai būtų apsunkinę susisiekimą.

Ieškant kitų variantų buvo paminėtas Daubiškių dvaras. Šis pastatas taip pat buvo suniokotas, tačiau geresnės būklės nei Santeklių. Dvaro graži aplinka ir šalia esantis kelias nulėmė, kad būtent čia 1953 m. ir įsikūrė Daubiškių septynmetė mokykla. Pirmuoju direktoriumi buvo

paskirtas Jonas Žilinskas. Jam vadovaujant mokykla buvo suremontuota ir paruošta darbui. 1963 m. prie mokyklos buvo pastatytas priestatas.

1966—1967 metais Daubiškių aštuonmetę mokyklą baigė 140 mokinių. Tai didžiausias skaičius nuo mokyklos įsikūrimo pradžios. Tuo metu dirbo devyni mokytojai. Tais metais mokyklą baigė penktoji aštuntokų laida.

1993 metų rugsėjo mėnesį mokykla įsikūrė Palnosuose, rekonstravus Santeklių bendrovės pastatą. Per visus gyvavimo metus mokyklai vadovavo penki direktoriai — J. Žilinskas, Silvestras Juodis, Bronius Kaminskas, Vanda Jasutienė ir šiuo metu direktoriaujanti Silva Poškienė. Bėgant metams mokykla iš septynmetės peraugo į pagrindinę mokyklą, kur vaikai mokosi iki 10 klasės. Šios mokyklos vizija — kūrybiškai dirbantis, jaukus ir saugus pagrindinio ugdymo ir vietos bendruomenės švietimo centras. Misija — vykdyti ugdymo tęstinumą, teikti pagrindinį išsilavinimą, stiprinti mokyklos savivaldą bei visų bendruomenės narių bendradarbiavimą.

Virpina širdį

Su ilgesiu ir nerimu širdy mokytojai ir buvę mokiniai prisimena senąją Daubiškių mokyklą, įsikūrusią Daubiškių dvare. Anot direktorės S. Poškienės, mokykla stovėjo apsupta medžių, kurių grožis pakerėdavo visus čia apsilankiusius. Dar ir dabar ji sakė prisimenanti rudeninį lapų čerėjimą po kojomis ir žiemos speigų sukaustytų šakų tarškesį. Visus taip pat kerėdavęs pavasarinis žiedų kvapas. Būdavę taip, kad pamoka nejučia nutrūkdavusi, kai mokytoja su vaikais užsižiūrėdavusi į medžių šakose žaidžiančias voveres. „Ir negalėdavai pykti nei ant savęs, nei ant vaikų, nes tokiam grožiui negalėdavai atsisipirti“, — prisiminimais dalijosi direktorė. Pasak jos, vaikai skaudžiai išgyveno mokyklos perkėlimą į Palnosus. Jie neteko savo įprastų žaidimo vietų. Nebeliko parko ir žiemą čiuožyklomis tapdavusių kalnelių. Bene ryškiausiai savo ilgesį išreiškė viena iš senosios mokyklos auklėtinių Eglė Steponavičiūtė. Ji savo rašinyje „Mokykla Ventos pakrantėje“ rašo: „...Gaila senosios mokyklos, gaila pralėkusių metų. Sustoju prie tūkstančius kartų mindžiotą slenksčio, apsižvalgau. Takeliai užžėlę, gėlynai išnykę. Užrašo, rodančio, kad čia mokykla, kad pro šias duris įėjo ir išėjo vis kiti ir kiti mokiniai nebėra... ..Prisiminimai kelia liūdesį, dar kartą apžvelgiu tuščias, apipelijusias sienas ir iš lėto išeinu... Minutėlei stabteliu, lyg tikėdamasi skambučio, kviečiančio į pamokas... ..Neskubėdama tolstu keliuku, apsuptu senais, daug ką mačiusiais ir žinančiais medžiais. O jie kartu su senąja mokykla tartum šnabžda: „Aplankyk mus dar kartą, mes tokie vieniši...“

GYVENIMAS VERČIA VIS NAUJUS LAPUS

Kaip ten bebuvę, metai bėga į priekį. Vienus mokinius keičia kiti. Šiais metais Daubiškių pagrindinę mokyklą lanko 105 mokiniai. Iš jų septyni pirmokėliai ir devyni paruošiamosios klasės mokinukai. Dirba devyniolika mokytojų.

Davė naudos

Mokykloje gausu įvairių renginių. Taip pat ji dalyvauja projektuose ir programose. Viena iš jų — Mokyklų tobulinimo programa (MTP). Šios programos mokymai susistemino jau turimas mokytojų žinias, gaunamas iš įvairių seminarų. „Gautą informaciją galėjome pritaikyti praktikoje, — sakė S. Poškienė. — Taip pat mokėmės dirbti grupėje“. Mokytojai sužinojo individualaus ir grupinio darbo plusus bei minusus. Jie teigiamai įvertino MTP pateiktą informaciją, skirtas praktines užduotis, gautą literatūrą. Taipogi liko patenkinti pasikeitusiomis mokymo ir mokymosi sąlygomis — gautomis techninėmis ir mokymo priemonėmis. Geriausias MTP pasiekimas — pagerėjusi mokyklos materialinė bazė. Anot mokytojų, per MTP daug įsigyta ir nieko neprarasta.

Noriai dalyvauja

MTP tapo gera proga pasitikrinti, ar mokytojai geba dirbti šiuolaikiškai, ar tarpusavio bendradarbiavime tiek tarp mokytojų, tiek tarp mokytojų ir mokinių nėra neatskleistų rezervų. „Sudalyvavę programoje tapome aktyvesni, labiau linę keistis patirtimi, kartu spręsti iškilusias problemas“, — sakė lietuvių kalbos mokytoja ir dešimtokų auklėtoja Vitalija Bakaitienė. Ji buvo viena iš projekto „Europa — mūsų namai“ iniciatorė.

Šiame projekte dalyvavo 6—10 klasių mokiniai. Buvo keturios veiklos sritys — Vertėjų biuro — mokiniai vertė iš rusų ir anglų kalbų į lietuvių ir atvirkščiai. Antroji — Gidų — pačių

pasirinkta forma vaikai pristatė keturias šalis: Rusiją, Angliją, Lietuvą ir Vokietiją. Tretieji — artistai, kurie keturiomis kalbomis dainavo, atliko kitus meninės programos numerius. Ketvirtoji veiklos grupė buvo virėjai. Jie pristatė visų keturių šalių nacionalines virtuves. Mokiniai patys pasirinko veiklos grupę, kurią norėjo arba kuriai labiau tiko. Anot mokytojų, projektas pavyko. „Nors įtampos, darbo ir pastangų buvo daug, nuovargio nejutome. Vaikai klausinėjo, kada vėl galės dalyvauti panašiam projekte”, — sakė V. Bakaitienė. „Panašūs projektai moksleiviams yra įdomiau nei, sakykime, „kalti” anglų kalbos žodžius kiekvieną dieną arba mokytis lietuvių kalbos linksniuotes ir asmenuotes”, — įsitikinusi ji.

Susipažins su epochomis

Šiuo metu ruošiamas dar vienas projektas, kuris turėtų vadintis „Epochų puota”. Anot V. Bakaitienės, epochų kaita aktuali tiek literatūrai, tiek istorijai, tiek dailei bei muzikai. Projekto metu turėtų būti sukurta avangardo stiliaus ateities mokyklos uniforma.

„Kas išeis, nežinau, bet mėginti vis tiek verta, — kalbėjo lietuvių kalbos mokytoja. — Devintokės siūs pūstas sukneles, kurios atspindės renesanso epochą. Kiti moksleiviai savo išmonę pademonstruos pristatydami kitus laikotarpius”. Prie projekto įgyvendinimo prisideda ir mokyklos valdžia. Direktorė padės įsigyti reikiamų medžiagų ir aksesuarų.

Skatina vaikus

Šioje mokykloje mokosi nemažai gabių vaikų. Mokytojai, pastebėję talentingus vaikus, juos paskatina ir padeda toliau tobulėti. V. Bakaitienės iniciatyva mokyklos penktokai išleido savo kūrybos pasakų knygutę. Ją vaikai patys net ir iliustravo. „Mes darome viską, kad tik vaikai galėtų atsiskleisti vienokioje ar kitokioje srityje”, — sakė ji.

Šios mokyklos vardą garsina ir jaunoji menininkė Živilė Babenskaitė, kurios dailės darbai yra ne kartą nugalėję įvairiuose konkursuose, net iškeliaavę ir už Lietuvos ribų.

Daubiškių pagrindinės mokyklos vaikai moka ne vien tik dirbti bei mokytis, bet ir ilsėtis bei keliauti. Pasibaigus mokslo metams, prie Virvytės vyksta Sporto turizmo vasara. Keletą metų iš eilės čia dešimt dienų ilsisi vaikai iš sunkiai besiverčiančių, socialiai remtinų šeimų.

ŠILTI VAIKŲ ATSILIEPIMAI IR NUOŠIRDŪS DARBAI — GERIAUSIAS ATLYGIS UŽ MOKYTOJO DARBĄ

Nei direktorė S. Poškienė, nei mokytojos sakėsi nesigailinčios tapusios pedagogėmis. Daugelis iš jų šioje mokykloje praleido ne vienerius metus. Pačiai direktorei tai pirmoji ir kol kas paskutinė darbovietė. Dirba čia matematikos mokytoja nuo 1973 metų, o direktoriauja nuo 1985 metų. Ji sakėsi nuo pat mažens norėjusi tapti mokytoja. Kitokio gyvenimo net neįsivaizdavo.

Lietuvių kalbos mokytoja V. Bakaitienė neslėpė, kad būna dienų, kai norisi ką nors pakeisti, bet taip pat būna, kai be galo džiaugiesi, kad pasirinkai mokytojos profesiją. „Kaip ir kiekvieno žmogaus gyvenime yra juodų periodų ir baltų, bėgant laikui blogis pasimiršta ir lieka tik geri prisiminimai, — kalbėjo mokytoja. — Gauni iš vaikų šiltų darbelių, rašinėlių ir tada suvoki, kad iš tiesų neveltui dirbta”.

Praleisti metai

Grazina Pacevičienė — viena iš ilgiausia pradirbusių Daubiškių mokykloje. Atvyko čia 1954 m., būdama dar visiškai jaunutė. Didžiąją savo gyvenimo dalį — 39 metus — ji praleido tarp Daubiškių mokyklos sienų. Tiesa, porą metų ji su vyru buvo išvykusi, bet vėliau grįžo ir dirbo čia, kol išėjo į užtarnautą poilsį. Nors išvarginta gyvenimo smūgių ir prispausta ligų, ji su malonumu mus priėmė ir pasidalino prisiminimais apie tuometinę mokyklą.

Nemini bloguoju

Kadangi tada trūko specialistų, tai jai yra tekę vaikus mokyti ir geografijos, ir muzikos, nors pati pagal specialybę buvo pradinių klasių mokytoja. Anot G. Pacevičienės, visus tuos metus ji prisimenanti su švelniu nerimu širdy. Ji sakė, kad nieko nemini bloguoju. Visi jai geri buvę, tiek mokytojų kolektyvas, tiek mokiniai. Malonu, sakė, kai gatvėje pasisveikina ir sveikatos palinki buvę mokiniai, nors prabėgus kelioms dešimtims metų ne visus beprisimenanti. Žinoma, buvo ir tokių mokinių, kurie išdaigų prikūsdavę, bet ji sakėsi ilgai pykti negalėdavusi ir netrukus viską pamiršdavusi.

Vos nepaskendo

Per vieną tokį išdaigininką buvusi mokytoja vos nepaskendo. „Tiksliai nebepamenu jo vardo, atrodo, Perminas pavarde buvo, — prisiminimais dalinosi G. Pacevičienė. — Vieną popietę susiruošėme su vaikais pačiuožinėti ant ledo. Jis nebuvo labai storas, bet čiuožinėti buvo galima. Tai tas neklaužada pabėgęs į priekį ėmė ledą su koja daužyti. Netrukus ledas įskilo ir ėmė lūžti”. Mokytoja su vienu mokiniu atsirado vandenyje. Visų pirma ji berniuką išmetė į krantą, o tik vėliau pati mokinių padedama šiaip ne taip išsiropštė į krantą. Mokytoja pasidžiaugė, kad tuomet viskas laimingai baigėsi. Visi išlipo sveiki ir gyvi, nors šiek tiek ir sušlapę.

Garsėjo išmone

Daubiškių mokykloje keletą metų dirbo ir G. Pacevičienės vyras Jonas. Jis garsėjo savo geru darbu bei išmone. Vyras, kaip ir jo žmona, su malonumu prisiminė vieną tų laikų smagų nuotykių. Mokyklos gyvavimo pradžioje mokiniai neturėjo šuoliaduobės (tai vieta, kur vaikai galėtų šokti į tolį). Pasvarstę mokytojai išrinko tinkamiausią vietą. „Ji buvo nelygi. Kyšojo seni pamatai, kuriuos reikėjo išlupti, žemę suvarpyti, pripilti smėlio ir t. t. — kalbėjo vyriškis. — Vienas to padaryti negalėjau, todėl į talką pasikviečiau mokinius”. Deja, anot buvusio mokytojo, jie nelabai norėjo jam padėti, todėl darbas labai lėtai judėjęs į priekį. Norėdamas jį paspartinti J. Pacevičius sugalvojo vieną gudrybę. „Tuo metu mokykloje veikė senų monetų muziejus. Aš paėmiau kelias monetas ir paslėpiau toje vietoje, kur reikėjo žemę sukasti. Vaikai radę vieną po kitos monetas pamanė, kad čia kažkur yra lobis ir net neraginami ėmė sparčiau dirbuotis. Mokiniai taip akylai kasė ir viską išžiūrinėjo, kad visos monetos iki vienos grįžo atgal į muziejų. — šypsojosi pašnekovas.

Pacevičiai geru žodžiu paminėjo buvusius mokyklos direktorius. Anot G. Pacevičienės, kiekvienas iš jų savaip prisidėjo prie mokyklos puoselėjimo ir garsinimo.

Plastinina Bernarda. Padėka už gydymą — automobilis / Sigito Strazdausko nuotraukos // Vakarų Lietuva. — 2007. — Saus. 9-15. — Nr. 1 (576): iliustruota. — Tekste: Palnosų medicinos punkto bendruomenės slaugytoja Genovaitė Baužienė.

Abelkienė Gajutė. Vaikystės šventė ir vaikams, ir tėveliams // Būdas žemaičių. — 2007. — Birž. 5: Autorės nuotraukos. — Tekste:

Šeštadienį Palnosuose vyko tradicinė šventė, skirta Tarptautinei vaikų gynimo dienai bei Tėvo dienai, „Ir vėl kartu”. Ją surengė Viekšnių kultūros centro Palnosų filialo darbuotojos: Viekšnių kultūros centro direktorės pavaduotoja Inga Gudauskienė bei kultūrinių renginių organizatorė Rima Šiuipienė, kuri taip pat vadovauja Palnosų jaunimo klubui „Skersvėjis”. [...].

PAULIANKA

Viensėdis

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 151. — Tekste: Pauliankos viensėdis: 7 km. iki Mažeikių geležinkelio stoties, 8 km. iki Vieکشnių pašto, 1 ūkis — 18 gyventojų.

Paulianka — Krakų kaimo širdis / Sudarė D. Vaitkuvienė. — Tekstas ir nuotraukos aplanke. — 1999. — 14 psl. // Yra Mažeikių rajono savivaldybės Viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriuje. — Tekste: Cituojamas ir Algirdo Vilko straipsnis, 1995 m. rugpjūčio 19 dieną išspausdintas Mažeikių rajono laikraštyje „Santarvė“. Iš visos aplanke pateiktos medžiagos galima paminėti svarbiausias žinias:

Vanduo iš Ventos tekėjo pro rato apačią — iškastu kanalu. Malūnas priklausė žydai Maušui. Jame dirbo Pranas Freimanas (gim. 1871 m.). Pauliankoje buvo du gyvenamieji namai. Vienaime gyveno visa Freimano keturių asmenų šeima. Pagal tikėjimą jie buvo liuteronai, mokėjo skaityti ir rašyti, priklausė miestiečių luomui. Kitame name gyveno samdiniai Jonas Meižis, Vikentijus Kaminskis, Pranas Reivytis ir Uršula Maziliauskienė.

Freimanų dukra Emilija (gim. 1873 m.) ištekėjo už vokiečio Reingoldo Lačo (gim. 1878 m.), kurio tėvas Rafaelis Lačas valdė Sonteklių, o brolis Rafaelis — Mažeikių malūnus.

Tuo metu Pauliankos malūno savininkas nebesutarė su vietiniais ūkininkais ir buvo priverstas malūną parduoti. Kaip tik jį 1900 m. už nedidelę kainą nupirko R. Lačo tėvai ir perleido sutuoktiniams.

Naujasis savininkas [Reingoldas Lačas] 1926 metais Pauliankos malūną pertvarkė. Po rekonstrukcijos buvo 3 aukštų. Pirmo aukšto sienų karkasas cementinis, antras — lentinis, trečias aukštas, kur supilami grūdai, buvo pastogėje. Grūdų maišai buvo užkeliami ratu, o miltų maišai išnešami per užpakalinio fasado pamate buvusias duris.

Pylimas atliko ir kelio vaidmenį. Juo arkliais su vežimais vyko į Meinorius ir Užlieknę.

Taip pat R. Lačas 1936 m. prie malūno esantį medinį priestatą pastatė naujai iš betono plokštelių ir įrengė vilnų karšyklą-verpyklą.

Malūnas malė be perstojo ištisą parą. Dažnai susidarydavo eilės, todėl tekdavo laukti po keletą dienų. 1941 m., prasidėjus karui, Reingoldas Lačas su šeima pasitraukė į Vokietiją. Pats R. Lačas mirė 1942-02-25 Vokietijoje. Jo žmona su vaikais buvo parvykusi į Paulianką, bet 1944 m. vėl išvyko į Vokietiją. Dukra Kornelija turėjo malūną Tryškiuose.

1975 m. malūnas nugriautas. Liko tik priestatas. Netoli malūno, Vieکشnių link buvo keltas, vadinamas plaustu. Čia pat gyveno keltininkas. Karo metais keltas sugriuvo ir nebebuvo atstatytas. R. Lačo name dar 1924 m. atidaryta pradinė mokykla, perkelta iš Krakų gyventojų Liaukos namų. Nuo 1952 m. septynmetė, vėliau aštuonmetė. Mokėsi ne tik iš Krakų, bet ir iš Meinorių, Užlieknės.

„Trečiadienio valanda” jau antrus metus keliauja po rajono kaimus...” / Puslapį parengė Marija Eidimtienė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” [2004-12-22 Nr. 148 (892)] priedas). — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 50 (113). — Tekste:

„Trečiadienio valanda” jau antrus metus keliauja po rajono kaimus. Turime pasakyti savo skaitytojams, kad mūsų kelrode žvaigžde ir neakivaizdiniu pakeleiviu visada būna Jaunųjų gamtininkų stoties direktorius Algirdas Vilkas. Jo surinkta istorinė medžiaga apie vietas visada praverčia — jau vykdami į kaimus žinome, ką verta aplankyti.

Kelionę į netolimus Krakius mums buvo ypatinga: atsidarėme tinklapyje puslapį apie tą kaimą ir istorinės medžiagos gausa apstulbino. Siūlome visiems, kurie domisi krašto praeitimi pasižvalgyti internetiniu adresu www.tinklapis.lt/krakiai.

Krakų enciklopedinis žodynas / Puslapį parengė Marija Eidimtienė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 148 (892) — priedas). — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 50 (113). — Tekste:

Kaip pristato pats autorius A. Vilkas, „Enciklopediniame žodyne pateikiama daug istorinės ir etnografinės medžiagos apie Krakių k. (Mažeikių r.) ir jo apylinkes — Naikių, Milių ir Maigų kaimus. Aprašyta žmonių buitės ir joje naudoti daiktai, žemės ūkio padargai, įvairios paskirties pastatai, šventės, papročiai, tautosaka. Etnografiniai tekstai iliustruoti to laikotarpio dirbinių nuotraukomis.

Peržiūrėta daug kartografinės medžiagos, visų kaimų XIX amžiaus planai, įvairių metų kolūkio žemėlapiai. Todėl pateikta nemažai senųjų vietovardžių, kurie dabar nebevertojami, upelių, žemės lopinelių, miškelių pavadinimai, kiti smulkūs, žmonėse paplitę mikrotoponiminiai vietovardžiai. Tekstuose nurodyta jų lokalizacija, dydžiai, kada ir kas užrašė, kas juose yra arba buvo. Iš viso enciklopediniame žodyne yra apie 230 biografijų. Iš planuotų įdėta daugiau, parinkti tie žmonės, kurie susiję su apylinkėmis. Tai įvairūs amatininkai, kultūros, švietimo darbuotojai, buvę kolūkių pirmininkai, brigadininkai, įvairių žymesnių apdovanojimų ir įvairių nuopelnų turintys žmonės, pirmūnai, čia gimę ar gyvenę ir dirbę, ar jų veikla vienaip ar kitaip susijusi su apylinkėmis ir t.t. Biografiniai duomenys pateikti tokie, kokius pavyko surinkti iš įvairių šaltinių. Todėl vieniems skiriamas išsamesnis aprašymas, kitiems nurodomi tik svarbiausieji faktai. Po biografija pateikti publikuoti straipsniai rajoninėje spaudoje ar kituose leidiniuose. Pabaigoje yra nurodyti šaltiniai, iš kurių paimtas vienas ar kitas biografijos faktas. Beveik visų kolūkiečių atskirais metais užimamų pareigų datos paimtos iš kolūkio buhalterinių knygų ir archyvo, todėl po biografijomis jie nenurodomi.

Gana nemažą enciklopedinio žodyno dalį sudaro bibliografinis sąrašas, kuriame yra beveik 2 tūkst. pavyzdžių. Tai visi iš rajoninių laikraščių „Mažeikių tiesa“, „Komunistinis rytojus“, „Darbo vėliava“, „Pergalės vėliava“, „Santarvė“ ir kitų leidinių surinkti straipsniai. Po tekstu jie išdėstyti chronologine tvarka: pirmiau — senesni, pabaigoje — naujaisi straipsniai. Visas straipsnių alfabetinis sąrašas pateikiamas ir enciklopedijoje.

Sudarant vardyną, stengtasi aprėpti visas gyvenimo sritis, kuo daugiau pateikti įvairių faktų. Norėdamas išvengti informacijos pasikartojimo, autorius pateikia nemažai nuorodų į kitus straipsnius ar analogiškas dalis.

Po kiekvienu straipsniu nurodomas šaltinių, literatūros sąrašas bei iliustracijos, kurios suteikia taip pat papildomos informacijos. Be to, kai kuriuose straipsniuose pateikiama, kur aprašomas objektas seniau buvo paminėtas. Dėkojame A. Vilkui už tokį puikų ir išsamų darbą, kuriuo jis leido ir mums pasinaudoti.

Autorius kreipiasi į skaitytojus, prašydamas pateikti pastabas ir pataisymus. Tą mes šį kartą ir padarysime. Praėjusią savaitę „Trečiadienio valandos“ žiniuose apie Maigų kaimą pateiktas toks sakiny: „1897 m. Maigų kaime pas ūkininkus tarnavo Karolis Pukevičius — Mažeikių bažnyčios vargonininkas, chorinio dainavimo iniciatorius, kurį čia atvežė jo tėvas Ignacas“. Po publikacijos į redakciją paskambino Eugenija Pukevičiūtė-Sprogienė ir paneigė tokias žinias. K. Pukevičius buvo aukštaitis, gimė Anykščių apskrityje, Pakalniškės vienkiemyje. Į Mažeikius jis atvyko 1905 metais jau būdamas dvidešimtmetis ir pas jokių ūkininkų netarnavo — jis vargoninkavo naujai pastatytoje bažnyčioje. Tai yra užrašyta jo prisiminimuose. Kaip į minėtą tinklapį pateko tikrovės neatitinkantis K. Pukevičiaus biografijos faktas? 1990 metais rajono laikraščio „Pergalės vėliava“ 5-ajame numeryje buvo išspausdintas B. Radžiūno straipsnis „Karolis Pukevičius Mažeikių kultūriniame gyvenime“, kuriame ir buvo paminėta vargonininko tarnystė pas Maigų ūkininką. Dabar jau sunku paaiškinti, kuo rėmėsi autorius, bet klaidą būtina ištaisyti.

Visą gyvenimą trukęs grįžimas / Puslapį parengė Marija Eidimtienė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 148 (892) — priedas). — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 50 (113). — Tekste:

Apsilankę Krakiuose mes užsukome į senąją centrą, kur prieškario metais buvo stiprus Petrošių ūkis. Mums pasisekė — apie praeitį prašneko ūkininkų dukra Eleonora Stasaitienė.

1948 metais jos tėvai buvo išbuožinti ir neteko viso turto. Gelbėdamiesi nuo tremties ūkininkai su vienturte dukrele išsikėlė į Plungę. Į gimtuosius namus Eleonora sugrįžo po 44 metų. Tvirtas namas pergyveno kolūkio laikus, kai čia buvo įkurta kontora, biblioteka. Kai centras išsikėlė, po tuo stogu gyveno keturios šeimos.

Prieš gerą dešimtmetį čia parėjo gyventi tikroji paveldėtoja su šeima. Beveik pusšimtį metų svetimiems tarnavo ir tvartas, kurį prieš metus sunaikino ugnis — dabar kieme stūkso tik iš akmenų gražiai sumūrytos jo sienos.

Vaikystės takai

Ponia Eleonora Krakiuose gyveno iki 14 metų, todėl pati sako, kad jos prisiminimai daugiau vaikiški — apie ūkio reikalus tada mažai domėjosi, daugiau rūpėjo žaidimai su kaimynų vaikais. Žino, kad tėvui sekėsi ūkininkauti. Jis valdė 80 hektarų žemės, turėjo gausią karvių bandą. Aplinkui niekas daugiau žemės už Petrošius neturėjo. Vienu metu tėvo ūkyje buvo ir pieno nugriebimo punktas.

Eleonora prisimena, kad pas juos gyveno pienininkė, kuri į Mažeikius veždavo parduoti pieną. Į vežimą sukraudavo bidonus ir keliaudavo. Turėdavo nuolatinčius klientus, kuriems pristatydavo pagal užsakymą rytinio ar vakarinio melžimo pieną, likusį išparduodavo miestiečiams. Moteris atsimena, kad pienininkė į kelionę imdavusi skambalą — juo pranešdavo miesto gyventojams apie savo atvykimą. Kažkas panašaus mikrorajono gyvenamuose kiemuose vyksta ir dabar, tik bidonai su pienu atvežami automobiliais.

Eleonoros vaikystės draugai gyveno čia pat kiemo teritorijoje, buvusiame kumetyne. Tai Norkų Bronė ir jos brolis Algis. Ir dabar dar išlikęs tas raudonų plytų namas, kurį tėvas buvo pastatęs ūkio darbininkams.

Pramogos

Nors tėvai gyveno pasiturinčiai, bet jokių didelių pobūvių nekeldavę. Atvažiuodavę giminės pasisvečiuoti, patys Petrošiai mėgo į atlaisvus išvažiuoti, bet apsieidavę be gėrimo. Eleonora atsimena išvykas į Vieکشnių, Tirkšlių, Užlieknės, Mažeikių bažnyčias. Ant šventoriaus susitikdavo tolimi ir artimi giminaičiai. Įspūdingos būdavusios mergaitei ir kelionės į „jomarkus“.

Spalvinga asmenybė buvo tėvo draugas Kinčinas. Jis gyveno Vieکشniuose ir dažnai apsilankydavo pas Petrošius. Nežinia kokios profesijos buvo tas vyras, bet turėjo meninių sugebėjimų ir mėgo viską, kas gražu. Petrošiaus troboje ant pečiaus jis nutapė gražų paveikslą, grindis taip išdažė, kad neatskirsi nuo parketo. Turėjo tas vyras vieną svajonę — nusipirkti iš Petrošiaus prie geležinkelio esančiame miške sklypą ir pasistatyti namelį. Sakydavęs, kaip bus gražu pravažiuojantiems traukiniu matyti miško glūdumoje jo jaukų namelį. Buvo net maketą padaręs ir visiems rodydavęs, tik nežinia kodėl jam nepavyko įgyvendinti savo svajonės.

Nepritapo prie miesto

Netekę savo žemės Petrė ir Antanas Petrošiai apsigyveno Plungėje. Eleonoros tėvas kažkada iš Smetonos už gerą ūkininkavimą gavęs medalį buvo priverstas prisitaikyti prie miesto gyvenimo — įsidarbino ligoninėje sargu. Plačiai buvo nuskambėjusi istorija apie tai, kaip Petrošius „peniciliną nešė“. Daktaras Filipovas pasiuntė darbininką į vaistinę, liepė paprašyti 5 milijonus to vaisto. Sargas iš šeimininkės paprašė kuo didesnę apklotą užvalkalą, kad tie milijonai sutilptų ir labai nustebo, kai vaistinėje gavo tik kelis buteliukus.

Ligoninėje sanitarė įsidarbino ir Eleonoros mama. Gal tėvų aplinka paskatino merginą stoti į Klaipėdos medicinos mokyklą ir pasirinkti felčerės specialybę? Pagal paskyrimą darbą gavo Žagarės rajone, Šakynoje. Ten ir su vyru susipažino.

Į tėviškę tarybiniais metais moteris nevažiuodavusi, nes čia niekas nelaukė — svetimi žmonės gyveno, savaip tvarkėsi. Apie grįžimą pradėjo galvoti tik Lietuvai atgavus Nepriklausomybę. Atsiėmė 40 ha žemės, trobesius. Tik gaila, kad žemelė suskaidyta į dvylika gabalų — vieni nuo kitų per gerą atstumą. Vyras Augustinas — veterinaras. Eleonora sako, kad nuo žemės darbų niekada nebuvo atratę, todėl ir nereikėjo iš naujo mokytis ūkininkauti. Dabar augina daug gyvulių, nemažą būrį paukščių.

Ar kad artėja gaidžio metai, ar jau toks atsitiktinumas, bet šeimininkės kieme ypač daug gaidžių — taip jau vištos išperėjo.

Gyvenęs prie septynių valdžių / Puslapį parengė Marija Eidimtienė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 148 (892) — priedas). — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 50 (113). — Tekste:

Kaip būdamas Krakiuose nenuėisi prie senojo malūno, nepasigrožėsi upe — užtvanka ganėtinai iširusi, tai vanduo vos stabteli ir skuba toliau. Yra Pauliankoje gražių vietelių, kur pasižvalgęs tikrai patiki, kad ir prieš šimtmetį kitą jos galėjo būti mėgstamos pasivaikščiavimo vietos. Tik apie tai paklausti vietoje neradome ko — gyventojai čia visi atsikėlę iš kitur. Pasukome į vieno iš seniausių krakiškių — Alfonso Virkučio kiemą. Kitais metais, vasario 16 dieną, jam sukaks 90. Garbaus amžiaus sulaukusio vyro pasakojimas apie Pauliankos pavadinimo kilmę sutapo su Krakių enciklopedinio žinyno duomenimis.

„Paulianka, Paulenka, Pogulenka — vietovė Krakių kaimo pietuose prie Ventos upės. Yra gražus Pauliankos pušynas. Rytiniu pakraščiu teka Biesakis, vakariniu — Karklupis, šiaurėje eina Mažeikių—Viekšnių vieškelis (gyvenvietės centrinė gatvė). Išliko 3 seni gyvenamieji namai, yra keli ūkiniai pastatai, mokykla, biblioteka, kultūros namai, stalių dirbtuvės. 1974 metais rytinėje dalyje, prie Ventos upės, įsikūrė daržininkystė. Anksčiau veikė Pauliankos malūnas, Vilnų karšykla, lentpjūvė (1981 metais iškelta prie mechaninių dirbtuvių), parduotuvė, grūdų sandėlis, klubas-skaitykla ir kt. Buvo svarbus Krakių apylinkių gamybos ir kultūros centras. Per Paulianką ėjo keliai į Užlieknę (buvo perkeliama per Ventą keltu), Krakius, Mažeikius ir Viekšnius.

Paulianka žinoma jau XIX a. pr. Pavadinimas kildinamas iš rusų kalbos žodžio „poguliat“. XIX amžiuje čia veikė karčema (Pauliankos karčema!), į kurią atvažiuodavo aplinkiniai dvarininkai puotauti ir pavaikštinėti vaizdžiomis Ventos pakrantėmis. Todėl vietovė pradėta vadinti Pogulenka. 1907 metais literatūrinuose šaltiniuose jau minimas Pauliankos pavadinimas (rus. Pavlianka). Iš pradžių čia buvo du gyvenamieji namai. Viename jų gyveno visa malūnininko Freimano keturių asmenų šeima, kitame — samdiniai Jonas Meižis, Vikentijus Kaminskis, Pranas Reivytis ir Uršula Maziliauskienė”.

Rodos, viskas buvo vakar

Eugenijos ir Alfonso Virkučių namas yra gyvenvietėje. Abu prisimena, kaip nenorėjo keltis į naująjį būstą, kaip nykiai tada atrodė statybvieta. Alfonso tėviškėje ošė šimtmetiniai medžiai, vieta buvo patogi, prie kelio ir atrodė, kad niekam netrukdo. Tačiau kolūkio pirmininkas labai jau norėjo pirmas rajone sukelti kaimiečius į gyvenvietę. Už nugriautą tėviškę gauti tūkstančiai greitai ištirpo statybose. Virkučiai prisimena, kiek daug reikėjo įdėti, kad nauja sodyba taptų jauki. Jau daugiau nei trisdešimt metų prabėgo nuo to laiko, o, rodos, viskas buvo tik vakar. Alfonsas ir dabar prisimena, kaip braukė ašaras, atsisveikindamas su tėvų namais.

Abu sutuoktiniai sutinka, kad gyvenimas labai greit prabėga. Rodos, tik neseniai susipažino, rodos, tik vakar skubėjo į pasimatymus, o žiūrėk jau greit pusė amžiaus, kaip kartu. Eugenija sako, kad gyvenimas jų kartai nebuvo dosnus — vargo ir kančių nepagailėjo. Vien karo vėtros kiek negandų atnešė. Teko Virkučiui badą kęsti Rusijos kariuomenėje 1945—1946 metais. Tuo metu, kai prasidėjo karas su Japonija, jau rusai amerikoniškų konservų nebegavo. Karinėje bazėje Suomijoje kareivėliams tekdavo tik pašvinkusi žuvis. Į Lietuvą grįžo 1946 metų rugsėjo mėnesį.

Alfonsas su skausmu prisimena žydų šaudymą. Kai varė juos į Pavenčius, kaip tik rugius pjovė. Senuoju vieškeliu ėjo pėsčiomis žydai iš Tryškių, Papilės, Akmenės ir Viekšnių. Kai tos dienos pavakare jam teko dviračiu važiuoti į Viekšnius, pakelėje matė tris nušautus žmones. Nežinia, ar jie mėgino pabėgti, ar nebepajėgė eiti?

Ne tik apie moteris ir vyną

Alfonsas sau į žmonas pasiėmė šešiolika metų už save jaunesnę merginą iš kaimyninio Naikių kaimo. Apie tokį pasirinkimą vyras šmaikštuoja taip: „Laikausi principo: moteris myliu kuo jaunesnes, vyną — kuo senesnę”. Dar daug visokių savo principų atskleidė ponas Alfonsas, bet gana rimtai prašneko tada, kai išsitarė gyvenęs prie septynių valdžių.

Gimė dar carui valdant, jo tėvą nužudė „bermontininkai”, tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje spėjo paūkininkauti ir pajusti žemdirbio dalią — tikrai nelengva ji buvo. Būdavo sunku ūkininkams parduoti užaugintus gyvulius, už juos mokėdavo nedaug. Alfonsas prisimena vežimų eiles prie geležinkelio stoties rampos, kurios nusidriekdavo už miesto. Žmonės laukdavo po kelias paras, gyvuliai alpo iš bado. Jei bent kokią dėmelę ar įbrėžimą kiaulės odoje rasdavo priėmėjas, tai jau ir išbrokuodavo gyvulį. Kaip sako Alfonsas, Smetonos laikais gerai gyveno tik

valdininkai. Taip, kaip ir dabar, lietuviai buvo dviejų rūšių — elitas ir „runkeliai“. Rusų ir vokiečių okupacijos atnešė savo vargus, o gyvenimas nesustojo. Todėl Alfonsas ir sako, kad jaunystę karas nunešė vėjais.

Dabartinė valdžia, pagal jo skaičiavimą, yra jau septinta, todėl vyras puikiai gali palyginti ir pasakyti jos privalumus ir ydas. Pagal jo teoriją, valdininkai praradę garbę, valdžios lovio laikosi be sąžinės. Dėl jos, dėl valdžios visai lengvai išverčiama „skūra“.

Vyras, kuris užsiima „niekdarbiais“/ Puslapį parengė Marija Eidimtienė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 148 (892) — priedas). — 2004. — Gruod. 22. — Nr. 50 (113). — Tekste:

Į Klemenso Narmonto sodybą užsukome neatsitiktinai — akį patraukė originali tvora, graži pavėsinė, sudomino kieme stovinti koplytėlė, žirgeliai ant trobos kraigo. Jau trisdešimt metų vyras iš Pakvistės kaimo gyvena Krakiuose. Klemensas pagal profesiją — stalius, bet dabar sako nebemeistraująs, o save bandąs meniškuose dalykuose, kuriuos jis vadina „niekdarbiais“. Jo rankoms paklūsta medis ir akmuo. Vienas stambiausių Klemenso darbų — kryžius Viekšnių bažnyčios šventoriuje. Jį 600 metų Lietuvos krikšto jubiliejui užsakė kunigas Vincas Gauronskis. Jo sukurtus paminklus galima pamatyti Mažeikių ir Balėnų kapinėse.

Nesilaiko tradicijų

Meniški darbai, anot Klemenso, tai tik jo pomėgis. Užsidirbti pragyvenimui iš to tikrai negalima, nors taip reikėtų — abu su žmona yra bedarbiai. Koks bus vienas ar kitas daiktas meistras iš anksto nežino. Tiesiog pats medis diktuoja formą, siūlo faktūrą. Klemensas net kryžius daro iš mažai apdoroto medžio. Kaip medžiagą labiausiai vertina ažuolą, kuris natūraliai nuo laiko tamsėja. Paklaustas apie žemaitišką kryždirbystės tradiciją, drožėjas drąsiai teigia, kad jis nesilaiko jokių tradicijų.

Gaila, bet daugelio darbų meistro namuose jau nėra — jie padovanoti arba parduoti. Visai neseniai padarytas dekoratyvines kaukes į Ameriką išsivežė kaimynė. Taip ir iškeliauja Klemenso rankų sušildyti, jo dvasios įkvėpti darbai. Ateityje meistras žada daryti kitaip — savo kūrinius fotografuos ir sudės į albumą.

Akmuo meistrui — ypatinga medžiaga. Ji pasiduoda Klemenso fantazijai, savo glotniu paviršiumi dera prie kaimiškų sodybų. Dabar dažnai akmenimis puošiama aplinka.

Leniną išdrožė panašų

Drožėjas linksmi prisiminė, kad tarybiniais laikais buvo padaręs revoliucijos vado Lenino bareljefą, kuris ilgokai puošė kolūkio raštinės sieną. Matyt, kad tikrai panašus buvo, jei partiniai vadovai leido kabinti. Priešingu atveju, meistras galėjo už savo „niekdarbį“ ir nukentėti. Kai iširo kolūkiai, Klemensas sako savo darbą radęs nublokštą kažkur kampe ir parsinešęs namo.

Išmėginęs savo ranką, pajutęs galią atkurti žmogaus veido bruožus, Klemensas sako galįs kibti ir į mūsų politikų bareljefus. Seniai kirba mintis išdrožti Lansbergį. Jo barzdikę ko gero padarytų iš vinučių. Sumanymų yra, bet jų įgyvendinimas brangus malonumas — mediena nėra pigi. Tai ir pasitenkina paprastesne žaliava — įdomia, gumbuota šaka ar susukta šaknimi.

Urnoje — sūnaus pelenai

Skausmingos netektys greit lietuvių sąmonėje tolimą Ispaniją nuspalvins juodai. Veda mus Klemensas į kiemą prie nebaigtos koplytėlės. Pagal jo sumanymą, čia bus pastatyta urna su sūnaus palaikais. Urna parkeliavo iš Ispanijos, kur žuvo jo 22 metų Raimondas...

Tada, kai sūnaus draugai paskambino ir pranešė apie nelaimę, tėvai ilgai neabejojo ir sutiko su palaikų kremavimu. Netradiciškai pasiels ir dabar, kai sūnų neišveš į kapines. Klemensas sako, kad taip jo vaikas bus arčiau...

Trečiadienio valandos kelionės: Leidinys apie mažus, nykstančius ir jau išnykusius Mažeikių rajono kaimus / Sudarytoja Rūta Končiūtė, redaktorė-korektorė Vilma Klimavičiūtė, istorinę dalį recenzavo Algirdas Vilkas, maketuotoja Jurgita Vanagienė. Fotonuotraukos Algirdo Vilko ir iš laikraščio „Būdas žemaičių“ redakcijos archyvo. Žemėlapius parengė Šiaurės vakarų Lietuvos vietos veiklos grupė. — Leidžia: Mažeikiai: Mažeikių muziejus, Sedos labdaros fondas,

laikraštis „Būdas žemaičių“: Leidykla „Ciklonas“ (Vilnius, Žirmūnų g. 68), 2006. — 176 psl. — Tiražas 300. — Tekste:

Laikraščio „Būdas žemaičių“ priedo „Trečiadienio valanda“ projektas susideda iš dviejų dalių ir turi du idėjų autorius. Laikraščio bičiulis Konstantinas Bužokas dar 2002-aisiais mums pasiūlė keliauti rajono paribiu ir aplankyti nuošalius kaimus. Rajono perimetrą įveikėme lygiai per 2003 metus. Atsimenu, jog laikraščio korespondentėms ta projekto atkarpa labai patiko. Skubėdami įvykdyti užduotį, per dieną aplankydavome du ar tris kaimus. Pagal žmonių reakciją nusprendėme, kad keliones reikia tęsti — kodėl nepagerbti kaimų, nutolusių nuo paribio? Juk tik seniūnijų centruose dažniau apsilanko žiniasklaida, o puikių, darbščių žmonių galima rasti kiekviename kaimelyje.

Nuo pat projekto pradžios gražiai bendradarbiavome su Mažeikių Jaunųjų gamtininkų stotimi — pasinaudodavome jų surinkta istorine medžiaga, patarimais. Direktorius Algirdas Vilkas pasiūlė laikraščiu praplėsti projektą ir išsipareigoti aplankyti visus rajono kaimus. Tada tai atrodė grandiozinis sumanymas, bet laikas padėjo mums jį įvykdyti.

Nekuklu patiems girtis, gerai vertinant savo darbą, bet, A. Vilko žodžiais tariant, aplankėme vietas, kurios šiandien — jau gili istorija.

Tris kartus apsisuko metų ratas, kol mes su „Trečiadienio valanda“ keliavome po rajono kaimus. Kiek jų yra? Mūsų skaičiavimu, pagal dabartinę administracinę paskirstymą — 195. Gaila, bet kai kurie jau dabar yra tik vietovės pavadinimas — negailestingo Laiko darbas. Per pusantrą šimto kartų beldėmės į kaimo gyventojų duris. Norėdami sužinoti, kaip gyvenate, brangieji, mes iš anksto apie vizitą neinformuodavome. Sutikite, kad žinodamas ir laukdamas korespondentų, kiekvienas pasistengs pasirodyti kuo gražiausioje šviesoje, o dabar užklupdavome netikėtai ir rasdavome visada Jus nuostabius. Jau atleiskite mums už tokį pagudravimą. Nesvarbu, kad darbinis rūbas suteptas, kad plaukai nepašukuoti, bet nuoširdžiai sakau: kokie Jūs gražūs, mano kraštiečiai! Taip kuklindavotės, kai prašydavome nusifotografuoti, atsikalbinėdavote neva esą nefotogeniški, bet dabar pažiūrėjus matyti, kad išraiškingi Jūsų veidai papuoštų ne vieno menininko galerijas.

Oi, daug įvykių per tuos trejus metus buvo Lietuvoje. Apie viską su Jumis kalbėjome — kaimo žmogus turi savo kietą nuomonę. Tiesiai šviesiai sakau, kad pasiilgsiu pragmatiškų kaimo filosofų pamąstymų, tos gilios išminties, širdies gerumo. Kaip aukštai pakėlę galvas Jūs einate per gyvenimą, slėpdami nuo visų sunkaus darbo išsukinėtus rankų sąnarius, tiesindami geliančią nugarą. Man pačiai visada atmintyje išliks palaimintas tas laikas, kai teko bendrauti su Jumis.

Kiekvienas susitikimas įsirežė atmintin neišdildomai. Ypatingą įspūdį paliko kaimų mohikanai, kurie vieni savo širdyje saugo buvusio kaimo atvaizdą. Aplink, iki miškingo horizonto, plyti laukai. Tai man taip atrodo, o paskutinė kaimo gyventoja atviromis akimis mato tai, kas čia buvo pokario metais. Ji beria kaimynų pavardes, rodo laukų riboženklius, pasakoja, pasakoja... Ir taip labai gaila, kad nespėju užrašinėti, nes vargu ar berastum antrą žmogų, kurio atmintyje dar tebegyvena numiręs kaimas...

Pagarbiai, Marija EIDIMTIENĖ.

4. PAULIANKA

Kaip būdami Krakiuose nenueisim prie senojo malūno, nepasigrožėsime upe. Užtvanka ganėtinai iširusi, tai vanduo vos stabteli ir skuba toliau. Yra Pauliankoje gražių vietelių, kur pasižvalgęs tikrai patiki, kad jos ir prieš šimtmetį kitą galėjo būti pamėgtos pasivaikščiavimo vietos. Tik apie tai paklausti neradome ko — gyventojai čia visi atsikėlę iš kitur. Pasukome į vieno iš seniausių krakiškių — Alfonso Virkučio kiemą. Kitais metais, vasario 16 dieną, jam sukaks 90. Garbaus amžiaus sulaukusio vyro pasakojimas apie Pauliankos pavadinimo kilmę sutapo su Krakių enciklopedinio žinyno duomenimis.

PAULIANKA, Paulenka, Pogulenka — vietovė Krakių kaimo pietuose prie Ventos upės. Yra gražus Pauliankos pušynas. Rytiniu pakraščiu teka Biesakis, vakariniu — Karklupis, šiaurėje eina Mažeikių—Viekšnių vieškelis (gyvenvietės centrinė gatvė). Išliko 3 seni gyvenamieji namai, yra keli ūkiniai pastatai, mokykla, biblioteka, medicinos punktas. Biblioteka ir medicinos punktas glaudžiasi buvusios mokyklos pastate, o mokykla iškelta į kitą pastatą (Krakių pušyne). Anksčiau Pauliankoje dar buvo kultūros namai ir stalių dirbtuvės.

1974 m. rytinėje dalyje, prie Ventos upės, įsikūrė daržininkystė, kuri po privatizacijos likviduota. Anksčiau veikė Pauliankos malūnas, vilnų karšykla, lentpjūvė (1981 m. iškelta prie mechaninių dirbtuvių), parduotuvė, grūdų sandėlis, klubas-skaitykla ir kt. Buvo svarbus Krakių apylinkių gamybos ir kultūros centras. Per Paulianką ėjo keliai į Užlieknę (buvo perkeliama per Ventą keltu), Krakius, Mažeikius ir Vieکشnius.

Paulianka žinoma jau XIX a. pr. Pavadinimas kildinamas iš rusų kalbos žodžio „poguliat“. XIX a. čia veikė karčema (Pauliankos karčema), į kurią atvažiuodavo aplinkiniai dvarininkai puotauti ir pavaikštinėti vaizdžiomis Ventos pakrantėmis. Todėl vietovė pradėta vadinti Pogulienka. 1907 m. literatūrinuose šaltiniuose jau minimas Pauliankos pavadinimas (rus. Pavlianka). Iš pradžių čia buvo du gyvenamieji namai. Viename jų gyveno visa malūnininko Freimano keturių asmenų šeima, kitame — samdiniai Jonas Meižis, Vikentijus Kaminskis, Pranas Reivytis ir Uršula Maziliauskienė.

RODOS, VISKAS BUVO VAKAR

Eugenijos ir Alfonso Virkučių namas yra gyvenvietėje. Abu prisimena, kaip nenorėjo keltis į naują būstą, kaip nykiai tada atrodė statybvieta. Alfonso tėviškėje ošė šimtmetiniai medžiai, vieta buvo patogi, prie kelio, ir atrodė, kad niekam netrukdo. Tačiau kolūkio pirmininkas labai jau norėjo pirmas rajone sukelti kaimiečius į gyvenvietę. Už nugriautą tėviškę gauti tūkstančiai greitai ištirpo statybose. Virkučiai prisimena, kiek daug reikėjo įdėti, kad nauja sodyba taptų jauki. Jau daugiau nei trisdešimt metų prabėgo nuo to laiko. Alfonsas ir dabar prisimena, kaip braukė ašaras atsisveikindamas su tėvų namais.

Abu sutuoktiniai sutinka, kad gyvenimas labai greit prabėga. Rodos, tik neseniai susipažino, rodos, tik vakar skubėjo į pasimatymus, o žiūrėk — jau greit pusė amžiaus kartu. Eugenija sako, kad gyvenimas jų kartai nebuvo dosnus — vargo ir kančių nepagailėjo. Vien karo vėtros kiek negandų atnešė. Teko Virkučiui badą kęsti Rusijos kariuomenėje 1945—1946 metais. Tuo metu, kai prasidėjo karas su Japonija, jau rusai „amerikoniškų“ konservų nebegavo. Karinėje bazėje Suomijoje kareivėliams tekdavo tik pašvinkusi žuvis. Į Lietuvą grįžo 1946 metų rugsėjo mėnesį.

Alfonsas su skausmu prisimena žydų šaudymą. Kai varė juos į Pavenčius, kaip tik rugius pjovė. Senuoju vieškeliu ėjo pėsčiomis žydai iš Tryškių, Papilės, Akmenės ir Vieکشnių. Kai tos dienos pavakare jam teko dviračiu važiuoti į Vieکشnius, pakelėje matė tris nušautus žmones. Nežinia, ar jie mėgino pabėgti, ar nebepajėgė eiti.

Alfonsas sau į žmonas pasiėmė šešiolika metų už save jaunesnę merginą iš kaimyninio Naikių kaimo. Apie tokį pasirinkimą vyras pašmaikštuoja taip: „Laikausi principo: moteris myliu kuo jaunesnes, vyną — kuo senesnę“. Dar daug visokių savo principų atskleidė ponas Alfonsas, bet gana rimtai prašneko tada, kai išsitarė gyvenęs prie septynių valdžių. Gimė dar carui valdant, jo tėvą nužudė bermontininkai, tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje spėjo paūkininkauti ir pajusti žemdirbio dalią — tikrai nelengva ji buvo. Būdavo sunku ūkininkams parduoti užaugintus gyvulius, už juos mokėdavo nedaug. Alfonsas prisimena vežimų eiles prie geležinkelio stoties rampos, kurios nusidriekdavo už miesto. Žmonės laukdavo po kelias paras, gyvuliai alpo iš bado. Jei bent kokią dėmelę ar įbrėžimą kiaulės odoje rasdavo priėmėjas, tai ir išbrokuodavo gyvulį. Kaip sako Alfonsas, Smetonos laikais gerai gyveno tik valdininkai. Taip, kaip ir dabar, lietuviai buvo dviejų rūšių — elitas ir „runkeliai“. Rusų ir vokiečių okupacijos atnešė savo vargus, o gyvenimas nesustoja. Todėl Alfonsas ir sako, kad jaunystę karas nunešė vėjais. Dabartinė valdžia, pagal jo skaičiavimą, yra jau septinta, todėl vyras puikiai gali palyginti ir pasakyti jos privalumus ir ydas. Pagal jo teoriją, valdininkai praradę garbę, valdžios lovio laikosi be sąžinės. Dėl jos, dėl valdžios visai lengvai išverčiama „skūra“.

Marija EIDIMTIENĖ. 2004 m. balandis.

Kryžiutė-Poškuvienė Angelina. Smilgos vėjyje. Atsiminimai. — Žerkščiai, **2009-07-01**. — Rankraštis. — Pastaba: Tekste minimos vietovės: Krakiai, Paulianka, Avižliai, Vieکشnių geležinkelio stotis, senieji Padvareliai, Rekečiai, senoji Pakalupė, Užlieknė, Vieکشniai. Visas tekstas yra šios knygos II tomo skyriuje: **KRYŽIUTĖ-POŠKUVIENĖ ANGELINA**. — Tekste:

Mano mama Pauliankoje pas Lacius

Aukso dienos mamai prasidėjo po vieno atsitiktinumo. Nešdavo parduoti uogas ir grybus į Paulianką. Jų ponija Lacienė nupirkdavo daug. Jie, ponai Laciai (taip juos vadindavo mano

mama), turėjo malūną ir vilnų karšyklą. Samdydavo daug darbininkų dirbti malūne, karšykloje, o taip pat ir laukuose. Pas ponus atvažiuodavo daug svečių. Jis pats buvo vokiečių, o ji latvė, tai svečiai būdavo ir vokiečiai, ir latviai. Atvažiuodavo ir ponų iš Mažeikių. Privalgiusiems ko širdelė geidžia, tik ir trūkdavo žemuogės ar grybo.

Eilinių kartą nunešusi grybų, babytė rado ponią rūšiuojančią apatinius mergų ir bernų drabužius. Kiek praplyšusius ruošėsi išmesti. Babytė pasisiūlė juos sulopyti. Patiko poniai dailus darbas ir pradėjo diena iš dienos babytė darbuotis Pauliankoje.

Per pietus mėsos ir duonos suvalgydavo pusę, o kitą suvyniodavo į skudurėlį ir vakare nešdavo dukrai. Kai ponia sužinojo, kam neša, liepė dukterį atsivesti. Tada ir prasidėjo mamos pats laimingiausias gyvenimas.

Laciai turėjo du sūnus ir tris dukras. Sūnūs ir viena dukra buvo suaugę, o dvi dukros paauglės. Mažesniosios mamą priėmė kaip seserį. Ji buvo dar visai vaikas. Jos neskriaudė, valgė ir miegojo kartu. Ponai rengė visas tris vienodai. Ir neneigė, kai ūkininkai, atvažiavę į malūną, sakydavo: „Ponia, čia visos trys jūsų dukterys”. Pritardavo: „Taip, visos trys”.

Tokio nuosirdaus ir nesavanaudžio žmogaus, kaip ponia Laciene, mama daugiau savo gyvenime nebesutiko. Ji visus sugebėjo suprasti ir užjausti. Visiems padėti, duoti. Užmokėdavo daugiau nei padarydavo darbo. Darbininkams maisto nenormavo. Vienodą maistą valgė tiek ponai, tiek darbininkai. Geras buvo ir pats šeimininkas. Jis į žmonos reikalus nesikišdavo. Rūpindavosi malūnu ir vilnų karšykla. Visu namų ūkiu rūpinosi ponia.

Mamai buvo keli nemalonūs susitikimai su ponu. Per vasarą visos trys „panelės” gyveno, miegojo ir valgė namo mansardoje. Vakaraus ir iki pusiaunakčio taip įsisiautėdavo, kad ponai nuo bildesio ir triukšmo negalėdavo miegoti. Pats ponas, susisukęs rankšluostį į vadinamą žiužį, palipdavo panelių raminti. Apvanodavo be gailėsčio. Bardavo vokiškai. Tik paklausdavo: „Ance, kur tu?” Mama, dar negavus, verkdama pasisakydavo kur esanti. Mat, išgirdusios, kad ateina tėvas, Lacytės šviesą užgesindavo. Tai ponas nematydavo, kur kuri yra. Mamai niekada nekliūdavo. Jos net nebardavo. O išdaigos būdavo viena po kitos. Tik ir sukldavo galvas, ką čia sugalvojus, kokią išdaigą.

Dieną maudydavosi Ventos upėje, lakstydavo po pušyną. Nulėkdavo iki karčiamos. Karčiama priklausė žydams. Patikdavo žiūrėti, kaip pavakaryje saulei leidžiantis žydai melsdavosi. Prie kaktos prisirišdavo kažkokį ragą. Melsdavosi nusiųkę į pečių. Nesuprantamas dalykas mergaitėms buvo kodėl žydai prašydavo, kad šalia gyvenę neleistų prie jų karčiamos kiaulių. Tos, išlaužusios aptvarą, pradėdavo kriuksėti palei karčiamą. Kadangi žydai nevalgė kiaulienos, tai nemalonius padaras buvo ir kiaulė. Panelės taip ir nesužinojo, kodėl kiaulės kelia žydams antipatiją. Paklausė mamos, o ta vietoj paaiškinimo dar išbarė. Ir papasakojo, kad prie žydų negalima lysti, jų erzinti, nes gali nutikti kaip Juočerienės vaikams.

Juočeriai gyveno prie kelio Vieکشniai-Mažeikiai Krakių kaime. Tuo keliu dažnai važiuodavo žydai. Iš kaimo žmonių supirkdavo kaulus, skudurus. Dažnai juos mainydavo į adatas, siūlus, sagas. Kai važiuodavo pro Juočerienės namus, vaikai — dukra ir sūnus, lėkdavo paskui vežimą ir amčiodavo kaip šunys. Ir taip būdavo visada kai tik žydai važiuodavo pro jų namus. Prašė, kad nelotų, vaikai nekreipė dėmesio. Kartą žydai, kad vaikai nelotų, davė barankų. Mergaitė buvo didesnė ir įkyresnė. Jai davė daugiau, o berniukui mažiau. Žydai nuvažiavo, vaikai barankas suvalgė. Mergaitė pradėjo be perstojo dieną ir naktį ne tai loti, ne tai žagsėti. O berniukas nebekalbėjo. Motina suprato, kad žydai dukrą ir sūnų apkerėjo. Apvažiavo visas kiek žinojo burtininkes, niekas nepadėjo. Vienam kaime sena moterėlė patarė kreiptis į žydų rabiną. Rabinas, išklauses, nepažadėjo, kad galės užkeikimą panaikinti. Sakė, kad melsis, jei padės, tai padės. Pargrįžusi Juočerienė rado dukrą ramiai miegančią. Apsidžiaugė, kad užkeikimo nebėra. Sūnus prakalbo, bet dukra daugiau nebeamčiojo, bet ir nebekalbėjo. O po kelių metų mergaitė mirė.

Po to pasakojimo panelės daugiau neidavo prie karčiamos. Bet niekas nedraudė eiti pažiūrėti į čigonus. Jie su savo vežimais apsistodavo Pauliankos pušyne. Kūrendavo laužus, šokdavo, dainuodavo. Laciai leisdavo jiems pabūti kol arkliai pasiilsės. Po kelių dienų išvažiuodavo. Bet jei ponia būtų žinojusi, kad mergaitės mato, kaip čigonai nusišlapina, kaip mylisi, tai vargu ar būtų galėjusios užlindusios už pušies žiopsoti į tuos įdomius dalykus.

Turėjo užsiėmimų vakarais ir naktimis. Į malūną ir karšyklą važiuodavo iš aplinkinių kaimų, ir gana iš toli. Eilėje dėl malimo tekdavo laukti beveik parą. Suguldavo vyrai ant maišų ir

snausdavo. Ot tada panelėms ir būdavo pats tinkamiausias laikas išdaigoms. Miegantiems vyrams į kelnes įstatydavo morkas arba įpildavo šalto vandens. Surišdavo kojas ir pririšdavo prie maišų. Staigiai pažadintas virsdavo ant nosies. Juoko būdavo ir išdaigininkėms, ir šalia esantiems vyrams.

Bet buvo ir tokių išdaigų, kurios galėjo turėti gana skaudžių pasekmių. Kartą kablį, kuriuo keliami maišai į malūną, užkabino už ratų. Prie ratų buvo pakinkytas arklys. Kai pastebėjo, ratai nuo žemės buvo pakelti ir pradėtas kelti arklys. Lynas būtų neišlaikęs, ir žmogus galėjo netekti arklio. Panelytės pačios suprato, ką padarė, ir gerokai kliuvo nuo tėvo. Dėl smulkių išdaigų tėvui niekas neskųsdavo. Bet skaudžių pasekmių galėjusi turėti išdaiga buvo paskūsta.

Išdaigos neaplenkė ir gretimo kaimo ponaičio. Toks išsičiustęs, visada su skrybėle. Su reikalais atvažiuodavo pas poną. Kiek tik susitikdavo, visada paerzindavo pono dukteris. Šios nutarė atkeršyti. Panelių laimei, jo nelaimei, pataikė atvažiuoti per pietų metą. Tą dieną buvo išvirta raugintų kopūstų sriuba, mėsa ir neskustos bulvės. Kelias ėjo palei namą. Ir kopūstų sriuba su lupenomis ir kaulais pro mansardos langą atsidūrė ant ponaičio skrybėlės ir dailaus švarko. „Juokėmės susirietusios“, — pasakodavo mama, kai ponaitis rankiojo kopūstus nuo skrybėlės kraštų. Už šitą šunybę liko nenubaustos, nes ir pono jis nebuvo labai mėgstamas.

Pauliankoje prabėgo pačios laimingiausios ir linksmiausios mamos vaikystės dienos. Daug juoko, gražios suknelės, skanus maistas. Atvažiavus pas ponus svečiams, gaudavo daug saldinių. Savus atiduodavo ir panelės, sakydamos: „Ji mažesnė, ji negauna“.

Ten išmoko ir šokti. Pono vienas sūnus griežė smuiku, kitas armonika. Šeštadienio vakarais po darbų jų pačių bernai, dar iš kaimyninių ūkių, susirinkdavo pavakaroti. O dar bernai, atvažiavę į malūną ar karšyklą. Panų trūko, o ir tos, kurios buvo, prastos šokėjos. Šokdindavo šeimininko dukras. Kadangi mama taip pat buvo šeimininkų dukra, šokdindavo ir ją. Mama pasakojo: „Skrajojau kaip plunksna stipriose rankose. Ne visada kojomis žemę pasiekdavau“.

Kryžiotė-Poškuvienė Angelina. Smilgos vėjyje. Atsiminimai. — Žerkščiai, **2009-07-01.** — Rankraštis. — Pastaba: Tekste minimos vietovės: Krakiai, Paulianka, Avižliai, Vieksnių geležinkelio stotis, senieji Padvareliai, Rekečiai, senoji Pakalupė, Užlieknė, Vieksniai. Visas tekstas yra šios knygos II tomo skyriuje: **KRYŽIUTĖ-POŠKUVIENĖ ANGELINA.** — Tekste:

Nutrūko santykiai ir su Paulianka. Dukros išsivažinėjo mokyti, o ir patys ponai Laciai išvažiavo į Vokietiją. Liko patys geriausi atsiminimai iš vaikystės pas juos. Tokių gerų, nesavanaudžių žmonių savo gyvenime mama nebesutiko. Prisimindama sakydavo: „Kad jiems Dievas duotų patį dangaus karalystės vidurį“. Nuoširdūs, dosnūs jie buvo visiems. Ir tiems, kas pas juos dirbo, ir tiems ubagėliams, kurie eidavo pasirinkdami iš trobos į trobą. Ubagai būdavo pavalgydinami, pernakvodavo ir išleisdama pridėdavo maisto. Tas pats kas dvi savaites atsilankydavo. Ponia, nors ir kad kas savaitę eidavo, neišvarydavo. „Ką padarysi, juk nori žmogus valgyti, jei turėtum, nevaikšiotum prašydamas“, — sakydavo Laciene savo mergai, kuri murmėdavo, kad eina ir eina, duok ir duok, nors juk duodavo ne savo.

PAVENTĖ

Kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 151. — Tekste: Paventės kaimas: 6 km. iki Viekšnių geležinkelio stoties, 3 km. iki Viekšnių pašto, 14 ūkių — 85 gyventojai.

Visgirdas. Retas archeologinis radinys // Žemaičių prietelius. — **1932**. — Vas. 19. — Nr. 8 (325). — P. 7. — Žinios aprašui: Nabažienė Lina [Lina Martinkutė-Nabažienė]. Užlieknės apylinkės istorijos vingiuose. — Užlieknė: Mažeikių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Užlieknės filialas, 2001. — 59 p. — Kompiuterinis leidinys. Tiražas 2 egz. — Tekste:

„Paventės kaimo (Viekšnių v., Mažeikių a.) ūkininkas Šiuipys savo dirvoje rado gerai išsilaikiusį III a. romėnų kultūros bronzinį kaklo papuošalą (antkaklininką), labai retai terandamą mūsų krašte. Tą papuošalą ūkininkas padovanojo „Alkos“ draugijos muziejui Mažeikiuose su sąlyga, kad „nebūtų iš Mažeikių išgabentas kitur“.

A.†A. LIUDVIKAS RUŠINAS 78 M. AMŽ. ONA RUŠINIENĖ 74 M. AMŽ. MIRĖ 1939 M. PAVENČIŲ K. // Įrašas akmeniniame kryžiuje Viekšnių senosiose kapinėse.

Cholodinskienė A. Paventės pilkapiai // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 metais. — Vilnius, **1990**. — P. 46—47. — Tekste:

Pilkapiai Paventės kaime, 1500 metrų į pietryčius nuo Pievio ir Ventos santakos, 200 metrų į pietus nuo Ventos kairiojo kranto. Trikampė kalvelė. 1989 m. pavasarį kalvelė nulyginta, žemė sustumta prie miško. Buvę bent 9 pilkapiai. Suardyti 1928—1935 m. Radiniai II—IV a. Šalia laidota ir vėliau: IV—V a. Žalvarinė segė ir gintaro karoliukas.

Laurinavičius J. Kai gryčioje „gegutė kukavo“ // Vienybė. — **1991**. — Saus. 29. — Tekste: „E. Švažienė knygų parveždavo iš Bivainės miške gyvenusio Petravičiaus. Kadangi Švažai neturėjo nei arklio, nei vežimo, Emilijai veltui duodavo savo „padvadas“ giminaičiai: Žibikų kaime gyvenęs Ignas Baltutis ir Paventės kaime gyvenęs Jonas Šarkis.“

Elekšis Juozas. Aš mačiau. — Vilnius, **1995**. — 106 p. — Knygoje skyriai: Ultimatumas. Mūsų ubagėlė. Aviacijos šventė. Galvažudys. Bandos ganymas. Šaudo žydus. Veža į Sibirą. Šaudo brolių. Šturmuoja bunkerį. Renkame Staliną. Aš mačiau. Ožgavienes. Ir kiti skyriai. — Tekste ir prisiminimai apie Lėlaičių kaimą, gretimą Paventės (Pavenčių) kaimą, aplinkinius kaimus.

Nabažienė Lina [Lina Martinkutė-Nabažienė]. Užlieknės apylinkės istorijos vingiuose. — Užlieknė: Mažeikių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Užlieknės filialas, **2001**. — 59 p. — Kompiuterinis leidinys. Tiražas 2 egz. — Visas tekstas:

Manęs nebus, o dienos eis kaip eję,
Ir mėnuo dils, ir saulė vis tekės.
Ir plauks per debesis tylius prieš vėją
Ir upės veidrody ištirpusi mirgės.

Manęs nebus, o žmonės kaip ir šiandien
Ir prie darbų, ir prie dainų skubės. —
Nepasiges manęs: varge ir šventėj
Kitų vargai, kitų balsai skambės.

Manęs nebus – kaip ir dabar jaunieji
Ilgėsis mylimųjų vakarais tyliais...
Ir eis gyvenimas, ir debesys pavėjui
Skubės tolyn – vis tais pačiais keliais.

A. Girdenis. Užlieknė, 1965 m.

I. Įvadas

Šiaurės vakarų Lietuvoje, Mažeikių rajone išsikūręs Užlieknės kaimas. Jame nėra įžymių respublikinės reikšmės kultūros, istorijos, architektūros, gamtos ar kitokių paminklų, kaimo nelanko turistai, čia nevažiuoja ekskursijos. Vis dėlto čia galima rasti įdomių vietinės reikšmės paminklų, išgirsti įdomių legendų ir padavimų, dalyvauti kaimo šventėse ar pailsėti gamtos prieglobstyje.

Populiariu tapo rašyti išnykusių arba nykstančių kaimų istorijas. Užlieknė — gyvuojantis kaimas, turintis savo praeitį ir dabartį. Kraštotyros darbe aprašomi **Užlieknės** ir kiti apylinkės kaimai: **Lėlaičių**, **Meinorių**, **Medžialenkės** ir **Paventės**. Tai bendra Užlieknės bibliotekos aptarnaujamo mikrorajono istorijos apžvalga, apimanti laikotarpį nuo Pirmojo pasaulinio karo pabaigos iki šių dienų. Trumpų žinių pateikiama ir iš ankstesnių laikų.

Užlieknės kaimo ir jos apylinkių istorija parašyta remiantis įvairias rašytiniais ir žodiniiais šaltiniais, kurių sąrašas pateikiamas darbo pabaigoje. Dažnai skirtinguose, netgi oficialiuose, šaltiniuose tos pačios žinios ar įvykiai pateikiami skirtingai. Tokiu atveju minimos visos versijos, jeigu neįmanoma patikslinti.

Užlieknės kolūkio kūrimąsi aprašė rašytojas Jonas Avyžius apysakoje „Žmogus lieka žmogumi“. Apie Lėlaičių ir Paventės kaimų gyvenimą ir tradicijas tarpukario ir pokario metais pasakoja žemietis Juozas Elekšis knygoje „Aš mačiau“ ir „Takeliai tėvų čia susipynė“. Savo raštuose Užlieknę dažnai mini kalbininkas Aleksas Girdenis, tačiau iki šiol niekas nebuvo bandęs paruošti platesnę kaimo gyvenimo kelio apžvalgą, kuri sujungtų senųjų ir naujųjų laikų įvykius.

II. Padavimai ir legendos apie vietovę

Apie Šventupį

XXa. pradžioje Užlieknės kaime gyveno kalvis Randys. Jis ant ežios, buvusios jo žemės sklype, rado akmenį su įspausta pėda. Kalvis parsivežė akmenį į savo sodybą, buvusią prie pat upelio ir paskelbė, kad akmuo yra šventas, nes ant jo esanti šventojo įspausta pėdelė.

Pas kalvį, gyvenantį prie Drabupio, ėmė plaukti žmonės. Kalvis skaldė „šventą“ akmenį gabalais ir pardavinėjo tikintiesiems. Kai to akmens nebeliko, kalvis atskeldavo „šventus“ gabalus iš kito akmens.

Kalvio sodyboje apsigyveno žydas. Jis pastatė karčiamą, ir maldininkų skaičius dar padidėjo. Prie Drabupio buvo pastatyta medinė bažnytėlė. Kad pajamos nesiliautų plaukusios, vietos klebonas paskelbė, kad pro bažnyčią tekantis upelis yra šventas ir pavadino Šventupiu.

Vasarą, liepos mėnesio pabaigoje, kasmet Užlieknėje vykdavo šv. Magdalenos atlidai, į kuriuos suplaukdavo minios maldininkų. Tikintieji plaudavo upelio vandeniu žaizdas, kiti semdavosi jo į butelius ir veždavosi į namus. Yra nustatyta, kad maldininkai atvykdavo net iš Vilniaus krašto. Užliekniškiai, tarnavę kariuomenėje Vilniuje, girdėjo vilniečius kalbant, kad iš Užlieknės atvežtas vanduo gydo. Pavyzdžiui, patepus vandeniu nesveikas akis, jos pagyja.

Po Pirmojo pasaulinio karo grįžęs iš Sibiro žmogelis kažkur į Šiaulius ir pasakojo, kad Sibire jam ėmusios skaudėti akys, silpės regėjimas. Jokie daktarai nepadėję. Sužinojęs, kad už kelių šimtų kilometrų gyvena senukas turintis stebuklingo vandens. Nuvykęs ir gavęs mažytį buteliuką to vandens. Senukas pasakęs, kad vanduo iš Lietuvos. Vilgęs akis tuo vandeniu ir pagijęs. Susiruošęs po revoliucijos grįžti tėvynėn. Vėl nuvykęs pas senelį sužinoti, kur ten gauti tokio stebuklingo vandens. Senukas papasakojo, kad atsivežęs butelį švento vandens iš Šventupio. Užlieknės kaime ir esąs tas upelis. Vietiniai Užlieknės gyventojai visai nekreipdavo dėmesio į „šventą“ upelio vandenį: skalbdavo drabužius, leisdavo į jį žąsis, kurios teršdavo vandenį. Jie nebetikėjo, kad upelis stebuklingas. Kiti žmonės apie šventumą ir stebuklingumą nieko nežinojo.

Apie Veselės kapines

Užlieknės apylinkėse, tarp Užlieknės ir Vieksnių, ant kalnelio, prie pat vieškelio yra senos bei atviros kapinaitės. Jose stovėjo keli pakrypę kryžiai. Žmonės pasakoja, esą XVIII a. pradžioje čia kelyje susitikę dveji vestuvinkinai. Vieni važiavę į Vieksnius jungtuvių, kiti grįžę jau po sutuoktuvių.

Visi jie, būdami bajoriškai išdidūs, nenorėjo vieni kitiems duoti kelio. Taigi, susiginčiję, susipykę ir susišaudę. Mušėsi tol, kol vos keli gyvi belikę. Žuvę ir abu jaunieji. Visi žuvusieji buvę čia pat kalnelyje ir palaidoti, o žmonės tą vietą vadina Veselės kapinėmis.

Apie Medžialenkės ežerą

Kažkada boba pamačiusi debesį ir sušukusi: „Debesis nukrito!“. Toje vietoje atsiradęs ežeras ir pavadintas Bobežeriu.

Apie pelkių velnią

Tarp Užlieknės ir Lėlaičių yra miškinga ir pelkėta vieta, vadinama Kuba. Žmonės pasakodavo, kad čia gyvenęs pelkių velnias ir viliodavęs žmones. Kas tik čia atvažiuodavo ar ateidavo, jis nė vieno nenorėjęs išleisti. Kol čia gyvendavo žmonės, tol būdavo laimingi, o jeigu išsikeldavo kitur, tapdavo ubagais. Tad toks tas pelkių velnias.

Apie žydų kalną

XIX a. pradžioje Užlieknės kaime ant kalno buvo pastatyti dideli rūmai. Juose gyveno žydai. Kartą kalnas atsivėrė ir į jo tamsią duobę pradėjo smegti rūmai. Tuo metu vienas žydas pasiėmęs visus turtus išėjo lauk ir viską užkasė. Jam baigus darbą, rūmai susmego į prarają, liko tik kalnas.

Žmonės įvykiui atminti pastatę paminklą su užrašytais visų čia gyvenusių žydų vardais, pavardėmis ir gimimo metais, o kalną pavadinę žydų kalnu. Pasakojama, kad tame pačiame kalne ir yra užkasti turtai.

III. Geografinė padėtis ir pagrindiniai aplinkos elementai

Žiupsnelis rajono istorijos

Mažeikių rajono teritorija II tūkstantmečio pradžioje priklausė Ceklio sričiai.

Dabartinės Mažeikių apylinkės daugiau negu šimtmetį buvo atskirtos nuo Lietuvos. 1426 m. derybomis nustatoma Lietuvos—Livonijos siena nuo Šventosios iki Joniščio. Ši siena ėjo per Pievėnus, visiškai netoli Medžialenkės. Taip 1426 m. sutartimi beveik visas Mažeikių rajonas, taip pat ir Užlieknės apylinkės, atiteko Livonijai. 1529 m. pasirašoma nauja, patikslinta Lietuvos sienos su Livonija sutartis. Šia sutartimi valstybių siena beveik sutapo su dabartine Lietuvos—Latvijos siena. Atgautose Žemaitijos žemėse, dabartinio Mažeikių rajono teritorijoje, Tirkšliuose ir Vieškniuose įkuriami Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvarai. Viešknių dvaro valdos apėmė Ventos upę (prie jos įsikūrę Meinoriai ir Paventė) ir ėjo iki sienos su Livonija.

Carinės Rusijos laikais Užlieknė ir jos apylinkių kaimai priklausė Viešknių valsčiui, Šiaulių apskrčiai, Kauno gubernijai. 1919 m. apskrities centru tapo Mažeikiai. Bolševikų okupacijos metu Užlieknė priskirta Mažeikių rajono Tirkšlių apylinkei.

Dabar Užlieknės apylinkės yra Tirkšlių seniūnijoje, Mažeikių rajone, Telšių apskrityje.

Užlieknės kaimas yra pusiaukelėje tarp Viešknių ir Tirkšlių, nuo seniūnijos centro į rytus nutolęs 7 km., nuo rajono centro į pietryčius — 9 km. (plentu ir vieškeliu susidaro 14 km.). Tokiu būdu, šiandien pasiekti Užlieknę nėra sudėtinga, ne taip kaip senovėje. Daugelį metų čia buvo labai pelkėtos vietos, vadinamos lieknais. Tad tik juos įveikę žmonės atsirasdavo už liekno, dabartinėje Užlieknėje. Nuo to ir kilęs Užlieknės vardas.

Užlieknės apylinkėje yra dar keturi kaimai: Lėlaičių, Paventės, Medžialenkės ir Meinorių.

Lėlaičių kaimas nuo seniūnijos centro nutolęs 9 km. (vieškeliu 10 km.), Paventės — 10 km. (vieškeliu 15 km.), Medžialenkės — 9 km. (vieškeliu 10 km.), Meinorių — 7 km. (vieškeliu 9 km.).

Užlieknės gyvenvietė išsidėsčiusi prie gražaus pušynėlio, Užlieknės miško ir Šventupio. Medžialenkė glaudžiasi prie Pievėnų miško, gyventojų vadinamo Tirkšline. Meinoriai ir Paventė driekiasi palei Ventos upę, o Lėlaičiai įsikūrę prie Pievupio. Anksčiau Lėlaičiai ir Paventė buvo Mažeikių rajono pakraštys ir ribojosi su Akmenės rajonu. 2000 m. gegužės 1 d. prie Mažeikių rajono prijungus Viešknių seniūniją, Užlieknės apylinkes supa tik Mažeikių rajono kaimai: šiaurėje — Krakiai ir Miliai, rytuose — Žibikai ir Vieškniai, pietuose — Pievėnai, vakaruose — Jonaičiai ir Balėnai.

Užlieknės kaimo centre yra visi pagrindiniai žmonėms reikalingi objektai: parduotuvės, mokykla, kultūros namai, paštas, pieno surinkimo punktas, medicinos punktas, biblioteka, bažnyčia, kapinės, autobusų stotelė. Kiti kaimai tokių objektų neturi, tik Lėlaičiuose yra autobusų stotelė.

Manoma, kad Lėlaičiuose senovėje buvęs didelis dvaras, vadinamas Lėlaičiais. Karališkieji dvarai dažnai turėjo „-laičių“ pavadinimą. Senieji kaimo žmonės sakydavo, kad lėlaitiškieji ne tik tėvūnaičiai, bet ir iš karališkųjų. Tokiu būdu kaimas gavo dvaro vardą. Lėlaičių kaimas buvo

suskirstytas į dvi dalis: Didžiuosius Lėlaičius ir Mažuosius Lėlaičius. Mažieji Lėlaičiai dar buvo vadinami Simutiškėmis.

Paventės pavadinimas kilo nuo to, kad kaimas išsidėstęs palei Ventos upę.

Medžialenkės kaimo vardas kilęs nuo žodžių „medžiai linko“. Medžiai augo pelkėse ir linko nuo vėjo.

Meinorių vardo kilmės šiandien jau niekas nebegali paaiškinti. Žmogaus panašia pavarde tarpukario Meinoriuose nebuvo, tačiau yra manoma, kad pirmasis gyventojas buvo pavarde Meinorius. Jis prie Ventos atsikėlęs dar tada, kai nebuvo nei Užlieknės, nei Medžialenkės. Meinoriui pasistačius namą, vietovė buvo pavadinta Meinoriaus ūkiu. Ūkininko šeima gausėjo, užaugę vaikai ėmė statyti namus greta, pamažu kėlėsi ir kiti žmonės, todėl gyvenvietę pavadino Meinoriais.

Kai kurios Užlieknės apylinkių vietovės turi įdomias pravardes. Pietvakarinė Užlieknės teritorijos dalis seniau buvo vadinama Užsienio kaimu, nes ten gyventi pirmieji atsikėlė latviai. Dabar ši vietovė tuščia (tik dirbama žemė) ir vadinama Kazachstanu. Pelkėta ir miškinga vieta tarp Užlieknės ir Lėlaičių yra vadinama Kuba.

Palei Krakų ir Šiaurinę Meinorių kaimų ribą teka viena didžiųjų Lietuvos upių — Venta. Saldupis — Ventos kairysis intakas teka per Medžialenkę ir labai gražiai vingiuoja per Užlieknės gyvenvietę. Upelis turi net tris pavadinimus. Senovėje buvo vadinamas Drabupiu, nes pelkės, iš kurių išteka upelis, buvo vadinamos Droubių pelkėmis. Vėliau vietos bažnyčia Drabupį paskelbė šventu ir pavadino Šventupiu. Šiandien žmonių šnekamojoje kalboje upelis vadinamas tik Šventupiu, oficialiuose raštuose — Šventupiu ir Saldupiu. Šventupio ilgis 16 km., baseino plotas 47 km². Prasideda Balėnų apylinkėse, 10 km. į pietvakarius nuo Vieکشnių. Aukštupyje teka į pietryčius, vidurupyje — į šiaurės vakarus. Įteka į Ventą 209 km. nuo jos žiočių, 4 km. į pietus nuo Mažeikių. Saldupio upelis yra šaltavandenis, gausiai maitinamas šaltinių ir gobiamas medžių lajos. Vasarą temperatūra nepakyla aukščiau nei 16—17° C.

Šventupio intakas — Sodupis, seniau vadintas Rudupiu, prasideda Medžialenkės pelkėse, teka palei Medžialenkės ir Užlieknės kaimų ribą, toliau per Užlieknės teritoriją.

Pievys (Pievupis) — Ventos kairysis intakas teka per Lėlaičius. Upės ilgis 20 km., baseino plotas 68 km². Prasideda Mitkaičių apylinkėse, 20 km. į pietus nuo Mažeikių. Teka į šiaurės rytus. Įteka į Ventą ties Lėlaičiais, 216 km. nuo jos žiočių, 4 km. į vakarus nuo Vieکشnių. Pievio vidutinis nuolydis 312 cm/km. Vidutinis debitas žiotyse 0,54 m³/s. Ties Žibikais, 7 km. nuo žiočių, yra 11 hektarų drėkinimo tvenkinys (nuo 1974 m.). Upė teka per pievas, todėl pavadinta Pievupiu.

Medžialenkės kaimo pakraštyje, ties riba su Žibikų kaimu, telkšo nedidelis Medžialenkės ežeras, senovėje vadintas Bobežeriu. Jo plotas 4,3 ha, gylis 3—5 m. Medžialenkės teritorijoje yra 2 ha, likusioji dalis — Žibikų kaime. Ežeras buvo smarkiai uždumblėjęs, todėl valytas, vietomis išgilintas iki 6 m.

Pagrindinis vieškelis, jungiantis Tirkšlius ir Vieکشnius, seniau ėjo ir dabar eina per Užlieknę ir Lėlaičius. Jo dalis per Užlieknės gyvenvietę asfaltuota. Pusiaukelėje tarp Užlieknės ir Lėlaičių nuo pagrindinio vieškelio Ventos link veda žvyruotas lauko kelias. Senasis Medžialenkės kaimo kelias jungė vieškelius Tirkšliai—Pievėnai ir Vieکشniai—Pievėnai. Dabar šis kelias atnaujintas. Palei Medžialenkės ir Pievėnų ribą eina labai prastas šunkelis. Medžialenkę ir Užlieknę jungia du žvyrkeliai.

Seniau nuo Paventės per Meinorius link Voverių ėjo „antrarūšis“ kelias. Kirto jis Saldupį ir siekė Mažeikių plentą. „Antrarūšiu“ buvo vadinamas todėl, kad labai prastas. Dabar jo nebėra. Naujas lauko kelias jungia Užlieknę su Meinoriais, toliau suka link Voverių ir siekia Mažeikių plentą.

IV. Gyventojų skaičius, demografinė sudėtis

Jau pirmaisiais amžiais po Kristaus gimimo Ventos pakrantės gana tankiai apgyvendintos. To nepasakyta apie Užlieknės apylinkių Ventos pakrantę. Arčiausi pilkapiai žinomi buvus Ventos dešiniajame krante Milių kaime. Tačiau jų dabar jau ir vieta užmiršta. Tuose pačiuose Miliuose yra VII—X a. plokštinis kapinynas.

„Paventės kaimo (Vieکشnių v., Mažeikių a.) ūkininkas Šiupys savo dirvoje rado gerai išsilaikiusį III a. romėnų kultūros bronzinį kaklo papuošalą (antkaklininką), labai retai terandamą

mūsų krašte. Tą papuošalą ūkininkas padovanojo „Alkos” draugijos muziejui Mažeikiuose su sąlyga, kad „nebūtų iš Mažeikių išgabentas kitur” (Visgirdas. Retas archeologinis radinys // Žemaičių prietelius. — 1932. — Vas. 19. — Nr. 8 (325). — P. 7).

Piliakalnių, įrodančių čia buvus senovines gyvenvietes, nėra arba jau nėra išlikę. Tačiau galima manyti, kad pirmiausia apgyvendintos Ventos pakrantės, būtent Paventė, Lėlaičiai, vėliau Meinoriai. Paventėje ir Lėlaičiuose yra seniausi kapai.

Apie Užlieknę sakoma, kad „iš senų laikų čia buvo didelis kaimas”, tačiau tiksliau neapibrėžiama. XVIII a. čia pastatyta koplyčia, todėl neverta abejoti, kad šiose apylinkėse tai buvo didžiausias kaimas.

Kažkurios reformos laikotarpiu Medžialenkės žemę buvo numatyta išdalinti rusams. Viešnių klebonas siūlė lietuviams tą žemę pirkti. Lietuviai nupirko žemę nuo rusų ir įkūrė Medžialenkės kaimą. Pagal išlikusį originalų valstybinių valstiečių valdų žemėlapi, sudarytą 1867 m., Užlieknėje galima suskaičiuoti apie 20 sodybų, Medžialenkėje — 5.

1903 m. Medžialenkėje buvo 231 gyventojas, Meinoriuose — 126 gyv., Meinorių dvare — 8 gyv., Lėlaičiuose — 108 gyv., Lėlaičiuose-Simutiškėse — 8 gyv.

1923 m. Užlieknėje buvo 72 sodybos su 431 gyventoju, 1959 m. — 412 gyv., 1970 m. — 390 gyv., 1979 m. — 440 gyv.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Medžialenkės kaime gyveno vien lietuviai. Lėlaičiuose ir Paventėje buvo po vieną žydą. Kaip jau minėta, Užlieknėje buvo tokia vieta, vadinama Užsienio kaimu, nes pirmieji ten gyventi atsikraustė latviai. Legenda pasakoja, kad Užlieknėje yra gyvenęs žydas ir turėjęs karčiamą, tačiau konkrečiai šito niekas neprisimena, nors tai labai tikėtina.

Labiausiai daugianacionalinis ir įvairius tikėjimus išpažįstantis šiose apylinkėse buvo Meinorių kaimas. Jame, be lietuvių, gyveno vokiečiai, latviai, rusai. Be šių tautų religijų kai kurie meinoriškiai dar išpažino Jehovos tikėjimą.

Visų aprašomų kaimų gyventojų skaičius

Metai	Gyventojų	Iš jų kolūkiečių
1970	637	444
1975	560	371
1976	550	370
1977	555	360
1978	501	365
1979	508	349
1980	492	342
1981	342	?
1985	497	384
1994	703	—
1995	710	—
1996	698	—
1997	708	—
1998	672	—
1999	719	—

1990 m. atgavus Lietuvai nepriklausomybę ir iširus kolūkiui, gyventojų kaimuose statistiškai pradėjo daugėti. Žmonės, verčiami įvairiausių aplinkybių, kaimo vietovėje tik prisiregistruoja, bet negyvena. Realiai 1991—1999 metais Užlieknės apylinkėse gyveno apie 600 žmonių.

Šiandien gausiausia gyventojų yra Užlieknės kaime, nes po melioracijos žmonės daugiausia kėlėsi į šią kolūkio gyvenvietę. Aplinkiniai kaimai tuštėjo. Iš viso gyventojų nebėra Meinorių kaime. Medžialenkėje ir Paventėje likę vos po vieną sodybą, šiek tiek daugiau — Lėlaičiuose.

Gyventojų skaičius atskiruose kaimuose:

Eil.	Kaimas	1996 m.	1997 m.	1998 m.	1999 m.
1	Užlieknė	637	643	607	650
2	Lėlaičiai	48	50	50	54
3	Paventė	7	6	6	5
4	Medžialenkė	6	9	9	10
5	Meinoriai	—	—	—	—

V. Žemės valdos, verslai

Užlieknės apylinkių kaimai užima apie 3090 ha plotą. Medžialenkės kaimas turi 681 ha žemės, Lėlaičių — 450 ha, Meinorių — 493 ha, Paventės — 234 ha, Užlieknės — 1232 ha.

Tarpukario laikotarpis

Po Pirmojo pasaulinio karo Medžialenkės ir Lėlaičių ūkininkai gyveno vieniemiuose. Užlieknėje, Paventėje ir iš dalies Meinoriuose buvo išlikusi archaiška rėžinė sistema. Stambiausi ir turtingiausi ūkininkai gyveno Meinoriuose. Čia žmonės prisimena buvus net du dvarelius (bent taip juos vadino patys gyventojai): Varžinsko ir Baltučio (valdė E. Šulco žemė).

Savininkų, naudojusių žemę iki 1940 metų, sąrašas:

Eil.	Užlieknės kaime	Plotas, ha
1	Andriuškienė Morta	12,30
2	Balvočius Antanas	42,61
3	Banys Petras	11,00
4	Barvydis Pranas	2,19
5	Bažnyčios žemė	24,00
6	Buknys Martynas	3,00
7	Bunkus Stanislovas	21,22
8	Butnorius Antanas	24,03
9	Čiužienė Emilija	18,03
10	Dainienė Barbė	18,29
11	Dainius Feliksas	1,00
12	Gaudiešius Jonas	4,23
13	Gaurylienė Zuzana	15,00
14	Giedrai Pranas ir Barbė	17,48
15	Girtas Pranciškus	15,00
16	Glodenis	6,00
17	Gudinas Juozapas	1,09
18	Gustas Antanas	19,75
22	Jakimčius Jonas	15,00
19	Jakutienė Morta	20,76
20	Jakutienė Petrė	24,03
21	Jaskūnas Antanas	9,29
23	Juška Jonas	7,65
24	Juzokas Pranas	27,31
25	Kašiliauskas Stasys	6,56
26	Končius Jonas	15,30
27	Končius Juozapas	17,48
28	Končius Juozapas	21,50
29	Kontutienė Uršula	10,93
30	Kučinskiai Jurgis ir Barbora	22,94
31	Levickas Pranas	8,00
32	Lingys Zigmanatas	15,00
33	Memys Antanas	7,00

Eil.	Užlieknės kaime	Plotas, ha
34	Mikalauskas Antanas	6,56
35	Mikalauskas Juozas	8,74
36	Milieška Antanas	8,74
37	Milieška Jonas	14,52
38	Montvydas Antanas	24,58
39	Nicas Vincas	5,46
40	Pakamanienė Monika	24,57
41	Pakamanis Juozas	36,60
42	Perminas Antanas	31,67
43	Perminas Feliksas	1,00
44	Petrošienė Anelė	25,13
45	Petrošius Domininkas	20,76
46	Petrošius Jonas	12,00
47	Pocius Laurynas	46,64
48	Poškienė Teresė	12,02
49	Poškus Ignas	21,84
50	Poškus Stasys	1,09
51	Prazauskis Ričardas	8,00
52	Putramentas Antanas	13,11
53	Reškys Robertas	41,51
54	Rimkus Adomas	14,00
55	Savickis Antanas	17,73
56	Sedalis Adomas	24,58
57	Sedalis Kazimieras	24,59
58	Sidabras Leonas	34,96
59	Stanys Tadas	24,03
60	Stonys Antanas	11,47
61	Strikienė-Veldomienė Paulina	8,65
62	Šiaulienė Barbora	11,47
63	Švažas Antanas	24,06
64	Švažas Matas	5,46
65	Švažas Pranas	13,12
66	Švažienė Ona	?
67	Tyrevičienė Elena	8,38
68	Udra	apie 3,00
69	Vaičius Jurgis	54,63
70	Vaičius Vincas	3,00
71	Vaičkus Jonas	24,04
72	Valtai Feliksas ir Ona	7,93
73	Virkutis Antanas	24,58
74	Virkutis Leonas	?
75	Virkutis Simonas	1,00
76	Znuota Valerijonas	30,00
77	Žilakauskienė Elzė	5,46
78	Žiulpienė Barbora	7,00

Eil.	Medžialenkės kaime	Plotas, ha
1	Andriuška Pranas	37,14
2	Baltutis Antanas	15,04
3	Daukšas Antanas	24,04
4	Demulis Jonas	12,29

Eil.	Medžialenkės kaime	Plotas, ha
5	Dovidauskas Domas	13,51
6	Dovidauskis Antanas	13,50
7	Gailius Pranciškus	11,20
8	Galiminas Antanas	apie 6,00
9	Galminas Antanas	37,14
10	Galminas Jonas	33,33
11	Galminas Juozas	3,00
12	Garalis Pranas	14,75
13	Gaudiešienė Julija	25,12
14	Jaraminas Pranciškus	6,83
15	Kerienė Barbė	26,23
16	Krišmontas Adomas	24,03
17	Kuodys Antanas	25,19
18	Martinkus Pranas	29,50
19	Mazaveckis Antanas	12,84
20	Mazaveckis Simas	4,37
21	Mikulskis Kazimieras	28,41
22	Molienė Uršė	24,03
23	Montvydas Tadas	30,52
24	Pundzius Antanas	11,75
25	Sidabrienė Uršula	10,93
26	Sobutas Pranciškus	14,20
27	Šarkis Albinas	17,00
28	Šetkus Juozapas	12,20
29	Šimkus Feliksas	apie 20,00
30	Šimkus Stasys	12,02
31	Šlaustas Povilas	6,00
32	Tenys Antanas	12,02
33	Tenys Juozas	53,53
34	Vaičkus Pranas	6,00
35	Valnickis Jonas	10,93
36	Valtas Antanas	24,23
37	Virkutis Juozas	apie 12,00

Eil.	Lėlaičių kaime	Plotas, ha
1	Barauskas Jonas	31,68
2	Barauskienė Monika	8,02
3	Beinoravičius Albinas	apie 50,00
4	Beinoravičius Feliksas	5,46
5	Butkus Jonas	12,01
6	Čiužas Kazimieras	8,74
7	Čiužienė Agnietė	12,02
8	Elekšis Juozas	18,58
9	Gelžinis Kazys	12,02
10	Giedra Antanas	apie 30,00
11	Kogrys	apie 4,00
12	Končius Valerijonas	42,00
13	Kuodys Domas	20,75
14	Liaudanskis	6,01
15	Mickūnienė Ona	56,00
16	Molis P.	apie 8,00

Eil.	Lėlaičių kaime	Plotas, ha
17	Paulauskai Adolfas ir Uršula	5,42
18	Rimkienė Ona	9,84
19	Šaulys Antanas	11,00
20	Vaičius Antanas	37,05
21	Vaičius Jonas	6,55
22	Virkečiai Jonas ir Zofija	6,00
23	Virkutis Juozapas	15,29
24	Virkutis Leonas	7,84
25	Virkutytė-Petrikienė Petronėlė	2,00
26	Žulpa Antanas	24,04

Eil.	Meinorių kaime	Plotas, ha
1	Anužis Vladas	46,95
2	Dovidauskas Pranciškus	14,20
3	Fricas Vladas	6,56
4	Gedvilas Albertas	6,00
5	Glodenienė Ona	10,93
6	Grosas Kondrotas	14,20
7	Jonuškis Pranas	38,17
8	Kubilinienė Uršė	10,93
9	Kulvinskas Juozas	12,64
10	Kulvinskis Kazimieras	12,64
11	Pakalniškis Povilas	12,01
12	Paulikas Jonas	30,32
13	Perminas Antanas	6,00
14	Perminienė Antanina	10,92
15	Pranauskis Juozas	18,57
16	Raustys Albertas	31,69
17	Striaupis Juozapas	10,00
18	Šulcas Edgardas	65,55
19	Vainutis Pranciškus	11,12
20	Varžinskas Petras	49,14
21	Zubinas Vincas	39,33
22	Žilinskas Marcijonas	34,87

Eil.	Paventės kaime	Plotas, ha
1	Balvočius Jonas	9,83
2	Butkus Jonas	25,11
3	Butkus Jonas	12,01
4	Butkus Jonas	24,00
5	Kerežis Jonas	5,46
6	Kuodys Pranas	30,57
7	Martinkus Vladislovas	3,00
8	Memys Vincentas	1,09
9	Montvydienė Petronėlė	3,09
10	Pikevičaitė	apie 5,00
11	Rušinas Liudas	5,46
12	Sabaliauskas	?
13	Skabeikis Rapolas	10,92
14	Šiupys Antanas	40,00
15	Tenys Antanas	apie 11,00

Eil.	Pavėntės kaime	Plotas, ha
16	Tenys Domas	apie 10,00
17	Tenys Petras	28,28
18	Tenytė-Igarkienė Ona	3,00

Pagrindiniai verslai — žemdirbystė ir gyvulininkystė. Auginamos lauko kultūros: miežiai, rugiai, kviečiai, avižos, linai, kanapės. Daržovės: pašariniai burokai, raudonieji burokėliai, kopūstai, morkos, svogūnai, česnakai, krienai, agurkai, krapai, bulvės, pupos, pupelės ir kitos. Gyvuliai: karvės, arkliai, kiaulės, avys, ožkos. Paukščiai: vištos, antys, žąsys, kalakutai. Užaugintą produkciją ūkininkai parduodavo aplinkinių miestų turguose.

Su ūkininkavimu glaudžiai susijęs vaikų bei jaunimo gyvenimas. Turtingesniųjų ūkininkų vaikai gyveno pas tėvus, lankė mokyklas, kol susikurdavo savo šeimas. Vargingesniųjų vaikams tekdavo piemenauti, bernauti, mergauti ir taip užsidirbti duoną. Piemenavimas — pati sunkiausia vaikų dalia. Kai kurie vaikai pradėdavo piemenauti net nuo septynerių metų.

Gražiai piemenavimo kančias aprašė J. Elekšis iš Lėlaičių:

„Lyja ar vėjas, piemuo visada lauke. Trumpos lininės ar pakulinės kelnės, burnosėlis mažai tešildo. Blogiausia basoms kojoms. Kartais taip šąla, kad, nebežinodamas ką daryti, sulauki, kol karvė padeda didelį pyragą, ir šildaisi į jį įsilipęs. Nebėda, kad kojos nešvarios — upeliukai čia pat, balučių taip pat nestinga. Bet vis vien piemenėlio kojos juodos, įskirdusios, plauk neplovęs. Blogiausia, kai pabraidai po purvinių griovių keliuką. Kojos po kiek laiko taip suskeldėja, pradeda skaudėti, kad ašaros nenorom byra. Tada vienintelis išsigelbėjimas — vakare ilgai mirkyti jas karštame vandenyje. Skausmą tuoj nuima ir taip gera gera. [...]. Sunkiausia piemeniui, kai dar niekur nepjautas šienas, javai, nenurauti daržai. Ganyti tenka siauruose plotuose, krūmuose, pūdyje ant keliukų — visur kitur nevalia. Gyvuliai neramūs, alkani, o aplinkui tiek skanėstų, tik tas nenaudėlis piemuo neleidžia. Nelengva ir jiems — saulė kepina, puola įvairiausi vabzdžiai — nėra kur dėtis. [...].

Nuėmus derlių, piemenėlio laimė taip pat neilga, greit prasideda lietūs. Nei tu kur pasislėpsi, nei kuo prisidengsi. Šeimininkai, bernai, mergos — visi dirba pastogėse, vienas piemenėlis vėjo ir lietaus plakamas lauke. [...].

Lietus greit permerkia piemenuką ir jį pradeda purtyti drebulys. Gera, jei tada gali prisėsti ant sauso kupsto ar po stora egle. Nepajunti, kaip apšilęs ir užmiegi. Bet piemenukui dėl to ir neleidžiama sėdėti, net į medį negalima remtis. Išvargęs jis dažnai užmiega ir stačias į medį atsirėmęs. Visai blogai, kai trunkosi perkūnas. Po medžiu tada slėptis jau negalima. Reikia saugotis ir akmens — ir čia gali trenkti žaibas. Geriausia tada atsigulti kokiame griovelyje ir kol nutols perkūno debesys, ramiai leisti lietai skalbti nugarą. Po kiekvieno žaibo blykstelėjimo skaičiuoji, kiek sekundžių praeis iki griausmo. Baisiausia, kai žaibas ir griausmas trenkia kartu. Pavojus virš galvos. Nei bėgti, nei kur slėptis — belieka drebančia širdele laukti, gal į tą vietą, kur esi, netrenks? [...].

Liūdna vienam piemenukui laukuose. Net artojai geriau. Jis išeina arti vėliau, anksčiau grįžta į namus, kalbasi su arkliais. Jis niekada naria per pačius karščius, pliaupiant lietai. Kiti darbai dirbami vis ne po vieną. Šieno, rugių pjovimai, vežimai vis būryje, vis linksmai. Blogai, kai lyja. Nė kiek ne geriau piemenėliui ir kai karšta. Bandos tada jau nesuvaldysi — zylioja ir zylioja. Gudrios tos karvės! Vos tik įzylioja į minkštų avižų ar traškių burokų lauką, tuoj nebebijo nei bimbalų, nei aklių — tik šlemščia, tik šlemščia akis pabalenusios. Tu, piemenuke, lakstyk, vaikyk. Ir bėgioti reikia iš karto prie visų karvių. Pavarai vieną, tada antrą, trečią... penktą. Jei vieną išvarysi, tai kol bėgsi prie kitų, ši, pamačiusi, kad visos tebėra tokiame rojuje, vėl grįš atgal. O čia, žiūrėk, kas nors iš namiškių ar dar blogiau, vaje, vaje, iš kaimynų šaukia: „Kaip ganai? Piemuo matai, atsirado!“

Retai piemenukui pasitaiko linksmesnių valandėlių. Pasibaigė pagaliau lietus, šyptelėjo saulutė, nuo žemės kyla rūkas. Lenda iš visų kampų piemenėliai ir dainuoja. Gera piemenėliui šiltą dieną, kai banda rami. Vaikščiok, grožėkis paupy augančiais vilkdalgiais, valgyk gervuoges, žemuoges, juoduosius ir baltuosius serbentus, bedruskūs — krūmuose visko pilna.” (Elekšis J. Aš mačiau. — Vilnius, 1995. — P. 12—17).

Pas gerus ūkininkus piemenauti buvo geriau. Jie į pūdymus pasisėdavo vikių ir šerdavo gyvulius iš ryto ir per pietus. Piemenukui nereikėdavo anksti keltis, ilgesnė būdavo pietų pertrauka, sekmadienis — poilsio diena. Piemenys tarnaudavo nuo šv. Kalėdų iki Visų Šventųjų.

Nuo penkiolikos metų piemenėliai tapdavo pusmergėmis, pusvaikiais. Jie jau dirbdavo lauko darbus.

Ūkininkai, kurie turėjo daugiau kaip 15 ha žemės, samdė bernus ir mergas (nuo 20 metų) ūkio darbams dirbti. Su jais buvo suderama metams, retesniais atvejais per savaitę 2—3 dienoms. Tarnaudavo iki šv. Kalėdų, po to 2 savaites iki Trijų karalių atostogaudavo. A. Smetonos valdymo laikais berno atlyginimas buvo 250—350 litų, mergos — 180—250 litų. Pagal susitarimą buvo atsiskaitoma ir grūdais, ir kt. Atlyginimas buvo mokamas per šv. Kalėdas.

Pagrindiniai bernų darbai buvo mėšlavežis, arimas, sėja, šienapjūtė, rugiapjūtė, griovių kasimas, miško kirtimas ir kiti. Mergų darbai buvo gyvulių priežiūra, namų apyvokos darbai, o vasarą ir lauko darbai: rugių rinkimas, šieno grėbimas, linų rovimas, vežimų krovimas ir kiti.

Be gyvulininkystės ir augalininkystės gyventojai vertėsi ir amatais. Oficialūs šaltiniai teigia, kad Užlieknėje nebuvo nei smuklės, nei krautuvės. Prie bažnyčių klebonai dažnai turėdavo ir smukles, todėl legendoje apie Šventupį, matyt, ne iš piršto laužti pasakojimai apie žydo karčiamą ir kalvį Randį. Prieš karą Užlieknėje parduotuvės yra buvusios S. Virkučio, P. Barvydžio namuose, špitolėje.

Paventės kaime žydė Leibienė turėjo krautuvę. Vladislovas Martinkus iš Paventės Medžialenkėje buvo įsteigęs parduotuvę, bet ji greitai bankrutavo. Lėlaičių žydas Burukas (Leibienės brolis) augino agurkus ir turėjo nedidelę plytinę. Vėliau šie žydai išsikėlė gyventi kitur ir apie jų likimus nieko nėra žinoma.

Lėlaičiuose Antanas Silkinis turėjo vandens malūną, pirktą iš žydo. Malūnas — tai kelių kaimų centras. Visi suvažiuoja malti grūdų, čia gali sužinoti paskutines naujienas, pasitarti įvairiais klausimais. Dideliame kambaryje sukasi dvejose girmos — vienos mala, kitos pikliavoja. Apačioje, rūsyje, sukasi įvairiausi krumpliaračiai, byra miltai. Ant aukšto lekia didžiuliai velenai, dūzgia dinamos. Sukant didžiulį ratą, ant jo velenų vyniojasi grandinė ir kelia tiesiai iš ūkininko vežimo maišus. Maišai patys atidaro dureles, kurios po to su trenksmu vėl užsidaro, ir jie nusileidžia ant tų pačių durelių. Dabar belieka atrišti maišus ir supilti grūdus į girnų žiotis. Taigi, grūdas, kol sumalamas, pabūna net trijuose aukštuose. Ignas Elekšis buvo malūno mašinieriumi, vėliau tapo malūnininku, o galiausiai vedė jaunutę malūnininko dukrą. Bet jis negalėjo likti be kompanijos. Greitai išmoko daryti alų, įsirengė dirbtuvę, todėl čia nuolat būriavosi žmonės. Net ir malūnui sudegus, žmonių skruzdėlynas čia nesumažėjo.

Meinorių kaimo gyventojas Juozas Anužis buvo žinomo Pauliankos malūno mašinieriumi. Tarpukario Užlieknėje ir kituose kaimuose malūnų nebuvo.

Kai kurie kaimai turėjo savo kalvius: Užlieknė — Feliksą Perminą, Praną Barvydį ir Leoną Miliešką; Medžialenkė — Antaną Butkų; Meinoriai — Povilą Pakalniškį; Lėlaičiai — Albiną Virkutį.

Geriausi statybininkai Medžialenkėje buvo Pranas Garalis ir jo sūnus A. Garalis, Meinoriuose — Nikodemas Butkus, Užlieknėje — Antanas Dargis. Jie statė namus, tvartus, daržines ir kitus pastatus. P. Garaliui vadovaujant, į kitą vietą buvo perkelta Užlieknės bažnyčia. Užlieknėškis Jonas Petrošius ir paventiškis Jonas Barauskas mokėjo gaminti baldus. Medžialenkėškiai Antanas Pundzius, Antanas Kazlauskas, Tadas Sidabras, meinoriškis Jonas Kubilynas dirbdavo vežimus, kubilus, langų rėmus ir kitus staliaus darbus.

Feliksas Beinoravičius iš Meinorių buvo bitininkas ir valtininkas. Jis plukdydavo žmones per Ventą.

Užlieknė turėjo savo batsiuvį (šiaučių) Antaną Antanavičių. Medžialenkėje gyveno batsiuovys ir šventinių pakinktų dirbėjas (rimorius) Albinas Šarkis. Jis batus siuvo tik moterims. Klumpių gaminti atvykdavo meistrai iš kitų apylinkių.

Siuvėjų (kriaučių) buvo visuose apylinkės kaimuose: Medžialenkėje — Pranas Andriuška, Povilas Šlaustas, Monika Mazaveckaitė; Meinoriuose — Juozas Pranauskis; Lėlaičiuose — Kazimieras Gelžinis; Paventėje — Memytė, Vladislovas Martinkus, Užlieknėje — Antanas Velcas.

Gerų audėjų irgi buvo nemažai — tai seserys Petronėlė ir Bronė Milieškaitės iš Užlieknės, Ona Tenytė iš Paventės, Monika Mazaveckienė iš Medžialenkės. Adolfina Baltutytė-Tarvydienė, kilusi iš Meinorių, ir šiandien žinoma kaip liaudies tautodailininkė. Ta pati Adolfina ir Monika buvo geros šeimininkės (gaspadinės). Veterinarijos gydytojas užliekniškis Antanas Montvydas gydė visų aplinkinių kaimų gyventojų gyvulius.

Sunkiausias buvo ubago, elgetos gyvenimas. Su ubagais mažai kas kalbėdavo, gavai išmaldos — ir keliauk, todėl niekas ir nepažinojo. Įdomūs ubagai buvo Jonauskai. Juos visi žinojo todėl, kad gyveno čia pat Vieکشniuose. Jonauskas dirbo šaukštus, grojo armonika. Pirmu balsu traukdavo Jonauskas, o žmona — pritardavo. Pasitaikydavo ir padykusių ubagų. Žmonės prisibijodavo ir visokiausių plėšikų (razbaininkų). Žemaitijoje buvo pagarsėję Riškus, Balsys, Kazlauskas.

Užlieknės kolūkis

1948 m. gruodžio mėn., baigę laukų darbus, valstiečiai buvo pradėti organizuoti į kolūkius pagal gyvenamąsias vietas. Pagrindiniai organizatoriai — buvusio Vieکشnių valsčiaus zootechnikas Antanas Martinkus, apylinkės pirmininkas Kostas Juška ir skaityklos vedėjas Algirdas Valančius. 1948 m. gruodžio 9 d. Medžialenkės kaime pas valstietį Juozą Virkutį įvyko pirmasis valstiečių steigiamasis susirinkimas, kuriame nutarta organizuoti kolūkį, kurį pavadino „Stalino keliu“. Tame susirinkime buvo priimti žemės ūkio artelės įstatai, pagal kuriuos buvo nacionalizuotos pagrindinės gamybos priemonės ir pastatai: didesni tvartai, gyvuliai, daržinės. Buvo suvisuomeninta 220 arklių, 117 plūgų, 105 arklinės akėčios (drapakai), 5 arkliniai grėbliai. Buvusioje Užlieknės apylinkėje įsikūrė 4 kolūkiai:

- „Stalino keliu“ — 1948 m. gruodžio 9 d.
- „Marytės Melnikaitės“ — 1948 m. gruodžio 13 d.
- „Komunizmo keliu“ — 1948 m. gruodžio 13 d.
- „Tiesos keliu“ — 1948 m. gruodžio 14 d.

Pirmieji kolūkiečiai buvo: Feliksas Šimkus, Antanas Kristutis, Jonas Demulis, Stasys Milieška, Pranas Levickas, Juozas Gudinas, Petras Banys, Feliksas Beinoravičius, Antanas Valtas, Antanas Dargis, Pranas Pocevičius ir kiti. Daugelį stojančiųjų į kolūkius veikė Sibiro baimė. Pirmieji pirmininkai buvo:

- „Stalino keliu“ — Antanas Valtas,
- „Marytės Melnikaitės“ — Pranas Švažas,
- „Komunizmo keliu“ — Feliksas Beinoravičius,
- „Tiesos keliu“ — Antanas Dargis.

Kolūkius apylinkėje organizuoti padėjo pirmieji komjaunuoliai: Kostas Juška, Bronė Juškaitė, mokytoja Regina Jankauskaitė-Narutavičienė, Alfonsas Gudinas, Vitalijus Švatas, Algirdas Valančius; pirmieji komunistai: Pranas Levickas, Ona Galminienė, Juozas ir Emilija Gudinai. Kolūkiui buvo skiriami kreditai gyvuliams, paukščiams, inventoriui įsigyti.

1949 m., pradėdant pirmąją pavasario sėją, buvo sudaryta sutartis su Tirkšlių MTS pavasariniams laukų darbams atlikti. Taip pirmą sykį Užlieknėje pradėta naudoti technika laukams įdirbti. Pirmieji mechanizatoriai buvo traktorininkai A. Mažonas ir Gelžinis.

Subrendus pirmam derliui, visų keturių kolūkių kolūkiečiai pirmiausia atsiskaitė su valstybe. Užbaigę rudens darbus, suvedė metų rezultatus ir paskirstė pirmąsias pajamas už darbadienius. Vidutiniškai tais metais, buvo išduota už darbadienį tokie kiekiai žemės produktų: 4 kg grūdų, 2 kg dobilų, 4 kg šiaudų, 3 kg šieno. Tokios šeimos kaip J. Galmino, J. Demulio, A. Vaičiaus, J. Barausko, A. Demulio gavo po 2—3 tonas grūdų už darbadienius. Cukrinių runkelių grandininkas Jonas Kerys, grandininkė Ieva Antanavičienė ir augintojas Martynas Buknys už išaugintą gausų cukrinių runkelių derlių 1949 m. „Stalino keliu“ kolūkyje, 1950 m. TSRS Aukščiausios Tarybos Prezidiumo įsaku buvo apdovanoti medaliais už šaunų darbą.

1950 m. rugpjūčio pradžioje kolūkiečiai, pasitarę visuotiniuose susirinkimuose, ir 1950 m. rugpjūčio 13 d. susirinkę į jungtinį steigiamąjį susirinkimą, nutarė susijungti į vieną stambų kolūkį, kurį pavadino „Stalino keliu“. Stambaus kolūkio pirmininku išrinktas Antanas Valtas. Bendras žemės plotas 3100 ha. Kolūkyje sudaryta 12 žmonių statybininkų brigada.

Vėliau kolūkių imta vadinti Užlieknės kolūkiu. Tokiam stambiam kolūkiui vadovauti buvo ypač sunku. Dar prieš susikūrimą kai kam sveikas protas sakė, kad pražūtinga prie Užlieknės prijungti dar kelis kolūkius. Juk toks sustambintas kolūkis apims daugiau kaip trisdešimt kvadratinį kilometrų plotą. Vietos sąlygomis sunku pereiti prie didelių masyvu, neįmanoma panaudoti techniką. Tais metais kolūkis dar mažai turėjo mašinų, dauguma darbų buvo atliekama rankiniu būdu.

1951-ieji metai buvo ypač nepalankūs derliui nuimti — buvo labai lietingas ruduo. Iš pasėtų 780 ha rankomis buvo nuimtas derlius nuo 353 ha. Kolūkio pirmininkui A. Valtui nepaklusus rajono partijos komiteto vadovų įsakymui įvykdyti grūdų valstybinių prievolių planą (visi kolūkiečiai buvo organizuoti derliui nuimti), rajono partijos komiteto pasiūlymu visuotinis kolūkiečių susirinkimas A. Valtą atleido iš kolūkio pirmininko pareigų. Visuotinis narių susirinkimas išrinko ir patvirtino kolūkio pirmininku Tada Švažą.

Kolūkio pirmininkai keitėsi dažnai. 1953 m. vasario mėnesį pirmininku išrinktas MTS agronomas Stasys Narutavičius, o gruodžio mėnesį atleistas. Nuo 1953 m. gruodžio mėn. nauju kolūkio pirmininku buvo išrinktas LKP Mažeikių rajono komiteto antrasis sekretorius Dionyzas Samoilovas, kuris dirbo pirmininku iki 1954 m. vasario mėn. 10 d. Nuo tada pirmininku dirbo buvęs Mažeikių rajkoopsąjungos valdytojas Domas Šiaulyš. Jis dirbo iki 1958 m. vasario 10 d. Nuo šios dienos kolūkio pirmininku išrinktas Jonas Mockus, kuris šias pareigas ėjo iki 1964 m. vasario 6 d. Dėl dažno kolūkio pirmininkų keitimosi kolūkis ekonomiškai buvo silpnas ir LTSR LKP CK nutarimu buvo įtrauktas į atsiliekančių kolūkių sąrašą. Trūkumai kolūkyje daugiausia susidarė dėl kai kurių Stalino asmenybės kulto laikotarpio klaidų. 1953 m. rugsėjo mėn. įvyko TSKP CK plenumas, po kurio buvo padidintos žemės ūkio produktų kainos, panaikintos valstybinės prievolės ir nustatyti kolūkiams vieningi supirkimo planai. Po šio plenumo kolūkis pasiekė kai kurių laimėjimų.

1950 m. kolūkio nedalomieji fondai (planingai sudaromi tikslinės paskirties materialiniai ir piniginiai ištekliai) sudarė 37218 rub., 1964 m. — jau 538000 rub. 1950 m. buvo įsigyta pagrindinių priemonių už 300 rub., 1964 m. už 35000 rub. Kolūkis naudojo 6 vikšriniais ir 7 ratiniais traktoriais. Gabių mechanizatorių Stasio Kriaučiūno, Juozo Kubilyno, Prano Viliaus dėka visiškai mechanizuotas kukurūzų auginimas. 1965 m. mechanizuotai nuimamas ir grūdinių kultūrų derlius — kolūkis įsigijo du kombainus SKP-4. Mechanizuojami buvo ir kiti darbai. 1953—1955 m. kolūkyje buvo pastatyta tipinė 150 vietų karvidė ir 150 vietų kiaulidė. Kolūkiečiai kėlėsi į naują gyvenvietę. Pirmieji persikėlė P. Levickas, J. Gudinas, A. Montvydas ir kiti.

Svarbus įvykis kolūkyje buvo 1963 m., kai buvo įvestas valstybinis elektros tinklas. Kaime sužibo elektra. Buvo elektrifikuotos šešios laukininkystės brigados. Didėjant darbo našumui, išaugo kolūkiečių atlyginimas. 1950 m. už vieną darbadienį buvo mokama po 0,01 rub., o 1964 m. — po 0,77 rub., neskaičiuojant atlyginimo natūra. 1965 m. Užlieknės kolūkyje buvo 32 motociklai. Keli kolūkiečiai tais pačiais metais jau turėjo lengvasias mašinas. 1965 m. vasario 6 d. kolūkio pirmininku išrinktas jaunas, energingas žmogus — Antanas Zavadskas. Jis baigęs Žemės ūkio akademiją, kolūkyje priimtas kandidatu į TSKP narius, energingai ėmė taisyti kolūkyje esamus trūkumus. Per trumpą laiką sustiprino darbo drausmę, rūpinosi kolūkio fermų švara, aplinkos tvarkymu, keliais, kolūkiečių buitimi ir kultūra. Užlieknės kolūkis, naudodamasis vyriausybės parama, suteikiama kaip atsiliekančiam ūkiui, didino gamybą ir mažino produkcijos savikainą. Padidėjus derlingumui, buvo pastatytas 600 t. talpos sandėlis, vėliau 400 t. talpos priestatas, įrengtos mechanizuotos dirbtuvės.

1965 m. Užlieknės aštuonmetė mokykla gauna naują, puikų dviejų aukštų pastatą gyvenvietės centre. Pastatyta nauja parduotuvė, pirtis, daug namų kolūkiečiams bei kitų ūkinių ir gamybinių pastatų. 1974 m. pastatyta valgykla. Statybininkų brigadai vadovauja Aleksas Šlaustas. Šakinį valdymą rajone pirmasis įvedė Mačiulaitis „Jaunosios gvardijos“ kolūkyje, antrasis — Zavadskas — Užlieknės kolūkyje. 1960 m. Zavadskas atliko praktiką Krasnodaro krašto sodininkystės tarybiniame ūkyje „Krasnoje“. Ten šakinis valdymas turėjo senas tradicijas. Tuo pavyzdžiu pasekė ir Užlieknės kolūkis. Taip atsirado keturi padaliniai: laukininkystės, gyvulininkystės, mechanizacijos ir statybos.

Kolūkyje 8-jo penkmečio metais (1966—1970) buvo didelis dėmesys kreipiamas į laukų derlingumo kėlimą, racionaliai imta naudoti mineralines ir organines trąšas, plačiai melioruojamos žemės, gerinama sėklininkystė, tobulinama pasėlių struktūra, įvedamos teisingos sėjomainos. Grūdinių kultūrų derlingumas per penkmetį padidėjo nuo 12 cnt. iki 23 cnt. iš hektaro. Bendras grūdų derlius 1970 m. sudarė 11183 cnt. Kolūkis per penkmetį įsigijo šių mašinų: grūdų kombainų — 6, vikšrinių traktorių — 5, ratinių traktorių — 3, automašinų — 4, bulvių kasamųjų — 2, linarovių — 2, linų kombainų — 1, bulvių sodinamųjų — 3, bulvių kombainų — 1, ekskavatorių — 1. Specializuotas transportas patikimas darbšties ir sąžiningiems žmonėms. Tokie yra traktorininkai Gaurylius, Mikalauskas, Švažas. Geriausiai vairuotojo pareigas atlieka Richardas Brazauskas. Transportas laikomas ir remontuojamas mechaninėse dirbtuvėse.

Bulvių ir šakniavaisių derliui nuimti organizuojamos visuotinės kolūkiečių talkos, komjaunuolių šeštadieninės talkos. Jose dalyvauja ir Užlieknės aštuonmetės mokyklos mokytojai bei mokiniai. 1970 m. bulvių prikasta 4450 cnt.

Gerų rezultatų per penkmetį kolūkis pasiekė gyvulininkystėje. Kad būtų visiškai aprūpinami gyvuliai reikalingais pašarais, buvo stengiamasi sustiprinti pašarų bazę gaminant daugiau šieno, siloso, auginant šakniavaisius. Pasiektas aukštas tuo metu pieno ir mėsos gamybos lygis 100 ha žemės ūkio naudmenų.

Žemės ūkio naudmenos — žemės sklypai, naudojami žemės ūkio produkcijai gaminti. 1965 m. pieno 100 ha žemės ūkio naudmenų buvo primelžta 191,8 cnt., o 1970 m. — 307,7 cnt. Išaugo ir mėsos gamyba 100 ha žemės ūkio naudmenų: 1965 m. pagaminta 50,5 cnt. mėsos, 1970 m. — 101,6 cnt.

Stiprėjant ūkio ekonomikai, pakilo gyventojų materialinis ir buitinis gyvenimo lygis, padidėjo kolūkio piniginės pajamos, išaugo ir kolūkiečių vidutinis atlyginimas už darbo dieną nuo 1,84 rub. 1965 m. iki 4,74 rub. 1970 m.

1970 m. gražiai buvo paminėtas kolūkio dvidešimtmetis.

Laikotarpis nuo 1971 m. iki 1980 m. mažai tėra aprašytas, tačiau, sprendžiant iš rodiklių suvestinės lentelės, visi skaičiai per dešimtį metų pastebimai padidėjo, kolūkio ekonomika stiprėjo.

1981 m. statybose dirbo 14 žmonių. Albertas Kubilynas — socialistinio lenktyniavimo nugalėtojas. Antroji ir trečioji vietos atiteko Antanui Vaičiui ir Ignui Rimkui. Geriausi mechanizatoriai Juozas Kubilynas, Gintautas Raustys, Stanislovas Demulis, Ignas Elekšis, Vytautas Kvasys, Jonas Milieška. Pastarasis vienas pasėjo 300 ha žiemkenčių. Geriausi vairuotojai: Algirdas Balys, Juozas Vaitkus, Jonas Končius. Geriausi laukininkystės darbininkai: Stanislava Balvočienė, Zita Švažienė, Aldona Beržanskienė. Ūkio bityne sėkmingai darbavosi Irena ir Juozas Gerikos.

1981 m. kolūkis įvykdė beveik visus žemės ūkio produkcijos pardavimo valstybei planus (pieno, mėsos, grūdų, šieno, žolės miltų ir medaus). Tik linų parduota pusė numatyto plano. 1981 m. Užlieknėje pastatytas bendrabutis-stovykla „Vasara“, kurioje kiekvieną vasarą gyveno ir dirbo Mažeikių 3-iosios vidurinės mokyklos moksleiviai. Ši stovykla buvo viena geriausių tarp tokio tipo stovyklų, daug metų patekdavusi į geriausių darbo ir poilsio stovyklų dešimtuką.

1982 m. geriausių gamybos rezultatų pasiekė Užlieknės fermos kolektyvas. Daugiausia primelžė Cecilija Montvydienė (po 4677 kg iš karvės), Adelė Žilinskienė (po 4649 kg), Eugenija Šemetienė (po 4637 kg). Kolūkis didžiuojasi pirmos klasės veisline žalujų ferma, o melžėjos apdovanotos vyriausybiniais apdovanojimais: C. Montvydienė — Spalio revoliucijos ir Darbo raudonosios vėliavos, E. Šemetienė — Garbės ženklo, A. Žilinskienė — Darbo raudonosios vėliavos ordinu. Augustinas Monstvilas — 1982 m. geriausias rajono kombainininkas.

Už 1983 m. rezultatus ūkio melžėjos gavo apdovanojimus iš Maskvos liaudies ūkio pasiekimų parodos. Adelė Žilinskienė buvo apdovanota aukso medaliu, Eugenija Šemetienė pelnė sidabro medalį, o Irenai Vaitkuienei ir Jadvygai Lenkauskienei įteikti bronzos medaliai. Antanas Beržinskis 1983 m. tapo geriausiu rajono kombainininku. Jis kombainu SK-5 nuėmė derlių nuo 616 sutartinių hektarų. Antanas Valtas garsėjo kaip rūpestingas grūdų sandėlio šeimininkas ir racionalizatorius. Mechanizatorius Pranas Valantis vienas nurovė 108 ha linų.

„Kalba kolūkio radijas”, — šie žodžiai nuskambėjo Užlieknės kolūkiečių namuose 1983-ųjų liepą. Vakarinės radijo laidos — tai praėjusios dienos darbų įvertinimas. Vėliau radijas kažkodėl nutilo.

Apie 1983 m. buvo užbaigta perkelti gyventojus iš vienkiemių į Užlieknės gyvenvietę. Nebeliko namų be elektros. Medžialenkėje pastatyta 220 vietų veršidė, pradėtas statyti 50 vietų vaikų lopšelis-darželis. Kaimo aplinka rūpinosi landšaftininkas Romualdas Misius. Geru žodžiu minimi tekintojai Alfonsas Pakamanis ir Antanas Montvydas, kalvis Valerijonas Znuotas, elektrikai Petras Liekis ir Jonas Barauskas, statybininkai Ignas Rimkus, Aleksas Šlaustas, Zigmas Končius, Antanas Žiulpa. 1984 m. Užlieknės kolūkio valdybos pirmininke išrinkta Zinaida Zarankienė.

Ūkyje yra 2043 ha naudmenų, kurių 1341 ha — ariama žemė. Joje 48,9% sudaro javai. Įrengta 60 ha kultūrinių ganyklų. Bendras derlius iš viso 2230,4 t. kolūkio istorijoje toks derlius gautas pirmą kartą. Realizuota produkcijos už 1 860 032 rub. ir gauta 296 714 rub. pelno (turi būti 30%). Kolūkyje buvo 300 kiaulių. Parduota valstybei — 308 t. mėsos.

Iš 1100 respublikos kolūkių Užlieknė pagal pieno išmilžius iš karvės buvo ketvirtoje vietoje. Valstybei parduota 1377,9 t., primelžta 1354,3 t. pieno. Dvylika melžėjų primelžė daugiau kaip 4000 kg pieno iš karvės. Irena Vaitkuvienė primelžė po 5616 kg, Adelė Žilinskienė — 5571 kg, Vanda Milieškienė — 5463 kg iš kiekvienos karvės. Irenai Vaitkuvieni už gerus rezultatus buvo suteikta galimybė nemokamai pailsėti Čekoslovakijoje.

1984 m. kolūkyje buvo 263 dirbantieji. Laukininkystėje dirbo 74, gyvulininkystėje — 43 (18 iš jų I ir II klasės gyvulininkystės meistrai), mechanizacijoje — 49, statybose — 35, remonto dirbtuvėse — 6, sargyboje — 8, valgykloje ir vaikų darželyje — 5, valdymo sistemoje — 43 žmonės.

Užlieknės kolūkis įvykdė visus vienuoliktojo penkmečio (1981—1985 m.) gamybos bei produkcijos pardavimo valstybei planus. Gerai padirbėta ir 1985 m. Sustiprėjo ūkio finansinė būklė: gauta 345 tūkstančiai rublių pelno, 82 tūkstančiais sumažėjo trumpalaikių įsiskolinimų Valstybiniam bankui, ūkio rentabilumas sudarė 21,2 procento. Visi šie rodikliai geresni nei 1984 m. Užlieknėškiai didžiuojasi dideliais primilžiais. Vidutiniškai iš karvės gauta po 5103 kg pieno. Labiausiai pasižymėjo šios melžėjos: Vanda Milieškienė primelžė 5591 kg iš karvės, Irena Vaitkuvienė — 5486 kg, Adelė Žilinskienė — 5184 kg.

Vanda Milieškienė tais metais buvo geriausia rajono melžėja ir tapo rajono „Penkiatekstantininkų klubo” prezidentė. Į šį klubą priimtose devynios (iš dvylikos) ūkio melžėjos.

Deja, nemaža rodiklių kėlė nerimą. Palyginus su ankstesniais metais, sumažėjo visi gyvulių paros priesvoriai. Prastai prižiūrimos telyčios, iš pirmaveršių gauti primilžiai mažesni nei 230 kg. Aukšta produkcijos savikaina. Tik 15 tūkst. rublių tegauta iš daugiamečių žolių sėklininkystės. Anksčiau ši tradicinė ūkio šaka duodavusi iki 300 tūkst. rublių pelno. Iš hektaro prikulta po 24 cent. grūdų — beveik dešimčia centnerių mažiau negu 1984 m. Ne pelną, bet nuostolius atnešė linininkystė. Nepaisant minėtųjų blogybių, nusipelnusių kolūkiečių juostomis buvo padabinti veteranai Pranciškus Martinkus ir Antanas Valtas. Apdovanojimus gavo ir automašinos vairuotojas Vidmantas Maleras, mechanizatoriai Stasys Demulis, Valdemaras Ažuolas, Algis Vaičius ir kiti.

1985 m. duomenimis kolūkio bendras plotas — 3053 ha ariamos žemės. Užlieknės centrinė gyvenvietė yra 40 ha ploto. Gyvenvietėje yra artezinis šulinys, kuris duoda 7,5 m³ vandens per valandą.

Kolūkis turi gyvulių fermas Užlieknės, Medžialenkės ir Lėlaičių kaimuose, kurios yra iš dalies mechanizuotos. Medžialenkėje 1983 m. pastatyta 220 vietų veršidė. Fermose auginami galvijai ir kiaulės. Karvės vienos veislės — Lietuvos žaliosios, kiaulės dviejų veislių — Lietuvos baltosios ir Landrasų hibridai.

Už 300 m. nuo centrinės gyvenvietės yra 3 ha ploto technikos kiemas. Pastatyti septyni garažai importinei technikai laikyti. Kolūkyje taip pat yra vaismedžių sodas.

1986 m. grūdų derlius buvo 1907 t., bulvių 360 t., linų 34 t. Primelžta pieno 1766 t., parduota valstybei 1800,4 t., pagaminta mėsos 288 t., parduota valstybei 351,4 t. Įsiskolinimas valstybiniam bankui pagal trumpalaikes paskolas — 440 tūkst. rub., pagal ilgalaikes paskolas —

479 tūkst., bendrosios produkcijos gamyba už 1722 tūkst. rub., bendrosios pajamos — 935 tūkst. rub., grynosios pajamos — 426 tūkst., rub., ūkio rentabilumas — 27,314%.

1986 m. už aplaidumą darbe, specialistų darbo kontrolės neužtikrinimą, piktnaudžiavimą kolūkio valdybos pirmininkei Z. Zarankienei pareikštas griežtas papeikimas ir skirta pinigine bauda. Nubausti kiti ūkiui vadovavę darbuotojai. Buvo nustatyta nemaža ūkio specialistų darbo trūkumų, aplaidumo, netvarkos. Priešingai negu minėtieji žmonės, Vytautas Šakys tais metais buvo darbščiausias kolūkio mechanizatorius.

Iki 1987 m. ūkyje vyriausiu ekonomistu dirbo Zigmas Vilimas, kuris diegė pažangius gamybos būdus, kėlė ūkio ekonomiką.

1986 m. ūkyje įsteigta savanorių gaisrininkų draugija (pirm. Z. Lopetaitienė), tačiau jau 1987 m. kolūkyje nustatyta rimtų priešgaisrinės apsaugos trūkumų.

1987 m. kolūkio bendras grūdų derlius buvo 2563 t., bulvių — 250 t., linų — 45 t. Įsiskolinimas valstybiniam bankui pagal trumpalaikes paskolas — 758 tūkst. rub., pagal ilgalaikes paskolas — 1144 tūkst. rub. Bendrosios produkcijos gamyba — už 1707 tūkst. rub., bendrosios pajamos — 842 tūkst. rub., grynosios pajamos — 277 tūkst. rub., ūkio rentabilumas — 14%. Primelžta 1774 t. pieno, parduota valstybei — 1811,6 t., pagaminta 323 t. mėsos, parduota valstybei — 359,9 t. Ūkio finansinė-ekonominė būklė blogėjo.

Vidutinė metinė fondų vertė (tūkst. rub.)	1986	1987
Pagrindinių fondų	4838	5389
Negamybinių fondų	1280	1280

Iki 1987 m. kolūkyje buvo pastatyti šiuolaikiniai statiniai gyvulininkystei: 500 vietų kiaulidė, 412 vietų karvių kompleksas, 200 vietų kiaulių vasaros stovykla, stacionarinė melžimo aikštelė, pieno surinkimo punktas. 1987 m. baigta karvidžių komplekso rekonstrukcija, kainavusi daugiau kaip vieną milijoną rublių. Čia išplėsta (iki 456 vietų) karvidė, šalia jos — naujas pagalbinių patalpų blokas. Senųjų karvidžių vietoje įrengtos veršiavimosi patalpos. Šalia pastatyta penkių tūkstančių tonų talpos mechanizuota mėšlidė, valymo įrenginiai ir kiti objektai. Statomi nauji gyvenamieji namai ir rekonstruojami seni pastatai.

Užlieknės kolūkio statybos padalinyje, kuriam vadovauja sumanus inžinierius Stasys Šapas — 35 statybininkai. Jie sudaro penkias statybos ir remonto brigadas. Stalius Albertas Kubilynas, santechnikas Alfonsas Končius — nepakeičiami prie statybų.

1988 m. kolūkio bendrosios pajamos sudarė 864 tūkst. rub., grynosios pajamos 302 tūkst. rub., įsiskolinimas valstybiniam bankui pagal trumpalaikes paskolas — 752 tūkst. rub., pagal ilgalaikes paskolas — 1420 tūkst. rub., ūkio rentabilumas siekia — 14,3%. Bendras grūdų derlius — 1742 t., bulvių — 168 t., linų sėmenų — 37 t., linų pluošto — 40 t., pašarinių šakniavaisių — 1250 t.

Pelningiausia kolūkiui, kaip ir ankstesniais metais, buvo gyvulininkystė. Vien iš pieno buvo gauta 223 tūkst. rub. realizacijos pelno. Iš viso iš gyvulininkystės gauta 367 tūkst. rub. pelno, o iš augalininkystės — 83 tūkst. rub. nuostolio. Iš viso už produkcijos realizaciją gauta 386 tūkst. rub. pelno. Kolūkiui brangiai kainuoja vaikų darželio, butų ūkio, socialinių buitinių objektų išlaikymas. Per metus iš vaikų darželio, butų ūkio, pirties gauta 11 tūkst. rub. pajamų, tačiau išlaidos sudarė 95 tūkst. rub. Ilgalaikiai kreditai buvo imti statybos ir technikos įsigijimo išlaidoms dengti.

1989 m. kolūkio bendras plotas buvo 3087 ha, žemės ūkio naudmenos — 2062 ha, ariama žemė — 1348 ha.

1989 m. vasario 1 d. visuotiniame ataskaitiniame rinkiminiame kolūkiečių susirinkime kolūkio pirmininkė Zinaida Zarankienė Sajūdžio iniciatyva buvo pašalinta iš kolūkio ir iš kolūkio valdybos pirmininkės pareigų. Per penkerius metus Z. Zarankienė visai sužlugdė ūkį. Rastas 47 tūkst. rub. trūkumas iš pagalbinių verslų, 86 tūkst. rub. dėl įvairių machinacijų. Ūkio įsiskolinimas valstybiniam bankui viršija 2 milijonus 300 tūkstančių rublių: pagal ilgalaikes paskolas — 1 mln. 612 tūkst. rub., pagal trumpalaikes paskolas — 733 tūkst. 530 rub.

Užlieknės kolūkio pirmininku išrinktas Severinas Šemeta, gimęs 1947 m., TSKP narys, baigęs Lietuvos žemės ūkio akademiją ir įsigijęs inžinieriaus-mechaniko specialybę. S. Šemeta

pastaruoju metu dirbo kolūkio pirmininko pavaduotoju politiniam-masiniam darbui. Po metų dėl pablogėjusios sveikatos šių pareigų atsisakė.

1990 m. Užlieknės kolūkio bendras plotas buvo 2993,5 ha, žemės ūkio naudmenos — 2053,4 ha, ariama žemė — 1429,5 ha, miškai — 570,9 ha.

Pieno primelžta 1471,7 t., parduota valstybei 1860,9 t. Mėsos parduota 375 t. Už bendrąją žemės ūkio produkciją gauta 1828 tūkst. rub.: iš augalininkystės — 583 tūkst. rub., iš gyvulininkystės — 1245 tūkst. rub. Parduota 746 t. augalininkystės produkcijos.

Kolūkio rodiklių suvestinė lentelė

Metai	Primelžta pieno iš 1 karvės, kg.	Primelžta pieno iš viso, tonomis	Pagaminta mėsos iš viso, tonomis	Iš to skaičiaus kiaulienos, tonomis	Gauta piniginių pajamų, tūkst. rub.	Įsigyta technikos, tūkst. rub.
1950	1364	87	9,6	1,4	23,4	0,3
1952	928	62	8,8	1,2	12,7	0,9
1953	1205	89	138	3,9	14,6	—
1954	1090	904	7,1	1	33,6	0,5
1955	990	85,2	14,2	13	28,2	1,7
1956	1008	105,4	28	8,2	38,5	0,8
1957	1008	222,7	19,6	11,7	40,7	0,5
1958	1167	158	47,6	23,6	50,6	14,7
1959	1979	270	88,3	37,9	88,1	5,3
1960	1820	304	1,04	43	109	5,5
1961	1340	253	73,5	29,7	101	0,6
1962	1060	212	73,1	17,1	96,9	9
1963	1234	295	85,5	27,5	13,4	10,9
1964	1618	322	120,8	40,5	175,7	35,1
1965	2072	412	107,1	46,3	239,4	4,1
1966	2236	423	116	51	317,3	22
1967	2742	548	135	72	421,5	29
1968	2815	563	168	83	517,4	36
1969	3305	571	183	92	623,5	28
1970	3608	577	191,2	97	656,017	27
1971	3194	530	214	89	787,4	42
1972	3363	612	201	90	774,3	46
1973	3303	649	173	83	779,3	69
1974	3348	696	246	66	918,5	59
1975	3502	830	224	82	1051,1	66
1976	4034	996	217	—	1180,0	79
1977	4154	1034	237	—	1228,9	60
1978	4028	1035	244	—	1211,1	100
1979	3885	1057	244	—	1222,0	81
1980	3749	997	228	—	1150,9	77
1981	3817	1000	217	—	1135,2	140
1982	4270	?	?	?	?	?
1983	4847	?	?	?	1739,5	?
1984	5085	?	?	?	1860,0	?
1985	5103	?	?	?	?	?
1986	5026	1766	288	?	2040	?
1987	4615	1774	323	?	2280	?

Grūdinių kultūrų derlingumas

Metai	Cnt/ha
1950	6
1951	4,6
1953	2,8
1954	2,9
1955	3,5
1956	4,1
1957	5,5
1958	5,3
1959	7,6
1960	5,8
1961	5,8
1962	5,6
1963	5,5
1964	7,6
1965	16,2
1966	17,3
1967	18,1
1968	20,7
1969	19,6
1970	23
1971	25,6
1972	20,6
1973	16,1
1974	17,9
1975	15
1976	25,1
1977	30,6
1978	20,6
1979	15,1
1980	12
1981	10,1
1984	34
1985	24
1986	27,5
1987	38,4
1988	27,9
1990	36,8
1991	32,1

Kitų kultūrų derlingumas cnt/ha

	1973	1981	1984	1986	1987	1988
Bulvių	?	101	145	200	202	112
Linų pluošto	1,8	1,5	?	4,2	5,4	?

Kolūkie gyvulių skaičius

	1966/70	1980	1981	1986	1987	1990	1991
Galvijų	270	832	900	1168	1260	1283	1296
Kiaulių	?	?	?	435	514	469	208

Kolūkio technikos skaičius

	1965	1970	1981	1982	1983	1985	1986	1987
Kombainų	2	7	8	10	9	11	?	?
Traktorių	8	16	26	30	28	36	29	38
Automašinių	4	8	?	12	?	23	15	14

Po nepriklausomybės atkūrimo

Užliekniškiai žemės ūkio reformas pradėjo dar kolūkiečiais besivadindami. O naujovių iniciatorius buvo jaunas ūkio agronomas V. Radvilas.

Užlieknės kolūkyje susibūrė du žemės ūkio kultūrų auginimo kooperatyvai. Bent taip juos vadina patys žmonės. Stambesnysis — Domo Kesmino vadovaujamas, išsinuomavo 180 ha žemės. Kitas, susikūręs dar anksčiau V. Radvilo iniciatyva (tuomet dar vyr. agronomo), išsinuomavo 90 ha žemės.

Geru derliumi pradžiugino jų auginamos kultūros. D. Kesmino kooperatyvas prikūlė po 40,5 centnerių miežių iš hektaro. Tokio derlingumo nėra buvę kolūkio istorijoje. Panašiai derėjo ir V. Radvilos kooperatyvo miežiai, o kviečių jis prikūlęs per 50 centnerių iš hektaro. Gausus buvo ir vasarinio rapso derlius.

1991m. kolūkiečių visuotiniame ataskaitiniame susirinkime kolūkio pirmininku išrinktas vyr. agronomas Virginijus Radvilas (dabar „Ingman Vega” prezidentas).

1991m. bendras kolūkio plotas buvo 2989,5 ha, žemės ūkio naudmenos — 1505,9 ha, ariama žemė — 1472,5 ha, miškai — 559 ha. Pagrindinių priemonių ūkyje buvo už 16 238 tūkst. rublių. Gauta 4244 tūkst. rub. pelno: 8319 tūkst. rub. įplaukų, 4075 tūkst. rub. išlaidų. Pagaminta produkcijos už 4690 tūkst. rub. Valstybei parduota 287,2 t mėsos, 1326,3 t pieno. Kolūkyje jau buvo keturi augalininkystės kooperatyvai, septyni ūkininkai. Stipriausi ūkininkai — Irena ir Juozas Gerikos, kiti — tik pradedantys.

1991-ieji metai laikomi oficialia kolūkio iširimo data.

1992 m. Užlieknėje išsijusę dirba matininkai. Atmatuojama žemė norintiems savarankiškai ūkininkauti. Tarp pretendentų labai daug nematytų, iš kitur atvykusių. „Tikriausiai, buvusių žemės savininkų vaikaičiai”, — spėliojo užliekniškiai.

Pamažu kolūkio turtas buvo privatizuotas. Vieni ūkininkai pradėjo ūkininkauti savarankiškai, kiti ėmė burtis į ūkininkų bendrijas. Tokios bendrijos susidarė keturios: D. Kesmino ir V. Žalkausko vadovaujamos auginamos žemės ūkio kultūras, A. Montvydo — teikė technines paslaugas, B. Čirvinsko — teikė grūdų sandėliavimo paslaugas. Per dešimtį metų visos bendrovės iširo. Ilgiausiai išsilaikė B. Čirvinsko vadovaujamas kolektyvas.

1999 m. Telšių apskrities viršininko administracijos įsakymu patvirtintas Užlieknės kadastrinis vietovės žemės reformos projektas. Patvirtinus projektą, toliau buvo tikslinama, matuojama žemė, sudaromos bylos nuosavybei atstatyti. Tokiu būdu Užlieknės ūkininkai turi visus reikalingus dokumentus, įrodančius, kad žemė — jų nuosavybė.

Griūvant kolūkiui ir ardantis bendrovėms būta daug nesutarimų, vaidų, pykčio, ypač dalijantis turtą. Panašiai atsitiko ir matuojant žemę savininkams. Žemės dalybos sukiršino daugelį kaimynų, giminaičius pavertė priešais. Laimingi išlipę iš šios balos sausi. Šiandien užliekniškiai verčiasi kaip kas išmano: kas ūkininkauja, kas dirba valdišką darbą ar uždarbiauja, o kas girtauja.

Paveldėtuose, išnuomotose ar pagal Valstiečių ūkio įstatymą gautose žemėse šiandien sėkmingai ūkininkauja Regina ir Algirdas Baliai, Bronė ir Antanas Beržinskiai, Liuda ir Petras Liekiai, Regina Keršienė, Birutė Aleksandravičienė, Nijolė Kateivienė, Antanas ir Stanislava Valtai. Bene didžiausią ūkį turi Zita ir Antanas Juzokai. Jie yra sudarę sutartį dėl nuolatinių konsultacijų su žemės ūkio konsultavimo biuru.

1995 metais „Metų ūkininko” konkurso rajono ture ūkininkų sąjungos narei L. Liekienei komisija pripažino antrąją vietą.

Juozas Gerika inkubatoriuose perino viščiukus. Audronė ir Alius Viliai bei Roma ir Zigmas Pociai Užlieknėje yra atidarę savo parduotuves. Pociai turėjo ir duonos kepyklą, tačiau greit šią veiklą jie nutraukė. Užlieknėje malūną pastatė kolūkis, kuriam iširus, malūną įsigijo užliekniškis Algirdas Intas. Individualiam naudojimui ūkininkai įsigyja nedidelius malūnus.

Po atgimimo žinomas kalvis Algirdas Stankus bandė paversti Užlieknę meninės kalvystės centru. Visą gyvenimą Stankus troško turėti savo kalvę Užlieknės kaime. Tuometinė Mažeikių valdžia žadėjo meistrui padėti, melioracijos valdyba net apsiėmė jam kalvelę pastatyti... Tačiau šias viltis apkarpė prasidėjusios žemės dalybos, privatizacija. Taip Užlieknė neteko kalvio, vienintelio Lietuvoje žinančio Damasko plieno paslaptį. Šiandieninėje Užlieknėje yra vienintelis kalvis — Leonas Mazeliauskas. Jo pėdomis seka ir sūnus Simonas. Jų darbai turi ne tik praktinę paskirtį, bet ir meninę vertę, tai vartai, kryžiai, žvakidės, vėjarodės ir kt.

Staliaus darbus puikiai atlieka Albertas Kubilynas ir Ignas Rimkus. Daugelis pastaraisiais metais pastatytų kryžių yra jų padaryti.

Gaspadinių Užlieknėje buvo ir sovietmečiu (Cecilija Malerienė, Zita Švažienė, Rozalija Žiulpienė, Eufemija Rimkienė) yra ir šiandien (Zita Jucienė, Irena Vaitkuvienė, Vida Kazbarienė). Eufemija Rimkienė, g. 1919 m., siuvinėja kryželiu ant maišo audeklo, daugiausia pagalvėles. Daug darbų išdalijusi užliekniškiams. Gerai vertinami ir Sofijos Švažienės panašūs rankdarbiai. Mezgėjų, mezgančių savo reikmėms, yra nemažai, tačiau audėjų, audžiančių namuose, nebėra.

VI. Gyventojų buitis ir gyvenamoji aplinka

Turtingo tarpukario ūkininko sodyboje buvo šie trobesiai: gyvenamasis namas, tvartas, daržinė, klojimas, klėtis, pirtis, rūsys, malkinė. Vargingesnieji pastatų turėjo mažiau ir tie patys kuklesni. Didelės sodybos turėjo po du kiemus. Švarusis kiemas buvo tarp trobos ir klėties, ūkinis — tarp trobos ir tvartų.

Gyvenamieji namai (trobos) buvo tradiciniai, žemaitiški. Sienos iš rąstų (tarpai užkamšyti samanomis), vertikaliai apkaltomis lentomis, kitaip sakant apipierytos, langai su langinėmis. Trobos centre — kaminas. Tai ūkinė patalpa be langų mėšai rūkyti ir laikyti, pašarams šutinti ir valgiui virti. Kamino sienos plūktos iš molio arba mūrytos iš nedegtų plytų: iki lubų vertikalios virš lubų pamažu susiaurėja ir išeina ant stogo. Asla plūkta iš molio. Svarbiausias įrenginys — atviras ugniakuras, kartais vietoj ugniakuro įrengiama krosnis. Kamino šonuose esančios priemenės (geroji vadinama sieniumi) skiria trobą į du galus: gerąją trobą ir prastąją trobą. Prastoji troba buvo naudojama kasdieniniam šeimos gyvenimui, geroji — svečiams. Prastoje troboje buvo virtuvė (kamara) ir bendras kamabarys. Kamaroje buvo krosnis, lentynos indams, stalas, suolai ar krėslai. Bendrajame kambaryje buvo stalas, suolai, ant sienos didelis kryžius, laikrodis, veidrodis, kabyklos drabužiams. Šiame kambaryje buvo valgoma ir dirbama.

Alkierius — tai miegamasis. Didesniuose namuose jų būdavo net keli. Pagrindiniai baldai — lovos, skrynja. Alkierius puošiamas šventųjų paveikslais. Vaikai miegojo mediniuose pakabinamuose ar pastatomuose lopšiuose. Gerojoje troboje buvo svečių kambarys. Jis geriau prižiūrimas, laikomi geresni baldai: spinta, stalas, kėdės. Puošiamas paveikslais, gėlėmis. Šalia svečių kambario — belangė kamara maistui arba rakandams laikyti.

Patalpų grindys — obliuotų lentų, rečiau — plūktinė asla. Langai su gražiomis langinėmis, kurios saugojo nuo vėjų, šalčio ir plėšikų. Didesnės trobos buvo su prieangiu arba gonkomis iš vieno ar abiejų šonų.

Tvartuose (kūtėse) buvo laikomi gyvuliai. Pas kai kuriuos ūkininkus kiaulės buvo laikomos atskiruose tvartuose arba patalpose. Galvijai buvo laikomi ant mėšlų, kurie kasmet išvežami. Tvartų sienos plūktos iš molio.

Daržinė — ūkinis pastatas šieniui, šiaudams laikyti. Dažnai buvo pristatoma prie tvartų. Didelėse daržinėse, su įvažiavimu priešingose šonuose, būdavo dvejios plačios durys. Atsiradus kuliamosioms mašinoms, daržinėse buvo kuliami javai.

Kluonas — ūkinis pastatas, kuriame laikomi ir kuliami javai. Sienos plūkto molio, iš šonų du įvažiavimai. Pagrindinė kluono patalpa yra klojimas, kuris užima vieną kluono galą iki jaujos. Klojimo asla plūkta moliu, be lubų. Jame kuliami javai, minami linai. Kitą kluono galą užima jauja. Tai atskira patalpa su masyvia krosnimi, naudojama javams, linams džiovinti. Vidinės jaujos sienos iš rąstų. Abiejose jaujos šonuose yra patalpos pelams laikyti — peludės.

Klėtis — ūkinis trobesys iškultiems grūdams, miltams bei kitoms žemės ūkio gėrybėms ir mantai laikyti. Neretai kai kurios klėčių patalpos buvo skirtos miegoti. Sienos iš gulsčių rąstų su mažais langeliais, įėjimai iš šono ir iš galo. Pagrindinė patalpa su aruodais (meigomis) naudojama grūdams laikyti ir vadinama grūdine klėtimi. Gerojoje klėtyje buvo laikomos kraičio

skrynios, spintos, drabužiai. Dar pora mažesnių patalpų skirtos samdiniams miegoti. Viena šių patalpų gali būti skirta mėsai, lašiniams, dešroms laikyti.

Prie ūkinų pastatų priskiriama ir pirtis. Tai pėrimosi, vanojimosi ir maudymosi vieta. Dažniausiai ji būdavo iš dviejų patalpų — priepirčio ir pirties. Priepirtis naudojamas nusirengtiems drabužiams susidėti. Svarbiausia pastato patalpa — pati pirtis, kurioje maudomasi. Pirtyje yra mažas įstiklintas langelis, medinės lubos ir grindys. Pagrindinis pirties vidaus įrenginys yra krosnis, sukrauta iš lauko akmenų. Garas paduodamas pilant ant krosnies vandenį. Dūmams iš krosnies išeiti lubose padaryta užšaunama skylė. Šalto vandens prisinešdavo iš kūdros, šilto — iš namų. Gabesnieji ūkininkai įsirengdavo krosnis, kurios pašildydavo vandenį. Pirties sienose įtaisyti plautai, pasieniuose — suolai. Besimaudantieji į pirtį nešdavosi vantas. Pirmieji maudytis eina vyrai, po jų — moterys, kai kada pirtyse buvo rūkoma mėsa.

Kolūkyje buvo bendra elektra šildoma pirtis su vandentiekiu ir kanalizacija. Vėliau, atsitikus nelaimėi (nuo elektros žuvo du žmonės), šildoma dujomis. Pirtyje galėjo maudytis visi norintys (už 20 kapeikų mokestį — suaugusieji ir už 10 kapeikų — vaikai). Iširus kolūkiui, pirtis buvo privatizuota ir pritaikyta kitai veiklai. Neturintieji savų pirtelių (turinčiųjų nedaug) ir vonių bei dušų dabar maudosi kaip kas išmano.

Visų prieškarinio pastatų stogai buvo šiaudiniai, vėliau — skiedriniai ir lenteliniai, kolūkmečiu ir dabar — šiferiniai. Senieji stogai dvišlaičiai arba pusvalminiai, dabartinai — įvairių konstrukcijų. Sustiprėjus kolūkiui ir pradėjus melioruoti žemes, žmonės buvo raginami išsikraustyti iš savų vienkiemų. Už sodybas buvo mokamos kompensacijos. Vieni, gavę kompensacijas, išvyko gyventi į miestus, o dauguma kėlėsi į Užlieknės gyvenvietę. Mažiausiai šito vajaus buvo paliestas Lėlaičių kaimas. Visiškai sunaikintas Meinorių kaimas.

Gyvenvietės sodybą sudaro du—trys pastatai: gyvenamasis namas, ūkinis pastatas, lauko virtuvė, garažas ir kt. Gyvenamieji namai statomi šonu į gatvę, lygiagrečiai su namu — ūkinis pastatas. Gyvenamieji namai įvairių tipų ir projektų: vienaaukščiai ir dviaukščiai, mediniai ir mūriniai, su centriniu šildymu ir krosnimis, su patogumais ir be jų. Restauruojamos ir senosios trobos, kartais partemptos iš vienkiemų. Ūkiniai pastatai nedideli, pritaikyti nedideliame gyvulių skaičiui. Po tuo pačiu stogu dažnai glaudžiasi lauko virtuvė, daržinė, garažas, daržovių sandėlys. Atskirai statomos mėsos rūkyklos.

Statybos, kurias vykdė statybininkų brigada, Užlieknės kolūkyje vyko gana sparčiai, o apmirė po Nepriklausomybės atgavimo ir kolūkio iširimo. Gyventojai tapo finansiškai nepajėgūs pasistatyti namą ar kokį kitą didesnę objektą. Vienetai ūkininkų pasistato modernesnę ūkinį pastatą ar gyvenamojo namo priestatą. Tokiu būdu šiandieninės Užlieknės apylinkėse yra išlikę šie senieji prieškarinio pastatai:

Medžialenkėje: Brasų sodyboje — troba, tvartas su daržine, klėtis, kryžius.

Užlieknėje: Gelžinių sodyboje — troba, klėtis, rūsys. Petkų sodyboje — troba, tvartas su daržine, pirtis. Pakamanių sodyboje — troba, klėtis. Milieškos Leono sodyboje — troba, klėtis, pertvarkyta į tvartą, rūsys. Sidabrienės sodyboje — troba, tvartas su daržine. Adelės Žilinskienės sodyboje — troba. Eufemijos Rimkienės sodyboje — troba, tvartas su daržine, rūsys. Onos Perminienės sodyboje — troba, tvartas su daržine. Monikos Raustienės sodyboje — troba, tvartas su daržine, klėtis. Aldonos Batavičienės sodyboje — troba, tvartas, daržinė, klėtis. Pocių sodyboje — troba, klėtis. Baltučių sodyboje — troba. Putramentienės sodyboje — troba, tvartas su daržine. Martinkų sodyboje — klėtis, partempta iš Medžialenkės. Navickų sodyboje — klėtis, partempta iš Medžialenkės. Barauskų sodyboje — klėtis, partempta iš Medžialenkės. Motuzų sodyboje — pirtis, partempta iš Medžialenkės. Misevičienės sodyboje — troba.

Paventėje: Eugenijos Barauskienės sodyboje — troba, tvartas su daržine.

Lėlaičiuose: Irenos Čepreckienės sodyboje — troba, rūsys. Valerijos Gelžinienės sodyboje — troba, tvartas su daržine, rūsys. Pranciškaus Vertelio sodyboje — troba, tvartas su daržine, daržinė (kita). Onos Čiužienės sodyboje — troba, tvartas su daržine. Jadvygos Čiužienės sodyboje — troba, tvartas su daržine. Jucių sodyboje — troba, tvartas su daržine. Barauskų sodyboje — troba, tvartas su daržine, klėtis. Anelės Milieškienės sodyboje — troba, tvartas su daržine, kita daržinė, klėtis, rūsys. Čepų sodyboje — troba, tvartas su daržine, klėtis, rūsys.

Reikia paminėti, kad pastatai, stovėję ir tarnavę daugiau kaip pusę amžiaus, dalinai yra praradę savo pirmykštę išvaizdą: kai kurios trobos dažytos ir kitaip remontuotos, pastatų stogai dengti šiferiu, tačiau nesunkiai galime atpažinti tradicinius žemaitiškus trobesius.

Kiekvienoje sodyboje būdavo po vieną ar du šulinius. Rentiniai iš medinių rąstų arba akmeniniai, dabar — iš betoninių žiedų. Įtaisai vandeniui semti — svirtis arba velenas, kurie mažai tėra pakitę. Kibirai buvo mediniai. Metaliniai atsirado tik po karo. Kolūkis įsirengė centralizuotą vandentiekį, veikiantį iki šiol, tačiau daugelis dar naudojami šuliniais.

Sodybos arba kiemai, sodai, daržai buvo aptveriami medinėmis tvoromis: žabų (žiogrinė), statinėmis (vertikalių lentelių) ir gulsčių lentų. Naujosios sodybos gyvenvietėje pradėtos tvirti vielos tinklo tvoromis, karpomomis gyvatvorėmis. Atsiranda modernesnių, kombinuotų tvorų.

Senosios vienkiamų sodybos būdavo gausiai apšaldytos medžiais. Jie teikė pavėsį, užuovėją ir saugojo nuo gaisro (sutrukdydavo ugniai persimesti iš vieno pastato į kitą). Dauguma turėjo vaismedžių ir vaiskrūmių sodus. Prie kiekvienos trobos pietinėje ar rytinėje pusėje įrengiami gėlių darželiai, aptverti gražia tvorele. Kolūkiečio gyvenvietės sodybose dideliems medžiams nebeliko vietos. Sodybos apželdinamos vaismedžiais, vaiskrūmiais ir kitais mažesniais augalais, tokiais kaip tujos, sidabrinės eglės ir kiti spygliuočiai.

Ūkininkų vienkiamuose būdavo kartais net po keletą prūdų. Jie atsirasdavo po statybų, nes iš molio plūktiems pastatams reikėjo daug šios medžiagos. Prūduose buvo skalbiami drabužiai, girdomi gyvuliai, laikomos antys, žąsų arba užveisiamos žuvys. Gyvenvietėje prūdams vietos taip pat nebeliko.

Sodybos puošmena — medinis kryžius. Puošybai naudotas metalas. Daug Medžialenkės kaimo kryžių buvo su vėjarodėmis (sparnuoto angelo profilio). Senieji kryžiai beveik išnyko sovietmečiu kartu su senosiomis sodybomis. Po Atgimimo vėl pradėti statyti, dažniausiai senosiose sodybvietėse, senose kapinėse.

Apšvietimui kaimiečiai naudojo žibalines lempas troboje ir liktarnas — nešiojamas žibalines lempas — lauke. Žvakėmis iš avies taukų švietėsi vokiečių okupacijos metais, kai trūko žibalo. Elektra į Užlieknę buvo atvesta 1963 m., vėliau ir į kitus kaimus. Iki 1965 m. įvesti telefonai į tolimiausias kolūkiečio brigadas, vėliau ir kitur. Masinė telefonizacija prasidėjo apie 1980 metus.

Senaisiais laikais kaimo žmonės visus drabužius ir patalynę gamindavosi namuose iš savo paugintos ir paruoštos produkcijos: linų, vilnų, kanapių, gyvulių kailių. Linų apdirbimas, vadinamas „Lino mūka (kančia)“, yra pats ilgiausias ir sudėtingiausias darbas, reikalaujantis atskiros aprašymo. Trumpai galima paminėti, kad šis procesas susideda iš šių etapų:

- Linų sėja ir pasėlių priežiūra.
- Linų rovimas.
- Linų karšimas (nukaršiamos linų galvutės).
- Linų galvučių kūlimas ir sėmenų vėtyimas.
- Linų sausakločių klojimas.
- Linų džiovinimas ir mynimas (laužymas).
- Linų brukimas (spalių iškratymas).
- Linų šukavimas.
- Linų verpimas ir audimas.

Kanapės kartu augdavo dviejų rūšių: grūdinės su sėklų šluotele viršuje, pleiskanės — be sėklų. Kanapės, taip pat kaip ir linai, raunamos, džiovinamos, minamos, brukamos ir šukuojamos. Iš jų buvo sukamos geros, stiprios virvės, vadžios, vadelės, daromos nytys audimo staklėms.

Drabužiams buvo naudojamos avių vilnos ir kailis. Vilnų apdirbimas daug paprastesnis ir lengvesnis už linų apdirbimą. Avys buvo kerpamos du—tris kartus per metus geležinėmis avikirpėmis žirkklėmis. Vėliau vilnos buvo mazgojamos, kedenamos, karšiamos, verpiamos. Iš kailių siuvami kailiniai. Siūlai buvo verpiami verpimo rateliu (kalvaratu), audeklai audžiami audimo staklėmis. Lanktis naudojamos verpalams iš ritės į sruogas lenkti, o vytuvai siūlams iš sruogos į kamuolį suvyti. Audinių rietimai, patalynė, merginų kraitis buvo laikomi skryniose, drabužiai spintose. Atsiradus moderniems baldams, skrynios beveik išnyko, taip pat kaip ir audimo staklės. Kalvaratų išliko daugiau.

Iš lininių verpalų buvo audžiama drobė baltiniams, rankšluosčiai, staltiesės, skarelės, lovatiesės, užuolaidos. Išautos drobės balinamos saulėje. Lininiai siūlai naudojami ir nėriniams. Vilnoniai siūlai buvo naudojami audiniams ir mezginiams. Iš vilnos audinių siuvami viršutiniai drabužiai. Iš vilnonių siūlų mezgami megztiniai, kojinės, pirštinės, šalikai. Siuvinėjimui ir nėriniams buvo naudojami ir fabrikiniai siūlai. Po antrojo pasaulinio karo fabrikinės medžiagos drabužiams beveik išstūmė naminius audinius. Mezgimas (dažniausiai iš fabrikinių siūlų) populiarus iki šiol.

Moterų drabužiai buvo suknelės, marškiniai, sijonai, prijuostės (kvartūgai), kailiniai, skaros ir skarelės. Sijonų ilgis — žemiau kelių, ilgų šiandieninės septyniadešimtmetės nenešiojo. „Koskomis“ buvo vadinamos didelės skaros pečiams apsigauti. Skarelės buvo vadinamos raiščiais arba raišteliais. Kelnų moterys nedėvėjo.

Vyrai dėvėjo marškinius, kelnes, liemenes, kailinius, kepures, autus. Liemenės buvo vadinamos šalbierkomis, mantilkomis. Žieminės kepurės buvo ausinės iš triušio kailio, vėliau odinės. Vasarą nešiojo šiaudines skrybėles, beretes su snapeliu (koziriu). Išėiginis klasikinis kostiumas buvo vadinamas barvele. Prie kostiumo dažnas vyras turėjo puošnų priedą — zalušką. Tai ant kaklo ir pečių uždedama skraistė su marškinių imitacija, nešiojama po švarku. Vėliau atsirado kaklaraiščiai.

Vyrai ir moterys dėvėjo megztinius, vilnones kojines ir raštuotas pirštines, apsiaustus (burnosus). Maži vaikai laktė nuogais užpakaliais, apvilkti ilgais drobiniais marškiniais.

Senieji gyventojai nešiojo įvairų apavą: nagines, klumpes, medpadžius, kojinas, veltinius. Vyžų jau niekas nebepresimena. Naginės buvo raukiamos iš gyvulių ir galvijų odos. Kojinos, kažkodėl pas mus vadintos kolbinomis, buvo gaminamos iš galvijų priekinių kojų odos (plaukais į viršų) ir dėvimos su autais. Klumpės skobtos iš medžio, o išėiginės dažnai pagražintos. Medpadžiai gaminti mediniais padais, odiniais viršumis. Veltiniai vadinti tūbais, veilokais, buvo veliami iš prastos vilnos. Pirkinius batus, kas juos turėjo, avėjo tik išėigai ir labai saugojo.

Sovietmečiu paplito fabrikinė avalynė ir apranga — įvairių stilių ir fasonų, kurie dažnai keičiasi. Moterys pradėjo mėvėti kelnes.

Antklodės (kaldros) ir pagalvės (poduškos) irgi buvo namų darbo iš paukščių plunksnų ir pūkų, o antklodės dar ir vatinės.

Skalbinimui buvo naudojamas pelenų šarmas, skalbiama mediniuose kubiluose. Vasarą skalbiniai kultūvėmis buvo velėjami prūduose — skalbėjos, sutardamos, kultūvėmis mušdavo į taktą. Audinius balindavo saulėje. Muilą gyventojai saviems poreikiams išsivirdavo patys iš kritusių gyvulių ir žaliosios druskos. Seniausi lyginimo įrankiai — kočėlai ir žarijomis kaitinami lygintuvai. Tik gerokai po karo atsirado skalbimo milteliai, skalbimo mašinos ir elektriniai lygintuvai, palengvinantys moterų darbus. 1965 m. Užlieknės kolūkyje buvo dešimt skalbimo mašinų, vėliau — dažname kieme. Apie 1995 m. pradėtos naudoti naujos ir padėvėtos automatinės skalbimo mašinos.

Buityje buvo naudojami ir kiti namų apyvokos daiktai bei rakandai. Puodai ir katilai buvo iš ketaus („čiuguniniai“). Kubilai, statinės (bačkos), kibirai, šaukštai. Samčiai, grūstuvai, menturiai, skobtos geldos (silės), duonminkiai, ližės ir kiti daiktai buvo mediniai. Turtingesnieji ūkininkai svečių stalui jau turėjo metalinių šaukštų, peilių su šakutėmis, stiklinių taurelių. Lėkštės, dubenėliai, ašočiai dažniausia buvo moliniai, puodukai moliniai ir metaliniai. Keptuvės panašios į šiandienines paprastasias. Sviestui laikyti turėjo specialius medinius indelius, vadinamus abrinais. Grūdus kai kas dar malė rankinėmis girnomis, sviestą mušė sviestamušiu, sūrį spaudė spaustuvais, kanapių ir linų sėmenis malė grūstuvėse. Bulves skuto skutyklėmis, kopūstus smulkino šetkais, bulves tarkavo metalinėmis tarkelėmis, panašiai kaip dabar. Kai kurie kaimiečiai turėjo mėsmalės ir pieno separatorius, sukamus ranka ir vadinamus centrifūgomis. Sveriama buvo buožėmis.

Po antrojo pasaulinio karo daugelį medinių daiktų pakeitė metaliniai, plastmasiniai, stikliniai ir kitokie daiktai. Kai kurie namų apyvokos daiktai išnyko kaip nebereikalingi (buožės, sviestamušiai, grūstuvės ir kt.). Tebenaudojami mediniai kubilai, bačkos, sūrų spaustuvai.

Buityje pradėta naudoti daug elektrinių prietaisų: pieno separatoriai, šaldytuvai, šaldikliai, virtuvės kombainai, mikrobanginės krosnelės. Plačiai naudojamos dujinės viryklės. Mėsai kaimiečiai skersdavo kiaules, avis, veršius, pjaudavo paukščius. Kiaulę nusvilindavo šiaudais.

Mėsa buvo sūdoma arba rūkoma. Be jos vartojo pieno produktus, daržoves, kiaušinius, žuvi. Ruošdavo tradicinius žemaitiškus patiekalus: kastinį, kugelį, cepelinus (kleckus), cebulynę, vėdarus, dešras, kanapinę ir sėmeninę druską, įvairias sriubas, košes. Populiariausia košė — pusmarškonė iš bulvių ir miltų, valgoma su mirkalu.

Duoną privalėjo mokėti kepti kiekviena moteris, nes ji buvo pagrindinis ir šventas valgis. Duona minkoma ir rauginama duonminkyje, liže kepalai pašaujami į specialią duonkepę krosnį (pečių), prieš tai ją išvalius pašluoste. Raugo pasilieinama kitam kartui. Kepalai dedami ant klevo lapų, ajerų. Šiandien duona namie retai bekepama, o žemaitiški valgiai neužmiršti. Šalia tradicinių patiekalų atsiranda nauji, iš užsienių atkeliavę valgiai. Vartojamos įvairesnės daržovės, prieskoniai.

Tikintieji griežtai laikėsi nustatyto pasninko. Tai susilaikymas nuo mėsinių patiekalų. Baltojo pasninko, kai galima vartoti pieno produktus, buvo laikomasi penktadieniais, o gavėnios metu penktadieniais ir antradieniais. Juodojo pasninko dienos, kai nevalgomi net pieno produktai, buvo trys — Kūčių ir Pelenų dienos bei Didysis penktadienis. Juodųjų pasninkų dienomis dažniausiai buvo valgoma silkė.

Alus buvo gaminamas vestuvėms, mirties metinėms, javų kūlimo paskutiniuosius talkoms ir kitoms šventėms. Jį pasidaryti mokėjo dažnas ūkininkas, o skonis ir stiprumas priklausė nuo aludario. Šiandien alų dar moka pagaminti P. Martinkus, J. Milieška, B. Navickas.

Nuo seno buvo verdama ir ruginė naminė degtinė. Tai padaryti mokėjo ne dažnas, todėl atsirasdavo gudruolių, pardavinėjusių puslitrį už du litus. Atsižvelgiant į prieškarinio lito vertę, tai nebuvo taip pigu, kaip atrodo. Sovietmečiu, kai degtinė buvo pigi, nelabai kas užsiiminėjo degtinės varymu. Šiandien, jeigu tai ir daro, tai daro pogrindyje.

Tarpukario ūkininkai turėjo įvairių žemės dirbimo padargų. Pagrindinė žemės dirbimo ir transporto priemonė buvo arklys. Jis buvo ūkininko pasididžiavimas ir labiausiai mylimas gyvulys. Žemės dirbimui buvo reikalingi stiprūs arkliai, o važiuojant į atlaidus, jomarkus, vestuves, laidotuves jie dar turėjo būti ir gražūs, užtat buvo nuolat valomi, šukuojami. Vardai renkami pagal plauko spalvą: Bėris, Palšis, Širmis ir kitokie. Arklių niekas neskerdė mėšai. Jiems nugaišus buvo nulupama oda. Kai kurie ūkininkai pasenusius arklius parduodavo čigonams. Arkliams buvo gaminami išieginiai ir darbiniai pakinktai. Išieginiai vadinami šorais, juos gamino rimoriai. Darbinius mokėjo pasigaminti kiekvienas ūkininkas. Šorai buvo daromi iš geros odos ir varinių sagčių. Darbiniai ir išieginiai ratai (bričkos) buvo dvejopi: vienkinkiai ir dvikinkiai. Bričkos buvo lengvos gražios ir dažytos, su laipteliais įlipimui, sėdynės su spyruoklėmis ir atkaltėmis. Rogių irgi buvo visokių: vienkinkių ir dvikinkių, darbinių ir išieginų.

Arklių jėga buvo sukamos pirmosios javų kūlimo ir linų mynimo mašinos. Tokias javų kuliamašias mašinas turėjo užliekiškis Antanas Milieška. Linų minamašias — medžialenkiškis Feliksas Šimkus. Vėliau atsirado kuliamosios ir minamosios, varomos dapiu. Dampis — tai garo katilas, kūrenamas malkomis. Tokias javų kuliamašias turėjo Simas Kuodys iš Medžialenkės, Adomas Sedalis ir Antanas Petrošius iš Užlieknės, Ignas Elekšis iš Lėlaičių. Grūdams valyti naudojo specialias mašinas (arpus ir fuchtelius) sukamas ranka. Kitus žemės ūkio padargus turėjo beveik visi ūkininkai. Tai buvo plūgas (vienkinkis ar dvikinkis), drapakai (devynių, septynių ar penkių virbalų), medinės akėčios metaliniais virbalais, medinis volas, vagotuvas (žambis), arklinis grėblys (grėbarka), lenta žemėms nuo pagriovių traukti.

Smulkūs įrankiai buvo šakės, kastuvai, grėbliai, kapstyklės mėšlams, vertekliai mėšlams iš vežimo versti, gervelės ravėjimui, dalgiai, kirviai, tarkos burokams smulkinti ir kiti.

Šienas buvo kraunamas į žaiginius (trikojus ir stoginius) panašiai kaip ir šiandien.

Mechanizuojant žemės ūkį, arklius ir senuosius padargus pakeitė traktoriai ir kitos žemės ūkio mašinos. Šalia jų ir kolūkis, ir dabartiniai ūkininkai laiko arklius ir naudojami senaisiais padargais.

Mėgėjiškai žvejybai žmonės pasigamindavo kai kurias priemones. Venteris — ilgo maišo pavidalo mežginys, dvibradis — dviejų žmonių traukiamas tinklas, rykštinas — iš karklo vytelių pintas prietaisas, perštekė — įrankis žuvims durti, smaigyti, kryptis — sūrmaišio pavidalo samtis iš tinklo su lanku.

VII. Medicininis aptarnavimas

Nuo seno kaimiečius puolė įvairūs parazitai ir ligos. Gyventojai kentėjo nuo žiurkių, pelių, utėlių, blusų, blakių, musių. Su graužikais senovėje kovojo katinai ir mechaniniai spąstai. Vabzdžiams atbaidyti į lovas buvo klojami ajerai, gailiai ir kitos žolės, drabužiai kaitinami pirtyse ir virinami. Su graužikais panašiai kovojama ir šiandien. Ši kova pasidarė lengvesnė atsiradus nuodams. Utėlės, blusos ir blakės išnyko atsiradus muilui, skalbimo milteliams, šampūnui, todėl pasitaiko retai. Muselės nepaiso jokių cheminių ir mechaninių kovos būdų ir puikiai veisiasi iki šiol.

Sunkios ligos, tokios kaip džiova (tuberkuliozė), skarlatina, difteritas, raupai ir kitos, kamavo žmones, kol nebuvo pradėta skiepyti. Senieji gyventojai dar iš vyresniųjų pasakojimų mena šiose apylinkėse apie 1925 m. siautėjusių vidurių šiltinės epidemiją. Ligoniams gydytojus kviesdavosi iš aplinkinių miestų ir miestelių, dažniausiai Vieکشنیų.

Ne paslaptis, kad moterys gimdydavo daug vaikų (pasitaikydavo iki 25 kartų), ir tik patys stipriausieji teisgyvendavo. Teko girdėti, kad saugotis nėštumo buvo nuodėmė. Kūdikius priimdavo ir gimdyves prižiūrėjo pribuvėjos. Meineriuose — Liucija Kašiliauskienė (jos mama irgi buvo pribuvėja) ir Uršė Kubilynienė, Medžialenkėje — Monika Makaveckienė, Užlieknėje — Cecilija Sidabrienė. Jos gydė gimdyves įvairiomis žolelėmis. Tik turtingesnieji ūkininkai galėjo gimdyvėms kviesti gydytojus. Tarybų valdžios metais ir šiandien moterys gimdo ligoninėse.

1954 m. Užlieknėje atidarytas medicinos punktas. Pirmosios patalpos buvo ūkininko Igno Poškaus namuose. Pirmieji darbuotojai — gydytojas Tiškus (dirbo 1,6 metų) ir medicinos sesuo Elena Jakutytė. Vėliau punkte dirbo šios darbuotojos: med. seserys: Roma Arlovaitė 1956—1958 m., B. Sneigytė 1959—1962 m., felčerės: Bronė Beliauskytė 1963—1964 m., Aldona Lukošiuūtė 1965 m., Janina Lukauskienė 1965—1971 m., Jadvyga Bomštenienė 1971—1974 m., Aldona Končiuvienė 1974—iki šiol.

Apie 1971 m. med. punktas perkeliamas į mūrinį kolūkio namelį, kuriame dirbo daugelį metų. Apie 1986 m. prasidėjo didieji persikraustymai, pirmiausia į vaikų darželio patalpas, vėliau į buvusios klebonijos ir galiausiai vėl į darželio patalpas, kur dirba iki šiol. Ilgametė med. punkto felčerė Aldona Končiuvienė, galima sakyti, tęsia šeimos tradiciją. Jos senelė (jau minėta Kašiliauskienė) ir prosenelė buvo pribuvėjos.

Užlieknieškiai ir aplinkinių kaimelių gyventojai, be Užlieknės medicinos punkto naudojami kitų sveikatos įstaigų paslaugomis: Tirkšlių ambulatorija, Mažeikių poliklinika, ligonine ir privačiais gydytojų kabinetais.

VIII. Tradicijos ir papročiai

Užlieknės apylinkių vietiniai gyventojai kalbėjo ir dabar tebekalba žemaičių dounininkų tarme. Šiame pasakojime minimi įvairūs šnekamojoje kalboje vartoti barbarizmai, kai kurie iš jų gajūs iki šiol. Kalba teršiama vis naujomis svetimybėmis, ypač rusiškais keiksmazodžiais.

Seniau visada sveikindavosi tik katalikiškai: įėjus į trobą — „Tebus pagarbintas Jėzus Kristus” arba „Garbė Jėzui Kristui”, atsakydavo „Per amžius. Amen”, susitikus lauke — „Dieve, padėk”, atsakydavo „Ačiū” arba „Dėkui”. Atsisveikinant sakydavo „Sudie” ar „Su Dievu”. Tarybiniais metais paplito pasaulietiški pasisveikinimai. Pastaruoju metu dažniausiai pasisveikinama palinkint labos dienos, ryto ar vakaro, o atsisveikinama katalikiškai. Seniau žmonės prieš valgį visada žegnodavosi, ko nepasakysi apie dabartinius laikus. Prie pakelės kryžiaus ar medžio koplytėlės nukeldavo kepurę.

Krikštynos

Seniau žmonės gimusių kūdikių stengdavosi pakrikštyti kaip galima greičiau — per mėnesį ar du. Senaisiais laikais daug naujagimių mirdavo, o nekrikštyta vėlė neina į dangų. Krikščionišką vardą vaikui parinkdavo tėvai. Pirmagimiui dažnai duodamas tėvo arba motinos vardas. Krikšto tėvais stengiamasi pasirinkti gerus žmones. Su kūdikiu į bažnyčią važiuodavo tik kūmai. Ten atliekamos krikštijimo apeigos. Kūmams važiuojant su kūdikiu iš bažnyčios, kaimo vaikai ant kelio padarydavo užtvarą. Pravažiavimą kūmai turėdavo išsipirkti lauktuvėmis. Krikštynų vaišės vykdavo dvi tris dienas, priklausomai nuo ūkininkų turtingumo. Neturtingesnieji apsieidavo ir be vaišių.

Panašios krikštynų apeigos išsilaikė iki šiol. Skirtumas tas, kad vaikas šalia tautinio ar kito nekrikščioniško vardo, įregistruoto valstybinėje įstaigoje, gauna antrą, krikščionišką vardą. Tarybiniais metais vaikai irgi buvo masiškai krikštijami, ko nepasakysi apie kitas bažnytines apeigas ir ritualus. Dar viena įdomi detalė. Šiandieniniai septyniasdešimtmečiai neretai turi dvi gimimo dienas. Pirmoji tikroji gimimo diena, kuri sužinoma iš tėvų ir kitų artimųjų. Antroji, kuri įrašyta pase, tai krikšto data. Anais laikais krikštijimas atitiko vaiko įregistravimą. Paūgėjusius vaikus, maždaug nuo šešerių metų, kunigai arba davatkos išmokydavo poterių ir paruošdavo pirmajai komunijai. Vaikams ir paaugliams vyskupas suteikdavo sutvirtinimo sakramentą, kitaip sakant, dermavodavo.

Vestuvės

Ruduo ir mėšėdas (laikotarpis nuo Šv. Kalėdų iki Užgavėnių) — piršlybų ir vestuvių metas. Kaimynai, giminės, pažįstami vieni kitiems draugiškai papiršliaudavo. Taip sutarę, piršlys su vaikinu leisdavosi į piršlybas. Tą patį vakarą buvo deramasi dėl dalies (pasogos). Didelis kraitis jaunikiui buvo reikalingas, nes jam, gavus tėvų ūkį, reikėjo turto dalį atiduoti broliams ir seserims. Kuo daugiau brolių ir seserų, tuo turtingesnis nuotakos reikėjo. Piršlybų vakarą viską sutarus, belikdavo laukti užsakų. Juos per pamokslą skelbdavo kunigas. Jaunojo ūkio apžiūrėti vykdavo ūkvaizdžiai: tėvai, jaunoji, piršlys. Buvo tuokiamasi ir iš meilės, kiti susiorganizuodavo taip, kad būtų ir meilės, ir turto. Jeigu abu jaunieji neturtingi, tai sakydavo „ženijasi į geibius”.

Vestuvių pokylis dažniausiai vykdavo jaunosios tėviškėje. Jungtusių išvakarėse jaunimas susirinkdavo į pintuvių vakarą (mergvakarį), kur šokdavo, dainuodavo, draugės pindavo vainiką. Atvykdavo ir jaunikis. Rytojaus dieną, tėvams palaiminus, puošniais arkliais ir bričkomis vykstama jungtusių. Į bažnyčią važiuodavo jaunieji, piršlys su svočia, pabroliai ir pamergės, broliai ir seserys, kartais tėvai. Grįžusius jaunuosius tėvai sutikdavo su duona, druska ir vandeni. Vartų užtvaros, persirengėliai už stalo, įvairios užduotys jauniesiems laukdavo grįžusio iš bažnyčios pulko. Sėdint už stalo buvo deginamas vainikėlis, o nuotakai užrišama skarelė. Vestuvių linksmybių kulminacija — piršlio korimas. Jaunajai piršlį išgelbėjus — sujuosus rankšluosčiu, būdavo kariama šiaudinė jo iškamša. Vestuvės, įskaitant ir mergvakarį, vykdavo 2—3 dienas. Vestuvių ryšys buvo nesuardomas, jį galėjo nutraukti tik mirtis, todėl niekas neišsiskirdavo.

Pastaruju metu vestuvės vyksta paprasčiau. Apsieinama be piršliavimo ir mergvakario. Piršlys su svočia organizuoja tik vestuvių eigą. Jungtusių ceremonija vyksta civilinės metrikacijos skyriuje ir, jeigu norima, bažnyčioje. Sovietmečiu dėl religinių suvaržymų mažai kas tuokėsi bažnyčioje, bet pamažu ši tradicija atsigauna. Grįžtantys po jungtusių jaunieji su pulku aplanko mirusių artimųjų kapus, jeigu tokių turi. Jei galimybės leidžia, jaunasis neša nuotaką per tiltą. Jaunųjų sutikimas su duona ir druska, užsėdę stalą persirengėliai, užduotys jauniesiems — tai išlikusios senosios tradicijos. Tolesnė vestuvių eiga priklauso nuo piršlių ir muzikanto išmonės. Šokiai pradedami jaunųjų valsu ir piršlio polka. Vidurnaktį uždegama šeimos ugnis. Jaunosios rūtų vainikėlis ir nuometas prisegami pirmajai pamergei. Vėliau rūtų vainikėlis sudeginamas arba atiduodamas saugoti jaunajam. Jaunojo gėlėlė prisegama pirmajam pabrolui. Vis dažniau atsisakoma piršlio korimo. Vietoje to prisigalvojama įvairių žaidimų ir atrakcijų.

Laidotuvės

Mirštantiesiems ir sunkiems ligoniams buvo vežamas kunigas, kad suteiktų nuodėmių atleidimą ir ligonių patepimą. Seniau kunigas pas ligonį važiuodavo persijuosęs juosta, kurios abi pusės buvo skirtingų spalvų. Viena jos puse juosdavosi vykstant pas ligonį, kita — grįžtant. Jeigu kunigas vyksta pas ligonį (tai sprendžiama pagal juostos spalvą) ir vežasi sakramentą, tai sutiktieji kelyje žmonės turėdavo nusiimti kepurę ir persižegnoti. Grįžtančio iš ligonio šitaip sveikinti nereikėjo, nes sakramentas jau suteiktas. Dabar kunigai vežami mašinomis, o ne arkliais kaip anksčiau, tai ir papročio tokio nebėra. Šiandien ne visi yra tikintys, todėl ir kunigas vežamas ne visiems ligoniams.

Žmogui mirus, pirmiausia buvo uždegama žvakė. Parapijos bažnyčios varpų gaudesys tą žinią pranešdavo artimiesiems ir tolimiesiems kaimynams. Kaime vyriausias mirusiojo šeimos narys

pakabindavo specialiai paruoštą lentą ir dviem mediniais plaktukais ją daužydavo. Garsas pasklisdavo po kaimą ir žmonės sužinodavo apie mirtį.

Miręs žmogus buvo nuprausiamas, aprenģiamas, vyriškiui nuskutama barzda, apaunamas. Atidžiai buvo apžiūrima, kad netrūktų kokio menkniekio. Tada mirusiojo vėlė gali sugrįžti pasiimti ir vaidentis. Sutvarkytas velionis buvo šarvojamas alkieriuje. Didžiausios patalpos paliekamos laidotuvių dalyviams susodinti bei valgyti. Šarvojimo kambario sienos iškalamos specialiai tam reikalui namie austais kilimais (divonais). Priekinė siena puošiama kryžiumi, šventųjų paveikslais, kartais ir mirusiojo portretu. Karstui padėti daroma pakyla, kuri apdengiama. Aplink karstą sumerkiamos gėlės, sustatomos žvakidės su žvakėmis, vainikai.

Dvi tris dienas ir naktis prie velionio vyksta budynės. Susirinkusieji meldžiasi, gieda giesmes bei Kristaus kančios kelius (kalnus). Turtingesnieji pasamdydavo patriūbočius (muzikantus), kurie pritardavo giedoriams. Iš namų mirusysis buvo lydimas į bažnyčią. Užliekniškiams bažnyčia buvo arti, todėl karstus jie galėjo nešti. Kitų kaimų gyventojams karstus tekdavo vežti arklių traukiamais vežimais. Karstui nešti parenkami keturi ar šeši vienodo ūgio nešikai, kurių krūtinės perjuosiamos gražiais rankšluosčiais. Laidotuvių eisenos metu buvo giedama ir grojama dūdomis. Bažnyčioje už mirusįjį buvo laikomos gedulingos pamaldos, po kurių eiseną jį lydėdavo į kapines. Mirusįjį atlydinti į bažnyčią ir lydinti į kapines buvo skambinama varpais. Kunigui pašlaksčius duobę švęstu vandeniu ir nuleidus į ją karstą, artimieji berdavo ant karsto po tris žiupsnelius žemių. Duobkasiai užkasę duobę, supila kauburėlį, kuris puošiama gėlėmis, vainikais, uždegamos žvakės. Giminės, kaimynai, artimieji ir kiti laidotuvių dalyviai buvo kviečiami gedulingų pietų. Į laidotuves susirinkdavo visas kaimas.

Pirmas mirusiojo paminėjimas buvo ruošiamas po dešimties dienų. Jame dalyvaudavo tik patys artimieji giminės ir šeimos nariai. Jie meldavosi bažnyčioje, klausydavo šv. Mišių. Didesnis paminėjimas būdavo po keturių savaitių (vadinamas keturnedėliu). Šį paminėjimą sudarydavo ne tik šv. mišios, bet buvo ruošiami pietūs didesniai būriai žmonių. Dar didesnis paminėjimas buvo metinės su pamaldomis ir paminklo šventinimu kapinėse bei vaišėmis. Per metines artimiesiems buvo nuimami visu metus nešioti gedulo ženklai: moterims — juodos skarelės, vyrams — juostos nuo rankovės arba juostelės nuo švarkų atlapų.

Laidotuvių tradicijos kaime beveik nėra pasikeitusios. Į lentą niekas nebebarškina, bet įsigali kitas negeras paprotys — kvietimas į budynes. Nepakviesti nedrįsta ateiti prie mirusiojo. Pasitaiko, kad susijaudinę artimieji tiesiog užmiršta ką nors pakviesti. Negerovių atsiranda ir daugiau, pavyzdžiui, kalnai krepšelių, vainikų ir gėlių, lūžtantys nuo valgių gedulingų pietų stalai ir kt., bet tai būdinga ne tik Užlieknės apylinkėms. Tikinčius mirusiuosius į bažnyčią nešdavo ir sovietmečiu. Be bažnyčios laidodavo komunistus, komjaunuolius ir kitus netikinčiuosius. Pastaruoju metu beveik visi mirusieji laidojami su bažnytinėmis apeigomis.

Motinos diena

Motinos diena buvo minima tik bažnyčioje. Namuose, kaip dabar, jų niekas nesveikindavo. Gegužės pirmąjį sekmadienį Užlieknės bažnyčioje vykdavo Kryžiaus atradimo šventė, per kurią buvo meldžiamasi už gyvas ir mirusias motinas.

Kalėdos — Kristaus gimimas.

Adventas — keturių savaitių laikotarpis prieš šv. Kalėdas — ramybės, susikaupimo ir šventės laukimo metas, per kurį neorganizuojami pasilinksminimai, dažniau laikomais pasninko ir lankomasi bažnyčioje. Vakaris susirinkę kaimynai giedodavo giesmes. Kūčių vakarą ant stalo dedama dvylika valgių. Visi valgiai tinkantys pasninkui. — be pieno ir mėsos. Naudojami produktai — kanapės, sėmenys, silkė, žuvis, grybai, daržovės, aguonos. Vakare — būrimai. Kalėdaičius laužydavo ir dalindavosi Kūčių vakarą arba pirmąjį Kalėdų rytą, grįžus iš bažnyčios ir susėdus prie šventinio stalo.

Pirmosios šv. Kalėdų dienos vakare prasidėdavo linksmybės: dainos, šokiai, žaidimai. Kalėdų eglutės puošiamos namų gamybos žaislais.

Naujieji metai ypatingomis tradicijomis nepasižymėjo, tik tai kaimo muzikantai grodami maršus aplankydavo sodybas.

Sausio šeštąją kiekvienas namus aplankydavo Trys Karaliai. Tai to paties kaimo vyrai, apsirengę puošniais karalių drabužiais. Šventa kreida ant durų užrašydavo: K+M+B. Tai karalių vardai — Kasparas, Merkelis ir Baltazaras, kurie aplankė gimusį Jėzų Kristų.

Užgavėnės — paskutinė diena prieš gavėnios pradžia, todėl šią dieną buvo daug valgoma ir linksminamasi. Pagrindinis valgis — blynai. Persirengėliai lankydavo sodybas, vaišindavosi blynais, kartais ir alumi. Pirmoji diena po Užgavėnių — Pelenų diena. Parsidėdavo ilgas, rimtas ir liesas septynių savaitių gavėnios metas. Bažnyčiose vykdavo šv. Rekolekcijos, kurių metu žmonės eidavo velykinės išpažinties. Gavėnios metu, kaip ir per Adventą, nebūdavo jokių pasilinksminimų, buvo pasninkaujama, žmonės vakarais susiburdavo pagiedoti.

Verbų sekmadienis

Sekmadienis prieš Velykas vadinamas verbų sekmadieniu. Bažnyčiose šventinamos verbos. Pas mus tai kadagio ar kito spygliuočio šakelė. Nuo ketvirtadienio pietų iki šeštadienio pietų kambaryje juoda medžiaga aprišamas kryžius. Didįjį šeštadienį žmonės eidavo į bažnyčią parsinešti šventinto vandens ir ugnies.

Velykos

Velykų rytą kuriama šventinta ugnis, verbomis smilkomos ir šventintu vandeniu šlakstomos patalpos ir visi ūkio pastatai. Susmulkinta šventintos verbos šakelė įdedama į žarijomis įkaitintą lygintuvą ir tokiu būdu pasmilkoma. Šventintą ugnį parsinešdavo su liktarna arba sudžiūvusiu medžio kempine. Velykų rytą visi važiuodavo į Prisikėlimo pamaldas. Iškilminga velykinė procesija eina aplink bažnyčią. Grįžus iš bažnyčios, valgomi velykiniai pusryčiai: mėsa, dešros, pyragai. Pagrindinis valgis — margučiai. Antroji Velykų diena skirta pasilinksminimams.

Gegužės mėnesį bažnyčioje vykdavo **gegužinės pamaldos**. Popiečio metu žmonės rinkdavosi mažuose kapeliuose ir giedodavo giesmes. Vienas žmogus dviem mediniais plaktukais barbendavo į lentą, kad visi susiriktų laiku.

Kaimo muzikantai per **Jonines** aplankydavo varduvininkus, kitaip sakant, vinčiavodavo. Kitaip švęsti Jonines nebuvo įprasta. Po Atgimimo kultūros namai pradėjo organizuoti gegužines su laužais, paparčio ieškojimu, Jonų pasveikinimais ir kitokiais žaidimais.

Žolinė — šv. Mergelės Marijos ėmimas į dangų. Bažnyčiose šventinamos gėlės ir žolynai.

Visų Šventųjų ir **Vėlinių** dienomis bažnyčiose laikomos specialios pamaldos, meldžiamasi už mirusius, lankomi kapai.

Kalendorinės ir religinės šventės mažai arba tyliai buvo švenčiamos tarybiniais metais. Po Atgimimo senosios tradicijos sugrįžta. Gaila, bet neretai šventės tampa besaikiu lėbavimu, kalėdinių dovanų dalijimu. Arba visuotiniu pinigų, saldumynų, kitų produktų rinkimu per Užgavėnes. Turės praeiti nemažai laiko, kol išmoksime gražiai ir kultūringai švęsti.

Tarybiniais metais buvo švenčiamos taip vadinamos tarybinės šventės: Tarptautinė darbo žmonių solidarumo diena, Pergalės Didžiajame Tėvynės kare diena, Konstitucijos diena, Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos metinės ir kitos. Kolūkyje gražiai buvo minima Tarptautinė moters diena.

Tarpukaryje Vasario 16-ji — Nepriklausomybės diena — niekuo nepasižymėjo, nes šventė buvo jauna. Privaloma buvo tik iškelti Lietuvos Valstybės vėliavą, priešingu atveju grėsė bauda — penki litai. Sovietmečiu ši šventė buvo uždrausta. Dabar, kai ją vėl galima švęsti, kultūros namuose organizuojamas minėjimas su programa, bibliotekoje veikia parodos. Dirbantiems tai yra nedarbo diena, o bedarbiams mažai kuo iš kitų išsiskirianti diena. Vėliavas vasario 16-ąją irgi labai mažai kas iškelia.

Mūsų senoliai labai sunkiai dirbo, tačiau mokėjo linksmintis. Vasaros metu buvo rengiamos gegužinės gražiose pievelėse arba daržinėse. Retkarčiais buvo pakviečiami dūdų orkestrai ar kapelos. Eiliniams sekmadienių vakarais grodavo pavieniai muzikantai. Šokdavo valsą, polką, cvinką, krakoviaką (klumpakojį), padispaną, fokstrotą. Geriausi muzikantai Medžialenkėje buvo bandonija, smuiku, klarnetu ir kontrabosu (basedla) grojantis Povilas Šlaustas, smuikininkas Jonas Gailius, armonikininkai Stasys Garalis ir Pranas Garalis, Užlieknėje — armonikininkas Jonas Antanavičius, Lėlaičiuose — klarnetininkas Antanas Žiulpa.

Povilas Šlaustas grojo su savo sūnumis Povilu, Izidoriumi ir Aleksandru ir sudarė Medžialenkės kaimo kapelą, kuri grojo tik per šventes. Lėlaičiuose irgi buvo susidaręs orkestrėlis. Vadovavo muzikos mokykloje mokėsis ir nuo vokiečių besislapstantis mažeikiškis. Toks orkestras per Naujus Metus aplankydavo visas kaimo sodybas. Eidavo vakare. Pirmą maršą trenkdavo lauke, kad visi kaimynai girdėtų. Maršas kiekvienoje sodyboje paprastai būdavo vis kitas. Pirmą dalį muzikantai grieždavo, o antrąją dainuodavo. Kartais šeimnininkai jau miegodavo ir nenorėdavo naktibaldu įsileisti ir vaišinti, duoti pinigų. Tam jie turėjo „slaptą ginklą“, prieš kurį atsiverdavo visos durys. Jei po kelių maršų durys vis neatsiverdavo, tada jau trenkdavo Prezidento maršą. Jei šeimnininkas grojimą dar ištvėrdavo, tai pradėjus dainuoti „Du broliukai kunigai, du broliukai urėdai“, šokdavo iš lovos ir tvirtovės vartai atsiverdavo, o pro jas išlįsdavo ranka su pora litų saujoje. Kas galėjo ištvėrti tokią gėdą, kad grojant Prezidento maršą, durys neatsivėrtų.

Minėtasis Antanas Žiulpa 1959—1960 m. grojo Viekšnių patriūbočių komandoje. Pokaryje Užlieknės kaime buvo susibūrusi kapela, kurioje grojo Alfonsas Pakamanis, Jonas Končius, Pranas Vilius, Augustinas Milieška. Šiandieniniai savamoksliai muzikantai Užlieknėje yra Henrikas Eisimantas, Vytautas Rimkus, Saulius Memys, Bronius Pilypas, Arūnas Batavičius, Nila Lukošienė (baigusi kultūros mokyklą).

Dabar retai kas dainuoja savo malonumui. Senovėje skardžiabalsiai dainininkai dainuodavo net sunkaus darbo metu. Lėlaitiškis Kostas Barauskas ardamas savo skambiu tenoru plėsdavo ant viso kaimo: „Čiulba čiulbutis, gieda lakštutė ant putino šakelės“. Užlieknėje geri dainininkai buvo Antanas Mikalauskas, Jadvyga, Stefanija ir Petronėlė Reškytės, Meinoriuose — Justinas Raustys, Valė Pranauskaitė, Medžialenkėje — Domas, Simonas ir Jonas Gaudiešiai, Simas Kuodys, Antanas Galminas.

Dar prieš keletą metų Užlieknėje gyvavo vyrų ir moterų giedorių komanda. Joje giedojo: Elena Knizikevičienė, Nadežda Vilienė, Stanislava Valtienė, Augustina Martinkienė, Aldona Šlaustienė, Stasys Šlaustas, Pranciškus Valantis, Antanas Vaičius, Juozas Bartkus ir kiti. Jų giesmės į amžinojo poilsio vietas palydėjo daugelį užliekniškių. Šlaustams mirus ir kitiems pasiligojus (visi pagyvenę) laidotuvėse ir metinėse nebegieda. Sekmadieniais ir per šventes dar susirenka pagiedoti į bažnyčią. Giesmininkų pamaina neruošiama.

Tokiems darbams kaip mėšlų vežimas, javų kūlimas buvo organizuojamos talkos. Kaimynai talkindavo vieni kitiems. Mėšlavežio talkose dalyvaudavo 6—8 kopėjai, 5—7 kapstytojai, 1 vertėjas, 4—6 važnyčiotojai su vežimais. Kopėjai tvarte prikopia mėšlo į vežimą, važnyčiotojas nuveža jį į laukus, vertėjas specialia šake išverčia mėšlą, o kapstytojas jį iškapsto, kad būtų galima aparti. Tokios talkos būdavo šiltu metų laiku (iki Joninių), todėl jaunimas po pietų, poilsio metu, kol ėda arkliai, mėgo laistytis vandeniui. Sako, kad retkarčiais šuliniuose ir vandens pritrūkdavę nuo to šėlsmo. Mėšlavežis buvo baigiamas iki 17 valandos. Na, o tada prasidėdavo patalkys. Pavalgius vakarienę, pakviečiamas muzikantas, prasideda šokiai, dainos.

Javų kūlimo talkai reikėjo 20—25 žmonių. Į talkas susirinkdavo daugiausiai jauni žmonės — ūkininkų bernai, mergos bei sūnūs ir dukros. Darbas prie kuliamosios buvo sunkus, daug dulkių, todėl darbo metu jokių pramogų nebūdavo. Per metus būdavo dvi javų kūlimo talkos: žieminių javų kūlimas ir vasarinių javų kūlimas. Pavargęs jaunimas po talkos vis tiek norėdavo pasilinksinti ir vėl organizuojamas patalkys. Vasarojaus kūlimas — paskutinė rudens talka, todėl kai kurie gaspadoriai padarydavo alaus.

Kartais vėlesnės vasarojaus kūlimo arba linų mynimo talkos vykdavo advento metu. Tada buvo organizuojami įvairūs žaidimai.

Žiužio mušimas — iš rankšluosčio susukamas žiužis. Vienas žaidėjas sėdėdamas pasideda pagalvę ant kelių, kitas deda galvą ant pagalvės, išlenkia nugarą. Jis nieko nemato. Būrelis sustoja aplink ir vienas iš jų žiužiu rėžia per nugarą ir numeta žiužį ant grindų. Nukentėjusysis atsistoja ir spėja, kas daužė. Jei įspėja, lenkiasi daužiusysis ir t. t.

Žiedo dalijimas — žaidėjai, susėdę ant suolų, laiko sudėję rankas. Vienas nerodydamas žiedo, įdeda jį į ranką vienam iš žaidėjų. Kitas iš anksto paskirtas, spėja, kieno saujoje yra žiedas. Atspėjęs sėda į jo vietą, o tas, kuris turėjo žiedą, eina spėlioti. Jei spėjęjas neišspėja tris kartus, išvedamas į kitą kambarį. Žiedo dalintojas išklauso kiekvieno žaidėjo pletkus apie esantį už durų ir atskirai kiekvieno pletkus jam perduoda. Išklauses apie save pletkus, pasirenka

užgauliausią ir paskelbia visiems. Kieno pletkas paskelbiamas, tas eina spėlioti pas ką žiedas. Pletkai būdavo įvairūs: „žioplys“, „mergininkas“, „kavalierių viliojoja“ ir kitokie.

Vyresnio amžiaus žmonės mėgdavo lošti kortomis. Populiariausi žaidimai buvo kiksas, tūkstantis, šešiasdešimt šeši, vežimas, kaip ir dabar.

Šiandienams ūkininkams irgi kartais tenka organizuoti talkas, tik kitokias, pavyzdžiui, šieno vežimo, bulviakasio. Patalkių linksmumas dažniausiai priklauso nuo išgerto alkoholio kiekio, kitaip nedrįstama ar nenorima nei šokti, nei dainuoti. Apskritai, šiandien nebemokama šokti paprasčiausios polkos ar valso, nesugebama sudainuoti liaudiškos dainos bent vienu balsu, ką bekalbėti apie keletą.

Žiemą, kai trumpos dienos ir ilgos naktys, kaimiečiai vakarodavo, maždaug iki 21 valandos (prisiminkime, kad elektros tada nebuvo). Dirbdavo darbus, kuriuos galima atlikti troboje. Vyrai vydavo virves, sukdamo pančius, gamindavo grėblius, kotus šakėms ir kastuvams, pakinktus, skaptuodavo šaukštus ir kt. Moterys verpdavo, megzdavo, ausdavo. Labai įdomūs tokie vakarai būdavo vaikams, nes suaugusieji sekdamo pasakas, pasakodavo anekdotus, mindavo mįsles. Įdomiausia būdavo, kai po šv. Kalėdų į šeimas atėję nauji bernai ir mergos, papasakodavo naujų pasakojimų.

Pievose pradėjus žydėti įvairioms žolėms, prasidėdavo šienapjūtės darbai. Pirmiausia į laukus šienauti išeidavo vyrai su dalgiais. Po keleto dienų vartyti šieno išeidavo ir kiti šeimos nariai. Išdžiovintas šienas kraunamas į kupetas, dobilai — į žaiginius. Šienas iš kupetų buvo vežamas į daržines, o dobilai žaiginiuose laikomi apie pora savaitių ir tik tada vežami į daržines. Šienapjūtės metu įvairiose vietose skambėdavo dainos. Šiais laikais šienapjūtės vyksta mechanizuotai arba pusiau mechanizuotai. Žolė pjaunama šienapjovėmis, šienas vartomas vartytuvais, išdžiovintas supresuojamas ir parvežamas į daržines. Tik mažesniuose ūkeliuose šienas dar kraunamas į žaiginius, vartomas grėbliais ir arkliais vežamas namo.

Pjauti rugių išeidavo visi šeimos nariai. Prie kiekvieno pjovėjo buvo pėdų rinkėja, kuri surinkdavo javus į pėdus ir surišdavo. Surišti pėdai buvo statomi į gubas — į vieną gubą po dešimt pėdų. Pirmiausia trijų pėdų viršūnės buvo surišamos, kad neišvirštų, ir apstatoma kitais pėdais. Javai, geru oru pastovėję apie savaitę, buvo vežami į daržines, vėliau kuliami javų kuliamosiomis. Pasibaigus rugiapjūtei, iš rugių varpų buvo nupinamas vainikas ir pakabinamas ant klėties sienos. Už tai šeimininkė pavaišindavo sūriu ar pyragėliais. Dabar javai kuliami laukuose kombainais.

Vasarą žmonės keldavosi saulei tekant ir guldamo jai nusileidus, todėl vidurdienį pora valandų guldamo pokaičio. Tradiciškai pokaičio nebeguldavo, kai į daržinę parveždavo pirmą vežimą javų. Buvo toks posakis, kad su pirmuoju daržinėje paverstu javų vežimu „užvertamas pokaitys“. Pavakariai apie 17 valandą irgi buvo valgomi ne visais metų laikais — pradedama gandriui parskridus, baigiama jam išskridus. Naujaisiais laikais pokaičio ir pavakarių tradicijos nėra — daro kaip kas išmano.

IX. Švietimo ir kultūros įstaigų darbas

Bažnyčios kultūriniam gyvenime

Seniausia kultūros ir susibūrimų vieta buvo bažnyčia. Užlieknės šv. Marijos Magdalenos bažnyčią lankė užliekniškiai ir meioriškiai, o Viešnių šv. Jono Krikštytojo — medžialenkiskiai, lėlaitiškiai ir paventiškiai. Pastariesiems trims Viešnių bažnyčią lankyti buvo patogiau, o paventiškiams dar ir daug arčiau. Tarpukario metu Viešnių miestelis buvo valsčiaus centras, todėl jame buvo paranku atlikti gyvenimiškus ir kartu dvasiškus reikalus. Miestelyje buvo daug žydų parduotuvių, vykdavo dideli turgūs ir jomarkai, kuriuose buvo deramasi su samdiniiais, pardavinėjama žemės ūkio produkcija.

Tais laikais žmonės buvo tikintys ir dievobaimingi, todėl visi svarbesnieji gyvenimo įvykiai (gimimas, santuoka, mirtis) ir didžiosios šventės bei eiliniai sekmadieniai buvo neatsiejami nuo bažnyčios. Sovietmečiu mažai kaimiečių lankė bažnyčias, nors jos nenustojo veikusios. Pastaruoju metu pamažu vėl grįžtama į bažnyčias. Deja, susidaro įspūdis, kad jos lankomos daugiau dėl tradicijos, pavyzdžiui, per didžiąsias šventes ar laidotuves, o ne dėl įsitikinimų. Eilinais sekmadieniais Užlieknės bažnyčia būna pustuštė.

Mokyklų istorijos

Užlieknės pradinė mokykla įsikūrė 1919 m. pas ūkininką Antaną Virkutį. Pirmoji mokytoja buvo Ona Čepauskytė. Mokinių buvo nedaug. Visą mokyklos inventorių padarydavo ūkininkai, kurių vaikai ėjo į mokyklą. 1922 m. mokykla buvo perkelta pas ūkininką A. Švažą, kurio sodyba buvo kaimo viduryje. Sąlygos darbui buvo sunkios. Suoluose sėdėdavo po keturis vaikus. Mokinių nedaug, vos 25, o už mokyklos patalpas reikėjo mokėti 450—500 Lt. Dalį pinigų (300 Lt) užmokėdavo valsčius, likusius — mokinių tėvai.

1944 m. Užlieknėje buvo du komplektai: pas P. Švažą ir pas J. Jakutį. Dirbo mokytojos C. Sidabraitė ir J. Ročinskaitė.

1949 m. Užlieknėje buvo jau trys komplektai: du Užlieknės kaime ir vienas Medžialenkės kaime. 1954 m. Medžialenkės komplektas buvo uždarytas, Užlieknėje liko du komplektai. Dirbo mokytojos V. Virkutienė ir S. Valantinienė. Mokinių skaičius augo. Tėvai pageidavo, kad kaime būtų aštuonmetė mokykla. 1959 m. buvo atidaryta penkta klasė. Ji priklausė Krakių aštuonmetei mokyklai. Su penktąja klase dirbo mokytoja T. Girtienė ir mokė visų dalykų. 1961 m. atidaryta šešta klasė. Atvyko dirbti dvi jaunos abiturientės B. Kristutytė ir G. Misiūnaitė.

1962 m. pas A. Balvočių atidaryta septinta klasė — Krakių aštuonmetės mokyklos filialas. Mokymo dalies vedėja — O. Virkutienė. V—VII klasės dirbo po pietų tose pačiose patalpose, kur mokėsi pradinės klasės. Darbui sąlygos sunkios, nes mokyklos patalpos buvo trijuose pastatuose.

1963 m. susikuria savarankiška Užlieknės aštuonmetė mokykla. V. Virkutienė paskirta mokyklos direktore. Susirūpinta naujos mokyklos statyba. 1963 m. pradėta ir 1965 m. baigta statyti nauja mokykla kaimo centre. 1964 m. mokykla išleido pirmąją aštuntokų laidą. 1967 m. kolūkis pastatė dirbtuves. Mokyklos kolektyvas darbštus — stengiasi, kad mokinių žinios būtų geros. Mokykla užima prizines vietas rajoninėse olimpiadose ir varžybose, ne kartą buvo socialistinio lenktyniavimo nugalėtoja. Pastaraisiais metais mokykloje mokosi per šimtą mokinių, dirba 14 mokytojų. Mokykloje vyksta gražūs užklasiniai renginiai, įvairios šventės. Veikia dainų, skaitovų, sporto, dramos, kraštotyros būreliai.

Mokyklos direktoriai:

1963—1984 m. Ona Virkutienė
1984—1986 m. Bronius Kryžius
1986—1989 m. Alvydas Lenkauskas
1989—2001 m. Stefanija Končiuvienė
Nuo 2001 metų Emilija Kersnauskienė

Mokyklos pavadinimai:

1919 m. — Užlieknės pradinė mokykla
1944 m. — Dviejų komplektų pradinė mokykla
1949 m. — Trijų komplektų pradinė mokykla
1954 m. — Dviejų komplektų pradinė mokykla
1959 m. — Priauganti aštuonmetė mokykla. Krakių aštuonmetės mokyklos filialas
1963 m. — Užlieknės aštuonmetė mokykla
1987 m. — Užlieknės devynmetė mokykla
1993 m. — Užlieknės pagrindinė mokykla

Nepriklausomybės metais pradinė mokykla veikė Medžialenkėje. Vienoje patalpoje mokėsi visų keturių skyrių vaikai. Mokinių būdavo apie 60. Mokytojavo viena mokytoja. Klasės kampe ant lentynėlės stovėjo Gedimino pilies maketas, kurio viduje buvo žemės, parvežtos nuo Vilniaus Gedimino pilies kalno. Suolai nevienodi, namų darbo.

1940—1941 m. atidaroma nauja klasė pas Feliksą Šimkų. Atsiunčiama dirbti antra mokytoja. Dirbti ir mokyti čia sąlygos buvo prastos.

1941—1942 m. mokyklos mokinių tėvų pastangomis atidaromas kitas komplektas pas Šimkaus kaimyną Juozapą Šetkų. Čia sąlygos darbui ir mokslui buvo geresnės.

1949 m. Medžialenkės mokykla veikė kaip vienas Užlieknės pradinės mokyklos komplektų. Medžialenkės komplekto vedėja — Regina Jankauskaitė-Narutavičienė. 1954 m. Medžialenkės

komplektas uždarytas. Medžialenkės mokykloje yra dirbusios mokytojos: Šiaulytė, Šimanskytė, Kuodytė, vokiečių Tabea Langeis, Stonkienė, Jocytė, Pauliukaitė, Mačernytė. Pradinė mokykla Medžialenkėje buvo pagrindinis kultūros židinys kaime. Jaunimas ten rinkdavosi į šokius, ruošiamos ir rodomos vaidybinės programos. Scena įrengiama ant daržinės durų, pakeltų ant kaladžių.

Kituose apylinkės kaimuose mokyklų nebuvo. Meinorių kaimo vaikai lankė Krakių mokyklą, o Paventės ir Lėlaičių vaikai — Žibikų arba Užlieknės mokyklas.

Bibliotekos darbas

1945 m. Medžialenkės kaime, Antano Dovidausko name, įsikūrė klubas-skaitykla. Jos vedėja paskirta R. Jankauskaitė. Patalpos buvo mažos, nejuokios. Elektros nebuvo. Knygų fondas nedidelis. Knygas skaitė beveik tik mokiniai. Pagal nuostatus be knygų ir laikraščių skaitymo buvo organizuojami pasikalbėjimai, garsiniai skaitymai. 1946 m. bibliotekininko pareigas perėmė Algirdas Valančius. Jis įsigijo radijo imtuvą, užsiprenumeravo periodikos, gaudavo vis daugiau knygų. Skaitykloje veikė dramos būrelis, senovinių šokių ir dainų ratelis. A. Valančius dirbo iki 1950 m.

1950 m. pasikeitė net trys darbuotojai: D. Žiaugienė, K. Juška, A. Stonys. Jie knygų neklasifikavo pagal mokslo šakas, tik statė į lentynas abėcėlės tvarka. 1951 m. įsidarbino trys darbuotojai: J. Šilinas, P. Martinkus ir V. Rumšaitė.

1953 m. Medžialenkės klubo-skaityklos bazėje buvo įkurta biblioteka, kuri perkelta į Užlieknę. Vedėju paskirtas S. Montvydas. 1954 m. bibliotekos vedėja paskiriama S. Radavičienė, kuri dirbo iki 1966 m. Tai ilgiausia dirbusi bibliotekininkė. Ji labai išplėtojo knygnešystę, turėjo daug aktyvių vaikų. Nuo 1966 m. iki 1976 m. bibliotekoje pasikeitė aštuoni darbuotojai: J. Malakauskaitė, L. Vainutis, A. Zavadskienė, L. Juciūtė, O. Balzerevičiūtė, B. Undžytė, I. Kesminaitė, B. Beržinskienė, I. Vaitkuvienė (Kesminaitė).

Valstybinių masinių bibliotekų centralizavimas prasidėjo 1974 m. Užlieknės kaimo biblioteka buvo centralizuota 1976 m. Nuo tada fonduose pradėta kaupti įvairesnė literatūra. 1977 m. bibliotekoje pradėjo dirbti G. Demulytė. Ji sugebėjo sutelkti daug skaitytojų. Nuo 1981 m. vėl dirbo keletas darbuotojų: R. Ažuolienė, A. Laucevičienė, A. Stonytė. 1984 m. bibliotekininkės pareigos atiteko pirmajai specialistei Lidijai Mackevičiūtei, baigusiai Vilniaus kultūros mokyklą.

Biblioteka buvo įsikūrusi sename name. 1985 m. biblioteka persikėlė į kolūkio dirbtuvių salę. Nuo 1987 m. iki 1991 m. vėl pasikeitė daug darbuotojų. Tai D. Latožaitė-Atienė, D. Pociuvienė, D. Radvilienė, N. Medveckienė, V. Žalkauskienė, L. Liekienė. 1991 m. biblioteka persikėlė į buvusio vaikų darželio patalpas. 1991—1994 m. bibliotekoje dirba D. Atienė, o nuo 1994 m. L. Martinkutė (dabar Nabažienė).

Užlieknės bibliotekoje sukauptas universalus knygų fondas, sutvarkytas pagal universaliosios dešimtainės klasifikacijos sistemą. 2001 m. pradžioje buvo 7480 egzempliorių literatūros, iš kurių 5075 egzemplioriai — grožinė literatūra. 2000 m. bibliotekoje skaitė 259 skaitytojai, iš kurių 113 vaikų. Išduota 7752 egz. literatūros, iš kurių 3627 egz. vaikams. Bibliotekoje rengiamos parodos, organizuojami renginiai, telkiami knygnešiai skaitytojų aptarnavimui namuose.

Nuo 2001 m. sausio 1 d. kiekvienas bibliotekos lankytojas privalo nusipirkti skaitytojo bilieta. Surinkti pinigai skiriami naujiems spaudiniams įsigyti ir renginiams organizuoti.

Kultūros namų veikla

Kultūros namai Užlieknėje pradėjo veikti 1963 m. Jie įsikūrė buvusioje špitolėje. Direktoriumi paskirtas A. Jonaitis, meno vadovu — A. Lingys. Jie subūrė saviveiklininkus į dramos būrelį, moterų ansamblį, sporto būrelį. Kultūros namuose keitėsi šie darbuotojai: P. Martinkus, J. Jakutis, D. Gustys, A. Kučka, S. Šlaustas, R. Misius, A. Kaveckaitė, Jautakytė, O. Stasiulytė, J. Juciuvienė, S. Pušinskaitė, R. Radvilas, V. Baužytė, D. Petrošienė, S. Juciūtė, R. Brazienė, S. Monkevičius, R. Vrubliauskaitė, R. Teniukaitė, D. Milieška, K. Žiogas, R. Stonkuvienė. Geri saviveiklininkai yra buvę: S. ir O. Virkučiai, G. Kučkienė, D. Petrošienė, V. Kaveckas, R. Daubaris, A. Dargis, M. Gecevičiūtė, A. Jucius, V. Valnickas, I. Kesminaitė, J. Vaitkus, S. Juciūtė.

Per daugelį metų yra veikę šie būreliai: dramos ratelis, moterų ansamblis, vokalinis duetas, instrumentinis ansamblis, agitmeninė brigada, skaitovų būrelis, liaudies šokių ratelis, vaikų choras, mergaičių ansamblis, vaikų dramos ratelis, meninės gimnastikos būrelis. Jie pasirodydavo per kolūkio šventes, šokių vakarais. Užlieknės kultūros namai socialistiniame lenktyniavime neretai užimdavo prizines vietas, gerai su programomis pasirodydavo rajoninėse apžiūrose, dainų šventėse.

Devintajame dešimtmetyje buvo numatyta Užlieknėje pastatyti milijono rublių sąmatinės vertės kultūros namus. Šias viltis sužlugdė prasidėjusi privatizacija ir kolūkio griuvimas.

Apie 1997 m. kultūros namai persikėlė į buvusio vaikų darželio patalpas. Tokiu būdu šiame pastate dabar yra trys įstaigos: kultūros namai, biblioteka ir med. punktas.

Pastaruojų metu kultūros namuose dirba E. Memienė, M. Pilybienė ir B. Žiaugaitė. Veikia vaikų ir suaugusiųjų dramos, skaitovų, folkloro būreliai. Aktyviausi saviveiklininkai yra P. Daiginas, R. Petrauskienė, S. Kučinskienė, B. Skutulienė, J. Priedininkas, I. Žalkauskaitė. Kultūros namai organizuoja Šv. Kalėdų, Naujųjų metų, Šv. Velykų vakarus, Joninių ir Šv. Magdalenos atleidų gegužines ir kitas šventes.

Pašto veikla

Paštas Užlieknės kaime dirba nuo 1931 m. Pirmasis darbuotojas Simonas Virkutis, Jono, kurio namuose įsikūrė ši įstaiga. Užlieknėškis Antanas Stonys tada vežiojo paštą. Pokario metais paštas persikraustė į špitolę, kur tebėra iki šiol. 1951 m. pašto viršininko pareigas iš tėvo perėmė sūnus Simonas Virkutis, Simono, už šaunų darbą apdovanotas medaliu. Pastarajam išėjus į užtarnautą poilsį, nuo 1996 m. pašte dirba Regina Petrauskienė. Daug metų laiškaneše yra dirbusi Stefanija Vaitkaitė. Dabar spaudą nešioja Augustina Kristutienė ir ta pati R. Petrauskienė.

X. Archeologijos, istorijos ir kultūros paminklai

Įžymiausias istorijos ir kultūros paminklas Užlieknės apylinkėse yra Šv. Marijos Magdalenos bažnyčia, esanti Užlieknės kaime, Šventupio kairiajame krante. XVIII amžiuje pastatyta medinė koplyčia; nuolatinio kunigo nebuvo. Užlieknės koplyčiai 1784 m. paskelbti dveji metiniai atlidai. 1807 m. pastatyta nauja koplyčia. 1857 m. perstatyta. Priklausė Žemaičių vyskupijos Viešnių parapijai.

1926 m. įkūrus Lietuvos bažnytinę provinciją, vietoj Žemaičių vyskupijos buvo sudarytos Kauno, Telšių ir Panevėžio vyskupijos. Tokiu būdu Šv. Marijos Magdalenos bažnytėlė atitenka Telšių vyskupijai, Viešnių dekanatui, Užlieknės parapijai.

1933 m. (kitais duomenimis 1929 m.) koplyčia užkelta ant apvalių rąstų ir sveika perkelta apie 300 m. atstumu ir pastatyta ant vieno ūkininko dovanotos žemės. Koplyčia atnaujinta, pastatyta ir klebonija. Tokiu būdu praktiškai virto Viešnių filija su nuolatinio kunigu. Bažnytėlės steigėjas ir rektorius — klebonas Stanislovas Ercius.

Po Antrojo pasaulinio karo koplyčia vadinama bažnyčia. Nuolatinio kunigo neturi — aptarnauja Viešnių klebonas. Bažnyčia priklauso Telšių vyskupijai, Mažeikių dekanatui, Viešnių parapijai.

Užlieknė nuo seno garsėja Marijos Magdaliotės atlidais. Į juos dar tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje suplaukdavo minios maldininkų, kai kurie net iš Aukštaitijos. Kažkada dvasiškasis ganytojas buvo turtingiausias žmogus apylinkėje, nors valdė nedidelę parapijelę. Jam priklausė 24 ha ūkis su erdviais trobesiais ir stebuklingu vandeniu Šventupyje, kuris teka pro kleboniją. Stebuklingasis vanduo gerbiamam dvasiškiui duodavo daug pelno.

Klebonijos pastatas tebestovi, tik jau atnaujintas, apmūrytas, o jame gyvena žmonės. Sovietmečiu klebonijoje buvo įsikūrusi kolūkio raštinė, biblioteka ir kitos įstaigos. Alyvų alėja, vedanti iš bažnyčios į kleboniją, iškiršta neseniai. Netoli bažnyčios buvusi špitolė. Joje gyveno tikintieji beturčiai, davatkos, varpininkės, zakristijonas. Pokariu šiame pastate įsikūrė paštas ir kultūros namai. Paštas tebedirba iki šiol, o buvusių kultūros namų galas apleistas.

Šventoriuje prie vartų stovi senas nedidelis akmeninis paminklas su metaliniu kryžiumi, statytas 1904 m. Manoma, kas jis atgabentas kartu su bažnyčia iš senosios jos stovėjimo vietos. Panašus kryžius yra likęs ir senojoje vietoje. Pasakojama, kad ten palaidotas kunigas, kiti mano, kad ten niekas nėra laidotas. Prie parapijų bažnyčių būdavo kapinės — anksčiau paprastai šventoriuje buvo laidojami dvasininkai ir žymūs žmonės.

Po atgimimo bažnyčios šventoriuje pastatytas medinis kryžius Lietuvos krikšto jubiliejui paminėti. Jo užrašas byloja:

1387 — 1987
Lietuvos krikštui 600 m.

Greta bažnyčios, aptvertos akmenų tvora, yra Užlieknės kapinės, veikiančios iki šiol. Žmonės pasakoja, kad pirmasis žmogus čia palaidotas 1901 m. Šias kapines galima rasti pažymėtas dar 1867 m. sudarytame žemėlapyje. Greičiausiai ši vieta tada buvo numatyta kapinėms ir pažymėta minėtame plane. Kapinėse yra palaidoti dvasininkai: jau minėtas Stanislovas Ercius (m. 1936-04-23, 54 metų) ir Kazimieras Vilkickas (1874-01-02—1943-10-24), gyvenęs ir kunigavęs Užlieknėje. Kiek toliau į vakarus nuo minėtų kapinių yra senosios Užlieknės kapinės, šiandien pagal legendą vadinamos Žydų kapeliais. Iš tikrųjų niekas neprisimena čia laidojus žydus. Ant kapinių kalnelio stovi akmeninis kryžius su užrašu:

Pund.
Leonas ir Cicilija
Sidabrai
1925

Žinoma, kad Sidabrai čia nebuvo palaidoti. Jie buvo paminklo fundatoriai, nes kapinaitės buvo jų žemėje. Užlieknėje kapelių liekanos dar yra miškelyje I. Poškaus žemėje ir pušynėlyje už I. Kučkos sodybos.

Medžialenkėje yra senos kapinaitės apipiltos pylimėliu. Jose yra keli išvirtę akmeniniai paminklai. Senesni žmonės kalba, kad čia buvo laidojami žmonės siaučiant marui. Vienintelis įskaitomas užrašas byloja: 1904 m. Antonas ir Monika Galminai. Šie žmonės greičiausiai yra paminklo fundatoriai, nes kapinės yra Galminių žemėje.

Paventės kaime, netoli Ventos, yra senkapiai, vadinami Milžinkapiais. Jie įtraukti į vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašą. Vietiniai gyventojai nežino, kodėl jie pavadinti Milžinkapiais. Yra „manoma, kad senovėje pasižymėjusius karius lietuviai vadina milžinais ir tik vėliau didvyriais”.

Būtent Paventės kaime 1932 m. buvo rastas III a. romėnų kultūros bronzinis kaklo papuošalas. Lėlaičių senkapiai (pagal padavimą Veselės kapinės) yra Pievupio dešiniajame krante prie vieškelio. Senųjų paminklų užrašai neįskaitomi. 1999 m. čia buvo pastatyti du nauji kryžiai. Pirmasis su užrašu: „Šiuipių ir Barauskų giminėms atminti. 1999”. Antrasis, skirtas žuvusiems pokario rezistentams, su užrašu:

Lietuva, už tave mirti išėjom
Šiuipys Pranas 1922—1948
Švažas Albertas 1918—1948
Sesuo, Šiuipių giminės

Kitoje to paties upelio pusėje yra kiti Lėlaičių kapeliai. Meinoriuose yra trejos kapinaitės: Pranausko, Jonušio ir Kulvinsko žemėje. Pastarosiose pastatytas naujas kryžius giminei atminti.

Visos anksčiau aprašytos kapinės yra išlikusios, bent jau galima atpažinti buvus kapavietes. Yra ir tokių kapelių, kurie sulyginti su žeme ir juos mena tik senesnieji gyventojai. Tokios kapavietės būtų Užlieknėje Ūdros žemėje, Sedalio žemėje, Medžialenkėje Kuodžio žemėje. Tokių sunaikintų kapaviečių gali būti ir daugiau. Siaučiant badui, marui ir kitoms ligoms atsirasdavo taip vadinamų maro kapelių. Mirusieji buvo laidojami netoli namų.

Liaudies mažosios architektūros statiniai buvo statomi ne tik sodybose ir kapinėse, bet ir pakelėse. Medžialenkėje buvo Baltučio koplyčia, Meinoriuose — Jonušio koplyčia, Zubino kryžius. Vienas tokių išlikusių paminklų — metalinis kryžius, įmontuotas į akmeninį pagrindą, stovi Užlieknėje pakeliui į Vieškšnius dešinėje pusėje (prie I. Kučkos sodybos). Medžiuose buvo kabinamos mažos medinės koplytėlės su rūpintojėliais, kurių išlikusių nebėra.

Kartu su Atgimimu atgimė tradicija statyti kryžius. Be jau minėtųjų, pastatyta ir daugiau naujų kryžių. Išnykusio Meinorių kaimo centre 1994 m. buvo pastatytas ažuolinis kryžius buvusiam kaimui atminti. Ant jo išskaptuotas sakinytis: „Užklydęs netyčia į buvusį kaimą nors širdies gėlą prie Kryžiaus paliksi. Meinorių kaimo žmonių atminimui.”

1999 m. minint Užlieknės mokyklos jubiliejų, jos kiemą irgi papuošė naujas kryžius. Giminės atminimui 2000 m. Medžialenkėje kryžių savo žemėje pastatė Končiai. Įdomesni architektūriniai statiniai, kaip koplyčios, koplytėlės su Rūpintojėliais ir kitokie, nestatomi.

XI. Gamtos paminklai

Medžialenkės ąžuolas — gamtos paminklas. 1986 metais šis galiūnas paskelbtas savivaldybės saugomu gamtiniu objektu. Perimetras — 5,84 m., laja sudaro 400 m²., tik yra neaukštas — 18 metrų.

Pievio upės slėnis botaniniu požiūriu yra vertinga teritorija. Natūrali Pievio upelio vaga Mažeikių rajone yra išlikusi nuo ribos su Telšių rajonu iki ribos su Vieکشnių seniūnija ir žemupyje. Tirtas ruožas nuo kelio (vedančio iš Žibikų kaimo į Užlieknę) tilto iki santakos su Venta. Ūksminguose, lapuočiais apaugusiuose upelio krantuose didelė žolinių augalų įvairovė. Upelio salpoje yra nemažai atvirų, sausų ir apysausių pievų, prisiglaudusių daugiausia prie vagos vingių. Neretai per upelį permesti rąstiniai tilteliai ir liepteliai, o vagoje pasitaiko stambių akmenų, pakrantėje apnuogintų stambių medžių šaknų. Visa tai daro Pievio kraštovaizdį labai patrauklų, o atviros pievos ir liepteliai — lengvai prieinama. Akį patraukia įvairiaspalvės, žemos, atviros pievos ir medynuose prie vagos sužėlę jonparparčiai, vagoje žydinčios griovenės, purienos, į šlaitus palypėję stambūs ąžuolai.

Šioje gamtinėje teritorijoje auga nemažai retų, saugomų bei apyrečių augalų rūšių. Tai miškinė varnalėša, kuri įrašyta į Raudonąją knygą, baltijinė gegūnė, kuri auga Pievio salpinėse pievose. Vyriškoji gegužraibė nedidelėmis grupelėmis aptinkama krantų natūraliose pievose. Rajono ekologų konferencijoje 1998 m. buvo siūloma Pievio pakrantėse (tai Žibikų teritorija) įkurti hidrografinį draustinį. 2001 m. šis draustinis jau įteisintas, užima 65,9 ha plotą. Pievio upelio slėniuose peri pievinė lingė. Mažeikių rajone reta.

Šventupis yra vienas iš ištirtų Mažeikių rajono vandens telkinių. Upelis yra šaltavandenis, todėl jame gyvena kai kurios lašišinės žuvis. Margasis upėtakis, aptinkamas Šventupio sraunumose, Lietuvoje yra apyretė žuvis. Kitos šeimos (dyglinių) žuvis — devynspyglė dyglė rajone gausiausia šiame upelyje (778 ind./ha). Lietuvoje apyretė, rajono vandens telkiniuose reta.

Medžialenkės ežeras pagal vertingų žuvų rūšinę sudėtį yra karosinis. Ežero pakrantėse peri rudagalvė kryklė, kuoduotoji antis, pavienėmis poromis peri nendrinė lingė, o gausiausia yra didžiosios krakslės, nendrinio žiogelio perimvietės. Pastarasis Mažeikių rajone apyretis.

Didžiausi miškų masyvai yra Sodupio ir Užlieknės miškai. Juose gyvena šie stambesni žinduoliai: kiškiai, lapės, usūriniai šunys, kiaunės, šeškai, barsukai, šernai, elniai, stirnos. Į Lietuvos Raudonąją knygą įrašytas žinduolis dvispalvis plekšnys 1996 m. pastebėtas ir sugautas Užlieknėje. Labai retas gyvūnas.

Meinoriuose yra žvyro telkinys.

XII. Rezistentai, karo dalyviai, tremtiniai

Trisdešimt dvi dienas gaudė Antrojo pasaulinio karo frontas palei Ventos upę Lėlaičių kaimo pakraštyje. Karas kaimo vyrams pasibaigė sėkmingai. Visi grįžo, fronte vieną kitą dieną ar net valandą pabuvę. Išsisuko ir tie, kurie ilgiau sugebėjo pasislapstyti. Niekas nebuvo kaime užmuštas ir net sužeistas per tas baisias trisdešimt dvi dienas. Sudegė taip pat vos keli pastatai. Panašiai šaudymai baigėsi ir gretimuose kaimuose.

Rusų mobilizacijai kaimas ruošėsi seniai: kasė slėptuves, rengė jas namuose ir daržinėse, tvartuose, miškuose. Pašėlusios lėlaitiško B. Elekšio gaudynės labai išgąsdino kaimo vyrus — po vieną ėmė važiuoti registruotis. Vieniems legalizavusiesiems nieko nebedarė, kitiems teko Sibire kentėti. Tik du vyrai iš Paventės kaimo žuvo kovodami rezistentų eilėse — Pranas Šiuipys ir Antanas Lileika. Pastarasis kovojo labai ilgai, išgarsėjo netikėtais pasirodymais ir žuvo didvyriškai netoli savo namų, kaimynų mažamečio sūnaus išduotas. Lileika netoli Šiuipio turėjęs nedidelį ūkelį ir varganus trobesius. Jis aktyviai kovojo ilgiausiai ir buvo paskutinis rezistentas tose apylinkėse. Ypač imta rūpintis jį pagauti po sėkmingų rezistentų kautynių Kundroto dvare. Ten buvo atpažintas ir Lileika. Nuo to laiko Paventės kaime eidamas visad sutikdavai kariškius. Net žūties dieną Lileika parodė šaltakraujišką drąsą. Jį pražudė pasitikėjimas kaimynais. Atėjęs pas kaimyną, jis iš vaiko ėmė reikalauti šovinių. Vaikigalis per kelis kaimus garsėjo šovinių kolekcija ir net jų manija. Iš jo negalėjai išpešti nė vieno šovinėlio. Atsisakė jų duoti ir pačiam

Lileikai. Koks ten vyko pokalbis, dabar niekas nepasakys. Išėjęs berniūkštis tuoj dūmė į Viekšnius. Kol atbėgo kariškiai, praėjo nemaža laiko, bet rezistentas taip ir nepasigedo berniūkščio. Sodybą apsupo ir norėjo paimti jį gyvą. Lileika nepasimetė. Pajutęs pavojų, garsiai sušukęs: „Vyrai, mes apsupti“ ir šaudydamas puolęs pro duris. Išsigandę trobelėje neva esančių vyrų, apsupėjai atšokę nuo durų ir langų ir sukritę ant žemės. Vieną, gulintį griovyje, Lileika net peršokęs. Miškas buvo tolokai. Ilgai šaudė į jį, bet jis bėgo ir bėgo. Parkrito kulkų suvarpytas jau krūmų pakraštyje.

„Kai buvo nukautas Lileika ir paguldytas Viekšnių turgavietėje, kartą budėti su arkliu į miestelį nuvarė mano tėvą. Po nakties jis grįžo labai susijaudinęs, papasakojo, kad jam teko vežti laidoti garsųjį Lileiką. Kiek paknapsojus jam skirtame kambarėlyje, liepė važiuoti į turgavietę. Stribai sugriebę už kojų ir galvos miškinį ir sviedę į vežimą. Liepė vežti į Pastauninką, prie drėgno skardžio. Ten jau buvusi iškasta duobė. Matyt, su tėvu buvo reikiamai pakalbėta, nes jis vis nedrįsdavo parodyti laidojimo vietos, tik mostelėdavo kažkur pakrūmėn, skardžio link“, — pasakoja J. Elekšis.

Pranas Šiuipys prieš karą gyveno Pavenčių kaime mažame, į pirtį panašiam, namelyje. Žemės turėjo labai mažai, todėl daugiausia tarnavo pas ūkininkus. Rusams paskelbus mobilizaciją, P. Šiuipys pradėjo slaptystis iš pradžių gimtajame kaime, vėliau, kai čia slėptis tapo pavojinga, teko pasitraukti toliau nuosavų namų. Susipažino su Albertu Švažiu iš Rekečių kaimo ir Leonu Jonuškiu iš Milių kaimo. Netrukus prie jų prisigretino aktyvus ir „labai didelis kovotojas“ už Lietuvos nepriklausomybę viekšniškis, MGB agentas Keršys (slapyvardis — Stasys). Visi keturi vyrai kurį laiką gyveno Milių kaime Kazio Butos sodyboje. Po to apie 200 m nuo šios sodybos, L. Jonuškių tėvų miškelyje, upelio skardyje iš storų rąstų įsirengė patogų bunkerį. Jame galėjo gyventi 5—6 vyrai. Įsigijo daugiau ginklų, šaudmenų ir pardėjo galvoti apie rimtesnę savo veiklą.

Taip vyrai sutiko 1948-uosius. Sausio 3 d. Stasys savo darbdaviams pranešė, kad Miliuose, bunkeryje, gyvena anksčiau paminėti vyrai. Apskrities MGB davė Stasiui užduotį sausio 7 d. palikti bunkerį. Šeštą dieną Stasys pasakė, kad eina aplankyti pažįstamos merginos ir daugiau į bunkerį negrįžo. Sausio 7 d. į Milių kaimą atvyko Mažeikių apskrities MGB viršininko pavaduotojas Vasiljevas, 32-o Šaulių pulko antro bataliono vadas — MGB kapitonas Semionovas, Viekšnių MGB viršininkas kapitonas Loktionovas, 32-o Šaulių pulko antro bataliono grandies vadas — MGB leitenantas Ceblocovas, komendantas — MGB jaunesnysis leitenantas Vasiliauskas, 32-o šaulių pulko antro bataliono MGB seržantas Volkovas ir penkiolika tarybinių kareivių. Bunkerio vietą Stasys žemėlapyje buvo seniai parodęs. Be to, į bunkerio vietą iš K. Butos sodybos vedė sniege paliktos pėdų žymės. Nuo bunkerio angos į miško gilumą buvo dar vienas išmintas takelis.

Apie bunkerio „šturmą“ pasakojamos įvairios versijos — panašios, bet kartu ir skirtingos. Pirmoji, matyta vaiko akimis ir papasakota J. Elekšio minėtoje knygoje: „Namo kaip visada ėjau su klasioku Domu Rimkumi. Jis ir papasakojo, kas dėjosi prie jų sodybos. Apsupę bunkerį, kariškiai privertė jo tėvą lįsti į vidų ir pasiūlyti jame esantiems pasiduoti. Bunkeris buvęs kampo formos. Antroji dalis pagilinta, su brustveriu, už kurio sėdėję rezistentai, pasidėję ant jo ginklus. Išklause ultimatumą pasakė, kad sutinka. Pirma išlindęs tėvas, po jo Jonuškis. Kareiviai tuoj prišokę ir šiam ištraukę ginklo spyną, ėmė klausinėti, kur kiti. Tada ir sprogsi iš bunkerio išmesta granata. Ir prasidėję. Rezistentai iš angos pakaitomis tai iš kulkosvaidžio, tai iš automato pliekę į kareivius, neleisdami jiems prieiti artyn. Vienas saugumietis keikdamasis pakilęs ir norėjęs mesti angon granatą, bet tuoj buvęs serijos pakirstas. Pagaliau gynėjus pasisėkė ugnimi nuvaryti gilyn į bunkerį. Kariškiai į angą sumetę daugybę granatų, bet iš ten vis šaudydavo, kai jie bandydavo artintis prie angos. Gynėjus patikimai dengdavo bunkerio forma, nes sėdėjo už kampo ir brustverio. Tada ambrazūrą prikišę šiaudų, užpylę benzinu ir padegę. [...]. Miškiniai ir po to šaudė. [...]. Pagaliau imta ieškoti bunkerio perdengimo, ardyti jo stogą. Kai pavyko atplėšti lubas, miškiniai, matyt, suprato, kad jau atėjo mirtis. Iš vidaus ėmė rūkti dūmai — degino dokumentus. Saugumiečiai, norėdami juos paimti, skubiai pradėjo mesti į vidų granatas. Tada viskas ir nutilo. Kur palaidojo tris žuvusius, niekas nežinojo“.

Kodėl autorius mini tris žuvusius nelabai aišku. Žinoma, kad žuvo du žmonės.

Laikraščiuose „Vienybė” (1998 m. rugpjūčio 4 d.) ir „Santarvė” (1998 m. rugpjūčio 13 d.) A. Riaukos straipsniuose „Žuvo nepaklusę prievartai” buvo perpasakojama šitaip (cituojama „Vienybė”):

„Žmonės kalbėję, kad jaunuoliai mėginę prasiveržti, bet iš visų pusių buvę apsupti. Per susišaudymą sužeistas į galvą rusų leitenantas Lukošiaus arkliais skubiai buvęs nuvežtas į Mažeikius. Gerai ginkluoti ir ištreniruoti kariškiai glaudžiu žiedu ėmę slinkti artyn bunkerio. Pasigirdęs šūksmas: „Pasiduokite. Jūs apsupti! Visi žūsite!” Jaunuoliai buvo pasiryžę geriau mirti, negu pasiduoti. Partizanavę keletą metų, jie žinojo, kas laukia. Tačiau lemiamą valandą kitaip pasiėlgė Leonas Jonuškis. Kai čia pat mirtis, matyt, neišlaikė jo nervai, staiga iššokęs iš bunkerio pasidavė enkavedistams. Slėptuvėje liko du vyrai. Čekistams žūt būt reikėjo jų gyvų. Kad užmegztų pokalbį su „belaisviais”, nerizikuodami gyvybėmis, jie pasitelkė svetimus žmones. Enkavedistai greitai atsivarę iš arčiausiai buvusios sodybos Kazimierą Butą, kažkodėl prisirišę virve ar grandine, jį įvarę į bunkerį. Pasigirdo šūviai... Sužeistas į kojas, K. Buta išviręs lauk iš slėptuvės. Tada atsivedė kitą ūkininką — Domą Rimkų, kuris pabūgęs pirmtako likimo, priešinęsis ir maldavęs pasigailėti. Bet lietuvių gyvybė nieko nekainavo atėjūnams. Partizanai supratę čekistų pinkles, į beginklį žmogų nebešaudė. A. Rimkaus dukra Stasė Pranauskienė, dabar Krakių gyventoja, žinanti, kad tada jos tėvukui P. Šiupys pasakęs: „Gyvi nepasiduosime! Mirtis mums nebaisi”. Tuomet liepta pristatyti šiaudų. Kai tuos šiaudus sukišo į bunkerio angą, prišokęs kariškis uždegęs. Iš žeminės ėmę virsti dūmų ir ugnies kamuoliai. Spėjama, kad jaunuoliai, pradėję viltį išsigelbėti, susisprogdinę paskutine granata.

Vis dėlto ir tuomet į bunkerį lįsti enkavedistai dar nerizikavo. Atsivedę apie 90 metų senuką Adomą Šilainį, iš Amerikos grįžusį Krakių kaimo ūkininką, kurį privertę įlįsti į slėptuvę. Jis vėliau sakęs, kokį ten šturpų vaizdą išvydęs. Tarp tuščių šovinių gilzių ant kruvinos žemės gulėjo sudarkyti dviejų vyrų kūnai... Jūs čekistai sumetę į A. Virkučio roges ir išvežę į Vieکشnių miestelį. Netrukus žuvusieji buvo padrėbti miestelyje, ties sribų būstine. Stribai slapta stebėdavę praeinančius — ar kas nesustos, ar nepravirks motina, apkabindama sūnų, o tada tiesus kelias į Sibirą. Po kelių parų juos užkasė atšlaitėje už Ventos, tuomet vadintoje „Pastauninku”.

Pati įtikinamiausia versija buvo spausdinta rajoniniame laikraštyje „Būdas žemaičių” (2000 m. liepos 4 d.) A. Muturo straipsnyje „Žuvo už laisvę”:

„Kareiviai, priartėję prie bunkerio pasiūlė pasiduoti gyviems. Iš bunkerio niekas neatsiliepė. Kareiviai pasiuntė K. Butą atkelti į bunkerį įėjimo angos dangtį. Jam šito padaryti nepavyko. Tada K. Butai buvo liepta, iškapoti dangtį kirviu. Kai šis ėmėsi šio darbo, pro bunkerio ventilacijos angą pasipylė šūviai. Per valandą laiko iš vienos ir kitos pusės paleidžiant po keletą šūvių kareiviams pavyko iškapoti angos dangtį. Vėl buvo pasiūlyta pasiduoti. Iš bunkerio nebuvo atsakyta. Tada kareiviai pro angą įmetė keletą granatų. Po kurio laiko į bunkerį vėl buvo pasiūstas K. Buta. Jam liepė bunkeryje esantiems žmonėms pasakyti, kad šie pasiduotų. Iš bunkerio išlindęs K. Buta rankose laikė sugedusį automatą. Jam ginklą įdavė bunkeryje esantys vyrai ir liepė pasakyti kareiviams, kad jie gyvi nepasiduos. Po 10—15 minučių iš bunkerio išlindo Leonas Jonuškis. Jis kareiviams pareiškė, kad likusieji du gyvi nepasiduos. Link bunkerio angos kareiviai metė granatą. Ši nepasiekusi angos, sprogo ir sužeidė K. Butą ir kareivį Starbijevą. Tada kareiviai į bunkerio angą vėl sumetė keletą granatų, paleido signalines raketas. Po pusvalandžio į bunkerį buvo pasiūstas kareivių sulaikytas Ignas Žiulpa. Šiam pabandžius įlįsti į apgriautą bunkerį, iš ten pasipylė šūviai. Kareiviai, matydami, kad jų mestos granatos pro bunkerio dangtį nepadaro žalos, kitoje bunkerio vietoje nukasė sniegą ir žemę. Kulkosvaidžiu bunkerio lubose prašaudė angą ir pro ją į vidų sumetė keletą granatų. Tik tada iš apgriauto bunkerio buvo ištraukti dviejų vyrų lavonai. Tai buvo Albertas Švažas, Prano, g. 1916 m., ir Pranas Šiupys, Antano, g. 1922 m. Nužudytųjų palaikai buvo išvežti į Vieکشnių MGB, mat tarybiniai saugumiečiai juos privalėjo dar nufotografuoti”.

Kitą dieną po bunkerio šturmo prasidėję areštai. Buvę suimti žuvusiųjų partizanų ryšininkai — Vieکشnių valsčiaus tarnautojai Juozas ir Ona Virkučiai. Areštuoti ir L. Jonuškis, pasidavusio čekistams, broliai — Jonas ir Pranas. Lėlaitiškiečiai Jonas Silkinis ir Jonas Balvočius po dešimtį metų praleido Sibire už pagalbą partizanams. Leonas Jonuškis grįžęs iš lagerio jau be sveikatos ir netrukus miręs.

Šiandien ne taip jau svarbu, kada koks šūksmas pasigirdo šturmuojant bunkerį, koku būtent momentu pasidavė Jonuškis, kas degino tuos šiaudus, nuo kieno granatos — savo ar kareivių — žuvo vyrai. Tokie ir kiti skirtumai išryškėja atidžiau įsigilinus į šias istorijas. Tačiau šiandien žuvusiųjų artimiesiems kelia nerimą kitas klausimas, kur dabar yra palaidoti žuvę vyrai?

„Vieni viekšniškiai sako, kad vyrų palaikai buvo užkasti už Ventos tilto, netoli kryžkelės Viekšniai—Žibikai—Svirkančiai, apie 30—40 m. nuo kelio pylimo. Tą vietą viekšniškiai vadina Pastauninku. Kiti sako, kad duobė prie pat kelio pylimo. Statant naująjį tiltą per Ventą, kapas atseit likęs po kelio pylimu. Kiti viekšniškiai sako, kad praėjus keletui dienų po palaidojimo, kažkas iškasė žuvusių vyrų palaikus, valtimi perkėlė per Ventą ir palaidojo senosiose Viekšnių kapinėse. Kiti sako, kad tai buvo padaryta pavasari. Apie šį paslaptinę palaidojimą nežinomi vyrai pranešė A. Švažo broliui ir P. Šiuipio seseriai. Kas tai galėjo padaryti?“, — tai ir plačiau kas šiandien dedasi senosiose Viekšnių kapinėse rašo „Būdas žemaičių“.

Didžiojo tėvynės karo dalyvių, tiesiogiai dalyvavusių mūšiuose sąrašas:

1. Čiužas Petras, g. 1911 m., Lėlaičių km.
2. Elekšis Benas, g. d. nežinoma, Lėlaičių km.
3. Končius Juozapas, g. 1911 m., Užlieknės km.
4. Perminas Alfonsas, g. d. nežinoma, Užlieknės km.
5. Perminas Antanas, g. 1914 m., Užlieknės km.
6. Putramentas Zigmantas, g. 1919 m., Užlieknės km.
7. Sidabras Tadas, g. 1917 m., Medžialenkės km.
8. Stonys Tedeušas, g. 1920 m., Užlieknės km.
9. Šlaustas Aleksas, g. 1922 m., Užlieknės km.
10. Švatas Vitalijus, g. 1927 m., Medžialenkės km.

Čia nurodytos gyvenamosios vietos po karo, nes gimimo vietos tiksliai nėra žinomos.

Tadas Sidabras 1939 m. tarnavo Lietuvos armijoje, karo metais 16-ojoje lietuviškojoje divizijoje, 240-ajame pulke. Dalyvavo mūšiuose Latvijoje. Tadas buvo ryšininkas laidininkas ir telefonistas. Apdovanotas Ginkluotųjų pajėgų 60-mečio, Pergalės Didžiajame Tėvynės kare 30-mečio medaliais, Pergalės Didžiajame Tėvynės kare 40-mečio, TSRS 50-mečio, Mažeikių rajono išvadavimo 30-mečio ir 40-mečio ženkliais.

Petrą Čiužą ir Antaną Perminą karas suartino. Jie, patekę į armiją, Rusijoje drauge lankė kelių mėnesių kursus, fronte kovėsi viename pulke, karo audra abu nuvedė iki Čekoslovakijos. Antanas Perminas yra pasakojęs, kad jam yra tekę kariauti Vengrijoje, Lenkijoje, Rumunijoje, Austrijoje, o pergalę šventė Čekoslovakijoje. Turi medalį už Berlyno paėmimą. Vitalijus Švatas kilęs iš Sedos, į kariuomenę pateko 1945 m.: buvo mobilizuotas į Tarybinės gvardijos Raudonosios vėliavos 295-ąjį pulką Rytprūsijoje (Itemburge). Po savaitės apmokymų, ginkluotas automatiniu pistoletu, dalyvavo mūšiuose Lenkijoje, Vokietijoje, Čekoslovakijoje. Berlyno šturmo metu buvo kontūzintas. Pergalę sutiko Čekoslovakijoje. Pulkas, kuriame tarnavo V. Švatas, po karo pėsčiomis grįžo iš Čekoslovakijos į Baltarusiją. Po to Vitalijus dar tarnavo Baltarusijos karinėje apygardoje iki 1948 m.: dirbo išminuodamas laukus prie Lenkijos sienos, padėjo likviduoti S. Banderos gaujas. Dėl sveikatos sutrikimų iš Tarybinės armijos buvo demobilizuotas. Turi septynis apdovanojimus: medalius už drąsą ir ištikimybę, Berlyno paėmimą, už pergalę prieš Vokietiją, J. Stalino padėką, ženklą „Tarybinei Armijai 50 m.“, medalį pergalės Didžiajame Tėvynės kare 30-mečiui.

Benas Elekšis iš Lėlaičių tarnavo sovietų kariuomenėje tolimoje Vengrijoje. Karo pabaigoje dalyvavo trumpame susišaudyme su miške apsuptais vokiečiais. Dėl to vėliau buvo apdovanotas medaliu už pergalę prieš Vokietiją.

Alfonsas Perminas, prasidėjus rusų mobilizacijai, bėgo į Vokietiją, bet rusai pagavo ir išsiuntė į armiją. Kariavo Lietuvoje. Aleksas Šlaustas, kilęs iš Medžialenkės, tarnavo 16-ojoje lietuviškojoje šaulių divizijoje. Kovoti teko Lietuvoje ir Latvijoje.

Žiauriausios Stalino represijos palietė ir Užlieknės apylinkes. Vienaip ar kitaip nuo to nukentėjo daugiau kaip dvidešimt šeimų. Po Stalino mirties ištremtųjų gyvenimas palengvėjo, buvo mažiau kontroliuojami. Daugelio grįžusiųjų iš tremties problema — prisiregistravimas.

Kolūkis nenorėjo priregistruoti. Daugelio tremties vietos ir likimai nežinomi, nes nebėra ko paklausti.

Rausčių šeima iš Meinorių buvo ištremta už tikėjimą Jehovos liudytojais. Tremties vieta — Tomsko sritis, Tugansko rajonas, Samolužensko kaimas. Tėvas Albertas Raustys buvo kalėjime, o žmona Stanislava važiavo kartu, nors jos netrėmė. Išvežti buvo vaikai Vytautas Raustys, Augustinas Raustys su žmona Emilija ir dukra Silva, Justinas Raustys. Pastarojo žmona Monika nebuvo tremiama, bet po metų išvyko pas vyrą. Tremtyje jiems gimė trys vaikai. Tolimajame Sibire liko palaidotas Vytautas Raustys. Kiti grįžo į gimtinę. Dėl to paties tikėjimo buvo ištremtas Stasys Anužis su vaikais, irgi iš Meinorių.

Medžialenkiškių Kuodžių šeima — Simas Kuodys, Bronislava Kuodienė ir dukra Bronė — buvo išvežti į Krasnojarsko kraštą, Krasnoturonsko rajoną, Buzunovo kaimą, nes buvo įtariami, kad palaikė Laisvės kovų dalyvius. Ten liko palaidota mama, o ta vieta dabar užlieta Krasnojarsko hidroelektrinės vandenimis.

Į tą pačią vietą už partizanavimą ir žemę buvo ištremta Barauskų šeima iš Lėlaičių — broliai Jonas ir Pranas, jų tėvas. Jono žmona Cecilija liko palaidota Krasnoturonske, kaip ir Kuodienė užlieta Jenisiejaus vandenimis.

Buvęs Lėlaičių malūnininkas Jonas Silkinis ir kaimynas Jonas Balvočius po dešimtį metų praleido Sibire už pagalbą pokario rezistentams Šiuiptui, Švažui ir Jonuškiui. Silkinis buvo politinis kalnys. Užlieknė Aldona Žibikaitė-Batavičienė buvo išvežta kartu su tėvais Balvočiais už tai, kad buvo pasiturintys ūkininkai. Tremties vieta — Krasnojarsko kraštas, Bolšoj Ulujaus rajonas, Viesiolovkos kaimas. Tremtyje Aldona išteko už kito tremtinio ir susilaukė dviejų sūnų. Grįžo į tėviškę. Užlieknė Stanislovas Bunkus buvo įkalintas už tai, kad nemokėjo okupantams pyliavų ir pasipriešino pyliavų rinkėjams. Iš įkalinimo vietos gavo nurodymą su visa šeima išvažiuoti į nurodytą vietą — Bauską Latvijos Respublikoje. Grįžę apsigyveno savo namuose.

Ištremta buvo nemažai stambesniųjų ūkininkų: Stasys Tenys su žmona iš Medžialenkės (vaikai — brolis ir sesuo — slapstėsi ir besislapstydami baigė mokyklą), Antano Vaičiaus šeima iš Lėlaičių, Adomas Krišmontas su žmona (vaikų neturėjo) iš Medžialenkės, Baltutis (negrižo), Tarvydų ir Jonuškių šeimos iš Meinorių, Robertas Reškys su žmona (jis ten ir mirė, žmona grįžo) ir Jurgis Vaičius (dukros buvo pabėgusios, žmona mirusi) iš Užlieknės, Albinas Beinoravičius su žmona Rozalija iš Lėlaičių, Šiupčių šeima iš Paventės. Zuzaną Šiupytę ginkluoti ir uniformuoti vyrai išsivedė tiesiai iš mokyklos. Jos brolis Antanas lankoje užlipo ant likusios nuo fronto minos. Koją iki kelio teko amputuoti. Taip ir vaikščiojo jis su mediniu ramentu. Negalėjo nei lakstyti, nei greit vaikščioti, bet kai atėjo į mokyklą vežti — dingo kaip į vandenį. Po kurio laiko jis vėl pradėjo lankyti mokyklą ir taip besislapstydamas ją baigė.

Antanas Čepas iš Lėlaičių buvo ištremtas už partizanavimą. Atvažiavo vežti ir Gaudiešienės ūkyje gyvenusių jos giminaičių Končių. Šeima nepasimetė. Kai pamatė atvažiuojant sunkvežimį, dūmė viską pametę pakalnėn į Pievio krūmus. Po to šeima dar ilgokai slapstėsi ir išvengė Sibiro. Antano Valto šeimai 1953 m. pavasarį teko bėgti iš gimtųjų žemių, kadangi nenorėjo patekti į išbuožintojų rankas. Taip atsidūrė Ventspilyje ir išgyveno iki 1958 m. Grįžę apsigyveno Užlieknėje. Tikra panika kilo suėmus buvusius Lietuvos karininkus. Ypač visi gailėjo Jasiaus Gaudiešiaus. Žmonės stebėjosi, kodėl jis nesislėpė, nebėgo. Paventiškis Petras Tenys, bijodamas Sibiro, pasikorė. Žmonos nebeišvežė. Sibiro išvengė tie, kurių sūnūs išėjo į rusų armiją.

Be galo sunkus buvo tremtinių gyvenimas Sibiro platybėse ir kitur, bet apie itin didelius žiaurumus iš buvusių tremtinių neteko girdėti. Galbūt, būtent tų, kurie buvo labiausiai kankinami ir engiami, šiandien mes ir nebegalime pakalbinti, nes jų nebėra.

XII. Įžymūs žmonės

Žinomiausias šiandien Lietuvoje yra rašytojas ir poetas Juozas Elekšis. Šis iš Lėlaičių kilęs žmogus visą gyvenimą išsaugojo ankstyvosios jaunystės ryšius su savo gimtine, jos gamta, žmonėmis. Visa tai atsispindi rašytojo kūryboje. Nuo 1965-ųjų iki 1977-ųjų metų J. Elekšis gyveno Mažeikiuose ir dirbo rajono vykdomajame komitete. Dabar jau beveik trisdešimt metų susiejęs savo gyvenimą ir darbą su sostine. Jis buvo laikraščio „Mokslo Lietuva“ atsakingasis sekretorius, šiuo metu dirba „Gydytojų žinių“ redakcijoje. J. Elekšis yra išleidęs šešias knygeles.

Populiariausios yra „Aš mačiau“, „Takeliai tėvų čia susipynė“, „2000-ųjų mirazai“. Pirmąsias pasirašinėjo Lino Dubavos vardu.

Senų užliekniškių Zuzanos ir Severino Gaurylių sūnus Algirdas Gaurylius yra docentas, Lietuvos žemės ūkio akademijos ekonomikos fakulteto dėstytojas.

Romualdas Misius, knygų „Džiovintų augalų komponavimas“, „Kapų priežiūra“ autorius, yra gyvenęs ir dirbęs Užlieknėje kultūros namų meno vadovu, kolūkio landšaftininku. Vėliau išsikėlė į Kauną ir ten gyvena iki šiol. Įvairiuose žurnaluose pasirodo R. Misiaus straipsniai aplinkos tvarkymo klausimais.

Garsusis kalbininkas Vilniaus universiteto profesorius Aleksas Girdenis yra gyvenęs Užlieknėje, netoli Ventos ir lankęs Krakių mokyklą. Užlieknėje yra parašęs eilėraščius: „Parugėm aš pareisiu namo“ (1961 m.), „Manęs nebus, o dienos eis kaip ėjė“ (1965 m.), „Festivalie“ (1965 m.). Aleksas Girdenis yra išleidęs knygą „Taip šneka tirkšliškiai“. Joje panaudoti užliekniškių Kazimiero Glodenio (1890—1977) ir Jono Končiaus (1911—1983) pasakojimai. Medžiaga šiai knygai Užlieknėje rinkta 1968—1972 metais.

1988 m. į pastoracinį darbą Skuodo rajone stojo kunigas Antanas Putramentas, gimęs 1958 m. Užlieknėje. Mokėsi Užlieknės mokykloje, vėliau Telšių kunigų seminarijoje.

Buvusi užliekniškė Alma Virkutytė baigė Kauno medicinos institutą ir dirba vaikų gydytoja Kaune.

Užlieknė yra užauginusi nemažą būrį kitų specialistų: mokytojų, inžinierių, žemės ūkio darbuotojų ir kitų.

Mokytų žmonių buvo ir prieš Antrąjį pasaulinį karą. Iš Lėlaičių buvo kilęs karininkas Jonas Gaudiešius. Jo sesuo Emilija Gaudiešiūtė buvo mokytoja, tik mokytojavo ne čia. Medžialenkiškis Antanas Adomavičius buvo baigęs keturias rusiškos gimnazijos klases. Tais laikais tai buvo didelis mokslas. A. Adomavičius visoje apylinkėje buvo kviečiamas rašyti turto ir žemės padalijimo testamentų. Jo parašyti testamentai be priekaištų buvo tvirtinami valdžios įstaigose.

Negalima nepaminėti rašytojo Jono Avyžiaus, kuris nėra nei gimęs nei augęs Užlieknėje, tačiau jo apysaka „Žmogus lieka žmogumi“ išgarsino Užlieknę visoje Lietuvoje. Autorius aprašė Užlieknės kolūkio kūrimąsi. Daugelis užliekniškių kūrinys dar atpažįsta save.

XIV. Pabaigos žodis

Pradėję pasakojimą nuo senųjų, jauniems neatmenamų, laikų ir atėję iki šių dienų, mes baigėme ilgai trukusią kelionę po Užlieknės apylinkės kaimus. Kelionė galėjo būti klaidinanti, nelabai tiksli, nes daugiausia rėmiausi senųjų žmonių atsiminimais, pasakojimais, o ne kokiais archyviniais dokumentais. Oficialūs rašytiniai šaltiniai irgi kartais meluoja. Pavyzdžiui, Tarybų Lietuvos enciklopedijoje T. 4 ir Mažojoje lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje T. 3 Užlieknės kaimo aprašyme klaidingai nurodytos bibliotekos ir kultūros namų įkūrimo datos.

Skaitytojus, pastebėjusius šioje istorijoje klaidų, netikslumų, neteisingų įvykių ar faktų, prašau pastabas pateikti bibliotekininkei. Būtų malonu gauti naujų įdomių žinių ar faktų, pasakojimų apie Užlieknės praeitį. Gal kas norėtų papasakoti įdomią savo šeimos istoriją. Tai būtų medžiaga naujam kraštotyros darbui.

Aprašydama gyventojų buitį, papročius, tradicijas ir darbus, neišskyrčiau atskirų kaimų, o sujungčiau viską į bendrą visumą. Dauguma tradicijų ir papročių nėra išskirtiniai ir būdingi visai Žemaitijai.

Pasakojimuose apie senąsias sodybas plačiausiai apibūdinta Medžialenkėje gyvenusio, vidutinio ūkininko T. Martinkaus sodyba. Taip pat domėtasi jo buvusių kaimynų ir išlikusiomis senosiomis sodybomis.

Dabartiniai įvykiai ir reiškiniai aprašomi remiantis autorės pastebėjimais, todėl kai kurie vertinimai gali būti subjektyvūs.

Rašant istoriją dar naudotasi Mažeikių rajono Užlieknės kadastrinės vietovės planu, savininkų, naudojusių žemę iki 1940 m. ribų planu, Užlieknės pagrindinės mokyklos kraštotyros fondo medžiaga, kaimo bibliotekos kraštotyros fondo medžiaga bei senųjų gyventojų atsiminimais. Buvo kalbinti šie žmonės:

Eugenija Barauskienė, g. 1930 m.
Stefanija Antanavičienė, g. 1926 m.
Zita Jucienė, g. 1941 m.
Albertas Kubilynas, g. 1929 m.
Bronė Kuodytė, g. 1928 m.
Augustina Martinkienė, g. 1933 m.
Pranciškus Martinkus, g. 1926 m.
Ona Perminienė, g. 1927 m.
Eufemija Rimkienė, g. 1919 m.
Nadežda Vilienė, g. 1928 m.

Seną Užlieknės ir Medžialenkės planą, sudarytą 1867 metais, paskolino Bronislava Švatiienė (1926—2001).

Pabaigoje norėčiau padėkoti pagalbininkams: medicinos felčerei Aldonai Končiuvienei, mokyklos bibliotekininkei Onai Virkutienei, buvusiai žemėtvarkininkei Laimai Strikauskienei, laiškanešėms Reginai Petrauskienei ir Augustinai Kristutienei, padėjusioms rinkti medžiagą šiam kraštotyros darbui, ir minėtiems atsiminimų pasakotojams.

Dėkoju ir Mažeikių viešosios bibliotekos kolektyvui, padėjusiam išleisti šį leidinį: direktorei A. Jonauskienei, korektorei D. Undžienei, redaktorei ir apipavidalintojai R. Skiparienei, spausdintojai I. Jonušienei, knygrišiui S. Drungiui.

XV. Iliustracijų sąrašas

1. P. Martinkaus klėtis ir gerasis kiemas Medžialenkėje (B. Martinkutės-Aleksandravičienės nuotrauka).

2. Ta pati klėtis dabar stovi Užlieknėje. Dešinėje — geroji klėtis, viduryje — grūdinė klėtis, kairėje — vasarą miegamasis, žiemą — sudedami rakandai, iš galo (nuotraukoje nesimato) — patalpa mėšai laikyti.

3. Talka — siloso ruošimas (nuotraukos autorius nežinomas).

4. Po talkos (nuotraukos autorius nežinomas).

5. Senujų šokių ratelio dalyviai. Medžialenkė (nuotraukos autorius nežinomas).

6. Užlieknės kolūkio pirmininkai (iš kairės): Domas Šiaulys, Antanas Zavadskas ir Antanas Valtas (nuotraukos autorius nežinomas).

7. Kryžiaus šventinimas Meinorių kaime.

8. Užlieknės Šv. Marijos Magdalenos bažnyčia atleidų metu (L. Nabažienės nuotrauka).

9. Užlieknės apylinkių žemėlapis.

XVI. Naudotos literatūros sąrašas

1. Aš išdainavau visas daineles. Kn. 2: Pasakojimai apie liaudies talentus. Apybraižos, atsiminimai. — Vilnius: Vaga, 1988. — P. 449.

2. Atienė D. Užlieknės bibliotekos fondų istorija ir nūdienu. — Užlieknė, 1992. — P. 1—3, 9, 11, 15.

3. Avyžius J. Žmogus lieka žmogum. — Vilnius: Vaga, 1975. — P. 314—506.

4. Elekšis J. Aš mačiau. — Vilnius, 1995. — P. 6, 11—13, 16—17, 20—23, 28—32, 40.

5. Elekšis J. 2000-ųjų mirazai. — Vilnius: Mokslo Lietuva, 2000. — P. 3, 13.

6. Elekšis J. Takeliai tėvų čia susipynė. — Vilnius, 1998. — P. 3, 7, 8.

7. Girdenis A. Festivalie: [Eilėraščių] // Žemaičių žemė. — 1998. — Nr. 1. — P. 39.

8. Girdenis A. Taip šneka tirkšliškiai. — Vilnius: Mokslo enciklopedijų leidykla, 1996. — P. 7, 11.

9. Girdenis A. Trys seni eilėraščiai // Santarvė. — 1993. — Birž. 19.

10. Jasienė A. Nauji puslapiai gyvosios patirties knygoje // Pergalės vėliava. — 1986. — Kovo 13.
11. Jonaitis S. Bityne daug naujo // Pergalės vėliava. — 1983. — Liep. 23.
12. Jurkus S. Veteranai lieka rikiuotėje // Pergalės vėliava. — 1983. — Rugs. 6.
13. Kapų priežiūra. — Vilnius: Danielius, 1998.
14. Katalikų kalendorius-žinynas. — Kaunas—Vilnius: Lietuvos vyskupų konferencijos leidinys, 1989. — P. 381, 416.
15. Kviklys B. Lietuvos bažnyčia. T. 1. — Chichago, 1980. — P. 330.
16. Kviklys B. Mūsų Lietuva. T. 4. — Vilnius: Mintis, 1992. — P. 13, 17, 357, 358, 371, 372, 428, 434.
17. Lietuvių enciklopedija. T. 36.: Papildymai. — Boston, 1969. — P. 513.
18. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 8. — Vilnius: Mokslas, 1981. — P. 104
19. Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. D. 1. — Vilnius: Mintis, 1974. — P. 145.
20. Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas. D. 2. — Vilnius: Mintis, 1976. — P. 157, 178, 235, 326.
21. Lukošūtė S. Rimtai mokytis — į Telšius // Santarvė. — 1996. — Kovo 21.
22. Malūkas V. Ramų pirmadienį Užlieknėje // Santarvė. — 1995. — Lapkr. 9.
23. Martinkutė L. Medžialenkės kaimo istorija. — Užlieknė, 1998. — P. 1—24.
24. Mažeikiai: praeitis, dabartis ir perspektyvos. — Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1997. — P. 10—11, 19.
25. Mažeikių krašto gamta. — Vilnius: Daigai, 2000. — P. 6, 13, 15, 26—28, 31, 32, 45, 47, 71, 72—73, 90.
26. Mažeikių rajono archeologijos paminklai: [Lankstinukas]. — Mažeikiai: Kultūros skyrius ir kraštotyros draugija.
27. Mažeikių rajono gyvūnijos atlasas 1999—2000 m. — Marijampolė: Piko valanda, 2001. — P. 12, 17, 20, 24, 26, 61, 63, 66, 67, 99, 100, 128.
28. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 2. — Vilnius: Mintis, 1968. — P. 765, 842.
29. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 3. — Vilnius: Mintis, 1971. — P. 150, 620, 905.
30. Misius K., Šinkūnas R. Lietuvos katalikų bažnyčios: Žinynas. — Vilnius: Pradai, 1993. — P. 370.
31. Misius R. Džiovintų augalų komponavimas. — Vilnius, 1997.
32. Muturas A. Kur Alberto Švažo kapas? // Būdas žemaičių. — 2000. — Rugs. 19.
33. Muturas A. Žuvo už laisvę // Būdas žemaičių. — 2000. — Liep. 4.
34. Navickienė S. Ačiū jums, melžėjos! // Pergalės vėliava. — 1986. — Lapkr. 6.
35. Pasibaigus darbymečiui // Pergalės vėliava. — 1983. — Gruod. 1.
36. Plastinina B. Visi kažkada grįžtam į savąjį lizdą // Santarvė. — 2000. — Gruod. 23.
37. Praninskas A. „Stankus yra kalvis“ // Jaunimo gretos. — 1994. — Nr. 10. — P. 3—6.
38. Remigaitė A. Statybos Užlieknėje // Pergalės vėliava. — 1987. — Rugs. 18.
39. Riauka A. Kryžius — rezistento gimtinėje // Santarvė. — 1999. — Rugs. 24.

40. Riauka A. Žuvo nepaklusę prievartai // Vieniybė. — 1998. — Rugpj. 4.
41. Riauka A. Žuvo nepaklusę prievartai // Santarvė. — 1998. — Rugpj. 13.
42. Rudokienė B. Geras pavyzdys užkrečia // Santarvė. — 1991. — Vas. 12.
43. Rudokienė B. Pamilę žemę, darbą // Santarvė. — 1991. — Birž. 29.
44. Rudokienė B. „Reformuoti nelaukiant bankroto“ // Santarvė. — 1991. — Rugs. 21.
45. Rudokienė B. Siuvinėjimas... ant maišo audeklo // Santarvė. — 1996. — Lapkr. 14.
46. Rudokienė B. Ūkininkas tikina: su konsultantais sudaryti sutartį jam apsimokėję // Santarvė. — 1998. — Gruod. 17.
47. Ruginytė D. Užlieknės mokyklai — 80 metų // Santarvė. — 1999. — Liep. 29.
48. Skrodenytė R. Ekologų konferencija // Santarvė. — 1998. — Geg. 9.
49. Stankus J. Atsakomybė — kiekvienam! // Pergalės vėliava. — 1986. — Vas. 13.
50. Stankus J. Patvirtintas projektas // Santarvė. — 1999. — Birž. 3.
51. Stankus J. Užliekniškė // Santarvė. — 1995, rugpjūčio 19.
52. Strazdauskas J. Mažeikių kraštas. — Mažeikiai: Mažeikių rajono kultūros rėmimo fondas, 1999. — P. 156—157.
53. Šviesaitė S. Meinoriškių sąskrydis // Santarvė. — 1994. — Rugpj. 27.
54. Tarybų Lietuvos enciklopedija. T. 4. — Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1998. — P. 394.
55. Užlieknėj — naujas kolūkio pirmininkas // Pergalės vėliava. — 1989. — Vas. 23.
56. Užlieknės kolūkiečiai turi kuo pasididžiuoti // Pergalės vėliava. — 1983. — Spal. 13.
57. Užlieknės pagrindinė mokykla 1919—1999 m.: [Lankstinukas]. — Užlieknė, 1999.
58. Veterano vadovaujami // Pergalės vėliava. — 1983. — Rugs. 17.
59. Vikulova L. „Kalba kolūkio radijas...“ // Pergalės vėliava. — 1983. — Rugpj. 13.
60. Virkutis J. Krikščionys demokratai Užlieknėje // Santarvė. — 1996. — Rugpj. 1.
61. Zarankienė Z. Kaimui — dalykiškesnę paramą // Pergalės vėliava. — 1987. — Saus. 17.
62. Алфавитный список населенных мьсть Ковенской губернии. — Ковна: Издание Ковенского Губ. Статистического комитета, 1903.
63. Плань и казеннаго им: Векшне Ужлекны и Медзелянки владынія государственныхх крестьянь Ковенской губернии, Шавельск. уьзда Векшнянской волости. Составлень вь 1867 году.

Šiuipys Antanas. Žibikų kaimo Jaunųjų ūkininkų ratelio vadovas Gasparas Rimkus. Fotografas Bronius Daukšas. Namai prie špitolės. — 2006. — Spalio 10. — Žodžiu: Tekstas perrašytas iš diktofono:

— Rimkus Kaspars ar Gaspars?

— Nežinau. Kėti vadėno net Kasbariu. Bet daugiausee Gasparu. Rimkus, Barauskis Jonas ir Molytė. Tos, kor ċia yr... kažkuokia rašytuojaja... liaudies... Lėgaudienė. Vuo tos muotina. Ji buvo Molytė, gyveno netoli mūsų. Ji pasakuoja. Žinau, kad jie ėjo į gimnaziją. Kai pradėjo reikiet muokiet, ir Rimkus išstuoja, ir tas išstuoja, o ta Molytė išstojo ar [irgi], bet ji... Sak, aš išstuoju ne diel tuo, mon sakė, ka tu eik atgal muokytėis, mes neimsem už tus mokslus. Bet mano sesuo apsiženijo su Memiu. O tas Memys buvo savanoris, gavo Tučiuos žemės. I, sako, o aš palikau numūs viena. Tėvas buvo muzikants, su didžiuoja trūba tuoje. Sako, tu ėisi muokslus, vuo kas ūkį belaikys? I, sako, aš gavau palėkt tą muokyklą.

Buvo jie dvi klases gimnazijos... antroj klasėj gimnazijos ejo, kai jie išstojo. Iš karto jauties, ka ons y gramatnesnis žmuogus.

— No i kuokiam būreliui ans vadovavo?

— Jaunųjų ūkininkų ratelio vadovas buvo. Bovo orkestrėlį suorganizavus. Dvi gitaros, mandolina, smuika i būgnas. Tas buvo... aš buvau dar pradinės... taip 1936, 1937, 1938 metais.

— A, sakyk, kada pats gimęs?

— Dvidešimaštuntais, vasario 27.

— Ans buvo vėsu galų meistras, tas, tas... Medelyną užveisė. Pomidorus pradėjo pardavinėt. Upeliuks teka, pievos, prie anuo, pro tėviškę. Nu kas dabar gyven tèn... Prakaps, ant tuos žemės pasistatis. Bovo pasistatis didelį namą tas tievs jo. Vienas galas buvo salė ir scena. Čia įtaka jau, aišku, tuo Gasparo. I tèn būdavo... Tuo laikotarpiu buvau dvylekos metų. Ten buvo kursai. Muotriškuoms bovo, mon ruods, mezgėmai vėsi, vyrams bovo stalių kursai. Kėts vežėčias dērbo, kėts kobėlą dērbo... Ir aš buvau nuėjęs, lankyt nelankiau, kadangi į mokyklą aš ejau. Daukšas buvo anuo šuogeris. Jis buvo vieną Čiužaitę apsiženijęs, vuo tas Daukšas Bronius, fotografs, bovo kėtą Čiužaitę apsiženijis. Jis paveikslavo, aš prisimenu, su tuo magniu. Tas galėjo būt trisdešimdevinti kuokie metai. Turėjo vieną seserį. Ar [irgi] iš Žibikų kilęs. bet jis labai anksti iš tos tėviškės išėjo. I palėko tas ūkis seserėi. O sesou bovo apsiženijusi su tuokiu, nu... ans buvo nelabai rimts.

— Viena viekšniškė sakė, ka fotografs Daukšas bovo prie žydų šaudymo...

— Ne. Nebuvo. Jo tas šuogeris viens buvo. Bet apie jį patys vokiečiai taip sakė: „No, tas viens pasitaike atsitiktinai čia. Nušovė vieną žydelką ir susileido...” Jo šuogeris buvo. Bet jis miręs jau dabar. O tas nebuvo, nedalyvavo.

— O kits Daukšas fotografs bovo Viekšnius?

— Ne, ne, ne.

— No, kaip ten su tuo Rimkum baigėsi?

— Su Rimkum baigies taip, sakau, jis buvo užveisęs medelyną, pas tėvus. Pats gyveno uošvijoje. Nusipirko radiją. Pirmiausiai patefoną. Ejuom visi klausytėis, visi kaims susirinkdavo. Antruoju pusėj Pievupio gyveno. Salė buvo Rimkaus ūkie Žibikuose. Čiužaus — Rimkienės tieviškės bovo. Tèn vėsos vakaruškos bovo, vaidinimai. Rimkaus namas. I tas Rimkaus nams yra dabar nugriauts i pastatyts Akmenėj, kuriam bovo teismas tarybiniais laikais, i dabar tebstuov dar jis tèn. Didelis, gražus nams bovo, aukšts. Tas Rimkus paskui... vuokiečių laikais jis turiejo krautuvę. Pro špitolę ėjo gatvė, paskou pasisokdavo link bažnyčios. Ant tuo kampo bovo Goldmano nams tuoks. Žydelis Goldmanas. Buvo vienas iš... didmeninės prekybos vadovas. Buvo du Viekšniuose. Altarkis — tikroji pavardie bovo Alter Jude. O tas vuo, bovo Goldmanas. Ir jis aprūpino visas tas krautuves prekėmis.

— A tas nams vienaukštis bovo?

— Vienaukštis. I ten tame name Rimkus buvo išsinuomavęs a kaip ten vuokiečių laikais gavęs, užsidiejis krautuvę. Kitame gale, šiaurės gale tèn, link Saženienės, įsigyveno, vuo šiame gale pri špituolės, tame gale, ta krautuvė bovo. Paskui per karą, keturdešimtketvirtais metais, jis nudegė, tas nams. Viens gaisras buvo ketursdešimtketvirtais kokį liepos mėnesį. Didelis kvartals visas tas čia išdegė, dar vokiečiai tebebuvo čia. Vėsas nuo bažnyčios ir... gatvė čia, i tuoks kvartals bovo. Lig dabartėnės [seniūnijos]. Tas vėsas kvartals išdegė tuo momentu.

Šiupys Antanas. Paventės kaimo Šiupiai. Mykolas Šiupys — knygnešystė ir didysis metalinis kryžius Viekšnių senosiose kapinėse broliui Jonui. — 2006. — Spalio 10. — Žodžiu: Tekstas perrašytas iš diktofono:

— Mano senelis [Simas Šiupys] turėjo seserį. Marinė [Šiupytė] jinai vadinosi. I ta Marinė biški buvo tuokia, nu... kažkuo tai ne taip... Marinė, no Marija turbūt buvo. Ji gyveno a špitolėj... Lygtai tèn apačiuoj gyveno, tame padvale [rūsyje]. Kai būdavo potvynis pavasarį, užtvindavo. Esu matis — poudaa plaukiuo... Ta Marinė gąsdindavo: Šiupių ta vieta yr prakeikta... a ne prakeikta, kažkaip tai, pasmerkta. Man neatidavė dalies. Aš nuvažiavau į Romą i užpirkau pas popiežių mišias. I paskė, kad septynios kartos, kurios gyvens tame ūkyj, vargs. Bet ji tikrai buvusi ten. Bovo tarybiniais laikais išaiškinta, ka ji nusipirkusi indulgenciją. I ta indulgencija

pateko pas tos Marijos seserį, sesers vaikus, i tèn pateko į Ateizmo muziejų. Mono senelio sesuo. Šiuipytė.

— O tas, kuris Darbėnuose [Mykolas Šiuipys], iš kur jis buvo?

— O tas buvo jau dėdė. I, sako, iš kur ta Marinė gavo pinigų? Sako, iš kunigo, dėdės. Vuo tas kunigs viens tebuvo. Tai jo brolis buvo Jonas, Šiuipys Jonas. Jis kaip mērė, jis [Mykolas] tebebuvo gyvas dar. Iš Pandėlio, turbūt, į Leckavą atsikielė, Leckavuo dvejis metus išbuvęs klebuonu. Tas Jonas buvo tas anuo brolis, kurs išleido i tuos kunigus. Ons vėsą ūkį tą valdė. Lėlaičių malūnėlis, ont Pievupio, Lėlaičiuose. Į pakalnę nusileisdavom iš tieviškės, i bovo malūnėlis. Kuoks, no 150 metų.

— Tiek Mykols, tiek Jons iš ten i kilę?

— Nu taip.

— O taip tiksliai, koks ten kaimas?

— Tèn aš nesuprantu vieno dalyko, kaip ten bovo. Jis buvo Paventės kaimas. Mano senelio Simo Šiuipio sesuo buvo Šarkienė. Čia antruo pusie Ventos Šarkis bovo. Mauzoliejus buvo tuoks. Anūkas tos Šarkienės bovo atsivežės metriką. I parašyta, kad Pranciška Šiuipytė gimusi Lėlaičių kaime. O kodėl jis Lėlaičių kaimas, aš nesuprantu. Gal vėliau tą dalį kaimo pavadėno Paventės. Bet, kiek aš prisimenu, vėsad bovo Paventės kaims. Nuo Pievupio link Vieکشنیų bovo Paventės kaimas, vuo antruo [Pievupio] pusie Lielaičių kaims. Nu, gal kūma bovo gėrts... Jonas Šiuipys, jo sūnus buvo Simas Šiuipys, Simo sūnus buvo Antanas, aš gėmės iš Antano. I vėsą laiką vėsi mes gyvenuom ten. [...]. Mono sūnus Pranas. Mono sūnaus sūnus Titas.

Šiuipys Antanas. Traktorius „forconas” ir „bukovnikas” pas dvarininką latvį. — 2006. — Spalio 10. — Žodžiu: Tekstas perrašytas iš diktofono:

„Furcons”, „forcons” buvo, traktoriukas su metaliniais ratais, su tokiais tokiais špykiais buvo. Kaip Žibikus pervažiuoji, pasisuki: viens ant Tučių, viens ant Pievėnų, vuo tèn tuo vietuoj. Tuo vietuoj tas dvars kažkuoks bovo, latvio. Iš tèn kėlės, labai gerai žėno, tas Petraitis. Malūnėlis tèn yr, ons malūnėlie tèn dərbės ilгаа. Ons mono omžiaus yr. Čia dabaa pri senųjų kapų ėini, ėini link Ventos, i pasisuki pagal Vėntuos, tuoks ėlgs nams. Medinis viens sens i bier tèn tas nams. Pas anus dərbis yr, paskui malūnėlį tą valdęs yr.

Pas mumis yr buvę atvažiavę su „forconu”. Jis turiejo tuokią mašiną, tas latvis, kor dobilų sėklas iškoldavo. O tas latvis turėjo vadėnamą „bukovniką”. Kai atvažioudavo į daržėnė, jį pastatydavo skersai, tuoks nedidelis tas bovo, tas įrengėms. Gale bovo tas velens, škyvas tas. I tap eidavo: bu bu bu bu bu... Vės atvažioudavo tada, kai vėską apdėrbdavo. Dobilai eidavo paskutiniai. I bovo atvažiavę su tou „forconu”.

PAVIRVYTĖ

Dvaras, vėliau kaimas

SPOCZYWA W BOGU EMMA PAWŁOWICZÓWNA † 9 KWIETNIA 1856 R. ZYŁA LAT 17. EMMA PAWLAWICZAJTE † 1856 BALAND. 9 D. AMŹIAUS 17 METU // Iš įrašo antkapyje Vieکشnių senosiose kapinėse, greta E. Paulavičiaus (1837—1894) kapo.

EDWARD PAWŁOWIEZ, UM. 1894 R. MARJA Z SZANIAWSKICH, PAWŁOWIEZOWA, UM. 1905 R. OD DZIECI // Iš įrašo antkapiniame kryžiuje Vieکشnių senosiose kapinėse.

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 152. — Tekste: Pavirvyčio dvaras: 11 km. iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 8 km iki Vieکشnių pašto, 82 gyventojai.

[Šitas dvaras ir vėliau kaimas vadinami ne „Pavirvyčio“, bet „Pavirvytės“. Nes nelabai toli, beveik prie pat Tryškių yra tikras „Pavirvyčio“ dvaras. Arčiau prie Vieکشnių dažniau sakoma „Virvytė“, o ne „Virvyčia“, tad ir dvaras „Pavirvytės“. Kam tai nesvarbu, painioja ir dvarus].

Vieکشnių dvaruose vasarodavo Sim. Daukantas // Verslas: Savaitinis lietuvių prekybininkų, pramonininkų ir amatininkų laikraštis. — 1937. — Nr. 29—30 (283—284). — Liep. 16. — VI metai. — P. 5. — Tekste: Pavirvytės dvaras prieš karą priklausė V. Nagurskiui. Išparceliuotas 1926 met. Naujakurių žemė vadinama Pavirvytės kaimu.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 26, 57—61, 298—301. — Tekste:

Dvaro savininkai: Ilinčius — 1840 m. pirko Juozapas Paulavičius (1804—1881) — sūnus Edvardas Paulavičius (1837—894). Jo žmona Marija (1840—1905) — jų sūnus Juozapas Paulavičius su silpnesnės sveikatos broliu Jonu — Juozapas pardavė dvarą Viktorui Nagurskiui.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 26, 34, 57, 58. — Tekste:

„Pavirvytę apie 1840 m. pirko šio Ilinčiaus dvaro pralobęs užveizda Juozapas Paulavičius (1804—1881 m.), o iš Paulavičių apie 1910 m. Nagurskiai. [...]. Juozapas draugavo su Ivinskiu, tačiau, [...] mėgdavo jį paerzinti, apie ką galima patirti iš kun. Tumo rašinio apie Lauryną Ivinskį. Juozapo knygoje radau Ivinskio kalendorių ir (neišpiaustyto) populiariųjų Daukanto knygelių.”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 58. — Tekste: „Jo [Juozapo] sūnus [Edvardo brolis] Domininkas 35 m. amžiaus 1848 m. nusižudė Pavirvytėje (ten ir palaidotas).”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 57—59, 61, 111, 149, 161, 298, 314. — Tekste:

„Už 7 kilometrų nuo Vieکشnių, pakeliui į Tryškius, Virvyčios pakrantėje yra gražus Pavirvytės (Pavirvyčio) dvaras, kuris mano metu buvo valdomas Edvardo Paulavičiaus. [...] 1855 m. baigęs Šiaulių gimn., išėjo mokslus Dorpato universitete ir buvo Kališo realinės mokyklos mokytoju, paskui direktorium. Lenkijoje jis vedė Mariją Šaniauskaitę (1840—1905 m.). 70-siais metais rusų vyriausybei ėmus rusinti lenkų mokyklas, jis pasitraukė iš mokyklos ir, kaip dovaną, gavo iš mokyklos globėjų ir laikytojų puikią lenkišką mokyklos biblioteką, kurią jis parsigabeno Pavirvytėn. Pavirvytėje jis gyveno jau ligi pat savo mirties. Tai buvo aukštas, gražus vyras, gražiai apsišvietęs, puikiai kalbėjęs lenkiškai (kitus mėgo barti dėl daromų kalbos klaidų), tik nekoks ūkininkas. Jo rūpesniu ir paraginiu 80-taisiais metais įsisteigė kilnojamoji lenkiška skaitykla tarp dvarininkų ir šiaip inteligentų, kurioje, be Paulavičių, dalyvavo dar mano tėvai,

Daubiškių Morai, Sonteklių Radavičiūtė (vėliau T. Gružauskaitė), Klyšių Daugirdai, Meškelių Kondratavičiai, Vieksnių Aleksandravičiai (vaistininkas) ir Moncevičiai, vėliau (Sobieslovui vedus) dar Pančerinskiai ir kiti; iš viso 12 narių, kurių kiekvienas kasmet išrašydavo bene už 5 rublius lenkiškų knygų ir kas mėnesį jas mainė su kaimynais nustatyta tvarka. Knygininku, kiek atsimenu, buvo iš pradžių Ant. Moras, paskui Edvardo Paulavičiaus sūnus Jonas. Šitokia lenkiška bibliotekėlė ir mūsų metu tebeveikia, kad ir su kitokiu dalyvių sąstatu. [...]. Paulavičiai sukūrė didelę šeimyną, turėjo 4 sūnus: Joną, Kazimierą, Juozapą ir Edvardą ir 5 dukteris: Mariją, Jadvygą, Anielą, Sofiją ir Vandą. Vyresnieji trys sūnūs mokėsi Kališo realinėje mokykloje (Juozapas ir Šiaulių gimnazijoje), o paskui ėjo specialinius mokslus — Jonas mokėsi Rygos politechnikoje, Kazimieras Krokovoje architektūros, Juozapas Vokietijoje Pruskoje (vok. Proskau, Silezijoje) sodininkystės (pomologas). Jauniausias, Edvardas, mėgino rengtis Šiauliuose (kurį laiką jį mokė mano brolis Viktoras), bet jam mokslai nesisekė. Dukters mokėsi namie. [...]. Tėvą Edvardą prisimenu ne tik sugebėjusį išjudinti visą draugystę, skambinantį fortepijonu, dainuojantį lenkiškas dainas, ypač liaudies ir vaikų [...], bet ir linksmai, gražiai traukiantį lietuviškai „Ir vėl, ir vėl nedėlioj šventa“. Esu tikras, jog bet kuris šios malonios dvarininkų šeimynos narys, Lietuvoje sulaukęs nepriklausomybės, būtų virtęs labai artimas jaunai lietuvių šviesuomenei.”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieksniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 58, 59, 61, 126, 127, 298, 319. — Tekste:

„Knygininku, kiek atsimenu, buvo iš pradžių Ant. Moras, paskui Edvardo Paulavičiaus sūnus Jonas. [...]. Vyresnieji trys sūnūs mokėsi Kališo realinėje mokykloje (Juozapas ir Šiaulių gimnazijoje), o paskui ėjo specialinius mokslus — Jonas mokėsi Rygos politechnikoje. [...]. Vyriausias Jonas nebaigė politechnikos, dalyvaudamos lenkų korporacijoje „Veletia“ ir per daug pasidavęs miesto pagandoms, kurį laiką net atkristinai sirgdamas visišku nervų pakrikimu. Jis pasveiko Pavirvytėje begyvendamas. Tėvui pasimirus, jis čia tvarkė ūkį, bet ne savo, tik brolio Juozapo vardu, kuriam ūkis buvo pavestas šeimynos nutarimu. [...]. Jono pajėgumu savarankiškai išlaikyti ūkį šeimyna nepasitikėjo. Reikia pažymėti, kad Jonas buvo labiausiai apsišvietęs, apsiskaitęs visoje šeimynoje ir tuo atžvilgiu gal prilygo savo tėvą. [...]. Jonas buvo geruose santykiuose su manim ir mano broliais net ir tada, kai žinojo mus lietuviais laikantis. Dargi 1919 m., kai jis iš Lenkijos atvyko Vilniun jau lenkų policijos viršininku, mūsų nevengė, lankė mano brolių Vaclovą kalėjime ir aiškiai rodė mums simpatijų; jis net įsivedė mano žmoną Vaclovo kameron, tarpininkavo tarp jo ir mūsų, dargi padėjo jį iš kalėjimo išvaduoti. [...]. Su vyriausiuoju Jonu ir jauniausiuoju Edvardu, taip pat su Juozapu, su jų jauniausiomis seserimis Aniele, Zose ir Vanda suėjome daug vėliau; visi jie, išskyrus Edvardą, už mus buvo vyresni. [...]. Perėjęs VI klasėn vasarą susiartinau su dvarininku Jonu Paulavičium. 1894 m. jo tėvui Edvardui mirus, jis ūkininkavo Pavirvytės dvare (6—7 kilometrai nuo Vieksnių), kaip minėjau, jaunesniojo brolio Juozapo vardu. [...]. Apsiskaitęs, iškalbingas Jonas Paulavičius ne tik gražiai sugyveno su mano tėvais ir, iš viso, buvo apylinkėje mėgiamas dėl savo gyvumo ir draugiškumo, bet ir labai mėgo mus, Biržiškiukus. Tebebūdamas dar studentas, jis mus, dar vaikus, pavežiodavo po Vieksnių apylinkes [...], su mumis maloniai pajuokaudavo, pasidaužydavo. Su gimnazistais jis taip pat nekartą maloniai ir gyvai pasikalbėdavo apie gimnaziją ir šiaip gimnazistinius dalykus, nekartą ir Pavirvytėn pasiimdavo. Per kelerius metus tvarkęs skrająją lenkišką skaityklą (biblioteka latajaca), kurioje mano tėvai nuo jos pradžios dalyvavo, su mumis jis dažnai ir apie knygas pasikalbėdavo. [...]. Ypačiai daug jų [knygų] pasiimdavome 1898 m. vasarą (taip pat 1899 ir kitų metų vasaromis), patys joje pasirinkdami ką panorėję ir, surišę ir pakabinę sunkoką ryšulį ant mūsų už galų laikomos lazdos, nešdavomės jas namo; po savaitės kitos keisdavome jas nauja partija.”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieksniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 58, 59, 61, 127, 298. — Tekste:

„Vyresnieji trys sūnūs mokėsi Kališo realinėje mokykloje (Juozapas ir Šiaulių gimnazijoje), o paskui ėjo specialinius mokslus — [...] Juozapas Vokietijoje Pruskoje (vok. Proskau, Silezijoje) sodininkystės (pomologas). [...]. Tėvui pasimirus, jis [Jonas] čia tvarkė ūkį, bet ne savo, tik

brolio Juozapo vardu, kuriam ūkis buvo pavestas šeimynos nutarimu. [...]. Reikia pažymėti, kad Jonas buvo labiausiai apsišvietęs, apsikaitęs visoje šeimynoje ir tuo atžvilgiu gal prilygo savo tėvą, kurį gabumu ir iškalbingumu prilygo dar Kazimieras ir Juozapas (auksaburniu — žlotousty vadinamas). Juozapas uždiegė Pavirvytėje didelį sodną, bet, būdamas nepastovaus būdo, pardavė dvarą kuršėniškiui Viktorui Nagurskiui. [...]. Persiskyręs su tėvo palikimu, Juozapas Paulavičius apsigyveno su žmona ir dviem dukterim Vieکشniuose, o paskui savo tėvo bičiulio Vilniaus miesto prezidento advokato Mykolo Venslausio remiamas, buvo Vilniaus miesto sodininku ir sodininkystės mokyklos vedėju (Vilniaus miesto dvare Leoniškėje), kurį laiką Kaukaze, dabar Lenkijoje; viena jo dukterų ištekJėjo už Lenkijos prezidento sūnaus Moscickio, bet jauna pasimirė. [...]. Apie 1910 m. Juozapas man sakėsi Vilniuje 90-ųjų metų pabaigoje ir 900-ųjų pradžioje laikęs save lietuviu, tik vėliau ėmęs kartoti lenkų skelbiamus prasimanymus apie „litvomanus“, tad ir mano sukurtos lietuviškos šeimynos ilgainiui ėmė vengti.”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 58, 59, 60, 61, 111, 127, 314—316. — Tekste:

„Anielė ištekJėjo už našlio Venordeno Kaukaze (Armavire), dabar pati našlė gyvena Lenkijoje. [...]. Povilo Višinskio įtakoje Anielė, o šios įtakoje ir Sofija aiškiai pritarė tautiniam lietuvių judėjimui, Pavirvytėje skaitė „Varpą“ ir kitus lietuviškus leidinius, aiškiai sakėsi lietuvaiteimis (apie 1900—1901 metus); net atsidūrusi Kaukaze Anielė ne tuojau mus pamiršo. [...]. Viena Paulavičiūčių, Anielė, bene Šiauliuose susitiko su Povilu Višinskiu ir grįžo ne tik jo sužavėta ir įtikinta lietuviško darbo teisingumu, bet ir aprūpinta lietuviškais raštais. Grįžusi panašiai paveikė ir savo seserį Zosę. Kai aš, kaip kas vasarą, atvykau dabar [1900 m.] Pavirvytėn knygų pasiimti, panelės pradėjo su manim neaiškiai, atsargią kalbą, iš kurios betgi greit paaiškėjo, jog jos laikančios savo pareiga palaikyti kilnų lietuvišką darbą ir iš manęs to pat laukiančios. Aš ir šiaipjau buvau nusistatęs lietuviu, tad netikėtas lietuviškas pasireiškimas Pavirvytėje tik dar labiau mane sustiprino ir virto paskutiniu akstinu griežtai apsispręsti. Lietuviškųjų raštų, rodos, iš jų nepasiėmiau, lietuviškai dar nepaskaitydamas, bet „Varpo“ ir „Ūkininko“ numerius su ypatinga pagarba ir susijaudinimu trise vartėme ir tiesiog glostėme. Belydėdama mane namo, panelė Anielė taip buvo su manim apie lietuviškas ateitį užsikalbėjusi, jog su visu vežimu vos neapvirtova Virvyčios brastoje. [...]. Ji po metų kitų išvyko tarnybon Kaukazo Armaviran ir ten ilgainiui ištekJėjo už našlio lenko. Prieš ištekJėdama parašė man laišką, kuriame nesisakė ištekJanti, tik aiškinosi daranti kažkokį žygį, Lietuvai naudingą... Dabar gyvena Lenkijoje. Kažin, jei būtų ji likusi Lietuvoje, ar nebūtų iš jos Višinskis padaręs naujos Lazdynų Pelėdos ar Šatrijos Raganos?”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 58, 59, 127. — Tekste:

„Marija pasižymėjo savo gražumu, ištekJėjo už savo brolio Jono politechnikos draugo Žyckio, gyvenančio apie Raseinius (bene Vilniaus lenkų veikėjos Žyckaitės brolio) ir jauna pasimirė džiova. [...]. Mariją, visų kaimynų mylimą ir mums labai malonią. Jos jungtuves, pirmas mūsų matytas, sekėme bažnyčioje nuo vargonų, kur pirmą kartą buvome užlipę, ir mums buvo labai keista, motinai įsakius bučiuoti ranką nuotakai. Po to man nebeteko jos niekados matyti (ji išvyko vyro dvaran kur Raseinių pusėje ir po kelerių metų džiova mirė).”

Žagarės pašto įstaiga. 1940. IX. 28. [...]. Nr. 290. Vieکشnių Valsčiaus Savivaldybei. Pranešimas 859. Pranešama, kad pil. Nagurskienė Viktorija, gyv. Pavirvytės km. Vieکشnių valsč. Mažeikių apskr., įmokėjo žemės išperkamojo mokesčio [...] ir žemės mokesčio [...] už 1940 m. I pusr. už 25 ha 59 arų. [...] Iš viso 25 Lt. 16 ct. [Už IV rūšies žemę] // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardant savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

Žagarės pašto įstaiga. 1940. IX. 28. [...]. Nr. 291. Vieکشnių Valsčiaus Savivaldybei. Pranešimas 858. Pranešama, kad pil. Nagurskienė Viktorija, gyv. Pavirvytės km. Vieکشnių valsč. Mažeikių apskr., įmokėjo žemės išperkamojo mokesčio [...] ir žemės mokesčio [...] už 1940 m.

I pusem. už 82 ha 01 arų. [...] Iš viso 296 Lt. 99 ct. [Už II, III, IV rūšies žemę ir už 1,81 ha nenaudojamos žemės] // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardant savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

Lietuvos TSR valstybinės žemės ūkio komisijos protokolai. 1940 m. — [Vilnius], **1974**. — P. 64, 72, 73, 74. — Žinias aprašui pateikė kraštotyrininkas architektas Eugenijus Šlėnys 2004 metais. — Tekste:

Valstybinės žemės ūkio komisijos posėdžio, įvykusio 1940 m. rugpjūčio mėn. 14 d.

Protokolas Nr. 20

Posėdyje dalyvavo: pirmininkas agr. A. Žukauskas, vicepirmininkas inž. P. Sklėrius, nariai: M. Meškauskienė, agr. Vasinauskas, inž. A. Guogis, J. Grigalavičius, ir D. Pundzius.

[...]

4. Svarstyta Mažeikių apskrities dvaruose normų palikimo klausimas

Eil. Nr.	Dvaro pavadinimas	Buv. savininko pavardė ir vardas	Valsčius	Žemės plotas, ha	Paliekama norma, ha
35	Pavirvytės	Nagurskienė Viktorija	Vieکشnių	82	—

Lisanka A. Dar du kalavijai su įrašais // Kraštotyra. — Vilnius, **1975**. — P. 186—188: iliustr. — Tekste: Pavirvytės kapinyne rastas kalavijas su įrašu.

„**Rasta Pavirvytės kaime...**” // Vienybė. — **1977**. — Rugpj. 20. — Tekste: Senkapio tyrinėjimo pradžia. Vietą parodė valstietis J. Kriaučiūnas.

Urbienė Amelija. Tautosaka: Aplankas Nr. 3 // VVB, VM. — Tekste: Užrašyta **1978—1984** metais: Įvairūs pasakojimai: „Per šį karą Pavirvytės dvaro banditai nušavo tris žmones. Antanas Dilbytis pats girdėjo, kaip troboj, kur buvo nušauti žmonės, kažkas naktimis stalus tranko, krėslus statinėja, iš vienos į kitą vietą nešioja. Atidaręs duris, veiząs — nieko nėra!”

Cholodinska A., Striaukaitė A. Pavirvytės-Gudų senkapio tyrinėjimai 1977 metais // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976—1977 metais. — Vilnius, **1978**. — P. 174—181.

Tautavičius A. Archeologijos paminklų tyrinėjimai 1977 metais: Geležies amžiaus senkapiai // Lietuvos istorijos metraštis: 1977 metai. — Vilnius, **1978**. — P. 189.

Tautavičius A. Archeologijos paminklų tyrinėjimai 1978 metais: Geležies amžiaus pilkapynai ir senkapiai // Lietuvos istorijos metraštis: 1978 metai. — Vilnius, **1979**. — P. 158.

Urbienė Amelija. Išleistuvės (į Ameriką važiuojant): **1979** metų aprašas // Urbienė Amelija. Etnografiniai aprašai: Aplankas Nr. 7 // VVB, VM. — Tekste: Vieکشnių miestelio bei jo apylinkės vyrai, kurie važiavo į Ameriką, visi nustatytą dieną suvažiavo į Pavirvyčio dvarą, o iš ten agentas ir išvežė visą partiją.

Cholodinskienė A. Pavirvytės-Gudų senkapio tyrinėjimai 1978 ir 1979 m. // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1978 ir 1979 metais. — Vilnius, **1980**. — P. 95—97.

Lietuvių materialinė kultūra IX—XIII amžiuje. — Vilnius, **1981**. — T. 2. — P. 7, 9, 11, 36, 43, 72 ir kt. — Tekste: Ietigaliai, kovos kirviai, šalmas, kalavijas.

Tautavičius A. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1979 metais: Geležies amžiaus pilkapynai ir senkapiai // Lietuvos istorijos metraštis: 1979 metai. — Vilnius, **1981**.

Vaitkunskienė L. Sidabras senovės Lietuvoje. — Vilnius, **1981**. — P. 54, 91, 92; 16 ir LXXIX paveikslai. — Tekste: Pavirvytės kapinyne rasta: kalti lydiniai, svarstyklės sidabruoti svėrti, svareliai, pasidabruota segė.

Ercupas A. Pavirvytės senkapių paslaptis // Vieniybė. — **1981**. — Spal. 27. — Visas tekstas:

Apie Pavirvytės XVII—XVIII amžiaus senkapius sužinota 1936 metais. Juos tada dirbamoje žemėje aptiko ūkininkas Racevičius. Jo dėmesį patraukė dirvos paviršiuje įvairūs senoviniai papuošalai, įrankiai, ietgaliai. Gudų kaimo Pavirvytės senkapiai buvo įtraukti į archeologinių paminklų sąrašą.

Netoli senkapių rajono Autokelių valdyba eksploatuoja žvyro karjerą. Už šimto metrų nuo žinomų senkapių kelininkai aptiko kitus, senesnių amžių kapus. LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugija naujuosius senkapius pavedė ištirti Mažeikių kraštotyros muziejaus kolektyvui. Kasinėjimo darbams vadovavo Istorijos instituto mokslinis bendradarbis Algis Varnas.

1977 metais senkapių kasinėjimą pradėjo Mažeikių rajono kraštotyrininkai, vadovaujami muziejaus direktorės Adelės Cholodinskienės. Darbai buvo tęsiami 1978, 1979 ir šiais metais. Šiomet muziejaus kolektyvui rimtą paramą suteikė mūsų rajono kraštotyrininkai. Šios iniciatyvos ėmėsi Statybinių medžiagų kombinato kraštotyrininkų vadovas Juozas Blistrabas. Jis suorganizavo Ventos, Vieکشnių vidurinių bei Vieکشnių profesinės technikos mokyklos kraštotyrininkų talkas. Vieną dieną senkapių kasinėjime dalyvavo ir penki kombinato kraštotyrininkai. Tai Petras Šukys, Juozas Blistrabas, Vladas Beniušis, Regina Radzytė ir Apolonija Jonaitytė.

Senkapių kasinėjimo vadovai už suteiktą paramą dėkingi Ventos vidurinės mokyklos mokytojai Birutei Butautienei ir Vieکشnių profesinės technikos mokyklos dėstytojui Vytautui Balčiūnui. Bendromis kraštotyrininkų pastangomis padaryta daug. Atkasta apie 100 kapų, rasta per 900 įvairių žalvario daiktų. Tai įvairūs papuošalai, žiedai, apyrankės, vėriniai, sagos, ginklai, ietgaliai, skydai ir kt.

Mokslininkai nustatė, kad tai Kuršių — Žemgalių genčių X—XII amžių kapai. Jie turi didelę istorinę mokslinę reikšmę, leidžia nustatyti tuomet gyvenusių žmonių buitį, papročius socialinę padėtį.

Pavirvytės senkapių paslaptis iki galo neatskleista. Kasinėjimo darbai bus tęsiami ir kitais metais.

Tautavičius A. Archeologijos paminklų tyrinėjimai Lietuvoje 1981 metais // Lietuvos istorijos metraštis: 1981 metai. — Vilnius, **1982**. — P. 164.

Baltrušis J. Iš skalsią duoną sapnuojančių arimų // Vieniybė. — **1982**. — Vas. 11. — Tekste: Pavirvytės kaime po žemės reformos įsikūrė kumečio Antano Gudausko šeima. 1949 m. įkurtas „Virvytės“ kolūkis. — Tekste:

Mažos smėlio kalvelės, iki vidurvasario vandeniui telkšantys kloniai, nenuilstantis Virvytės almejimas — toks buvo Pavirvytės kaimas. Čia po buržuazinės žemės reformos ir įsikūrė buvusio kumečio, pilietinio karo dalyvio Antano Gudausko šeima. Kaip ir kiti, už iliuzinę laisvę lieję kraują ir gavę po kelioliką hektarų dvaro žemės, visom išgalėm kibo į ją. Tik ką žmogus padarysi, kai kišenės tuščios, o reikia statyti trobą ir tvartą, reikia arklio ir plūgo. Reikia... Kaip iš maišo pasipylė skolos. Ir šeimyna pradėjo gausėti. Viena vos asla paropoja, kita jau lopšyje linguojasi. Ir visos dukros — Sofija, Roberta, Augusta, Stefanija. Kas tėvui žemę padės arti? O kasdieniniai rūpesčiai, vargai vis labiau į ragą riečia. Skolos vis didėja, o kreditoriai vis varžytynėmis grasina. Tokiomis minutėmis neiškęsdavo naujakurys:

— Šėriau utėles Vokietijoje, bet nepagalvojau, kad ir savos kraujo ištroškusios. Ir kanda dar skaudžiau, negu svetimos...

Pagaliau, 1926 metais, pasveikino Pavirvytės smėlio kalnelius būsimas užvadėlis. Tėvai ilgai nesvarstydami Antanu pavadino. Tokia jau tradicija, kad pirmasis tėvo vardą garsintų. Ir taip gausią šeimą paskui dar papildė Vaclovas, Jadvyga ir Juozas.

Net ir ažuolai ne visas audras išlaiko, o ką kalbėti apie žmogų? Ar susimąstė vaikai, kad tėva palaužė ne tiek vokiečių nelaisvėje iškentėti vargai, kiek nuolatinis rūpestis jų rytdiena. Keturiasdešimt septintaisiais, nesulaukęs nė šešiasdešimt trejų metų, paskutinį kartą giliai įkvėpė gimtinės oro ir atgulė į žydėti pradėjusią žemę. Paliko neišsipildžiusias svajones, žodžiais neapsakomą tikėjimo priesaiką:

— Išeidami į pasaulį, išsineškite ant vargą bridusių klumpių gimtinės ilgesį, kad niekada nieko nepamirštumėte.

Ir jie, aštuoni vaikai, išėjo į margą pasaulį iš Pavirvytės kaimo. Išėjo, kad dar daug kartu sugrįžtų. [...].

Keturiasdešimt devintaisiais jie, vieni pirmųjų rajone susibūrė į „Virvytės“ kolūkį, pasėjo pirmuosius grūdus, pajuto rupų pirmųjų nesėkmių skonį.

„Jeigu nebūčiau pirmasis rašęs pareiškimo, nebūtų grasinę miškai. Bet mes buvom jauni, o jaunystei ir jūra iki kelių. Dienomis triūsėme laukuose, o vakarais gegužines organizavome“. Iki trečiųjų gaidžių laukais vilnijo melodijos. Iki trečiųjų gaidžių su Jonu Bukausku, Stasiu Vitkausku, Pranu ir Antanu Borusais jis linksmindavo kaimą. Be jų neapsieidavo nė vienas jaunimo susibūrimas, vestuvės... [...].

— Kolūkio valdyba patiki tau vadovauti Virvytės brigadai,— be išangų pradėjo kolūkio pirmininkas Jonas Gapšys. — Susitvarkysi?

— Nežinau, — bandė prieštarauti.

— Reikia, Antanai, niekas kitas nepažįsta taip žemės kaip tu. O ir žmones savi, kartu augote. Reikia...

Lengva pasakyti, bet sunku padaryti. Ne viskas — pažinti žemę ir žmones. Reikia daug žinoti. O ką jis galėjo išmanyti, jeigu tarnaudamas buožėms, vos kelis skyrius baigė. Visos žinios iš tėvų. Tačiau nenuleido rankų jaunas vadovas. Kartu su kaimo vyrais kibo į darbą. Į laukus išeidavo po dvidešimt vyrų ir tiek pat moterų. Dabar nežinotum kur įdarbinti tiek žmonių, o tada reikėjo. Reikėjo sėti, pjauti, grėbti... Ir viską rankomis nudirbdavo. Tik visų bendromis pastangomis pajuto, kad kolūkis pamažu brenda iš atsilikimo. Vien tik jų brigada iš Pavirvytės kalvelių prikuldavo apie 500 tonų grūdų. Buvo metų, kai hektaras net po 30 centnerių atseikėdavo. [...].

Šiomis minutėmis prisimindavo savo brigados žmones. Negali nesidžiaugti, kai matai dirbančius Aleksą ir Bronių Erlickus, Nikodimą Radavičių, Aldoną Vitkauskaitę-Radavičienę, Zitą ir Marytę Erlickaites bei daugelį kitų.

„Kur jūs šiandien, „Virvytės“ kolūkiečiai? Kur jūs, pirmieji išarę ką tik išminuotą dirvoną, nepabūgę grasinimų? Daugelis jau paliko savo nebaigtus darbus naujam kartai. Nėra gyvųjų tarpe Erlickų, ištekėjo linksmosios kaimo dainininkės. Daugelis jų taip pat jau išėjo į užtarnautą poilsį. Tik jų pasodintos obelys vis pražysta pavasarį.“ [...].

Vaškevičiūtė I. Pavirvytės-Gudų plokštinio kapinyno tyrinėjimai 1983 m. // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais. — Vilnius, **1984**. — P. 111—114.

Tautavičius A. Archeologijos paminklų tyrinėjimai Lietuvoje 1983—1984 metais // Lietuvos istorijos metraštis: 1984 metai. — Vilnius, **1985**. — P. 151, 152, 154.

Vaškevičiūtė I. Pavirvytės-Gudų plokštinio kapinyno tyrinėjimai 1984 m. // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1984 ir 1985 metais. — Vilnius, **1986**. — P. 106—107.

Lietuvių etnogenėzė. — Vilnius, **1987**. — P. 199. — Tekste: Pavirvytės senkapis.

Lipskis S. Ten, kur Venta. — Vilnius, **1987**. — P. 225, 226. — Tekste:

„1851 metais, važiuodamas į Šiaulius, L. Ivinskis stabeli Pavirvyčio dvare. [...]. L. Ivinskis tuo metu mokė vaikus Pavirvyčio dvare netoli Tryškių. Kartą sekmadienį su Juozu Paulavičiumi susiruošė į miestelį. Kelionėje pasibaidė arkliai, vežimas apvirto, ir L. Ivinskis įkrito į balą. Regėdamas nejudantį mokytoją, J. Paulavičius nejuokais išsigando ir ėmė kalbinti L. Ivinskį:

— Na, ar ilgai taip gulėsi kaip kiaulė perkase? Užsimuše, ar kurių kipšų?

Ir tuomet L. Ivinskis atsakęs:

— Ak, pone Juozapai, Tamsta nè numanyti nenumanai, kokių aš čia įdomių įžiūrėjau vabalėlių tame pūvančiam vandeny!”

Mozūraitis Matas // Tarybų Lietuvos enciklopedija. — Vilnius, **1987**. — T. 3. — P. 154. — Tekste: Gimė Pavirvytėje (Akmenės rajone). 1929—1934 m. mokėsi Telšių kunigų seminarijoje (jos nebaigė). 1950—1953 m. Akmenės, Papilės mokyklų direktorius. 1953—1969 m. mokytojavo Naujojoje Akmenėje. Skaitė paskaitas ateizmo temomis. Paskelbė straipsnių apie religiją ir katalikų bažnyčią. Parašė knygą „Kodėl aš išstojau iš kunigų seminarijos” (1977 m.).

Lauraitis Vincas. Negęstanti šviesa: [Apie Matą Mozūraitį] // Vienybė. — **1987**. — Lapkr. 7.

Vaškevičiūtė I. Kuršių kapai žiemgalių kapinyne // Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. Serija A. — Vilnius, **1989**. — T. 4 (109). — P. 55—67. — Žinios aprašui: Iš kitų leidinių.

Rozga Leopoldas. Klestėjimo žaizdos // Vienybė. — **1989**. — Geg. 20. — Tekste:

Dvarai. Pavirvytės dvaras: „Vaizdas dar liūdnesnis, kai pasiklausėme Antaninos Banienės, čia kadaise vaikystėje kalakutus ganiusios, prisiminimų: kaip žemyn prie upės leidęsi gėlynai, kokie dailūs buvę laiptai, o parke jazminų krūmai apkarpyti kaip siena kvėpėdavę žiedais. Vietoj buvusio dešimties hektarų sodu — plyna vieta, jau nebelikę alėjų, kurios vedusios į gretimą Skleipių dvarelį, merdi neprižiūrimas parkas. Gyvenamasis namas, kalvėje nukaltomis vinimis sutvirtintais sienojais, kol kas dar žvelgia į laukus blausiais langeliais, ir jau niekas nebežino, kad čia kadaise viešėjo Povilas Višinskis, kad buvo labai gausi, turtinga biblioteka.”

Rozga Leopoldas. Išblėsusių metų godos // Vienybė. — **1989**. — Spal. 12: ir nuotrauka. — Visas tekstas:

Netoli Viešknių—Kairiškių vieškelio, ant gražaus Virvytės kranto rudens saulėje įvairiausiomis spalvomis pasipuošęs senasis Pavirvytės dvaro parkas. Išretėję seni klevai ir jų paunksnėje prigludęs buvusio dvaro pastatas, kaip senatve sergantis žmogus, atrodo liūdni ir visų užmiršti. Retas kuris iš čionai užklystančių bežino, kad kadaise čia buvo vienas žymesnių praeito amžiaus pabaigos šio krašto kultūros centrų. Dvarą valdžiusi gausi Paulavičių šeimyna turėjo didelę pagal tuos laikus biblioteką, prie jos buvo susibūręs bene dvylikos šeimų skaitytojų klubas, jo nariai patys pirkdavo ir papildydavo biblioteką knygomis, keisdavosi jomis tarpusavyje. Dvaro savininkai, ypač jų vaikai, nors ir buvo lenkiškos kultūros (kaip ir daugelis ano meto turtingųjų šeimų), bet labai tolerantiškai vertino atgimstančią lietuvių, gražiai bendravo su Viešknių vaistininko Aleksandravičiaus, daktaro Biržiškos šeimomis. Gražių įspūdžių iš Pavirvytės išsivežė čia praeito amžiaus gale viešėjęs Povilas Višinskis.

Bet metų tėkmė ir įvykių verpetai išblaškė po Rusijos ir Lenkijos platumas gausią Paulavičių giminę, dvaras su dideliu sodu ilgainiui atiteko kuršėniškiui Nagurskiui, kuris vėliau buvo griežtai lojalus susikūrusiai nepriklausomos Lietuvos valstybei.

Senieji šių apylinkių gyventojai dar pamena, kad dvaras buvo gražiai tvarkomas, kaip siena kieme žydėjusios alyvos, gėlėmis apšodintos terasos leidosi prie upės.

Nežinia, per kokį stebuklą tebėra išlikęs dvaro pastatas — medinis, jo sienos jau vėliau apkaltos lentomis. Dar nesurūdijusios kalvėje kaltos vynos. Dar išlikę mediniai gonkelių puošybos fragmentai. Bet keletas dabar čia gyvenančių šeimų nepajėgia ir nesuinteresuotos pastatą tausoti ir prižiūrėti, aišku, kad netoli diena, kuomet namas sugrius, kaip ir daug dvarų kad yra sunykę. Nyksta ir neprižiūrimas, netvarkomas parkas.

Vaikščiodami po jį, samprotavome: rajonas neturi stacionarinės moksleivių (pionierių) stovyklos — ar nebūtų įmanoma čia tokią įrengti suremontavus pastatą? O gal atsirastų mūsų ar kitame rajone, gal Šiauliuose, įmonė, kuri panorėtų čia įsirengti poilsiavietę ir imtųsi prižiūrėti šią puikią vietą? Gal dar kitų sumanymų kiltų? Viena aišku — jeigu ir Pavirvytę išstiks daugelio buvusių dvarų likimas, mūsų rajonas taps dar skurdesnis.

Jono Brenciaus nuotraukoje: senasis Pavirvytės dvaro pastatas.

Rozga Leopoldas. Akmenės rajono istorijos apybraiža. — Akmenė, **1990**. — 48 p.

Gulago aukos: 1941 06 14—22 tremtinių sąrašas // Vienybė. — 1990. — Liep. 19, 21, 24, 26. — Tekste: Išstremta iš Pavirvytės: Nagurskienė Viktorija, Andriaus, 65 m. amžiaus, valstietė.

Šiaulienė-Keršytė Eleonora. Nekaltas kraujas kaltina // Vienybė. — 1990. — Rugsj. 7. — Visas tekstas:

Liepos 14 d. „Vienybėje“ išspausdintas straipsnis „Perkelti palaikai“ ir mane papiktino. Baisiausia tai, kad bijote tiesos. Kodėl neaprašėte. P. Šiurkaus brolių, S. ir J. Šiušų atliktus darbus, besislapstant miške? Kokia turėtų būti gėda tikintiesiems, kokia niekšybė — su bažnyčios apeigomis už kruvinus grašius palaidojo žmogžudžius. Jie ne save saugojo. Jie žiauriausiai kankino ir žudė nekaltus žmones.

1947 m. liepos 23-iosios naktį buvo nužudyti 4 vyrai: Šauklys Antanas Ramoniškės kaime, Pavirvytės kaime — broliai Daveikiai, Tervainis, Sklepiuose — Sopronovų šeima. Tai miško brolių vienos nakties darbas. Tų, kuriuos taip garbingai palaidojo. Šaukliui sudaužė veidą šautuvo buože, tada šovė. Su Šaukliu kartu miegojo augintinis, Laureckas Bronius, 13 metų berniukas. Šauklys augino jį, našlaitį. Už ką nušovė anuos vyrus? Už ką šiandieną Laureckas vietoj sveikos kojos turi nešioti protezą? Juk gyvi liudininkai tebesame. Tai tų žmogžudžių, Šiurkaus ir Šiušų, darbas. Nepaslėpsite nieko.

O kiek tų žiaurių žudynių žinome — nė į dešimt tokių lapų nesurašysi.

Ir dar rašoma, kad kažin kokia moteris užgavo žmogžudžių artimųjų širdis, sakydama tiesą. Kodėl bijot rašyti tos moters pavardę? Tai tikras žmogus. Jai gaila tų žmonių, kuriuos išžudė banditai. Rašoma, kad kažkas išdavė tuos žmogžudžius. Kas juos išdavė? Nekaltas kraujas šaukėsi Dievo, jei jūs juo tikite. Banditai patys save išdavė nekaltų žmonių žudymu.

Tebūnie prakeikti žmogžudžiai.

Eleonora ŠIAULIENĖ-KERŠYTĖ

P. S. Atleiskite už klaidas. Aš Sibire nebuvo. Negalėjau baigti aukštojo mokslo, kaip kad labai daug išvežtųjų baigė.

O tada tarnavom pas buožes. Aš ištarnavau 10 metų. Turbūt nė vienas samdinys nebaigė aukštųjų mokslų, nors ir kaip troškome. Liko toj laisvoj Lietuvoj baigti keturi skyriai.

NUO REDAKCIJOS: Jūsų minimo straipsnio autorė tik aprašė palaikų perlaidojimą ir pati nei teisingo, nei kaltino perlaidojamųjų. Manome, kad laikraštis turi aprašyti visus svarbesnius įvykius, o jau vertinti juos — kiekvieno iš mūsų širdies ir sąžinės reikalas.

Imbrienė Vilhelmina. Po dvarus pasižvalgius... // Vienybė. — 1991. — Lapkr. 2: ir nuotraukos. — Tekste minimi ir Kairiškių, Pavirvytės, Kapėnų, Boguslavo dvarai.

Lietuvos gyventojų genocidas: 1939—1941. — Vilnius, 1992. — T. 1. — P. 452. — Tekste: Nagurskienė Viktorija, Andriaus. Dvarininkė. Išstremta 1941 m. 65 m. amžiaus. Žuvo vežama vagonė tarp Vieksnių ir Šiaulių.

Rozga Leopoldas. Akmenės kraštas. — Naujoji Akmenė: „Vienybės“ redakcija, 1992. — 48 p.

Automobilių kelių informacinė sistema / [Viktoro Paliulionio ir kitų Matematikos ir informatikos instituto darbuotojų parengtas kompiuterinis Lietuvos žemėlapis]. — 1992. — Žemėlapyje: Vietovių koordinatės laipsniais, minutėmis, sekundėmis:

Eil.	Vietovė	Rytų ilgumos	Šiaurės platumos
1	Pavirvytė	22° 36' 02"	56° 12' 19"

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, 1993. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: 1941 06 14 išstremta iš Pavirvytės: Nagurskaja Viktorija, Andriaus, gimusi 1877 m.

Rozga Leopoldas. Pavirvytės dvaras mena šviesius žmones // Vienybė. — 1994. — Rugsj. 20. — Visas tekstas:

Už septyneto kilometrų į vakarus nuo Vieکشنیų, keliu į Kairiškius, pervažiaus tiltą, yra senas Pavirvytės kaimas, 1959 metais, prieš didįjį sodybų naikinimą, dar turėjęs 56 gyventojus. Nūnai, priverstinės melioracijos ir sovietinės valdžios įgeidžių nuniokotas, kaip ir daugelis kitų kaimų, Pavirvytė ištuštėjusi, aplinkui vien plyni laukai, virš kurių akys atsimuša į tolimus žaliaskarius miškelius. Vis dėlto kaime dar likę 11 šeimų su dvidešimčia gyventojų. Vos ne pusė jų ir šiandien glaudžiasi Pavirvytės dvaro mediniame pastate, kuris seno parko paunksnėje rymo beveik ant paties skardžio.

Bene nuo XIX amžiaus pradžios dvaras priklausė Juozapui Paulavičiui, draugavusiam su L. Ivinskiu. Po daugelio metų M. Biržiška prisimins, kad J. Paulavičiaus archyve radęs ir L. Ivinskio leidinių, ir nesupjaustytų S. Daukanto populiariųjų knygelių valstiečiams. O gal pakeliui pas Tučių dvarininką F. Kontrimą senasis Daukantas yra lankęsis ir Pavirvytėje. J. Paulavičius turėjęs du sūnus. Domininkas, kažin kokiai depresijai pasidavęs, 1848 metais nusižudė Pavirvytėje ir čia pat buvęs palaidotas. Jaunesnysis sūnus, Edvardas, gimęs 1837 metais, baigė Dorpatu (dabar Tartu) universitete gamtos mokslų studijas ir mokytojavo Ukrainos miesto Kališo gimnazijoje, buvo jos direktoriumi, bet apie 1870 metus, nesutikdamas su carinės Rusijos spaudimu lenkiškoms mokykloms, direktoriaus pareigų atsisakė ir grįžo į tėvo dvarą, parsiveždamas jam padovanotą gausią gimnazijos biblioteką. Mūsų dienų terminais kalbant, šios bibliotekos bazėje E. Paulavičius apie 1880 metus įrengė kilnojamąją skaityklą. Jos skaitytojais tapo Daubiškių dvarininkai Morai, Santeklių dvaro savininkė K. Radavičiūtė, Klyšių — Daugirdai, Meškelių — Kondratavičiai, taip pat Aleksandravičiai, Moncevičiai ir Biržiškos iš Vieکشنیų. Kiekvienas skaityklos narys per metus privalėjo nupirkti už 5 carinius rublius knygų ir kas mėnesį jomis keitėsi su kaimynais. Bibliotekos tvarkytoju iš pradžių buvo išrinktas Daubiškių dvarininkas, prastas ūkininkas, bet aukštos dvasinės kultūros žmogus Antanas Moras, paskui šias pareigas perėmė vyriausiasis E. Paulavičiaus sūnūs Jonas, Rygos politechnikos instituto studentas, taip ir nebaigęs mokslų, pasidavęs miesto pagundoms, pasak M. Biržiškos, dėl to net susirgęs nervų liga, tik Pavirvytėje atsigavęs. Ši lenkiškų knygų biblioteka veikė ir nepriklausomos Lietuvos laikais, kol Pavirvytė iš Paulavičių neperėjo naujiems savininkams Nagurskiams.

Edvardo Paulavičiaus šeima buvo gausi net ir ano meto kriterijais vertinant: 4 sūnūs ir 5 dukros. Sūnūs visi turėjo galimybių semtis mokslų. Jonas studijavo Rygoje, Kazimieras mokėsi architektūros Krokuvos universitete ir gal dėl to greit atitrūko nuo šeimos ir pasiliko Lenkijoje, Juozapas studijavo sodininkystę Vokietijoje ir paveldėjo iš 1894 metais mirusio tėvo Pavirvytę, tik jauniausiajam, taip pat Edvardui, mokslai nesisekė, nors Šiauliuose jį papildomai rengė jauniausias iš brolių Biržiškų — matematikas Viktoras. Vyriausioji Paulavičių duktė Marija buvusi nepaprasto grožio mergina, bet, vos spėjusi ištekėti, jauna mirusi džiova, antroji — Jadvyga, buvusi ir dvariškių, ir kaimynų bei šeimos bičiulių mėgiama už gyvą, atvirą būdą ir šeiminkės sugebėjimus — ta pati, kuri ištekėjo už Bugių Kazimiero Daugirdo ir tapo mūsų žymiosios kraštiečių istorikės Vandos Daugirdaitės-Sruogienės mama. Ji taip pat mirė jauna, gyvendama su vyru carinės Rusijos okupuotoje Ukrainoje. Bene intelektualiausia šeimoje buvo trečioji dukra — Anelė, vėliau ištekėjusi Kaukaze, bet taip pat greit tapusi našle Lenkijoje. Ketvirtoji duktė — Sofija buvo impulsyvi mergina, jaunystėje aistringai pritarusi „litvomanijos“ idėjoms, gal dėl savo būdo paskui patekusį į slaptą vienuolyną Lenkijoje. Jauniausioji — Vanda, ilgainiui tarnavo Zavadskio knygyne Vilniuje ir taip pat sukūrė lenkišką šeimą.

E. Paulavičius mirė 1894 metais, bet jo pasėtoji šviesos troškulio sėkla sudygo, kultūrinės Paulavičių šeimos tradicijos išliko. Tad matyt neatsitiktinai, gal vieکشنیškių Aleksandravičių ar Biržiškų patartas, Povilas Višinskis, Peterburgo universiteto studentas, kaupdamas duomenis konkursiniam antropologiniam darbui ir keliaudamas nuo palatvijo Pikelių, užsuko į Paulavičių Pavirvytę ir tik kelias dienas paviešėjęs, paliko didžiulį įspūdį, ypač seserims. Jos, be abejo, nežinojo, kad tasai džiūsnelė studenčiukas jau surado Lietuvai Juliją Žymantienę, kuri prie spingsulės grubia valstietės ranka parašytus apsakymus jau pasirašinėja Žemaitės pseudonimu, kad jo pažadinta kūrybai Šatrijos Ragana, nenujautė, kad iš Pavirvytės tasai vaikas nužingsniuos į Paragius ir įkalbės kurti Sofiją Ivanauskaitę-Pšibiliauskiene. Kas nūnai benuspės,

apie ką buvo kalbama tais 1896-ųjų vasaros vakarais Pavirvytėje, bet tų pokalbių pasekmės liko ilgam: ir Anelė, ir Sofija, ir Vanda Paulavičiūtės persiėmė lietuviška dvasia, netrukus šioje gražioje sodyboje jau buvo gaunamas V. Kudirkos „Varpas“, o pačios merginos, nepaisydamos tautinių ambicijų, skelbėsi lietuvaitėmis ir mielai draugavo su kategoriškai iš lenkų į lietuvius atsivertusiais broliais Biržiškiukais. Tiesa, pasak to paties M. Biržiškos, ir jų tėvas E. Paulavičius su malonumu užtraukdavęs lietuvišką dainą.

Dvarą paveldėjusiam Juozui ūkinius, reikalus tvarkyti padėjo jo vyresnysis brolis Jonas. Būtent Juozo, kaip pomologo, užsodintasis sodas ir nūnai dar visiškai neišnykęs, tačiau naujojo šeimininko būdas tikrai buvęs nepastovus: nusibodus ūkininkauti, dvarą pardavė Viktorui Nagurskiui, taip pat, kiek galima spėti, bajoriškos giminės palikuoniui iš Kuršėnų, jau caro laikais dirbusiam notaru Peterburge. Bet ir šis žmogus buvo labai tolerantiškas aplinkui gyvenusiems šeimininkams, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, jis tapo Salantų advokatu, griežtai laikėsi lojalumo Lietuvai ir dalijosi jai lemtomis skriaudomis. 1941 metų birželio 14-ąją jo žmona — Viktorija Nagurskaja, 63 metų moteris — be teismo ir kaltės įrodymų buvo ištremta į Rusijos gilumą ir, matyt, nepakėlusį katrogos vargų, be žinios prasmego Berijos gulagų pragare.

Dabar buvusioje Pavirvytės dvarvietėje nežinia per kokį stebuklą išlikęs gyvenamasis namas, suprantama, neatitaisomai apleistas ir įnamių nuniokotas, nugyventas, su užkaltomis langų ir durų angomis, beglaudžiantis keletą bedalių šio krašto gyventojų, tik žmonių atmintyje belikę terasomis prie Virvytės vandens leidėsi gėlynai, tik atsitiktinai užrašytuose atsiminimuose likę duomenys apie po šiuo stogu gyvenusių žmonių romantiškas svajas ir idealus, apie gerumą dvaro darbininkams (žinoma, koks tasai gerumas galėjo būti). Nebėra nė pėdsako Domininko Paulavičiaus kapo, samanomis užžėlė ir užrašai Paulavičių šeimos antkapiuose Vieکشنیų kapinėse, kurios priglaudė daugelį šios žemės vaikų su visais rūpesčiais, apmaudais ir viltimis.

Pavirvytės dvaro pastatas vis tebestovi, išlaikęs ir karų bei perversmų vėtras, ir laiko slegiančią ranką. Nebeilgai laikys, nes nėra kam jį pritaikyti, numirs, kaip numirė ir sugriuvo Meškėliai, Santekliai, Bugiai, Klyšiai, Antanavas ir dešimtys kitų buvusių dvarų sodybų. Nėra į jas rodyklių, nėra ir kas užklydusiam keleiviui apie senus laikus paporintų. Ir keleliai į buvusias dvarvietes kaskart vis sodresne lauko žole užželia, kol mūsų kraštas taps tiek pasiturintis, kad galėtų saugoti tokius praeities kultūros židinius, jų nė pamatų nebeliks.

Bet parymokim skaisčių vasaros vakarą po senais girgždančiais Pavirvytės parko klevais, ir pasibels, tikrai pasibels į širdį seniai praeitin nuaidėjusios viltys, svajonės, meilė ir skriaudos. Bet jei širdim išgirdai tos išblėsusios šviesos aidą — vadinsi, tam praeities šviesumui nelemta išblėsti. O jei suvokiame iš kur atėję, ir neišdilsim be pėdsako...

Aleksiejūnas V. Senkapių monetos // Lietuvos archeologija. — Vilnius, 1995. — T. 11. — P. 16—20: iliustr. — Tekste: Pavirvytės kapinyne rastų monetų nuotraukos. Monetos Mažeikių kraštotyros muziejuje.

Ivinskis L. Raštai. — Vilnius, 1995. — P. 560. — Tekste: Pavirvytyje Laurynas Ivinskis gyveno 1851 11 10—31. Čia jis mokė dvarininko J. Paulavičiaus vaikus ir tvarkė savo rankraščius. Lankydavosi čia ir vėliau. Iš čia išvyko į Nociūnus.

Vaškevičiūtė I. XVI—XVII a. Pavirvytės-Gudų kapinyno kapai // Lietuvos archeologija. — Vilnius, 1995. — T. 11. — P. 317—329: iliustr.

Kazakevičius V. IX—XIII a. baltų kalavijai. — Vilnius, 1996. — P. 47, 55—57, 71, 74, 110, 112, 113, 118 ir kt.

Vieکشنیų seniūnijos kaimai 1996 metais. — Vieکشنیų seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Pavirvytės kaime 15 ūkių — 27 gyventojai.

Aleksandravičiūtė-Navickienė Zofija. Tragiška sukaktis // Vienybė. — 1996. — Birž. 29. — Tekste: „nusigyvenusią Pavirvytės dvarininkę Nagurskienę, kurią vaikystėje labai mėgau, nes ji vienintelė man dovanodavo ne saldinių dėžutę, o knygą.”

Sruogienė Vanda. Pamirštoji pionierė // Vienybė. — 1996. — Liep. 5, 10, 13, 17, 20, 24. — Tekste:

Toje senų panų gūžtoje kadaisė lankydavosi ir mano motinos šeima, kaimynai Paulavičiai iš Pavirvytės (seniau Žalionės) dvaro. Didelė tai buvo giminė — penkios dukterys ir keturi sūnūs. Nuobodu būdavo mergaitėms ceremoninguose svečiuose, tad neapsakomas buvo jų džiaugsmas, kai apie 1885 metus Santeklių dvaro šeimynoje atsirado jų amžiaus, gal kokių aštuonerių metų augintinė, vardu Andzė, Ancikė, su kuria joms buvo leista pažaisti. Tai ir buvo Ona Bagnickaitė.

Mano prosenelis, Juozas Paulavičius, buvo apsišvietęs ir savo laiku pažangus žmogus. Jis rūpinosi Šiaulių gimnazijos statyba. Jo sūnus Edvardas, buvęs Kališo gimnazijos direktorius, apie 1876, tėvui mirus, persikėlė į Pavirvytį. Jis rašinėjo laiškus kaimynams dvarininkams, įtikinėdamas juos baudžiamos panaikinimo būtinumu (tokius laiškus buvau radusi savo senelio Rainoldo Daugirdo archyve). Savo vaikus jis auklėjo demokratiniais principais, įpareigodavo dukteris šviesti dvaro darbininkus, mokyti juos skaityti ir rašyti. Kiek prisimenu iš pasakojimų, tai jo įtakoje Andzė buvo paimta iš virtuvės į „pakajus“, o kai pasirodė esanti gabi, „tetos“ pradėjo ją rūpestingai auklėti. [...].

Teko man pakartotinai girdėti, kad Bagnickaitė buvusi Lazdynų Pelėdos apysakos „Karalaitė Lėlė“ prototipu. Sofija ir Marija Ivanauskaitės buvo jau netolimos Santeklių kaimynės, o Paulavičių dvare Marija ilgomis valandomis dirbo kaip namų siuvėja. Man rodosi, kad tai jos rankomis buvo gražiai išsiuvinėtos mano motinos kraičio paklodės. Turėjo tad progų ir Andzė išgirsti apie lietuvių tautinį atgimimą, ypač kai apylinkėse apie 1893—94 metus atsirado žymusis lietuvių tautos žadintojas Povilas Višinskis. Matyt, jo įtaka ten buvo nemaža, jeigu viena iš mano tetų, Anelė (vėliau Venordin) svajoto ištekėti už turtingo žmogaus, kad galima būtų išleisti lietuvių kalbos žodyną. Ji ilgai draugavo ir susirašinėjo su Višinskiu (jų laiškus prof. Vaclovas Biržiška saugojo Vytauto Didžiojo Universiteto bibliotekoje). [...].

Palankią lietuvybei nuotaiką pas paaugančias Pavirvytės ir Santeklių paneles stiprino draugystė su kitais kaimynais dvarininkais — karštais lietuviais patriotais Vladu ir Juozu Sirutavičiais iš Kairiškių. Jiedu dažnai pas jas lankėsi. Vėliau į Pavirvytės ir Santeklių bibliotekas kelius surasdavo ir broliai Biržiškos, taip pat ir ne vienas iš jaunų studentų, jų draugų. Apylinkėse lankėsi ir didelis senovės Lietuvos mylėtojas Mykolas Brenšteinas. Kartu su žmona, Andrejauskaite nuo Telšių, rinko lietuvių tautodaile, kėlė susidomėjimą liaudies audiniais, medžio dirbiniais, keramika. Jie palaikė ryšius su Tadu Daugirdu ir Liudviku Kšivickiu, žinomais Lietuvos piliakalnių tyrinėtojais, kurie ir apie Vieکشnius jau žiūrinėjo. Tiesa, Brenšteinas, žavėdamasis lietuvių liaudies menu ir norėdamas jį apsaugoti, daug gražių ir retų daiktų išsivežė ne tik į Vilniaus muziejų, bet ir į Krokuvos. Kaip ten bebūtų, ne vien sulenkėjusių dvarininkų, orientuotų į Varšuvą, balsai girdėjosi Santekliuose — dar prieš pirmąjį karą čia užklydavo ir nauji vėjai. [...].

Kai Ona Bagnickaitė paaugo, kaip koks magnetas ji traukė į save jaunimą. Smulki, gal ne tiek graži, kiek žavinti savo gyvu temperamentu ir sąmojumu, ji šoko ir flirtavo su kaimynais dvarininkaičiais, iš didmiesčių atostogų atvažiuojančiais studentais. Mano dėdė Eduardas Paulavičius, neradęs Andzės atgarsio aistringai meilei, leido sau į galvą kulka, tik daktaras Biržiška išgelbėjo jo gyvybę. Buvo ir kitų desperatiškai siekusių jaunosios vėjavaiškės dėmesio. O kai mano tėvas, Kazimieras Daugirdas, jaunas veterinarijos gydytojas, atvykęs į tėviškę iš Užkaukazės, 1895 vedė mano motiną Jadvygą Paulavičiūtę, kaimynai buvo nustebę, nes prieš vedybas jis dažniau buvo matomas per vakarėlius su Andze negu su mano motina. [...].

Mano motinos šeima, kaip ir daugelis iš lenkiškai kalbančių dvarininkų, atsidūrė Lenkijoje; gražioji Pavirvytė dar prieš karą parduota Nagurskiams.

Kerys Bronius. Randėmu Vieکشnių kapinėse // Vienybė. — 1996. — Rugs. 10, 14, 17, 21, 24, 28; Rugs. 4. — Tekste:

Pirmą kartą pamatęs, negalėjau patikėti savo akimis — tos varnų apterštos kryžiaus liekanos visai netoli Biržiškų kapo rodo, kad čia palaidoti žinomi Pavirvytės dvarininkai Edvardas (1837—1894) ir Marija (1840—1905) Paulavičiai. Edvardas buvo mokytojas, vėliau direktorius Kališo realinėje mokykloje. Į Pavirvytės dvarą parsivežė jam dovanotą Kališo realinės mokyklos biblioteką ir įsteigė kilnojamą skaityklą. Ja naudojosi ir Biržiškos. Apie tai daug rašė M. Biržiška

savo knygoje, taip pat ir atskirame skyriuje „Pavirvytės bibliotekoje”. Gal čia palaidotas pirmasis krašto bibliotekininkas? Ir be tyrimų jau dabar galima pasakyti — jei ne pirmasis, tai tikrai vienas iš pirmųjų. M. Biržiškos knygoje yra šio antkapio pašventinimo (apie 1910 m.) nuotrauka. Dalyvavo daug skrybėlėtų damų ir visai dar jaunutė Vanda Daugirdaitė, vėliau Sruogienė.

Balvočiūtė Jadvyga. Pavirvyčių botaninis draustinis // Vienybė. — 1996. — Rugsj. 14. — Tekste: Įkurtas 1992 m. Plotas 40 hektarų — nuo Kairiškių iki Kapėnų.

Navickienė-Aleksandravičiūtė Zofija. Ką bežinome apie senuosius dvarus? // Vienybė. — 1997. — Spal. 1: Ir 2 nuotraukos: „Nežinomo fotografo nuotraukose buvęs Pavirvytės dvaras 1938 metais iš fasadinės ir kiemo pusės”. — Tekste:

Gaila, mūsų rajone neberandame išlikusių dvarų rūmų su meno vertybėmis. Nuo žemės paviršiaus nušluoti Santeklių, Paežerės, Meižių, Ašvėnų, Antanavos, Bugių dvarai, kai kurie pusiau sugriauti, kaip antai Pavirvytės, Medemrodės. Kiek geriau išsilaikė Paragių sodyba. Galima būtų vardinti dar daugelį išnykusių dvarų ir dvarelių (vien Viekšnių krašte Stočkų, Boguslavo, Birbiliškės, Skleipių ir kt.). Manau, kad kraštotyrininkams plati veiklos dirva, renkant medžiagą apie visus juos. [...].

Į Pavirvytės dvarą važiuodavome lapuočių medžių alėja, o kita — eglė — vedė Tryškių link. Po šiomis eglėmis augdavo rudmėsės. Dvaro savininkė Viktorija Nagurskienė pelnė mano simpatiją tuo, kad niekada man — vaikui — nedovanodavo saldainių, o parinkdavo kokią nors įdomesnę knygą.

Viekšnių seniūnijos kaimai 1998 metais. — Vieکشnių seniūnija. — 1998. — Rankraštis. — Tekste: Pavirvytės kaime 15 ūkių — 27 gyventojai.

Mūsų miesteliai: Vieکشniai / Televizijos laida. — 1998-12-27, 1999-01-03. — Tekste: „Edvardas knygas skolino Vieکشnių inteligentams, ragino juos plėsti biblioteką savo lėšomis. Bibliotekoje buvo ir lietuviškų Ivinskio kalendorių bei populiariųjų S. Daukanto knygelių. Todėl E. Paulavičių reikia laikyti vienu pirmųjų Žemaičių bibliotekininkų.”

Olšauskytė-Urbonienė Stefanija (gimusi 1923 m. Pievėnuose, gyvenusi Skleipių dvare, Gudų kaime, dabar gyvenanti Vieکشniuose). Pavirvytės dvaro legenda // Alvydui Adomaičiui ir Broniui Keriui. — 1999. — Žodžiu:

[Mykolas Biržiška yra rašęs, kad 1848 metais Pavirvytės dvare nusižudė 35 metų amžiaus Domininkas Paulavičius, Juozapo Paulavičiaus (1804—1881) sūnus, Edvardo Paulavičiaus (1837—1894) brolis. Domininkas palaidotas Pavirvytės dvare. Tikriausiai M. Biržiškos pateiktose žiniose yra klaida. Domininkas galėjo būti Juozapo (1804—1881) ne sūnus, bet brolis. Iš 1848 metų atėmę 35 metus, sužinome, kad Domininkas gimė 1813 metais, kai Juozapui buvo 9 metai ir tėvu būti jis negalėjo. Apie Pavirvytės dvare nusižudžiusį Paulavičių, vadinamą ne Domininku, bet „Adomėliu” pasakojamos legendos].

Paulavičių buvo du broliai. Vienas Adomėlis, kitas nežinau koku vardu. Adomėlis buvo su kuprele. Neturėjo nei žmonos, nei vaikų. Brolis labai apsėdo Adomėlį, kam tas kalba su kumiečiais. O Adomėlis labai mylėjo kumiečius. Kada anų labai apsėdo, ans ėmė ir pasikorė, dėl brolio. Mano tėvas yra rodęs Pavirvytės dvare beržą, ant kurio Adomėlis pasikorė. Adomėlį palaidojo Gudų pušynėlyje. Yra akmuo, jame kryžius iškaltas, daugiau nieko. Jau seniai niekas negali pasakyti, ar Adomėlis tebėra ten palaidotas, ar perkeltas kitur. Kada pirmą kartą važiuvom pro šalį, tėvas sustojo ir nuvedė parodyti. Pats sukalbėjo „amžinatilsį”. Ne taip seniai su vaikais tą akmenį pakėlėm, nuvalėm, iškirtom krūmelius, pasodinam rožę. Ten prie Adomėlio auga gražus ažuolėlis. Norėjau padaryti metalinę koplytėlę, kad niekuomet nesupūtų, ir ten įkelt, bet nebeturėjau tiek sveikatos ir pinigų. Tai tik pakabinam paprastą koplytėlę Gudų pušynėlyje prie kelio, kuriuo ir Adomėlis vaikščiodavo.

Mano tėvas pasakodavo: Dvaro skerdžius mokėjo lenkiškai. Adomėlis labai gerai sugyveno su tuo skerdžiumi. Naktį, kada skerdžius ganydavo arklius, Adomėlis ateidavo pas anų, įlįsdavo į būdą ir šnekėdavos per visą naktį.

Vieną vakarą skerdžius žiūri — ateina pas jį Adomėlis. Kaip visuomet, sulindo į būdą ir šnekėjosi iki aušros. Kai tik skerdžius norėdavo eit arklių pažiūrėt, Adomėlis nuramindavo — niekur neis tie tavo arkliai. Kai pradėjo aušti, Adomėlis pasakė, kad jam jau laikas eiti, atsisveikino ir išėjo. Ir tik tada skerdžius prisiminė, kad Adomėlis jau palaidotas. Tik tada išsigando. Žiūri — ir arkliai išsigandę, susigrūdę į būrį, žvalgosi ir prunkščia. Skerdžius nuo tos nakties arklių nebeگانė.

Švėrebas Povilas. Pas kaimynus pasidairius // Būdas žemaičių. — 1999. — Rugpj. 10. — Nr. 60 (197). — Visas tekstas:

Atrodo, kad mūsų krašte nestokojama įvairių tyrimų institutų bei tarnybų, o žiniasklaida vos ne kasdien suranda kokią įdomybę. Ne taip seniai per vieną televizijos informacinę laidą rodė ir aiškino apie Skleipių kaime atkastą didžiulį akmenį, sietiną su senąja baltų religija, kuri mažeikiškis verslininkas ruošiasi užkasti ar susprogdinti. Iš pateikto teksto galima suprasti įvairiai: kapitalas barbariškai naikina mūsų reliktus, Lietuvoje menkai tirtas šis palikimas, niekas jo tinkamai nesaugo. Daug ką paaiškino vėlesnė laida, kurioje pasidžiaugta, jog į vieną vietą surinkta Vilniaus istorinių tyrimų medžiaga, nustatyta, kad yra daug netyrinėtų pastatų. Kalbama apie senamiestį, įtrauktą į pasaulinės reikšmės kultūros paveldo registrą. Tai ko tikėtis atokioje provincijoje, kaip Skleipiai, esantys 7 km. už Vieکشنیų. Grupė mažeikiškių smalsumo vejami nuvyko ten, kad savo akimis galėtų pamatyti, savo nuomonę susidaryti.

Akmuo

Iš tolo pasigirdo galingos technikos riaumojimas. „Straubliais” mojavo ekskavatoriai, nosimis žemę rausė traktoriai, plušėjo gyvoji darbo jėga. Šiais laikais retai beišvysi tokį vaizdą, kuris būdavo apibūdinamas — darbo frontu. Jo centre pūpsėjo didžiulis riedulys. Iš visų pusių apkastas, todėl jokio kultūrinio sluoksnio, galinčio atskleisti praeitį, nelikę. Archeologijos mokslui jis tapęs nebyliu. Nematavome jo gabaritų, bet skaičiai turėtų būti iškalbūs. Ilgis, manau, daugiau kaip 5 metrai, plotis mažesnis. Aukštis apie 4 metrus. Į apačią šiek tiek praplatėja. Jeigu remsimės labai nepatikima knyga „Lietuvos gamtos paminklai”, išeitų, kad tai didžiausias akmuo Akmenės rajone. Žibikų miške gulintis Juodasis-Meilės yra 4,1x2,9x1,1 m dydžio. Mūsų Geidžių akmuo, vadinamas Trobele, Pirtele, nors yra žymiai didesnis, nei minėtoje knygoje rašoma, bet naujai atkasto Skleipių akmens dydžio nesiekia. Liūdniausia matant nuo saulės įdegsį akmens viršugalvį. Aišku, kad jo nepastebėti buvo neįmanoma. Atrodo, jog prieš suderinant tokių mastelių darbus, būtina apsilankyti vietoje. Nereikėtų bereikalingai aiškintis, sutaupyti (nors ir svetimų) pinigų.

Nenutoldami nuo gražuolio riedulio, grįžkime prie pagoniškojo sluoksnio. Apie visus mitologinius objektus yra krūvos padavimų, įvairiausių pasakojimų. Dažnai prie jų yra išlikę šaltiniai, ažuolynų ar kitų sengirių kontūrai, netoli būna senovinės gyvenvietės, piliakalniai, senkapiai. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje nusistovėjus taikai, didikai galėjo palikti įtvirtintas gyvenvietes ir apsigyventi kitose vietose, bet per daug nenutoldavo, todėl pastebimas ryšys piliakalnis — dvaras. Kraštovaizdžio ekspertas K. Labanauskas mano, jog dvarų parkai yra dažnai kuriami panaudojant pagoniškąsias giraites, žvėrynus. Žodžiu, vietovė turi būti seniai žmonių įsisavinta. Kokia padėtis Skleipiuose?

Keli paklausti vietiniai gyventojai jokių pasakojimų apie akmenį nežinojo. Tiesą pasakius, jų šaknys šioje žemėje siekė tik pokario laikotarpį. Ventos regioninio parko direktorius tada mums tik paaiškino apie greta buvusius šaltinius ir, kad praėjusią savaitę reikalo panagrinėti buvo atvykęs V. Vaitkevičius (vienas perspektyviausių mitologinių objektų tyrinėtojų Lietuvoje. Dar studentu būdamas jis paruošė ir išleido knygą „Senosios Lietuvos šventvietės Lietuvoje. Žemaitija.”). Anot direktoriaus, jis neabejoja, kad tai pagoniškos šventyklos reliktai. Įrodymas — trys upės, tekančios iš pietų į šiaurę, esančios šalia viena kitos, vietovės orientavimas į Šatriją, kurios, kaip centrinės žynyčios kryptis — pats Egiptas. Kitas toks centras, kaip Skleipių, turėtų būti Laižuvoje. Nustebau išgirdęs tokius teiginius, o atsitokėjęs sugalvojau „pasukti” pačiam V. Vaitkevičiui, kuris, nustėro nuo mano kalbų. Jis paaiškino, kad už 5 km kūpsio Gyvolių piliakalnis, arčiausiai iš žinomų, kad Pavirvytės kaime yra archeologų kasinėtas senkapis, o visai netoli akmens — dvaras. Neabejotinai, kad vietovė seniai sukultūrinta, todėl pareigūnams, derinusiems hidroelektrinės dokumentaciją, į tai reikėjo atsižvelgti. Nukasta akmens aplinka

nieko negali pasakyti. Apie Egiptą, Šatriją, Laižuvą, upes... direktoriui priešnekėjo su juo atvykęs L. Balsys. Viskas tapo šviesiau. Supratau, kad drąsiausios hipotezės tuoj virsta dėsniais, o po kiek laiko — gal legendomis.

Dvaras

Jis man buvo girdėtas, nes Renavo dvare 1868—1871 m. mokytojavęs žymusis švietėjas pirmojo lietuviško metskaitliaus (išleistas 1846 m.) autorius L. Ivinskis viename laiške skundėsi, jog jam per tolima kelionė į Pavirvytį, kur gyvena jo draugas J. Paulavičius.

Skleipių ir Pavirvytės kaimai ribojasi, todėl pakilę į Virvytės šlaito keterą, pamatome didelį L formos medinį pastatą. Nors jį senokai beglobojo tikro šeimininko ranka, bet didikų kultūros dvasia jaučiama. Mažeikių rajone tokių analogų nėra. Galima lyginti tik su Biržuvėnų Telšių rajone. Apkalo pjaustiniai, prieangio pagražinimai, gegnių profiliavimai, lubų balkių nuosklandos, didžiulis kaminas daro įspūdį. Dvaras kaip ansamblis sunaikintas, nes be gyvenamojo pastato dar išlikę ledaunės fragmentai. Nėra ir rėminančios alėjos. Jeigu likę, tai pavieniai medžiai. Senojo kelio sankasa rodo, kad anksčiau į dvarą buvo patenkama nuo upės.

Po Juozapo Paulavičiaus mirties dvarą paveldėjo sūnus Edvardas (1837—1894). Jis buvo vedęs M. Šaniauską (1840—1905). Turėjo didelę šeimyną — 4 sūnus ir 5 dukras. Daugelis Paulavičių atžalų ištekėjo, vedė lenkes ir ten gyveno. Pereinant nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliėčio sampratos ir apsisprendimo, kad turi būti lietuvis ar lenkas, tai tik Jadvygos palikuonė Vanda tapo mūsų respublikos piliete. Jos tėvas Daugirdas buvo lietuviškos orientacijos. Vanda ištekėjo už rašytojo Balio Sruogos ir gan ženkliai dirbo istorijos srityje. Viena iš Paulavičių dukrų ištekėjo už Lenkijos prezidento Moscickio sūnaus, bet jauna mirė. Knygoje „Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose“ kitas bajoras M. Biržiška rašo: „Esu tikras, kad bet kuris šios malonios dvarininkų šeimos narys, Lietuvoje sulaukęs nepriklausomybės, būtų virtęs labai artimas jaunai lietuvių šviesuomenei“. Kitoje vietoje prisimena, kaip Edvardas buvo įsteigęs lenkišką kilnojamą knygyną, turėjusį 12 narių, kiekvienais metais pirkdavusių knygų už 5 carinius rublius. Nariai buvo visi aplinkiniai dvarininkai. Tarp jų — būsimo profesoriaus bei Vasario 16-osios akto signataro tėvai, S. Daukanto bičiulis Kontrimas, Vieکشnių vaistininkas Aleksandravičius. Vien kelios pavardės atskleidžia bajorų kultūros palikimą, o jos augimo terpę ir situaciją geriausiai keliais žodžiais škicuoja M. Biržiška, apibūdindamas E. Paulavičių: „Prisimenu skambinantį fortepijonu, dainuojantį lenkiškas dainas, ypač liaudies ir vaikų, bet linksmi traukiantį lietuvišką dainelę „Ir vėl, ir vėl nedėlio šventa“. Rašo, kad dvarininkai buvo draugiški, svetingi, gerai sugyveno su kaimynais. Suprantama, ir suvokė save kaip to luomo atstovą. Vėliau Pavirvytės dvaras parduotas notarui V. Nagurskiui. Keista, bet 1973 m. paminklų sąrašė jam nesuteiktas net vietinės reikšmės objekto statusas. Gal šiandieną tai naujai išaiškintas paminklas, bet realių pastangų jo gelbėjimui nematyti.

Senkapiai

Nuo dvaro, link Gyvolių važiuojant Gudų kaimo paribėje, 1977 m. kasant žvyrą užtiktas X—XI, XIII—XIV a. kapinynas. Jis nukastas 1965 m., dalis palaikų sunaikinta. 1977 m. jį tyrė Mažeikių muziejus. Buvo atidengtas 700 kv. m. plotas, rasti 22 nedeginti kapai su 323 radiniais. Tai darbo įrankiai, ginklai, papuošalai. Nesuardyti buvo tik 7 palaidojimai. Vyrų kapuose rasta ietgalių, kovos peilių, moterų — daug papuošalų, peilių, vaikų, kaip ir vyrų, — žiedai, apyrankės. Moterys puošdavosi dviem kryžminiais smeigtukais, sujungtais keliom eilėm grandinėlių, ant rankų užsimaudavo apyrankes, o kaklą dabindavo vytinėmis antkaklėmis. Papuošalai gaminti iš žalvario. Iš senkapio radinių, laidosenos, atrodo, jog čia gali būti palaidoti žiemgaliai, žemaičiai, kuršiai. Tarpgentinis svyravimas, teritoriniai pokyčiai dar ir šiandieną tiksliai neapibrėžti dalykai. Mažeikių muziejaus direktorė A. Cholodinskienė, tyrusi Pavirvytės senkapį prisiminė:

— Vietiniai gyventojai vis pasakodavo, kad kitoje kelio pusėje, matyt, yra kitas kapinynas, nes ten taip pat rasdavo visokių dirbinių. Kartą, rodos, užtikę kalaviją ar jo fragmentą.

Dėl laiko stokos nesiaiškiname, ar nėra kokių kaimo kapinaičių, kur turėjo, gali būti palaidotas pasikoręs 35 m. Domininkas Paulavičius. Bet ir paminėtų faktų pakanka, kad suprastume, jog vietovė mena kelis istorinius laikotarpius ir verta didesnio dėmesio, negu iki šiol jai skirtas. Jeigu Pavirvytės senkapiai rodo, kad pagoniškuoju laikotarpiu čia jau gyventa, tai

norom nenorom turi ieškoti sakralinės vietos. Lietuvių protėviai tada nebuvo praradę ryšio su gamta, todėl į šios srities objektus reikėtų rimčiau žvelgti.

Vietoj pabaigos

Į Skleipių riedulį tikslinga žiūrėti per kelias kultūrinės sanklodos, neapeinant dvaro. Neabejotinai vietovė yra išskirtinė, todėl reikalauja detalių tyrimų, ko Lietuvoje labai trūksta. Dažnai objektai pražūva tarp krūvos tarnybų, jų darbuotojų, kaip Lenkijos-Lietuvos respublika tarp kelių tautų. Šios pasekmės jaučiamos ir dabar. Akmuo įdomus ne tik kaip galimas paveldo reliktas, bet ir kaip gamtos paminklas. Verslininkai, besivydami dolerį ar litą, kartais galėtų sustoti ir pagalvoti, už ką ir kiek moka bei primoka. O kiekvienas praradimas sunkina suvokimą, iš kur atėjome, kur einame.

Sigito Varno nuotr.: Skleipių akmuo, Pavirvytės dvaro fragmentas, Pavirvytės senkapio radiniai, saugomi Mažeikių muziejuje.

Pavirvytės dvaro legenda: Vieکشnių krašto sakmės [7]: Pagal Stefanijos Olšauskytės-Urbonienės, gimusios 1923 m. Pievėnuose, gyvenusios Skleipių dvare ir Gudų kaime, dabar gyvenančios Vieکشniuose, pasakojimus parengė Bronius Kerys // Vienybė. — 1999. — Lapkr. 11. — Visas tekstas:

Mykolas Biržiška yra rašęs, kad 1848 metais Pavirvytės dvare nusižudė 35 metų amžiaus Domininkas Paulavičius, Juozapo Paulavičiaus (1804—1881) sūnus, Edvardo Paulavičiaus (1837—1894) brolis. Domininkas palaidotas Pavirvytės dvare.

Tikriausiai M. Biržiškos pateiktose žiniose yra klaida. Domininkas galėjo būti Juozapo (1804—1881) brolis, o ne sūnus. Iš 1848 metų atėmę 35, sužinome, kad Domininkas gimė 1813 metais, kuomet Juozapui buvo 9 metai ir tėvu jis būti negalėjo. Legendos pasakojamos apie Pavirvytės dvare nusižudžiusį Paulavičių, tačiau vadinamą ne Domininku, bet Adomėliu.

Paulavičių buvę du broliai. Vienas Adomėlis, kitas nežinau koku vardu. Adomėlis buvo su kuprele. Neturėjo nei žmonos, nei vaikų. Brolis labai apsėdo Adomėlį, kam tas kalba su kumečiais. O Adomėlis labai mylėjo kumečius. Kada anū labai apsėdo, ans ėmė ir pasikorė — dėl brolio. Mano tėvas yra rodęs Pavirvytės dvare beržą, ant kurio Adomėlis pasikorė. Adomėlį palaidojo Gudų pušynėlyje. Yra akmuo, jame kryžius iškaltas, daugiau nieko. Jau seniai niekas negali pasakyti, ar Adomėlis ten tebėra palaidotas, ar perkeltas kitur. Kada pirmą kartą važiuom pro šalį, tėvas sustojo ir nuvedė parodyti. Pats sukalbėjo „amžinaatilsį“. Ne taip seniai su vaikais tą akmenį pakėlėm, nuvalėm, iškirtom krūmelius, pasodinau rožę. Ten, prie Adomėlio, auga gražus ažuolėlis. Norėjau padaryti metalinę koplytėlę, kad niekuomet nesupūtų, ir ten įkelt, bet nebeturėjau tiek sveikatos ir pinigų. Tai tik pakabinau paprastą koplytėlę Gudų pušynėlyje, prie kelio, kuriuo ir Adomėlis vaikščiodavo.

Mano tėvas pasakodavo, kad dvaro skerdžius mokėjo lenkiškai. Adomėlis labai gerai sugyveno su tuo skerdžiumi. Naktį, kada skerdžius ganydavo arklius, Adomėlis ateidavo pas anū, įlisdavo į būdą ir šnekėdavęs per visą naktį.

Vieną vakarą skerdžius žiūri — ateina pas jį Adomėlis. Kaip visuomet, sulindo į būdą ir šnekėjosi iki aušros. Kai tik skerdžius norėdavo eit arklių pažiūrėt, Adomėlis nuramindavo — niekur neis tie tavo arkliai. Kai pradėjo aušti, Adomėlis pasakė, kad jam jau laikas eiti, atsisveikino ir išėjo. Ir tik tada skerdžius prisiminė, kad Adomėlis jau palaidotas. Tik tada išsigando. Žiūri — ir arkliai išsigandę, susigrūdę į būrį, žvalgosi ir prunkščia. Skerdžius nuo tos nakties arklių nebeگانė.

PASKUTINĖ KROLIO DVARO LEGENDA

Gražus Krolio dvaras už Gyvolių kaimo dabar sulygintas su žeme. Ir gerai. Ten buvo bloga vieta. Paskutinis ten gyveno ne Krolis, bet labai žiaurus ponas. Kada ans pats merdėjo, tiek anū kankino velnias pristojęs, kad ir ponias, ano žmona, nebeištverė, nebegalėjo prie jo būti. Prašė kumetį, kad tas eitų slaugyt. Sako, ir kumetis neištveręs — nuspaudęs kažkaip tą poną. Tokią legendą pasakodavo.

Dvare buvo toks kaip ir sklepas, sandėlis, bet žemyn leisti nereikėjo. Ėjom žiūrėt — pati mačiau savo akim. Gembės, grandys tebebuvo geležinės, įmūrytos į sienas, kur žmones rišdavo

kankindami. Dar plaukų buvo matyt ant akmenų. Ir ten, tame dvare, baidė. Niekas ten ilgai negyvendavo.

Pagal Stefanijos Olšauskytės-Urbonienės, gimusios 1923 m. Pievėnuose, gyvenusios Skleipių dvare ir Gudų kaime, dabar gyvenančios Vieکشniuose, pasakojimus parengė Bronius Kerys.

Vieکشnių seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną / Raštvedė V. Špokauskienė // Vieکشnių seniūnija. — 2000. — Rankraštis. — Tekste: Pavirvytės kaime 15 ūkių — 25 gyventojai.

Informacija apie aplankytas vietas // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Bal. 2. — Nr. 13 (25). — Tekste:

Pavirvytė. Pavirvytis: Dvaras, vėliau kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — K., 1925. — 738 p. — P. 152. — Tekste: Pavirvyčio dvaras: 11 km iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 8 km iki Vieکشnių pašto, 82 gyventojai. Vieکشnių dvaruose vasarodavo Sim. Daukantas // Verslas: Savaitinis lietuvių prekybininkų, pramonininkų ir amatininkų laikraštis. — 1937. — Nr. 29—30 (283—284). — Liep. 16. — VI metai. — P. 5. — Tekste: Pavirvytės dvaras prieš karą priklausė V. Nagurskiui. Išparceliuotas 1926 met. Naujakurių žemė vadinama Pavirvytės kaimu.

M. Biržiška. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — K., 1938. — 380 p. — P. 57—59, 61, 111, 149, 161, 298, 314. — Tekste: „Už 7 kilometrų nuo Vieکشnių, pakeliui į Tryškius, Virvyčios pakrantėje yra gražus Pavirvytės (Pavirvyčio) dvaras, kuris mano metu buvo valdomas Edvardo Paulavičiaus.

Iš buvusio palivarko — į dvarus / Eidimtienė Marija // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Bal. 2. — Nr. 13 (25). — Visas tekstas:

Paliekame Žalionę — dar 1923 metų visuotinio surašymo dokumentuose minima kaip Žalionės palivarką. Smalsumas mums neleidžia pravažiuoti pro garbingus senus dvarus — Pavirvytę ir Skleipius. Pasukus keliu link Vieکشnių, kairėje kelio pusėje ant kalno — Pavirvytė. Iš tolo matomas didelis pastatas su gonkomis, tai — dvaro rūmai. Juos supa galingi storaliemeniai medžiai. Širdis nerimsta, nori greičiau prie pasakiškų rūmų. Kai užkopiame į kalną, mirażas išsisklaido: nežinia kaip ir laikosi pastatas vaiduoklis, į mus žvelgiantis vos dviem sveikais langų stiklais. Gonkų mediniai raižiniai vietomis išpuvę ir nutrupėję, kieme pristatyta neaiškios paskirties pastatų — pašiūrių. Tai sovietinio gyvenimo palikimas — dvaro rūmuose ponavo kolūkio kumečiai, kuriems nebuvo nieko švento. Girdėtos istorijos, kai tokie įnamiai ir išplėštą parketą sukūrendavo. Skausmingai smilktelėjus širdžiai, jau skubame kuo greičiau palikti Pavirvytę. Nebėra nė šešėlio to dvaro, kuriame lankėsi garbingi tautos šviesuliai, kur Laurynas Ivinskis mokė pono vaikus.

Sako, kad kažkada nuo Pavirvytės dvaro Skleipių link vedė graži liepų alėja, aplink vešėjo nuostabus 10 hektarų sodas. Dabar nieko nebėra. Bet Skleipius mes pasiekėme. Ten dabar gyvena ir puikiai tvarkosi Stasė Vaikasaitė-Gudauskienė su šeima. Prieš trejus metus iš teisėtų paveldėtojų įsigiję dvarvietę, šie žmonės niekur iš čia nežada kraustyti. Stasės tėvas kažkada dirbo pas buvusį poną kartono fabrike. 1956 metais Gudauskai su šeima apsigyveno buvusiam dvare kartu su kitais kolūkiečiais. Visokių perėjūnų čia būta! Tvartai taip buvo nugyventi, kad sienos švietė, gegnės plikos kyšojo. Dabar po truputį tvarkosi aplinką, gyvenamąjį namą. Sūnus Stasys prižiūri Skleipių elektrinę. Gyvenimas eina.

Kalbino Marija Eidimtienė. Autorės nuotraukos.

Vaišnienė Sigutė. Parodoje — Pavirvytės dvaro kuždesiai // Būdas žemaičių. — 2004. — Birž. 25: iliustruota. — Visas tekstas:

Netoli Vieکشnių—Kairiškių vieškelio ant gražaus Virvytės kranto stovi senasis Pavirvytės dvaro parkas. Išretėję seni klevai ir jų paunksnėje prisiglaudę buvusio dvaro pastatas, kaip

senatve sergantis žmogus atrodo liūdni ir visų užmiršti. Retas kuris iš čionai užklystančių bežino, kad kadaise čia buvo vienas žymesnių praėjusio amžiaus pabaigos šio krašto kultūros centrų. Dvarą valdžiusi gausi Paulavičių šeimyna turėjo anais laikais didelę biblioteką, prie kurios buvo susibūręs bene dvylikos šeimų skaitytojų klubas. Jo nariai patys pirkdavo ir papildydavo biblioteką knygomis, keisdavosi jomis tarpusavyje. Dvaro savininkai, ypač jų vaikai, pritarė atgimstančiai lietuvybei, gražiai bendravo su Vieکشنیų vaistininko Aleksandravičiaus, daktaro Biržiškos šeimomis. Gražių išpūdžių iš Pavirvytės išsivežė praėjusio amžiaus gale čia viešėjęs Povilas Višinskis.

Deja, metų tėkmė ir įvykių verpetai išblaškė po Rusijos ir Lenkijos platumas gausią Paulavičių giminę, dvaras ir didelis sodas ilgainiui atiteko kuršėniškiui Nagurskiui. Senieji šių apylinkių gyventojai dar pamena, kad dvaras buvo gražiai tvarkomas; kieme žydėjusios alyvos, gėlėmis apsodintos terasos leidosi prie Virvytės.

Nežinia, per kokį stebuklą tebėra išlikęs medinis dvaro pastatas. Dar nesurūdijusios kalvėje kaltos viny, dar išlikę mediniai gonkelių puošybos fragmentai. Tačiau liūdina neprižiūrimas ir netvarkomas dvarą supantis sodas.

Į Vieکشنیų biblioteką susirinkę lankytojai turėjo progos pamatyti dvaro fragmentus, užfiksuotus Rūtos Kučinskaitės fotografijų parodoje „Pavirvytės dvaro šnabždesys“. Su Pavirvytės dvaro istorija supažindino bibliotekininkės O. Pačengienė ir B. Ročienė. Prisiminimais pasidalijo mokytoja G. Virkutyte-Batulienė, kurios močiutė gyveno dvaro pastate. Pasakojimą pailustravo senomis nuotraukomis.

Miestelio gyventojai ir svečiai maloniai kviečiami aplankyti senąjį dvarą menančią fotoparodą.

Vaškevičiūtė Ilona. Vieکشنیų apylinkės archeologijos paminklai [Pavirvytės kapinynas] / Pranešimas konferencijoje „Anuo metu Vieکشniuose...“, skirtoje profesoriaus Mykolo Biržiškos 125-osioms gimimo metinėms, vykusioje 2007 metų rugsėjo 28 ir 29 dienomis Vieکشniuose. — Dalis teksto:

Pavirvytės kapinynas įkurtas Virvytės upės dešiniojo kranto žvyringame iškyšulyje, aukštesnėje kalvelėje, 100 m atstumu nuo jos vagos ir 8 km atstumu nuo jos santakos su Venta ir Vieکشنیų miestelio.

Inhumacijos papročiu palaidota 115 mirusiųjų. Griautiniai kapai nesudaro atskiros grupės kapinyne. Laidota buvo laikantis eiliškumo principo, todėl tarp griautinių kapų yra išimaisę ir degintiniai. Eiliškumo principo laikytasi laidojant ir vyrus, ir moteris, ir vaikus, turtingus mirusiuosius ir beturčius. Laidota tvarkingomis eilėmis, kurios sudaro tarsi puslankius.

Duobės kastos negilios, griaučiai randami 35—95 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, tačiau dažniausiai laidota 40—50 cm gilumoje. Duobės stačiakampės, užapvalintais galais, 235x80—210x70 cm dydžio, vaikų — atitinkamai mažesnės. Tarpai tarp duobių siekia 50—90 cm, o tarp eilių 150—200 cm. Mirusieji guldyti ant nugaros, ištiestomis kojomis, krūtinės srityje sudėtomis rankomis. Dažniausiai rankos sulenkiamos per alkūnes taip, kad rankų pirštai guli prie apatinio žandikaulio, retkarčiais viena ranka sulenkiamama maksimaliai, o kita — stačiu kampu ir padedama ant krūtinės. Tokia rankų padėtis vyrauja beveik visuose žiemgališkuose kapinyuose.

Bent dalis mirusiųjų buvo palaidoti karstuose. Dalyje griautinių kapų duobių dugne ir sampiluose aptikta degėsių bei angliukų. Aiškiai matyti, jog prieš laidojant mirusįjį buvo atliekamos apeigos su ugnimi. Kartais degėšiai turi aiškiai lokalizuotą vietą, kartais kapuose degėšiai ir angliukai pasklidę po visą kapo duobės dugną ar sampilą. Kai kuriuose kapuose rasti akmenys. Pavirvytės kapinyne rastuosius akmenis reikėtų traktuoti kaip nesusijusius su laidosena. Visų pirma dėl to, jog rasta vos keletas tokių kapų, o be to akmenys kapuose nesudaro kokios nors pasikartojančios tvarkos. Taigi, nei kapo duobės įrengimu, nei palaidojimo būdu Pavirvytės kapinynas nesiskiria nuo kitų žiemgališkų kapynų. 63,4% vyrų palaidoti galva į PR, 12,2% į ŠR, 14,6% į ŠV ir 9,8% į PV. Moterys orientuotos galva į [šioje vietoje sakiny buvo nutrauktas ir toliau gali būti klaidingas] ŠR-ŠV 63,1% ir tik 36,9% į P-PV-PR. Vaikai laidoti galvomis į ŠV ir PR. Pagal lytį nustatyti, į kurią pusę buvo orientuoti berniukai, o į kurią mergaitės — nepavyko. Apžvelgus mirusiųjų orientavimą pasaulio šalių atžvilgiu, peršasi mintis,

jog valstybės kūrimosi išvakarėse šiame Žiemgalos pakraštyje paprotys laidoti vyrus ir moteris priešinga kryptimi po truputį nyko. Tokio papročio laikytasi laidojant tik apie 63% mirusiųjų.

Šiaurinėje kapinyne dalyje šalia IX—XIII a. kapų buvo palaidoti ir XVII—XVIII a. mirusieji. Toks reiškinys, kai praėjus 200—300 metų vėl pradėdama laidoti anksčiau apleistuose kapinyuose, būdingas visai Žiemgalai. Tokį procesą matome Šukioniuose, Meldiniuose, Valdomuose, bei Latvijoje esančiuose Didulių, Rusyšų-Debešų, Skares, Priedišų kapinyuose ir kt. Tai tarytum vienas iš žiemgališkos laidosenos ypatumų, nes tokio reiškinio nepastebėta buvus kituose etniniuose junginiuose.

Įkapės, jų kiekis, bei išdėstymo tvarka kape yra vienas tų skiriamųjų bruožų, kurie gali padėti atsakyti ir į sudėtingus etninius klausimus. Be abejo, visoms baltų gentims būdinga mirusiųjų išlydėti į „kitą pasaulį“ su įkapėmis. Žiemgaliai — viena iš tų baltų genčių, kur mirusieji buvo laidojami su gausiomis įkapėmis.

Vyrams į kapus būtinai dėti ginklai, darbo įrankiai ir gausūs papuošalai. Moteris laidotos su darbo įrankiais ir gausiais papuošalais. Nors vyrai Pavirvytėje laidoti su ginklais, tačiau pati ginkluotė nebuvo įvairi. Tai ietys ir kovos peiliai — kalavijai. Tokia pati ginklų sudėtis vyrauja ir kituose žiemgalių kapinyuose. Šiame kapinyne rastas 81 ieties antgalis. Iš jų 50 kapuose ir 27 atsitiktinai (į atsitiktinių iečių skaičių neįtraukti 4 įtvėriamieji ietigaliai su viena ar dviem užbarztomis. Tie ietigaliai greičiausiai iš suardytų degintinių kapų. Nes, kaip matysime, tokių ietigalių nerasta griautiniuose kapuose). Laidota dažniausiai tik su viena ietimi (tokių palaidojimų net 2/3), rečiau laidota su dviem ietimis ir tik viename kape rasti trys iečių antgaliai. Bet šiame kape (Nr. 117) trečioji ietis buvo įsmeigta į žemę kapo duobės šone. Tai visiškai išskirtinis atvejis. Ietys dėtos tiek kairėje, tiek ir dešinėje galvos pusėje, tik dviejuose kapuose ietys rastos padėtos prie viršugalvio. Tai, jog mirusiajam dažniausiai dėta tik viena ietis, rodo, kad Pavirvytės bendruomenei buvęs artimesnis kuršiškas paprotys, tačiau patys ietigaliai labiau būdingi žiemgaliams, nei kuršiams. Absoliuti ietigalių dauguma — įmoviniai. Tik k. Nr. 6, kuriame buvo palaidota turtinga moteris, jos kairiajame šone prie dubenkaulio buvo padėtas įtvėriamasis ietigalis. Įmoviniai ietigaliai būdingi ne tik žiemgaliams bet ir kuršiams. Tačiau skiriasi pati ietigalių forma. Šiame kapinyne rastieji — būdingi žiemgaliams t. y. ietigaliai neturi aiškaus perėjimo iš plunksnos į įmovą, o plunksna neturi aiškos briaunos. Tik k. Nr. 34 rastas įmovinis ietigalis su ryškia briauna per plunksnos vidurį. Dar vienas toks ietigalis rastas atsitiktinai.

Dauguma rastųjų ietigalių yra karklo lapo formos plunksna. Jų ilgis 18,5—33 cm. Tik kape Nr. 75 rastas juostinis ietigalis.

Kovos peilių rasta 10-yje kapų (bei dar trys rasti atsitiktinai). 9-iuose buvo platieji kovos peiliai-kalavijai, ir viename — siauras ilgas kovos peilis. Visuose kapuose, kaip ir priimta žiemgaliams, kovos peiliai padėti skersai mirusiojo dubenkaulio, rankeną atsukant dešinės rankos link. Net ir kape Nr. 76, kuriame rastas siauras ilgas peilis, jis padėtas skersai mirusiojo dubenkaulio. Platieji kovos peiliai 30,5—53 cm ilgio. Šiame kapinyne dauguma plačiųjų kovos peilių buvę makštyse, medinių makštų apkalų liekanų rasta k. Nr. 18 (makštys buvusios pušinės), k. Nr. 19. Kituose kapuose prie peilio ašmenų išlikusi žalvario juostelė (tai rodo, kad makštys galėjo būti odinės, apkaustytos žalvariu). Tokių žalvarinių apkaustų likučių rasta k. Nr. 76, 105, 110. Ir beveik visuose kapuose, kur buvo rasti platieji kovos peiliai-kalavijai, aptikta diržo likučių — apkaliukų, sagčių, kutų, o k. Nr. 22 — net odinė perpetė. Makštyse nešioti ir darbai skirti peiliukai, kurie, matyt, buvo tvirtinti irgi prie diržo. Taigi, Pavirvytės kapinyne palaidotiems vyrams būdingi platieji kovos kalavijai, jie į kapą dėti tik žiemgaliams būdingu papročiu — skersai dubenkaulio, bet gyvi būdami vyrai juos nešiojo ne žiemgališku papročiu, o kuršišku — prisegtus prie odinio diržo, makštyse.

Baltų gentyse laikytasi skirtingų papročių dedant ir darbo įrankius į kapus. Žiemgaliai jų dėjo nedaug ir, matyt, tik pačius būdingiausius. Darbo įrankiai turi ir savo pastovią vietą kape — jie dedami peties, juosmens ar kojų srityje. Taip būdingų kuršių kapams dalgių rastas tik vienas, k. Nr. 22. Jis į kapą buvo įdėtas kartu su vedega. Nerasta kapuose ir kirvių. Tik keletas aptikti atsitiktinai iš suardytų kapų.

Moterų kapuose darbo įrankiai gausesni. Čia laidota su yломis, peiliukais bei, kas nebūdinga žiemgalėms, su verpstukais. Darbo įrankiai dėti kaip įprasta galvos, juosmens ir kojų srityje.

Peiliukai, rasti moterų kapuose, dvejopi — tai ir žiemgalėms būdingi lenkta nugarėle, ir kitur Žiemgaloje neaptinkami — tiesia nugarėle. Lenkta nugarėle dėti prie galvos ar peties, tiesia nugarėle — juosmens srityje. Neretai peiliukai tiesia nugarėle nešioti makštyse. Kaip matome, su darbo įrankiais čia laidota retai, o pastarieji būdingi žiemgaliams.

Gausūs papuošalai būdingi beveik visoms Baltų gentims. Tačiau ir čia egzistavo skirtingos papuošalų dėvėjimo tradicijos.

Rastas ne vienas palaidojimas kur moters galvos danga puošta įvijėlėmis, tampriai užspaustomis ant audeklo, apgalviais ar įvijų vainiku. Patys austiniai apdangalai neišliko. Todėl šiandieną negalime pasakyti, ar buvo rišamos skepetos, kurių galai laisvai krito pečių srityje, ar nešioti nuometai, o gal kepuraitės ir pan. Tačiau yra kai kuriuose moterų kapuose, galvos srityje, išlikusio audinio fragmentų. Dažniausiai tai tik kokio tai apdangalo kraštas, ištiesai puoštas žalvariu. Taigi, apie galvos dangos papuošalus turime duomenų iš kapų Nr. 6, 9, 48, 90, 135, 137, 138, 143, dar du su galvos danga susiję papuošalai (apgalviai?) rasti atsitiktinai (Nr. 1080 ir 1087). Atsitiktinai rasta ir paskirų apgalvio plokštelių. Taipogi, prie atskirai rastų apgalvio plokštelių reikėtų priskirti ir degintiniame vyro k. Nr. 65 rastas dvi skiriamąsias apgalvio plokšteles.

Apgalviai rasti k. Nr. 135, 137, 48 ir atsitikt. (Nr.1087). Apgalviai iš k. 135 ir 137 yra to paties tipo, įvijiniai, pagaminti iš 6 lygiagrečių 5,5—6,5 cm ilgio ir 0,5 cm skersmens įvijų eilių. Įvijų eiles prilaikė, o kartu ir apgalvį puošė iš plonos žalvarinės skardelės pagamintos plokštelės. Apgalvio plokštelės ornamentuotos. Ornamentą sudaro dvigubo kryžiaus motyvas su tarpusavyje susipynusiais galais. Abu rasti XI a. datuočiuose kapuose. Panašūs, tik neornamentuoti rasti ir Jauneikių kapinyne. Įvijinis apgalvis greičiausiai puošė ir mergaitės iš k. Nr. 48 galvą. Čia kaktos srityje rastos trys įvijų eilės. Apgalvis buvęs įvijinis, tačiau greičiausiai įvijėlės jungtos be plokštelių ar cilindričių. Kapas datuotas X-XI amžiumi.

Atsitiktinai rastasis apgalvis (1087) buvo nešiotas ant austinės galvos dangos — greičiausiai laisvai krentančios pečių srityje skepetos, kurios kraštai puošti žalvarinėmis, tampriai viena prie kitos užspaustomis grandelėmis. Jis pagamintas iš 6 lygiagrečių 10,5 cm ilgio įvijų. Tokių įvijų rastos 4 grupės. Į ant kaktos esančia įviją buvo įkabinta 20 klevo sėklos formos kabučių. Kas jungė atskiras įvijų grupes, neaišku.

Įvijų vainikas rastas tik vienas, k. Nr. 135, viename komplekte su apgalviu. Iš įvijų vainiko radimo aplinkybių aišku, jog jis buvo nešiotas žemiau apgalvio. Vainikas sudarytas iš 16-17-os 2—2,6 cm ilgio ir 1—1,5 cm skersmens įvijų. Šios įvijos suvertos ant žalvarinės grandinėlės. Austinė danga (skepeta, laisvai krentanti pečių srityje?), puošta žalv. grandelėmis, rasta k. Nr. 9, 68, 90, 138, 143 ir atsitikt. (Nr. 1080, 1087). Grandelės nedidelės — 0,7 cm skersmens, 0,2 cm pločio, turi aštrią briaunelę, einančią grandelės viduriu ir turi 0,2 cm tarpą, kurio pagalba yra užmautos ant audinio. Dalis grandelių dvigubos. Grandelės užspaustos viena šalia kitos, nepaliekant jokio tarpo. Žiūrint atrodo, jog audinio kraštas yra puoštas ištiesine žalvario danga.

Panaši galvos danga, tik blogiau išlikusi, rasta ir k. Nr. 9. Kapai datuoti X-XI amžiumi.

Kape Nr. 138 mirusiosios galvą dengė taip pat austinė danga, (gal skara-nuometas?), kurios kraštą puošė 0,5 cm pločio trikampio skersinio pjūvio grandelės, tampriai užspaustos ant audinio. Į audinio kraštą ir grandeles įkabintos stambesnės (0,8—1,0 cm pločio) grandelės, kurios dar savo ruožtu viena su kita sukabintos smulkesne (0,5 cm) keturių įvijų grandele. Į kiekvieną grandinėlės didesnę grandį įverta po 7 klevo sėklos formos kabučius. Šis kapas datuotas XI a. Atsitiktinai rasti (Nr. 1080, 1087) galvos apdangalai taipogi panašūs į jau aprašytuosius. Be šių geriau ar blogiau išlikusių apgalvių rasta ir paskirų apgalvio plokštelių. Jų surinkta 6 vienetai. Plokštelės 3-4 cm aukščio, 1-2 cm pločio. (Nr. 251, 285, 259, 797, 801, 1091). Kape Nr. 6 prie mirusiosios moters kaukolės aptikta žalvario įvijėlių. Iš jų galima spręsti, jog čia irgi būta galvos dangos.

Antkaklių šiame kapinyne rasta palyginus nedaug (k. Nr. 1, 5 (2), 6, 9, 10, 16, 17, 22, 25, 48, 68, 76, 86, 89, 122, 138 (2), 141, 143, 144 ir 11 atsitikt. Jomis puošėsi tiek vyrai, tiek ir moterys, tačiau šioje bendruomenėje vyrai antkakles nešiojo itin retai. Iš 18 palaidojimų, kuriuose rastos antkaklės, tik keturios vyrų (k. Nr. 1, 10, 76, 89). Daugumas Pavirvytės antkaklių žalvarinės, tik atsitiktinai rasta (Nr. 777) buvusi sidabrinė. Tačiau, kokios formos ji buvo neaišku, nes išlikęs tik lankelio fragmentas.

Antkaklės galime suskirstyti pagal jų galų užbaigimą į: sudėtines, vytines kilpiniais galais, ramentines, su kabliuku ir kilpele galuose, užsibaigiančias prasikeičiančiais keturkampiais galais, prasikeičiančias storėjančiais galais ir neaiškias (dėl menkų išlikusių fragmentų).

Sudėtinės antkaklės rastos 4 (k. Nr. 138, 141, 143 ir 144). Kapo Nr. 138 ir 144 antkaklės pagamintos iš 4 atskirų lankelių, o kitos dvi — iš trijų. Antkaklių galai persikeičia. Antkaklės skoningai ornamentuotos. Sudėtinės antkaklės yra retos Lietuvoje. Šiek tiek daugiau jų tik šiaurinėje Žiemgaloje. Datuojamos XI amžiumi.

Vytinės antkaklės kilpiniais galais rastos 7 (k. 5, 9, 89, 122, 138 ir 2 atsitikt. Nr. 787, 805). Šių antkaklių lankelis vyta (tordiruotas), galai užkeisti ir užsibaigia kilpelėmis. Tik dvi antkaklės rastos vyrų kapuose (Nr. 89, 122), kitomis puošėsi moterys. Prie šio tipo antkaklių reikėtų priskirti dar 9 — k. Nr. 22 ir 48, bei 6 atsitiktinai rastąsias. (Nr. 137, 154, 603, 638 ir LNM 510:9). Šios antkaklės išlikusios nepilnai, nėra galų. Tačiau, atrodo, jog jos turėtų priklausyti šitam antkaklių tipui. Šiame kapinyne rastosios vytinės antkaklės kilpiniais galais datuojamos X-XI amžiumi.

Antkaklės su kabliuku ir kilpele rastos dvi, viena vyro, kita — moters kape (k. Nr. 76, 86). Šių antkaklių vidurinioji dalis rombinio skersinio pjūvio, šonai sukti, o galai lygūs — vienas užsibaigia kabliuku, kitas kilpele. Prie antkaklių, užsibaigiančių kabliuku ir kilpele, reikėtų priskirti dar 3 egzempliorius, rastus k. Nr. 1 ir dvi atsitiktines (Nr. 17, 72). Šių antkaklių lankelių galai neiškilo. Antkaklės su kabliuku ir kilpele Pavirvytės bendruomenėje buvo nešiotos X amžiuje.

Antkaklės ramentiniais galais rastos dvi (k. Nr. 17 ir 25). Abu kapai moterų, datuoti ne ankstesniu, nei X a.

Antkaklės apvaliais pastorintais galais rastos dvi. (k. Nr. 6 ir atsitikt. Nr. 159). Jų galai prasikeičia ir visai prie lankelio galų suplonėja. Rasta turtingame moters kape (Nr. 6), datuotame XI a.

Antkaklės užkeistais keturkampiais galais rastos dvi (k. 10 ir 68). Antkaklių lankelis vyta. Šiame kapinyne rastos X amžiumi datuotose kapuose.

Kapinyno teritorijoje dar rasti dviejų antkaklių menki fragmentai (Nr. 651 ir 777). Viena jų — sidabrinė.

Kaklo papuošalas, rastas k. Nr. 40, padarytas iš 7 cm ilgio gelež. suvytų strypelių, užsibaigiančių kilpelėmis. Į vieną iš strypelio kilpelių buvo įkabintas W raidės formos kabutis. Kapas smarkiai apardytas. Analogiško papuošalo fragmentas rastas ir deg. kape Nr. 46.

Karolių vėriniai ir karoliai. Karolių vėrinų (vėrinys, karolių, suvertų ant siūlo ar kitos lanksčios medžiagos — virvutės, vielutės ir t. t., virtinė) rasta k. Nr. 25, 123, 138, 142, 143 bei k. Nr. 22, pastarasis suvertas iš kauri [hindi kalba „kauri“ — toks moliuskas, jų kriauklelės atstodavo pinigus] kriauklelių. Atsitiktinai kapinyne teritorijoje rastas dar vienas 26 karoliukų vėrinys (Nr. 561). Taigi, su vėriniais palaidotos tik 6 moterys.

Pavienu karolių (kartais vienas kartais du) rasta 19-oje kapų — 21 vienetas. Vėriniai sudaryti arba iš vienu, dažniausiai mėlyno stiklo karolių (k. Nr. 138, 142 ir atsitikt.), arba būna mišrūs, kuriuos sudaro įvairių formų žalvario ir stiklo karoliai (k. Nr. 123 ir 143), arba sudaryti vien iš žalvario karoliukų (k. Nr. 25).

Ypač puošnus vėrinys rastas k. Nr. 138. Čia be daugybės kitų įkapių mirusiosios kaklą puošė 68-ių tamsiai mėlyno stiklo rautytų karolių vėrinys.

Mėlynų rautytų stiklo karoliukų vėrinys rastas ir mažo vaiko, greičiausiai mergaitės, kapelyje Nr. 142. Vėrinuką sudarė tik trys karoliukai ir galbūt žalv. kriaušės formos žvangutis. Kitas mėlyno stiklo karolių vėrinys rastas atsitiktinai. Jį sudarė 26 karoliai. Vėriniai, rasti kapuose Nr. 123 ir 143, sudaryti iš žalvario, gintaro ir mėlyno stiklo karolių.

Toks mažas palaidotųjų su vėriniais skaičius rodo, jog žiemgalių bendruomenėms šis papuošalas nėra būdingas.

Rasta gintaro karolių. Jų — 27 vienetai k. Nr. 2, 6, 24 (2), 29, 33 (2), 48, 68, 90 (2), 92, 109, 138 (2), 139, 141 (2), 144, 164 ir 7 atsitikt. (Nr. 123, 174, 199, 207, 236, 322, 605). Pagal savo formą skirstomi į: dvigubo nupjauto kūgio (k. 29, 48, 109, 3 atsitikt. Nr. 174, 207, 605), cilindro (k. Nr. 24 (2) ir atsitikt. Nr. 123), apvalius su briauna per vidurį (k. Nr. 33, 138, 141, 144),

plokščius (k. Nr. 2, 68, 90 (2), 138, 141 ir 3 atsitikt. Nr. 199, 236, 322). Dar trijų karolių rasti tik menki fragmentai (k. Nr. 6, 92, 139).

Karolių apvaros žiemgaliams tikrai nėra būdingos. Tai jau aiški kuršių kultūros įtaka.

Kaip matyti iš kapinyno medžiagos, vyrai ir moterys drabužių susegimui naudojo skirtingus papuošalus — vyrai seges, moterys smeigtukų porą, sujungtą tarpusavyje grandinėle. Tai vienas būdingiausių žiemgalių papuošalų. Pavirvytės kapinyno medžiaga šiuo požiūriu labai iškalbinga. Vyrai nešiojo pasagines seges. Labiausiai mėgtos cilindriniais ir daugiakampiais galais. Tik viename kape Nr. 22 šalia pasagines segės daugiakampiais galais rasta lankinė aguoninė, tik kuršiams būdinga segė. Pasaginės segės, sprendžiant iš galų užbaigimo, labiausiai būdingos žiemgaliams. Moterys, kaip ir įprasta žiemgalėms, drabužių susegimui naudojo smeigtukų porą, sujungtą tarpusavyje 2-3 grandinėlių eilėmis. Beveik visi rastieji smeigtukai kryžiniai, išplotomis plokštelėmis kryžmų galuose, tik k. Nr. 9, 43, 63 smeigtukai trikampėmis galvutėmis, o k. Nr. 138 — rozetiniai. Dalis moterų drabužiui susegti naudojo ne tik smeigtukų porą, bet ir segę (k. Nr. 138, 141, 143, 144), o k. Nr. 28, 86, 135 tik segę. Šis paprotys visai svetimas žiemgalėms. Segėmis, matyt, buvo susegtas storesnis viršutinis drabužis ar pečius gaubianti skara. Nešiotos lankinės laiptelinės segės ir pasaginės. Dauguma aguoniniais, keturkampiais ir cilindriniais galais. Matyt, vienu formų pasaginės segės buvo labiau mėgtos vyrų (daugiakampiais galais), kitų — moterų. Tik cilindriniais galais segės „tiko“ ir vyrams, ir moterims.

Iš apyrankių labiausiai paplitusios įvjinės, juostinės ir gyvuliniais galais.

Pavirvytės bendruomenės moterys puošėsi dažniausiai dvejomis apyrankėmis ir, kaip įprasta žiemgalėms, jas mūvėjo ant kiekvienos rankos po vieną. Vyrų, palaidotų su apyrankėmis, mažai. Vyrai puošėsi įvjinėmis ir juostinėmis apyrankėmis. Tik k. Nr. 22 rasta masyvi apyrankė, kuri nėra būdinga žiemgaliams.

Tiriant Pavirvytės kapinyną pastebėta, jog čia, kaip niekur kitur Žiemgaloje, rasta daug mirusiųjų, palaidotų su diržais. Kituose žiemgalių kapinyuose tokių palaidotųjų esti tik 2-3%. Pavirvytės kapinyne šis procentas siekia net 26. Diržai buvę odiniai, dažnai puošti žalvario apkalikais.

Taigi, apžvelgus kapinyno laidoseną ir įkapes bei jų dėjimo tvarką, atsakingai galime pareikšti, jog Pavirvytės kapinyną paliko IX—XII a. čia gyvenusi žiemgalių bendruomenė, į kurios dvasinės ir materialinės kultūros tradicijas po truputį skverbėsi kaimynų kuršių papročiai. Kuršių kapinynai, o tuo pačiu ir gyvenvietės nutolusios nuo Pavirvytės ne toliau kaip per 25-30 km. Be abejo, čia gyvenę žmonės buvo tarpusavyje susiję įvairiais ūkiniais-prekybiniais ryšiais. Toks jų artumas negalėjo neatsispindėti žiemgalių kultūroje, tradicijose, papročiuose. Tai akivaizdžiai rodo žiemgalių perimti iš kaimynų kuršių kai kurie buitiniai daiktai, papuošalai, kostiumo detalės. Įdomu pažymėti, kad jų gausiau žiemgalių vyrų kapuose. Iš visų griautinių kapų išsiskiria kapas Nr. 22, kuriame palaidotas vyras su žiemgaliams nebūdingomis įkapėmis — dalgiu, lankine plokščia aguonine sege, dviem masyviomis apyrankėmis. Tačiau pastarasis vyras turi ir platų kovos peilį-kalaviją, padėtą tik žiemgaliams būdingu papročiu. Šis kapas, matyt, tipiškiausias dviejų kultūrinių tradicijų tarpusavio „sugyvenimo“ pavyzdys.

Degintinių kapų laidosena ir įkapės

Degintiniai kapai sudaro tik 22% visų palaidojimų. Jie neužėmė atskiros kapinyno dalies, o yra „išsimėtę“ tarp griautinių kapų. Tai rodo, jog bendruomenė buvusi vieninga. Tačiau laidojimo paprotys ir įkapės rodo, jog kremacijos papročiu turėtų būti palaidoti ne tos pačios genties mirusieji. Griautiniai kapai be jokios abejonės priklauso žiemgaliams, o degintiniai — kuršiams. Visus degintinius kapus pagal jų formą ir konstrukciją galima išskirti net į 4 grupes.

I. Pirmai grupei priskiriami kapai, kurių duobės kastos tarsi griautiniams kapams, o degėsiai ir perdegę kauliukai išbarstyti po visą duobės plotą. Įkapės išdėliotos tarsi griautiniame kape. (K. Nr. 57, 60, 63, 71, 72, 81, 87, 97, 101, 102).

II. Antrai grupei priskiriami kapai, kuriems duobės kastos tarsi griautiniams kapams 220x80—140x70, o degintiniai kauliukai, degėsiai ir įkapės koncentruojasi vienoje kurioje tai tos duobės dalyje — centre ar viename iš duobės galų. Tos duobutės nedidelės, 50x50, 50x30 cm dydžio, apskritos ir gerai išsiskiria iš bendros kapo duobės. (K. Nr. 46, 49, 100, 111). Įkapės sudėtos tarp sudegintų kauliukų.

III. Trečiai grupei priskiriami kapai kurių duobutės apskritos 40—70 cm skersmens, apie 50—60 cm gylio. Tokio kapo dugne, arba per visą duobės gylį, išsidėsčiusios daugiau ar mažiau apdegusios įkapės, angliukai ir degėsiai. (K. Nr. 53, 58, 59, 77, 78, 145).

IV. Ketvirtai grupei priskiriami kapai kuriems kastos apskritos duobės iki 200 cm skersmens. Duobėse deg. kauliukai, pelenai ir įkapės išbarstyti visame plote. Dviejų kapų (Nr. 126, 127) duobės išgrįstos nedideliais 3x3 cm gylio akmenukais. (K. Nr. 27, 65, 89, 107, 126, 127). Įkapės išdėliotos arba visame kapo plote, arba atskirose jos dalyse.

Kuršių kapams kaip tik būdinga tai, jog nėra nusistovėjusios vieningos kapo įrengimo tvarkos. Taigi, Pavirvytės kapinyno kapai savo įranga yra identiški kitų kuršių kapinynų kapams. Tas pats pasakytina ir apie įkapes — dalis rastų įkapių sulaužytos. Čia atspindėta kuršių tradicija mirus šeiminkui „numarinti“ jo daiktus. Pavirvytės kapinyne labai aiškiai matosi deginimo papročio laipsniško įsigalėjimo tradicijos, kaip nuo duobių, būdingų griautiniams kapams, pereinama prie apvalių duobių kasimo.

Nepaisant to, kad degintinių kapų įranga įvairuoja, tačiau jose rastos įkapės identiškos ir gerokai skiriasi nuo griautiniuose kapuose randamų — tai ir kalavijai, ir kirviai, ir ietigaliai su užbarztomis. Papuošalai rasti degintiniuose kapuose taipgi skiriasi nuo griautiniuose rastųjų. Jie taipgi nebūdingi žiemgaliams, o dalis įkapių datuotos žymiai vėlesniu laikotarpiu.

Tik degintiniuose kapuose rasti kalavijai (k. Nr. 27, 65, 102, 111, 145). Vienintelis šiame kapinyne rastas šalmas, taip pat buvo degintiniame kape (Nr. 65). Pentiniai plačiašmeniai kirviai aptikti taip pat tik degintiniuose kapuose (Nr. 63, 71, 81, 102). Ietigaliai, kaip minėta, skirtingi nei rasti griautiniuose kapuose. Čia jie ir su užbarztomis, gausiau rasta įtvėriamųjų ir patys ietigaliai su aiškiais briaunomis per vidurį, bei turi aiškius perėjimus iš plunksnos į įmovą ar įtvėrą (k. Nr. 27, 63, 65, 71, 81, 89, 100, 117, 145). Kapuose rasti ir po tris — k. 89, 117, ir po vieną — k. Nr. 100, 145, ir po du. Sulaužytas ietigalis rastas tik k. 145. Pastarasis rastas kape kartu su sulankstytu kalaviju. Kapuose ietigaliai rasti ir paguldyti tarytum vienoje ar kitoje „galvos“ pusėje, ir vienoje krūvoje su kitomis įkapėmis, ir įsmeigti į kapo duobės dugną. Priklausomai nuo to, kokios grupės kape jie rasti.

Antkaklių rasta kapuose Nr. 77 ir 89. Kapo Nr. 89 antkaklė žalvarinė vytinė kilpiniais galais, su užmauta įvija ant lankelio. Pagal įkapes tai vyro kapas.

Segių rasta 9 kapuose 21 vienetas. Visos jos pasaginės. K. Nr. 78 — cilindriniais galais, k. Nr. 27, 46, 65, 77 ir 145 aguoniniais galais, k. Nr. 65, 77, 81 — daugiakampiais, k. Nr. 46 — gyvūniniais, o k. Nr. 61 ir 111 storėjančiais galais. Pastarosios datuojamos vėlesniu periodu, nei kitų kapų pasaginės segės.

Smeigtukai rasti tik keturiuose kapuose (46, 60, 61, 65). Tik k. Nr. 65 rastieji žalvariniai, kryžiniai, puošnūs, būdingi žiemgalėms ir įdėti į kapą vyrui. Smeigtukai nepabuvoję ugnyje. Kituose kapuose rastieji — geležiniai.

Trijuose kapuose rasti karoliai (46, 53, 61). Jie stikliniai apsilydę. K. Nr. 46 matyt buvusi kaklo apvara, kurią sudarė žalvarinės įvijos ir žalio stiklo karoliai.

Kapai moterų (bent jau 46 ir 61).

Apyrankių būta keturiuose kapuose (k. Nr. 46, 87, 89, 145). Tik apyrankė iš k. Nr. 46 apdegusi.

Žiedų rasta devyniuose kapuose. Jie įvijiniai (57, 61, 65, 145) ir pastorinta priekine dalimi (k. Nr. 61, 71, 72, 77, 111). Šie žiedai yra datuojami kiek vėlesniu periodu nei dauguma kitų dirbinių t. y. ne ankstesniu nei XII a. o datuojami net iki XIV a. imtinai.

Kitos įkapės — tai diržų dalys, žąslai, šukutės, verpstukai, ylos, vedega — pavieniai dirbiniai rasti degintiniuose kapuose.

Kalbant apie Pavirvytės kapinyno laidoseną, dar reikėtų atskirai aptarti tris palaidojimus — Nr. 63, 65 ir 117, kuriuose ginklai ir kai kurie darbo įrankiai (vedega) rasti įsmeigti į žemę. K. Nr. 63 ir 117 ginklai rasti įsmeigti duobės krašte, k. Nr. 65 — įsmeigti duobės viduryje ir „apdengti“ šalmu. Šiuos kapus kai kurie tyrinėtojai traktuoja kenotafais [kenotafas — simbolinis kapas, kuriame nėra palaikų, pavyzdžiui, nuskendusio jūreivio].

Apibendrinant visą tai, kas pasakyta, galime teigti, jog kuršių artumas nedarė esminės įtakos žiemgalių dvasinei kultūrai, nekeitė ir neįtakėjo čia vyravusios inhumacijos tradicijos, neskatino žiemgalių pereiti prie kito, jiems svetimo laidojimo būdo. Degintiniai kapai šiame kapinyne

byloja, jog į žiemgalių bendruomenę po truputį skverbėsi kuršiai. Skverbimasis buvęs taikus (tą rodo degintinių kapų vieta kapinyne). Be to pastebėta, kad dauguma degintinių kapų — vyrų kapai. Matyt, pastarieji, verčiami vienu ar kitu priežasčių, kūrėsi tarp žiemgalių.

Šiuo požiūriu Pavirvytės kapinynas nėra kokia tai išimtis. Valstybės kūrimosi išvakarėse vyko genčių konsolidacijos procesas, kurio atspindžių galime rasti visuose kapinyuose, įsikūrusiuose genčių paribiuose. Toks būtų kuršių paliktas Bandužių kapinynas, kur jaučiama skalvių kultūrinė įtaka, žiemgališkas Šukionių kapinynas, kur jaučiama aukštaičių kultūrinė įtaka, Rubas Rūsių kapinynas Vakarų Žiemgaloje, kur jaučiamas kuršių artumas ir, be jokios abejonės, Pavirvytės kapinynas, kur jaučiama kuršių kultūrinė įtaka.

PEILIŠKIAI

Senovėje dvaras, vėliau tik kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 152. — Tekste: Peiliškių kaimas: 4 km. iki Dabikinės [Akmenės] geležinkelio stoties, 9 km. iki Vieکشnių pašto, 2 ūkiai — 17 gyventojų.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, **1938**. — 380 p. — P. 54, 77 ir kt. — Tekste:

„Klyšių apylinkėje paminėtini dar keli ūkininkai — bajorai: Jankauskiai, pakamaniškiai Rimgailos, kurių Pranciškus, turėjęs ir namus Vieکشniuose, tačiau perleidęs už skolas žydui Zarcinui, dukterį išleido už Daniusevičiaus, vėliau apsigyvenusio žmonos ūkyje, katrų sūnus išėjo Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų fakultetą, o Stanislovas paliko kelias dukteris ir du sūnu, katrų vienas, mano motinos krikšto sūnus, mirė dar vaikas, o kitas, Stanislovas, Peiliškių ūkininkas, pasimirė 1933 m. balandžio mėn. (pas jį Didžiojo karo metu buvo išsaugota daug mano tėvo daiktų). [...]. Felčeris Zarcinas, kuris gyveno menkuose nameliuose, tačiau sugebėjo praturtėti ne tik iš per plataus gydymo, bet ir ypačiai iš pinigų skolinimo lupikiškais nuošimčiais; tuo būdu iš Pranciškaus Rimgailos buvo paveržęs namus su sodnu.”

Mulevičius L. Agrarinis klausimas Lietuvoje 1905 metų revoliucijos išvakarėse // Lietuvos istorijos metraštis: 1975 metai. — Vilnius, **1976**. — P. 16. — Tekste: Siūlė panaikinti lietuvių spaudos draudimą — rašė Šiaulių apskrities komitetui dvarininkai D. Ivanovskis ir J. Pavlovičius. To komiteto nariai V. Zubovas, A. Rimgaila ir kt. Nurodyta literatūra.

Rimgaila Vytautas. Toks buvo mano tėvas // Gimtinė. — **1991**. — Rugs. 1—30.

Rimgaila Vytautas. Artimų žmonių likimai // Klaipėda. — **1991**. — Lapkr. 29. — Tekste:

„Mano senelis Antanas Rimgaila netoli Mažeikių turėjo nedidelį dvarelį. Aktyviai dalyvavęs nacionaliniame lietuvių tautos išsivadavimo judėjime, rėmęs knygnešius, teikęs paramą ir prieglobstį carizmo aukoms, caro baudėjų ir valdininkų buvęs suimtas, konfiskuotas visas turtas, atimtos pilietinės teisės ir ištremtas su žmona. Iš tremties jam pavykę pabėgti. Iki gyvenimo pabaigos slapstėsi Latvijoje, kur 1898 m. Rygos mieste gimęs ir tėvelis. [...]. 1918 metais paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, mano tėvelis Jonas Rimgaila savanoriu išėjo ginti Tėvynės.” Jono Rimgailos ir jo brolio Eduardo Rimgailos likimai. — Vytautas Rimgaila 1998-01-16 laiške Broniui Keriui: „Kai šį straipsnį rašiau, apie savo tėvą Joną Rimgailą ir dėdę Eduardą Rimgailą dar neturėjau pakankamai žinių.”

Rimgaila Vytautas. Iš Eduardo Rimgailos dienoraščio // Gimtinė. — **1992**. — Vas. 1—29. — Nr. 2.

Rimgaila Vytautas. Iš Eduardo Rimgailos dienoraščio // Gimtinė. — **1992**. — Rugs. 1—30. — Nr. 9.

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, **1993**. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Kai kurie žmonės, po karo ištremti iš Peiliškių:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Ištrėmė	Leido grįžti
1	Daniusevičius Stasys, Stasio [90 m. amž.]	1868	1949 03 27	mirė
2	Daniusevičius Benediktas, Stasio	1898	1949 03 27	1953 06 20
3	Daniusevičienė Zofija, Broniaus	1902	1949 03 27	mirė
4	Daniusevičiūtė Henrika, Benedikto	1926	1949 03 27	1953 06 20
5	Daniusevičiūtė Jadvyga, Benedikto	1928	1949 03 27	1953 06 20
6	Daniusevičius Edvardas, Benedikto	1933	1949 03 27	1953 06 20

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Ištrėmė	Leido grįžti
7	Daniusevičiūtė Elena, Benedikto	1934	1949 03 27	1953 06 20
8	Daniusevičius Donatas, Benedikto	1939	1949 03 27	1953 06 20

Rimgaila Vytautas. Bajorų medžio šakos // Vienybė. — 1993. — Bal. 3: ir nuotrauka. — Tekste:

Vargas tautoms, kurios pamiršta savo mirusiuosius. Mano giminės — žemaičių bajoro Rimgailos šeimos protėviai — patyrė ir pergyveno žilos Lietuvos senovės ir šio amžiaus įvykius. Praėję šimtmečiai, sovietinės okupacijos 50-metis sunaikino daug bajoro Rimgailos ainių dokumentų, todėl atstatyti istorinius įvykius labai sunku. Šiame rašinyje aprašomi bajorų Rimgailų giminės faktai ir įvykiai, paremti archyviniais dokumentais, išlikusiais užrašais.

Istoriniame dokumente „Bajorų Rimgailų giminės genealogijos šaknys“ (lenkų kalba) teigiama, kad genealogijos istorija pradėta rašyti, remiantis 1570 metų metrika — dokumentais. Pirmas įrašas bajoras Ambraziejus Rimgaila. Įdomu tai, kad į genealogijos šakas nebuvo įrašomi moterų vardai. Nuo 1834 m. genealogijos šaknies rašymas nutrūkęs. Kodėl? Matyt, įtakos turėjo 1831 ir 1863 m. įvykę sukilimai Lietuvoje, kuriuose dalyvavo ir bajorai Rimgailos. Žinoma, kad vienas iš Žemaitijos bajorų, Tadas Rimgaila, su savo būriu kovojo Napoleono armijoje 1812 m. Genealogijos šaknyje įrašytas ir mano prosenelis bajoras Pranciškus Rimgaila, Viekšnių valsčiaus Nausėdų-Peiliškių dvaro 300 ha savininkas. Plačiai po Lietuvą pasklido bajorų Rimgailų giminė. Yra ir Žemaičių bajoro Rimgailos herbas. Saugomas 0,5x0,6 metro formato ant specialiai išdirbtos veršio odos surašytas dokumentas, liudijantis bajorų Rimgailų giminės — genealogijos šaknį. Šis dokumentas antspauduotas bajoro Rimgailos antspaudu ir užplombuotas. Tai byloja, kad 1443 m. Horodlės sutarties aktu 47 LDK Vytauto parinktoms bajorų šeimoms buvo suteikti lenkiški herbai. Toks herbas buvo suteiktas ir bajoro Rimgailos šeimai. Apie Žemaičių bajorų Rimgailų giminę labai mažai žinių yra ir lietuviškoje enciklopedijoje.

Rimgaila (rašėsi Rymgayllo) Fulgentijus (mirė 1873 m.) buvo architektas. Baigęs Padubysio mokyklą, išvyko Vilniun architektūros studijuoti. Buvo profesoriaus Podčašinskio mokinys ir vėliau pagalbininkas. 1828 m. išvyko į Paryžių tobulintis ir čia gyveno iki 1856 m. Grįžo į Lietuvą. Statė H. Pšeciševskiui Pagryžuvio dvaro rūmus ir Šiaulėnų bažnyčią.

(Rymgaila) Juozas (1650—1713) buvo jėzuitų kunigas, Lietuvos jėzuitų provinciolas. Kilęs iš Žemaitijos, 1670 įstojo į jėzuitus. Baigęs studijas ir įgijęs laisvųjų menų ir filosofijos magistro laipsnį, kurį laiką dėstė Vilniuje filosofiją, matematiką ir moralinę teologiją.

Mano motinos senelis Žemaičių bajoras Antanas Rimgaila buvo kilęs iš Viekšnių parapijos. Pagal testamentą paveldėjo ir valdė Viekšnių valsčiuje Nausėdų-Peiliškių kaime 150 ha dvarą. 1905—1907 m. aktyviai dalyvavo revoliucijoje prieš caro valdžią. Iš Vokietijos pristatydavo sukilėliams ginklus, medikamentus, nes gerai mokėjo vokiečių kalbą. Revoliucijai pralaimėjus, su šeima pasitraukė į Vokietiją. Po caro amnestijos grįžo į Lietuvą. Caro valdininkai nepaliko jo ramybėje, persekiojo, Jis liko be teisių ir titulų. 1904 m. mirė senelio žmona (mano senelė) bajorė Marija Miuleraitė-Rimgailienė. Senelis, likęs su dviem vaikais: paaugliu Jonu (mano tėvu) ir mažamečiu Edvardu (mano dėde), vedė antrą kartą Oną Stankevičiūtę, kuri taip pat turėjo dukrą. O šios būta, anot liaudies posakio, ne iš kelmo spirtos, gudrios ir klastingos. Senelis sirgo ir dėl ligos nebepajėgė valdyti ir tvarkyti dvaro. Žmona nutarė Nausėdų-Peiliškių dvarą išnuomoti. 1909 m. buvo sudaryta nuomos sutartis, kuria dvaras išnuomojamas Viekšnių valsčiaus dvarininkui Aleksandrui Mineikiui iki 1921 m. Teisėtą A. Rimgailos ir A. Mineikio sandorį liudijo dvarininkė Marija Antanavičienė.

Sunku dabar pasakyti, kodėl senelis, išnuomojęs dvarą, persikėlė gyventi į kaimą, esantį šalia Skuodo. Spėjama, kad čia neapsieita be Onos Rimgailienės pinklių. Senelio liga progresavo ir jį prikaustė prie lovos. Pamotė paauglį mano tėvelį ir mažametį dėdę išvarė tarnauti pas ūkininkus. Likus vienvalde šeimininke, pardavė visą senelio dvaro turta, palikusi merdintį, prie lovos prikaustytą vyrą (mano senelį) su dukra išvyko ir gyveno kažkur Suvalkijoje.

Taip daugelį dešimtmečių mano tėvelis ir dėdė nežinojo, kad yra jų tėvo palikimas Nausėdų-Peiliškių dvaras, o kai sužinojo, buvo vėlu. Neturėjo dokumentų, galiojo ir senaties terminas. Apie senelį rašoma:

... „Mūsų tėvas mirė 1914 m. Aš su broliu Jonu tarnavau tada pas ūkininkus. Mums buvo pranešta liūdna žinia. Vargais negalais su broliu sukrapštėme pinigų karstui, bet jo nudažymui neužteko. Susėdę su broliu prie nedažyto tėvo karsto, palydėjome jį į Skuodo parapijos kapines...”

Rimgaila Vytautas. Bajorų medžio šakos // Vieniybė. — 1993. — Bal. 7. — Nr. 27 (5338): ir nuotrauka: „Skuodo valsčiaus Lietuvos kariuomenės savanoriai. Priekyje pirmas iš kairės — Jonas Rimgaila. 1918 m. nuotrauka”. — Tekste:

Pabaiga. Pradžia 26 numeryje

Gyvenimo tragediją pergyveno ir mano tėvelis Jonas Rimgaila. Žinoma, kad gimė 1898 m. Rygos mieste. Mokė dvare samdyti mokytojai. Likęs našlaitis, patyrė daug vargo. 1918 m. savanoriu išėjo ginti Tėvynės. Tarnaudamas DLK Vytauto pėstininkų pulke, 1919—1920 m. dalyvavo visuose mūšiuose su bolševikais, lenkais, bermontininkais. Turėjo puskarininkio laipsnį. Daug įdomių mūšių epizodų, nuotykių yra papasakojęs. Tik gaila, kad viskas išblėso iš atminties. Mūšiuose buvo du kartus sužeistas. Jis rašė prisiminimus apie Nepriklausomybės kovas, tačiau 1941 m. arešto metu enkavedistai viską atėmė. Vertingi dokumentai dingę. 1923 m. savanoriu dalyvavo Klaipėdos krašto sukilime. Demobilizuotas, 1924—1929 m. tarnavo Kretingos apskrities policijos nuovadoje. Nepritarė 1926 m. A. Smetonos įvykdytam kariniam perversmui, matyt dėl tos priežasties buvo atleistas. Apsigyveno netoli Gargždų gautame žemės sklype ir sunkiai vertėsi. Iš karo tarnybos metų buvo gerai pažįstamas su buvusiu Lietuvos prezidentu A. Stulginskiu. Susitikę dažnai pasikalbėdavo politikos ir ekonomikos klausimais.

Visą siaubą jam teko regėti, kai 1940 m. užėjo tarybų valdžia. Kadangi tėvelis buvo raštingas, išmanė įstatymus, suimtų giminių ir artimųjų prašomas rašė pareiškimus tarybų valdžios atstovams. Jis vis dar tikėjo tarybinių įstatymų „humaniškumu”. 1941 m. birželyje enkavedistai, nepateikę jokie kaltinimo, tėvuką areštavo ir išsivedė. 1990 m. tėvukas reabilituotas. Paaiškėjo, kad be teismo ir nepateikus kaltinimo kalėjo Soligorsko Permės srityje ypatingojo režimo lageryje. Iš čia gyvas niekas neišėjo. Įstaigos AM-44 (slaptas mirties lageris) 1990 11 01 išduotoje pažymoje rašoma, kad kalinys Jonas Rimgaila mirė 1941 m. lapkričio 6 d. Be abejo, jis buvo sušaudytas, nes slaptoje L. Berijos instrukcijoje buvo nurodyta — sušaudytus kalinius priskirti mirusiesiems.

Nemažiau tragiškas ir mano dėdės Eduardo Rimgailos (1901—1969 m.) gyvenimas. 1919—1924 m. jis Lietuvos kariuomenės savanoris, demobilizuotas tarnavo Gargždų policijos nuovadoje. Pasitraukęs iš policijos tarnybos, 1926—1940 metais tarnavo Lietuvos karo aviacijoje lakūnu. 1940 m. kaip nepatikimas okupacinei sovietų valdžiai atleistas iš tarnybos, apsigyveno Darbėnų valsčiuje. 1944 m. traukėsi į Vakarus, bet nesėkmingai. Jį, specialistą, prievarta ėmė į sovietinę armiją. Dalyvavo Karaliaučiaus šturme, buvo sužeistas. 1945 m. rudenį demobilizuotas, bet sužinojo, jog Darbėnuose jo ieško, todėl slapstėsi Vieکشniuose pas pusbrolių Noreikį, kitus giminaičius. Deja, arešto neišvengė — pateko į KGB nagus.

Anų dienų liudininkai tvirtina dėdę Vieکشniuose slaptai bendravus su ginkluotos rezistencijos dalyviais. Abu su J. Aleksandravičium, dabar gyvenančiu Mažeikiuose, buvusiu politiniu kaliniu, rengė partizaninio karo išvystymo Žemaitijoje planą. Tačiau netikėti areštai sutrukdė šį planą įgyvendinti. Reikia manyti, kad J. Aleksandravičius ir E. Rimgaila suimti dėl „Erelio” (J. Markulio) išdavystės. E. Rimgailą sovietinis karo tribunolas nuteisė kalėti 10 metų. Kalėjo jis Mordovijoje, grįžo palaužta sveikata ir netrukus mirė. Paliko prisiminimų pluoštą, kuriuose yra įdomus įrašas:

... „Dabar, kai aš rašau tuos liūdnius savo prisiminimus, kad gyvenu paskutines savo gyvenimo dienas, aš netikiu, kad lietuvių tauta bus amžinai pavergta. Ateis diena, kad raudonajam slibinui sutraiškys galvą ir žmonės pasijus laisvi”...

Rimgaila Vytautas. Bajoro vaikaičių likimai: Iš kraštotyrininko užrašų // Vieniybė. — 1994. — Saus. 26. — Visas tekstas:

Žemaitijoje yra daug istorinių vietų. Viena iš jų — Vieکشniai, Čia gilius pėdsakus paliko Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto bajoro Rimgailos ainiai. Ne visi bajorų Rimgailų kapai išliko ir Vieکشnių kapinėse. Dokumentai byloja, kad bajorų Rimgailų giminės Peiliškių dvare 1831 m., 1863 m. sukilimų dienomis glaudėsi ir paramą gavo žemaičių sukilėliai, spaudos draudimo metais — knygnešiai ir kiti žmonės, dirbę Lietuvos naudai. Keitėsi bajorų Rimgailų kartos. Neaplenkė jų negandos, karai, 1905 m. revoliuciniai įvykiai, hitlerinė ir sovietinės okupacijos. Kalėjo lageriuose, kentėjo tremtyje, išbraidė plačias Sibiro platybes. Ne visiems lemta buvo sugrįžti, o ir grįžusių niekas nelaukė, tartum raupsuotųjų kratėsi. Taip ir išblaškė po įvairius kraštus Peiliškių dvaro bajoro Stanislovo Pranciškaus vaikus ir vaikaičius. Nenuostabu, kad šiandieną ne vienas ir savo kilmės ištakų nežino. Nebėra dabar ir puošnaus Peiliškių dvaro su nuostabių vaismedžių sodu, nebėra ir bajorų titulo. Nedaug kas taip rašė apie bajoro Rimgailos ainius:

„... Klyšių apylinkėje paminėtini bajorai: ... pakamaniškiai Rimgailos, kurių Pranciškus, turėjęs ir namus Vieکشniuose, tačiau perleidęs už skolas žydui Zarcinui, dukterį išleido už Daniusevičiaus, vėliau apsigyvenusio žmonos ūkyje, katrų sūnus išėjo Vytauto Didžiojo universiteto humanitarinių mokslų fakultetą o Stanislovas paliko kelias dukteris ir du sūnus, katrų vienas, mano motinos krikšto sūnus, mirė dar vaikas, o kitas — Stanislovas, Peiliškių ūkininkas, pasimirė 1933 metų balandy. Pas jį Didžiojo karo metu buvo išsaugota daug mano tėvo daiktų...” (M. Biržiška. „Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose”).

Akmenės rajone, Vieکشniuose, ir šiandieną dar gyvena Peiliškių dvaro bajorų Rimgailų giminės vaikaičiai. Vienas iš jų buvusios Ventos statybinių medžiagų įmonės šaltkalvis įrankininkas Antanas Rimgaila, kurio likimą paženklino ilgi metai Sibiro tremties. Apie tai Sibiro tremtinys Antanas Rimgaila pasakoja:

„... Gerai pamenu baisų 1945 m. vasario 16-osios vakarą, Į mūsų namus įsiveržė ginkluoti enkavedistai ir nepateikę jokio kaltinimo suėmė mūsų tėvuką. Šeimai ramybės jau nebebuvo. Tapome „buožėmis“, „liaudies priešais“. Netrukus amžiną atilsį Mama gavo kažkokiu būdu iš lagerio išsiųstą slaptą laiškėlį, kuriame kaimynas, su tėveliu kalėjęs, rašė:

„... Jūsų vyras Boneventūras Rimgaila kalėjo Karelijos lageryje, kur statėme Belomoro kanalą. Jis susirgo. Sergantį ir negaluojuantį išvarė į darbą kirsti miško. Boneventūras apalpo. Kareiviai, daužydami šautuvų buožėmis galvą, jį pribaiğė. Kaliniams įsakė išraustoje sniego duobėje jį užkasti. Tai buvo 1945 m. kovo 27 d. prie Ladogos ežero...”

Nors ir labai buvo sunku, bet aš mokiausi Mažeikių gimnazijoje. Septintoje klasėje mokslą teko nutraukti. 1949 m. kovo 25 dieną enkavedistai ir sribai suėmė mūsų šeimą ir ištrėmė į Sibirą. Gyvuliniam vagone išvežė į tolimą Krasnojarsko kraštą. Į Bogotolo geležinkelio stotį atvyko „vergų“ — tremtinių pirkliai, kurie tarpusavyje kažką tarėsi, ginčijosi. O mes, tremtiniai, po atviru dangumi, ant sniego krūvų, drebėjome nuo šalčio alkani, nes jokio maisto nedavė. Apgyvendino Čandako kaime, „Novij Byt“ kolūkyje, toli nuo geležinkelio stoties (apie 160 km), kad nebūtų jokios vilties pabėgti. Bet kur, žmogau, pabėgsi, kai komendantas ir vietos valdžia seka kiekvieną žingsnį. Nepatikliai ir priešišškai pradžioje į mus žiūrėjo ir vietos gyventojai. Enkavedistai nuolat tikino, kad čia atvežti „pavojingi fašistai“. Šis melas žmonių sąmonėje apsigyveno neilgam. Patyrėme ir pergyvenome daug vargų, skriaudų, nepriteklių sunkiai dirbdami atšiauriausiomis sąlygomis. Apie badą ir kalbėti netenka Niekas mūsų negynė ir nesirūpino. Taip ir vargome ilgus metus. 1953 m. baigiau mechanikų ir kombainininkų kursų. 1956 m. susipažinau su tremtine Jadvyga Kontentyte, sukūrėme šeimą. 1958 metais panaikino tremtį, bet grįžti į Tėvynę neleido. O jos ilgesys nedavė ramybės. Didelėmis pastangomis pusiau legaliai grįžome į Lietuvą. Norėjau dirbti tėvų žemę, auginti duoną. Deja... Tėviškę Mažeikių rajone radau išdraskytą, vietinė valdžia kaip raupsuotų kratėsi. Niekas mūsų nelaukė, niekam nebuvome reikalingi, o svarbiausia, niekas Lietuvoje mūsų neregistravo, liepė grįžti į Sibirą. Tėvynėje Lietuvoje mums nebuvo vietos. Taip ir žlugo viltis visai šeimai vėl susirinkti kartu. Kančių kelius teko patirti, kol pagaliau su žmona Jadvyga mane priregistravo kaimyniniame Akmenės rajone. Per didelį vargą įsidarbinau Akmenės statybinių medžiagų kombinate. Ir kombinate kai kurie iš pradžių į mane skersomis žiūrėjo. Reikėjo nemažai laiko, kol priešiški ledai ištirpo. Skaudu buvo tai pergyventi. Pateikiau ne vieną racionalizacinį pasiūlymą, patobulinimą. Alkani vargo metai Sibire nepraėjo be pėdsakų — 1974 metais susirgau, pripažino

man invalidumą. Džiaugiuosi, kad vėl atkurta Lietuvos nepriklausomybė. Su žmona Jadvyga išauginome ir išleidome į gyvenimą dukrą Rasą, auga dvi anūkės...”

Sibiro tremtinio Antano Rimgailos prisiminimus užrašė kraštotyrininkas Vytautas Rimgaila.

Tragiški istorijos puslapiai: Pasakoja Sibiro tremtinė Elena Daniusevičiūtė-Vaikasienė / Prisiminimus užrašė kraštotyrininkas Vytautas Rimgaila // Vieniybė. — 1994. — Vas. 5. — [Vytauto Rimgailos pastaba 1998-01-25: Elenos senelė, Stanislovo Daniusevičiaus žmona, palaidota Vieکشnių kapinėse, buvo Cecilija Rimgailaitė-Daniusevičienė. Stanislovas Daniusevičius nebuvo ištremtas į Sibirą 1906 metais. 1949 m. į Sibirą ištremtas pirmą kartą, čia ir mirė]. — Visas tekstas:

... Kiekvienas žmogus įvairiai pergyvena skausmą, nesėkmes, patyčias, pažeminimus, skriaudas, neteisybes. Mano gyvenimą paženklino dvi sovietinės okupacijos, kurios paliko širdyje gilius randus ir pėdsakus. Skausmo, ašarų, kitų nesėkmių mano daliai teko labai daug, o laimės vienas kitas trupinėlis. Toli nuo Tėvynės 23-ejus metus skausmo ašaromis laisčiau Sibiro ir Magadano takelius. Mano proseneliai buvo garbingi žmonės — LDK Vytauto žemaičių bajoro Rimgailos ainiai. Daugelis jų kapų Vieکشnių parapijos kapinėse sunyko, nes nebuvo kas prižiūri. Žiaurus likimas išblaškė po pasaulį bajoro Rimgailos ainius. Mano senelė buvo Kazimiera Rimgailaitė-Daniusevičienė. Taigi savo kilme esu bajoraitė. Mano tėvų Peiliškių dvaras Vieکشnių valsčiuje, Akmenės raj., dabar sunaikintas ir mažai kas beprimena, kad čia gyveno LDK Vytauto bajoro Rimgailos giminė. Peiliškių dvare gimiau aš, dvi mano seserys, du broliai. Menu savo gyvenimo tragiškiausią 1949 m. kovo 14-osios rytą. Auštant į mūsų namus įsiveržė ginkluoti enkavedistai ir sribai. Vienas iš jų pasisakė, kad yra vyriausias, kad mūsų šeima tremiama į kitą vietą. Kur nepasakė. Tėveliams įsakė skubiai ruoštis. O laiko davė nedaug. Enkavedistai nepagailėjo net 91-uosius metus einančio senelio. Visi gaudžiai verkėme, nes nežinojome kur, kodėl ir dėl ko veža? Geležinkelio stotyje įgrūdo į gyvulinį vagoną, sutikome ir daugiau panašaus [likimo] šeimų. Vežė gana ilgai, saugojo ginkluoti enkavedistų kareiviai. Porą kartų kelionėje davė normuotai šalto vandens ir kažkokio viralo. Kelionės metu ilgame ešelone nemažai mirė senelių ir vaikų, ligonių. Lavonus enkavedistai įsakė palikti pakelėse, laidoti neleido. Siaubingas buvo vaizdas, kai motinos, kareivių stumdomos, alpdamos skyrėsi su kūdikių lavonais. Ir dabar niekas nežino, kur tie tremtinių kapai. Mūsų ešelonas sustojo Krasnojarsko krašte, Ačinsko geležinkelio stotyje. Įsakė skubiai su daiktais išlipti. Po atviru dangumi, drebėdami nuo šalčio, gana ilgai laukėme. Maisto jokio nedavė, o apie medicininę pagalbą ir kalbėti netenka. Mūsų ir keletą kitų šeimų išvežė į Ačinsko rajono Bolšoj-Uluj kaimą, kur buvo ir kolūkio centras. Vietinė valdžia ir komendantas pasirūpino, kad nuo pirmų dienų eitume į darbą. Broliui Donatui buvo tik 10 metų, dirbti privalėjo ir jis. Visi turėjome alkani dirbti. Technikos kolūkyje beveik jokios, visur rankų darbas. Matyt, tik tokius kolūkius parinko tremtiniams. Traukiamoji jėga — jaučiai. Mums pirmą kartą tai matant atrodė gana keistai. Aš (man buvo 16 metų) turėjau dirbti visus sunkiausius darbus: ganiau kolūkio bandą, pjoviau šieną, jaučiais ariau dirvas. Sunku įsivaizduoti, kaip tie jaučiai manęs ir klausė. Enkavedistai skelbė gyventojams, kad mes esame fašistai, „liaudies priešai“, tačiau čia sutikome ir taurių širdžių žmonių: vokiečių, lenkų, rusų, ukrainiečių ir kitų. Gerai su rusais sugyvenome, padėjome vieni kitiems kuo galėdami. Bendra nelaimė visus jungė. Jie taip pat tremtiniai. Taip ir slinko vergiški tremties metai, aplaistomi skausmo ašaromis. Tremtyje likimas man lėmė susipažinti su tremtiniais iš Vieکشnių Albertu Vaikasu. Atėjo ir meilė, sukūrėme šeimą. Sibiro tremtyje mums gimė du sūnūs: Algirdas (1957 m.), Vytautas (1960 m.). Pasitarę su vyru vaikams vardus parinkome Lietuvos kunigaikščių, nuo kurių prasideda mūsų protėvių ištakos. Prieš tremtį mokiausi Vieکشnių gimnazijos 6-oje klasėje. Tuo mokslai ir baigėsi, nes tremtyje mokytis nebuvo sąlygų, be to, niekas ir neleido. 1953 m., po Stalino mirties, mūsų šeimai panaikino tremtį, leido grįžti į Lietuvą. Tėvelis Benediktas Daniusevičius, sesuo Jadvyga, brolis Donatas grįžo į Lietuvą, nors niekas nelaukė. Peiliškių dvarą ir gimtus namus rado išdraskytus, nebuvo pastogės kur prisiglausti, visi kratėsi. Grįžę į Lietuvą, savoje žemėje tapo klajokliais, vargo. Nelaimės, skausmas, ašaros persekiojo mane tremtyje. Senelį Stanislovą Daniusevičių į Sibirą atvežė antrą kartą 1949 m. Pirmą kartą jį 1906 m. už paramą žemaičių sukilėliams ištrėmė caro valdžia, o po amnestijos leido grįžti į Lietuvą. Palinkęs nuo 92 metų naštos, prislėgtas negandų ir nelaimių,

kamuojamas bado, Tėvynės ilgesio, 1951 m. jis mirė Sibire. Palaidojome šaltame Sibire, o jis taip prašė palaidoti Vieکشnių kapinėse šalia žmonos Kazimieros.

Nespėjome apraudoti senelio, kai skaudi nelaimė vėl aplankė. 1951 m. mirė mūsų mylima mamytė. Supylėme naują kapo kauburėlį Sibire šalia senelio. Likome jos penki vaikai — Sibiro tremtiniai našlaičiai, beteisiai vergai. 1959 m. avarijoje tragiškai Sibire žuvo brolis Eduardas. Supylėme trečią kauburėlį. Tragiškas ir mano vyriausios sesers Halinos likimas. Ji 1949 m. studijavo Vilniaus konservatorijoje. Gavusi žinią, kad mes išvežti į Sibirą, antrą dieną parvyko į Peiliškių dvarą pažiūrėti namų. Radusi tuščius namus, nuėjo į Vieکشnių bažnyčią pasimelsti. Buvo sekmadienis. Pažįstami choristai paprašė jos, kad sumos metu pagiedotų. Sugiedojo. Kai ji išėjo iš bažnyčios, areštavo gerai pažįstamas jos draugas lietuvis. Pasirodo, jis tarnavo enkavedistams. Įgrūdo ją į gyvulinį vagoną ir nuvežė į tolimą Irkutsko sritį, toli nuo mūsų. Prabėgo daug laiko, kol surado mus ir jai leido atvykti pas mus gyventi. Taip tremtyje, nors ir trumpam, susirinko visa šeima. Čia Helena Daniusevičiūtė susipažino su politiniu kaliniu, tremtiniu, buvusiu lenkų kariuomenės karininku, už jo ištekėjo. Dabar gyvena Baltarusijoje.

Tėvelis Benediktas Daniusevičius, grįžęs į Lietuvą, vedė kitą moterį. Pamotei buvome svetimi. Dar labiau vieni nuo kitų nutolome. Po 1953-ųjų amnestijos galėjome grįžti į Lietuvą, bet neturėjome lėšų, neturėjome kur ir grįžti. Šį kartą savo noru ilgiems metams tapome tremtiniais, klajokliais svetimoje žemėje. Grįžimui į Tėvynę reikėjo užsidirbti ir susitaupyti lėšų. Uždarbiai menki. Išvykome į Magadano sritį, čia išgyvenome 13 metų. Vargome, dirbome įvairius darbus, taupėme. Ir tik 1972 metais pagaliau grįžau su šeima į Lietuvą. Vaikai galėjo mokytis lietuvių kalba. Jie baigė mokyklą, sukūrė šeimas. 1985 m. pergyvenau naują likimo smūgį — palaidojau vyrą. Taip ir išblaškė likimas mano artimuosius metų ir pasaulio sukuriuose.

Rimgaila Vytautas. Šalti Sibiro toliai // Vienybė. — 1994. — Bal. 30. — Tekste: Antano Rimgailos (Boneventūro sūnaus) žmonos Jadvygos Kontenytės-Rimgailienės atsiminimai.

Rimgaila Vytautas. Ave Marija // Vienybė. — 1994. — Geg. 21, 25. — Tekste: Peiliškiai, Benediktas Daniusevičius ir šeima, Henrika Daniusevičiūtė.

Rimgaila Vytautas. Bajorų Rimgailų likimai // Vienybė. — 1994. — Rugs. 20, [...]. — Tekste:

„Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Vytauto bajoras Lukošius Rimgaila Vieکشniuose, Peiliškiuose apsigyveno anais senais laikais, kai Vytautas Didysis krikštijo žemaičius. [...]. Bajorų Rimgailų gimines Peiliškių dvare spaudos draudimo metais lankė vyskupas M. Valančius, knygnešiai, tarp jų ir Papilės knygnešys Raudonis. Lankėsi Juozas Tumas-Vaižgantas, glaudėsi ir paramą gavo 1831, 1863, 1905 m. sukilėliai. Ne kartą Peiliškių dvare lankėsi Akmenės vikaras kunigas K. Pakalniškis, laikraščio „Žemaičių ir aukštaičių apžvalga“, leidžiamo 1893 m. Tilžėje, korespondentas.“

Rimgaila Vytautas. Likimo vingiai / Kraštotyrininkas Vytautas Rimgaila // Vienybė. — 1994. — Rugs. 3, 7. — Visas tekstas:

1831—1863 m. m. įvykiai neaplenkė ir Peiliškių dvaro. Ne kartą caro baudėjai ir kazokai siautėjo dvare, miškų pakraščiuose kovėsi su sukilėliais. Nebaudžiami kazokai plėšikavo, skerdė gyvulius, gaudė vištas, žąsis, rimbais čaižė žmones. Sukilimui pralaimėjus, suėmė bajorą Pranciškų Rimgailą (rašinio autoriaus prosenelį) ir su kitais pasmerktaisiais ištremė į Sibirą. Dėl ligos ir senatvės paskui leido grįžti į Peiliškius. Pranciškus ne kartą priminė vaikams, kad jie yra ir turi likti Lietuvos patriotais, rūpintis Žemaičių bajorų sąjūdžio knygnešiais.

Peiliškių 300 ha dvarą padalino vaikams: Antanui Rimgailai (rašinio autoriaus seneliui) ir Stanislovui Rimgailai po 150 ha, o bajorui Beneventūrai Rimgailai — išmokėjo kompensaciją. Tačiau tada naujieji Peiliškių dvaro šeimnininkai nežinojo ir neįtarė, kad prabėgs nedaug laiko ir prasidės Peiliškių dvaro bajorų Rimgailų, jų vaikų ir vaikaičių gyvenimo tragedijos, kad savo darbais ir veikla garsėjęs dvaras sunyks, draskomas negandų ir nelaimių. Ir niekės negalės pasakyti, kur gyveno bajoras Rimgaila.

Stanislovas Rimgaila gerai tvarkė ūkį. Užaugino penkias dukras. Dalyvavo 1905 m. revoliucijoje. Caro baudėjų suimtas ir ištremtas į Sibirą. Po caro amnestijos grįžo į Lietuvą, toliau valdė apiplėštą Peiliškių dvarą, kurį paveldėjo tėvo testamentu. Dukterį Ceciliją Rimgailaitę išleido už Stanislovo Daniusevičiaus, kuriai paliko savo dvarą. Mirė sulaukęs žilos senatvės, palaidotas Viešnių kapinėse.

Bajoras Antanas Rimgaila, paveldėjęs dalį Peiliškių dvaro, tęsė tėvo pradėtą visuomeninę veiklą. Baigęs mokslus, gyveno Rygoje, tarnavo caro valdžios įstaigose. Dvarui valdyti samdė ūkvedį. Jis rėmė knygnešius ir carizmo teroro aukas. Dažnai lankėsi Peiliškių dvare, bendravo su pažangiais vietos inteligentais. Metrikoje įrašyta, kad vedė bajoraitę Mariją Miuleraite. Rygoje gimė Jonas Rimgaila 1898 m. (rašinio autoriaus tėvas) ir Eduardas Rimgaila. Vaikus mokė samdomi namų mokytojai. Jonas lankė ir Rygos gimnaziją.

Po antrojo gimdymo Marijos Rimgailienės sveikata pašlijo. Niekas tada neįtarė, kad Marija serga sunkia, nepagydoma liga, kad jai liko gyventi visai nedaug. Gydytojai patarė Marijai išvykti į kaimą, kur ramesnė aplinka, geresnis oras. Ligos kamuojama Marija su vaikais Jonu, Eduardu ir jų aukle apsigyveno Peiliškių dvarelyje. Gamtos prieglobstyje pasijuto kiek geriau. Retkarčiais su vaikais vaikščiodavo sode, dvaro miške, parko alėjomis. Džiaugėsi žaidžiančiais vaikais. Atrodė liga traukiasi. Deja... 1904 m. gegužės 20-ąją Marija drebančiomis rankomis glostė vaikų galvas, bučiavo glaudė prie krūtinės mažąjį Eduardą. Ji gerai suprato, kad jos gyvybė gėsta, kad amžinai palieka šį pasaulį. Išblyškusiu veidu ritosi ašaros. Liepė vaikams klauptis prieš nukryžiuotą Kristų, kabantį prie namų altoriaus, drebančia ranka peržegnojo 6-erių Jonuką ir 3-ejų Eduardą. Tuo suteikė savo motinišką palaiminimą. Taip jau priimta bajorų Rimgailų giminėje. Atvykęs Viešnių klebonas suteikė Marijai paskutinį patepimą. Marija atsisveikino su šiuo pasauliu. Kai artimųjų veidais ritosi skausmo ašaros, Jonukas suprato, kad mamytė mirė, kad tai didelė nelaimė, mažasis Eduardas, tartum išbaidytas žvėrelis, glaudėsi prie krikšto motinos tetos Jadvygos ir jam atrodė, kad mamytė tik miega. Po visų liturginių apeigų bajorę Mariją Rimgailienę palaidojo Viešnių kapinėse.

Grįžęs su vaikais iš kapinių į Peiliškių dvarą, Antanas Rimgaila pajuto tuštumą, nes daug ką prarado. Vakare, uždaręs duris, įėjo į dabar jau amžinai tuščią žmonos miegamąjį, sustojo prie nebereikalingos, baltais pagalviais ir baltu užtiesalu paklotos lovos. Širdyje jautė: tarsi stovi prie bedugnės krašto, kad prieš jį sudėtingas gyvenimas. Žmonos mirtis jam ir vaikams atnešė daug nenumatytų permainų ir problemų. Tarnybos Rygoje teko atsisakyti.

Prasidėjo 1905 m. revoliucija. Visa Žemaitija bruzdėjo prieš caro valdžią, pavergta Lietuva kilo į kovą. Peiliškių dvarelyje, kaip ir 1863 m., rinkosi ir tarėsi sukilėliai, kuriuos pagal išgales rėmė bajoras Antanas Rimgaila. Sukilėlių vadų prašomas ir įpareigotas, slaptai vyksta į Klaipėdos kraštą (Mėmelį), kur perka ir gabena sukilėliams ginklus. Kaip mokančiam vokiečių, rusų, latvių, lenkų kalbas, problemų nebuvo. Gabenant ginklus sukilėliams, ne kartą žvelgė mirčiai į akis. Tačiau sukilimas pralaimėjo. Bijodamas carinės valdžios, Antanas pabėgo į Vokietiją. Vėliau pasiėmė vaikus ir jų auklę. Po caro amnestijos grįžo į Peiliškių dvarą. Caro valdininkai bajorui Antanui Rimgailai nedavė paso, atėmė bajoro titulą, liko be pilietinių teisių. Gauti tarnybą nebebuvo jokios vilties. Pajuto ir ligos simptomus, nors dar neįtarė, kad serga sunkia nepagydoma liga.

Po 1905 m. revoliucijos pralaimėjimo žemaičių bajorų tautinis sąjūdis pradėjo tarsi ir blėsti. Nebereikalingi tapo knygnešiai. Šelpti caro teroro aukas A. Rimgaila galimybes turėjo labai menkas, nes dvaras po įvairių negandų, kazokų apiplėšimų įklimpo į skolas. Du nauji įvykiai pasuko bajoro Antano gyvenimą. Jis susipažino su Skuode gyvenusia One Stankevičiūte, kuri augino mergautinę dukrelę Ireną. Antanas Rimgaila veda Ona Stankevičiūtę, nes dvarui, šeimai, mažamečiams vaikams reikėjo moters rankų. Ona Stankevičiūtė tapo Rimgailiene. Tačiau po visų sukrėtimų, didelės nervinės įtampos Antanas pajuto, kad liga progresuoja. Valdyti ir tvarkyti paveldėtą kazokų apiplėštą Peiliškių dvarelį darėsi sunku, augo skolos. Išėitis viena — išnuomoti dvarą, kol užaugs vaikai. Tam pritarė ir žmona Ona.

1909 m. kovo 27-ąją sudaroma nuomos sutartis 12 metų — iki 1921 m. — su dvarininku Aleksandru Mineikiu. Sutartį patvirtino Telšių apskrities notaras. Sutarė, kad nuomos laikotarpiu Antanas su vaikais gyvens Skuode pas žmoną. Apsukrioji Ona pasiekė, kad brangūs daiktai, paveikslai ir meno vertybės liktų Peiliškiuose nuomininko A. Mineikio priežiūroje.

Antanas atsisveikino su žmonos kapu Vieکشnių kapinėse. Neįtarė ir nežinojo tada, kad žmonos kapą aplanko paskutinį kartą. Pora vežimų su būtiniausiais daiktais iš Peiliškių dvarelio išvyko į Skuodą. Keliu iš Peiliškių dvaro į pasaulį iškeliavo daug bajorų Rimgailų.

Slinko laikas. Vasaros keitė žiemos. Gydytojai Onai pasakė, kad jos vyro sveikata artėja prie tragiškos ribos, kad gyventi liko nedaug. Ona nutarė ilgai negaišti. Įpiršo vyrui mintį, kad reikia nuvykti į Peiliškių dvarelį, neva, pažiūrėti, kaip klostosi reikalai, ar nuomininkas vykdo sutarties sąlygas. Ona Rimgailienė, nuvykusi į Peiliškių dvarą, ką buvo galima iš brangių daiktų, paveikslų, meno vertybių, tą pigiai pardavė, susirinko nemažą sumą pinigų. Galvoje sukosi prieštaringos ir klatingos mintys, ką daryti? Reikia notaro, kad Antanas parašytų paveldėjimo testamentą. Atitinkama dalis, be abejonės, teks ir dukrelei Irenai. Bet tada paaiškės jos slaptai parduotas Peiliškiuose turtas. Dideli nemalonumai, ir dukrelei Irenai nieko neteks. O dabar pinigai, viskas jos rankose. Ne, notaro nereikia. Išėitis — viena, reikia skubiai su dukrele Irena išvykti iš Skuodo. Įspėjo vyrą, kad gavo žinią apie Kybartuose sunkiai sergančią jos motiną, kurią reikia būtinai aplankyti. Paprašė kaimynės, kad keletą dienų prižiūrėtų merdintį vyrą, kol ji „sugrįš“. Ir taip 1914 m. gegužės mėnesį Ona Rimgailienė atsisveikino su Skuodu. Kur išvyko, niekas nežinojo.

Žmonos Onos apgautas ir pamestas merdi Peiliškių dvarelio bajoras. Jo galvoje mintis veja mintį. Prisiminė žmonos Marijos mirtį, duotą jai priesaiką neapleisti vaikų. Po kelių dienų grįš žmona Ona, pakvies vaikus, notarą, ir visi klausimai išsispres... Antanas Rimgaila užmigo. Aušo 1914 m. gegužės 20-oji. Marijos Rimgailienės mirties 10-metis. Tą rytą mirė ir Peiliškių dvaro bajoras Antanas Rimgaila.

Praėjo 50 metų po Antano Rimgailos mirties. Lietuva pergyveno du pasaulinius karus, sovietinę okupaciją. Jauniausias Antano Rimgailos sūnus Eduardas, grįžęs į Lietuvą iš Stalino lagerių ir tremties, savo gyvenimo saulėlydyje prisiminimuose paliko įrašą:

„Nepamenu, kaip tėvas po motinos mirties vedė kitą moterį. Tai labai žiauri ir klatinga moteris. Ji nekenė mūsų, skriaudė. Turėdamas 10 metų, pradėjau užsidirbti sau duoną. Paskutiniaisiais metais mūsų tėvas, sunkiai sirgdamas, skurdžiai gyveno, skurde ir mirė. Su broliu Jonu vargais negalais surinkome pinigų karstui, palydėjome į Skuodo parapijos kapines. Į bažnyčią nebevežėme, nes neturėjome pinigų užmokėti kunigui už šv. Mišias. Tėvui mirus, mes likome našlaičiais. Mirdamas tėvas mums nepasakė, kad mums paliko Peiliškių dvarą. Apie tai su broliu sužinojome po daugelio metų. Ir tai atsitiktinai. Pretenduoti į palikimą dėl senaties termino ir paveldėjimo dokumentų nebuvimo nėra galimybių ir juridinio pagrindo...”

Rimgaila Vytautas. Bajoro Stanislovo Rimgailos ainių likimas // Tremtinys. — 1995. — Sausis. — Nr. 4 (145). — Tekste: Boneventūro Rimgailos vaikų — Joanos Rimgailaitės-Poškienės, Aldonos Rimgailaitės-Šimkienės, Elenos Rimgailaitės-Malūkienės, Antano Rimgailos atsiminimai. Joana Rimgailaitė-Poškienė: „1945 m. vasario 16-osios vėlų vakarą į namus įsiveržė ginkluoti enkavedistai, suėmė tėvelį. Prie uždegtos žvakės mama įdėjo tėveliui įkapes, maisto ir šiltesnių drabužių. Atsisveikinęs jis norėjo dar kažką pasakyti mamai, bet įsibrovėliai šautuvu išstūmė jį pro duris. Netrukus mama gavo slaptą laiškėlį, kad Boneventūras Rimgaila nužudytas 1945 03 27 Karelijos lageryje prie Ladogos ežero. 1949 03 26 ankstų rytą vėl atvyko ginkluoti enkavedistai ir pasakė, kad mus išstremia.”

Rimgaila Vytautas. Kautynės prie Vilniaus: Tragiški istorijos puslapiai // Vienybė. — 1995. — Vas. 15, 18. — Tekste: Dvarininkas bajoras Antanas Rimgaila. Mirė 1914 05 20. Jo vaikai: Jonas (g. 1898 m.), Eduardas (gim. 1901 m.). Abu išėjo savanoriais 1918 ir 1919 metais. Ištrauka iš E. Rimgailos dienoraščio.

Rimgaila Vytautas. Žemaičių bajorų Rimgailų likimai // Gimtinė. — 1995. — Geg. 1—31. — Nr. 5 (73). — Tekste:

„Peiliškių dvare spaudos draudimo metais lankėsi vyskupas M. Valančius, knygnešiai, tarp jų Papolis knygnešys Raudonis, kunigas J. Tumas-Vaižgantas. Čia glaudėsi 1831, 1863, 1905 m. sukilėliai. 1905—1907 m. bajoras Antanas Rimgaila (rašinio autoriaus senelis) iš Klaipėdos krašto gabeno sukilėliams ginklus. Ne kartą Peiliškių dvare lankėsi Akmenės vikaras kunigas K.

Pakalniškis, laikraščio „Žemaičių ir aukštaičių apžvalga“, leidžiamo 1893 m. Tilžėje, korespondentas. [...]. 1949 m. sovietiniai okupantai ištrėmė į Sibirą paskutinę Peiliškių dvarelio šeimninę Benedikto Daniusevičiaus šeimą... Nebėra šiandieną kadaise buvusio puošnaus Peiliškių dvaro.” Jo vietoje Kamanų draustinis. Liko 2 senos liepos, klevas. J. Daniusevičiūtė-Norvilienė žada pastatyti išsaugotą kryžių ant bajorų Rimgailų kapų Vieکشnių kapinėse.

Vaitkevičius V. Senosios Lietuvos šventvietės: Žemaitija. — Vilnius, 1998. — 744 p. — Tekste:

Peiliškiai: Pušis. Peiliškių kaimas buvo į šiaurės rytus nuo Palnosų, prie Kamanų miško. 1951 m. pušis dar augo laukuose apie 300 m. į šiaurę nuo kelio [į Peiliškius], Boruso žemėje. 1951 m. nuotraukoje matyti prie pušies pritvirtintos dvi koplytėlės, taip pat lentelė su išpiešta Apvaizdos akimi (Lietuvių liaudies menas. — 1990. — Nr. 151. — V. Miliaus nuotrauka). Padavimai: Vietos žmogus Triaušys, turėjęs ligotas kojas, davė įžadą pušį aptverti tvorele, jeigu tik išgis. Išgijęs jis savo pažadą tesėjo. 2. Pušis nesiduoda kertama. Vienas ūkininkas pasiuntė bernus ją nukirsti ir staiga apsirgo. Peiliškių dvaro savininkas Rimgaila kartą miegojo po pietų ir susapnavo, kad kažkas nori pušį kirsti. Pabudęs tuojau nuėjo žiūrėti ir rado kelis vyrus pušį kertant. Jis uždraudė jiems tai daryti, bet pušies liemenyje vis dėlto liko keli kirvio kirčiai. — Yra nuotrauka. — Nurodyta literatūra: LŽV (V. Pleskūnas, 1935 m.); LŽV (A. Ronkus, 1938 m.) ir kt.

Rimgaila Vytautas. Laiškas Broniui Keriui. — 1998-01-16. — Tekste:

„Mano prosenelis bajoras, 1863 m. sukilimo dalyvis, Sibiro tremtinys Pranciškus Rimgaila, Antano sūnus valdė Peiliškių dvarą, 300 ha. Dabar visa tai sunaikinta. [...]. Mano prosenelis Pranciškus Rimgaila pagal testamentą tą Peiliškių dvarą padalino savo vaikams: 1. Stanislovui Rimgailai. Paveldėtojai — seserys Rimgailaitės. Jos buvo keturios. Jos valdė iki sunaikinimo 1949 m. Dabar visos yra mirusios. 2. Antanui Rimgailai. Tai mano tragiško likimo senelis. 1905—1907 m. revoliucijos Žemaitijoje dalyvis. 3. Boneventūrai Rimgailai buvo išmokėta pasoga. Taigi, Peiliškių dvaras buvo padalytas į dvi dalis. [...]. Pagal esamus dokumentus senelis Antanas Rimgaila savo paveldėtą Peiliškių dvaro dalį išnuomojo 12-kai metų dvarininkui Aleksandrui Mineikiui. Jo dvaras buvo kažkur šalia. [...]. 1909 03 26 nuomos sutartyje rusų kalba rašoma: Antanas Rimgaila savo dvarą „Vincentovo...“ Išnuomojamas dvaras ribojasi su Daubiškių dvarininko Moro žemės valdomis ir dvarininko Stanislovo Rimgailos „Nausėdų“... [dvaru].”

Rimgaila Vytautas. Laiškas Broniui Keriui. — 1998-01-16. — Tekste:

„Vieną dalį valdė iki sunaikinimo seserys Teklė, Konstancija, Kazimiera, Ksavera Rimgailaitės (netekėjusios). Palaidotos senosiose Vieکشnių kapinėse. Antrą dalį iki 1949 metų valdė Benedikto Daniusevičiaus šeima. Benediktas Daniusevičius — Cecilijos Rimgailaitės-Daniusevičienės sūnus. Ši visa šeima 1949 m. buvo ištrėmta į Sibirą.”

Norvaišienė Elvyra (Vieکشniai). Vincentava // Broniui Keriui. — 1998-01-17. — Žodžiu: „Vaikystėje mes vaikai eidavome pas Peiliškių paneles gėlių. Kamanų pelkėse uogaudavome. Kartą uogaudami prašėme mamą leisti pažiūrėti, ar yra uogų Vincentavoje. Mama neleido: „Nieko ten nėra, vienos pelkės”. Tai buvo žema vieta, pelkynai prie Kamanų. Negyveno ten niekas, nebuvo galima įeit. Peiliškių dvaras aukštesnėj vietoj, toliau — žemesnės vietos, Vincentava, toliau — Kamanos. Vincentava — paskutinė vieta prieš Kamanas. Vadinosi ne kaip kitaip — tik „Vincentava”.

Eidimtienė Marija. Giesmė, suvirpinusi gyvenimo stygą: Žemaičių meilės istorijos // Būdas žemaičių. — 2001. — Rugs. 14. — Visas tekstas:

Į mano rankas pateko Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos nario Vytauto Jono Rimgailos surinkta medžiaga apie LDK Vytauto žemaičių bajoro Rimgailos giminės palikuonis. Tai jaudinantys pasakojimai apie žmonių likimus. Viena šios garbingos giminės atšakų — netoli

Viešnių buvusio Peiliškių dvaro paveldėtojos Cecilijos Rimgailaitės ir Stanislovo Daniusevičiaus vaikai ir anūkai. Susipažinau su skaudaus likimo suvestais Sibiro žemėje ir gilios meilės visam gyvenimui suvienytais Irma ir Donatu Daniusevičiais. Bet apie savo meilę jie gali papasakoti tik patys. Šiandien noriu pakalbėti apie Donato seserį Henriką, Cecilijos Rimgailaitės anūkę — apie sudaužytas jaunystės svajones ir trapios moters stiprybę.

Henrikos vaikystė prabėgo gražioje Peiliškių dvaro aplinkoje: netoli ošė išlakus šilas, dvaro parkelyje — slėpingos kaštonų alėjos, du nuostabaus grožio tvenkiniai, kuriuose vasarą mėgo maudytis visa Daniusevičių šeima ir jos svečiai. Žiemą tėvas iškirsdavo eketę, kurioje po karštos pirties maudydavosi pats ir kviesdavo vaikus — taip grūdino, tarsi žinodamas, kad ateis laikas, kai ištvermės prireiks Sibiro šalčiuose.

Henrikos motina buvo taurios širdies, inteligentiška moteris. Ir laukiamas svečias, ir pakeleivingas elgeta jų namuose buvo vaišinamas ir šelpiamas, nors žemės šeima turėjo nedaug ir ją dirbo visi šeimos nariai.

Nuo pat vaikystės Henrika buvo graži. Jos giedojimas žavėjo Viešnių parapijiečius. Nenuostabu, kad Henrikos šventa svajonė buvo tapti dainininke ir savo balsu kerėti klausytojų širdis. Atrodo, Dievas jos išklausė, o tėvai tai svajonei pritarė. Henrika baigė Vilniaus muzikos mokyklos vokalinį fakultetą.

1949 metų pavasaris buvo nelengvas Žemaitijos žemei — gamta kėlėsi gyventi, o naktimis poškėjo šūviai, sėdami mirtį. Viena už kitą baisesnės žinios pasiekdavo žmones: nušovė, sudegino sodybą, suėmė, išvežė. Baisi žinia apie išvežtą į Sibirą šeimą Henriką pasiekė tada, kai ji jau buvo Vilniaus konservatorijos studentė. Sužinojusi apie artimųjų nelaimę nerimo sostinėje — veržėsi į gimtinę. Neįvertino mergina tikro pavojaus, nepaklausė dėdės S. Jankausko, Vilniaus universiteto profesoriaus, protingų patarimų nevažiuoti. Apsivilkusi lengvą mėlyną vasarinę suknelę parvyko studentė į Viešnius. Pėsčiomis nuėjo į Peiliškius ir rado sujauktus, išdraskytus, tuščius namus. Suklupo prie nukryžiuoto Kristaus ir gailiai išsiverkė. Mintimis atsisveikino su brangiais namais, grįžo į Viešnius, tikėdamasi išvykti į Vilnių. Sutiktas bažnyčios vargonininkas pakvietė pagiedoti bažnyčioje, nes buvo atlaidų diena.

Pilnutėlėje bažnyčioje didingai aidėjo vargonai, skambėjo himnas, šlovinantis Dievo Motiną. Saulės spinduliai nušvietė trapią merginos figūrą, o į bažnyčios skliautus kilo tyras, kaip ryto rasa mecosopranas. Švelnūs „Ave, Marija“ garsai kėlė aukštyn ir jaudino žmonių sielas. Šventos giesmės iššaukto dvasinio pakylėjimo prisiminimas lydi Henriką iki šių dienų — rodos, Dievo Motina tąkart įkvėpė stiprybės ir vilties visam likusiam gyvenimui... Prie bažnyčios durų jos jau laukė enkavedistai. Suėmė „liaudies priešų“ dukrą ir išvežė į Sibirą. Tolimojo Irkutsko srities geležinkelio stotyje su kitais tremtiniais išlipo ir mergina, vilkinti mėlyna suknele. Matyt, Dievo apvaizda neapleido jos, nes kolūkio pirmininkas, pamatęs lengvai apsirengusią, drebančią nuo šalčio merginą, pasiuntė dirbti į virtuvę — ten lengviau ir šilčiau. Vieniškai merginai buvo sunku svetimame krašte, bet jaunystė ir kietas žemaitiškas charakteris neleido palūžti. Apie save subūrė tremtinius, organizavo koncertus, vaidinimus. Apie puikų, skambų Henrikos balsą sužinojo vietos gyventojai ir partinis elitai — lietuvę paskyrė vadovauti klubui. Bet Henrika nerimo, rašė pareiškimus, kad ją pervestų pas tėvus į Krasnojarsko kraštą. Mergina savo pasiekė, bet įduodamas dokumentus operatyvinis NKVD įgaliotinis pasakė:

— Čia tau buvo gerai, negalvok, kad visur taip bus.

Jis nemelavo — Sibiro taigoje, Bolšoj Ulujo kaime ji savo „kailiu“ patyrė, kaip vargsta, skursta ir badauja tremtiniai. Prasidėjo sunkiausios ir juodžiausios dienos Henrikos gyvenime. Pateko mergina į rajono NKVD viršininko akiratį — panoro ją užverbuoti, padaryti slapta agente. Tardydamo ir grasindavo — rodės, širdis neišlaikys. Tomis juodomis, sunkiomis dienomis šaltame Sibire dieviška šviesa nušvietė Henrikos gyvenimą — ji įsimylėjo ir surado savo užtarėją. Vienintelė viso gyvenimo meilė buvo lenkų tautybės karininkas, 1938 m. paskelbtas „liaudies priešų“ ir nuteistas ilgiems kalėjimo bei tremties metams, abu mėgo vaikštinėti gražuolės Sibiro upės Angaros pakrantėmis, ten tyliais vakarais skambėdavo Henrikos pamėgtos dainos. Susituokė jie 1953 m., susilaukė sūnaus. Po Stalino mirties Henrika, kaip nekaltai nuteista, buvo reabilituota. Jaunavedžiai dirbo geologinėje ekspedicijoje ir su kūdikiu ant rankų išbraidė taigos platybes. 1955 m. jiems gimė dukra. Visa šeima buvo grįžusi į Lietuvą, bet čia prasidėjo vyro ir vaikų ligos — netiko klimatas. Gyveno Baltarusijoje ir ilgus metus Henrika

dirbo muzikos mokytoja kaimo mokykloje. Dvidešimt penkerius metus varguose ir nelaimėse jautusi tvirtą vyro petį, 1978 m. tos paramos neteko — palaidojo savo vienintelę meilę. Užaugę vaikai sukūrė savo šeimas. Henrika jau daug metų pensijoje ir viena gyvena Mažeikiuose. Gimtinės, Peiliškių nebėra — pastatai nugriauti, vietovardis liko tik prisiminimuose. Laikas nenumaldomai bėga ir retkarčiais blyksteli atmintyje tolimi jaunystės metai, primiršti studijų draugų veidai. Ir Henrika susimąsto apie tai, kaip galėjo susiklostyti jos likimas, jei okupantas nebūtų uždėjęs savo bato ant Lietuvos. Sustabdo minčių tėkmę: ne, negalima iš naujo pervarstyti gyvenimo karolių! Likimas, atimdamas ką nors, atsvarai duoda ką kitą. Netapo ji garsia dainininke, bet patyrė didelę meilę, išaugino vaikus, grįžo į Lietuvą. Šiandien jos mintys dažnai stabteli prie amžinų dalykų — ji tikisi būti palaidota Vieکشniuose, šalia garbingų giminės protėvių.

Senatvę lydinčios ligos nukamavo Henriką, į bažnyčią tolimas kelias, vakarais savo namuose sukalba malda, o taip norėtų sugiedoti „Ave, Marija“, bet balsas jau ne tas...

Eidimtienė Marija. Bajorų palikuonys — Klaipėdos krašto sukilimo dalyviai: Žemaitijos bajorai // Būdas žemaičių. — 2002. — Bal. 26: „Archyvinė nuotr. Eduardas, 1928 m.“. — Visas tekstas:

Besidominčius krašto istorija, šiandien kviečiame į dar vieną susitikimą su garbingos bajorų Rimgailų giminės palikuoniu — kraštotyrininku Vytautu Rimgaila. Jo surinkta medžiaga byloja, kad Vieکشnių krašte gimę, bet likimo nublokšti į Lietuvos pašalį, jo giminaičiai visada liko ištikimi Tėvynei ir kilniais darbais prisidėjo prie jos laisvės.

Istoriniai dokumentai

Lietuvos šaulių sąjungos centro valdybos archyvine fonde, Klaipėdos išvadavimo byloje, yra Kretingos skyriaus šaulių sąrašas, kuriame 190-uju įrašytas būrio narys, tarnautojas Jonas Rimgaila.

„...Sukilimas Klaipėdos krašte laimėjo. Sukilime dalyvavo 40 Lietuvos karininkų, 584 kareiviai, taip pat 455 šauliai. Dalyvavo 3 karininkai ir 60 kareivių iš 1-ojo husarų pulko...“

(P. Dirgėla. Minijos žemė. Vilnius, 1988 m., 78 psl.)

V. Rimgaila abejoja, ar šis dalyvių skaičius yra tikslus, nes daug metų niekas nesidomėjo šių įvykių dalyviais ir jų likimais. Šiame sąrašė turėtų būti ne vien Kretingos apskrities gyventojų pavardės, nes, jo žiniomis, sukilime dalyvavo žmonės ir iš kitų apskričių. Kartu su jo tėvu buvo bajoras iš Skuodo — Boleslovas Papreckas. V. Rimgailos nuomone, laikas viešai paskelbtiėjusių į kovą dorų, jokiai partijai nepriklausiusių, kariškių pavardes.

Senelis ANTANAS

Nors 1923 metų Klaipėdos krašto sukilimas — jau tolima praeitis, bet kitais metais Klaipėda ir Lietuva rengiasi minėti krašto prijungimo 80-ąsias metines, todėl dera prisiminti jo dalyvius, žemaičių bajorus Eduardą ir Joną Rimgailas. Medžiagą apie juos surinko Jono sūnus Vytautas Rimgaila. Kaip Vieکشnių valsčiuje gimę broliai pateko į Klaipėdos kraštą? Tie, kam buvo įdomi Peiliškių dvaro istorija, prisimena V. Rimgailos pasakojimą apie jo giminės šaknis. Nebesikartodama trumpai priminsiu, kad bajoras Antanas Rimgaila, Herbert herbo bajoras, Peiliškių dvaro Vieکشnių valsčiuje (dabar Kamanų draustinis) paveldėtojas pergyveno skaudų likimo smūgį — anksti palaidojo žmoną ir liko našlys su dviem mažamečiais sūnumis. Aktyviai dalyvavo 1905 metų sukilime Žemaitijoje — iš Klaipėdos krašto gabeno ginklus sukilėliams. Pralaimėjus sukilimui, su vaikais pasitraukė į Klaipėdos kraštą. Po caro amnestijos buvo sugrįžęs į Lietuvą, bet Peiliškiuose negalėjo apsigyventi — dvaras caro baudėjų buvo nusiaubtas ir apiplėštas. Netrukus susirgo nepagydoma liga ir greitai mirė.

Jo sūnums, Jonui ir Eduardui, Nepriklausomybės kovų savanoriams ir Klaipėdos krašto sukilimo dalyviams, likimai nebuvo gailestingi.

Tėvas JONAS

Mano pašnekovo tėvas Jonas 1919 metais dalyvavo kautynėse su bolševikais ties Daugpiliu, 1920 m. — mūšiuose su lenkais ties Varėna, Rykantais. Buvo sužeistas ir gydėsi ligoninėje. Demobilizuotas dirbo policijos tarnautoju Skuodo, Salantų ir Platelių valsčių policijos

nuovadose. Pasitraukęs iš tarnybos, kaip savanoris gavo 10 ha žemės ir ūkininkavo. 1938 metais kilęs gaisras visą turtą sunaikino. Atkurti taip ūkį ir nepavyko... Gerai išmanydamas teisę, raštvedybą ir mokėdamas lenkų, rusų, vokiečių kalbas jis padėdavo aplinkiniams — teikė juridinę konsultaciją, rašė raštus, laiškus. Buvo pradėjęs ir atsiminimus, kuriuos 1941 m. birželio 13-ąją — arešto dieną — enkavedistai konfiskavo. Kaip rašoma pažymyje, Jonas Rimgaila sušaudytas 1941 11 06 Solikamsko sustiprinto režimo lageryje.

Dėdė EDUARDAS

Jono brolis Eduardas buvo sužeistas kautynėse su lenkais prie Vilniaus. Išėjęs į atsargą, dirbo Gargždų valsčiaus policijos nuovadoje. Po kurio laiko grįžo į karo tarnybą ir iki 1940 metų sovietinės okupacijos tarnavo karo aviacijoje. 1944 metais nesėkmingai mėgino trauktis į Vakarų, buvo prievarta paimtas sovietinėn kariuomenėn, nuėjo iki Berlyno. Sužeistas ir demobilizuotas nelegaliai grįžo į Vieکشnius. Karo tarnybos draugo darbėniškio S. Markausko išduotas enkavedistams. Po tardymų sovietų karinis tribunolas jį nuteisė dešimčiai metų lagerio ir penkeriems metams tremties. Eduardas praėjo stalininių lagerių pragaro baisumus — kalėjo liūdnei pagarsėjusioje Mordovijos mirties stovykloje. Atlikęs bausmę, palaužta sveikata, dar grįžo į Lietuvą.

Štai ką Vytautui Rimgailai apie jo dėdę pasakojo mažeikiškis, buvęs politinis kalinys, Juozas Aleksandravičius: „...Su Eduardu susipažinau 1945 metais, kai jis nelegaliai gyveno Vieکشniuose pas giminaičius. Vieno ūkininko klėtyje Užlieknės kaime rinkosi patikimi žmonės. Mes tarėmės kovoti prieš sovietinius okupantus ir jų talkininkus. E. Rimgailą vadino dėde Eduardu. Jį, kaip patyrusį kariškį, buvome numatę išrinkti rezistentų — partizanų vadu. Tam pritarė ir Lietuvos Laisvės armijos (LLA) Mažeikių štabo vadovybė, bet prasidėję areštai šiuos planus sužlugdė.”

Prasmingas darbas

Štai tokie likimai Vieکشnių žemės sūnų, kurių gyslomis tekėjo protėvių bajorų kraujas. Jei ne skausmingi istorijos vingiai, gal ir šių garbingų vyrų vardai būtų įrašyti į šlovingą Lietuvos metraščių? Laikas nenumaldomai skuba į priekį, nubraukdamas užmarštin istorinius įvykius ir jų dalyvius. Tokių žmonių, kaip Vytautas Rimgaila, kruopštumo dėka, surinktos praeities įvykių detalės gali praversti ateities istorikams, kurie mėgins praskleisti užmaršties širmą. Jis kruopščiai rinko artimų ir tolimų giminaičių buvimo žemėje fragmentus, kurie sudėti į mozaiką, palikuonims paliudys apie istorijos sukuriuose išlikusią garbingą žemaičių bajorų giminę — Rimgailas.

Daujotas Povilas, Noreikis Pranciškus. Peiliškiai ir šventoji pušis / Povilas Daujotas ir Pranciškus Noreikis papasakojo Bronislovui Keriui 2006. — Birž. 4. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Povilas Daujotas:

— Ka tèn važiniejuos, tèn bovo paduovanuojis bovo tuoks puons didelis tuokiam žmuogou tų mėšką, tuokį pluotą. Tèn tus Peiliškius... tèn bovo gryni mėškaa. Kažkuokio dvaro puono bovo mėškaa. Dvaro puons bovo, tėti mėškaa anuo, anėi važiniejuos, sako, par tų mėšką apvyziet kur tèn... Kuoks tai žmuogus tèn vakščiuojo, nu pasitaiko... klajuojo po tų mėšką. I anėms kas tèn atsitėko, i paprašė... peilio reikiejo. Sako, tu neturi, sako, pėilį paskuolint. Tas žmuogus anam devis tų pėilį, tam puonou. Uns tèn kų tèn pasitvarkis, sako, siesket. Įsuodėn i tų savo brėką ir apvežis tų gabalą, tèn tų. Anam sako, čia tau, už tų pėilį aš atidodu. Paduovanuojis tų mėšką. Ir uns pardavė tų mėšką. Nupėrko tuoks Rimgaila. Tas Rimgaila paskiau padalėjo sūnou i dukterėi. Gyveno Daniusevičee i Rimgaila. I bovo do ūkee, skaituos. I vadėnuos Peiliškių vienkiemis. Iš tuo gavo vardą, i gavo „Peiliškee”...

Ana [šventoji pušis] bovo Daniusevičio mėški Peiliškiūse.

Pranciškus Noreikis:

— Tuo, diede, aš neatmenu, aš švėnuojį pušį čia šitaa va, Sonteklinie.

Povilas Daujotas:

— A, čia pri Baltuojo kryžiaus kor bovo... Tèn bovo vėduri mėško, Danisevičiaus mėški. Tèn bovo švėntuoji pošis, tèn bovo visuokių paveiksliukų...

PLUOGAI

Kaimas ir geležinkelio būdelės (budkos)

Biržiška Vaclovas. Lietuvių rašytojų kalendorius. — Vilnius / Tiubingenas: Patria, [Be leidimo metų]. — 263 p. — P. 80. — Tekste: Antanas Beržanskis gimė 1859 01 03 Pluoguose, mirė 1923 08 04 Skuode. Buvo ir „Vilniaus žinių“ bendradarbis.

Biržiška Vaclovas. Lietuvių rašytojų kalendorius. — Vilnius / Tiubingenas: Patria, [Be leidimo metų]. — 263 p. — P. 84, 200. — Tekste: Jonas Beržanskis gimė Pluoguose 1862 08 25 (09 06), mirė Kaune 1936 07 12. „Varpo“, „Žinyčios“, „Lietuvių laikraščio“ ir kt. bendradarbis.

PO DIDŽIŲ VARGŲ, GAUSIŲ DARBŲ IR SUNKIŲ LIGŲ TŠJONAI RADOME SAV ATILSI. PLŪGŲ UKININKAI: JONAS GEDIMINAS-BERŽANSKIS-KLAUSUTIS 1827 † 1888. BARBORA GEDIMINIENĖ-BERŽANSKIENĖ-KLAUSUTIENĖ 1828 † 1893. VAIKAI — TĖVAMS. IMPERATORIŠKO PETRAPILĖS UNIVERSITETO STUDENTAS LIUDVIKAS GEDIMINAS-BERŽANSKIS-KLAUSUTIS 1864 † 1888. BROLJAI — BROLJUI // Iš įrašo antkapyje Vieکشnių senosiose kapinėse.

Vienybė. — 1912. — Nr. 32. — Rugsj. 7 (20). — P. 508. — Tekste: „Arkliavagių prie mūsų vis netruksta, į pirmą rugsjūčio tą naktį iš **Paburokės** Šimkui pavogė 4 arklius, ten pat Perminui 2 arklius. Šimkui labai skaudu, rugiai nevežti, o arklio nei vieno nebeturi. Perminui dar liko sena kumelė. [Pasirašė:] **Papartis.**”

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotiniojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 152. — Tekste:

Pluogų kaimas: Artimiausia geležinkelio stotis: [Vieکشnių: 0 km.]. Iki Vieکشnių pašto: 2 km., 26 ūkiai — 158 gyventojai.

Pluogų geležinkelio būdelės Nr. 137, 198: 0,5 km. iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 4 km. iki Vieکشnių pašto, 2 ūkiai — 6 gyventojai.

Pluogų geležinkelio būdelės Nr. 138, 199: 1,5 km. iki Vieکشnių geležinkelio stoties, 5 km. iki Vieکشnių pašto, 1 ūkis — 2 gyventojai.

A.†A. JONAS BARVYDIS 18 M. AMŽ. † 1928 M. PLUOGŲ KAIMO // Įrašas akmeniniame kryžiuje Vieکشnių senosiose kapinėse.

KONTVAINIŲ ŠEIMA. JUOZAS 1881—1928. MARIJONA 1889—1935. EUGENIJA 1926—1944. EMILIJA 1917—2001. EUFEMIJA 1923—[—]. ALBERTAS 1912—1913. ALBINAS 1913—1921. ALFONSAS 1919—2002. JONAS 1925—2005. PLŪGŲ KAIMAS // Įrašai naujame akmeniniame paminkle Vieکشnių senosiose kapinėse. Aprašyta 2008 metais.

Beržanskis Jonas. Pluogų knygnešė // Knygnešys. 1864—1904. — Antras fotografuotas leidimas. — Vilnius, 1992. — T. 2. — P. 15—17. — Pirmas leidimas 1928 m. — Rašyta 1927 m. rugsėjo 18 d. — Tekste:

„Gyvendamas Darbėnuose kunigas Mykolas Šiupys susipažino su Kretingos apylinkių knygnešiais kontrabandininkais ir jiems nurodė ištikimą vietą, kur galima turėti knygų sandėlį. Ta vieta buvo gret Vieکشnių miestelio, Pluogų vienkiemyje, jo tikros sesers, mano motinos, Barboros Šiupaitės namai.

Dar prieš 1870 m. pradėjo kasmet po keletą sykių važiuoti mums, vaikams, nepažįstami žmonės, atveždami ir palikdami po vežimą įvairiausių knygų — daugiausia tikiybinių turinio: maldaknygių, šventųjų gyvenimų, „bromų“ ir kitų spausdintų Prūsiose knygų. Tas knygų vežimas, mums, vaikams, bematant, tuojau būdavo išskirstomas dalimis ir iškaišiojamas po šieną, po šiaudus ir po pelus. Paskui per savo gentis ir gerus žmones mano motina tas visas knygas pasistengdavo paskleisti tarp mokačią skaityti Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių ir

kitų artimiausių parakvijų apylinkėse. Tą darbą dirbti jai noriai padėdavo ir jaunesnieji kunigėliai.

Tie knygų vežimai užvažiuodavo pas mano motiną per 23 metus su viršum iki jai numirštant Pluoguose 1893 metų birželio 16 dieną. Pati ji turėjo gana didoką biblioteką, kur buvo visi raštai vyskupo Valančiaus, S. Daukanto, brolių Juzumavičių, Ivinskio, Poškos ir kt. Visas knygas buvo atidžiai perskaičiusi, jų turinį tankiai mums, vaikams, išpasakodavo, ir tuo būdu nuo mažų dienų mes buvome pripratę ir prisirišę prie žemaičių kalbos, kuri ir buvo mūsų gimtoji kalba.”

Beržanskis Jonas. Pluogų knygnešė // Knygnešys. 1864—1904. — Antras fotografuotas leidimas. — Vilnius, 1992. — T. 2. — P. 15—17. — Pirmas leidimas 1928 m. — Rašyta 1927 m. rugsėjo 18 d. — Tekste:

„Aš [Jonas Beržanskis], šitos Pluogų knygnešės sūnus, būdamas Šiaulių gimnazijos VIII klasės mokiniu, pavasarį ir vasarą 1883 metais skleidžiau Šiauliuose pirmuosius „Aušros” numerius tarp suvažiuojančių į turgų vietinių kaimiečių, bėgiodamas po užvažiuojamus namus. Tuomet aš buvau slaptos gimnazijos mokinių bibliotekos vedėjas. Ta biblioteka turėjo apie 3000 tomų įvairaus turinio knygų ir buvo laikoma grafo Vladimiero Zubovo vardu antrame aukšte ties grafo Mikalojaus Zubovo dvarų kontora Šiauliuose. Į šią biblioteką žinomas Miglovara iš Rygos atsiųsdavo man ryšelius „Aušros”. Atskiri jos numeriai ir buvo iškaišiojami tarp žmonių. Tas mano darbas tampriai buvo rišamas su darbu mano motinos, varomu Pluogų apylinkėje.

Toliau jau „Aušros” skleidimas ir joje bendradarbiavimas mudviems dviejų brolių Liudviko ir mano ėjo Petrapilyje, mudum studentaujant. Iš čia mes išsiuntinėdavome laiškais atskirus „Aušros” numerius mums žinomiems žemaičiams.

„Aušrai” užgesus 1886 metais ir mano broliui Liudvikui 1888 m. gegužės 23 d. mirus, knygnešio darbą dirbau kiek mažiau. Ir taip buvo iki pasirodant 1889 ir 1890 metais „Varpui” ir „Ūkininkui”, kurie [...] mano buvo skleidžiami net Permės gubernijoje ir Kurše.”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 3, 42—43, 341 ir kt. — Tekste: Jono (1827—1888) ir Barboros (1828—1893) vaikai — kunigas Antanas Beržanskis (1859—1923), Jonas Beržanskis (1862—1936), Liudvikas Beržanskis (1864—1888) ir Adomas Beržanskis (ūkininkas, eigulys).

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 3, 42, 137 (nuotrauka), 162. — Tekste: „Jonas [Beržanskis] (1862—1936), pačioje pradžioje prie „Varpo” prisidėjęs, už Lietuvos sienų tarnaudamas mokesnių inspektoriumi, daug lėšų ir jėgų paskyrė savo kilmės išaiškinimui.” Šiaulių gimnaziją baigė 1883 m.

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 3, 43. — Tekste: „viekšniškiai Beržanskiai, kurių drauge su Jono broliais ūkininku eiguliu Adomu (su dukterimis) ir kunigu [...] Beržanskis, kurių Adomas buvo mano tėvo medžioklės draugas.”

Biržiška Mykolas. Anuo metu Vieکشniuose ir Šiauliuose (Iš 1882—1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų). — Kaunas, 1938. — 380 p. — P. 3, 42. — Tekste: „Antanas [Beržanskis], 1883 m. išėjo į kunigus.”

1941 metais spausdinimo mašinėle spausdintame sąrašė „Sėklinės paskolos paskirstymo sąrašas. Vieکشnių valsčiaus Pakalupės apylinkė” minimi Plūgų kaimo gyventojai. Pasirašė Vieکشnių valsčiaus Viršaitis // Iš Vieکشnių valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardant savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras. — Sąrašė minimi Plūgų kaimo gyventojai:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Turėjo žemės iki Tarybų valdžios, ha	Turi žemės dabar, ha	Turi arklių	Turi karvių	Turi kiaulių	Turi avių
1	Knabikas Pranas	0,7	9,5	1	1	—	2
2	Stončius Juozas, Kazio	1,0	9,0	1	1	2	—
3	Vaičius Juozas	7,0	7,0	1	1	1	1
4	Vaičkus Jonas	1,0	9,6	—	1	—	1
5	Žylė Antanas, Antano	3,5	5,8	1	1	2	1

P. JONUŠKIS 1908—1946. A. KIRKILIONIENĖ 1895—1951. J. LIAUGAUDAS 1914—2001. A. LIAUGAUDIENĖ 1917—2008 // Įrašai naujame akmeniniame paminkle Vieکشnių senosiose kapinėse.

Nagius J. Mužikai su kunigaikščių titulais // Komunistinis rytojus (Mažeikiai). — 1960. — Gruod. 22.

Kviklys Bronius. Mūsų Lietuva. — 2-oji (fotogr.) laida. — Vilnius, 1992. — T. 4. — P. 430. — Pirmas leidimas 1968 m. — Tekste: „Spaudos draudimo laikais čia buvo vienas iš draudžiamosios spaudos platinimo centrų. Netoli miestelio esančiame Pluogų vienkiemyje kun. M. Šiuipio pastangomis, buvo įsteigtas slaptas spaudos sandėlis. Dar prieš 1870 m. knygos į Vieکشnius buvo gabenamos vežimais, iš čia siunčiamos į Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių apylinkes ir kitas vietas. Barbora Šiuipaitė-Beržanskienė iki savo mirties (1893 m.) rinko knygas ir buvo sukaupusi nemažą biblioteką.”

Urbienė Amelija. Juozas Rušinas — liaudies menininkas: 1985 metų aprašas // Urbienė Amelija. Etnografiniai aprašai ir tautosaka: Aplankas // VVB, VM. — Tekste:

Juozas Rušinas gimė 1906 10 25 Pluogų kaime. Tėvai Kazimieras Rušinas ir Pranciškona Statkaitė-Rušinienė turėjo 26 hektarus žemės. Juozas baigė pradžios mokyklą. Jo mokytoja buvo Morta Butkutė. 1931 05 25 vedė Eufemiją Beišnaitę. Tėvams mirus, su broliu Jonu pasidalino paveldėtą žemę. Kuriant kolūkius, Jonas išvyko į Rygą, o Juozas liko kolūkyje. Vėliau persikėlė į Vieکشnių priemiestį — Pakalupės kaimą. Dirbo statybininku. Dar dirbo lovas, spintas, stalus, krėslus, klumpius ir šventuosius. 1979 m. J. Rušiniui dėl ligos teko amputuoti vieną, o 1982 m. ir antrą koją. Nuo 1984 m. J. Rušinas Liaudies meno draugijos narys. Drožinėti patiko iš pat mažumės. Pirmas jo darbas — išdrožinėtas kunigas. Dar piemeniu būdamas, dirbo žaislus vaikams. Mokėjo padirbti tačkeles, ratelius, rogeles. Dirbo malūnėlius, švilpynes, tarškynes, inkilus. Buvo pasidirbęs sau medinį dviratį, kūlimo mašiną. Ta mašina buvo nedidelė, kaip „kuzavėlis” — inkilėlis. Keturiolikos metų drožinėjo lazdas, visokias šmėklas, velniukus, kryželius prie kelių. Vėliau dirbo kaukes, paveikslams rėmus. Pirmasis darbas, už kurį gavo užmokesnį, buvo dievomunka. Buvo taip — padirbo nemažą dievomunką. Vieکشniuose gyveno toks Končius, laikė bagamazą. Nunešė ją tam Končiui ir paprašė parduoti už 8 litus. Končius pardavė už 9 litus. J. Rušinas sau pasiėmė 8 litus, o litą paliko Končiui už pardavimą. Už tuos 8 litus prisipirko peilių, kaltų, skaptų. Pradėjo tuomet ir savo padirbtas lazdas pardavinėti. Už lazda žmonės mokėdavo po 3 litus. Lazdos buvo puikiai išdrožinėtos, lengvos ir rankai patogios. Kai turėjo savo žemę ir gaspadoriavo, paskui, kai buvo kolūkiečiu, drožinėti laiko neturėjo. Drožinėdavo tik vakarais. Labiausiai patinka drožinėti paukščius. Labiausiai patinka padirbti tokius paukščius, kokių mažai tėra arba iš viso nėra.

Vieکشنیų bažnyčia yra padirbęs: 1. Kopyltėlę „Šv. Onos bažnyčia Vilniuje“ (yra bažnyčioje). 2. Skulptūrą „Šv. Jonas Krikštytojas“ (yra vartuose). 3. Sovylą „Kristus su kryžiumi“ (šventoriuje ant kanauninko J. Navicko kapo). 4. Skelbimų lentą (bažnyčioje). 5. Tris dievomunkeles (yra bažnyčioje). 6. Dvi kėdes.

Urbienė Amelija. Stanislava Vėžauskienė — dainininkė ir saviveiklininkė: **1986** metų aprašas // Urbienė Amelija. Etnografiniai aprašai ir tautosaka: Aplankas // VVB, VM. — Tekste:

Stanislavos Vėžauskienės (gimusi 1910 m., gyv. Pluoguose, Bugiuose, Vieکشniuose) pasakojimas: „Mano tėvai Antanas Sabaliauskas ir Barbora Beišinaitė-Sabaliauskienė apsižanijo 1905 metais. Gyveno Pluogų kaime. Tėvai nieko neturėjo — nei žemės, nei trobų. Gyveno pas svetimus žmones. Tėvas buvo geležinkelio darbininkas. Po Žemės reformos (1922 m.) tėvai gavo 8 hektarus žemės. Tėvas tuomet dirbo ir savo žemę, ir prie geležinkelio. Motina gaspadinavo namie. Augome 14 vaikų — 5 broliai ir 9 seserys. Mūsų motina buvo gera dainininkė. Kai gyvenome Pluogų kaime, mes savo pirties neturėjome, į pirtį visi ėjome pas susiedą Šiultę. Atsimenu, kaip mūsų vyrai, išėję iš pirties, namo pareidavo dainuodami. [...]. Pusmergė būdama, pas gaspadorių Tupiką vadavau piemenę. Tas Tupikas savo žemę turėjo netoli Bugių. Daugirdas Bugiuose turėjo dvarą. Dvaras nemažas. Ganau aš karves netoli to dvaro ir dainuoju. Vėliau dvaro mergės pasakojo man, kad ponas Daugirdas — Bugių dvaro savininkas — žadėjęs man gerklę su pakulomis užkišti, kad aš neduodanti ano vaikams miegoti. O man nė galvoj nebuvo dėl ko aš turėčiau nedainuoti. Žinojau, kad Daugirdas buvo strielčius — ans ėjo medžioti. Ganau aš kartą karves ir dainuoju dainą apie strielčiuką. Miškas garsingas. Kad aš užleisiu visu balsu, viskas gerai girdėti — Daugirdo pakajai visai netoli. Dvaro mergės vėl man pasakoja, kad Daugirdas dideliai pykstaš ir sakas: „Jeigu tik aš tą dainiuškininkę pagausiu, galą anai padarysiu“. Aš juokiuosi ir prašau mergių savo ponui pasakyti, kad ans manęs nesugaus.

Aš pati dainuoti pradėjau kumet dar suvisam nedidelė buvau, bet jau ėjau į mokyklą. Mokykla buvo kaime. Visa mūsų šeimyna gyveno budkoje (namelyje prie geležinkelio). Iš čia aš ir vaikščiojau kasdien į mokyklą. Mano mokytojos buvo Elena Žilevičienė iš Vieکشnių ir Pulcherija Danilevičiūtė iš Mažeikių. Jos ir išmokė mane pirmųjų dainų. [...]. Už Petro Vėžauskio ištekėjau 1947 metais. Mano vyras buvo siuvėjas Bugiuose. Aš taip pat jau buvau siuvėja. P. Vėžauskis buvo už mane daug vyresnis, gimęs 1906 metais.”

Biržiška Vaclovas. Aleksandrynas. — Antrasis (fotografuot.) leidimas. — Vilnius, **1990**. — [T.] 3. — P. 404. — Tekste: Beržanskis Gabrielius (apie 1835—1888 04 23/05 05) gimė bene Pluoguose, apie 1835 m. Apie 1860 m. stojo į Vilniaus bernardinų vienuolyną. Su kitais vienuoliais gal dalyvavo 1863 m. sukilime.

Rozga Leopoldas. Spaudos draudimo metai // Rozga Leopoldas. Akmenės rajono istorijos apybraiža. — Akmenė, **1990**. — 48 p. — P. 39—40. — Tekste: M. Šiupys, Barbora Šiupaitė-Beržanskienė.

Emilija Tėvelienė — Amelijai Urbieni. — **1991**. — Balandžio 17. Šilutė // Laiškas yra Vieکشnių muziejuje. — Tekste:

Man jau 92-eji. Atvelykio išvakarėse aplankė mane iš Šiaulių Kontvainytė Eufemija, nešina dideliu, gražiai papuoštu tortu. Visą naktį šnekėjo, o ryte išvažiavo. Ji yra ilgokai gyvenusi mūsų ūky, už ruskių sodos, kur gyveno Tėvelavičiai. Tada ten buvę 12 melžiamų karvių, 4 prieaugliai, 2 paršavedės su paršiukais, 3 arkliai, būrys avių, žąsų, 7 pastatai, sodas 3 hektarų. Senelė karšinėka B. Ligeikienė. Gaila, nepaklausiau, kaip, kada ir kur ji mirė. Taip žmonės ir gyveno, o savininkai, bado, ligų, vargų spaudžiami, gyveno nešelpiami. Aš apie to ūkio padėtį tada beveik nieko nežinojau, nesakė, užtat dabar žinau.

Merkys V. Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias, 1864—1904. — Vilnius, **1994**. — P. 59—60. — Tekste: Barbora Šiupaitė-Beržanskienė savo brolio kunigo Mykolo Šiupio skatinama, nuo 1870 m. savo namuose priiminėjo ir slėpė vežimais iš Prūsų pristatomą liet. spaudą, ypač religines knygas. Čia jas išskirstydavo smulkiems knygnešiams, tie išplatindavo

Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių apylinkėse. Pati B. Beržanskienė susikomplektavo biblioteką.

Beržanskytė-Veisaitė-Jonuškienė-Liaugaudienė Adolfiną (Pluogų kaimas). — 1995. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Beržanskis Jonas (1827—1888) kilęs iš Rekečių kaimo Beržanskių (Beržunskių). Vedė našlę Barborą [buvusią Šiupaitę]. Gyvendamas Pluoguose, senatvėje, jau sirgdamas, pasišaukė sūnų Adomą ir atidavė jam ūkį. Adomui tada buvo apie 14 metų.

Beržanskytė-Veisaitė-Jonuškienė-Liaugaudienė Adolfiną (Pluogų kaimas). — 1995. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Tėvas Jonas Beržanskis senatvėje, jau sirgdamas, būdamas silpnas, pasišaukė namie likusį gal 14 metų sūnų Adomą ir liepė valdyti ūkį. Adomas buvo baigęs gal vieną klasę. Taip visą gyvenimą ir pragyveno sunkiai dirbdamas tėviškėje — ūkyje Pluoguose. Kai brolis Jonas, atvažiavęs į Adomą valdomą tėviškę, pradėjo aiškinti apie kunigaikštišką kilmę, Adomas atkirto — „Kad tu kunigaištis, tai nebevažiuok pas mane!“ Pas Adomą lankydavosi Kazimieras Daugirdas iš Bugių. Atvažiavęs šaukdavo įeidamas: „A daa nenuspruogaa?“ Adomas, jo žmona ir du maži jų vaikai palaidoti tame pačiame tėvų ir Liudviko kape. Antkapyje įrašų nėra.

Sukaktys // Vienybė. — 1995. — Geg. 10. — Tekste: 1835 m. Pluogų kaime gimė Gabrielius Beržanskis — vienuolis bernardinus, religinių knygų vertėjas į lietuvių kalbą. Mirė 1888 04 23 Aglonos vienuolyne Latvijoje.

Viekšnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Viekšnių seniūnija. — 1996. — Rankraštis. — Tekste: Pluogų kaime 15 ūkių — 32 gyventojai.

Kerys Bronius. Randevu Viekšnių kapinėse // Vienybė. — 1996. — Rugs. 10, 14, 17, 21, 24, 28; Rugs. 4. — Tekste:

Dabar, kai Lietuvoje vėl pradėjo rasti bajorai, kunigaikščiai, kai šitiek žmonių bando išsiaiškinti savo kilmę, tenka pradėti rimtai vertinti tokius pat bandymus praeityje. Visai galimas dalykas, kad netoli Biržiškų kapo, prie gana prabangaus kryžiaus, yra tikrų gediminaičių kapas: „Po didžiųjų [didžiū] vargų, gausiųjų [gausjū] darbų ir sunkjų ligų tšjonai radome sav atilsį. Pluogų ukininkai: Jonas Gediminas-Beržanskis-Klausutis. 1827—1888. Barbora Gediminienė-Beržanskienė-Klausutienė. 1828—1893. Imperatoriško Petrapilės universiteto studentas Liudvikas Gediminas-Beržanskis-Klausutis. 1864—1888“. Prie šio kapo turėsime dar ne karta ateiti, nes, pasirodo, ši Barbora Beržanskienė ir buvo ne kartą spaudoje minėta Viekšnių knygnešė, didelio uždraustų knygų sandėlio saugotoja. Pas Beržanskius sandėlis buvo įrengtas rūpinantis giminaičiui kunigui M. Šiupiui (B. Beržanskienė buvo Šiupaitė). Rašoma, kad knygos į čia buvo gabenamos vežimais, čia suskirstomos ir perduodamos į Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių apylinkes. B. Beržanskienė buvo sukaupti nemaža, biblioteką. O kad Beržanskių sodyba, ją supantys medžiai matėsi pro gimtinės langą, tai net po daugelio metų ir man teko laimė skaityti išlikusių knygų.

Jono ir Barbaros sūnus, studentas Liudvikas Beržanskis, laikomas aušrininku, nes yra parašęs keletą žinučių „Aušrai“. Minint „Aušros“ 100 metų sukaktį, Čikagoje perspausdinti turimi „Aušros“ numeriai. Kartu išspausdintas J. Dainausko straipsnis, kuriame minimas ne Jonas, bet brolis Liudvikas Beržanskis: „Rašė Auszroje pasirašydamas „J. K-gis“ (1884 m.), „J. K. Dagys“, „J. Kadagys (1885 m.)“. Pavyzdžiui, „Aušros“ 1885 m. Nr. 4-5 rašė: „Vėksznei. Vėkszniszkiams vyko praėjusį metą iszrinkti gerą starsziną Simaną Virkutį. Szis vyras nei laszo degtinės negerias ir kysziu ar dovanu neimas — koku ant nelaimės retai tėra starszinu — taip gražei veda gaspadorystę savo valscziaus, kad žmonės nebemoka kaip besidžiaugti...“

Kitas Jono ir Barbaros sūnus Jonas Beržanskis (1862—1936) tiek daug ką yra veikęs, kad 1933 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas apdovanojo jį LDK Gedimino ordino tėvūno laipsniu. Tarp kitų darbų, J. Beržanskis 12 metų tyrinėjo savo kilmę. Šeimos kilmės studiją, pavadintą „Lietuvių heraldika“, patvirtino Lietuvos bajorų sąjunga ir notaras.

Plastinina Bernarda. Palydėjusi jau dvi kartas... // Santarvė (Mažeikiai). — 1996. — Rugs. 21. — Nr. 109 (7556): ir nuotrauka. — Visas tekstas:

Prie gatvės stovi nedidelis, dailus namelis. Pro vartelius įžengus į tvarkingą kiemą, o po to į tokį pat jaukų ir švarų namelį, suvoki čia gyvenant pedantiškai tvarkingą šeiminkę. Niekur nei dulkelės, nei vieno ne vietoje padėto daikto. Dar labiau nustembi sužinojęs, kad čia, Vieکشniuose, savo namelyje, gražias vasaros dienas leidžia dabar jau mažeikietė 94-uosius bebaigianti močiutė — Emilija Šimkienė.

Kalbamės mudvi ilgai. Tačiau ar visas 94-erių metų gyvenimas vertas tik penkių valandų? Pakartodama mano greitakalbe ištartą klausimą, močiutės anūkėlė Vilija jį savaip perfrazuoja. Dažnai nuvažiuodamos „į lankas“, vėl ir vėl sugrįžtam prie mūsų pašnekėsios temos — Emilijos Šimkienės gyvenimo istorijos. O ta istorija nebuvo iš pačių laimingųjų. Išaugusi dešimties vaikų šeimoje, E. Šimkienė paliko vienut vienutelė: be vaikų, kitų artimųjų. Močiutė ir anūkė šiandien turi tik viena kitą. Ar ne per dažna viešnia šioj giminėj buvo mirtis? Močiutė neteko ne tik tėvų, seserų ir brolių, bet ir abiejų dukrų. Vilija — vienintelė dukra — taip pat liko našlaitė. Kas tai, Dievo bausmė ar pikto likimo įnoris?

— **Papasakokite, iš kokios šeimos Jūs kilusi ir kaip atsitiko, kad likot viena?**

— Iš šio gyvenimo palydėjau jau dvi kartas. Kilimo esu iš Čekų kaimo (Akmenės raj.). Tėvas — Žiogaičių kaimo ūkininkų atžala, o mama čia atitekėjo iš Mosėdzio dvaro.

Tėvai, paprasti, bemoksliai žmonės, buvo mažžemiai — turėjo tik 7 ha. Vaikų Dievas nepagailėjo — gimėm 5 dukros ir 5 sūnūs. Du broliai mirė maži. Visi kiti išaugom. Albiną, gimusį 1900-aisiais, išvežė prieš II pasaulinį karą. Dvi vyresnės seserys — Antanina ir Apolonija — emigravo į Ameriką. Pora metų už mane jaunesnė buvo Eufemija, o pati jauniausia, Kazimiera, mane, paskutiniąją iš dešimties, paliko prieš kokius 10 metų. Seserų ir brolių vaikų taip pat nebėra, išskyrus tris Kazimieros dukras, kurios, sukūrusios savo šeimas, gyvena Šiauliuose.

Pati artimiausia man štai ši dukros Adelės mergaitė Vilija, tikra ir vienintelė anūkė. Sulaukusi 60, 1990-aisiais susirgusi vėžiu, mirė Adelė, o po penkerių metų ir jos vyras. Antrąją dukrą, Eugeniją, kurios netekau dėl infarkto, palaidojom 1994-aisiais. Taigi viena paguoda — Vilija. Tačiau ji toli. Baigusi Kauno medicinos institutą, ten ir pasiliko. Susitinkam tik vasarą, kai ji atvažiuoja pas mane paatostogauti.

— **Jūsų amžiuje ryškiausi prisiminimai tikriausiai likę iš vaikystės. Gal sugrįžkime į ją...**

— Mielu noru. Kaip jau minėjau, mano vaikystė — Čekų kaimas. O papasakosiu jums apie patį didžiausią išgąstį, kurį patyriau būdama 10 metų. Seni žmonės kaime kalbėjo, kad ateis toks laikas, kai į žemę atkeliaus Antikristas visų nusidėjėlių bausti. Šventai tuo tikėjau. Ir štai kartą, ganant bandą, išgirdau įtartinę garsą — ūžesį. Mašina tais laikais buvo retenybė. Todėl sustingau iš baimės, kai per krūmus, keliuku išniro kažkokia keista, dar nematyta mašina ir ėmė važiuoti tiesiai į mane. Atėmė rankas ir kojas, negalėjau pajudėti iš vietos. Mašina sustojo, iš jos išlipo mėlynai apsirengęs vyras. Dailiai prie kūno prigludę rūbai buvo papuošti spindinčiom sagom, o ant galvos styranči kepurė smailu galu man priminė ragą. Net neabejodama jį palaikiau baisiuoju Antikristu. Iš mašinos išlipo dar vienas toks pat. Jie ėmė mane kalbinti kažkokia nesuprantama kalba. Supratau tik vieną jų pasakytą žodį — „kinder“. Mūsų vaikiška kalba „kinderis“ reiškė plaukus. Kadangi baisusis Antikristas man paglostė galvą, neliko jokių abejonių: jis nori mane čiupti už plaukų ir nešti į krosnį, kad sudegintų kaip „griešnikę“ už nuodėmes. Ėmiau verkti ir prašyti pasigailėjimo. Nieko baisaus neatsitiko. Grįžusi namo visiems pasakojau apie Antikristo pasirodymą, bet niekas, aišku, manimi nepatikėjo. Tik vėliau supratau, kad tai buvo vokiečių žvalgai. Ėjo 1912-iejį, artinosi I pasaulinis karas.

— **Kokius prisiminimus paliko Jūsų, dvylikametės, atmintyje šio karo įvykiai?**

— I pasaulinio karo fronto linija tiesėsi palei Ventą. Vokiečiai pasirodė nuo Klaipėdos pusės, rusai — iš priešingos. Dešiniajame upės krante įsitvirtino rusai, kairiajame — vokiečiai.

Prisimenu, ganydama gyvulius išgirdau kažkokį keistą triukšmą. Įsiklausiusi ėmiau atskirti žmonių riksmus, arklių kanopų bildesį, ginklų žvangėjimą. Keletas pabaidytų arklių, iškėlę

galvas, žvenddami atsuoliavo net iki ganyklos. Mano supratimu, mūšiai vyko už 1—2 kilometrų. Tai buvo karo pradžia.

Vokiečių žvalgai pas ūkininkus apsilankydavo ir anksčiau. Jie užeidavo pavalgyti, prašydavo sviesto, kiaušinių. Neaplenkė jie ir mano tėvų. Kartą pas mus paliko pasiganyti savo arklius. Kažkas nevykusiai pajuokavo — nukirpo arkliams uodegas. Vokiečiai įtarė, kad tai padarė aplinkiniai ūkininkai. Nežinia, ar jie būtų likę gyvi, jei ne mano tėtis. Nežinau iš kur, bet jis puikiai mokėjo vokiečių kalbą, tad paaiškino vokiečiams, kad tie žmonės niekuo dėti.

— Kaip ir kada susikirto Jūsų keliai su Jonu Šimkumi?

— Jau po karo, kai man buvo 15 metų, mirė tėvelis, Mamai vienai nelengva buvo išlaikyti tokią šeimą. Atsirado bevaikė šeima, kuri norėjo mane įdukrinti. Tačiau atsitiko taip, kad šioj šeimoj netikėtai gimė kūdikis. Mane pakvietė būti krikštamote. Krikštatėvis buvo Jonas Šimkus. Taip mes susipažinom. Nepraėjus metams, jis parsivežė mane į Plūgų kaimą. 1928-aisiais aš už jo ištekėjau. Jonas buvo ūkininko sūnus, iš tėvo paveldėjo ūkį ir 30 ha žemės. Po metų gimė Eugenija, dar po metų — Adelė.

Laikėm 7 karves ir 3 prieauglius. Turėjom 3 ar 4 arklius, apie 10 avių, 50 žąsų, vištų ir kalakutų. Kadangi neturėjom jokios technikos ir viską teko dirbti rankomis, samdėm berną, mergą ir piemenį.

— Viekšnių žemė išaugino daug garsių žmonių. Ar neteko gyvenant netoli šio miestelio, pažinti ką nors iš jų?

— Buvau penkerių metų. Sirgau. Tėvai iš Viekšnių parvežė daktarą. Jis jau buvo senas ir turėjo ilgą baltą barzdą. Kai jis pasilenkė virš manęs, norėdamas paklausti širdies, savo didžiąja barzda užklojo mane visą. Kaip vėliau sužinojau, šis daktaras buvo Antanas Biržiška. Kai jis mirė, jo žmona pasamdė vaikams auklę. O kai visi trys sūnūs užaugo ir mirė jų mama, jaunuoliai rūpinosi aukle kaip tikra motina, lankė ją Viekšniuose iki pat jos mirties.

Teko artimai bendrauti su viešniškio garsaus vaistininko Aleksandravičiaus šeima. Susipažinom per mūsų dukras. Mano Adelė mokėsi vienoj klasėj su jų Zofija. Mergaitės draugavo ir dažnai lankydavo viena kitą namuose. Aleksandravičiams mano dukra buvo klasės autoritetas: jie labai vertino jos nuomonę.

Senąją šimtametę Viekšnių vaistinę Aleksandravičius paveldėjo iš savo tėvo, taip pat vaistininko. Be šios vaistinės, jie dar turėjo dvarą Sprogiškės kaime. Nuo tremties po II pasaulinio karo šią šeimą išgelbėjo tik atsitiktinumas. Kai užėjo vokiečiai, Aleksandravičiai savo namuose paslėpė rusų belaisvį. Atsidėkodamas už tai, šis žmogus apgynė juos nuo išvežimo. Net ir Aleksandravičių kapai yra greta mano artimųjų kapų.

— Girdėjau Jus buvus aktyvia moterų ūkininkų draugijos nare. Kas tai buvo per organizacija?

— Draugijos narėmis galėjo būti visos, kas tik turėjo žemės. Draugija veikė dar prieš II pasaulinį karą. Joje buvo per 100 moterų, turėjom savo valdybą, į kurią buvau nuolat renkama. Rinkdavomės Viekšniuose. Tos, kurios buvom aktyvesnės, gabesnės, gražesnės, šokom ir dainavom, organizavom maisto gaminimo kursus ir pačios susinešusios įvairių produktų keldavom sudėtinius balius. Jie buvo be svaigiųjų gėrimų, išskyrus alų, kurį labai skanų mokėjo padaryti mano vyras. Apskritai, mano Jonas buvo neištižęs, bajoriškos dvasios, pasižymėjo puikia iškalba, mokėjo bendrauti. Į draugijos „pasisėdėjimus” kviesdavom apskrities viršininką, viršaitį, kitus valdžios atstovus.

Tuo mūsų veikla neapsiribojo. Rūpinomės ir savišvieta. Mūsų užsiėmimuose paskaitas skaitydavo mokytojai, kunigai, kiti inteligentai. Valdyba nutardavo, kokia tema vyks užsiėmimas: bažnytine, ūkine ar kt. Tada kviesdavo lektorių.

Mėgstamas mūsų užsiėmimas buvo retų augalų auginimas. Pasirūpindavom razinų, kavos pupelių sėklų ir lenktyniaudavom, kuri gausim didesnę derlių. Varžėmės tarp savęs ir dėl švaros, tvarkos.

— Minėjot, kad nuolat buvot renkama į draugijos valdybą. Sakykit, ar ėjot kada kokius mokslus ir kokia pažiūra Jūsų jaunystės metais buvo į mergaičių mokslą?

— Visą gyvenimą kentėjau dėl to, kad buvau visiškai bemokslė. Dėl šios priežasties ir deramos vietos ūkininkų draugijoje negalėjau užimti. Nebaigiau nė vieno skyriaus. Tik iš didelio noro pati išmokau skaityti ir rašyti. Tiesa, būdama jau 19—20 metų panelė, kuri laiką vakarais lankiau šeštadieninę-sekmadieninę mokyklą, atidarytą Sasojaus dvare (netoli Tučių kaimo).

Mano vyras buvo mokytesnis už mane — vaikystėje lankė mokyklą. Vyrams mat reikėjo kariuomenėje tarnauti, tam tikras vietas užimti, tad kaip gi be mokslo išsiversi. O moters pašaukimas buvo vaikus gimdyti, bulbynę mokėti išvirti, duoną kepti, na, dar, aišku, verpti, austi... Tuo aš, žinoma, pasigirti galėjau. Iš tikrųjų mano vyro seserų nė viena nemokėjo net pasirašyti.

— **Jeigu jau sušnekom apie mokslus, papasakokit, kokius mokslus buvo ėjusios Jūsų dukros?**

— Abi baigė gimnaziją Vieکشniuose. Jaunesnioji, Adelė, mokėsi P. Mažylio medicinos mokykloje Kaune, visą gyvenimą dirbo Kauno akademinių klinikų vyriausiąja akušere. Eugenija po gimnazijos porą metų mokytojavo Barstyčiuose, o po to neakivaizdžiai studijavo mokytojų seminarijoje. Tačiau artistiška prigimtis, potraukis šokiui, aktoriniam menui paviliojo ją kitur. Ji nuolat tobulinosi kursuose, pati mokėsi ir kitus mokė šokio. Ji buvo pagrindinė Akmenės, vėliau Mažeikių rajonų dainų švenčių organizatorė.

— **Kalbėjom apie I, tad prisiminkim ir II pasaulinį karą.**

— Per šį karą tikro fronto Vieکشniuose nebuvo. Vokiečiai bėgo, o rusai vijosi. Kadangi mūsų ūkis buvo patogioje vietoje, prie pat kelio, tuščia ir ramu niekada nebūdavo. Namo viename gale įsikurdavo arba vokiečių, arba rusų štabas. Reikia pasakyti, kad vokiečiai buvo daug kultūringesni, negu rusai. Jie nieko neėmė, neplėšė. Rusai — kaip žvėrys, kur praėjo, ten nieko neliko. Išvažiuodami rusų kareiviai išsiveždavo ne tik paskutinį stalą, bet ir katilą. Dar gerai, kad jie nelietė mūsų moterų, merginų. Pasitaikydavo tik „apsimetusių“ kareiviais „žulikų“, kurie bastydavosi, prievartaudami moteris.

Įstrigo atmintin vienas toks nutikimas. Kažkuriuo metu vokiečiai buvo užėmę visą namą, o mus su dukrom išvarė į klėtį. Vienas vokietis turėjo tarnybinį mokytą šunį. Mergaitės pašaukė jį, ir šis atėjęs atsigulė tarp jų. Kai jo šeimininkas tai pamatė, išsivedė vargšelį į mišką ir nušovė — nebeatikimas.

— **Buvot ūkininkai, kaip išvengėt tremties?**

— Per plauką. Buvo Vieکشniuose toks Buta. Jis pretendavo į mūsų ūkį. Pasiprašė priimamas „ant buto“, o vėliau jo „dėka“ buvom įrašyti į tremiamųjų sąrašus. Išgelbėjo mus žmonės, kažkada pas mus tarnavę. Tai buvo po karo Vieکشnių vykdomojo komiteto pirmininke dirbusi Tautkaitė. Jai patariant, atidavėm savo žemę pieninei, sau pasilikdami tik 5 ha, motyvuodami tuo, kad vyras nusenęs, vaikai dar maži ir apdirbti visos žemės nebepajėgiam.

— **Sugrįžkim į šias dienas. Kaip dabar senatvėje viena verčiatės?**

— Su dukra Eugenija daug metų kartu dirbo Eugenija Kupliauskienė. Su ja, tarp kitko, mus sieja labai tolimos giminystės ryšiai. Seniai bendravom, buvom geros pažįstamos. Ligoninėje ji slaugė mano Eugeniją. Jai dukra paliko ir savo butą Mažeikiuose, kuriame aš dabar ir gyvenu.

Gerai žmonės tie Kupliauskai. Padeda man visad. Iki kapinių nuveža, maisto parūpina. Šiaip manęs aptarnauti dar nereikia. Pati valgyti pasitaisau, net cepelinų išsiverdu, pati skalbiu, pati namus susitvarkau. Net ir darželį čia, Vieکشniuose, pati nusiraviu. Šis namas mirusio Eugenijos vyro Kazio Dargio. Kai Eugenija gavo butą Mažeikiuose, pardaviau savo namą Plūgų kaime ir persikrausčiau čia. Po karo, kai pradėjo kurtis kolūkiai, dirbau raštinėje valytoja, vėliau — Vieکشnių apylinkėje. Nuo 56-ųjų esu našlė. Joną iš manęs atėmė plaučių vėžys.

— **Na, ir paskutinis klausimas. Kaip Jūs vertintumėt savo gyvenimą, koks jis buvo? Ką norėtumėt pasakyti apibendrinama?**

— Žinot, sakyčiau, gyvenimą pragyvenau neblogai. Pradžia buvo sėkminga. Laimingai ištekėjau, vyras buvo geras, garbingas žmogus. Aš jo net prisibijojau, ne todėl, kad būtų piktas, o todėl, kad jį gerbiau, o jo žodis buvo įstatymas.

Mūsų žemė buvo gera, derlinga, materialiai gyvenom neblogai, mokesčiams pinigų netrūko. Tuo labiau, kad gyvenimo pradžiai mano sesuo ir teta, gyvenusios Amerikoj, atsiuntė po 500 dolerių.

Tik dabar viskas apvirto aukštyn kojom. Po Eugenijos mirties vyro giminė manęs atsižadėjo. Kodėl? Nežinau... Atsiremti nebėra į ką. O senatvė yra senatvė: klausia susilpnėjo, akys tamsėja, sunku darosi vaikščioti, kartais atmintis išduoda. Visą gyvenimą buvau sveika. Ir dabar dar valgau viską. Vaistų nevartoju. Ligoninėje esu gulėjusi tik vieną kartą, prieš 20 metų, kai buvo įkandęs pasiutęs šuo. Žilų plaukų priekyje, ant kaktos, atsirado tik į šeštą dešimtį įkopas.

Kuo dabar užsiimu? Mėgstu gėles, švarą ir tvarką. Šiuos bruožus įskiepiju ir savo dukroms. Mėgstu žiūrėti televizorių, domiuosi politika. Kepu pyragus. Turiu silpnybę gaminti vyną. Daugiau kaip 30 metų darydavau vynus iš įvairiausių uogų, obuolių, net kiaulpienių. Nepagalvokit, kad giriuosi, visi sakydavo, kad jokio kito gėrimo su mano vynu nepalyginsi. Skanus būdavo, skaidrus, aromatas toks, kokio niekur nerasi. Pati gyvenime beveik negėriau, spjaudavau nosinėn, kai kitaip išsisukti nebegalėdavau. Du kartus esu buvusi „mirtinai“ pasigėrusi. Buvo pamoka visam gyvenimui.

Jaučiu stiprų vidinį norą tyrinėti žmogų, suprasti, ar jis nuoširdus, mąsto ir kalba vienodai. Man sekasi nuspėti žmogaus charakterį, būdą. Su blogais žmonėmis nebendrauju.

Svetimas man pykčio, keršto jausmas. Su visais gyvenime sutariau. Niekad nebuvau nervinga, stengdavausi nusileisti, nematyti, negirdėti. Mėgstu vienetą, ji manęs neslegia. Juolab, kad (manau, mano amžius suteikia teisę daryti tokią išvadą) gerų žmonių dabar mažai. Kad ir valdžio... Apgavo žmones. Už ką šiandien reikia balsuoti? Kokia bus ateitis? Gyvenam nežinioj...

— **Dėkoju už nuoširdų pokalbį.**

Kalbėjosi Bernarda Plastinina.

Viekšnių seniūnijos kaimai 1998 metais. — Viekšnių seniūnija. — **1998.** — Rankraštis. — Tekste: Pluogų kaime 23 ūkiai — 43 gyventojai.

Riuka Adomas. Ką mena „šventoji“ pušis // Vienybė. — **1998.** — Bal. 18. — Visas tekstas:

Sovietams okupavus Lietuvą, ne visi mūsų kraštiečiai nusilenkė primestai santvarkai. Vieni pasyviai priešinosi, kiti, vengdami persekiojimų, tremties ar tarnybos okupacinėje kariuomenėje, patraukė į miškus. Apie primirštus ano meto įvykius sužinome iš pagyvenusių žmonių lūpų. Deja, šis informacijos šaltinis nuolat senka, ne vienas senolis išsineša į kapus dalelę mūsų istorijos, ir mūsų žinojimas dėl to vis skurdesnis.

Daug ko nepasakęs, 1989 metais iškeliavo amžinybėn bebaimis Viekšnių krašto partizanų ryšininkas Antanas Žylė. Kelis jo prasmingo gyvenimo epizodus man papasakojo artimas Antano kaimynas, taip pat buvęs medžiotojas, Alfonsas Degutis iš Pluogų kaimo, dabar gyvenantis Mažeikiuose.

Už trejeto kilometrų nuo Viekšnių prasideda ir Mažeikių pusėn nusidriekia didelis Maigų miškas. Į jį nuo Viekšnių atveda senas Laižuvos kelias, atmintinas ir tuo, kad sovietinių okupantų tarnai juo 1941 metų birželio 27 d. atvarė miškan ir sušaudė 77 metų Viekšnių bažnyčios kleboną kanauninką Joną Navicką. Šalia kelio, netoli tos tragiškos vietos, ir gyveno Antanas Žylė. Tas paprastas geležinkelio darbininkas buvo drąsus ir geros širdies, pokario metais jis slapstė dešimtį jaunų vyrų. Bėgliai, matyt, nenujautė, kad trumpas bus jų gyvenimas, kadangi nežinojo, jog kartu su jais vaikšto ir miega saugumiečių agentas. A. Žylė tą viekšniškį pažinęs, bet anuomet nieko blogo neįtaręs. Be kitų, būryje buvęs Stasys Degaitis iš Rekečių, Vacys Daukša iš Viekšnių, vienas šiaulietis, visi kiti — aplinkinių kaimų ūkininkų vaikai. Vieni kitus vadino slapyvardžiais, kad nuo persekiojimų apsaugotų artimuosius.

Vyrai turėję dvi slėptuves — „prie pušies“ ir „prie pelkės“. Toji pušis ūgiu ir dailumu skiriasi nuo kitų, o prie jos liemens prikalta maža koplytėlė. Vietiniai žmonės tą pušį šventąja vadina. Gal už penkiasdešimties žingsnių nuo tos pušies ir buvusi slėptuvė — ankšta, joje galima buvę tik gulėti. Aukštas podirvio vandens lygis neleidęs gilesnės iškasti. Pasak A. Žylės, jis eidavęs neva aplankyti pušies, o iš tiesų vyrams pristatydavęs giminių sunešto maisto ir nunešdavęs

naujienų. Antra slėptuvė buvusi Sovaičių kaime, į pietus nuo „Spanguolinės pelkės“. Netoliese gyvenusi gailėstingos širdies moteriškė Strikauskienė, kurios vardo nūnai niekas nebeatmena. Ji ištiesdavusi ranką kiekvienam, pagalbos reikalingam, hitlerinės okupacijos metais išslapsčiusi pamušta rusų lakūną. Po karo ji maitindavusi Maigų miško vyrus. Paruošusi karšto viralo, ji išeidavusi į kiemą ir imdavusi garsiai šaukti neva vištas: „put - put - put!“ Išgirdę sutartą ženklą, iš miško ateidavo pavalgyti vienas, jam sugrižus — kitas.

Šaltis, drėgmė, nervinė įtampa ir nuolatinė pavojaus nuojauta sekino laisvės išsiilgusius vyrus. Geradarių globojami, jie pamažu stūmė dienas, kol vieną kartą negavo žinios, kad kviečiami jungtis su Mažeikių ir Žemalės partizanais. Pasimatyti norėję ir kažin kokie „užventukai“. Reikėjo persikelti per Ventą. A. Žylė nuo šio žygio vyrus atkalbėjęs. Tačiau su mažeikiškiais toks susitikimas įvykęs miške, prie pat Mažeikių. „Anie“ — NKVD smogikai — atėję gerai ginkluoti, vilkėdami Lietuvos kariuomenės uniformomis, ant krūtinių prisisegę apdovanojimus. Kvietė į savo slėptuvę, sakė turį gero alaus. Matyt, įtarę kažką negero, maigiškiai į slėptuvę nėjo. Bet atkaklūs saugumiečiai ir antrą kartą juos prisiviliojo. Visi susirinko miške, prie buvusios skerdyklos (dabar ten — Mažeikių autotransporto įmonė). Bet ir ši sykį maigiškiai į slėptuvę nelindo. Tuomet iš pasalų buvo sušaudyti. Tai įvyko 1948 m. rugsėjo 8 dieną. Kur žuvusieji užkasti, iki šiol nežinoma.

Savaime aišku, gyvas išliko išdavikas. Niekas apie šias skerdynes nebūtų sužinojęs, jei, nors ir sužeistas į šoną ir šlaunį, nebūtų sugebėjęs pabėgti Vacys Daukša. A. Žylė apiplovęs ir sutvarstęs su liūdna žinia užklydusio Vacio žaizdas. „Dabar eisiu prie pelkės, į bunkerį“, — pasakęs A. Žylei sužeistasis. A. Žylė pataręs nebevaikščioti į senas vietas, bet Vacys atsakęs, kad nebeturi kur kitur eiti. Strikauskienė sakiusi, kad pas ją Vacys Daukša užėjęs su tuo neva irgi pabėgusiu „viekšniškiu“, kiek pasėdėję ir išėję į mišką. Netrukus pasigirdęs šūvis, ir „viekšniškis“ parėjęs vienas. Pasakęs, jog daugiau draugų nebeturįs ir eisias kitų ieškoti.

Toji nemažo vyrų būrio žūtis šiandien kai kuriems gali atrodyti beprasmė. Mano pašnekovas Alfonsas Degutis atsakė: „Ne, ji nebuvo beprasmė. Partizanai palaikė nepriklausomybės dvasią. Tais laikais lankiau Rekečių pradinę mokyklą. Ištremtųjų Giedros ir Opulskio ūkiuose buvo apgyvendinti atvykėliai iš Rytų.

Pirmą klasę ėmė lankyti du berniukai — Rožencovas ir Golyšovas. Jiedu nemokėjo nė žodžio lietuviškai. Pas jų tėvus neva atėję iš miško ginkluoti vyrai ir liepę per keturias dienas išsikraustyti ten, iš kur atvyko, kitaip būsią blogai. Naujakuriai nelaukė nė keturių dienų, išsikraustė kažin kur kitur.”

Beržanskytė-Veisaitė-Jonuškienė-Liaugaudienė Adolfina (gimusi 1917 m., gyvenanti Pluogų kaime paveldėtoje Beržanskių sodyboje). — 1998-07-23. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

Mano seneliai Beržanskis Adomas ir Beržanskienė Juzefa (kilusi iš Radviliškio krašto). Jų vaikai: Juzefa, Adolfina, Stefanija, Liudvikas. Adolfina (vėliau Veisienė) — mano mama. Stefanija (4—5 metų) ir Liudvikas (3—4 metų) mirė beveik vienu metu nuo difterito. Čia gyvenu gal nuo 10 metų amžiaus (1927 metų). Babytė mirė 1939 metais per Tris Karalius. Senelis buvo geras žmogus. Skaitydavo visokius laikraščius. Kada eidavo kalėdninkai, jis liepdavo man laikraščius pakavoti. Buvo medžiotojas. Žiemą pamatė laukuose zuikį, tai kartu gaudėm — teko būti varove. Draugavo gal tik su Kazimieru Daugirdu iš Bugių. Gulėjo tik paskutinę savaitę prieš mirtį. Mirė 1941 metų vasario mėnesio pradžioje, per Grabnyčias (vasario 2 d.). Abu seneliai, jų vaikai Stefanija ir Liudvikas palaidoti Vieکشnių senosiose kapinėse prie tėvų — Jono ir Barboros Beržanskių. Mano pirmasis vyras Jonas Jonuškis buvo senelio sesers dukters sūnus. Po karo buvo suimtas, išvežtas, bet greit paleistas. Iš Mažeikių geležinkelio stoties parvežtas namo, antrą dieną mirė. — [Pas A. Liaugaudienę yra senelio Adomo ir jos motinos Adolfinos Veisienės vertingų nuotraukų albumai].

Viekšnių seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną / Raštvedė V. Špokauskienė // Vieکشnių seniūnija. — 2000. — Rankraštis. — Tekste: Pluogų kaime 24 ūkiai — 43 gyventojai.

Normantas Juozas. Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino palikuonys Žemaitijoje // Žemaičių žemė. — 2001. — Nr. 1 (30), 4 (33).

Plastinina Bernarda. Jie buvo ir liks miestelio istorijos dalis: Senieji Vieکشniai // Ketvirtadienis („Santarvės“ priedas). — 2003. — Birž. 26. — Nr. 12. — [Santarvė. — 2003. — Birž. 26. — Nr. 72 (8568)]. — Tekste:

Po paskutinio rašinio apie Vieکشnius („Santarvės“ Nr. 60) paskambino buvęs vieکشniškis Alfonsas Degutis, dabar gyvenantis Mažeikiuose. Jis prisistatė esąs Butkų, apie kuriuos rašėme, giminaitis ir sakė galįs papildyti bei patikslinti kai kuriuos šios šviesios atminties šeimos gyvenimo momentus, papasakoti naujų faktų apie kažkada čia gyvenusius žmones.

SENELIS

Mokytojų Mortos bei Jono ir karininko Kazimiero Butkų mama ir Alfonso Degučio senelis buvo broliai. Namą Vieکشniuose, kuriame gyveno Butkų šeima, statė Alfonso senelis Pranas Perminas. Jis buvo statytas kitai seseriai, Barborai, kuri gyveno kartu su Butkų šeima.

— Mano senelis Plūgų kaime turėjo savo plytų gamyklėlę. Jis buvo visų galų meistras, — pasakoja Alfonsas. — Mokėjo kalvio amatą ir turėjo nuosavą kalvę. Jis buvo įvaldęs visus statybininko ir staliaus darbus. Pats pasigamino vargonus, kuriuos buvo paskolinęs Vieکشnių klebonui, kai per bažnyčios gaisrą nukentėjo didieji jos vargonai.

Pirmasis mūrinis dviejų aukštų namas Vieکشniuose — špitolė, taip pat buvo statytas Prano Permino.

LIKIMAI

Grįždamas prie Kazimiero Butkaus, Alfonsas sako buvus jį Smetonos laikų karininką ir tarnavus Lietuvos kariuomenėje. Jis turėjęs skardų balsą, labai tinkantį jo turėtam kapitono laipsniui. Jo komandos eilinių ausis pasiekdavo ir per geroką atstumą. Nors iš pirmo žvilgsnio Kazimieras atrodė griežtas, tačiau su kareiviais būdavo labai draugiškas.

Prasidėjus II pasauliniam karui, Kazimieras išėjo į atsargą ir gyveno Mažeikiuose. Jis pasakojęs Alfonso tėvui, kad į namus atėję du vokiečių kariškiai liepė paimti vokiečių policijos uniformą ir nurodė prisistatyti į Mažeikių valsčių: nuo šiol jis turėsias būti Mažeikių policijos viršininkas. Nepadėję ir Kazimiero atsikalbinėjimai, kad tokio darbo neišmano, kad yra karininkas, o ne policininkas. Jam buvę pasakyta: jeigu nepaklusi, būsi sušaudytas.

Iš pradžių dar buvę pakenčiama. Vėliau prasidėjo žydų areštai. Kazimieras ėmė simuliuoti ligą, taip norėdamas atsikratyti nepageidaujamų pareigų. Į tai niekas nekreipė dėmesio. Tada jis ėmė gerti. Diena iš dienos. Pritrūkę kantrybės vokiečiai jį išviję.

— Prisimenu, Kazimieras su mano tėčiu susėdę gėrė ir šis džiūgavo, laimingai išsisukęs iš nepavydėtinos tarnybos, — sako Alfonsas. — Iš šeimoje girdėtų pokalbių supratau, kad mūsų giminaitis neprikišo pirštų prie žydų areštų. Visus dokumentus pasirašinėjo jo pavaduotojas, kuris užėjus rusams buvo sušaudytas.

Rusų laikais Kazimieras slapstėsi kaime pas žmonos tėvus. Dėl jo žmona Ieva buvo areštuota, tardyta, kankinta ir po to ištremta į lagerį. Jų vaikus Laimą ir Petrą užaugino Morta Butkutė.

Po to dar daug metų Kazimieras slėpėsi Vieکشniuose pas brolių Joną. Ant aukšto buvęs įrengtas kambarėlis, kur jis ir gyvenęs, įtarus nors ir mažiausią pavojų, vyras, atsidaręs dangtį, leisdavosi į apačią ir slėpdavosi tarpšienyje. Tam, kad kaip nors sutrumpintų laiką, neturėdamas jokių kitų įrankių, peiliu jis išdrožė staliuką ir spintelę su daug stalčių.

Butkai išgyveno nuolatinę įtampą. Jonas jau buvo susitaikęs su mintimi, kad suradus Kazimierą, bus ištremtas. Tolimai kelionei buvo suruoštos kelios poros vilnionių kojinių, šiltų megztinių. Kazimieras žinojo: suras — bus sušaudytas.

— Vėliau jis man pats pasakojo, kad nebegalėjo pakelti vieatvės. Dar kiek, ir būtų išprotėjęs. Todėl nebematė kitos išeities ir bene po 13 slapstymosi metų legalizavosi, — apie sudėtingai susiklosčiusį savo giminaičio likimą pasakoja pašnekovas. — Nuo Stalino mirties jau buvo praėję šiek tiek laiko, tad ypatingų represijų neteko patirti. Paskutinė Kazimiero darbovietė buvo tuometė Mažeikių MSV, kur jis buvo darbų vykdytojas.

KUNIGAS

Nors Alfonsui ėjo tik ketvirtį metų, jis atsimena visus Viekšnius sukretusį įvykį, kada Maigų miške buvo nušautas jau per 70 perkopęs Viekšnių bažnyčios kanauninkas Jonas Navickas. Tada Degučiai gyveno Plūgų kaime. Karas buvo tik prasidėjęs. Rusų armija traukėsi, įsitvėręs į mamos ranką, vaikas stovėjo kieme. Nuo senojo Laižuvos kelio vienkiemį skyrė apie 50 metrų. Vaizdą, kurį jis matė daugiau kaip prieš 60 metų, vyras papasakojo su visomis detalėmis:

— Pamačiau keliu einančius tris vyrus. Truputį priekyje ėjo kanauninkas. Už jo — du vyrai, apsirengę ilgomis kareiviškomis milinėmis. Ant pečių jie nešėsi šautuvus. Tėvai puikiai suprato, kur veda dvasiškąjį Tėvą ir kas jo laukia. Prisimenu tėčio pasakytus žodžius, kad jei jo rankose būtų šautuvas (tuo metu jau buvo jį pardavęs), jis tikrai čia nestovėtų nieko neveikdamas.

Be Degučių, šią tragediją matė ir daugiau kaimo žmonių. Prie pat Maigų miško, dešinėje kelio pusėje, gyveno Antanas Žylė. Kai liūdnoji eiseną praėjo pro jo kiemą, vyriškis, užlipęs daržinė ant prėslo, pro plyšį stebėjo kiekvieną šių žmonių judesį. Kaip jis vėliau pasakojo, tuo momentu atsitiktinai pro šalį dviračiu važiuojo Dargis iš Žiogaičių kaimo. Kanauninko palydovai jį sustabdė ir liepė grįžti. Žylė matė, kaip įėjus į mišką kariškiai liepė kunigui paeiti apie 10 metrų nuo keliuko ir paleido į jį šešis šūvius. Po to apsisuko ir patraukė atgal. Pakeliui užėjo pas muzikantą ir siuvėją Juozą Knabiką, atsigėrė vandens ir lyg niekur nieko grįžo į Viekšnius.

Žylė nuėjęs pamatė sukniubusį dvasiškį. Jo galva buvo padėta ant kelmo — tarsi jis pats būtų atguleš amžinojo poilsio. O po dviejų ar trijų dienų Alfonsas su mama atėjęs į mišką toje vietoje rado būrelį susirinkusių žmonių. Kanauninko kūno jau nebebuvo.

Ne vienas viekšniškis savęs klausė: kodėl ir už ką? J. Navickas buvo ne vienintelis kunigas Viekšniuose. Kiti, jaunesni, slapstėsi, o kanauninkas, niekam niekuo nenusikaltęs, amžių gyvenęs, tikėjo, kad jo niekas nelies. Skaudžiai apsiriko.

Kartu su kunigu iš Viekšnių išsivarė ir senuką advokatą. Jis ėjo sunkiai, nuolat klupo. Tai matę žmonės sakė, kad vos paėjus už Viekšnių, jis buvęs užmuštas šautuvo buože.

BAIMĖ

Kas buvo kunigo žudikai? Deja, ne svetimtaučiai, o lietuviai, vietiniai miestelio gyventojai. Juos visi žinojo ir galėjo įvardinti. Bet buvo toks laikmetis, kad niekas apie tai nedrįso kalbėti. Už menkiausią smulkmeną nepagarbų atsiliepiamą apie Staliną grėsė ilgi kalėjimo metai, koncentracijos lageriai.

Alfonsas prisimena, kad prieš pat baigiantis karui, kai vokiečiai traukėsi į Latviją, beveik toje pačioje vietoje, tik kitoje kelio pusėje vokiečiai nušovė Smetonos laikų komunisto pagrindininko Jono Vaičkaus žmoną. Vokiečiai ieškojo jo, bet neradę iš namų išsivedė karvę. Vaičkai gyveno skurdžiai, tad karvė buvo didelis praradimas. Žmona pasileido iš paskos ratų ir šaukdama kumščiais įnirtingai daužė vokiečiui į nugarą. Kai ratai pasiekė Maigų mišką, vokiečiai atsisuko ir paleido į moterį automato šūvių seriją.

Knabikas Liudvikas. Atsiminimai / Bronislovo Kerio pokalbis su Liudviku Knabiku Fermos kaime. — 2004. — Liep. 30; Rugpj. 1. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono.

Liudvikas Knabikas kalba žemaičiuodamas, kartais gryna žemaičių tarme, bet gana dažnai tus pačius žodžius taria dvejopai. Kalba pavartodamas ir keletą tikrai senų žemaitiškų žodžių, todėl čia bandyta tiksliau užrašyti tarimą, kiek tai įmanoma nenaudojant kalbininkų rekomenduojamų, tačiau skaitytojams nepriimtinių, svetimų ženklų.

— Nu pėimens pri varstuoto.

— Nuo kokių 14—15 metų?

— Nu nu no, aštounių metų bovau pėimou jau. Aš esu gėmės dvėdešimtreetes metaas.

— A kaap vards Jūsų?

— Liodvėks. Knabėks... No, ir dabar, i dabar aš pėrmūsūs metus išėjau tarnaut Smetuono laiki pas Jiesolą, jegu žėnaa, kor gyveno. Kor apsižanėje su Kriaučiuūnaate. Pri tuo tieva tarnavau. Dabar če y trečia karta jau. Pagalvuok, kėik metų tas y. Jug aš jau dabar devintą dėšimtį einu. Dvidešimtreetes gėmės i balondže dvylėktą. Tik Smetuonos laikūse bovo taap: kumet nuvežė krikštyti į bažnyčę, ta tada surašė dukumentus. Munį nustumė cielus metus į ožpakalį. I pėnsėja

ožpakalie, ir vėsė darbaa. Dvėdešimketvėrta... data, mienou dvylėkts... palėko tas pats. I kariuomenę aš i taip nejau. Aš vokiečių laiki buvau pasisliepis biški, mon reikiej... Šėsius mienesius tris paras saulės neregiejau, mienesį regiejau. No, iš tuo pasisliepėmo monėi neblėko ne plaukų unt galvuos, nieko, nusmoko vėskas. Ėr ėr ėr vuo paskou ka jau rusaa... vuokitee če bov, rusaa ka parej, paskutinį laiką, anėj tujau taukš monėi... aš nu jau buvau... išbiegau į Latviją. Latvijuo ėr ėr ėr sauli tik pamačiau ka teip patekiej ir šitaa dabar aš pavijau če iš Latvijuos kap jau, kap parsitraukė fronts, untaa kap jau rusaa užėje, pagirių treč' dėin zars monėi šaukėmą į armiją, stuot į kariuomenę. Vuo Latvijuo tèn tebžiburiou, tebrat, šauduos. Aš tujau į gėlžkelį staigee. I mono vėsas karo laiks praej gėlžkelie. Pasibaigė kars, ir aš iš gelžkelio apėnt pasitraukiau i pradiejau eidams i būdavuot, i daržines būdavuot ėr už darbininką pats. Pošė metu už darbininką ejau. Botkos tuoks če bov Untanėlis, gers meistras. Pri anuo ejau dėrbt, paskou aš pats pradiejau būdavuot'.

— Kur gimiet?

— Plougu kame. Če pat. Nu nu nu, Knabėks mašinerius... Ons bov padėrbės trisdešimšėšias mašinas savo laike. Knabėks, Liodvėks irgi. Pėrma dėrbo mažas tuokes, arklėnes. Kūmėns monėi. Tetės bruolis. Mon tetušis bov Jūzaps. Vuo aš tris daa padiejau anam dėrbt tėkras mašinas. Ir par mienesį reek padėrbt' mašėną. Trys kalvee kal. Mašineriją kal. Kame tik kuokius gelžinius, daug lonkstymo, visuokių darbų yr. Ėr ėr, ėr trys žmuonis... Ons vakščiuojo, pėrma liob daa padies, paskou prieš galą jau nebdėrbo niek, tik pasijiemis ons alupką vadėnamą (paišėli), pasijiemis ons alupką ėr cuoliauką, i vakščiuos. Mierous, brieš, mieroudams. I par mienesį reek padėrbt mašėną.

— Ar ans darydavo tas mašinas pas save namie?

— Nomėi nomėi nomėi. Plougūse. Par žėimą, par žėimą vėins... du metu dėrbuom. Pu dvė par vasarą. Vuo taip kuožną meet pu vėiną. Kuožną meet pu vėiną mašėną naują. Ir, užsako anam, par žėim tekinius susidėrb. Lėntų jau reik, abliuotas, špuntuotas, gatavas. Pas Požerskį če bov gatars, lentpjūvė, skaituos. No ėr če če če, turies gatavas lėntas, prisiruoš... Je, apsisiejo, sieja pasibaigė... Pasistatė tekinius, ašis... Nu apkalti... pasistatė, diej vaservagį, no nusimatavo, kaap reek viskų, išsilygėno ėr ėr ėr... ėr nusistataa, ėr pradedi dėrbt. Žėnaa, ons turiej, motors bov, zeimarėlis bov, grėžamasis bov, motors soko. Blakstuons. Tèn bovo anam „Internacionals”, vuokėšks. Senuos laiduos. Nebie, nebier dabaa niekor.

— Kalvis ka kaldavo, a tèn pat pas anų būdavo?

— Ne-e. Knabėks turiej kalvę. Bet teep dėdelee mažaa, jegu kų reek pataisyt biškį, a parlėnkt, a kų nuorintaas... Pri stuoties bovo do kalvee, bov Vėlks Ignacius, Česnauskis bov kalvis. Do kalvee. I paskou bov, šitaa, Baltutis Jūzaps. Vuo mašinerijos — kėtą kartą bovo Kochalskis, če pryš Požerskiou. Ruskis bov. Tas dėdlę geraa drumulius dėrbo, mantelius, skaituos, apačiuo kur yr. Štiftinius. Paskou Kochalskis jau paseno, nebgaliej. Mantelis apačiuo. No, vuo vuo, paskou dar Krutinis pradiej dėrbt. O Krutinis i garo katilus dėrbo. Tik nežinau, cilindrus a ons grėžė a negrėžė. Vuo taip šitaa, liob, a kame ons, a Šiauliūsi, nepasakysiu, depove, depe, kur traukinius remontuo, garo katilus tus. Tad tas liob keturių jiegų — šešių jiegų garo katilus padėrbs. Keturių jiegų bovo jau stombūs garo katilaa. Dėdeles mašinas soko. Kaap dylika jiegų — aštuoniolėka jiegų motors.

— O tas prie kapų kur stuov mažylėlis dampėlis?

— Ooo tas, kuokių tijų jiegų tiktaa.

— Vuo tèn Suovaičiūs, kur tų viejinį malūną turiej...

— Smilgys.

— A tèn nedarė mašinuų? A külėklių arba dampių... A tèn do malūnaa bovo?

— Nežinau... Suovačiūs' aš nežinau ontro malūno.

— Ar tų patį atitraukė?

— Pas Barkų. Tų patį parpjuovė par pošė, partraukė če... Vuo negaliu pasakyt, ar Smilgys pats dėrbo, ar anam kas kėts dėrbo. Smilgys tik tris hektarus žemės teturiejo, o mašinerius bovo. Ir vuo, mataa, ir išgrūdo į Sibirą. Je, ons mašina turiej, Smilgys, kulamuoją.

Mūsų tetė, Knabėks Jūzaps, kap tik ir ejo su Knabėko mašinuoms kolt' vėsą beveik omžių. Ir ont kuožną met bov nauja mašina. Bepigi anam nekolt' bovo. Ka būs žėima šalta jau, rudenį kols. Parvažious če į Fermą pas Petrą Linkėvičių, če paskutinis nams bov, dabaa da y do užsistatėj

daugiau. Tada visumat pabėngt' liob pasiims i munį. Aš jau buvau aštouniuolikinis — šešiuolikinis tuoks. Žėimą ons pareis į truobą, da žinaa jug i čerką nugers, i šėep i taap. No, vuo munį pastatys pri mašinos. Ons ateis, aš eisiu pasišildyt į truobą. Tas bovo visumat pu Kalėdu dar. Parvažiousem į Fermą kolt'.

Tiktaa bov Rekečiūse Degutis Pranis, turiejo mašiną. Koldams ejo. Bet ons mažaa, Degutis, i tekūlė. Liob somdys Koudys tuoks Rekėčių tèn. Gaspaduorius žmuogus bovo. Bet ons ejo geriau kolt', ne žiūriejo savo ūkio. Gaspadėnė tvarkies su ūkiu. Tas Degutis su garo katilu. Paskou Maigūse Liaučius Untuons bov. Vėina mašiną bovo Knabėks... padērbo, Liaučius nupėrkės. Vuo ontras nežinau iš kor bovo pėrkės. Ar iš Urvikių Končius anam bovo padėrbės, nebatmenu.

Kalvie dėrbau ėr ėr, padėrbsiu i tekinius. Padėrbsiu tekinius, reek apkalt'. Važiuojamus ratais. Ketursdešimsdevintaas metaas aš apsižanijau ir išėjau į Žiogaačių kaimą, ir tèn pragyvenau lig tūkstantis devyni šimtaa devynisdešimstrečių vasario trečiuos. Ta tiktaa parejau iš tų Žiogaačių ėe į Vėikšnius. Tuos truobuos aš nestatiau, nupėrkuom taap, tuoki negatavą. Tèn dabar žėnts gyvenen. Didelis gyvenėms bov. Nu ne taap didelis — devyni pastataa i vėsė dėdeli.

Bimbalyms tas y Žiuogaačių irgi, šis gals, Žiogaačių kaims. Žiuogaačių yr va, sėptyni kilometraa nu Ryguos gelžkelio iki Šiaulių gelžkelio, du kilometraa platomo, vuo sėptyni kilometraa ilgomo, tuoks kaims y Žiuogaačių.

— Iš Žiogaičių pusės a žinuot kuokius mašinierius?

— Gėidra Kazimiers kėtą kart bovo, bet tas y senee kapūse. Motorą turiejo... Ėndrioška tuoks bovo, irgi garo katėlą turiejo. Gargždūse gyvenen, jau Gargždų kaimelie. Ėndrioška bovo Augustėns. Tiktaa Suovačiūs Smilgys.

— Atvažiavo pas Knabėką, sulygo, tūstonti do šimtaa litų bovo, mašėną padėrbt, už mašėną. Jiesals pats dėrbuos. Aš ontrujį meet pas Jiesolą tarnavau, ka Pranis — Fricis dėrbuos mašėną... Aš pas Jiesolą keturis metus ištarnavau. Pas Praniaus tievą. Anėi nežanuoti bovo, i dar su Kriaučiūnaate tiktaa ketvėrtujį metą pradiej kažkaap tèn ons draugaut biški, viliuotėis tuo Kriaučiūnaate. Aš jau buvau išeejis, nebsomdė ons, rukou, reek mažintėis su gyvulees. Eee, palauk, kuoks tèn gaspaduorius bovo, begalinis kėt kart, Jiesals. Iš Maigų Dargis Untuons važiniejuos, į savaitę do sykiu, do kartu atvažiuous. Nupasakuos, nupasakuos, daugiau unt puopieriaus surašys viskų — išmierus, Dargis Untuons iš Maigų. No ėr ta toukart dėrbs. Bet anėi ėlgaa dērbo, neišeej anėms par mienesį mašina. Ir aš pats, ka gyvenau ūkie, kada apsižanijau, radau tuoki mašiną, nu jau aplaužytą. Aš par naują anuo parsitvarkiau, atsiremontuojau, dar aukštėnau, pailgint' nebėlgėnau, užteko tuo ėlgomo anuos. Nu tada šeši i posė mētro ilgomo išeis mašina.

— Kaap šėtuu... Beržunskį vadėno?

— Papunytis. Knezė bovo ons. Karaliaus gėmėnė. Aduoms. Žmuona Ieva. Šautuvą unt pečių unsikabėnės, pamatys a varną kuokę, tėikš — nušaus. Didelee bov gers ūkininks i gana.

— Ne taip toli gyvenot?

— Pusontro kilometro. Į kairę bovo Virkutis, mūrinel' tuokia maža, truobelė muro. Vuo šiuo pusie Statkus gyvenen. Paskou Žylė bovo. Tas Žylė bovo nupėrkės nu tuo Statkaus, bovo pareejis ėe, bovo da Vėikšnių sandelninku Žylė. Degutis jau bovo parejis į Plougas iš Rekėčių, apsižanėjo su Perminaate...

— A matiet, kap kanauninką varė šaudyt?

— [...] tėi tėi... šunys, kur anus varė. Ir anus atvarė lig Plougų Šimkaus da dvėjau. Kanauninką Navickį varė ir tuokį advuokatėlį. Šimkaa pasakuojo — pri kleties atsiesiedo, pailsiejo, tas daa biški paspavieduojo, tas kanauninks tų advuokatėlį. Pasitraukė, sako, tėi taap kaap šunys į pašalį. Ėr tų palėko basieduntį. Bet nekėik trukus, daa musiet nenuvrė lig Knabėko, medžiai... kor mašinas dērbo, pas Liodvėką, įsisokt' į kėimą kad, kanauninks tas, konėgs — gert nuor. Knabikienė stuoviejo kėimi, no stuoviejo daugiau tèn kas anų bovo, pavičiarkos laiki ta tas bov, nu ir pašaukė, tik aš nežinau, kas ten, pasilasavuojo, kų aš tèn begaliu atsimint žuodį į žuodį. I dabaa, Knabikienė atnešė vondens, kanauninks atsigierė. Eik eik nomėi, nedyvykęs, pasakė. Nu aš tèn pat, mūsų truobelė tujau netuolėi. No ėr ėr, pru mumis, aš veizu, pravare. Mūsų tetė pasakė — nestuoviek, kuo ėe žiuopsaa lauke, biek į truobą. Aš į pryšines įėjau i klausaus. A tris, a keturis kartus supratau ka — poukš poukš... Kėik ėe tuolėi, ne kilometro nebier. Nu mūsų tèn kor į tų mėšką pavarė. Tujau ėr ėr...

[...]. Anēi trys. Vuo Lēngvēnis sakē, kad iš miestelio če anēi, sako, keturi išvedē. Ne, pru mumis trys tepraejo. Keturi išvarē, sako, kanauninką. Pru mumis trys tepravarē, sakau, par Plougus.

— Tetē Jūsų eej koldams, vuo diedē ar eej koldams?

— Ne ne ne. Jug anam aštouniuolēka hektarų žemēs bov. Knabēkou Liodvėkou. No, nuors ir vaikį somdē, ir mergę somdē, i pėimenį somdē, bet ons jau nejo. Ir anam neklausē motors. Turiejo blakstoną. Dvylekos jiegų, gers blakstons. Pērma turiejo „internacionalą”.

Mūsų tetē muzikonts dar bovo. Jug ons i grajyt eejo, kornetu. Aš devyniuolēką metų išgrajijau, bet klernetą, primą, skaituos, vedies. Šuokių nemuokiejau, neukatijaus i nemuokiejau, i negrajijau šuokių. Liob eit ir i vesele grajyt. I veseles, ale su barabanu. Nuvažioun vėnčiavuoť i bažnyče, a kor, aš pajamu klernetą par mēses, o kad jau nebreek klernetos, aš tada pajamu barabaną. Kēt kart senuovie taap bovo, parvažioun nomēi pu šliūbo, iš bažnyčes, kor suvėnčiavuo, pērma reek tris kartus omžinatilsį nutrūbyt tami kėimi, jug yr pėrmiau mėrusių. Tada aš pasijimsiu klernetą grajėju, vuo kap jau omžinatilsį nugrajijam, aš klernetą suvyniuoju ēr ēr pajimu barabaną... Žiogaičiūse aš mažaa... Dar ejau grajydams, bet jau mažaa bejau. Jug aš dvylėką i posę metų išdėrbau lauko brigaduo brigadininku. Jagu reeks eit grajyt i brigadą valdyt — ne iš vėitos. Klerneta i dabaa tebie. Kaap jau padiejau i padiejau. Mūsų tetē nabaštiks ejo su kornietu. Pukštee, Levuons da tebie če vėins Mažėikių gatvie, Levuons su tenuoriu, vuo Juons, kor untaa vuo žovo, nebie jau, mērē, untaa netuoli Purvienu, ka anam biškį... unt pruotelio bovo sujokēs jau, no ir ta tas bovo mūsų muzikonts. Basista — Vaičius Untuons. Kap Vaičių Untuoną išvežē i Rusiją, tada bov Razys, če važioujont unt Lielaacių če. Razys Kazimiers bovo, už Gėidros pakalnēs če zars. Vuo ka ne, i tas pats Bruonius Razys, kor če dabaa y šetaa preejis Mažėikių gatvie. Tas y bovis. Y daug tų basistų bovėj. Kap munį išvarē i brigada, ta tada tik Balvuočius Ignacius pajiemē. Mon vėitą užiemē grajyt. PAGRABŪSE, PAGRABŪSE, a devintinės, metėnēs, kur bus kuokes gėismēs, kame atmėnėmaa. Platee ejuom, i bažnyčią per Velykas trūbyt’. Ir Akmenie esam daug kartų, Vaičius bovo klebuonu. Tėn esam tris metas grajiję. Laižuvuo esam dėdelee daug kartų, Vėikšniūse kelius kartus. Aš devyniuolēką metų išgrajijau klernetą. Da galiejau pruobiet, perkėrtau vuot lyg tėik če, i če šetaa viel iki tuos vėitos, su kėrviu. Če reik i klepą valdyt apačiuo, i skylę su tou pėrštu. Nebužspaudu. Žėnau, gėrdžiu, ka neužspaudu. Tėn neiškuosi grajydams, tėn turi pdėrbt staigee.

— A Deniušis neateidavo, muokytuos?

— Ne ne ne. Tas muokytuos bovo sūnus. Ale bet tėvėlis bovo muzikonts. Klernetą geraa grajėjē Deniušis senasis. Vuo tų, aš tų jaunujų ne nepažint nepažėnau. Bovo tuoks... če su Žilinskiene gyveno, Dargis Kazimiers (anuo bruolis bovo tėn kame pėinininku). Mėkužis bovo pērma, grajėjē su klernetu. Aš išmuokau vėsą tuonacėją iš Mėkužio Jūzapo. Paskou ons pajiemē tenuorių, aš turiejau su klernetu eit. Je je, Žebrauskee bovo, anėj gėismių ne. Keturi bruolee bovo, anėj vėsē mozikontaa. Bet kėts su armoniją, kėts su barabanu, kėts... kų tėn daa nežėnau anėj... Anėj tik šuokius, Žebrauskee...

— Nu dar biški i tarybinees, i tarybinees daa grajijau.

— Daa apėj kuliamuosios mašėnos dalis kų nuors...

— Yr drumulis. Yr pu dromolio mantelis, tas vadėnams yr. Mantelis pu dromolio. No, i paskou yr viejalkos. Vėina aukštaa, kėta žemaa yr. Ka jau unt čystų ein. Vuo kor bovo kēt kart mašėnos unt pusčysčių, ta tik vėina — vėins vies tebovo. Vuo kor preej grūdaa...ar nešies i vėršų par ontrus puktelius, viel kėtē sėitaa. Tad tada bovo dvē viejalkos. I pareis gatavaa i maišus grūdaa... Kuol’ aš anuo padėrbau, kuol sukrauluojau... ui, išeej. Pusontro mienesio. No vuo taap reedelēs, sėitaa, no i daugiau mašėnaa nebier. No i paskirstyms. Grūdų paskirstyms.

— Kur tų arklį kinkydavo?

— Aaa, priekie vuorčiukaa, štelvuogo [l tariama minkštai] nebovo. Dėšlis, vuorčiukaa... Jagu su puora, greičiau. Vuo jagu keturees reek vežt’, jau daugiau — i štelvuogaa dedaas. Štelvuogs — ka dabarčiou puorą arklių nuori pakinkyt’, a i federes, aba i plūgą, jug pērma yr štelvuogs. Pri štelvuogo y če šetaa vuo vėins vuorčiuks, če yr ontras. Ta tada tik pakinkysi tų arklį. A neatsimeni dabaa?

— Tai kur priekis, tėn, kor šiaudaa ein?

— Je, je, tèn priekis. Gerklie vadënama. Je, par gerklę išeej vėskas. Pradžiuo mašinuoms eej vėinami šmuoti i smolkėjee, i stombėjee pelaa. Paskou pradiej jau skėrt'. Bedėrbont žmuogus jug išsituobulėn. Meistras pats jug jau išgalvuo. Dabaa jau šiame laike ein par tekinius ėe i priekį, kor jau zars netuol šiaudų. Ąe iškrimt stombėjee pelaa. A ėe šiuo pusie tekinių, apaċiuo pu mašina, ėe smolkėjee. Tèn būs priekie dvė — trys naštos jau nunešt', vuo ėe tik vėina. Pradžiuo par vėina vėskas taap jau eej. A talažee? Vėršou vėršou. Talažee [kirċiuota pirma a], talažaa. Pataiso talažį dar, dar iškėš vėiną šėinvežę daržinie, ontrą šėinvežę, i daa iškel duris dvejas, vėršou unċkel. Padėdėn, do iš pantuos jam, tèn unt tuo talažio, vuo tèn daa yr leidies i dvė muotrėškos. Iš tèn jau jam, doud leidiejou, leidies jau...

— Aaa, Knabėks nediejo pavardžių niekam, kũleklė i gan. Dėrbo ir Užlėiknie mašinas tuoks žmuogelius, bov meistrus. Parsunkes, parsunkes padoudi, ons spaudėmą pats užjam. No kartaas reek biškį šaltame laiki ugnį biškį padout', kibirkštį kad pagautų. Vuo taap dėdlee lėngvee anėj eejo, blakstuonaa. Dėržas visumat unždiets unt motoro ir mašinos, unt kũleklės. Bovo pruosaa tuokėj, motorą suksi — dėržs nein. Paleidee motorą, motors jau ein, pradedi pruosus prieejis, ronkenos tuokės dvė, tuoks rats, spaudi spaudi iš palėngvo, jau jiemė, jau jam jam jam jam... palėngava jau pagavo pagavo dėržą, jau i chodą įvarė — klankt!. Pastũmee ir pruosaa tuokėj įsiveržė vėdou špoulie ontruoji špoulie ir tada ein, tada ein kũleklė.

— Internacionals, tas bov vuokėšks muturėlis. Jau sens palėko. Pas Jėnkėlį, je žyda, užsakė... No tad... iš Anglijuos tas žyds partaukė. Vuo tų aš nebžėnau, ar anų Kuchalskis ėe kalvis pajiemė tų Internacionala. Daa kų nuors biškį soko anam ėe tuo kalvie galbūt. Kartaas elektros nier, a kų. Kėt kart bov i ta elektra štruopaas tuoke nestipri, pri žydo ka bovo. Nebžėnau, kor tas palėko Internacionals, bet ruodos kad bov pajiemis Kochalskis kalvis, ėe ons pryš Požerskiou gyveno.

— Aaa mas tik matiem, ka aš nomėi buvau, ka pravarė kanauninką [...]. Tik trys tebovo. Vuo Lėngvėnis monėi sakė, kad ėe iš Vėikšnių, sako, keturi, sako, bovo tėi palyduovaa, kor anų varė. Bovo tas advokatėlis ir bovo tas kanauninko nabaštėks Navickis. Bet tas advokats pas Šimkų palėko Plougūse. Tas tèn ir užgeso. Vuo tų parvarė i Maigų mėšką. Ir suvietė — i truobą eikit, eikit tik i truobą, neklausykities ėe. Ons jau numanė, ka ėe nein ont duoro. Vuo Žylė, ta tas jau žmuogus, ons aiškee girdiejo, anam tèn tėik tier, kap lig tuo kanalo šitaa va. Tèn pat vėskas. Statkaus gyvenimelie, vėitellie bovo Žylė Untuons.

— Nedavažiavus lig gelžkelio. Kas tèn bov, Giberis, Giberio krietė. Pri... pri tuos tuos Kazlauskienės. Giberio krietė, Kazlauskienė i tujau parvaža Vėikšnių, gelžkelio. Giberis. Dabaa y nugriauta ta krietė. Nesenee. Bliekuos stuogu bovo didžiause krietė bovo jiebīšvaimat'. Gužauskio nežinau, Kazlauskienė bovo. Pri pat parvažos, kriautuvė Smetuono laiki bovo pas Kazlauskienę. Pas Norėikį... pas Kuprį i pas Norėikį... Koprio da vėina šulnelė tik tebier kėimi. Koprio, amerikuons... Bovo iš Ameerikos parvažėvis Norėikis, parvažiavo i Kuprys iš Amerikos. Beržanskio žemė ėe y vėsor, papunyċio. Papunytis bovo pardevis... ir vėinos truobos bovo... palėkusi untaa bovo da kriautovė pri pat gelžkelio, ont Purvienuų važioujint pu kaire ronka. Vėsos trys bovo truobos, ta bovo Uršulelės, truoba, kūtė i daržinie pri galo i kai kas dar nežėnau bovo, a sklepėlis, kas tèn. Koprio par karą nudegėno, nugriuovė, neblėko. Al'puons Kuprys bovo atvažėvis ėe pas muni da kada atvažioun, ons už Paneviežio kai kame gyven dabaa. Žmuona mėrusi jau yr anam. Vuo Kuprys kapūse. Norėikis pounu parvažiavo iš Ameerikos. Nusipėrko nu Beržanskio vėinas truobas. Bovo budinkaa kūtė, truoba, ėr skleps bovo, šolnis. Nupėrko Norėikis. Paskombėno Norėikis... aš toukart muokyklinis buvau... Norėikis parsitraukė Kuprį iš Ameerikos. I Kuprys nupėrko ontras Beržanskio truobas šalėpa. Ir abodo kriautuves turiejo, i pas Kazlauskienę bovo kriautuvė. Al' Norėikis... nugarbiejo, pėrma. Noreikelee bovo do sūnaa. Ein vėins, eis i vakarėlį, Nagio pušynelie gegužėnes kel, vėins posbotelkį i kašelę, ontras i kašelę, vuo jug tus litus nepaded i tų, i stalċių. I nabagis... kap tėi vaikiokaa suaugo ėr... Alberts dar ėe nelabaa senee vaakšċiuojo, bet jau y mėrės i tas. Tas jau bankrutavo Norėikis. Kazlauskienė viel tuoke bovo bovo, bet jau... bankrutavo i ta. Vaikiokaa tėi suaugo Kazlauskelee. Kėts Amerikuo, sako, kėts Anglijuo kor išsiblaškėj... Mas kartu i muokyklą ejuom su anaas. Aš ejau. Su Kazlauskelees. Vuo Kuprys... atiek nouds, apsiriėdysi nu batų lig kapališiaus. Ėr šlipšis... i vėskas pigiau ir vėsos prekės žymee geresnės pas Kuprį, negu kituose kriautuviese, i pigiau. Pas anų lūžte lūžo... Žmuonių ir prėkių. Ir nebankrutavo Kuprys nikumat nikumat, vuo.

— O ta Bakanienės krautuvė?

— Ta jau bovo kulkuozo laike. Uršulelės truobuo. Tuo pačiuo pusie, unt gelžkelio einont, po kaire paskotėnė truoba bovo. Dabaa nebie ne tèn, ne pudamentų, nieko nebie. Beržanskio vėsos trejos truobos bovo če.

— Vuo ka pri gelžkelio dèrbuot, kų dèrbuot?

— Pri varstuoto. Kiauraa. Ta dvi dèini buvau išvaryts į liniją. Pu jiešmuoms bovo smarkus pakeitėms pabiegių. Reikiejo darbininkų. Iš Daubiškių bovo, iš Mažėikių bovo suvežtų darbininkų. Mandrius vėsus. Butkevičė Al'puoną, ons jau eej mūrydams, ons kelio apejies bovo, i tų parvarė į jiešmas če. Ta dvi dèini jiešmūse, vuo taap kiauraa pri varstuoto i pri varstuoto.

— A kokioj vietoj dirbot?

— Kor bov kitkart bekuonų svarstyklės, kor bekuonus jiemė, Vėikšnių stuo tie. Vuot kaap dabaa einam... kap tik pri gelžkelio priėini, kairie pusie biškį taap tiktaa, če unt Mažėikių į tuo pose, no kažėn pėnksdėšimts mietrų. Šiuopus rampos. Rampa tèn tuoliau, Rampa bovo pu pat stuoti, panašee, i daa biškį už stuo ties. Kor bovo nudegusi, untaa, ta stuo tie, naują anuo būdavuoja par karą. Do varstuotaa bovo, nemažas bovo vėdus. Vėinaap — ontraap tuoks ketvirtainėšks bovo. Bovo pėčius šuoni moms če pat. Da Jurjuons tuoks Vėikšniūse če bovo, pri gelžkelio dèrbo, tas meistravuot' liob padies. Aš vėins kartaas nespiesiu — reek longaa dèrbt a kų nuorintaas. Aš i longus dèrbau, i duris dèrbau, i kų tik reikiejo. Kirkuoms kuotaa, šiūpeliems, luopetuoms... kų pasakysi, žėimą snėigou kastė... Aš išdèrbau do metu pri gelžkelio. Kada nusispakajėjė, aš i pasitraukiau.

— Kor ta nudegusiuoji stuo tis bovo?

— Tuo, tuo pačiuo vėituo pastatė ontruoją truobą. Medėnė pėrma bovo, medėnė i dabaa pastatė, tuokio pat tipo, kaap bovo pėrma. Tiktaa pėrmuoja bovo žalee dažyta. Pėrmuoja, aš atmenu, ka į muokyklą ejau... Mūsų muokykla bovo kor untaa y tas degtų plytų noms, iš plytų išmūryts į sėiną aukštaa netuol stuogo trys — skaičius. Rytų gale bovo muokytuojaus kambaree. Vuo Pleskūnaatė iš Vėikšnių važiniejuos. Pleskūnaitė, je. Kuol bovo panystiems, vuo kap apsižanėjė, ana bovo apsižanijus paskou su Gargasu, Gargasienė bovo. Bet ana neėlgaa tebovo. Vuo aš pradiejau eit', bovo tuoks muokytuos Skunsmuons, ajedrytvaimat', vėinam ausį, kitam ausį tik dryks — paplieš, paplieš Kupraatee ausį. Kuprys padevė į teimą Mažėikiūs. Nabagis ėr už teismą gavo sumuokieti, ėr už vaistus, už vėskų. I kad anų trėnkė iš tuos muokyklas če laukuon... Parkielė Pleskūną moms tuokį. Kas par muokytuos, kou tik įduomiau! Če bovo unt Kalopio netuolėi, pri pat Mažėikių gatvės, kap nusilėidi pru Požerskio gatarus tèn, če y tas prūds tuoks iškasts, kuoks tèn malūns bovo! Kėt kart senų senuovie. Unt rato krėto vondou, šupliem sukuos... Če pradiejo vest' mumis i kėtor viel kor, kame karšyklas yr... Ka septynių metų jau pradiejau eit, Pleskūnaatė dèrbo. Ir aš pri tuos Pleskūnaatės, musiek, aš iš vėsa tiktaa tris žėimas i tejau. Keturis skyrius išejau. Keturi skyree par tris žėimas. Vėinuo pusie bovo do skyree, i ontruo pusie do skyree. Pleskūnaatė pėrma, ontra, vuo Kunsmuons — trėtį i ketvėrtą valdė. Kada pareejo tas tas Pleskūns, noje, Pleskūns ka pareejo, nu Kunsmuono ka pajiemė, irgi pajiemė trėtį i ketvėrtą skyrių. Bet aš nejau keturių metų, užteek trijų. Kėt kart tik par žėimą tejuom. Stončius dar če Juonis. Kriaučiūnaatė Marė, kor bovo tujau už gelžkelio untaa.

— Sidabras kriaučius bovo, Kriaučiūnienė bovo. Unt Purvienų važioujint pu kairė ronka — nu Sidabro gyvenėms. Dideliuoja Sidabro, tik ūkio nebie.

— No i dielkuo tų kryžių tèn pastatė?

— Nu anam kels į kėimą eit. I Kriaučiūnienės yr pu Kaupio mėšku. Tujau už kampo bovo bovo Degaičio mėšks. Kor bovo Bogužas parejis, Degaitis pėrma gyveno. Aš kad ejau į muokyklą, Degaitlee liob ateis į muokyklą, kartu ejuom. Degaitis če pardevė. Ons biškį bov krėtės į skuolą. Če bovo trisdešimšėši hektarą žemės tam Degaičiuo. Paskelbė par laikraščius, vuo Bogužas parvažiavo, kai kor, a ons iš Šveicarėjės, iš kor ons parvažiavo, tas, šitaa, kor bovo nupėrkės tų Degaičio gyvenimą. Ons če ne vėitinis žmuogus tebovo. Aš ka parejau pas Jiesolą, tik ons bovo nesenee nupėrkės tų Degaičio gyvenimą. Degaitis če paskelbė, atsirado Bogužas, nupėrko, vuo Degaitis netuol Laižuvuos, a pusontro kilometro, a kilometras bebovo lig Laižuvos, ons tèn aštouniuolėka hektarų nusipėrko. I dar skuolas apsimuokiejo. Tèn nusipėrko, ir anam dar biškį atlėko piningų.

— Giberis bovo če pri Kazlauskienės, tujau pat — toukš, ar Adelsons, kas ons bovo, tas tujau... Kap sokaas už Nagio mėško, sokaas kels va, par vėsą suodą Rekiečių, če Kaupys, če

untaa tujau Bogužas, tèn Lungys, tèn vèsè. Unt pat kampo, šètaa i dabaa ta klietelè tebie apžielusi, tuokia būdinkėlis. I ta yr žydo klietelè.

— Sako, daa viena buvusi, tuoliau?

— Bovo daa, pri pat Kaupio mėsško.

— Kas gyveno tèn netuoli Noreikio, kor paminklas kareiviams bovo?

— Kor beržynėlis tuoks mažas? No Vėlks kalvis, Ignacius, tèn anuo suodyba, Vėlko, bovo. Gers kalvis. Kų Vėlks nukalo, su peilyče nebreikiejo dailint. Česnauskis grubus kalvis bovo. Tujau pat, unt tèn, stuoties, važioujint, pu dešinę ronka. Rušins kalvis bovo, Česnauskis kalvis, Balvuočius kalvis, trys bovo kalvee krūvuo. Balvuočius... pušelè daa tebiee, nedavažiavus gelžkelio, matuoma. Rošėns kalvis tuoks kaltelius kalo, tèn šiuokius tuokius mažus. Didelis tuoks, žėimą-vasarą nusitepis kaap pikis, jouds.

— Kėik žmuonių dėrbdavo talkuo?

— Dabartėniami laiki kaap ka bovo kūleklės, reikiejo jau vėrš... dvidešim — dvidešim do. Vuo tėik reikiejo. Šiaudaa nešami su kežtiems. Žėnaa, kežtės, pu dvi kartis... Mašinos iš gerklies krint šiaudaa, do nespiee nešt', y keturi žmuonis. Vėini nunešè, tujau jau ontras kežtes... Ta tėms i lėižiuvis iškrėstų... jagu vėins... apkriaut'... vėsą dėin nešt negal. Vuo ka Plougūsi pri Beržanskio, ka reikiej unt kūčių nešt', dar teltu reikiejo eit aukštyn. Aš esu... aš tuščiuoses kežtes... Liob mūsų tetè tèn keturias dėinas kols visumat. Tèn, kaap jau nuneši kežtes, aš pagruobis toštę kežtę, jau tuo kartį panešiau... Kaap aš vėins, kaap ne vėins, jug ne kuožną kėžčių... A jagu Papunėlis jau mato, kad aš kame nuorintaas... Vuo ka ta mono vėina tuo kežtè... Vakara muok vėsėms, tų patį atlyginėmą i mon doud. „Jug dėrbaa... ta, klausyk, klausyk, dirbai”, — sako.

— Daržinie galiejo so vežėmu užvažiout į ontrą aukštą?

— Ir apsisokt aukštaa unt kūtės. Tas kūtės bovo mon diedè Knabėks išbūdavuojis. Abaris — vadėnamos bovo kėt kart. Ne kūtės, o „obaris”. Pėnksdešims pėnki hektaraa žemės bovo anam. Bovo i šaldytovaa kūtiese. Ledaunės bovo, ontruoji ledaunè bovo lauki pastatyta. Vaikeems bovo klietè kūtiese pataisyta. Ka kvapo nebūtom, arklių miešlų, kų nuorintaas. Trys vaikėe liob būs, pagrečiuo, vėina naktis — tas gulies kūtiese, kėta naktis... Vuo jagu bėjaa, pu du eikit golt. Strielba būs kartu. Tèn vėskas bovo dukumentalėškaa. I briaunings bovo, i medžiuklinis šautovs bovo. So leidėmaas. No, ir ons pats jug vaakščiuos ir šėn i tèn, i pu laukus. Neišeis, kad lazda užmėrstom ir šautuvą užmėrstom, Papunis. Ons mažaa tevažiniejos su arkliu, a so kou. Pu laukus piests i piests, vakščiuojo daugiau piests. Vuo abarės bovo... daržėnės didžiauses, platybė šetuonėška bovo tų kūčių. Kad duobėlus vežè į daržėnę šalėp kūčių... bovo daržinie dar... įvažiavo su vežėmu ont kūčių... vėskų vežè su... pu vėiną arkli... Nuors šeši arklee bovo, septintaasis bovo Papuniou pasivažiniet kor ka reek, je kumat. Įvažiavo ont kūčių, fūkt — vežėmą aplinkou verčè... Posè vežėmo jau nuvažiavo į daržėnę unt žemės, vuo tèn tik prijiemè, skleid i myniuo. Droskos ta jau pylè. Stėpreè. Soko, pasoko, rasalo nier — vežt', i vež jau. Vuo kor y daržėnės tuokes viesios, retas — nesilaiko. Vuo kad yr tuokes varaunes didelee, ypač mūrėnės kuokios nuors, kap Jiesolou ka bovo mūrėnè, posiau vėlksna. Èr èr èr į daržėnę, į pantą, èr èr su arkliu mynè. Tik surėks kas: „doukit viedrą”, — arklys jau šėkt' nuor, aba myžt'. Ka neprimyžtų pašaro. Ir iškriaus par dėin didžiause didžiause pantą. Du vežėmu pavers... Bugards bovo arklys... Bresta kor bovo, balta kumelè, ta nemuokiejo, bijuojo. Vuo Bugards sužvengs — nusijouks pats — plykt į tų šėiną, kor y žemaa. Tas bovo išmuokints jau arklys anuo. Mint' ka reikiejo pantą. Vuo Papunytis... kad i žvyrą, i tų lauki parvežęs nelaikè. Daržinie mėiga bovo užtverta. „Tai klausyk, tai ką, užreiks kartaas a šiam, a tam, tai ką, eisi ten atsikast, su kirkuoms kirst”? Dvè daržėnės kulamuosios bovo šetuonėškos. Tk anuos bovo sujungtos į kopetą. Vėina šaka taap eej, ontra — taap eej. Į kopetą bovo sujungtos. Parkūnsargee bovo trys. Vėins pri klietės, pri truobuos, tarp kūtės tarp truobuos, i pri kulamuosios daržinies bovo. Žaibuolaidininkaa. Aukšti parkūnsargee.

— A bovo tuokį dinamą pasidarėš?

— A, je je, elektrą. Papunytis ka pasitaisè, ta paskou i Bogužas pasidėrbo Rekečiūse.

— A pas tų Papunytį matiet, kaap ta elektra veikè?

— Jo jo jo. Nu ką, tuokios nedėdelės lempelės liob bus mažos. Pėnki šimtaa litų kuožną mienesį anam prėmija bovo valstybėnė. Papuniou. Ons kažkaap karaliaus... ka ons kniazys. Kniazystės turiejo laipsnį. Kniazė.

— Aš pats jug ten nesu tarnavis pas anų ir negavis nieko, juokių piningų, tik par talką liob muokies, už kėžčių nešėmą tuščių. No tad, priein pri Papunyčiaus, takš — į ronką pabučiavo, nuor eit į vakarėlį, sako, rukou, a negali... „Tai kiek tau reik“? „Kėik gali“. Ištrauks kėik tən, a pėnkis litus, a do litu, a tris litus, i nerašysee į knygele. Vuo išbūs pu pėnkis, pu aštounis metus vaikee i mergės pas anų. Išbūs tėik, kad ir apsižanys, i veselę ons daa pakels. Tik nedėdele, pas Liauksmėną. I pas anų patalkee nebūs pas Beržanskį ka kūlė. Pas Liauksminienę už gelžkelio tən tujau, untaa kor bovo. „Ne ne ne, aš tai nenorių jeibių“. Ons nepakielė tuo trukšmo, trukšmo nepakielė. Vuo ka paprašysi, ka tėik i tėik aš nuoriu, ištrauks, ištrauks iš kišenės tujau pat, — še. Tų užsirašė Papunis. Vuo kad ons devė, kėik išgalvuoja...

„Kai pradėjome trečiadienines keliones...“: [Pluogai] / Puslapį parengė Marija Eidimtienė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2005. — Spal. 12. — Nr. 39 (153) // Būdas žemaičių. — 2005. — Spal. 12. — Nr. 115 (1011): „Autorės nuotraukos: [1.] [Senasis kelias iš Vieکشnių į Laižuvą, einantis per visą ilgą Pluogų kaimą]. [2.] „Visko buvo gyvenime — ir gero, ir blogo“, — sako Jankai. [3.] „Dabar, kaip ir pokary, nesaugu kaime“, — sako senoji. [4.] Tėvukui darbai jau neberūpi — jis 93 metus skaičiuoja. [5.] Emilija nenorėjo eiti gyventi į tėviškę — vyro optimizmas nulėmė. [6.] Už penkiasdešimt litų pirktas kėbulas — puiki viščiųukų perykla“. — Visas tekstas:

Kai pradėjome trečiadienines keliones po rajoną, turėjome tikslą — aplankysime kiekvieną kaimą. Trečiaisiais metais jau pajutome, kad kaimų ir gyvenviečių sąrašas trumpėja. Tačiau atsitik taip, kad būtume pražiopsoję Pluogus. Ir ne kokiam užkampyje kaimas slepiasi, ne tarp miškų užsiglaudęs, o visai matomas, prie Mažeikių—Vieکشnių kelio prigludęs.

Kai „Trečiadienio valanda“ lankėsi Vieکشniuose pas auksinių rankų meistrą Liudviką Knabiką, daug sužinojome apie jo gimtinę — Pluogus. Jau aštuntą dešimtį perkopęs stalius išsaugojęs gerą atmintį ir prisimena senųjų pluogiškių vardus ir pavardes. Vien jo atmintyje užfiksuoti ūkiniai pastatai, gyvenamosios trobos, kurių jau seniai nebėra. Daug istorijų mena senasis Liudvikas apie Pluogus, bet šeimų istorijos dažnai liūdnei baigdavosi — neišvengė pokario nelaimių ir tremties. Jau nekalbame apie skausmingą žydų lemtį. Dėl jų meistras tik galvą palinguoja: nabagėliai...

ŽINIOS APIE KAIMĄ

PLUOGAI, kaimas Vieکشnių seniūnijoje. 1923 m. kaime buvo 26 ūkiai, 158 gyventojai, be to, dar geležinkeliečių namuose gyveno 8 gyventojai.

Vienybė. — 1912. — Nr. 32. — Rugsj. 7 (20). — P. 508. — Tekste: „Arkliavagių prie mūsų vis netrūksta, į pirmą rugsjūčio tą naktį iš Paburokės Šimkui pavogė 4 arklius, ten pat Perminui 2 arklius. Šimkui labai skaudu, rugiai nevežti, o arklio nei vieno nebeturi. Perminui dar liko sena kumelė. [Pasirašė:] Papartis.”

Kviklys B. Mūsų Lietuva. — 2-oji (fotogr.) laida. — V., 1992. — T. 4. — P. 430. — Pirmas leidimas 1968 m. — Tekste: „Spaudos draudimo laikais čia buvo vienas iš draudžiamosios spaudos platinimo centrų. Netoli miestelio esančiame Pluogų vienkiemyje kun. M. Šiupio pastangomis buvo įsteigtas slaptas spaudos sandėlis. Dar prieš 1870 m. knygos į Vieکشnius buvo gabenamos vežimais, iš čia siunčiamos į Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių apylinkes ir kitas vietas. Barbora Šiupaitė-Beržanskienė iki savo mirties (1893 m.) rinko knygas ir buvo sukaupusi nemažą biblioteką.”

Jonas Beržanskis. Pluogų knygnešė // Knygnešys. 1864—1904. — Antras fotografuotas leidimas. — V., 1992. — T. 2. — P. 15—17. — Pirmas leidimas 1928 m. — Rašyta 1927 m. rugsėjo 18 d. — Tekste: „Gyvendamas Darbėnuose kunigas Mykolas Šiupys susipažino su Kretingos apylinkių knygnešiais kontrabandininkais ir jiems nurodė ištikimą vietą, kur galima turėti knygų sandėlį. Ta vieta buvo greta Vieکشnių miestelio, Pluogų vienkiemyje, jo tikros sesers, mano motinos, Barbaros Šiupaitės namai. Dar prieš 1870 m. pradėjo kasmet po keletą

sykių važiuoti mums, vaikams, nepažįstami žmonės, atveždami ir palikdami po vežimą įvairiausių knygų — daugiausia tikiybinio turinio: maldaknygių, šventųjų gyvenimų, „bromų“ ir kitų spausdintų Prūsiose knygų. Tas knygų vežimas, mums, vaikams, bematant, tuojau būdavo išskirstomas dalimis ir iškaišiojamas po šieną, po šiaudus ir po pelus. Paskui per savo gentis ir gerus žmones mano motina tas visas knygas pasistengdavo paskleisti tarp mokačių skaityti Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių ir kitų artimiausių parakvių apylinkėse. Tą darbą dirbti jai noriai padėdavo ir jaunesnieji kunigėliai.

Tie knygų vežimai užvažiuodavo pas mano motiną per 23 metus su viršum iki jai numirštant Pluogose 1893 metų birželio 16 dieną. Pati ji turėjo gana didoką biblioteką, kur buvo visi raštai vyskupo Valančiaus, S. Daukanto, brolių Juzumavičių, Ivinskio, Poškos ir kt. Visas knygas buvo atidžiai perskaičiusi, jų turinį tankiai mums, vaikams, išpasakodavo, ir tuo būdu nuo mažų dienų mes buvome pripratę ir prisirišę prie žemaičių kalbos, kuri ir buvo mūsų gimtoji kalba.”

Biržiška Vaclovas. Lietuvių rašytojų kalendorius. — Vilnius / Tiubingenas: Patria, [Be leidimo metų]. — 263 p. — P. 80. — Tekste: „Antanas Beržanskis gimė 1859 01 03 Pluogose, mirė 1923 08 04 Skuode. Buvo ir „Vilniaus žinių“ bendradarbis.”

APIE GRAŽŲ GYVENIMĄ IR STEBUKLINGUS PAGIJIMUS

Eugenija ir Alfonsas Jankai į Pluogus atsikėlė daugiau kaip prieš keturis dešimtmečius. Gražią šeimą išauginę jie vieni gyvena nedidelėje trobelėje prie Vieکشnių ir Laižuvos kelių sankryžos. Abu noriai pasakojo apie kaimą, jo gyventojus. Daugelis pavardžių jau tik seniesiems bėra žinomos — laikas nusinešė nežinion žmones, nunyko jų sodybos. Virkučio, Tevelavičių, Liupšio, Mikulskio, Švažo, Rušino, Beišino, Barkaus, Šiupienės liko tik sodybų pavadinimai. Kai kurių jau nebėra, kitur gyvena svetimi žmonės.

Pluogų kaimas į Mažeikių pusę nusitęsė iki Maigų miško, Laižuvos pusėj remiasi į geležinkelį ir apribotas Mažeikių — Vieکشnių plentu bei vadinamuoju Laižuvos keliu. Kai Jankai iš Svirkončių čia atsikėlė, nusipirko pokario metais statytą namelį, kuriame yra buvusi kaimo biblioteka. Vieکشnių žemės ūkio mokyklos mokomajame ūkyje šeimos galva rado darbo — trisdešimt šešerius metus atidavė, sveikatą padėjo. Seniai skundžiasi stuburo skausmais, klausia jau nekokia. Gerai, kad abu šeiminkus radau — per abu ir susišnekėjome. Juokiasi sutuoktiniai: „Vienas neprimato, kitas neprigirdi, bet kartu nepasimetam”.

Apie vaikus ir anūkus

Nuosavas būstas šeimą į Pluogus ir atviliojo — Svirkončiuose gyveno valdiškame name. Vieta čia buvo patogi — Vieکشniai netoli. Ten vaikai mokyklą lankė, mama darbą rado. Sunkiai abu su vyru dirbo, vaikai padėjo. Mama sako, kad darbų niekada neskirsčiusi. Kas pirmas namo grįžo, tas pirmas ir dirbo. Ūkio rūpesčiai visiems žinomi — krosnį užkurti, gyvulius pašerti, valgi pašildyti. Eugenija prisimena, kad prie pietų gaminimo ir patys mažiausieji noriai prisidėdavo — nesvarbu, kad kukulis ne toks taisyklingas, bet mama visada leisdavo vaikams dirbti. Vyriškų darbų su sūnumis tėvas imdavosi. Žmona nuoširdžiai pasidžiaugia, kad vyras visokiam amatui buvo vykęs. Štai ir krosnį taip pamūrijo, kad negali atsidžiaugti — vienas malonumas orkaitėje pyragus kepti. Daug ką pats savo rankomis nudirba ir dabar, o ką apie praeitį bešnekėti! Nejuokas šešis vaikus išauginti!

Apie vaikus kalbėdami Eugenija ir Alfonsas pasidžiaugia, kad visi geri, turi darbus. Ne visi Tėvynėje, bet ir tai suprantama — nori dirbti ir užsidirbti. Priprato mama. Tokie dabar laikai, ne tik sūnūs ir dukros, bet ir anūkai išvažiuoja. Dvylika jų turi ir jau aštuonis proanūkius. „Kai pirmas anūkas į užsienį išvažiavo, galvojau, kad niekada nebepamatysiu. Taip pergyvenau, rodos, būčiau palaidojusi”, — sako močiutė. Na, o dabar apsiprato, juolab, kad vaikai ir anūkai nepaliko likimo valiai. Savaitgaliais atvažiuoja arčiau gyvenantys, o per dideles šventes ir tolimieji suguža. Štai 70-metį šventė — net ir iš Ispanijos močiutės pasveikinti atvažiavo.

Ne vaistai, o padėjo

Šnekam apie silpną sveikatą ir ligas. Abu pašnekovai teigia, kad mėsiskų patiekalų atsisako, labiau mėgsta pieną, varškę. Buvo laikas, kai tris karves laikė, o dabar užtenka vienos. Tiesa, tebeaugina ožkelę, nes jos pienu ligą „praginė”.

Bronchitas smaugė, jau astma taisėsi, kai kažkas Eugenijai patarė gerti šiltą ožkos pieną rytą ir vakarą. Taip ir padarė. Tik ne visiems vienodai padeda. Gal būna kokių kitų priežasčių?

Turėjo šeima dar vieną sopulį — dešimtmetis sūnus nuo išgąščio „krintamą“ ligą įsitaisė. Priepuoliai taip dažnai kartojosi, kad buvęs pirmūnas visai nebegalėjo mokyklos lankyti. Kur tik tėvai nesikreipė, ko tik nedarė! Vežė pas garsiausius gydytojus į Kauną, Šiaulius, Palangą, o liga neatstojė, ir tiek. Kol viena pažįstama papasakojo, kad Tučiuose gyvena augusi moteris, kuri savo sūnų išgydžiusi nuo panašios ligos. Važiavo pas ją ir gavo patarimą! „Kaip pasaka, kaip koks raganavimas jums pasirodys, bet mano vaikui padėjo“, — sako motina. Vaistams reikia sugauti gyvą kurmį, jį sudeginti, sutrinti pelenus ir juos apipilti degtine. Po šaukštą vaikui girdyti visus metus. Kai po savaitės pasirodė teigiamas poveikis, mama jau nebeabejojo vaistais. Kaip pati pasakoja, sunkiausia buvo gyvą kurmį sugauti. Prisimena, kad prie kurmiarausio tykodavo ir katinui pavydėdavo, bet jai užteko kantrybės — liga atsitraukė ir nebepasikartojė. Tik sūnus dabar pasijuokias: „Turėčiau būti didžiausias girtuoklis, nes nuo mažens degtinę ragavau“.

NĖRA SU KUO VARGU PASIDALYTI

Prie Laižuvos kelio gyvena ir Marija Genovaitė Pocienė. Daug permainų matė moteris, nes tokiu jau laiku teko gyventi.

Kažkada stiprus profesinės technikos mokyklos mokomasis ūkis nunyko — kai kas privatizuota, kai kas parduota. Abu su vyru ten dirbo, gerai prisimena, kad fermose dirbo vietiniai, o studentai atlikdavo praktiką. Dabar jau daug metų moteris našlauja. Gauna pensiją ir darbo nebesižvalgo. Gal ne taip pasakyta — kaime darbo visada rasi, tik uždarbio ieškok neieškojęs. Su vyru gyvendami neblogą mūriuką pasistatė, du vaikus užaugino. Gerai, kad sūnus netoliese gyvena, tai visada „prikimba“, o vienai moteriai tikrai nelengva. Nedejavo Genutė, tik taip konstatavo: „Nėra su kuo vargu pasidalyti, kiek pati traukiu, tiek ir vežu“.

Tėvų priežiūra — dukros rūpestis

Nors vyrą palaidojo seniai, Genutė neieškojo kito. Pati sako, kad kartais reikia žmogui pasirinkti — ar vaikai, anūkai, tėvai svarbu, ar antra pusė. Nelįsime į moters dūšią — ji jau pasirinko. Kiemelyje saulės atokaitoje lazdele pasiremdamas jos 92 metų tėvukas sėdi, o 86-uosius metus einanti motinėlė dar žvali ir šneki. Prieš dešimtmetį dukra parsivežė senuosius iš Telšių rajono, iš I Sakalų kaimo. Nuošalioje vietoje, toli nuo kaimynų gyveno tėvai. Kai jau sunku patiems pasidarė prisižiūrėti, kai nuo kiekvieno krebždesio motina krūpčioti pradėjo, pasiėmė dukra. Čia jiems niekur eiti nereikia, vis šiltoje troboje ir „prie akių“.

Bronė ir Stasys Laurinavičiai daug apie savo gyvenimą pasakytų, bet daugiau linkusi pasakoti senoji, mat vyras kiek neprigirdi. Moteris nuo aštuonerių metų ganė karves, po to pusmerge tarnavo. „Abu iš ubagų buvome, kai apsiženiėjome, tai dvare kumečiavome. Teta šliūbui gražią suknelę padovanojo, amerikonišką, tai greit ją pavogė. Ar geras daiktas ilgai pas ubagą pabus?“ — porina senoji. Prisimena ir lygina ji pokario laikus su šia diena — jai atrodo, kad lygiai taip nesaugu buvo ir tada. Nuošalioje sodyboje gyvendami jie lygiai bijojo svečių ir iš miesto, ir iš miško — visi jie tiesė rankas į svetimą turtą. Nelengvai amželį nugyvenę, senieji Laurinavičiai džiaugiasi gera dukra, anūkais ir proanūkais. Močiutė taip sako apie dukrą: „Jau dešimt metų, kai čia gyvenu, bet žodžio su dukra nesukeičiau. Ji čia šeimininkė! Gaila, kad vis jėgos senka, nebegaliu jai prie ūkio padėti, o buvau stipri...“

BŪRĖJA DELNO VINGIUOSE MATĖ TOLIMĄ KELIĄ

Kas domisi Vieکشnių istorija, tikrai žino Emilijos ir Bronislovo Tėvelių pavardes. Gabūs pedagogai, plačiai žinomi žmonės. Jis — Vieکشnių gimnazijos direktorius, ji — pradinių klasių mokytoja, Gedimino ordino kavalerė.

Dar jauna būdama Emilija nuėjo pas būrėją ir ši pasakė: „Matau daug kelių kelelių tavo gyvenime“. Kai 1941 metais rusai ištrėmė pedagogų šeimą, dukra Emilija buvo tik trejų metų. Dabar ją susitikome gimtajame Pluogų kaime. Kelias į sodybą vingiuoja pro seną sodą, kieme — ūkiniai pastatai. Namas, ko gero, mažai beprimena tą pastatą, kurį paliko tremtiniai, juolab tą, kurį rado „kolchozinių kumečių“ nugyventą. Per dešimtmetį Emilijos vyras Aloyzas jį perstatė, apšiltino, pakeitė langus.

Grižti į Tėvynę, grįžti į namus

Iš lėto išsikalbame su šeimininkais — susipažino jie Šilutėje, kai Emilija ten 1961 metais įsidarbino mokytoja. Iki to buvo ilgas ir sunkus tremtinės kelias, tėvo mirtis. Tėveliai, nors ir sunkiai vertėsi, visus tris vaikus išleido į mokslus. Visi pasirinko pedagogų kelią. Emilijai Gornyj Altaisk mieste baigtas pedagoginis institutas leido tikėtis darbo ir Lietuvoje. O į gimtinę labai ragino grįžti šeimos galva. Kaip pasirodė, skubėjo į Tėvynę numirti.

Tremtyje patyręs pedagogas dirbo tarybiniame ūkyje vežėju, jo žmona — mezgėja. Ūkis nupirko septynis avilius ir Bronislovą Tėvelį paskyrė juos prižiūrėti. Kažkada Lietuvoje vyras buvo baigęs kursus ir nusimanė apie bites, tačiau Altajaus vietinė veislė kitokia — bitės piktos, sunkiai veisiamos. Jo rūpesčiu iš Kaukazo buvo parvežtos vislios ir darbščios bitės, kurios lengvai kryžminosi su vietinėmis. Taip ūkio bitininkas bityną padidino iki 400 šeimų. Kai 56-erių metų vyras pajuto, jog susirgo sunkia liga, jis pasiuntė į Lietuvą dukrą Emiliją. Tai įvyko 1960 metais, kai tremtiniai Tėvynėje nebuvo pageidaujami. Kai tėtė atvažiavo į Vilnių, giminių pagalba pavyko apsisotiti ten, bet neilgam — sulaukęs žmonos po dviejų dienų Bronislovas Tėvelis mirė. Palaidotas sostinėje. Emilija Tėvelienė gyveno su dukra Šilutėje, po to grįžo į žento aptvarkytą sodybą Pluoguose. Atšventusi 100 metų jubiliejų ir dar vieną mėnesį pragyvenusi mirė. Palaidota Vieksniuose.

Ieškojo ramios vietos

Iš didelio ir gražaus pavyzdinio ūkio mažai kas beliko — tik apgriuvusi troba, senas sodas, šešiolika kaštonų iš buvusio medelyno. Kaštonais šeimos tėvas planavęs apsodinti sklypą — taip jie ir liko tankiai sudygę... Viso to dukra Emilija pati neatsimena, daug ką papasakojo mama ir netoli gyvenusi Eufemija Kontvainytė.

Emilija buvo apstulbusi, kai su vyru atvažiavo apžiūrėti palikimo — lubos griuvo, langų rėmai supuvę, ne namas, o lūšna. Tikrai nenorėjo tada čia apsigyventi ir netikėjo, kad dar galima prikelti tokią griuveną. Bet vyras buvo didesnis optimistas — jis visada norėjęs tylios ir nuošalios vietos. Gal tikras dzūkas Pluogų kaime ir atrado tokią? Vargu. Pats sako, kad ramybės nedavė kaimynai, norėję atsiriški geriausios žemės, paskui — vagys, nugvelbę aliuminius indus, dyzelinį kurą. Linksmų plaučių vyras juokauja, kad vagis sutramdžiusi žmona — nusipirko šautuvą ir ateivius išbaidė.

Kai paklausėm Aloyzo, kokie santykiai su žemaičiais, jis atsakė — geri. Dabar jau pripratęs, kad žemaičiai dirbti išilinguoja nuo 16 val. Nebesistebi, kad pakviesti ateiti rytą, jie tik apie pietus pasirodo. Na, o ir kaimynai, matyt, jį priėmė — nevadina pavarde, o sako: „Einu pas dzūką!“ Paradoksas ir tai, kad iš kaimynų amžinai užsiėmęs Aloyzas ir grybus perka. Tikras anekdotas: dzūkas Žemaitijoje perka grybus!

Trečiadienio valandos kelionės: Leidinys apie mažus, nykstančius ir jau išnykusius Mažeikių rajono kaimus / Sudarytoja Rūta Končiūtė, redaktorė-korektorė Vilma Klimavičiūtė, istorinę dalį recenzavo Algirdas Vilkas, maketuotoja Jurgita Vanagienė. Fotonuotraukos Algirdo Vilko ir iš laikraščio „Būdas žemaičių“ redakcijos archyvo. Žemėlapius parengė Šiaurės vakarų Lietuvos vietos veiklos grupė. — Leidžia: Mažeikiai: Mažeikių muziejus, Sedos labdaros fondas, laikraštis „Būdas žemaičių“: Leidykla „Ciklonas“ (Vilnius, Žirmūnų g. 68), 2006. — 176 psl. — Tiražas 300. — Tekste:

Laikraščio „Būdas žemaičių“ priedo „Trečiadienio valanda“ projektas susideda iš dviejų dalių ir turi du idėjų autorius. Laikraščio bičiulis Konstantinas Bužokas dar 2002-aisiais mums pasiūlė keliauti rajono paribiu ir aplankyti nuošalius kaimus. Rajono perimetrą įveikėme lygiai per 2003 metus. Atsimenu, jog laikraščio korespondentėms ta projekto atkarpa labai patiko. Skubėdami įvykdyti užduotį, per dieną aplankydavome du ar tris kaimus. Pagal žmonių reakciją nusprendėme, kad keliones reikia tęsti — kodėl nepagerbti kaimų, nutolusių nuo paribio? Juk tik seniūnijų centruose dažniau apsilanko žiniasklaida, o puikių, darbščių žmonių galima rasti kiekviename kaimelyje.

Nuo pat projekto pradžios gražiai bendradarbiavome su Mažeikių Jaunųjų gamtininkų stotimi — pasinaudodavome jų surinkta istorine medžiaga, patarimais. Direktorius Algirdas Vilkas pasiūlė laikraščiui praplėsti projektą ir išsipareigoti aplankyti visus rajono kaimus. Tada tai atrodė grandiozinis sumanymas, bet laikas padėjo mums jį įvykdyti.

Nekuklu patiems girtis, gerai vertinant savo darbą, bet, A. Vilko žodžiais tariant, aplankėme vietoves, kurios šiandien — jau gili istorija.

Tris kartus apsisuko metų ratas, kol mes su „Trečiadienio valanda” keliavome po rajono kaimus. Kiek jų yra? Mūsų skaičiavimu, pagal dabartinę administracinę paskirstymą — 195. Gaila, bet kai kurie jau dabar yra tik vietovės pavadinimas — negailestingo Laiko darbas. Per pusantro šimto kartų beldėmės į kaimo gyventojų duris. Norėdami sužinoti, kaip gyvenate, brangieji, mes iš anksto apie vizitą neinformuodavome. Sutikite, kad žinodamas ir laukdamas korespondentų, kiekvienas pasistengs pasirodyti kuo gražiausioje šviesoje, o dabar užklupdavome netikėtai ir rasdavome visada Jus nuostabius. Jau atleiskite mums už tokį pagudravimą. Nesvarbu, kad darbinis rūbas suteptas, kad plaukai nepašukuoti, bet nuoširdžiai sakau: kokie Jūs gražūs, mano kraštiečiai! Taip kuklindavotės, kai prašydavome nusifotografuoti, atsikalbinėdavote neva esą nefotogeniški, bet dabar pažiūrėjus matyti, kad išraiškingi Jūsų veidai papuoštų ne vieno menininko galerijas.

Oi, daug įvykių per tuos trejus metus buvo Lietuvoje. Apie viską su Jumis kalbėjome — kaimo žmogus turi savo kietą nuomonę. Tiesiai šviesiai sakau, kad pasiilgsiu pragmatiškų kaimo filosofų pamąstymų, tos gilios išminties, širdies gerumo. Kaip aukštai pakėlę galvas Jūs einate per gyvenimą, slėpdami nuo visų sunkaus darbo išsukinėtus rankų sąnarius, tiesindami geliančią nugarą. Man pačiai visada atmintyje išliks palaimintas tas laikas, kai teko bendrauti su Jumis.

Kiekvienas susitikimas įsirėžė atmintin neišdildomai. Ypatingą įspūdį paliko kaimų mohikanai, kurie vieni savo širdyje saugo buvusio kaimo atvaizdą. Aplink, iki miškingo horizonto, plyti laukai. Tai man taip atrodo, o paskutinė kaimo gyventoja atviromis akimis mato tai, kas čia buvo pokario metais. Ji beria kaimynų pavardes, rodo laukų riboženklius, pasakoja, pasakoja... Ir taip labai gaila, kad nespėju užrašinėti, nes vargu ar berastum antrą žmogų, kurio atmintyje dar tebegyvena numiręs kaimas...

Pagarbiai, Marija EIDIMTIENĖ.

5. PLUOGAI

Istorija byloja

PLUOGAI — kaimas Vieکشnių seniūnijoje. 1923 m. kaime buvo 26 ūkiai, 158 gyventojai, be to, dar geležinkeliečių namuose gyveno 8 žmonės. 2001 m. kaime buvo 35 gyventojai.

Arkliavagių prie mūsų vis netrūksta, į pirmą rugpjūčio tą naktį iš Paburokės Šimkui pavogė 4 arklius, ten pat Perminui 2 arklius. Šimkui labai skaudu, rugiai nevežti, o arklio nei vieno nebeturi. Perminui dar liko sena kumelė. [Pasirašė:] Papartis (Vienybė, 1912, Nr. 32, rugpj. 7(20). P. 508).

Spaudos draudimo laikais čia buvo vienas iš draudžiamosios spaudos platinimo centrų. Netoli miestelio esančiame Pluogų vienkiemyje kun. M. Šiuipio pastangomis buvo įsteigtas slaptas spaudos sandėlis. Dar prieš 1870 m. knygos į Vieکشnius buvo gabenamos vežimais, iš čia siunčiamos į Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių apylinkes ir kitas vietoves. Barbora Šiuipaitė-Beržanskienė iki savo mirties (1893 m.) rinko knygas ir buvo sukopusi nemažą biblioteką (Kviklys B. Mūsų Lietuva. 2-oji (fotogr.) laida. V., 1992. T. 4. P. 430. Pirmas leidimas 1968 m.).

Gyvendamas Darbėnuose kunigas Mykolas Šiuipys susipažino su Kretingos apylinkių knygnešiais kontrabandininkais ir jiems nurodė ištikimą vietą, kur galima turėti knygų sandėlį. Ta vieta buvo greta Vieکشnių miestelio, Pluogų vienkiemyje, jo tikros sesers, mano motinos, Barbaros Šiuipaitės namai.

Dar prieš 1870 m. pradėjo kasmet po keletą sykių važiuoti mums, vaikams, nepažįstami žmonės, atveždami ir palikdami po vežimą įvairiausių knygų — daugiausia tikiybinių turinio: maldaknygių, šventųjų gyvenimų, „bromų” ir kitų spausdintų Prūsijoje knygų. Tas knygų vežimas, mums, vaikams, bematant, tuojau būdavo išskirstomas dalimis ir iškaišiojamas po šieną, po šiaudus ir po pelus. Paskui per savo gentis ir gerus žmones mano motina tas visas knygas pasistengdavo paskleisti tarp mokančių skaityti Laižuvos, Leckavos, Akmenės, Tirkšlių ir kitų artimiausių parakvių apylinkėse. Tą darbą dirbti jai noriai padėdavo ir jaunesnieji kunigėliai.

Tie knygų vežimai užvažiuodavo pas mano motiną per 23 metus su viršum iki jai numirštant Pluoguose 1893 metų birželio 16 dieną. Pati ji turėjo gana didoką biblioteką, kur buvo visi raštai

vyskupo Valančiaus, S. Daukanto, brolių Juzumavičių, Ivinskio, Poškos ir kt. Visas knygas buvo atidžiai perskaičiusi, jų turinį tankiai mums, vaikams, išpasakodavo, ir tuo būdu nuo mažų dienų mes buvome pripratę ir prisirišę prie žemaičių kalbos, kuri ir buvo mūsų gimtoji kalba (Jonas Beržanskis, Pluogų knygnešė // Knygnešys. 1864—1904. Antras fotografuotas leidimas. V., 1992. T. 2. P. 15—17. Pirmas leidimas 1928 m. Rašyta 1927 m. rugsėjo 18 d.).

Antanas Beržanskis gimė 1859 01 03 Pluoguose, mirė 1923 08 04 Skuode. Buvo ir „Vilniaus žinių“ bendradarbis

Jonas Beržanskis gimė Pluoguose 1862 08 25 (09 06), mirė Kaune 1936 07 12. „Varpo“, „Žinyčios“, „Lietuvių laikraščio“ ir kt. bendradarbis (Biržiška Vaclovas. Lietuvių rašytojų kalendorius. Vilnius / Tiubingenas: Patria, [be leidimo metų]. 263 p.).

Juozas Rušinas gimė 1906 10 25 Pluogų kaime. Tėvai Kazimieras Rušinas ir Pranciškona Statkaitė-Rušinienė turėjo 26 hektarus žemės. Juozas baigė pradžios mokyklą. Jo mokytoja buvo Morta Butkutė. 1931 05 25 vedė Eufemiją Beišinaitę. Nuo 1984 m. J. Rušinas Liaudies meno draugijos narys. Drožinėti patiko iš pat mažumės. Pirmas jo darbas — išdrožinėtas kunigas. Dar piemeniu būdamas, dirbo žaislus vaikams. Mokėjo padirbti tačkeles, ratelius, rogeles. Dirbo malūnėlius, švilpynes, tarškynes, inkilus. Buvo pasidirbęs sau medinį dviratį, kūlimo mašiną. Ta mašina buvo nedidelė, kaip „kuzavėlis“ — inkilėlis. Keturiolikos metų drožinėjo lazdas, visokias šmėklas, velniukus, kryželius prie kelių. Vėliau dirbo kaukes, paveikslams rėmus (Urbienė A. „Juozas Rušinas — liaudies menininkas: 1985 metų aprašas“. Etnografiniai aprašai ir tautosaka: Aplankas // VVB, VM).

1835 m. Pluogų kaime gimė Gabrielius Beržanskis — vienuolis bernardinus, religinių knygų vertėjas į lietuvių kalbą. Mirė 1888 04 23 Aglonos vienuolyne Latvijoje.

1996 m. Pluogų kaime buvo 15 ūkių, 32 gyventojai, 1998 m. — 23 ūkiai, 43 gyventojai, 2000 m. — 24 ūkiai, 43 gyventojai.

STEBUKLINGAS PAGIJIMAS

Eugenija ir Alfonsas Jankai į Pluogus atsikėlė daugiau kaip prieš keturis dešimtmečius. Gražią šeimą išauginę jie vieni gyvena nedidelėje trobelėje prie Vieکشnių ir Laižuvos kelių sankryžos. Abu noriai pasakojo apie kaimą, jo gyventojus. Daugelis pavardžių jau tik seniesiems bėra žinomos — laikas nusinešė nežinion žmones, nunyko jų sodybos. Virkučio, Tevelavičių, Liupšio, Mikulskio, Švažo, Rušino, Beišino, Barkaus, Šiuipienės liko tik sodybų pavadinimai. Kai kurių jau nebėra, kitur gyvena svetimi žmonės.

Pluogų kaimas į Mažeikių pusę nusitęsia iki Maigų miško, Laižuvos pusėje remiasi į geležinkelį ir apribotas Mažeikių—Vieکشnių plentu bei vadinamuoju Laižuvos keliu. Kai Jankai iš Svirkončių čia atsikėlė, nusipirko pokario metais statytą namelį, kuriame yra buvusi kaimo biblioteka. Vieکشnių žemės ūkio mokyklos mokomajame ūkyje šeimos galva rado darbo — trisdešimt šešerius metus atidavė, sveikatą padėjo. Seniai skundžiasi stuburo skausmais, klausia jau nekokia. Gerai, kad abu šeiminkus radau — per abu ir susišnekėjome. Juokiasi sutuoktiniai: „Vienas neprimato, kitas neprigirdi, bet kartu nepasimetam“.

Nuosavas būstas šeimą į Pluogus ir atviliojo — Svirkančiuose gyveno valdiškame name. Vieta čia buvo patogi — Vieکشniai netoli. Ten vaikai mokyklą lankė, mama darbą rado. Sunkiai abu su vyru dirbo, vaikai padėjo. Mama sako, kad darbų niekada neskirsčiusi. Kas pirmas namo grįžo, tas pirmas ir dirbo. Ūkio rūpesčiai visiems žinomi — krosnį užkurti, gyvulius pašerti, valgį pašildyti. Eugenija prisimena, kad prie pietų gaminimo ir patys mažiausieji noriai prisidėdavo — nesvarbu, kad kukulis ne toks taisyklingas, bet mama visada leisdavo vaikams dirbti. Vyriškų darbų su sūnumis tėvas imdavosi. Žmona nuoširdžiai pasidžiaugia, kad vyras visokiam amatui buvo vykęs. Štai ir krosnį taip pamūrijo, kad negali atsidžiaugti — vienas malonumas orkaitėje pyragus kepti. Daug ką pats savo rankomis nudirba ir dabar, o ką apie praeitį bešnekėti! Ne juokas šešis vaikus išauginti!

Apie vaikus kalbėdami Eugenija ir Alfonsas pasidžiaugia, kad visi geri, turi darbus. Ne visi Tėvynėje, bet ir tai suprantama — nori dirbti ir užsidirbti. Priprato mama. Tokie dabar laikai, ne tik sūnūs ir dukros, bet ir anūkai išvažiuoja. Dvylika jų turi ir jau aštuonis proanūkius. „Kai pirmas anūkas į užsienį išvažiavo, galvojau, kad niekada nebepamatysiu. Taip pergyvenau, rodos, būčiau palaidojusi“, — sako močiutė. Na, o dabar apsiprato, juolab, kad vaikai ir anūkai

nepaliko likimo valiai. Savaitgaliais atvažiuoja arčiau gyvenantys, o per dideles šventes ir tolimieji suguža. Štai 70-metį šventė — net ir iš Ispanijos močiutės pasveikinti atvažiuo.

Šnekam apie silpną sveikatą ir ligas. Abu pašnekovai teigia, kad mėsiskų patiekalų atsisako, labiau mėgsta pieną, varškę. Buvo laikas, kai tris karves laikė, o dabar užtenka vienos. Tiesa, tebeaugina ožkele, nes jos pienu ligą „praginė“. Bronchitas smaugė, jau astma taisėsi, kai kažkas Eugenijai patarė gerti šiltą ožkos pieną rytą ir vakarą. Taip ir padarė. Tik ne visiems vienodai padeda. Gal būna kokių kitų prižasčių?

Turėjo šeima dar vieną sopulį — dešimtmetis sūnus nuo išgąščio „krintamą“ ligą įsitaisė. Priepuoliai taip dažnai kartojosi, kad buvęs pirmūnas visai nebegalėjo mokyklos lankyti. Kur tik tėvai nesikreipė, ko tik nedarė! Vežė pas garsiausius gydytojus į Kauną, Šiaulius, Palangą, o liga neatstojo, ir tiek. Kol viena pažįstama papasakojo, kad Tučiuose gyvena augusi moteris, kuri savo sūnų išgydžiusi nuo panašios ligos. Važiavo pas ją ir gavo patarimą! „Kaip pasaka, kaip koks raganavimas jums pasirodys, bet mano vaikui padėjo“, — sako motina. Vaistams reikia sugauti kurmį, jį sudeginti, sutrinti pelenus ir juos apipilti degtine. Po šaukštą vaikui girdyti visus metus. Kai po savaitės pasirodė teigiamas poveikis, mama jau nebeabejojo vaistais. Sunkiausia buvo kurmį sugauti. Prisimena, kad prie kurmiarausio tykodavo ir katinui pavydėdavo, bet jai užteko kantrybės — liga atsitraukė ir nebepasikartojė. Tik sūnus dabar pasijuokias: „Turėčiau būti didžiausias girtuoklis, nes nuo mažens degtinę ragavau“.

NĖRA SU KUO VARGU PASIDALYTI

Prie Laižuvos kelio gyvena ir Marija Genovaitė Pocienė. Daug permainų matė moteris, nes tokiu jau laiku teko gyventi. Kažkada stiprus profesinės technikos mokyklos mokomasis ūkis nunyko — kai kas privatizuota, kai kas parduota. Abu su vyru ten dirbo, gerai prisimena, kad fermose dirbo vietiniai, o studentai atlikdavo praktiką. Dabar jau daug metų moteris našlauja. Gauna pensiją ir darbo nebesižvalgo. Gal ne taip pasakyta — kaime darbo visada rasi, tik uždarbio ieškok neieškojęs. Su vyru gyvendami neblogą mūriuką pasistatė, du vaikus užaugino. Gerai, kad sūnus netoliese gyvena, tai visada „prikimba“, o vienai moteriai tikrai nelengva. Nedejavo Genutė, tik taip konstatavo: „Nėra su kuo vargu pasidalyti, kiek pati traukiu, tiek ir vežu“.

Nors vyrą palaidojo seniai, Genutė neieškojo kito. Pati sako, kad kartais reikia žmogui pasirinkti — ar vaikai, anūkai, tėvai svarbu, ar antra pusė. Nelįsime į moters dūšią — ji jau pasirinko. Kiemelyje saulės atokaitoje lazdele pasiremdamas jos 92 metų tėvukas sėdi, o 86-uosius metus einanti motinėlė dar žvali ir šneki. Prieš dešimtmetį dukra parsivežė senuosius iš Telšių rajono, iš I Sakalų kaimo. Nuošalioje vietoje, toli nuo kaimynų gyveno tėvai. Kai jau sunku patiems pasidarė prisižiūrėti, kai nuo kiekvieno krebždesio motina krūpčioti pradėjo, pasiėmė dukra. Čia jiems niekur eiti nereikia, vis šiltoje troboje ir „prie akių“.

Bronė ir Stasys Laurinavičiai daug apie savo gyvenimą pasakytų, bet daugiau linkusi pasakoti senoji, mat vyras kiek neprisigirdi. Moteris nuo aštuonerių metų ganė karves, po to pusmerge tarnavo. „Abu iš ubagų buvome, kai apsiženijome, tai dvare kumečiavome. Teta šliūbui gražią suknelę padovanojo, amerikonišką, tai greit ją pavogė. Ar geras daiktas ilgai pas ubagą pabus?“ — porina senoji. Prisimena ir lygina ji pokario laikus su šia diena — jai atrodo, kad lygiai taip nesaugu buvo ir tada. Nuošalioje sodyboje gyvendami jie lygiai bijojo svečių ir iš miesto, ir iš miško — visi jie tiesė rankas į svetimą turtą. Nelengvai amželį nugyvenę, senieji Laurinavičiai džiaugiasi gera dukra, anūkais ir proanūkais. Močiutė taip sako apie dukrą: „Jau dešimt metų, kai čia gyvenu, bet žodžio su dukra nesukeičiau. Ji čia šeiminkė! Gaila, kad vis jėgos senka, nebegaliu jai prie ūkio padėti, o buvau stipri...“

DELNO VINGIUOSE MATĖ TOLIMĄ KELIĄ

Kas domisi Vieکشnių istorija, tikrai žino Emilijos ir Bronislovo Tėvelių pavardes. Gabūs pedagogai, plačiai žinomi žmonės. Jis — Vieکشnių gimnazijos direktorius, ji — pradinių klasių mokytoja, Gedimino ordino kavaliere. Dar jauna būdama Emilija nuėjo pas būrėją ir ši pasakė: „Matau daug kelių kelelių tavo gyvenime“. Kai 1941 metais rusai ištrėmė pedagogų šeimą, dukra Emilija buvo tik trejų metų. Dabar ją susitikome gimtajame Pluogų kaime. Kelias į sodybą vingiuoja pro seną sodą, kieme — ūkiniai pastatai. Namas, ko gero, mažai beprimena tą pastatą,

kuri paliko tremtiniai, juolab tą, kuri rado „kolchozinių kumečių“ nugalėtoją. Per dešimtmetį Emilijos vyras Aloyzas jį perstatė, apšiltino, pakeitė langus.

Iš lėto išsikalbame su šeiminkais — susipažino jie Šilutėje, kai Emilija ten 1961 metais įsidarbino mokytoja. Iki to buvo ilgas ir sunkus tremtinės kelias, tėvo mirtis. Tėveliai, nors ir sunkiai vertėsi, visus tris vaikus išleido į mokslus. Visi pasirinko pedagogų kelią. Emilijai Gornij Altaisk mieste baigtas pedagoginis institutas leido tikėtis darbo ir Lietuvoje. O į gimtinę labai ragino grįžti šeimos galva. Kaip pasirodė, skubėjo į Tėvynę numirti.

Tremtyje patyręs pedagogas dirbo tarybiniame ūkyje vežėju, jo žmona — mezgėja. Ūkis nupirko septynis avilius ir Bronislovą Tėvelį paskyrė juos prižiūrėti.

Kažkada Lietuvoje vyras buvo baigęs kursus ir nusimanė apie bites, tačiau Altajaus vietinė veislė kitokia — bitės piktos, sunkiai veisiamos. Jo rūpesčiu iš Kaukazo buvo parvežtos vislios ir darbščios bitės, kurios lengvai kryžminosi su vietinėmis. Taip ūkio bitininkas bityną padidino iki 400 šeimų. Kai 56-erių metų vyras pajuto, jog susirgo sunkia liga, jis pasiuntė į Lietuvą dukrą Emiliją. Tai įvyko 1960 metais, kai tremtiniai Tėvynėje nebuvo pageidaujami. Kai tėtė atvažiavo į Vilnių, giminėms padedant pavyko apsistoti ten, bet neilgam — sulaukęs žmonos, po dviejų dienų Bronislovas Tėvelis mirė. Palaidotas sostinėje. Emilija Tėvelienė gyveno su dukra Šilutėje, po to grįžo į žento aptvarkytą sodybą Pluoguose. Atšventusi 100 metų jubiliejų ir dar vieną mėnesį pragyvenusi mirė. Palaidota Vieškniuose.

Iš didelio ir gražaus pavyzdinio ūkio mažai kas beliko — tik apgriuvusi troba, senas sodas, šešiolika kaštonų iš buvusio medelyno. Kaštonais šeimos tėvas planavęs apsodinti sklypą — taip jie ir liko tankiai sudygę... Viso to dukra Emilija pati neatsimena, daug ką papasakojo mama ir netoli gyvenusi Eufemija Kontvainytė.

Emilija buvo apstulbusi, kai su vyru atvažiavo apžiūrėti palikimo — lubos griuvo, langų rėmai supuvę, ne namas, o lūšna. Tikrai nenorėjo tada čia apsigyventi ir netikėjo, kad dar galima prikelti tokią griuveną. Bet vyras buvo didesnis optimistas — jis visada norėjęs tylios ir nuošalios vietos. Gal tikras dzūkas Pluogų kaime ir atrado tokią? Vargu. Pats sako, kad ramybės nedavė kaimynai, norėję atsiriški geriausios žemės, paskui — vagys, nugvelbę aliumininius indus, dyzelinį kurą. Linksmų plaučių vyras juokauja, kad vagis sutramdžiusi žmona — nusipirko šautuvą ir ateivius išbaidė.

Kai paklausėm Aloyzo, kokie santykiai su žemaičiais, jis atsakė — geri. Dabar jau pripratę, kad žemaičiai dirbti įsilinguoja nuo 16 val. Nebesistebi, kad pakviesti ateiti rytą, jie tik apie pietus pasirodo. Na, o ir kaimynai, matyt, jį priėmė — nevadina pavarde, o sako: „Einu pas dzūką!“ Paradoksas ir tai, kad iš kaimynų amžinai užsiėmęs Aloyzas ir grybus perka. Tikras anekdotas: dzūkas Žemaitijoje perka grybus!

Marija EIDIMTIENĖ. 2005 m. rugsėjis.

Malūkas Vytautas. Ne vieną dešimtmetį Pluogų kaime praleidę senoliai gyvenimu nesiskundžia / Nuotraukos Jono Strazdausko // Santarvė. — 2007. — Geg. 31. — P. 6, 8: iliustruota. — Tekste:

Pluogų kaimo, esančio Viešknių seniūnijoje, trobos išsidėsčiusios netoli judraus kelio į Šiaulius. Kaimo žmonės sakė, kad kažkada čia buvo nemažai sodybų. Dabar likę vos viena kita — galima suskaičiuoti ant abiejų rankų pirštų. Ir žmonių ne kažin kiek — apie 40, daugiausia senyvo amžiaus.

SODYBĄ NUOMOJA

Apniukusią artėjančios vasaros popietę užsukome į netoli kelio įsikūrusią pirmąją Pluogų kaimo sodybą. Sutikta namą nuomojanti pievėniškė Inga sakė čia gyvenanti neseniai. Jauna mama apie Pluogus nelabai ką žinojo — gyventojų nepažįstanti, arti jų ir nėra.

Gražioje Pievėnų sodyboje gyvenusi moteris šį namą išsinuomojo todėl, kad iš čia arčiau važinėti į miestą, kur sūnus Vilius lanko darželį.

„Jei Viliui nereikėtų masažo procedūrų, tebegyventume ten, kur anksčiau, ir niekur nevažinėtume. Kaime gyventi gera. Dabar esu lyg ir sargas. Šeiminkas kartais atvažiuoja, apsitvarko ir išvažiuoja. Aš taip pat jam padedu. Nebaisu — visą gyvenimą praleidusi kaime, ko man bijoti?“ — atsakė į klausimą, ar nebijanti viena su vaiku.

Apie kieme pasirodžiusius atvykėlius perspėja grėsmingai atrodantis didelis rotveileris. Inga pasakojo neseniai baigusi dvylika klasių, darbo neturinti. Bandytų kreiptis į Darbo biržą, bet iš jos nieko gero nesitikinti. „Kam reikalinga darbuotoja, kuri jau penktą valandą iš darželio turi pasiimti vaiką?“ — svarstė jaunoji mama.

NUBAUDĖ UŽ VEIKLUMĄ

Vėliau sužinosime, kad tokių nuomojamų sodybų Pluoguose — ne viena.

Kiek kitoks Emilijos ir Aloyzo Katauskų sodybos likimas. Pora čia gyvena tryliktus metus. Pluogai — Emilijos tėviškė. Istorija nebuvo dėkinga moters šeimai: kai Emilijai buvo treji su puse, visą jų šeimą — tėvus, senelę ir tris vaikus išvežė į Sibirą. Moters tėvas Bronislovas Tievelis buvo Viekšnių gimnazijos direktorius, mama mokytojavo. Tėvas, anot pašnekovės, buvęs aktyvus žmogus.

„Kai NKVD darbuotojai pradėjo aprašinėti jo veiklą, surašė net du puslapius. Mama tuometinės valdžios buvo apdovanota Gedimino ordinu. Tai taip pat nepatiko naujajai valdžiai.

1941 metais, kai prasidėjo trėmimai, pirmiausia ir vežė inteligentus. Kai pagalvoju, jam tada buvo 40 metų, o kiek jis jau buvo spėjęs padaryti: sodą buvo užsodinęs net 5 hektarų plote!“ — prisiminimais dalijosi Emilija.

SEKĖ TĖVŲ PĖDOMIS

Iš tremties grįžo ne visi: sulaukusi 75-erių, pasiligojusi į svetimą Sibiro žemę atgulė senelė.

Belaukdamas, kol vaikai baigs mokslus, susirgo ir tėvas: teko jį operuoti. Daktarai nieko gero nežadėjo.

Baigusi dabartinio Altajaus krašto Gornoaltaisko institutą, Emilija įgijo biologijos, chemijos ir geografijos mokytojos specialybę, paskui turėjo dirbti pagal paskyrimą. Pedagogų tėvų pėdomis pasekė ir kiti jų atžalos: sesuo tapo rusų kalbos ir literatūros mokytoja, brolis — matematikas-fizikas.

Į Lietuvą šeima sugrįžo lygiai po 20 metų. Į Pluogus niekas neleido: ten buvo įsikūrusios penkios kolūkiečių šeimos, tad Emilija apsigyveno Šilutėje, kur 35-erius metus mokytojavo, sesuo 45 metus dirbo pedagoge Akmenėje.

Tėvas mirė 56-erių metų, palaidotas Vilniuje, brolis Anapilin išėjo 60-ies.

Šilutėje sutiko ir būsimąjį savo vyrą — dzūką iš Lazdijų Aloyzą. „Tuo metu Kintuose ir Šilutėje dirbo daug dzūkelių, tad su vienu ir susipažinau. Šilutėje palaidojome trisdešimtmetę dukrą, liko du sūnūs: vienas liko kur gimė, kitas šiuo metu gyvena Kėdainiuose, yra didelis sportininkas. Neseniai vedė, palikuonių dar neturi. Kitas padovanojo keturis anūkus“, — apie savąją šeimą pasakojo moteris.

NAMAS BUVO NUNIOKOTAS

Emilijos vyras labai norėjo gyventi kaime, turėti atskirą sodybą, ūkininkauti, plačiai gyventi. Nesvarbu, ar ką padėjęs ras, svarbu — turėti savo. Jo svajonė išsipildė tik prieš trylika metų. Iš Pluoguose turėtų 42 hektarų žemės tada beatgavo tik pustrėčio. Vėliau per didžiausius vargus iš čia gyvenusio senuko pasisekė atpirkti dar septynis.

Pasak Emilijos, sodybą ir bakūžę rado visiškai apleistus, tad viską atsiremontuoti turėjo patys. „Krosnys išardytos, lubos įlūžusios, tvartelio nebuvo jokio, tad turėtą vieną ožką teko laikyti už kilometro pas kaimynus.

Per tuos metus atkutom. Susišienauti padeda anūakai, kurių iš viso jau šeši. Šiuo metu turim dvi karves, telyčaitę, buliuką, laikom vištų, kelis šunis ir daug kačių.

Tik senatvėje ūkininkauti darosi vis sunkiau — reikia samdyti. O su tais girtuoklėliais kaip: prižada ateiti kitą dieną, ir nebepasirodo“, — guodėsi moteris.

GYVENIMU NESISKUNDŽIA

Prieš keletą metų, sulaukusi šimtmečio, mirė pas Eleną paskutiniaisiais metais gyvenusi mama. Atvažiavęs jubiliatės pasveikinti Akmenės meras klausė, ar kuo nesiskundžia, ar nereikia padėti, ir buvo labai nustebintas Aloyzo atsakymu, esą nieko netrūksta, gyvena gerai, ant stalo per šventę ir degtinės, ir tortas yra — ko daugiau bereikia.

Meras pastebėjęs, kad sunku iki sodybos privažiuoti, tad pažadėjo keliuką sutvarkyti. Savo pažadą tesėjo — atvežė keletą sunkvežimių žvyro.

Emilija pasakojo, kad Pluoguose gyvena daug nuomininkų, vardijo kažkada aplink buvusias sodybas: dabar jų jau nebėra, vienur kitur apie jų buvusią vietą liudija tik ažuolai.

„Gyventi nėra blogai, nenuobodžiaujam. Kur čia! Kai per dieną reikia po tris kartus pašerti tokį būrį gyvulių ir gyvūnų — kada nuobodžiausi?“ — klausė pluogiškė.

ŪKININKAUJA SAVO MALONUMUI

Optimistiškai nusiteikusį Aloyzą radome sode lankantį galvijus. Žemaitijoje vyriškis sakė jau apsipratęs, dabar gali ir žmonių charakterius palyginti. „Dzūkai labiau laikosi žodžio, o žemaičiai pažada ateiti pasidarbuoti ir neateina. Jaunimas dabar nebėra žodžio žmonės, mes, vyresnieji, jo daugiau laikomės“, — juokėsi Aloyzas.

Vyriškis sakė, kad dar šiek tiek ūkininkauja, bet ir vėl svarstė: „Kokie mes ūkininkai? Tikrieji turi didelius ūkius, techniką. Čia pat sodas, čia pat žolė, tai kaip nelaikysi karvių?“

Anksčiau karvė buvęs didelis turtas, dabar jau ne. Šiaip, anot Aloyzo, karvė daug duoda, bet žmonės nebenori nieko — tik lengvesnės duonos. Vyriškis mano, kad žmonės labiau sugadino ne sovietinė santvarka, o dabartinės labdaros.

„Čia visa bėda. Drabužiai pigūs, jų ir kitokių dalykų galima gauti ir veltui, o seniau už marškinius reikėdavo dirbti pusę mėnesio.

Tada niekas nieko neduodavo. Žmonės dabar geriau gyvena, yra išpaikę, nenori nieko dirbti ir iš karto viską turėti! Anksčiau kaime daug dirbdavome, nes nebuvo technikos. Šiandien atvažiavo traktorius, nupjovė pusę hektaro žolės, žinoma, už pinigų. O kiek būtų reikėję mojuoti dalgiu?“ — vėl klausė vyriškis.

PIKTINASI ĮSTATYMAIS

Aloyzo manymu, gyventi dabar galima, tik reikia turėti rankas ir galvą. Tik dabar būna kitaip — vieni turi rankas, bet neturi galvos, ir atvirkščiai.

„Gyvenčiau čia šimtą metų: pensiją gaunam, gyvulius išlaikom, žemę apsidirbam. O ko reikia? Viskas yra čia pat. Karvės nereikia toli vesti, gali palikti čia per naktį. Anksčiau nieko negalėdavai palikti, net indus pavogdavo. Dabar keletas metų niekas nieko nebevagia. Gal policija pradėjo geriau dirbti?“ — samprotavo žmogus.

Vyriškio nuomone, dabar per švelnūs įstatymai. Anksčiau, būdavo, prasižengei — ir į taigą. Dabar viskas galima — net teistiesiems balsuoti.

„Demokratijos per daug: ji turėtų turėti rėmus. Net savo vaikui negali užduoti per užpakalį. Todėl matom, ką daro paaugliai. O paskui visi rėkiam.

Žiūrėkit, ką rodo per televizorių — pamatysi vien reklamą arba kaip spardo snukius!“ — piktinosi pašnekovas.

SENATVĖ — NE BĖDA

Viena seniausių Pluogų gyventojų Bronislava Laurinavičienė iš trobos išėjo išgirdusi, kad mūsų niekaip neįleidžia griežtas namų sargas — šuo. Žilagalvė pasakojo, kad nėra pluogiškė — tik savo gyvenimo rudenį jiedu su vyru leidžia pas dukrą Genovaitę.

Anksčiau senolė gyveno Telšių rajone, Viešvėnuose. „Ten praleidome karo metus, po to buvo rusai, taip ir vargom. Vyras visą laiką „ant lovos“, tad nieko „majadniau“ ir nematėm. Apsiženių kumečiavom, vėliau daug sveikatos atėmė darbas kolūkio fermoje. Sunku buvo. Veterinarijos daktaras Puplauskas sakydavo: atmink, Laurinavičiene, kad sugadinsi sveikatą. Dabar jau pats miręs, o aš dar judu“, — pasakojo už dvejų metų devyniasdešimtmetį švęsianti, bet vis dar guvi senutė.

Dukra iš Viešvėnų išvažiavo gana anksti — dar nebuvo ištekėjusi. Dirbo įvairius darbus, vėliau ištekėjo, susilaukė dvejų vaikų. Bronislava džiaugėsi, kad dabar jau turinti tris proanūkius. Nors vaikšto pasiramsčiuodama savo drauge lazdele, močiutė sakė dar paskaitanti laikraštį ir pažiūrinti televizorių.

PRISIDURIA PRIE PENSIJOS

Grižtančią dviračiu su „Santarve“ rankose pakeliui į namus sutikome ir pačią Genovaitę Pocienę — Bronislavos dukterį. Moteris sakė, kad į Pluogus su vyru atsikraustė prieš daugiau nei 30 metų. Septyniolika metų ji našlaujanti.

Turi Genovaitė ir šioki toki ūki, gyvulių. „Pensijos nedidelės, reikia kaip nors prasimaitinti. Sūnus gyvena Mažeikiuose, dukra — Kaune. Jų šeimos, jų reikalai. Taip ir tvarkomės”, — sakė pašnekovė.

Genovaitė pasakojo, kad anksčiau kaimo trobos buvo sutūpę iki pat Maigų miško. Dabar mažai belikę. Ir žmonių daug nebėra: kas mirė, kas išsikėlė, išvažiavo į užsienį. „Jaunimui reikia daugiau, tegu tik sukasi. O mums gerai ir taip, kad tik būtų iš ko pavalgyti.

Paskaitau laikraštį ir užtenka, jokių ypatingų žinių nelaukiu. Ir ko čia besulauksi?” — svarstė pluogiškė.

AUKŠTAITIJA NESUVILIOJO

Eugeniją ir Alfonsą Jankus šiomis dienomis apstojo ligos. Močiutė buvo neseniai grįžusi iš gydytojo Mažeikiuose. Stipriai suprastėjęs širdies darbas, blogai jaučiantis. Vis dažniau tenka prigulti.

„Aplankyti ką tik buvo atvažiavusi kaimynė. Jaučiu senatvę. Visokiomis ligomis yra tekę sirgti, bet tokia užklupo pirmąkart”, — guodėsi moteris.

Eugenija ir Alfonsas atvažiavo iš Svirkončių. Iš Alkiškių (Akmenės r.) kilęs vyriškis kurį laiką gyveno Šiauliuose. Aukštaičiu netapo. „Kokia ten Aukštaitija? Pusė Šiaulių žemaičiai, pusė — aukštaičiai.

Susituokėme netrukus po kariuomenės. Pripratome vienas prie kito, ir gerai”, — nuotaikingai pasakojo Alfonsas.

Tas „gerumas” tęsiasi jau 53 metus. Susipažino su savo moterimi statybose Naujojoje Akmenėje. „Jaunimas juk nori miesto, taip ir mes”, — sakė Eugenija.

GERAI IR TEN, IR ČIA

Susituokę Eugenija ir Alfonsas dirbo kolūkyje. Užaugino šešis vaikus: keturis sūnus ir dvi dukteris. Dabar kuris užsienyje, kuris važinėja į tolimuosius reisus, o kai kurie gyvena netoliese, Mažeikiuose.

Kiek leidžia sveikata, abu sutuoktiniai dar susitvarko: kieme rūpestingai nupjauta žolė, žydi gėlės.

Eugenija bėdojo, kad dėl pairusios abiejų sveikatos labai daug tenka išleisti vaistams — bene po pusantro šimto litų per mėnesį. „Tiek nepravalgom, kiek išleidžiam vaistams”, — atsiduso moteris.

Anksčiau Pluogų kaimas priklausė Akmenės rajonui. Pasak sutuoktinių, Mažeikiai buvo arčiau, bet gerai buvę ir Akmenės rajone. „Čia kaip su žmona: kai gyveni su pirmąja — gerai, bet gera būna ir antroji žmona”, — juokavo Eugenija.

Andriūška Augustinas. Atsiminimai / Augustino Andriūškos pokalbiai su Bronislovu Keriu. — 2007. — Liep. 7—8. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

— No iš Ramoniškių kor tada atsidūriet?

— Nu ta tujau pat če. Tujau če. Rušinaa kap išsibiego į Latviją, palėko savo tuo vėitą če, Rušėns tujau munį če... Padeviau tēn pareiškėmą iš Ramoniškių, iš mēško atsisakiau, vuo ana atsisakē iš kuolūkio, i parvažioujam če. Parvažiouju, če truoba vakarykštee tik nuardyta ir išvežta. Tas če bovo Akmenės pirmininks, tas jau pardevis tuo truobą. Bovo nauja truoba sustatyta, tik mon reikiejo įsirēngt. Bovo palėkus tik kūtēs. Paskiau i tas pates kūtes nusigriuvovė. Tēktaa bebovo lėkus vasarēnē kuknelē, no reek tuo kuknelie būt'. Pajiemiau muolees ir ištinkavuoju iš tuos vėdaus posēs. Pavasarį pašals kap ejo, vėsa ta mona — šliūkš i nuejo nu tuos sēinos. Tada bovo ruskioks tuoks pirmininku. Minkovs bovo tou pirmininku. — Douk kvaterą, — sakau. Munį nuoriejo pri tų gyvuolių.

Andriūška Augustinas. Atsiminimai / Augustino Andriūškos pokalbiai su Bronislovu Keriu. — 2007. — Liep. 7—8. — Žodžiu. Tekstas perrašytas iš diktofono:

— Kor bovo pirmininku, če Vykduomuoj. Tēi ka tuo mergę Plougūse ka nužodē. Atejo su vaikiu... Mergē, parėjusi iš bažnyčios sekmadienio dēiną, sakunti, — gaspaduoriau, gaspadēne, Končiams, Končee bovo, dar nebovo kulkozo, šīnakt žadiejo ateit pēršlee pas munį. Munį pasauguokit. Nu ta tēi — gaspaduorius su tou gaspadēne i nemēiguoj. Tada anēi atejo,

Petruošius tas bovo, su tou vaikiu savo. Kap tik tēi atejo, šova suluojis. Tujau pat išbiego vyziet. Zelverio į gerklę įpylė ir į prūdą įmetė, įstūmė. I patys nubiego. Nuo vuo kad ana bovo pasisakiusi, kuokėi tēi būs pēršlee, Končius jau žinuoja, pranešė policijai. Smetuono laikaas. Plougūse. Ana tarnavusi pas tų Petruošių. Petruošius bovo užtaisęs anuo. Ir ana reikalavo... Sako, — aš Petruošiaus prašau do tūkstončius. — Mon pamuokiek do tūkstončius, aš neb ronkos nekėšu pri tavis. To sau, aš sau. Vuo jagu monėi nepamuokiesi, aš kabinsous pri tavis. Vuo tēi, ka nenuoriejo kad kabintumees, tēi nuoriejo nužudyt. Ir įpoulė, task, įpylė į borną tuo zelverio ir į prūdą.

— Kap lietuviškaa pasakyt, kas tas yr?

— Nuodaa, nuodaa. Zelveris tas jied žmuogaus kūnā. Gelžėis rūgštis. Vuo ta jau supratusi, kuokėj tēi pēršlee. Ana i prašė tų gaspaduorių. Petruošius pats ir atejo su vaikiu. Su tou vaikiu, taas pēršlees. No vuo anuo, ons tujau pat ištraukė, rado Končius ir ištraukė iš prūdo. Ištraukė, į Mažėikius nuvezė — arklius pasikinkė. Vuo policija pajiemė tus. Vaikį i tų Petruošių. Ons Krakiūse gyvenō, Krakiūse ūkis y. Tujau pat už karvidžių, Miliūse karvidės tuokis y. Nu nuteists bovo, nežinau, kėik tų metų. Užejo fronts ir paleido.

Degutis Alfonsas. Atsiminimai ir satyriniai vaizdeliai. — Tryškių seniūnija, Bružų kaimas: Rankraštis, 2010. — 12 puslapių. — Bronislovo Kerio pastaba: 2010 metais pas mane apsilankė Alfonsas Degutis ir perdavė man savo rankraščių kopijas. Iš viso 12 puslapių. Man perduotuose tekstuose yra ir atsiminimų apie Vieکشnių kraštą. Juos čia perrašiau, kelias praleistas — Vieکشnių kraštui nesvarbias ar rankraščių kopijose neperskaitytas vietas pažymėdamas daugtaškiais laužtiniuose skliaustuose:

Kolonizavimo grėsmė Žemaitijoje

Antrojo pasaulinio karo frontas jau buvo toli vakaruose, bet Latvijoje vokiečiai tvirtai tebelaikė gynybą. Pluogų kaime, kur ir mano tėviškė, girdėjosi artilerijos kanonados, bombų sprogimai. Link Latvijos važiavo ešelonai pilni rusų kareivių. Vieکشnių geležinkelio stotyje kareivių ešelonai visuomet sustodavo ir stovėdavo dvi valandas. Vos sustojus, iš vagonų į artimesnes kaimiečių sodybas, palikę ginklus traukiny, tekini po vieną, po du bėgdavo kareiviai. Kadangi gyvenome per kilometrą nuo stoties, visuomet ir pas mus apsilankydavo. Būdavo, įeina į virtuvę, atbula ranka pabeldžia į duris, paklausia:

— A možna? — nors pats jau įėjęs. Kitas žodis:

— Kak živiom?

Tėvai, iš jų jau kiek pramokę rusiškai, atsakydavo:

— Dabar visiems blogai, karas.

Ir tuoj pat rusas prašydavo:

— Dai pakušatj.

Mama visuomet turėdavo išvirusi nelupty bulvių ir cukrinių runkelių sirupo. Greitai sėdasi prie stalo ir, nusilupę nagais bulves, sūdo į sirupą, valgo. Kartą užėjo du karininkai, jiems mama padėjo šakutes ir peilius, tačiau šie bulves vis tiek luposi nagais.

Tėvas ne vieno kareivio teiravosi:

— Jūsų tokia didelė ir turbūt turtinga šalis, tai kodėl jūsiškiai visuomet alkani?

Tiek kareiviai, tiek karininkai atsakydavo tą patį — esą jų šalis visko pertekusi, bet jie į frontą važiuojantys taip greitai, kad maisto gurguolės atsiliekančios. Kiek prisimenu, daugiausiai visi jie buvo jauni, bet kartą mus aplankė ir vienas pagyvenęs, sprendžiant iš žilos, gal savaite neskustos barzdos. Mama jo bevalgančio paklausė:

— Tu toks senas, o dar važiuoji į frontą?

— Cha cha cha, — nusijuokė šis, — ja choču vojevatj, — paskui, kiek susimąstęs, palingavo galvą.

Mama ir vėl:

— Jūsų tokia turtinga šalis. Nesuprantu, kodėl jūs visi visuomet alkani?

— Nieko (rusiškas keiksmazodis) mes neturim. Jei liksiu namie, mirsiu lėta bado mirtimi. Fronte gal nušaus staigiai, o gal ir gyvas liksiu. Fronte duoda valgyt, o kol ten nuveža, maisto reikia pasiieškoti patiems. Todėl jūsų kaimiškose stotyse ešelonai ir stovi po kelias valandas.

Mama bandė teirautis daugiau, tačiau šis apsimetė nesuprantas, negirdįs. Ėmė pasakoti esąs muzikantas, grodavęs vestuvėse. [...]. Kartą užėjo du kareiviai lietuviai. Pavalgę pasakojo:

— Kai mus pagauna, sakome, kad beieškodami maisto nesusėjome į traukinį. Vėl veža į Latvijos frontą. Kitame sustojime vėl išlipame maisto. Traukiniui nuvažiavus, einame netoli geležinkelio į frontui priešingą pusę. Taip jau trečias kartas. Gal Dievas padės sulaukti karo pabaigos, gal liksime gyvi.

Mūsų valstiečiai maisto turėjo pakankamai, tik buvo sunku kai reikėjo apdirbti laukus, nes vokiečiai atsitraukdami atėmė geresnius arklius. Traktorių tuomet ūkininkai neturėjo. [...].

Baigėsi antrasis pasaulinis karas. Po kiek laiko kaime pasirodė pirmieji duoneliautojai civiliai rusai. Jų būrys paprastai būdavo toks: vienas vyras — demobilizuotas kareivis, trys ar keturios moterys ir du ar trys paaugliai. Atvažiuodavo prekiniais traukiniais. Vengdavo sodybų arti miško. Mano tėvai sakydavo:

— Kad mes jau nebeturime ko duoti. Eikite į tolimesnes sodybas.

Šie atsakydavo, kad bijantys, kad iš miško šaudoma. [...]. Pasirinkę šiek tiek vieni išvažiuodavo, atvažiuodavo kiti. Suteikti nepažįstamiems nakvynę valdžios buvo uždrausta, o jie ir neprašydavo. Stoties keleivių salė nakčiai buvo rakinama, atvykėliams tekdavo nakvoti lauke, nors buvo žiemos pradžia. Prieš tai prie stoties buvo iš ūkininkų prievolių surinktos bulvės, čia buvo likę šiek tiek šiaudų, tai ir buvo atvykėlių nakvynės vieta.

Buvo duoneliautojų ir vokiečių. Vasarą kelis kartus buvo užėjusi viena vokietė. Tą pačią vasarą sykį buvo užėję du vokietukai. Vienas gal kokių penkiolikos metų, kitas jaunesnis. [...].

Atėjo 1948 metai. Lankiau tuomet gretimą Rekečių kaimo pradinės mokyklos trečią klasę. Ištrėmė pirmuosius ūkininkus. Mūsų mokinių beliko tik pusė. Gal po trijų savaitių Rekečių mokyklą pradėjo lankyti du apiplyšę rusiukai Golyšovas ir Razencovas. Nemokėjo nė žodžio lietuviškai. Reketiškiečiai vaikai sakė, kad jų šeimos apgyvendintos išvežtų į Sibirą Giedros ir Opulskio ūkiuose. Mokyklą lankė gal porą savaitių, vėliau prapuolė. Mokytoja kaimynų klausė, kur šiedu dingę. Sužinojome, kad pas jų tėvus buvo atėję iš miško ginkluoti vyrai ir Golyšovo tėvas gavęs antausį. Įspėję, kad po savaitės sugrįšią ir jeigu dar juos rasią, iššaudysią. [...].

Žalionės kaimo gyventojai pasakojo, kad gretimame Skleipių kaime gyvenę ūkininkai Račiai. Artėjant frontui, jie pasitraukę į Vokietiją, mat Račienė buvusi vokietė. Po karo į tuščią sodybą atsikėlusį gyventi Safronovų šeima, mažų vaikų neturėję. Septyniolikmečiai Safronovų sūnūs ėmę vagiliauti, todėl žmonės pasiskundę Purvių miške besislepiantiems „Vyčio“ būrio partizanams. Tie liepę Safronovams išsikraustyti. Kelis kartus įspėję — nepadėjo. Tuomet partizanai panaudoję ginklą. Vienas kolonistas buvęs nušautas, kiti išsilakstė. [...].

Gegužės 1-oji

Ėjo 1950-ieji metai. Mokiausi tuomet Viekšnių vidurinės mokyklos penktoje klasėje. Mūsų klasė buvo suformuota vien iš berniukų, kurių buvome virš trisdešimt. Kitos dvi penktosios buvo vien iš mergaičių. Kai kurie mokytojai mūsų klasę vadindavo žvėrinčiumi. Taigi, jau ryt gegužės 1-osios šventė. Klasės auklėtoja griežtai prisakė, kad turėsime dalyvauti parade. Kas neateis, turės atsivesti tėvus. Tai pirmosios rytą į mokyklą susirinkome beveik visi. Mums išdalino raudonas vėliavėles. Į miestelio centrą ėjome tomis vėliavėlėmis mosuodami ir sakydami „šviesus kelias, šviesus kelias“.

Miestelio centre pastatyta tribūna. Ten dabar pėsčiųjų tako pradžia. Sulipo kalbėtojai. Vedantysis pranešė:

— Žodį turi draugas [...].

Pirmasis kalba jau pramokęs lietuviškai „vyresnysis brolis“:

— Giguži pyrmu yr didili darbo žmogeliukų švienti..., — ir t. t.

Toliau:

— Žodį turi draugas [...].

Šis apsilaižė lūpas ir kiek patylėjęs pradėjo greitakalbe, kaip iš automato. Mes nieko nesupratome. Kalbėjo neilgai. Toliau vedantysis praneša:

— Žodį turi Žibikų kolūkio pirmininkas draugas Milieška.

Jis tikras žemaitis, kalba aiškiai ir suprantamai:

— Gegožės pėrmuojė y baisiausė švėntė. A galiejė pėrmo žmuonys pamislyt, ka važious so mašėnuoms? Vuo dabaa ė karvės, ė kiaulės važiou. Vuo kėik mūsų kulkuozos y baguots. Torem

(neatmenu, kiek) arklių galvų. Torem (neatmenu, kiek) karvių galvų. Torem (neatmenu, kiek) kiaulių galvų...

Perskaičius viską galvomis, kalbą baigė. Kai mitingas pasibaigė, mes grįžome į mokyklą atiduoti vėliavėlių. Kadangi buvo „baisiausė šventė“, suprantama, pamokų nebuvo. Mes išėjome namo.

Pieno agentas

1957 metais baigiau Viekšnių vidurinę mokyklą. Didelis noras buvo išmokti lakūno amato. Tačiau jau buvo visiškai aišku, kad ten lietuviu nepriims. Bandžiau stoti į lėktuvų mechanikų mokyklą, kur priėmimas buvo baigus septynias klases ir be stojamųjų egzaminų, tačiau gavau neigiamą atsakymą, nors sveikatos ir gabumų užteko. Veterinariumi ar agronomu tapti nenorėjau, tad teko pradėti darbininko kelią.

Ėmiausi staliaus amato. Iš pradžių pas savo buvusius vidurinės mokyklos mokytojus. Vėliau Viekšnių Stalių dirbtuvių vedėjas Kazimieras Kėvišas, sužinojęs, kad man tas darbas išeina, priėmė į savo dešimties stalių brigadą. Tos dirbtuvės šalia senosios Aleksandravičiaus vaistinės tebestovi ir dabar, tik priestatais apmūrytos. Dirbtuvės pastatytos iš raudonų plytų. Sienos storos. Storos, stiprios medinės lubos. Tokios pat stiprios storos durys. Tai buvusi kadaise Vakso klėtis. Tiek pirmosios sovietinės rusų okupacijos metu, tiek vokiečių, paskui vėl rusų metais čia buvo įrengtas kalėjimas. Visi staliai pagyvenę, aš jauniausias, tad įdomu buvo klausytis jų prisiminimų. Pasakojo vyrai ir apie kitapus Virvytės upės Purvių, Ramoniškių miškuose veikusį „Vyties“ partizanų būrį. [...]. Pasakojo apie sovietinius lagerius — Antanas Vaitkus ir Valis Teniūkas buvo tuose lageriuose kentėję.

O kartą buvę taip: Gudų ar Gyvolių kaime, netoli Purvių miško, pas ūkininką kūlė javus. Kaip tik tuo metu po kaimą vaikščiojo pieno agentas — prižiūrėtojas, kad ūkininkai laiku atiduotų valstybei prievoles, ypač pieną. Mat tuomet buvo ne tik mokesčiai, bet reikėjo dar duoti pieno, grūdų, šieno, mėsos, vilnų, bulvių, cukrinių runkelių. Kiekvienais metais vis daugiau ir daugiau.

Taigi, dūzgia kuliamoji, talkininkai — ūkininko kaimynai darbuojasi su šakėmis. Greit bus pietų metas. Šeimininkės verda pietus. Užėina ir agentas — čia jau tikrai gaus pavalgyti. Sėdi, laukia ką šeimininkės padės ant stalo. Tik staiga žvilgt pro langą, o ten apie daržinę su automatais ant pečių jau vaikšto miško broliai. Kitas jau link trobos ateina. Agentui striokas.

— Gaspadinelės, pakavokit mane, — prašo.

Šios greit sugalvoja — atverčia lovoje patalynę su visu šiaudų čiužiniu, paguldžiusios agentą, vėl užverčia. Miško broliai, pavaikščioję po kambarius, pašnekinę šeimininkes, išeina. Patraukia link miško. Pavojus praėjo. Šeimininkės palaisvina iš lovos agentą, bet kambaryje pasklinda negeras kvapas. Kaip nepasklis — agentas pridėjo į kelnes.

Penkmečio plano aptarimas

Buvo gal 1960-ieji metai. Viekšniuose be stalių dirbtuvių dar veikė buvusi P. Požerskio lėntpjūvė, mechaninės dirbtuvės, koklinė, pieninė. Taigi, sukviėtė visų įmonių darbo liaudį į Vytauto gatvėje nacionalizuotą nemažą trobą. Susodino ant suolų. Prieš mus už stalo sėdi ant kėdės aktyvistas, buvęs pieno agentas Putrius. Už jo ant suolo — įmonių vedėjai. Gal žmogus buvo persišaldęs ir dar pametęs nosinę. O gal jos iš vis neturėjo. Jam varva nosis, tad laikas nuo laiko vis brūkšteli rankovės galu. Už jo sėdi linksmo būdo mūsų stalių vedėjas Kazimieras Kėvišas. Kai tik Putrius rankovės galu sau brūkšteli, Kazimieras tuoj pat braukia sau visa ranka nuo pat alkūnės. Mes — chi chi chi, cha cha cha.

— Į penkmečio plano svarstymą reikia atsinešti rimtai, — perspėja Putrius.

— Ką atsinešti, pusę litro? — pasigirsta iš salės.

— Užkandos, — pridėda kiti.

Kad ir nieko „neatsinešėme“, vis tik penkmečio planą apsvarstėme. Mat tais laikais „darbo liaudis“ buvo labai „vieninga“.

Sulaukė saviškių

Pluogų kaimo pakraštyje gyveno toks Vaičkus. Sakėsi esąs komunistas-pogrindininkas. Kai 1940 metais atėjo jo ilgai laukti „išvaduotojai“, kažkokios jų šventės metu liepė jam pasakyti kalbą, prieš tai davę pasiruošti du mėnesius. Vaičkus buvo labai mažos iškalbos. Taigi, galvojo galvojo ką sakyti, ir, nieko nesugalvojęs, paprašė kad jį pakeistų viekšniškis žydelis Zarcinas. Šis

taip pat prijautė komunistams, ir, būdamas geros iškalbos, surėžė kalbą, tačiau nepataikė pagal partijos liniją, už ką buvo uždarytas į Vakso klėtį-kalėjimą. Zarcinas tardomas pasakė, kad kalbą prašė už jį pasakyti Vaičkus. Areštavo ir Vaičką. Taigi, draugai pasielgė visai nedraugiškai. Vėliau tardytojai išsiaiškino, kad Vaičkus partinę liniją žinojo, bet nemokėjo pasakyti, o Zarcinas pasakyti mokėjo, tačiau partinės linijos nežinojo. Tai vėliau abu paleido.

Vaičkus turėjo draugą ir bendražygį Joną Turkauską. Kai kas kalbėjo, kad tai sulietuvinęs pavarde Ivanas Turko. Abu jie buvo Rekečių kaimo kolchozo kūrėjai. Kadangi Vaičkus buvo plika galva ir su barzdele, vietiniai jį vadino Leninu, o Turkauską — Stalinu, nes buvo su vešliais juodais plaukais.

Fašisto bomba

Buvo Vieکشniuose gal pirmasis milicininkas toks Margis. Viena jo akis visuomet būdavo užrišta juodu odiniu tvarsčiu. Sučiupęs pažeidėją sakydavo:

— Mazilėli, eisem į mėlėsėj, — ir, aišku, ten nuvesdavo.

Tebeskraidė ir kare žinomi kaip naktiniai bombonešiai PO-2 — faneriniai dviviečiai ketursparniai lėktuvėliai, mūsų ūkininkų vadinami avinvagiais. Būdavo, nusileis lygesnėje dirvoje, capt „buožės“ — stambesnio ūkininko, aviną į antrą kabiną, ir pakyla.

Buvo valdžios išleistas įsakymas sunešti į sribyną visokius rastus ar turimus ginklus. Tad ir prinešė uolesnieji gyventojai visokių kariškų ir nekariškų. Stribai [aukštaičių taip pavadinti „stribai“ Lietuvoje veikė 1944—1954 metais] radinius sukiso po kieme stovėjusia klėtimi. Čia pat gyveno ir sribas Lakačiauskas su savo šeima. Tad jo sūnus Kostas, dar paauglys, bežaisdamas kieme, išsitraukė iš paklėčio artilerijos šovinio tūtą ir, užmovęs ant dalgio priekalo mieto, ėmė plaktuku kalinėti. Pataikė per kapsulę. O toje tūtoje buvę parako. Plykstelėjo ugnis. Tūtą reaktyvinė jėga išmetė per namo stogą ir džangt ant gatvės akmeninio grindinio. Tuomet dauguma Vieکشnių gatvių buvo grįstos akmenimis. Ir pasitaikyk taip, kaip tik tuo metu skristi avinvagiui. Margis, prie paradinių sribyno durų ėjęs sargybą, nieko nelaukęs į lėktuvą pradėjo pilti iš automato. Matyt, kulipkos pradėjo gerokai kapoti faneras, kad lakūnas staigiai nėrė žemyn ir, išlyginęs lėktuvą palei pat vieکشniškių stogus, nuskrido. Išbėgo sribų viršininkas:

— Į ką, Margi, šaudai?

— Liekė fašists ir bombą metė, tik ta nespruoga, untaa ont gatvės gol.

Viršininkas eina bombos pažiūrėti.

— Durniau tu, Margi, patrankos gilzės nuo bombos neskiri!

Kitą dieną pribuvę daug načalnikų aiškintis, kodėl vidury Vieکشnių lėktuvą apšaudė. Margis gavęs antausių, bet iš tarnybos nebuvo atleistas.

Kalvis Rušinas

Gyveno Pakalupės kaime netoli geležinkelio stoties toks senukas Rušinas. Sakėsi dar per Pirmąjį pasaulinį karą buvęs pagautas rekrūtu į caro armiją. Ir su vokiečiais tekę pakariauti. Mokėjo jis šiek tiek kalviauti. Nukaldavo bulvėms kasti gerveles, lenktinius peilius. Savo gaminius parduodavo Vieکشnių turgelyje, taip pat kaimynams.

Grįžo sovietiniai „išvaduotojai“. Be patento jokiais savo gaminiais prekiauti neleidžia. O patentas kainavo kelis kartus brangiau, negu iš tos gamybos uždarbis. Už nelegalų darbą vieną dieną susilaukė neprašytų svečių ir Rušinas. Atėjo du rusai načalnikai ir vienas lietuvis. Rušino kalvė — maža molinė lūšnelė. Pro duris gali įeiti tik labai susilenkęs. Viskas aprūkę, suodina. Načalnikai liepia lietuviui lįsti vidun apžiūrėti, kiek ir kokių įrankių tas kalvis turi, mat reikia viską aprašyti. Šis apžiūrėjęs išlenda. Reikia papasakoti, ką ten rado. O rusiškai tepramokęs mažai. Žino, kad „išvaduotojai“ savo kalboje dažnai mini kūjį, tik kažkaip vietoj „k“ sako „ch“. O ir jų vėliavoje taip pat kūjis, dar pjautuvas. Tad savo načalnikams kiek bemokėdamas aiškina rusiškai:

— Nu, tas starik turi vieną bolšoj chuj ir dar kelis mažus chujačiukus, daugiau ničevo.

Milicijos įgaliotinis Cholodnikovas

Vienu metu Vieکشniuose milicijos įgaliotiniu buvo toks Cholodnikovas. Mokėjo lietuviškai, savo pareigas atlikdavo labai uoliai. [...]. Ant jo plikės matėsi nemažai randų. Bene svarbiausias jo užsiėmimas buvo gaudyti smulkiuosius prekeivius, tada vadintus spekuliantais. Šie, daugiausia moterėlės, parveždavo iš Rygos mielių, moterims kaproninių kojinių, siūlų, adatų,

žibintuvėliams baterijų, lempučių. Nebylys Gelžinis turėdavo detalių dviračiams. Vietinėse parduotuvėse tokių „deficitų“ nebuvo. Visi šie „spekulantai“ Vieکشnių turgelyje savo prekėmis prekiaudavo slapta, iš po skverno. Pagautam su įkalčiais prekeiviui grėsė didelė bauda ir netgi kalėjimas. Per laiką įgaliotinis Cholodnikovas vieکشniškiams įkyrėjo tiek, kad šiems ėmė baigtis kantrybė. Nučiuopo kartą įgaliotinis vieną moterėlę ir jau konfiskuoja jos prekes. Ogi žiūri, kad aplink vis tūrštesniu ratu renkasi vis pikčiau kalbantys turginiai. Čia jau pavojus. Ėmė bėgti. O visas turgus paskui, šaukdami:

— Vilką genam, vilką genam!

Matyt, negreitas buvo, kad turginiai pavijo ir prie Liaugaudo trobelės prispaudė. Sako, kad kažkas iš vyrų kumštīm buktelėjo, moterys per vyrų galvas apmėtė kiaušiniais, nors šie tuo laiku buvo gana nepigūs.

Sekančią dieną iš rajono atvažiavo milicijos vadovybė. Prasidėjo tardymai. Buvo daug apklaustų. Bet visi tvirtino:

— Nieko nematēm, nieko nežinom, — todėl kaltų nesurado.

Vėliau Cholodnikovas buvo iškeltas kitur, nes padarė pražangą — neteisėtai konfiskavo piliečio Kerio vilnas. Mat Kerys teisėtai laikė porą avių ir patyręs skriaudą nepabūgo pasiskųsti aukštesnei načialstvai.

Bronislovo Kerio pastaba: Tuomet buvau gal kokios penktos ar šeštos klasės mokinys, gal maždaug tokio amžiaus. Mokiausi vienoje klasėje su Cholodnikovo sūnumi. Tais metais, kai jau buvo pašalę, šokdamas ant sušalusio arimo, kritau ir susilaužiau dešinę ranką. Ranka buvo sugipsuota ir teko daugiau sėdėti namie. Buvo žiemos vakaras, nepamenu, kur buvo mano sesuo ir brolis, bet jų namie nebuvo. Virtuvėje buvo tetė ir mama, o aš kitame kambaryje. Elektros pas mus dar nebuvo. Virtuvėje jau buvo uždegta didelė stalinė žibalinė lempa su baltu „kliošu“. Išgirdau virtuvėje kažkokį triukšmą, pravėriau į virtuvę duris ir matau milicininką su uniforma priešais mano tėvus. Atrodo, kad milicininko rankoje šmėstelėjo kažkoks raudonas daiktas, gerai nemačiau, tik mačiau, kad kažkas raudono. Negirdėjau, kas ką sakė, bet pirma mano mama, paskui ir tėvas pro mane ir antras duris nieko nesakydami išbėgo į lauką. Aš pabėgti negaliu, nes apsirengęs plonai, basom kojom, o su sugipsuota, parišta ranka ir negaliu greitai apsirengti. Matau pro duris kaip virtuvėje milicininkas paima lempą ir lyg nori ją trenkti į grindis, bet paskui eina į tą kambarį, kuriame aš. Aš greitai užlipu ant pagalbinės krosnies mūrelio ir sėdžiu nuleidęs basas kojas. Po mano kojomis krosnis, o ant jos padžiautos vilnos. Milicininkas užsismaukęs uniforminę kepurę, galvos aukštyn nekelia ir manęs, atrodo, visai nemato. Nematau ir aš jo akių. Iš po mano kojų suima į glėbį vilnas, dar kažką ir atgal per virtuvę nešasi į kiemą, kur, pasirodo, stovėjo jo rogės su arkliu. Vilnos draikosi, krenta jam iš glėbio, čia pat prie krosnies kelis kartus lenkiasi paimti nukritusių ant grindų. Matau tik jo uniforminės kepurės viršų. O tėvai tuo tarpu nubėgo pas kaimyną Antaną Mačių, gyvenusį už kokio šimto ar dviejų šimtų metrų. A. Mačius iki karo Lietuvos kariuomenėje buvo ulonas, atėjus rusams, pasitraukė pas partizanus, bet kai buvo paskelbta, kad kas nenusikalte, gali grįžti namo, sugrįžo į savo namus ir nebuvo represuotas. Mama į kiemą grįžo pirmoji ir kol milicininkas nešiojo vilnas į roges, mama tas atneštas vilnas iš rogių paimdavo. Milicininkas atneša glėbį ir eina kitų, o mama tuo tarpu pasiima atneštąsias. Taip kad, gal manydamas, kad vežasi vilnas, milicininkas iš kiemo išvažiavo su tuščiomis rogėmis. Tuo tarpu, kaip mano tetė paskojo, A. Mačius užstoja kelią išvažiuojančiam milicininkui ir grasinančiai klausia:

— Žinai, kas aš esu?

Matyt, kad milicininkas A. Mačių pažino ir jokių veiksmų nesiēmė. Pamatę, kad milicininko rogės tuščios, nebetrukdė važiuoti toliau į Vieکشnius. Tas parvažiavo į Vieکشnius ir sukėlė aliarmą, kad Pakalupės kaime jį užpuolė banditai. Tomis dienomis skandalas buvo nemažas. Pas mus į namus atvažiavo tardytojas. Nors aš ir nepilnametis, bet tardė ir mane, viską užsirašinėjo, nes buvau vienintelis matęs, ką milicininkas darė kambaryje. Aiškiai buvo suprantama, kad renkamos žinios prieš milicininką, o ne prieš mus ar A. Mačių. Pagrindinis klausimas buvo — ar buvo milicininkas išsitraukęs ginklą, ar aš jį mačiau. Matyt, tai buvo visų svarbiausia. Į grasinimą ginklu buvo griežtesnis požiūris. Aš tai iki tol gyvenime jokio ginklo nebuvau matęs, tad ir pamatęs kažin ar būčiau supratęs kas tai. Kelis kartus kartočiau, kad lyg ir šmėstelėjo akyse kažkas raudonas, bet kas, nemačiau. Man tuo viskas ir baigėsi. O kitą rytą, beinantį į mokyklą,

prie mokyklos mane pasitiko daugybė vaikų, visi žiūrėjo į mano sugipsuotą ranką ir klausinėjo kaip man ją peršovė... Nei tada, nei dabar nekaltinu Cholodnikovo. Žmonės kalbėjo, kad kare ar kur jis buvo kontūzintas, gal sužeista galva, minimi randai. Iš tikrųjų visa tai didelė nelaimė. Ir su Cholodnikovo sūnumi neblogai sugyvenau, atrodo, kiek laiko ir viename suole sėdėjome.

PURVĖNAI. PURVIENAI

Kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, 1925. — 738 p. — P. 152. — Tekste: Purvienu kaimas: 5 km. iki Vieکشنیų geležinkelio stoties, 8 km. iki Vieکشنیų pašto, 67 ūkiai — 391 gyventojas.

Trimitas (Lietuvos šaulių laikraštis). — 1936. — Nr. 23 (808). — Birž. 4. — P. 550. — Tekste: „Purvėnai. Gegužės 21 d. būrio susirinkime atsilankė rinktinės vado padėjėjas kap. Mažylis. Supažindino su S-gos statutu ir skaitė paskaitą apie cheminį karą ir priešcheminę apsaugą. Paminėta ir kariuomenės su visuomene susiartinimo šventė. Išplatinta keliasdešimt Vilniaus pasų ir ženklelių. Būrys, nors dar jaunas, veiklą plečia. Turi išsinuomojęs aikštę karinio parengimo pamokoms, sportui ir pramogoms. Vietos visuomenė šauliams labai simpatizuoja.”

Purvienai. 1942. V. 14. Arklinės kuliamosios mašinos: 1. Savininkas: Končius Vladas. Adresas: Purvienu kaimas. 1 maniežas. 2. Savininkas: Jurkunas Vytautas. Adresas: Sovaičių kaimas. 1 neveikiantis maniežas // Iš Vieکشنیų valsčiaus savivaldybės dokumentų, rastų 2000 metų sausio mėnesį ardant savivaldybei priklausiusį namą J. Basanavičiaus gatvėje (Nr. 3). — Pateikė: Antanas Sidabras.

Dakanis B. Mažeikių rajono archeologijos paminklų žvalgymas // Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 metais. — Vilnius, 1990. — P. 188. — Tekste: Akmuo „Dievo pėdelė”. Prie Purvėnų kaimo, miške. Nuo vieškelių Vieکشniai—Laižuva—Mažeikiai sankryžos 850 metrų į šiaurės rytus. Akmuo rusvai pilkas, trikampio formos, plokščiu viršumi. Kraštų ilgis: 95—110—115 centimetrų. Virš žemės 40 centimetrų. „Dievo pėdelė” — kairės kojos pėdos formos įdubimas, 18 centimetrų ilgio.

Automobilių kelių informacinė sistema / [Viktoro Paliulionio ir kitų Matematikos ir informatikos instituto darbuotojų parengtas kompiuterinis Lietuvos žemėlapis]. — 1992. — Žemėlapyje: Vietovių koordinatės laipsniais, minutėmis, sekundėmis:

Eil.	Vietovė	Rytų ilgumos	Šiaurės platumos
1	Purvėnai	22° 35' 24"	56° 19' 59"

Vyšniauskas Vytautas. Neužmirštamas atminimas // Gimtinė. — 1992. — Kovo 1—31. — Nr. 3 (35). — Visas tekstas:

Kovo 2 d. sukanka 150 metų, kai 1842 m. Purvėnų kaime Vieکشnių valsč. (dabar Mažeikių rajonas) gimė lietuvių kalbai ir kultūrai nusipelnęs žmogus, rašytojas, kunigas Jonas Balvočius-Gerutis. Baigusį Šiaulių gimnaziją J. Balvočius-Gerutį 1863 metų sukilimas užtiko Varnių kunigų seminarijoje. 1871 m. iššventintas į kunigus ir grįžęs iš Petrapilio dvasinės akademijos, jis rado Lietuvos padangę labai apniukusią. Buvo uždrausta spauda lietuviškuoju raidynu. Jis iškentėjo visą spaudos draudimo laikotarpį, tapo aktyviu kovotoju dėl jos grąžinimo.

1875 m. J. Balvočius atvyksta klebonauti į Vadoklius, Panevėžio apskrityje, vėliau dirba greta — Ėriškiuose ir Uliūnuose, tęsia vyskupo M. Valančiaus pradėtą darbą. Mokinys pasirodė vertas savo didžiojo mokytojo vardo. Tai patvirtina ir kraštotyrininkė Elena Gabulaitė: „J. Balvočiaus-Geručio asmenybė originali ir įdomi. Ji puikiai atsispindi ir iš jo raštų, tiek originalių, tiek verstinių. Krinta į akis didelė eurodicija: jis ne vien teologas, bet toli prašokęs savo tiesioginės profesijos ribas. Jis — pirmas lietuvių astronomas („Sodelių dangus”), medikas higienistas („Sveikata”) ir botanikas bei sociologas („Paukščiai”, „Gyvuliai ir žvėrys”). Be to, nepalaužiamas kovotojas dėl lietuviškos spaudos bei kultūros, nepamainomas kalbėtojas”.

J. Balvočius imasi plunksnos ir šviečia mūsų liaudį. Pasirodo jo leidiniai „Pamokslai be kunigo”, „Sodžionio teologija”, „Šiapus ir anapus grabo”, „Religinės apeigos” ir kt. Ir gyvu žodžiu aiškina žmonėms mokslo naudą. Antai Antano Smetonos tėvą prikalbino sūnų leisti mokyti. Jei ne jis, vargu ar Lietuva būtų turėjusi prezidentą Smetonos pavarde, (Binkis K.

Antanas Smetona 1874—1934: Šešių dešimčių metų sukaktuvėms paminėti. Kaunas, 1934. P. 25—26).

Išgyvenusį Vadokliuose 28 metus, vyresnybė iškėlė jį į Dusetas. 1907 m. žmonių kviečiamas, atvyksta į Ėriškes. Čia parašo nemaža knygų: „Nuomonės Garbenio, jo giminaičių ir prietelių“, „Mirties akivaizdoje“ ir kt. Išvertė tris J. Brehmo „Zoologijos“ tomus, parašė pagal K. Flamarioną „Sodiečių dangų“. Pastaroji knyga rodo J. Balvočių-Gerutį kaip vieną iš pirmųjų astrologų Lietuvoje. Žmonių jis buvo labai mylimas ir gerbiamas, pamokslus sakydavo trumpus ir taiklius.

Bevažinėdamas J. Balvočius pastebėjo, kad tarp Panevėžio ir Ramygalos nėra bažnyčios. Jam krito į akis dvarininko Bistramo mūrinis grūdų sandėlis Uliūnuose. Jis stovėjo tuščias. Ir štai 1914 m. lapkričio 1 d. „Rygos garsas“ Nr. 87 rašo: „Uliūnų sodžiuje, kuris randasi ant kelio tarp Panevėžio ir Ramygalos, stovėjo tuščias magazinas, kuris dabar liko perdirbtas į bažnyčią“...

Taip J. Balvočius-Gerutis paliko paminklą — naują Uliūnų bažnyčią. 1914 m. jis čia perėjo kunigauti. Savo laiškuose rašė: „Šios bažnyčios pamatams aš padėsiu savo kaulus“.

Užgriuvęs karas suteikė daug rūpesčių. Trumpai pasirgęs, kun. J. Balvočius-Gerutis 1915 m. spalio 30 d. mirė. Kukliai palaidotas per Vėlines, lapkričio 2 d. Jo kapas bažnyčios šventoriuje yra kultūros paminklų sąrašuose. Antkapyje įrašyta: „Čia ilsisi A†A Kun. JONAS BALVOČIUS-GERUTIS, g. 1842 m. 1915 Šv. Kazimiero draugijos garbės narys ir geradaris, didis sodiečių mylėtojas, visą amžių maitinęs juos žodžiu ir dailiai parašytais knygelėmis. Maldingas praeivi, atkalbėk čia už jį bent SVEIKA MARIJA!“

Vytautas Vyšniauskas. Panevėžys. Autoriaus nuotraukoje: Uliūnų bažnyčia, J. Balvočiaus statyta.

Gargasas Antanas (Purvėnų kaimas) // Broniui Keriui. — 1996. — Žodžiu:

„Kuprelis [Edvardas Pančerinskis] buvo geras daktaras. Jo dvaras buvo į vakarus nuo [Meižių] ežero, beveik paežerėje. Vėliau ten buvo kolūkio sandėliai. Namas buvo nesenas, todėl išardytas ir perkeltas į Pakalupės kaimą. Iš tos medžiagos pastatyta ūkio raštinė. Žemė buvo per pusę su seserimi G. Radavičiene. Kuprelis čia gyveno iki išvežimo 1941 metais. Jo buvo ir namas Vieکشniuose — Vytauto gatvėje. Didelis, jame vėliau buvo mokinių bendrabutis. Kuprelis su žmona grįžo iš Sibiro.“

Gargasas Antanas (Purvėnų kaimas) // Broniui Keriui. — 1996. — Žodžiu:

„Dvaras [Vladislovo Pančerinskio] buvo šiaurinėje Meižių kaimo dalyje, nuo šiaurinės Meižių ežero dalies į rytus, netoli ežero. Per dvaro žemę ėjo kelias iš Ašvėnų, Meižių į Purvėnus, Laižuvą. Išliko kelios pakelės liepos. Dvarui priklausė ir žemės nuo ežero į šiaurę ir vakarus, visas plotas (vadinamas Papurviu) iki Vieکشnių—Laižuvos kelio, miškas prie kelio į Antanavos kaimą, taip pat dalis ežero. 1937—1939 m. buvo du kumetyno namai. Čia gyveno 6 šeimos kumečių. Dar dirbdavo 3 vaikai, 3 mergės, skerdžius iš kumečių. Buvo 12 darbinių arklių. Vladisloviene vyrus labiau mėgo, mergės dažniau neįtikdavo. Jei ranką pabučiuodavai (o ji taip ranką ištiesdavo), tai galėdavai visko gauti. 1939 08 15 prie ežero šauliai buvo surengę didelę gegužinę. Taip buvo iki rusų. 1941 metais Vladisloviene išvežė į Sibirą.“

Bunka E. Žadėtų migdolų nėra, bet ir akmenimis dar nelyja: Kelionės reportažas: „Kaip gyveni, Lietuva?“. „Dienos“ specialusis korespondentas Eugenijus Bunka, baigęs kelionę pėsčiomis per Lietuvą, „Comliet“ mobilaus ryšio telefonu perduoda iš Laižuvos // Diena. — 1996. — Rugs. 26: ir nuotraukos: Uršulė Sidabrienė [Pakalupio kaimas], malūnas Sovaičių kaime. — Tekste:

Sovaičių kaime Jono Bagočiaus žmonos tėvai iš vėjo į elektra sukamą perdarytą malūną įsigijo. Jonas pyksta, kam jam neperleidžia, nes galingo variklio pirkliai jau aplink sukinėjasi. Žiūrėk, parduos, ką patiems daryti reikės?

O Antanas Gargasas pasakoja, jog prieš karą apylinkėse buvo aibė nagingų žmonių, kurie ne tik malūną, bet ir kuliamąją, net garo katilą sugebėdavo patys pasidaryti. Tas malūnas Bagočiaus kieme — Antano Smilgio sumeistrautas, ir iš jo namų jau kolūkio laikais kiton vieton pertemptas

bei perdarytas. Turėjo jis tik du hektarus žemės ir labai nagingas rankas. Už jas Sibiran pakliuvo. Mat, be malūno, dar ir kuliamąją ir „konstantinką“ turėjo pasidareš.

Netoliese Kegruose [Kegriuose] gyveno toks Jonas Gluodenis, duoną bemaž vien meistryste pelnęs. Jo sūnus buvo kalvis, o vaikai dabar Panevėžyje chirurgas. Va, kaip rankų miklumumas iš kartos į kartą perduodamas...

Nežinia kokias jas turėjo Purvėnų kaime buvusio Kirovo kolūkio vadovai, bet, sprendžiant iš to, kaip vieningai juos keikia purvėniškiai, jie žmonės nepėsti. Eilėje prie autoparduotuvės stovinti Aldona Beišininė režia tiesiai žemaitiškai:

— Žadieję mėgduolu, gavuom konkuolu...

Atseit arklio mėšlo.

Antanas Gargasas irgi minėjo pensininkų surinktus pajus, už juos įsigytus ir baigiamus parduoti pastatus. Bet pinigų pajininkai nematė iki šiol. Sako, net policija ieškojusi, bet nesigyrė, ką sužinojusi.

Benedikta Miknienė klausia, kur dingo pensininkų pinigai, taip garsiai rėkdama, rodos, net Latvijoje girdėti, bet nei iš Purvėnų, nei iš Mažeikių atsako nėra... Aš tuo labiau negaliu tuo tarpu paaiškinti, nes viena koja jau jau ant Vadaksties, Lietuvą nuo Latvijos skiriančios, kranto stoviu.

Vaitkevičius V. Senosios Lietuvos šventvietės: Žemaitija. — Vilnius, 1998. — 744 p. — Tekste:

Purvėnai: Akmuo su Dievo pėdele. Beišino miške. Sakoma, įminta, kada akmenys buvo minkšti (1988 m., MMT — Mokslinė metodinė kultūros ir istorijos paminklų apsaugos taryba). Pagal VK (Lietuvių kalbos instituto Abėcėlinę lietuvių vietovardžių iš gimtosios kalbos kartoteką), akmuo buvo vadinamas Slapuku (Slapoks), ir Velnias bėgdamas užšoko ant jo, įmynė savo pėdą. Beišino miškelio pakraštyje buvo didelis ir plokščias akmuo, kurį 1944 m. bolševikai susprogdino. Nuo šio akmens „pėduotojo“ link ėjo lyg akmenų tiltas — grindinys (Pauliaus Povilo Šverebo archyvas). — Nurodyta literatūra.

Purvėnai: Ažuolas. Augo apie 250 m. į pietvakarius nuo A. Beišino ūkio. Buvo 1,5 m. skersmens, apie 300 m. senumo. 1921 m. nukirstas. Padavimai: 1. Napoleonas, bėgdamas iš Rusijos per Lietuvą, paslėpė čia 7 statinaites raudonųjų. Po karo prancūzai dar prašė rusų caro, kad leistų išsikasti lobį, bet čia pinigų ieškojo tik rusų inžinieriai. 2. Vaidendavosi ožys, jautis, kurie puldinėdavo praeivius. 1912 m. čia rasta 10 plonų sidabrinių monetų. — Nurodyta literatūra.

Purvėnai: Raganos kalnas. Kaimo laukuose, 500 m. į pietryčius nuo buvusios J. Undžiaus sodybos, 30x30 m. dydžio. Buvo rastas žalvarinis kirvelis, anksčiau rasdavo „saidokų“. — Nurodyta literatūra.

Purvėnai: Vietovė. Vietovė kaime, iki II pasaulinio karo buvusioje J. Lapkaus žemėje, į pietus nuo Purvo upelio. Padavimai: Čia paskendo bažnyčia. Kasant toje vietoje duobę, buvo rastas metalinis mėnulis (?), storų ažuolo lentų. [...]. Lauke, kuriame pagal pasakojimus yra užkeikta bažnyčia, irgi randama senoviškų padargų. — Nurodyta literatūra.

Riauka Adomas. Skaudžią žūtį prisiminus // Vienybė. — 1998. — Kovo 31. — Tekste:

„Artinantis frontui iš rytų, 1944-ųjų vasarą, viekšniškiai Jarušauskai su savo trimis dukromis pasitraukė į Vakarus. Tik šešiolikmetis, 1928 metais gimęs jų sūnus Henrikas pasiliko gimtuosiuose Vieksniuose, pas savo senelę Mažeikienę. [...]. Saugumiečiai sužinojo, kad Henrikas yra pabėgusio į Vakarus policininko sūnus, ir to pakako, kad vaikinas būtų kuo tik nori apkaltintas ir areštuotas.“ [...]. Pabėgimas. Įvykiai Purvėnų kaime. Žudynės A. Unžienės sodyboje. „Tai buvo baisus ir žiaurus atsitikimas. Mano gyvenime tokio daugiau nebuvo“, — sako tuometinis Unžienės samdinys Jonas Liaugaudas [gyvenantis Pluogų kaime]. Aštuoniasdešimt ketverių metų senukas su ašaromis akyse prisimena: „Pakinkiau arklį, nelaiminguosius sudėjo į ratus ir pavežę laukuose užkasė. Vėliau ta vieta buvo paženklinta.“ [...]. Žuvusiųjų palaikai 1990 metais iškilmingai perlaidoti Mažeikių kapinėse.“

Andriulis M. Dar kartą apie tragediją Purvėnuose // Vienybė. — 1998. — Bal. 2. — Tekste: Žudynės A. Unžienės sodyboje 1947 metų birželio 23. „1990 m. Mažeikių sąjūdiečių laikraštis „Žemaičių kraštas“ sausio mėn. numeryje rašė apie šią tragediją. Straipsnio „Šūviai Undžienės sodyboje“ autorė daugiausia rėmėsi amžininkų prisiminimais. Aš apie šią tragediją rašau remdamasis sovietiniais archyviniais dokumentais.”

Riauka Adomas. Įamžintas rezistentų atminimas // Vienybė. — 1998. — Rugs. 10. — Tekste:

„Miškų apsuptas Purvėnų kaimas dabar yra Mažeikių rajono teritorijoje, tačiau glaudžiai susijęs su netolimais Vieškėnais. Čia dar Vieškėnių parapija. Kaimas niekuomet neužmirš 1947 metų birželio 23-iosios. Tą dieną netoliese stovėjusioje Apolonijos Unžienės sodyboje apsinakvoję trys kovotojai dėl Lietuvos laisvės buvo sušaudyti KGB agentų. Dabar šią tragediją visiems primins skuodiškio tautodailininko Kazimiero Karpausko išdrožtas aukštas ažuolinis kryžius. [...]. Kryžius [1998 09 01] pastatytas šalia Purvėnų pradinės mokyklos, netoli vyrų žūties vietos. Tai atminimas [...] Antanui Apulskiui, 1908 m. gimusiam Naikių kaimo gyventojui, kilusiam iš Vieškėnių seniūnijos Rekečių kaimo, 1928 m. gimusiam Vieškėnių miestelio gyventojui Henrikui Jarušauskui ir 1921 m. gimusiam Troškučių kaimo gyventojui Steponui Barauskui.”

Šernaitė V. Juozas Erlickas gyvena savo pusbrolio aprašomą gyvenimą // Santarvė. — 2000. — Bal. 22. — Tekste: „Abiejų Juozų Erlickų tėvai buvo broliai. Purvėniškiui, kaip pirmagimiui, buvo duotas tėvo vardas. Rašytojo šeimoje išlaikyta ta pati tradicija — vyresnysis [...] pakrikštytas irgi tėvo vardu ir buvo pavadintas Antanu. Purvėniškio manymu, pusbrolių tėvai broliai Juozas ir Antanas nieko bloga nepadarė, jog savo sūnums davė tą patį Juozo vardą.”

Muturas Algimantas. Rajone prieš septyniasdešimt metų [1931 m.]. II dalis // Būdas žemaičių. — 2001. — Vas. 2. — Tekste:

Purvėnų kaime veikia dviejų komplektų mokykla. Mokykla, be mokymo proceso, kitos švietėjiškos veiklos nevykdo. Todėl rugsėjo 8 d. pieno nugriebimo punkto vardu pas ūkininką A. Čiapauskį buvo suorganizuotas viešas šokių vakaras. Buvo skelbiama, kad Vieškėnių miestelio artistai sakys monologus ir skaitys eiles.

Publikos susirinko daug, o ypač vyrų — kanalų kasėjų. Įpusėjus vakarui patalpoje atsirado labai daug neblaivių. Net ir pats vakaro rengėjas A. Čiapauskis salėj viešai išsitraukęs butelį degtinės vaišinosi su savo draugais. Po to susipykę, vietoj „monologų“ pradėjo antausius vienas kitam daužyti.

„Trečiadienio valanda” iš Laižuvos iškeliavo senuoju keliu...”: [Purvėnų kaimas] / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

„Trečiadienio valanda” iš Laižuvos iškeliavo senuoju keliu į Vieškėnius. Neturime detalaus rajono žemėlapio (tokio niekur nepavyko rasti), todėl pasikliaujame tik kelio rodyklėmis. Jos nurodo kitą gyvenvietę — Purvėnus. Palikę Laižuvos seniūniją, atsisveikiname ir su Latvijos pasieniu — toliau Mažeikių rajonas ribojasi su Akmenės rajonu. Purvėnų gyvenvietė — jau Mažeikių apylinkės seniūnija. Čia pirmiausia skubame aplankyti biblioteką ir susitikti su sena laikraščio bičiule Zita Stoniene, kuri maloniai sutiko pabūti mūsų gide. Dėkojame jai už pažintį su Purvėnais ir jau naujiems pažįstamiems tariame: „Kaip gyvenate, mieliaji?”

Žinios iš informacinių leidinių apie aplankytą vietovę / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Purvėnai: kaimas Mažeikių rajone, 12 km į rytus nuo Mažeikių; Kirovo kolūkio centrinė gyvenvietė, 285 gyventojai (1986 m.). Purvėnų pakraščiu teka Purvas (Ašvos intakas). Felčerių ir akušerių punktas (nuo 1959 m.), kultūros namai, biblioteka (nuo 1960 m.). 1923 m. — 391 gyv. (Tarybų Lietuvos enciklopedija, Vilnius, 1987 m.).

Purvėnai — vietovė kaime, iki II-ojo pasaulinio karo buvusioje J. Lapkaus žemėje, į pietus nuo Purvo upelio. Padavimas: čia paskendo bažnyčia.

Akmuo su Dievo pėdele (mitologinis akmuo) — 850 m į šiaurės rytus nuo kelių į Mažeikių, Vieksnių ir Laižuvos sankirtos, Beišino miške. Akmens pietinėje pusėje yra įdubimas (18 cm ilgio, 4—7 cm pločio, 1,2—2 cm gylio), panašus į kairę mažo vaiko pėdelę. („Senosios Lietuvos Šventvietės”. Žemaitija, Vykintas Vaitkevičius, Vilnius, 1998 m.).

Taškas dešiniajame drugelio sparne / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Mažeikių apylinkės seniūną Vidmantą Kesminą aplankėme seniūnijoje Mažeikiuose. Išskleidęs didžiausios plotu rajono seniūnijos žemėlapi, kurio kontūrai primena drugelį, V. Kesminas sako, kad teritorija išsitetusi beveik 30 km, o Purvėnai yra rytiniame sparno gale. Visa seniūnija užima 10105 ha plotą, joje gyvena 2718 gyventojų. Tokioje didelėje teritorijoje seniūnui sudėtinga pažinti visus gyventojus, sužinoti jų problemas, tuo labiau, kad V. Kesminas juo paskirtas tik nepilni metai. Mūsų apsilankymas Purvėnuose parodė ką kitą — žmonės ten spėjo pamėgti seniūną, prašė jam padėkoti per laikraštį. Ypač šiltai kalbėjo apie jį senieji, nutolusių nuo centro sodybų, gyventojai. Mat jie buvo nustebinti, kai pernai, gruodžio mėnesį, seniūnas, baigiantis terminui, į jų užpustytas sodybas atvežė išmokas už karves. Kad ir žinojo senieji apie išmokas, bet nukakti į seniūniją ne taip jau paprasta — keliai užpustyti, autobusas retai važiuoja. Buvo jau į tuos pinigus ir ranka numoję, bet seniūnas jų neužmiršo. Dar dėkojo žmonės jam už rūpestį gyvenvietės aplinka, dėmesį jų problemoms.

Paprašėme seniūno, kad papasakotų būtent purvėniškių problemas. Purvėnuose gyvena 353 gyventojai; iš jų — 169 moterys ir 184 vyrai. Kaip ir visuose kaimuose — didelė užimtumo problema. Gyvenvietėje yra felčerinis punktas. Iki šiol nekildavo problemų susirgus, bet dabar seniūnas gavo signalą iš kaimų — numatoma nebeleisti prekiauti vaistais tokiuose punktuose. Jei taip atsitiks, tai kaimo žmogus dėl tablečių nuo peršalimo ar galvos skausmo gaus keliauti į rajono centrą. Dėl šios problemos sprendimo seniūnas žada rašyti pačiam sveikatos apsaugos ministru.

„Purvėniškiai kas antrą penktadienį gali maudytis pirtyje. Tokią galimybę žmonės dabar turi ne visuose kaimuose, o už 2 litus pasivanoti ir pasikaitinti sutiktų ir miesto žmogus, tik reikia šiek tiek paremontuoti, pagražinti patalpas. Tada gal pritrauksime mėgėjų pasivanoti ir iš toliau”, — sako seniūnas.

Opus klausimas kaimo jaunimui ir ne tik jiems — kultūros namai. Purvėnuose jie įsikūrę nuomojamose patalpose, kurios yra neįdomios ir žmonių nemėgstamos. Seniūnas jau kuria planus, parengti salę pirties pastate ir ten perkelti kultūrinius renginius — išlaidų nuomai nebebus, o gal ir žmonės noriau rinksis. V. Kesminas įsitikinęs, kad tokie susibūrimai kaime ypač reikalingi — kartu pasilinksinti, aptarti iškilusias problemas, pasidalyti vargais ir rūpesčiais kaimo žmogui būtina. O bendrų problemų yra — kad ir privatizuotas vandentiekis. Vandeniui nori naudotis visi, o mokėti už paslaugą — ne. Dabar gyvenimas pasidarė labai užduras, niekas nesieja gyvenvietėse šalia vienas kito gyvenančiųjų. Seniūnas kalba apie būtinybę mokytis gyventi bendruomenėje. Jo manymu, Purvėnuose yra aktyvių, visuomeniškų žmonių, kurie ir dabar taip gyvena. Niekada neatsisako padėti Rimantas Jancevičius, Elena ir Antanas Baranauskai, Regina Buivydienė, Bronė Liutkuvienė, Zita Stonienė ir... dar keletą pavardžių suminėjo seniūnas, bet perspėjo, kad čia ne visi. Gyvenvietėje tapo saugiau, kai apylinkės inspektoriumi pradėjo dirbti Rimantas Geležinis. Pareigūnas labai rūpestingas, jį visada galima pasikviesti į pagalbą. Seniūnas paminėjo atvejį, kai apylinkės inspektorius greit sureagavo dėl elektros laidų vagystės ir pasirūpino, kad būtų vėl įvesta elektra. Nors smulkių nusikaltimų pasitaiko dažnai, bet nusikalstamumas per 2002 metus, lyginant su 2001, žymiai sumažėjo.

Prisiminė seniūnas ir pernai atliktus bendrus darbus — pradinės mokyklos teritorijoje išrautos senos kaukazinės slyvaitės, pasodinta gyvatvorė, medeliai. Tik gerus prisiminimus juodai nudažė toks įvykis — penktadienį pasodino medelius, o pirmadienį jau keli iš jų buvo nulaužti. Per talką nespėta pasodinti 100 eglaičių, kurios buvo skirtos gyvatvorei. Kad neišdžiūtų šaknys, jas apmėtė žeme ir paliko iki kitos talkos. Neberado ir eglaičių. Štai taip. Bet vis dėlto seniūnas tiki,

kad sujungus po vienu stogu bendruomenės centrą — biblioteką, kultūros namus ir pirtį — žmonės dažniau pabus kartu ir taps geresni, nebe norės kenkti bendriems interesams.

„Purvėnų pradinės mokyklos kieme..“: [Tekstas po kryžiaus nuotrauka] / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Purvėnų pradinės mokyklos kieme 1998 metais pastatytas medinis kryžius įamžino Lietuvos partizanų Antano Opulskio, Stepono Barausko ir Henriko Jarušausko atminimą, kurie 1947 metais žuvo nuo KGB agentų kulku. Ažuolo kryžių sukūrė liaudies meistras Kazimieras Karpauskas.

Kaime išsipildė svajonės / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Tik ketvirtus metus Purvėnuose gyvena Aldona Barkienė, bet nepakalbinti jos negalėjome — rūpėjo paklausti, kas tautodailininkę atvedė į šią gyvenvietę. Gimusi pokario metais mažame Skuodo rajono kaimelyje, gyvenusi ir dirbusi Liepojoje bei Mažeikiuose, patyrusi likimo negandas ir likusi našle, ji pasirinko gyvenimą kaime. Gal pastūmėjo vaikystės prisiminimai? Turbūt, nes visą gyvenimą svajojusi apie namelį kaime, jaukius žiemos vakarus prie šilto pečiaus. Dabar tai ir turi.

Vienas pomėgis Aldoną lydi nuo vaikystės — mezgimas. Senelė išmokė ir megzti, ir nerti. Labiausiai prie širdies buvo ir yra nėrimas vašeliu, nors ir virbalus tenka į rankas paimti. Ką nunėrusi vis giminėms ar draugėms padovanodavo, o bibliotekininkės Zitos Stonienės paraginta ir parodėlei staltiesėlių kolekciją sukaupe. Patiko parodos lankytojams Aldonos nėrinių pasakos, o jų pagyrimo žodis veikė paskatinamai. Taip ir leidžia valią savo fantazijai nuostabių raštų autorė, kurios svajonės išsipildė Purvėnuose.

Apie eilėraščiuose sustingusį laiką / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Kiekvienas kraštas turi savo ypatumų. Jau pats Purvėnų kaimo pavadinimas iškalbingas. Žemė — prie šlyno, rudenį ir pavasario polaidžio metu greitai paverčianti kelius vien purvinomis balomis. Bet ten gyvenantys žmonės moka atrasti grožį ir jį įprasminti, pamatyti ir užfiksuoti nuostabų žemės ir žmonių mainymąsi. Senieji mūsų laikraščio skaitytojai gerai pažįsta aštria plunksna pasižymintį Stanislovą Varanavičių, kurio straipsnius, noveles, apsakymėlius dažnai spausdindavome. Pastebi jis gerus ir blogus mūsų gyvenimo atspalvius, fiksuoja gyvenimo virsmą. Neaplankėme jo nuošalaus vienkiemio, bet bent jau per laikraštį perduodame kuo geriausius linkėjimus ir skubame paraginti mums parašyti. Artėja Valentino diena, o kas šmaikščiau už jį sudės odę meilei?

Užsukame į Algimantos ir Alberto Beleckų kiemą. Abu šeimnininkai maloniai pakviečia į vidų. Kalbame apie tai, kad sunku kaime gyventi. O ir šeimnininkės sveikata pašlijusi, tad pardavė gyvulius. Mėgins išsilaikyti vien iš pensijų. Vyras jau pensininkas, o žmona gauna tik ikipensijinę pašalpą. Mažiausią sūnų, kuris mokosi politechnikos mokykloje, dar reikia išlaikyti. Algimantai pradėjęs apie bėdas šnekėti, vyras vis tildo. Atseit — kam čia įdomu. Mums įdomu. Tam ir atvažiavome, kad pajustumė tenykštį gyvenimo ritmą, Jūsų, brangieji, problemas.

Su įdomumu klausėmės Alberto pasakojimo apie Ašvėnų kaimą šalia Meižių ežero, apie buvusius Daugirdo ir Ašvėnų dvarus. Išgirdom šykščias nuotrupas apie tai, kad A. Beleckui teko augti vaikų namuose. Jis gyveno Akmenėje, o paskui atvyko arčiau žmonos giminių į Purvėnus. Šnekame apie laikraščius ir televiziją. Šeimnininkas piktinasi nesibaigiančiu vajumi apie naujai išrinktą prezidentą. Jo žodžiais: „Jei žmogų išrinkome — negalima jo dergti“. Nepatinka vyriškiui laida „Dviračio žynios“. Net pykteli: „Šlykštu, kaip tyčiojasi iš žmonių“. Patys ir išprovokavome, užklaudami, ar nesusigundė prizų — pininga karve — ir neišsiuntė sueiliuotų dainuškų. Labiausiai Albertas domisi istorinėmis ir geografinėmis televizijos laidomis, politika.

Pasisako prieš JAV agresiją prieš Iraką. Jo manymu, nebūna gerų okupantų, o Amerikos kėslai suprantami — nafta. Todėl Lietuva turėtų apsiriboti tik stojimu į ES. Prisijungti prie NATO — reiškia pritarti agresoriui. Šnekėjome ir apie tikėjimą, apie Dievą ir jo tarnus. Pagaliau paprašėme pakalbėti apie poeziją.

Susipažinome su žmogumi, kurio kaligrafiška rašysena primargintus poezijos sąsiuvinius teko vartyti Purvėnų bibliotekoje. Alberto eilėraščiuose atsispindi visos gyvenimo spalvos, juose galima rasti atsakymus apie autoriaus požiūrį į šią dieną mūsų visuomenėje vykstančius pokyčius. Jo vertinimu istorija — tik parankinė priemonė ateičiai. Viskas — kas iki šiol vyko — duota žmonijai, kad nekartotų praeities klaidų. Todėl ir prasminga užfiksuoti šių dienų įvykius, kad ainiai po šimtmečių teisingai su prastų mūsų požiūrį. Štai visiems pažįstamas šiuolaikinio kaimo vaizdas:

...Kėpso fermos, belangės, sugriautos
Riogso plytų kalnai suversti
Tarp išmėtytų nuolaužų tūno
Betonių kolonų šeriai
Rodos vėzdais galingais taifūnai
Čia tarpusavy kovės žiauriai
Ne taifūnai — deja, kaimo žmonės
Čia dalijos plytas ir sijas...

Į „dviejų žvaigždučių viešbutį“ nepatekome / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Pačiam gyvenvietės centre „puikuojasi“ šis pastatas. Nežinia, kodėl vietiniai būtent dviem žvaigždutėm įvertino ir taip garbiai tituluoja, bet mums nebuvo lemta į jį patekti — nors iš kamino dūmai rūko, bet ant durų kaboją spyna. Na, o mūsų ketinimai aplankyti vietinę įžymybę buvo pagrįsti — tiek prisiklausėme apie viešbučio savininką Praną (pravardė — Doleris), kad norėjome apie jo margą gyvenimą parašyti. Domino mus Prano tolimesni gyvenimo planai, mat žinojome apie buusias investicijas — valgyklos pastato pirkimą. Dabar jau valgyklą žmogus pardavė, tai gal kokį verslą pradės, nes savo būsto tvarkyti nesiruošia. Deja, mums nepavyko — Dolerio nesutikome.

Priepirčio gyventojas — šikšnosparnis / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Purvėnuose lankėmės penktadienį, bet ne pirties dieną. Mat prausiasi purvėniškiai tik kas antrą savaitę. Pirtininkė Danutė Jesevičienė vis tiek atrakino ir aprodė savo valdas. Pamatėme, kur anksčiau buvo įrengta sauna, baseinas, nuėjome ir į pačią pirtį. Danutė sako, kad pirtį lanko nuolatiniai klientai, jų susirenka apie dešimt. Sumokėjusios po 2 litus, moterys negali ilgai pliuškentis, nes vakarais maudytis jau renkasi vyrai.

Parodė Danutė ir vieną nuostabų gyventoją — šikšnosparnį, kuris ramiai kaboją paluby. Iš žiemos miego jo nepažadino net fotoaparato blykstė. Senai pastebėjo pirties lankytojai tylųjį gyventoją, tik niekas nežino, kaip jis patenka į patalpas. Keista, kad į pirtį prieklydo šikšnosparnis, ir, kad jis vienas. Reikėtų paklausti žinovų, kas privertė kolonijomis gyvenantį žinduolį pasirinkti vienvėgį?

Visas gyvenimas prabėgo Purvėnuose / Puslapį parengė Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2003. — Vas. 5. — Nr. 5 (17). — Tekste:

Birutę Balčiauskienę sutikome bibliotekoje ir jau nepaleidome — bibliotekininkė Zita paragino šnekinti. Birutė yra vietinė ir galinti papasakoti apie visas mus dominančias istorines vietas. Pirmiausia paklausėme apie jos pačios gyvenimą.

Gimė Birutė mažžemių šeimoje prieš II-ąjį Pasaulinį karą. Nors žemės tėvas turėjo tik 12 ha, bet neišvengė okupantų tremties — išvežė jį į Baškirijos lagerį ir šeima daugiau neišvydo tėvo. Po Nepriklausomybės atgavimo siuntė Birutė užklausimą dėl tėvo, bet nieko konkretaus nesužinojo — TSRS Generalinė prokuratūra atsakė, kad visi dokumentai dingę. Tad teko patikėti kartu su tėvu buvusio kaimyno žodžiais, kad tėvas mirė ir ten palaidotas.

Vieni pirmųjų Birutės ir Alfonso šeima atsikėlė į Purvėnų gyvenvietę, kai per melioraciją buvo nugriautas jų vienkiemis. Išaugino jiedu dvi dukras — Ireną ir Albertiną. Jos dabar jau savo šeimas sukūrė, mieste gyvena.

Kai paklausėme apie Purvėnų įžymybes, tai paminėjo Birutė akmenį ir storą ažuolą, dar senas kapinaites. Prie ažuolo nuvažiuoti per pusnis negalėjome, o ir akmenis žiemos metu tikrai ji negalinti parodyti — nelabai iškilus esantis, tai bus sunku miške rasti. Kai mes paminėjome vieno muziejaus darbuotojo nuogaštavimą, kad vietiniai žmonės nebežino, kur tas sakralinis akmuo su vaiko pėda yra, ji tikrai nustebo: „Ko čia nežinoti, juk už Beišinienės sodybos, einant miškeliu į Antanavą, reikia ieškoti“. Pakvietė mus pavasarį atvažiuoti — pati nuves ir parodys. Prie senų kapinaičių keliuku greit nuvažiuom — pačioje gyvenvietėje yra. Karo metais žuvę žmonės čia paskutiniai palaidoti. Dabar jau mirusius purvėniškius laidoti veža į Vieکشnius.

Sugrįžę į jaukią biblioteką, atsisveikinome su bibliotekininke Zita Stoniene. Panorome ją nufotografuoti jaunųjų skaitytojų apsuptyje, bet mokinukai tik pasilabinę iškurnėjo į lauką. Negi vysiesi! Kuklūs kaimo vaikai — nenori į laikraštį patekti.

Marija Eidimtienė. Kristinos Galdikaitės nuotraukos.

„Dar kartą užsukome į Purvėnus...“: [Purvėnų kaimas] / Puslapį parengė Neringa Mineikytė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių“ priedas). — 2005. — Spal. 26. — Nr. 41 (155) // Būdas žemaičių. — 2005. — Spal. 26. — Nr. 121 (1017): „Autorės nuotraukos: „Emilija mąsto, kam reikės palikti savo turta — šventąsias knygas“. „Koplytėlė kapinaitėse taip pat neapleista“. „Artėjant Vėlinėms tvarkomos Purvėnų pakraštyje besiglaudžiančios senosios kapinaitės“. „Mokytoja Filomena nepamiršo gimtinės — aktyviai dalyvauja kultūriniame gyvenime“. — Visas tekstas:

Dar kartą užsukome į Purvėnus. Šiame kaime svečiavomės 2003-ųjų vasarį. Viskas turi pradžią ir pabaigą — į Purvėnus „Trečiadienio valanda“ nebegrįš, todėl įdomu, ar vis tie patys žmonės, ar vis tie patys kaimo rūpesčiai. Juk sugrįžtame kaskart kitokie ir kažką naujo randame. Užsukę į biblioteką vėl sutikome paslaugiąją Zitą Stonienę. Pasak jos, niekas nepasikeitę, žmonės dalijasi tais pačiais rūpesčiais ir vargais. Zita tikino, jog Purvėnuose esą aktyvių, visuomeniškų žmonių, vertų mūsų dėmesio. Pasak Zitos, jų nemažai: S. Varanavičius, A. Beleckas, B. Balčiauskienė, S. Prazauskienė, G. Jancevičienė, A. Barkienė, F. Erminienė. Mes tuo neabejojame, bet apie poetus, žymesnius gyvenvietės žmones jau ne kartą rašyta. Be to, kaime dabar toks laikas, kai baigiami rudens darbai — sunku rasti žmogų namuose.

Rudenio darganai besiskverbiant ne tik į kūną, bet ir į sielą, mes, kaip ir kiekvieną trečiadienį, vėl atsigręžiame į paprastą žmogų — kiek jo sieloje visokių slenksčių, užkaborių, kiek nuoskaudų ir gerumo, kiek rusenančių atsiminimų ir deginančių troškimų... Juk jis, kaip ir tas poetas, išgirdęs savo vardą, pasijunta be galo pamalonintas ir nušvinta palankumą pajutusio žmogaus šypsena.

ŽINIOS APIE KAIMĄ

Purvėnai — kaimas su 358 gyventojais Mažeikių apylinkės seniūnijoje. Gyvenvietė į rytus nutolusi 12 km nuo rajono centro. Pakraščiu teka Purvas (Ašvos intakas). 1960 metais [data klaidinga] Ašvėnų ir Pavadaksčio vaistystėse minimi kaimai, esantys į vakarus nuo Kamanų, kaip antai: Purvėnai, Žiogaičiai, Sovaičiai, Auksudžiai ir kiti. Purvėnai minimi kaip vietovė kaime, iki Antrojo pasaulinio karo buvusioje J. Lapkaus žemėje, į pietus nuo Purvo upelio.

Esąs padavimas, jog čia paskendo bažnyčia. Kasant toje vietoje duobę buvo rastas metalinis mėnulis, storos ažuolo lentos. Tai ne vienintelis padavimas — šios gyvenvietės apylinkėse yra unikalių gamtos paminklų, apipintų legendomis.

850 metrų į šiaurę nuo kelių į Mažeikius, Vieکشnius ir Laižuvą sankryžos, 470 metrų į rytus nuo kelio Mažeikiai—Laižuva, Beišino miške turi būti mitologinis akmuo su Dievo pėdele. Akmuo — rusvai pilkas, netaisyklingo trikampio formos. Pietinėje akmens pusėje — panašus į kairę mažo vaiko pėdelę įdubimas. Jis vadinamas Dievo pėdele. Sakoma, įmintą, kada akmenys buvo minkšti. Yra padavimas, jog akmuo buvo vadinamas Slapuku, o Velnias, bėgdamas užsoko ant jo ir įmynė savo pėdą. Tai pat menama, jog Beišino miškelio pakrašty buvo didelis ir plokščias akmuo, kurį 1944 metais bolševikai susprogdino. Nuo šio akmens „pėduotojo“ link ėjo lyg akmenų tiltas — grindinys. Dabar žmonės teigia, jog akmens niekas neberanda.

Apie 250 metrų į pietvakarius nuo A. Beišino ūkio augo 300 metų senumo ąžuolas. 1921 metais buvo nukirstas. Vienas padavimų teigia, jog Napoleonas, bėgdamas iš Rusijos per Lietuvą, paslėpė čia 7 statinaites „raudonųjų“. Po karo prancūzai dar prašė rusų caro, kad leistų išsikasti tą lobį, bet čia pinigų ieškojo tik patys rusų inžinieriai. 1912 metais čia dar rasta 10 plonų sidabrinių monetų. Pasak kitos legendos, čia vaidendavosi ožys, jautis, kurie puldinėdavo praeivius.

Kaimo laukuose, 500 metrų į pietryčius nuo buvusios J. Undžiaus sodybos esąs 30x30 metrų dydžio Raganos kalnas. Čia buvo rastas žalvarinis kirvelis, anksčiau čia buvo randama ir „saidokų“ (Vyktas Vaitkevičius. Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija. P. 174—177, 1998).

Šiandien Purvėnuose yra pradinė mokykla, biblioteka, kultūros namai, medicinos punktas, 2 parduotuvės, lentpjūvė.

SVEIKATĄ IR GYVENIMO DŽIAUGSMĄ STIPRINA TIKĖJIMAS BEI MALDA

Įvažiavus į nurodytą kiemą, iškart pasitiko Emilijos Varanavičienės duktė Regina. Kai pasakėm, jog ieškom Emilijos, ji nustebo: „O ką mano mama įdomaus gali jums papasakoti?“ Tačiau Emilija mus pasitiko su šypsena ir vos spėjus prisistatyti, pradėjo pasakoti savo gyvenimo istoriją.

Moteriai apie kai kuriuos dalykus buvo skaudu kalbėti — ašarotos akys dažnai pro langą krypo į murziną padangę, bet, matyt, senolė nelaiko savyje neapykantos.

Gimtinė ne Londone, o čia

Emilija 1924 metais gimė Londone. Jos mamos tėvelis buvo kumetis Antanavo dvare. Emigruodamas į Angliją jis išsivežė ir savo dukrą Mortą — Emilijos mamą. Morta buvo netekėjusi — Londone susituokė su lietuviu. „Mama buvo Andruškaitė, o tėvas — Norvaišas“, — patikslina Emilija. Ji užsimena, kad užsienyje liko artimų ir jos mamos, ir tėvo giminių: „Rašinėjomės laiškais ir nuotraukas siuntėm, bet užėjus karui bendravimas nutrūko“.

Kai seneliui buvo gražinta žemė, jie grįžo gimtinėn — į Antanavą. „Dar ir nuotrauką mamos tėvelio turiu — norėčiau į archyvą dėti“, — įterpia senolė.

Emilija ėjo trečius metus ir grįžimo į savo senelių namus nepamena. Ji tik žino: „Namai jau griuvo, bet niekas nebeleido jų atstatyti“.

Emilija mena, kad nebuvo lengva, mat septyni vaikai buvę — keturi broliai ir trys seserys. Aštuoniasdešimt vienerių senolė juokdamasi sakė, jog tokioje gausioje šeimoje pati jauniausia buvusi, bet jos šypsena tuoj pat užtemdė šešėlis: „Visi jau išmirę — likau viena... Reikės dabar man per Visus Šventus mirusius artimuosius lankyti“.

Vaikystė prabėgo pas ūkininkus

Emilijos vaikystė, kaip ir visų kumečių vaikų, buvo varginga. Baigusi keturias klases, Emilija iškart buvo išsiųsta tarnauti pas ūkininkus. Senolė prisimena, kad ne tik valgį reikėję gaminti, bet ir gyvulius „apeiti“, ir po dešimt karvių pamelžti. Ji pasakoja dabar jau juoką keliantį, bet tada liūdnai pasibaigusį įvykį: „Pirmaisiais metais tarnavau ir ūkininkė pažadėjo 300 litų už tarnystę sumokėti. Galvojau dviratį nusipirkti, bet užėjo rusai, keitėsi pinigai — begavau kelis rublius. Išėjo taip, kad veltui tarnavau. Gerai, kad vyriausiasis brolis siuvėjas buvo — pasiuvo man švarkelį ir sijonėlį į mokyklą eiti“.

„Buvo tada gerų žmonių, — Emilija tik geru žodžiu mini poną, pas kurį tarnavo Antanave. — Ponai savo vaikų neturėjo, todėl labai mylėjo mane“. Senutė net susigraudina, prisiminusi, jog prasidėjus karui, jos ponas po nakties buvo rastas nebegyvas.

„Sunku buvo, dirbom daug... Vyresnieji vedė, užėjo karas, mirė tėvelis — palikau namie su mama — vargom, dirbom už sėlenas”, — tęsia senoji.

Neslepia nuoskaudos

Nelengva Emilijai dalia teko ir ištėkėjus — su vyru tik septynerius metus išgyveno, po to viena keturias dukras užaugino. Vyras buvo buhalteris, bet jį atleido iš darbo. Moteris pasakojo, kad jos vyras susidėjo su kita, pradėjo nebepareiti namo, gėrė, viską iš namų nešė. „Ir išėjau į tėviškę vaikus susivyniojusi į patalus, — neslėpė nuoskaudos Emilija. — Išleisdavau mamą į bažnyčią, įduodavau pinigų, kad nuneštų. Gaus kokį saldainį — vaikams parneš. Gerai, kad bent mama pagailėjo ir padėjo dukras auginti”. Išleidus į gyvenimą dukras, Emilijai dar teko auginti ir vienos iš jų sūnų, mat ši pamėgusi taurelę ir nemylėjusi sūnaus.

Į bažnyčią — per pūgas

Emilija pasakojo, jog nuo pat mažens jai įskiepyta meilė Dievui ir artimui: „Rodos, kad ir reikia melstis”. Senolė dar kaip šiandien mena: „Kaip bumbulai geltoni žiedai ant pievos, o mes brendam per rasą į bažnyčią”. Bažnyčia jiems toli buvo — iki Laižuvos 7 kilometrai, o iki Viešnių — 13, bet atstumas nebaidęs, eidavo ir per pūgas, ir per šalčius. Emilija sako, kad dabar žmonės melstis jau nebenori, o anksčiau buvusi meilė vienas kitam dingo. Svarbu jaunimui dabar tik televizorių pasižiūrėti. „Ir virsta į bjaurybes, žiūrėdami, kaip šaudo, žudo, nekenčia vienas kito”, — apgailestavo Emilija.

Žmonės nežino, ko nori

„Dabar pasaulis apvirto antraip... Žmonės nieko nebevertina — kiekvieną dieną kava ir saldainiai. Nebežino net patys, ko nori”, — piktinasi senolė. Anot jos, dabar žmonės gyvena žymiai geriau, todėl poniški pasidarė. „Mes turėjom tik raudonųjų burokėlių ir bulvių, o grūdų nė būt nebuvo. Sėmenų tik turėjom — iš jų kepdavom duoną. Pyragų, saldainių tik per Kalėdas ir Velykas tebuvo, o dabar žmonės nebežino nei ką valgyti, nei ką gerti”, — Emilijos akys pasrūva ašaromis.

Daugiau laiko skiria sau

„Daug „gyvenimų” praėjau, kol savo vietą suradau. Tėviškėje sodybą nugriovė, o kolūkio laikais persikėliau į Purvėnus”, — atsidūsta Emilija. Dabar ji gyvena su dukra Regina. Sako, kad gali ir pailsėti, daugiau laiko skirti sau — į miestą nueina, mezga kojines, skaito knygas — yra aktyvi bibliotekos skaitytoja ir labai mėgsta Salomėjos Nėries poeziją. Anot Emilijos, dabar daugiau ligų, bet jai sveikatos teikia itin stiprus tikėjimas, malda. Dukra Regina tikino, kad mama labai prisižiūri save — valgo tik žuvį ir daržoves.

„Laukiu, kol akys užsimerks, bet dėkui Dievui, kad leidžia dar į bažnyčią nueiti, į atlaidus nuvažiuoti”. Senolė nepraleidžia išvykų, kurias maldininkams organizuoja bažnyčia — pernai buvo Šiluvoj, Šakiuose. „Kur Dievas pasirodė”, — patikslina. Ji sako, kad su šventos vietos vandenių plovė „kažkodėl pablogėjusias akis” ir jai stebuklingai pagerėjo. Emilija su dideliu susijaudinimu pasakoja, kaip ten žmonės meldžiasi, gieda, keliais eina. „Tokie žmonės tikrai į dangų nueis”, — tikina senolė ir priduria, kad dar ne visi žmonės sužvėrėję, ne visi palaidūnai.

Šventųjų raštų kolekcija

Emilija sako, kad iš kiekvienų atlaidų parsiveža po šventą knygą. Bebaigiant pokalbį, guvi senutė atneša parodyti visą krūvą šventų raštų. „Dievas man ir padeda, kad skaitau tas knygas, tik nežinau, kam reikės savo turtą palikti”, — mįslingai į langą nukreipia akis Emilija.

Laukia popietės bibliotekoje

Išlydėjusi į lauką, Emilijos dukra Regina dar prašo padėkoti bibliotekininkei Zitai Stonienei už galimybę pajavairinti kasdienybę. „Dabar vėl laukiam — yra pranešta, kad bus popietė apie Salomėją Nėrį, kuri taip patinka mamai”, — sako Regina, pažadėjusi ateiti kartu su mama.

PURVĖNAMS ATIDAVĖ ILGUS DARBO METUS

Mokytoja Filomena Erminienė teigia, jog žmogui dažnai nelengva pasakyti, kodėl jo likimas pakrypsta viena ar kita linkme. Filomena gimė ir užaugo Purvėnuose, čia praleido jaunystę, čia daug metų mokė ir auklėjo Purvėnų vaikus. Bet štai — mokytoja priėmė pasiūlymą dirbti Mažeikiuose.

I kaimą — dviračiu

„Daugiau kaip 30 metų dirbau Sovaičių pradinėj mokykloj, kuri paskui persikėlė į Purvėnus”, — dėstė mokytoja ir užtikrino, jog gaila buvo palikti savo mokyklą, nes „daug darbo įdėta, daug jėgų atiduota...” Pasak mokytojos, taip jau susiklostė, kad vyras gavo butą Mažeikiuose ir teko apsigyventi mieste. „Kol jauna buvau, ilgus metus dviračiu važiauvau į Purvėnus mokytojauti, bet sveikata nebeleido — jau vienuoliktus metus dirbu Kazimiero Jagmino pradinėje mokykloje”, — santūriai pasakojo Filomena.

Paprašyta palyginti kaimo ir miesto vaikus, mokytoja atsakė: „Kaimo vaikai ramesni, lėtesni, juos būdavo lengva viskuo sudominti”. Ji prisimena, kaip prieš 30 metų vedė mokinius į Beišino mišką parodyti akmens su Dievo pėdele.

Dalyvauja kultūriniame gyvenime

Filomena tikina savo gimtinės neužmiršusi niekada: „Malonus tas kraštas — dažnai atvažiuoju pas seserį, mielai dalyvauju kultūriniame Purvėnų gyvenime”. Mokytoja užsimena, kad lapkričio 12-ąją yra pakviesta dalyvauti kaimo bibliotekos popietėje apie Salomėją Nėrį ir jau pradėjo ruošti rašytojos pristatymui.

Eilės tėviškei

Mokytoja prisiminė, jog „kažkada seniai”, dar dirbdama Purvėnuose, ji sukūrė eiles pagal dainos „Jau pražydo linai” melodiją. Tos eilės — apie gimtinę, todėl Filomena pokalbį baigia eilėmis: „Žemaitijos kampe — / Mūsų kaimas jame. / (...) / Kur eini, kur žengi, / Sau vietele randi”.

Muturas Algimantas. ...geriau tegul gegutė užkukuoja... — Mažeikiai, 2006. — 232 psl.: iliustruota. — [BK pastaba: Dėl rusifikacijos lietuviškos pavardės Žiulpa, Šiūša, Šuiypys rašomos Žulpa, Šiūša, Šuiyps]. — Tekste:

TRAGEDIJA KURMAIČIŲ IR PURVĖNŲ KAIMUOSE

1947 m. žiemą tuometinio Mažeikių valsč. Troškučių bei Kurmaičių kaimuose prasidėjo dramatiški, tragiškai pasibaigę įvykiai. Minimuose kaimuose pasirodė LLA vyrai, raginą burtis, ginkluotis ir, kai ateis reikiamas momentas, pakilti į mirtiną kovą...

Kovo 5 d. LLA „Algirdo” atskirosios Mažeikių kuopos vyrai, vadovaujami „Siaubo” apsilankė O. Beinoravičienės sodyboje. Namų šeimininkė maloniai juos priėmė, pavaišino... „Siaubas” įkalbino kaimo gyventoją A. Kakštį tapti jų ryšininku. A. Kakštys duoda priesaiką: pabučiuoja „kuopos vado” adjutanto „Kardo” laikomą vėliavą ir gauna slapyvardį „Ginklas”. Mėnesio pabaigoje kuopos vyrai vėl užėjo į minėtą sodybą. Šį kartą sutinka ten ne tik ryšininką Kakštį, bet ir A. Barauską, kuris pasisakė pabėgęs iš tarybinės armijos, slapstąs. Vienam sunku, jis norėtų įstoti į kuopą, o daugiau partizanų nepažįstąs, bet žinąs, kad pas jo brolių, gyvenantių Kalvarijoje, dažnai ateinąs ir pats partizanų vadas Rumšas.

Po kelių dienų „Siaubas” pasiuntė savo ryšininką „Vampyrą” pas A. Kakštį, jog šis pakviestų A. Barauską ir A. Butą. Vėlai vakare, netoli O. Beinoravičienės namų esančiame pušynėlyje, susitikti su kuopos vadu atėjęs A. Buta, pasiguodė, kad dabar esąs blogas metas žiema, niekur negalima rodytis, nes sniege lieka pėdsakai. Kuopos vadas prieštaravo: „Gana lindėti požemyje! Dėl Tėvynės laisvės reikia burtis. Turime būti tvirti, kad galėtume smogti mirtiną smūgį raudonajam slibinui. Reikia visus lietuvius patriotus jungti į vieną krūvą, palaikyti ryšius su LLA štabu, kuris turi žinoti kiek kokiam būryje yra partizanų, kiek ir kokių turi ginklų”. Vadas pasiūlė A. Butai stoti į jo kuopą, bet šis atsisakė. Tada „Siaubas” paragino jį organizuoti savo būrį ir pačiam vadovauti. Vyrai sutarė, kad A. Buta bus „Algirdo” kuopos narys, 2-ojo būrio vadas ir per ryšininką „Vampyrą” vykdys „Siaubo” duotus nurodymus, nes pastarasis turi ryšį su partizanų štabu, iš ten gauna visus įsakymus. „Kardas” atsinešė vėliavą, ir A. Buta priėmė priesaiką. Jis gavo „Viesulo” slapyvardį. Vėliau „Siaubas” kalbino ir A. Barauską stoti į kuopą, tačiau šis atsisakė, teisindamasis neturįs ginklo, dokumentų nei kur gyventi. Sutarė, kad šis kurį laiką apsigyvens pas O. Beinoravičienę.

Po poros dienų „Siaubas” su savo vyrais užsuko į Troškučių kaimą. Čia J. Žulpos tvarte slapstėsi A. Buta, kuris pažadėjo kuo skubiau organizuoti savo būrį ir apie jo veiklą vadui per ryšininką A. Kakštį pranešti raštu. Jis pažįstąs du gerus vyrus, tikrus Lietuvos patriotus —

A. Skurvydą ir K. Stelingį. Po kelių dienų A. Buta parašė, kad į jo būrį tikrai stosią A. Skurvydas ir J. Žulpa.

Antroje kovo mėnesio pusėje „Siaubas“ pradėjo primygtinai reikalauti, kad A. Buta jam pateiktų savo kuopos narių sąrašą ir žinias apie turimus ginklus, o A. Paulauskienės prašo, kad priimtų juos gyventi. Ši pažada paslėpti juos kamaroje.

Kovo 24 d. „Siaubas“ susitinka su Troškučiuose gyvenančiu savo ryšininku Jonu Žulpa kuris, nieko neįtardamas, pasidžiaugia žinąs Purvėnų kaime gerų žmonių, taip pat norinčių organizuoti partizanų būrį. Besikalbant su A. Buta paaiškėjo, kad šis turis ryšininką — Juozą Žulpą iš Naikių kaimo. Kuopos vado spaudžiamas, A. Buta pačioje kovo pabaigoje pristatė sąrašus. Pirmajame būrio nariai: Augustas Skurvydas, Albinas ir Pranas Paulauskai, Juozas ir Jonas Žulpos. Pats „Siaubas“ prirašo dar A. Opulskį, K. Stelingį, H. Jarušauską, ir nurodo net jų slapyvardžius: „Dziegoriukas“, „Ancis“, „Žvirkulis“. A. Opulskio pareigos A. Butos kuopos skyrininkas. Antrajame sąrašė nurodyta tik gyvenamoji vieta, žinios apie tarnybą dar lietuviškoje kariuomenėje, kokiai politinei ar visuomeninei organizacijai priklausė tarpukario metu. Pavardžių nėra, tik 8 slapyvardžiai: „Nerys“, „Buketis“, „Bijūnas“, „Ažuolas“, „Gintaras“, „Gestas“, „Ancis“, „Fricas“.

Balandžio 2 d. „Siaubas“ vėl skubina A. Butą greičiau siųsti ryšininką pas A. Opulskį, nes prireikė žinių ir apie jo skyriaus žmones... Iš ryšininko Jono Žulpos vadas sužinojo, kad per šv. Velykas A. Buta ketinąs aplankyti savo kuopos vyrus, išsikūrusius Naikių kaime Sidabro sodyboje. Balandžio 11 d. vėlai vakare ryšininko Jono Žulpos sodyboje įvyko pasitarimas. Jame dalyvavo pats namų šeimininkas, A. Skurvydas, A. Buta, „Kardas“. „Siaubo“ nebuvo, nes sirgo. Pirmininkavo „Vampyras“, kuris pasitarimo dalyvius supažindino su gautais iš centrinio štabo dokumentais, taip pat aptarė, kaip palaikyti tarpusavio ryšį, kur ir kaip, esant reikalui, susitelktų abi kuopos. A. Skurvydas pažadėjo savąją kuopą papildyti patikimais žmonėmis, gyvenančiais netoli Leckavos.

Balandžio 17 d. F. Mažutis, atėjęs pas „Siaubą“, pasakė, kad yra galimybė apsirūpinti miltais: Jautakių — Stulpino malūno vedėjas turis jų sutaupęs. „Vampyras“ ir A. Kakštys, gavę iš O. Beinoravičienės arklį, išvažiavo į pavenčius. „Siaubas“ su penketu vyrų patraukė per laukus pėsčiomis... Parvežtuosius grūdus ir miltus (apie 8 cnt.) F. Mažutis paskirstė taip: 1 cnt. davė A. Butai, 1 cnt. — O. Beinoravičienei už arklį, 1 cnt. J. Žulpai ir 1 maišą — krūminukei! Likę nuvežti į „Vampyro“ sodybą — „Siaubo“ kuopai maitintis.

Lygiai po mėnesio įvyko antrasis pasitarimas, tik šįkart Radzienės pirtyje. Be ankstesnių dalyvių į jį atvyko ir H. Jarušauskas bei „Siaubas“. A. Buta informavo susirinkusius, jog A. Opulskis yra išėjęs į Sedos, o K. Stelingis į Kuršėnų apylinkes ieškoti ryšio su štabu. „Siaubas“ paprašė A. Skurvydo surasti patikimų žmonių, pas kuriuos galėtų apsigyventi jo kuopa. Šis pažadėjo pasidomėti, o jei nepavyktų rasti, patarė trauktis Kamanų pelkės link, kadangi ten turis gerą pažįstamą.

Prabėgo 1947 m. vasara. Tik spalio 18 d. vyrai: A. Skurvydas, A. Buta, „Vampyras“, „Siaubas“ susitinka trečiąkart. Vieta vėl keičiama. Dabar pasirinkta A. Paulauskienės sodyba. Paaiškėjo, kad A. Buta ir A. Skurvydas, bevaikščiodami po Židikų ir Ylakių apylinkes, susitiko su B. Griciaus 20 kovotojų grupe. Po vado B. Griciaus žūties jiems pavyko užmegzti ryšį su Mažeikių apskrities LLA „Alkos“ rinktinės vadu K. Venckumi-„Adomaičiu“, kuris pasiūlė A. Skurvydui būti jo pavaduotoju, bet šiam atsisakius, pasikvietė A. Butą šioms pareigoms. Įsakęs susitikti su „Siaubu“, paskyrė A. Skurvydą Mažeikių valsč. LLA kuopos vadu. „Siaubui“ pasiūlyta būti „Alkos“ rinktinės vado K. Venckaus adjutantu, tačiau kol kas „Siaubas“ privaląs suburti Akmenės ir Vegerių LLA kuopas ir joms vadovauti. Be to, dar turis pristatyti K. Venckui savo atskiros „Algirdo“ kuopos narių sąrašą, slapyvardžius ir t. t. „Alkos“ rinktinės vadas pareiškė, kad Žemaičių apygardos vado „Ivanausko“ įsakymu visi veikiantys LLA būriai yra sujungti į vieną branduolį, tad ir visas žinias privalą perduoti centrui, išsikūrusiam Vilniuje: čia jie gauną visus nurodymus, be to, centras turis ryšį su užsieniu. Centre rūpinamasi „Alkos“ rinktinės veiklos zonos plėtimu. Viešnių partizanų būrio vadu paskirtas K. Stelingis. Ieškoma žmogaus, sugebančio organizuoti Akmenės raj. Vegerių kuopą. Su Laižuva galima užmegzti ryšį per Mažeikių inteligentiją, konkrečiai mokytoją V. Valantiną, dirbantį Akmenės raj., Dabikinės

dvare. „Siaubas” pareiškė pasitikėjimą „Vampyrų”, susipažinusi su Mažeikių inteligentija, kuri ėmėsi aprūpinti vyrus maisto produktais, medikamentais. Tai buvo grupė „Sakalai”.

Spalio 29 d. „Siaubas”, „Kardas”, „Aras”, „Vampyras” susitiko su Mažeikių pagrindinės grupės „Sakalai” bei inteligentijos atstovais A. Čerkasu, ir B. Jurševskiu, kurie pranešė, jog A. Skurvydui, A. Butai ir dar vienam žmogui ruošia dokumentus. Prašydamas padėti juos įsigyti, A. Skurvydas menkai pažinojo A. Čerkasą ir nepanorėjo pasakyti savo tikrosios pavardės. Tada dokumentų ruošėjas A. Čerkasas pareiškė, kad šitame sandėryje ne viską lemia pinigai — būtinas dar ir „Siaubo” laidavimas. Kadangi A. Skurvydą Mažeikių kuopos vadu paskyrė K. Venckus-„Adomaitis”, nuspręsta laišku kreiptis į jį: jeigu K. Venckus sutiks, tada neprieštaraus nė „Siaubas”. Tačiau... ryšys su K. Venckumi palaikomas tik per A. Skurvydą! Kaip pasielgti? A. Čerkasas pareiškė, pats rasiąs būdą, kaip perduoti laišką K. Venckui.

Lapkričio 15 d. „Siaubo” kuopos nariai vėl atėjo pas A. Paulauskienę. Ši išklojo viską: A. Buta gyvenęs čia pat, o V. Žulpa — Šiaulių valsčiuje pas kažkokį ūkininką; A. Skurvydas išėjęs į Viešnių valsčių, o pas ją pačią antra savaitė apsistojusi M. Ulskytė. Atklydėlė „Siaubui” išpasakojo ilgą savo klajonių istoriją nuo paleidimo iš Mažeikių kalėjimo iki atsidūrimo čia. Pas O. Beinoravičienę pabuvusi 3 dienas, M. Ulskytė sužinojo, kad prie plento rusų kareivių sargyba tikrina dokumentus, tada L. Beinoravičiūtė ją palydėjo per brastą Luobos kaimo link. Kai M. Ulskytė susitiko su savo motina, ši perdavė dukrai K. Venckaus laišką. Luobos kaime M. Ulskytė apsistojė pas kažkokią moteriškę, kur po dienos atėjo ir K. Venckus. Kadangi ji buvo paleista iš kalėjimo, K. Venckus įtarė jog M. Ulskytė yra užverbuota saugumo. Mergina bijojo, kad šis jos nenušautų, tačiau užmezgusi ryšį su A. Skurvydu pasijuto drąsiau. Pagyvenusi 4 dienas, su K. Venckumi išsiskyrė. Vėliau ji parašė „Siaubui” laišką, kuriame teigė, kad B. Gricius-„Diedukas” buvo jos draugas, tad ir palikimas priklauso jai. Išdėstė ir savo asmeninius santykius su K. Venckumi bei žuvusiuoju B. Griciumi. Taip pat papasakojo, kad K. Venckaus būryje buvo per 20 vyrų, o po Želvio ir B. Griciaus žūties, liko tik 10, jie išsiskirstę mažomis grupelėmis. Jos brolis saugumiečiams pasidavęs gyvas. Susitikimo metu pas A. Paulauskienę Morta Ulskytė pasisiūlė supažindinti „Siaubą” su A. Skurvydu. Šis sutinka tai padaryti po keleto dienų. Susitikę „Siaubas” ir A. Skurvydas pasižadėjo nuolat palaikyti ryšį, be to, Kūčių vakarą nutarė susirinkti pas A. Paulauskienę: čia pasimels už žuvusius partizanus ir praleis šv. Kalėdas.

Kaip „Siaubo”, A. Skurvydo ir K. Stelingio vyrai sutiko Kalėdų šventes, sužinoti nepavyko, tačiau tolimesnių įvykių raida įrodyta dokumentais: 1948 m. sausio 18 d. areštuotas A. Skurvydas ir kiti Mažeikių valsčiaus kuopos nariai; kratos metu rasta A. Skurvydo ataskaita LLA „Alkos” štabui, šio štabo įsakymai, K. Venckaus laiškas A. Skurvydui ir kt.

Kaip liudija archyviniai dokumentai, A. Buta ir A. Skurvydas „Siaubo” nurodymu subūrė atskirus savo LLA būrius ir stengėsi būti nepavaldūs „Siaubui”. Pagal „Alkos” štabo nurodymą, jie patys bandė kontroliuoti „Siaubo” veiksmus ir jam vadovauti, o „Siaubas” kartais vaizdavo, kad jų net klauso.

„Algirdo” kuopa, įgijusi Mažeikių, Naikių, Troškučių ir Kurmaičių gyventojų pasitikėjimą, darė ką tik norėjo. Tragedija įvyko 1947 m. birželio 23 d. Viešnių valsčiuje, Purvėnų kaime, Apolonijos Undžienės sodyboje.

Birželio 20 d. Mažeikių apskrities MGB vadovybė iš „Siaubo” kovotojų „Sakalo” ir „Tigro” gavo pranešimą, kad A. Buta, A. Barauskas ir H. Jarušauskas ruošia pasikėsinimą į Kurmaičių apylinkės pirmininką Gabalį ir sribokus Balaną, Sakalauską. „Kovotojams iš Kurmaičių” vadovybė įsakė nukreipti A. Butos dėmesį ir veiksmus nuo rengiamo pasikėsinimo, išvedant juos iš jų veiksmų rajono: Mažeikių, Naikių, Troškučių, Kurmaičių kaimų. A. Buta ir A. Skurvydas tuo metu buvo išvykę į Sedos, Židikų, Ylakių apylinkes. Jie norėjo užmezgti ryšį su Mažeikių LLA rinktinės „Alka” štabo vadu K. Venckumi.

Birželio 21 d. tie patys „kovotojai” „Sakalas”, „Tigras”, „Tauras” kartu su A. Barausku bei H. Jarušausku ėjo į Purvėnų kaimą. Pakeliui dar prisidėjo prie jų ir A. Opulskis. Šie trys vyrai sugalvojo pakeliui užteiti pas Lietuvos TSR aukščiausios tarybos deputatę M. Šultienę ir ją nubausti, kam tarnauja tarybų valdžiai. „Siaubo” kovotojai tam pasipriešino sakydami, kad šiuo metu tai daryti labai pavojinga. Tai sukėlė kitų trijų vyrų įtarimą. Jie pradėjo stebėti ir sekti savo bendražygius. Birželio 23 d. vyrai po žygio ilsėjosi ant šieno Purvėnų kaimo gyventojos

A. Undžienės daržinėje. Agentai „kovotojai“ suprato, kad yra sekami ir susitarė kilus konfliktui panaudoti ginklą. Apie 12-13 val. „Tigras“ su ginklu rankose nulipo nuo šieno, paskui jį nulipo ir H. Jarušauskas. Pastarasis paklausė „Tigro“ kur jis eina. Tas atsakė norįs pakalbėti su mergina, kuri dirbo darže ir pakvietė eiti kartu. H. Jarušauskas sakydamas „Tau ne merginos rūpi, o tu nori mirties“ staiga įkišo ranką į kišenę. Agentas į H. Jarušauską paleido automato seriją ir leidosi bėgte iš sodybos Mažeikių link. Atgal jis nebegrižo ir tolesnėse grumtynėse nedalyvavo. Išgirdęs šūvius, agentas „Sakalas“ atidengė ugnį į A. Opulskį. Diske baigėsi šoviniai. A. Barauskas puolė ant „Sakalo“, šis automato buože nustumė jį nuo savęs. Prasidėjo dviejų vyrų grumtynės. A. Barauskas išplėšė iš „Sakalo“ automato diską, o šis tuo metu spėjo pačiupti Barausko automatą, juo trenkė Barauskui į galvą ir jį užmušė.

Tąkart Undžienės sodyboje žuvo Antanas Opulskis, gimęs 1908 m. Nerimdaičių kaime, dabartiniame Telšių rajone, Naikių kaimo gyventojas;

Volhad Herik, vokietis, 1946 m. gruodžio 5 d. tarybinės kariuomenės karinės operacijos metu Vieksnių teritorijoje sulaikytas ir MGB užverbuotas. Jam duotas slapyvardis „Taurus“. „Siaubo“ kuopos narys. Vaikščiojo užrištu kaklu, kaip sužeistas į gerklę ir negalintis kalbėti partizanas. Jis tikriausiai neišmoko kalbėti lietuviškai ir, matyt, pasidarė saugumiečiams nebereikalingas, todėl sunaikintas.

Steponas Barauskas, gimęs 1921 m. Šarnelės kaime, dabartiniame Plungės rajone, Troškučių kaimo gyventojas;

Henrikas Jarušauskas, gimęs 1928 m. Vieksnių m., tarnautojų šeimoje, išsilavinimas — 4 gimnazijos klasės;

Trys šios kruvinos akcijos nariai mirė iš karto, o H. Jarušauskas 4 valandas išgulėjo be medicininės pagalbos ir mirė netekęs daug kraujo.

Norint nuslėpti šio įvykio aplinkybes ir kad nebūtų išaiškinti MGB agentai, „Siaubo“ „kovotojai iš Kurmaičių“ paskleidė gandus jog tarp partizanų, išgertuvių metu, dėl merginų kilo konfliktas. Partizanas slapyvardžiu „Jekeris“ jis ir MGB agentas „Tigras“ nužudė 4 partizanus ir dar sužeidė „Sakalą“. „Siaubo“ grupės „kovotojai“ dar aiškino, kad jie nori surasti pasislėpusį „Jekerį“ ir atkeršyti jam už tokią išdavystę. Sužeistas „Sakalas“ atseit yra paslėptas patikimoje vietoje. Tai, matyt, buvo priimta už tikrą tiesą. LLA rėmėjai pradėjo gausiai tiekti vaistus sužeistam „partizanui“. Iš tikrųjų agentai „Tigras“ ir „Sakalas“ buvo apgyvendinti operatyvinių darbuotojų butuose, jų tolesnį likimą sprendė tuometinė saugumo vadovybė.

Augustas Skurvydas, Antanas Buta, Vladas Jungamas, Jonas ir Juozas Žulpos, Pranas Degutis, Alfonsas Kačerauskas TSRS ypatingojo pasitarimo nuteisti kalėti po 25 metus. Morta Ulskytė, Adelija Gurauskytė, Norbertas Gabalis, Pranė Žulpaitė, Apolinaras Mažutis, Antanas Radzis, Juozas Butavičius, Zofija Batakienė, Justinas Gurauskas, Jonas Žitkus, Kazys Petkus, Kazys Pakalniškis, Pranas Ulba, Stasė Liaugminienė nuteisti 10 metų konclagerio.

Kas buvo ta LLA Mažeikių atskiroji „Algirdo kuopa“ ir tie „kovotojai iš Kurmaičių“? Tai tarybinių saugumiečių-agentų būrys. Jų užduotis, apsimetus dorais LLA kovotojais, organizuoti naujus LLA būrius buvusioje Mažeikių apskr., platinti proklamacijas, kaupti ginklus, neva kovai su okupantais. Subrendus tokiai organizacijai jie turėjo išduoti jos narius tarybinėms jėgos struktūroms, pasmerkiant juos tardymams, kankinimams, kalėjimams ir tremčiai. Taip buvo vykdomas tautos genocidas. Atskirosios „Algirdo“ kuopos nariai, įgiję pasitikėjimą, Mažeikių apskr. LLA kovotojų gretose tą ir darė: išdavinėjo, griovė ir naikino tautos nacionalinį pasipriešinimą. Jų veiksams iš tikrųjų vadovavo Mažeikių tarybinio saugumo operatyvinis įgaliotinis Mezjanov. Jis kurį laiką gyveno Akmenės rajone, Dabikinėje, o vėliau atsikėlė į Mažeikius. Kuopos vadas „Siaubas“ Pranas Levinas, g. 1906 m., Akmenės Trečiajame kaime. 1946 m. lapkričio 2 d. Mažeikių milicija jį susekė ir areštavo, o netrukus ir užverbavo. Jam duotas slapyvardis „Vilkas“. 1947 m. vasario 13 d. pagal VRM ministro įsakymą perduotas Mažeikių saugumo žinion ir P. Levinui duotas kitas slapyvardis — „Siaubas“; pseudonimas „Ažuolas“. Išdavikų kuopai priklausė šie agentai:

Klemas Noreikis, g. 1921 m., Kalvių k. Akmenės valsč. Slapyvardis „Kardas“, pseudonimas „Dobilas“. „Siaubo“ adjutantas.

Juozas Meižys, g. 1912 m. Šiaulių apskr. slapyvardis „Aras“.

Juozas Kairys, g. 1918 m. Tauragės apskr. Vieکشnių miestelio gyventojas. Slapyvardis „Jekeris”.

Titas Vytautas Antanavičius, g. 1921 m. Kurmaičių k., slapyvardis „Vampyras”, nuo 1946. 02. 16 jo slapyvardis „Plunksna”. Vyriausias ryšininkas.

Agentas Barauskas Mažeikių m. gyveno legaliai.

Vokietis Volhad Enrih.

Kai negalėdavo paimti gyvų LLA kovotojų, „į talką” būdavo pasiunčiamas „Siaubo” brolis Jonas Levinas, agentas smogikas. Slapyvardis „Renė”.

1947—1948 m. „Algirdo kuopos ir „kovotojų iš Kurmaičių” pastangomis buvo nušauti 6 ir areštuoti 8 nacionalinio pasipriešinimo dalyvių. Sekančiais metais šių „kovotojų” dėka už groių atsidūrė dar 70 žmonių. Tokių kovotojais apsimitusių žmonių ypač gausu buvo Vieکشnių, Židikių ir Sedos apylinkėse.

Eidimtienė Marija. „Sveiki, mielieji! Kviečiame šį puslapį perskaityti visus, kurie mokėsi Purvėnų mokykloje...” // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — 2006. — Vas. 8. — Nr. 5 (168): ir 8 nuotraukos // Būdas žemaičių. — 2006. — Vas. 8. — Nr. 15 (1057). — Visas tekstas:

Sveiki, mielieji!

Kviečiame šį puslapį perskaityti visus, kurie mokėsi Purvėnų mokykloje. Tai tikrai turi būti nemažas būrys, nes tą mokslo įstaigą lankė vaikai iš Antanavos, Sovaičių, Gargždų ir Purvėnų kaimų. Niekaip neišeina atrinkti vien Purvėnų pradinės mokyklos istorijos, nes ji nėra vientisa — įvairiais laikotarpiais mokiniai iš tų pačių kaimų mokėsi ir Sovaičių kaime įsikūrusioje mokykloje. Netoliese yra buvusios Žiogaičių, Antanavos ir Rekečių pradinės, į kurias mokslo išminties semtis ėjo pipirai iš artimiausių apylinkių. Ne kartą keitėsi ir šio krašto administracinis padalijimas — Sovaičių kaimas ir joje esanti mokykla atsidurdavo tai Mažeikių, tai Akmenės rajone. Laikai keitėsi, keitėsi ir mokykla — nuo ūkininko trobesiuose įkurtos keturklasės iki septynmetės ir aštuonmetės. Septynmetė 1954-aisiais Sovaičiuose buvo įkurta mokinių tėvų prašymu. Mokslas buvo privalomas, o į miestą tėvai nenorėjo savo atžalų leisti — toli. Kasmet rugsėjo 1-ąją mažėjo būrelis vaikučių, kuriuos į klases sukviėdavo skambutis... Mokykla nesurinkdavo kontingento ir klasių skaičius vis sumažėjo — 1972-73 metais sukomplektuotos tik I—III klasės. Dabar Purvėnuose pradinė mokykla įsikūrusi buvusioje vaikų darželio pastate.

VAIKAI KLEGĖJO PO SODYBŲ MEDŽIAIS

Istorija mena, kad Lietuvoje po 1918 metų, kai šalis atgavo nepriklausomybę, ypač susirūpinta tautine mokykla. Ir atokiausiuose kaimuose buvo kuriamos mokyklėlės. Purvėnuose tokia buvo įkurta tik 1930 metais. Istorines žinias apie tą metą radome bibliotekoje. Bibliotekininkės Zitos Stonienės rūpesčiu surinkta medžiaga apie Purvėnus ir aplinkinius kaimus, taip pat — ir mokyklos istorijos dalis.

Sodiečių trobose mokėsi rašto

Tais tolimais Nepriklausomos Lietuvos metais pirmoji Purvėnų pradinė buvo įkurta pas ūkininką Antaną Butkų, jo dviejų galų troboje. Mokyklai paskirti du mokytojai: Adelė Steponavičienė ir Jonas Gomoleckas. Jie mokė vaikus nuo pirmo iki ketvirto skyriaus. Matyt, mokyklinio amžiaus vaikų buvo pakankamai, kad 1937 metais už kelių kilometrų — Žiogaičiuose — pradėjo veikti dar viena pradinė. Antroji mokykla atidaryta Broniaus Bigailos gyvenamajame name, pirmoji mokytoja — Ona Buivydienė, ją pakeitė Antanas Normantas. Mokytojai dirbo po vieną, nes klasei buvo skirtas vienas kambarys, ir mokė visų skyrių vaikus. Prasidėjus II pasauliniam karui 1941 metais Žiogaičių pradinė buvo uždaryta, vaikai galėjo mokytis pas Butkų. Atrodo, mokykla šiame kaime vėl buvo atidaryta, o vienu metu ten veikė net dvi. 1942 metais Švietimo skyrius Purvėnų pradinei patalpa išnuomojo Lapkų sodyboje. Čia įsikūrusią mokyklą lankė mokiniai iš Antanavo, Sovaičių, Žiogaičių, Meižių, Gargždų ir Purvėnų kaimų. Mokinių skaičius tada galėjęs būti virš keturiasdešimties. Gaila, bet išlikusios tik mokytojų pavardės, vardų nėra. Lapkų sodyboje buvusioje mokykloje įvairiu laiku dirbo Voveris, Gaudiešiūtė, Kinduris, Steckytė. Jei šį rašinį skaitantieji žino daugiau, maloniai prašau paskambinti į redakciją — papildysime ir patikslinsime mokyklos istoriją, kuri mįslingai nutrūko karo metais...

Istorija paprasčiausiai iškrėtė pokštą — bibliotekoje saugoma medžiaga byloja, kad mokykla iš Purvėnų išsikėlė 1946 metais, o kito šaltinio duomenys rodo... į Sovaičius atsikėlė 1954 metais. Žinoma, nesunku būtų gauti informaciją, reikia tik pašnekinti to meto mokinius. Prašysime juos atsiliepti, nes neturime laiko istoriniams tyrimams.

KELIAUJAME Į SOVAIČIUS

Taip jau veda istorijos siūlų kamuolys — iš Purvėnų mokykla persikėlė į kaimyninį kaimą — Sovaičius. Pagelbės mums toje kelionėje tikra sovaitiškė Stefanija Gargasaitė-Končiuvienė. Galima sakyti, kad moteris yra atlikusi titanišką darbą — surinkusi Sovaičių kaimo istoriją. Viena dalelė to didelio darbo — žinios apie mokyklą.

Datos nuo — iki

Taip ir liks skaitytojams nepaaiškinta, kokia buvo priežastis iškelti mokyklą iš Purvėnų į Sovaičius. S. Končiuvienės pasakojime minima, kad jos gimtajame kaime iki 1954 metų niekada nebuvo jokios mokyklos. Kaimo vaikai mokėsi Rekečiuose, Purvėnuose, Žiogaičiuose.

Žinoma, jog 1953 metais mokinių tėvai su prašymu vyko į Švietimo ministeriją, kad kaime būtų įsteigta mokykla. Leidimas buvo gautas ir kitais metais Sovaičiuose atidaryta septynmetė. Nuo 1954 m. rugsėjo 1d. Sovaičių kaime Aleksandro Kazakevičiaus name pradėdami mokyti vaikai nuo pirmos iki penktos klasės. Direktoriumi paskiriamas Jonas Gričius. Taip kas metai mokykloje atsiranda dar po vieną aukštesnę klasę ir 1956-1957 mokslo metais veikia jau pilna septynmetė.

Dėl vietos stokos teks pasitenkinti tik sausa mokyklos kronika, bet ten dirbusiems mokytojams ir ją lankiusiems mokiniams po šių datų skraiste atsiveria gyva praeitis. Nuo 1957 metų rugsėjo direktore paskiriama Danutė Krutinytė-Krasauskienė. Mokinių netrūksta, klasėse darosi ankšta, todėl džiugu, kai 1962 metais pristatomas priestatas. Gana erdviame pastate dabar vyksta pamokos, užklasiniai renginiai, mokiniai laisvu laiku dirba būreliuose. Nuo 1965 metų rugsėjo mokyklai suteikiamas aštuonmetės statusas. Deja, 1969 metų kovo mėnesį mokiniai, mokytojai ir visi kaimo gyventojai patiria skaudžią netektį — mokyklą nuniokoja gaisras. Nelaimė įvyko pavasario atostogų metu, gaisras sunaikino didžiąją dalį pastato, liepsnose sudegė visi mokyklos dokumentai. Tai iš dalies pateisina ir mūsų neproduktyvų darbą.

Nuo 1969 metų rugsėjo Sovaičiuose lieka tik pradinė mokykla. Jai vadovauja E. Kačerauskienė. To ir aplinkinių kaimų vyresni mokiniai pervedami į Mažeikių vidurinę mokyklą arba lanko mokyklą Vieکشniuose. Nelikus aštuonmetės, daugelis gausių šeimų išsikėlė iš Sovaičių.

Mokytojos ir mokyklos istorija

Taip glaudžiai susijusių žmogaus ir mokyklos istorijų nedažnai rasi. Pievėnuose gimusi ir užaugusi Filomena Žiulpaitė-Erminienė čia praleido jaunystę, ištekėjo, augino vaikus. Mokyklai ji atidavė daugiau nei 30 savo gyvenimo metų. Tačiau nuo tėviškės nenutolo ir dabar — mielai apsilanko, dalyvauja šventėse.

Mokytoja Sovaičiuose p. Filomena sakė pradėjusi dirbti 1962 metų kovo 1 dieną. Septynerius mokslo metus vaikus mokė matematikos. Nuo 1972 — pradinės mokyklos vedėja ir pradinukų mokytoja. Kai su vyru persikėlė gyventi į Mažeikius, dar keletą metų dviračiu važinėjo į Purvėnus, kur persikėlė mokykla. Dabar gerbiama mokytoja dirba mieste, Kazimiero Jagmino pradinėje. Ilgametė pedagogė sakė pradinukams paskyrusi 17 metų.

AR ISTORIJA TĘSIASI?

1990 metais rugpjūčio mėnesį Sovaičių pradinė mokykla persikėlė į Purvėnus ir įsikūrė buvusiam lopšelio-darželio pastate. Mokykla pervadinta Purvėnų pradine. Tais mokslo metais į klases susirinko 21 mokiny. Mokyklai vadovavo F. Erminienė, mokytoja — Bronė Ročytė.

1993 metais mokykloje pradeda dirbti A. Liaugminienė, 1994 metais ilgametė mokytoja ir vedėja išvyksta dirbti į Mažeikius. Paskesniais metais Purvėnuose dirbo Lina Grušaitė, Rasa Jankauskaitė, Adelė Kontenienė.

Mokykla — ant uždarymo slenksčio

Saulėtą dieną, kai šiek tiek atlėgo šaltis, lankomės Purvėnuose. Pamokos mokyklėlėje ką tik pasibaigė, bet vaikučius dar sutinkame — jie būriuojasi prie savo sulipdytų senių besmegenių.

Neskuba į namus, nes kelias nėra tolimas — beveik visi iš gyvenvietės. Nebereikia mokinukams bristi po keletą kilometrų per pusnynus, kaip kažkada vienkiemių vaikams — dabar ir keletą šimtų metrų tėvai juos pavežėja automobiliais.

Šiais mokslo metais Purvėnų pradinėje mokosi dvylika vaikų, o mūsų lankymosi dieną jų buvo dar mažiau — mokytoja Bronė Liutkuvienė sakė, kad žiemą dažnai į pamokas jie neateina dėl ligų. Klasė erdvi ir vėsi, pastatas statytas sovietiniais laikais — Purvėnų lopšelis-darželis buvo atidarytas 1984 metais. Palyginus dideliame pastate mokyklėlės reikmėms naudojama tik nedidelė dalis. Be minėtos mokytojos čia mokytojauja Rasa Jankauskaitė.

B. Liutkuvienė parodė albumą su nuotraukomis. Tai dar Sovaičių mokyklos laikais pradėtas rašyti iliustruotas mokyklos metraštis. Kažkada kruopščiai rašyti mokslo metų užbaigimo rezultatai, pažymėti geriausi mokiniai, svarbūs mokyklai įvykiai ir būtinai — bendra nuotrauka. Pasipuošę uniformomis vaikai važiuodavo autobusu į Mažeikius fotografuoti ateljė.

Mokytoja Bronė Ročytė-Liutkuvienė sakė, kad su metais stilius keitėsi — pradinėse neberašomi pažymiai, mokinių standartines grupines nuotraukas dabar pakeičia mėgėjiškos fotografijos. Dažniausiai užfiksuojamos švenčių, ekskursijų akimirkos. O švenčių ir sportinių renginių netrūksta! Mokytojų iniciatyvai visada pritaria vaikučių tėveliai, tačiau toks linksmas ir margas mokyklos gyvenimas gali neilgai tęstis — mažėjant mokinių skaičiui, mažėja išlikimo tikimybė.

PUŠINAVA

Dvaras, vėliau kaimas

Lietuvos apgyventos vietos: Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. — Kaunas, **1925**. — 738 p. — P. 334. — Tekste: Pušinavos dvaras: 18 km. iki Papilės geležinkelio stoties, 6 km. iki Tryškių pašto, 5 ūkiai — 38 gyventojai.

Lietuvos gyventojų genocidas: 1939—1941. — Vilnius, **1992**. — T. 1. — P. 234. — Tekste: Kai kurie represuoti Pušinavos gyventojai:

Janonis Jurgis 1941 m. birželio mėnesį nužudytas besitraukiančių NKVD kareivių.

Vyčienė Sofija, Mykolo, 35 m. amžiaus, vaikai: Vyčytė Taida, Alberto, 12 m. amžiaus, Vyčys Vaitiekus, Alberto, 10 m. amžiaus. Išstremti 1941 m.

1941—1952 metų Lietuvos tremtiniai: Sąrašas. — Vilnius, **1993**. — Kn. 1. — P. 38—55. — Tekste: Kai kurie žmonės, 1941 metais išstremti iš Pušinavos:

Eil.	Pavardė, vardas, tėvo vardas	Gim. m.	Išstrėmė	Leido grįžti
1	Vyčienė Sofija, Mykolo	1906	1941 06 14	1956 10 19
2	Vyčiūtė Taida, Alberto	1929	1941 06 14	1954 09 15
3	Vyčius Vaitiekus, Alberto	1930	1941 06 14	1956 10 19

Viekšnių seniūnijos kaimai 1996 metais. — Viekšnių seniūnija. — **1996**. — Rankraštis. — Tekste: Pušinavos kaime 2 ūkiai — 2 gyventojai.

Viekšnių seniūnijos kaimai 2000 metų sausio mėnesio 1 dieną / Raštvedė V. Špokauskienė // Viekšnių seniūnija. — **2000**. — Rankraštis. — Tekste: Pušinavos kaime 2 ūkiai — 2 gyventojai.

Nykstančiųjų kaimų žmonės. Informacija apie aplankytas vietas / Puslapį parengė Regina Ališauskaitė // Trečiadienio valanda („Būdo žemaičių” priedas). — **2003**. — Bal. 16. — Nr. 16 (27). — Tekste:

Kad ir koks būtų ekonomiškai sunkus metas, žmonės gyvena, džiaugiasi, mylisi. Gyvenimas duotas tik vieną kartą.

Iš Viekšnių seniūnijos kilęs poetas ir satyrikas Juozas Erlickas eilėraštyje „Aš ten buvau” rašė:

Ten medžiai — lyg protėvių rankos,
Kaip šiltas drabužis — rugiai.
Ten žiūri pro keturis langus
Sodybos — margieji drugiai.

Šioje kelionėje 6 patys atokiausi seniūnijos kaimai. Jų visų bendras bruožas — tai nykstantys kaimai: Dauginiai, Pušinava, Nabuiliai, Degimai, Savarinos ir Bobulinos. Kai kuriuose iš jų gyventojų jau nebelikę, tik brūkšnys toje vietoje, kur turi būti įrašytas žmonių skaičius. Dauginiuose gyvena 40 gyventojų, yra 11 kiemų. Pušinava — kaimas su 2 gyventojais.

Tik kelionės metu sužinojome, jog gyvo šito kaimo... nebėra. Ir ties jo pavadinimu, kaip ties Bobulina, administracinio teritorinio suskirstymo žinynuose bus padėtas brūkšnys. Žmonės, deja, ne vien gyvena ar gimsta...

Nabuiliuose — tik 1 gyventojas ir 1 ūkinis kiemas. Degimuose — 22 gyventojai, 8 namai. Garsiausias jų pastatas — „kremlius”, yra dar ir „malūnas”. Savarinoje yra 18 gyventojų, 6 namai.

Keisti pavadinimai likę dar iš imperatorės Jekaterinos laikų. Į šitą pakraštį, „Severno zapadnij rajon”, Jekaterina trėmė imperijos priešus net iš vidurio Rusijos... Tautybės maišėsi, ir po dviejų amžių liko tik pavadinimai ir palikuonių pavardės, vardai — su Lietuvos Respublikos piliečio pase įrašyta tautybe — lietuviai.